iletişim

DOSTOYEVSKİ

TOPLU ESERLERİ 8

SUÇ VE CEZA

ÇEVİREN **ERGİN ALTAY**

MURAT BELGE'NİN *SUÇ VE CEZA*'YI TÜRKİYE AYDINLARI VE ROMAN KAHRAMANLARIYLA KARŞILAŞTIRAN ÖNSÖZÜYLE

Преступление и Наказание

İletişim Yayınları 772 • Dünya Klasikleri 12
ISBN-13: 978-975-470-952-0
© 2002 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1-16. BASKI 2002-2009, İstanbul
17. BASKI 2010, İstanbul
18. BASKI 2010, İstanbul

DİZİ EDİTÖRÜ Orhan Pamuk
KAPAK UYGULAMA Utku Lomlu
KAPAKTAKİ RESİM Anselm Kiefer, "Althanor, 1983-84"
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Seçkin Oktay
BASKI ve CİLT Sena Ofset
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları
Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

DOSTOYEVSKİ

Suç ve Ceza

Преступление и Наказание

RUSÇA'DAN ÇEVİREN *Ergin Altay*

MURAT BELGE'NİN ÖNSÖZÜYLE

iletişim

DOSTOYEVSKİ (Fyodor Mihailoviç). Bir doktorun oğlu olan Dostoyevski 1821'de Moskova'da doğdu. Çocukluğunu Moskova'daki Marya Hastanesi'nin bir lojmanında, zorba ve çoğu zaman sarhoş bir babayla hasta bir anne arasında geçirdi. Çok geçmeden annesi ölünce, katı disiplinli Petersburg Mühendis Okulu'na gönderildi. Sinirli, aşırı duyarlı bir yaradılışı olan Dostoyevski (o sıralar kendisine takılan adla, "Ateş Fedya"), Petersburg'da kitap okuyarak, bir köşeye çekilip düşlere dalarak ya da kardeşi Mihail ile söyleşerek günlük gerçeklerden kaçmaya çalışırdı. Babasının 1839'da aniden öldüğünü burada öğrendi. Kuşkulu bir ölümdü bu; onu yanında çalıştırdığı köylülerin öldürdüğü söylenir. Babasının ölümünü istediği düşüncesi, yakasını hiç bırakmadı ve Dostoyevski'yi bunalıma düşürdü. Bazılarına göre ilk sara nöbetine de bu suçluluk duygusu neden oldu. Freud ve birçok psikanalizci, babaya duyulan bu nefrete ve bunu izleyen suçluluk kompleksine dayanarak, Dostoyevski'nin hastalığının sinirsel kökenli olduğu sonucunu çıkardılar ve dehasıyla hastalığı arasında doğrudan bir bağlantı kurdular. Oysa bu yorum, yazarın nöbetler sırasında gösterdiği o zihin açıklığını, o "dokuz canlılığı" göz ardı etmek demektir. Sara, Dostoyevski için, gerçekte, "istenç dışı, ama ayrıcalıklı bir deneyim", büyülten bir ayna olmuştur.

Dostoyevski zayıf sinirli, duygusal, bir anda coşkudan çökkünlüğe geçen bir kimseydi. Gogol etkileri taşıyan ilk romanı *İnsancıklar*, Belinski'nin övgülerini kazanıp yazarına ün sağladığında coşkuya kapılan Dostoyevski, daha sonraki yapıtları *Öteki* (1846) ve *Ev Sahibesi* (1847) aynı eleştirmenin alaylarına hedef olunca ruhsal çöküntüye düştü, derdinden hasta oldu. Kendisini dengesizliğe kadar sürükleyen gerilimlerden kurtulmayı bilen ve dış dünyadan kopan benliğinin parçalanışını kendisi çözümleyen yazarın yapıtındaki en zengin ruhbilimsel temalardan biri de bu çift kişiliklilik, ikizler-benzerler temasıdır.

Dostoyevski 1848'de *Beyaz Geceler* ile *Bir Yufka Yürekli*'yi yayımladı. Bu yapıtlarının da beğenilmemesi gururunu incitti. Petraşevski'nin çevresinde toplanan genç suikastçılara katıldı, onlarla birlikte tutuklandı ve ölüm cezasına çarptırıldı (Aralık 1849). Canlarının bağışlandığı, cezanın infazına birkaç dakika kala bildirildi. Dostoyevski'nin cezası, hafifletilerek Sibirya'da dört yıl kürek cezasına çevrildi. Tüm maddi ve manevi yoksunluklara ve sara nöbetlerine karşın bu korkunç yıllar, Dostoyevski'nin İncil'i ve mahkûmlardaki gönül zenginliğini, yani "sert kabuğun içindeki altın"ı keşfetmesini sağladı. Dört yıllık kürek cezasından sonra Semipalatinsk'te zorunlu ikâmete mahkûm edilen Dostoyevski, yoksul ve veremli genç dul Marya Dmitriyevna İsayeva'ya acıyarak evlendi. 1859'da Petersburg'a dönmesine izin verildi, *Ezilmiş ve Aşağılanmışlar* (1861) ve *Ölü Bir Evden Hatıralar* (1862) ile kendini yeniden kabul ettirdi. Kardeşi ve N.N. Strahov ile birlikte önce *Vremja* (Zaman), sonra da *Epoha* (Dönem) adlı dergileri kurdu ve yönetti. Bu dergilerde, Batı karşıtı Slavcı düşüncelerini savunduğu tartışma yazılarını yayımladı.

Büyük "metafizik" romanlarının ilki ve tüm yapıtlarının anahtarı olan *Yeraltından Notlar* 1864'te yayımlandı. *Suç ve Ceza* (1866), *Kumarbaz* (1867), *Budala* (1868), *Ebedi Koca* (1870), *Cinler* (1872) gibi başyapıtlar birbirini izledi. Alacaklıları tarafından sıkıştırılan yazar, daha tamamlanmadan yapıtlarını yayıncılara satıyordu. Daha hızlı çalışabilmek için sekreter olarak tuttuğu 20 yaşındaki Anna Grigoriyevna Snitkina ile ilk karısının ölümünden üç yıl sonra, 1867'de evlendi. Para peşinden koşması bitmek bilmedi. Kumar tutkusuyla Dostoyevski, borç aldı, ödedi; sonunda karısıyla ülkesinden ayrılarak Avrupa'nın kumarhanelerini dolaşmaya başladı. Bir kızı oldu, ama öldü. Bu ölüm, Dostoyevski'yi deliliğin eşiğine kadar sürükledi. 1875'te *Delikanlı*, 1876'da *Bir Yazarın Günlüğü* ve 1879-80'de *Karamazov Kardeşler* yayımlandı. Bu son romanının, bir bölümünü oluşturacağı *Bir Büyük Günahkârın Yaşamı* adlı büyük çaplı tasarısını gerçekleştiremeden 1881'de Petersburg'da öldü. Dostoyevski gelmiş geçmiş en büyük romancılardan birisi, belki de birincisidir.

ÖNSÖZ

TÜRKİYE AYDINLARI VE ROMAN KAHRAMANLARI

MURAT BELGE

1934 yılında Birinci Sovyet Yazarları Kongresi düzenlendi. "Sovyet Yazarları Kongresi" olmasına rağmen dünyadan birçok yazar da buraya çağırıldı. Henüz sosyalist-gerçekçilik reçetesinin uygulanmasına geçilmemişti ve "Sovyet edebiyatı", önceki büyük Rus edebiyatıyla aynı yerde olmasa da, bütün dünya için hâlâ çok ilginçti ve bir merak konusuydu.

Herkesin saygı duyduğu büyük bir edebiyatçı, Maksim Gorki, bu toplantıda konuşan yazarlardan biriydi. Gorki konuşurken şöyle bir temaya değinmişti: "Devrim-öncesi edebiyatın temel ve başlıca konusu, hayatın içinde sıkışmış kalmış, kendini toplum için bir fazlalık gibi hisseden insanın tragedyasıydı; bu insan, ya toplumda kendine rahat edebileceği bir yer arar, bulamaz ve bulamadığı için acı çeker, ölür; ya da ona düşman olan bir toplumla uzlaşmak zorunda kalır, kendini içkiye verir ve sonunda intihar eder."

"Toplumla uyuşamayan kişi", 19. yüzyıldan bu yana, bütün dünya edebiyatında en sık işlenen tip olmuştur. Batı romanında bazı tipler, toplumun kendi dinamiğiyle geçirdiği değişimden ötürü kendilerini o toplumun üyesi gibi göremez hale gelirler.

Batı'nın içinde değil de kıyısında duran toplumlarda, adını koymak gerekirse Rusya ve Türkiye'de, yani daha sonra bütün

dünyanın katılmak zorunda kalacağı "Batılılaşma" adı verilen işi (sonradan buna "modernleşme" dendi) ilk yapan iki ülkede, "toplumla uyuşamama" durumu da bu kültürel değişime bağlı olarak işlendi.

Goriot Baba'nın sorunu, "sevgi" denen duygunun bir "fazlalık" ve hatta bir kusur haline geldiği kapitalist toplumda kızlarını eski tarzda ve çok fazla sevmeye devam etmesidir. Böylece, Goriot Baba toplum dışı kalır, gidişe ayak uyduramaz.

Ama Naim Efendi'nin sorunu ailesinin onu geleneksel Aksaray'da bir başına bırakıp alafranga Şişli'ye taşınmasıdır. Türk romanında şeytan, "ecnebi"dir; Batı romanında, "yerli."

Rus romanının sorunsalı da bizimkine yakındır. Ama yakınlık, sorunsaldan öteye pek gitmez en azından, yakın zamanlara kadar. Çünkü iki geleneğin bu sorunsalı işleme biçimleri her bakımdan çok farklı olmuştur.

Osmanlı-Türk romancısı, Doğu/Batı ayrımında, sırf roman yazıyor olmasıyla "Batı" tarafında durduğu halde, çok zaman, Berna Moran'ın "Alafranga Züppe" dediği roman tipini üretmek ve yeniden – üretmekle yetindi. Bu, doğal olarak, bir komedya ortamı gerektiriyordu: Gülünçleştirerek zararsızlaştırma politikası. Ama daha ileri zamanlarda, bu komik Alafranga Züppe'nin komik, dolayısıyla" "zararsız" olmaktan çıktığını görüyoruz. Kurtuluş Savaşı ile birlikte Züppe, Batı'nın içimizdeki ajanı olur, "hain" olur. Başta "ciddi" edebiyatta gördüğümüz bu tema, şimdi, 1990'lardan bu yana, kitle kültürünün önemli bir parçası haline geliyor – ya da getiriliyor.

Rus romancılar, burada uzun uzun anlatılamayacak nedenlerle, Batılılaşmayı çok daha derinlemesine yaşadılar. İki anlamda da öyle: Hem bu muazzam medeniyet değişikliğinin kendi benliklerinde iyice derinlere nüfuz etmesine izin verdiler, ona kapı açtılar: Hem de kendileri, Batı denilen bu farklı kültürün çok daha derinine giderek onun ne olduğunu anlamaya çalıştılar. Zaten bu iki işlem birbirinden ayrılamazdı. Bu, Osmanlı Türk romancısının hafife ve alaya alarak yüzeyde kalmaya, ayrımın iki yanında kalan tipleri de gerçekten tanımaktan kaçınmaya (belki kendisiyle yüzleşmekten çekindiği için)

çalışan tavrından çok farklıdır. Rus romancısı, başından tragedya yaratmak üzere olmasa da, bir tragedyayla karşılaştı diye yolundan dönmemeye kararlı bir tavırla sorunsalın içine dalar. Gorki'nin sözleri bunu açıkça gösteriyor.

Rus romanının gelişmesi de aynı şeyi gösteriyor. Erken örneklerden biri Puşkin'in Yevgeni Onegin'i, öteki de Lermantov'un Peçorin'i (*Zamanımızın Bir Kahramanı*). Aslında oldukça farklı karakterler ve farklı hikâyeler; ama bazı ortaklıklar da var. En başta ikisi de, Gorki'nin tanımladığı "lüzumsuz adam" tipinin örneği, hem de en erken örneği olmuşlardır. İkisi de, çevrelerini saran insanlardan daha zeki, daha yetenekli kişilerdir ve felaketlerinin başlıca nedeni de budur. Ötekiler gibi olsalar, toplumla birlikte "geçinip gideceklerdir", ama zekâları onları uyumsuzluğa iter. Ötekiler gibi sıradan olamazlar. Sıradan olmayı reddedince de, sıradanlığın kural olduğu toplum düzeni onları yok etmek üzere çalışır. "Lüzumsuz adam"dırlar, çünkü zekâları ve yetenekleri *bu* topluma "lazım" değildir-*bu* topluma "fazla" gelirler.

Gonçarov'un *Oblomov*'u "lüzumsuz adam"ın en dehşetli örneklerinden biridir. Oblomov da son derece zeki ve duyarlı bir insandır. Ama o, toplumla uyumsuzluğunda Onegin veya Peçorin gibi şiddete değil, mutlak edilginliğe yönelerek kendine soluk alacak bir yer bulmaya çalışır. Trajik bir biçimde sona eren kısa bir istisnaî dönem dışında Oblomov müthiş bir enerjiyle düşünerek yatağında yatar, kendini bu tür bir yok olmaya mahkûm eder ve bunda başarılı olur.

"Doğu/Batı" teması söz konusu romanların hepsinde vardır. Ama bu bizim romandaki gibi bir "Felâtun Bey/Rakım Efendi" karşıtlığı değildir. *Oblomov*'da Alman asıllı Andrey İvaniç Stolz "Batı"yı temsil ediyor olabilir, ama o da adı gibi bir karmaşık karakterdir. Oblomov'un Batı'yla ilgisi olmadığını da kimse söyleyemez. Rus romancıları şeytan rolünü Batı'ya vermemişlerdi – veremeyecek kadar içli dışlıydılar Batı'yla. Osmanlı-Türk romanında olduğu gibi Doğu ile Batı'nın çatışmasını, Doğulu ve Batılı elbiseler giymiş kuklaları birbirleriyle çarpıştırarak resmetmediler; çatışma, karakterlerin içinde cereyan etti.

Oblomov 1859'da yayımlanmıştır. Dostoyevski 1854'te sürgünden dönmüştü. O yıl *Amcamın Rüyası*'nı yazdı. İki yıl sonra kardeşiyle birlikte *Vremya*'yı yayımlamaya başladı. Batıcıları da, Pan-Slavistleri de birleşmeye çağırıyordu bu dergide; henüz Batı'ya kesin tavır almamıştı. Ama o tavrı almakta çok gecikmeyecekti. 1862'de ilk Avrupa gezisini tamamladıktan sonra Rusya'yı Batı'nın zehrinden korumaya da karar verdi.

Ama bu, Dostoyevski'nin Batı'ya *açık ve net* biçimde bir "karşı" tavır benimsediği anlamına da gelmez. Zaten ünlü makalesiyle bu "manifesto"yu ortaya koyduktan pek az zaman sonra bu Batı zehrinin Wiesbaden'deki kumarhanelerde bulunan şeklini tanımak üzere yeniden Rusya'dan ayrılmıştı. O da, "Doğu/Batı" çatışmasını kendi içine aktardı ve kendi içinde –sona kadar– sürdürdü.

"Sıradanlığa karşı çıkmak" demiştim. Bu, *Suç ve Ceza*'nın da başlıca temalarından biridir.

Dostoyevski *Suç ve Ceza*'yı 1866'da tamamladı ve yayımladı. Bu dönem yazar için bir *delirium tremens* halinde geçmiş olmalı (ve sanki romanda da bu ha bire hissediliyor). İkinci Wiesbaden serüveni ve her şeyini kaybetmesi, vurgun olduğu Suslova'nın onu terk etmesi, yayımcılardan aldığı avanslar ve sözünü yerine getirmek için girdiği baş döndürücü yazma hızı... Bütün bunlar olurken, steno olarak tuttuğu Anna ile başlayan aşk... *Kumarbaz* ve *Suç ve Ceza*! İki olağanüstü kitap.

Suç ve Ceza'da Batı ve Doğu, daha doğrusu Rusluk, romanın her yerine sinmiş, işlemiştir. Dolayısıyla, Dostoyevski'nin onlara verdiği çeşitli anlamlarla, çeşitli düzeylerde karşımıza çıkarlar.

Avrupa'yı hâlâ kasıp kavuran Napoléon ideali, Raskolnikov'u da etkisi altına almıştır. Ama Napoléon'un kendisi veya idealinden çok Raskolnikov'un "materyalist düşünce tarzı"dır onu Batı'dan gelen zehre açık ve savunmasız kılan. Kendinden önceki Peçorinler, Oneginler gibi o da "sıradan" kalmak ya da "sıradanın egemenliği"ne boyun eğmek istemez. Kendinden önceki "lüzumsuz adam" tiplerinden çok daha radikal bir biçimde bu amaç uğruna cinayet işlemeye karar verir. Napoléon

gibi "büyük" bir insanın göreneksel ahlakın "iyilik" ve "kötülük" gibi basit ve yavan kavramlarıyla sınırlı kalmaması gerektiğine ve kalmayacağına inanmaktadır. Ama eylemi, ona, bu şekilde tanımlanmış bir "büyük adam" olmadığını gösterir. Çünkü o kavramları kendisi aşamaz. O halde, kendi tanımları gereği, "sıradan" bir insandır. Romanın geri kalan kısmı da, Raskolnikov'un, böyle sıradan bir insan (bir Rus) olmasının ne kadar büyük bir nimet olduğunun bilincine varmasıyla geçer. Romanın sonuna kadar Dostoyevski onu Pan-Slavizm merhemleriyle tedavi edecek, ruhunu arıtacaktır.

Belki Raskolnikov'un içinde cereyan eden kavga, yalnız orada cereyan ettiği sürece, romanda birtakım anlamların yeterince açık seçik görülemeyeceğinden endişe ettiği için, Dostoyevski, o iç çatışmayı dış dünyadaki bazı karakterlere de temsil ettirmek istemiş gibidir. En başta Sonya ile Svidrigaylov, Raskolnikov'da çatışan iki kutbun, çok da dikkatle gizlenmemiş iki simgesi olarak varolurlar. Ama burada da Dostoyevski yalınkat bir şematizme yer vermekten uzaktır. Sonya'nın zaman zaman, Svidrigaylov'un da sık sık şematikleştiğini söyleyebiliriz; Sonya herhangi bir sistematik düşünce tarzının ürünü olmayacak, dolayısıyla ancak Tanrı vergisi bir iyilikle iyidir – ahlaklı, duygulu, sevgi dolu. Ve benzer şekilde, hiçbir maddî durumda elinden alınamayacak bir *iffetle* donanmıştır. Raskolnikov ona yaslanarak, onu kavrayarak, ona yaklaşarak arınacaktır.

Sonya bir melekse, Svidrigaylov da iblis mi? Sonya Rus ruhunun kendiliğinden erdemiyse, Svidrigaylov Batı'nın materyalizmini ve kirli bilincini mi temsil ediyor. Bence hayır. Öyle olmadığı için, o yönde bazı eğilimlere rağmen, romanın şematikleşmediğini düşünüyorum.

Raskolnikov onu insanlığın insanî yüreğinden ayıran suçunu kendi iradesiyle işledi; ona yol açan düşünceleri kendi zihniyle düşündü. Svidrigaylov romanda çok daha sonra beliriyor. Birçok edebiyat eserinde gördüğümüz, "suça teşvik eden şeytan" değildir o. Yani, karakterin kötülük potansiyelinin karakterden dışlaştırılmış bir simgesi değildir. Svidrigaylov, Raskolnikov'u kötülüğe iten bir güç olmaktan çok, Raskolni-

kov'un kendisiyle hesaplaşırken kendi içinde görmeye ve tanımaya başladığı kötülüğün kendisidir. Onun bir "karakter" olarak ortaya çıktığı an, Raskolnikov'un da bu psikolojik aşamaya geldiği andır. Bu nedenle, onu sıradan ve "dışsal" bir kötülük simgesi gibi görenlerden farklı olarak, Svidrigaylov'un bir dereceye kadar bir şematizm tehlikesi içerse de, sonunda öyle bir işlev görmediğini düşünüyorum.

Bizim roman geleneğimizde yalnız Tanpınar, *Huzur*'da, buna benzer (ve bundan bilinçli biçimde yararlandığı anlaşılan) bir tema yarattı. O romandaki Suat tipi de *Suç ve Ceza*'nın Svidrigaylov'u ile aynı "roman kişisi" tipindedir ve o da bir kültürel ikilemin terimleriyle boğuşan bir kahramanın (Mümtaz) *alter ego*'su olarak ortaya çıkar. Dostoyevski üstüne bir "önsöz"de Tanpınar ve *Huzur* lafını fazla uzatmak istemiyorum, ama şu kadarını söyleyeyim: Suat bence Svidrigaylov'dan daha başarısız görünüyor; bunda çok belirgin bir etki ürünü olmasının payı bulunabilir. Ama bence daha çok bu "zor karakter"i ne yapacağını Tanpınar'ın pek iyi bilememesinden ileri gelen bir sorun var. Gene de Tanpınar Tanpınar olduğu için, Suat da, belki olduğu değil ama tasarlandığı haliyle, bu romanı Batılılaşma temasını işleyen başka birçok Türk romanının düştüğü şematizme düşürmüyor. *Huzur*'u okurken bu Suat tipinin bir kusur olduğunu doğrusu hep düşünmüşümdür-estetik bir kusur. Ama bu bir "şematizm" sorunu değil, tersine çok daha karmaşık bir karakter olduğu için başa çıkılamayarak "kusur" haline gelmiş biriydi.

Suç ve Ceza'ya dönelim: Sonya ile Svidrigaylov'un simgeleştirdiği kabul edilen karşıt eğilimler asıl Raskolnikov'un içinde savaşlarını sürdürürler. Ama Razumihin gibi birinin, hatta Marmeladov'un bu çatışmadan habersiz olduğunu ya da Peter Petroviç Luşin gibi birinin bu çatışmanın etkilerinden bağımsız olduğunu söyleyebilir miyiz?

Nitekim *Suç ve Ceza* bir karakterin bu çatışmanın uçlarını kendi vicdanında uzlaştırmasıyla sona erer. Ama Dostoyevski'nin bir sonraki kitabında, daha sonraki kitabında, daha da sonrakinde, çatışma devam edecektir. Marmeladov'un mono-

logu *Yeraltından Notlar*'da gene karşımıza çıkar: Her şeyi bilen ve duyan, her şey olan, bu kadar bilme ve duyma ile başa çıkamayan, rahatlayamayan, aynı zamanda susamayan, öznesiyle özdeş bu söylem.

Çünkü bu söylem, son analizde, Dostoyevski'nin zihninde durmadan akıyordu. Dostoyevski, romancı olarak en büyük başarısını, fikren en fazla karşı olduğu insan tiplerini çizerken göstermiştir. Olağandışı bir "dramatizasyon" başarısı bu: Herkesin sonuna kadar "kendisi" olabilmesi ve hiç engellenmeden her şeyini ortaya koyabilmesi. Romanda pek az benzeri bulunabilecek bu "polifoni"yi oluşturmak için, Dostoyevski'nin zihninde bu "münazara"nın herhangi bir "galibi" olmaması gerekiyor. Bu çatışmayı Dostoyevski'nin iç dünyasında kimse kazanamadığı için, sonunda kazanan roman sanatı ve dünya romanı oldu.

Birinci Bölüm

I

Temmuzun başlarında, çok sıcak bir yaz günü akşam üzeri bir genç, dar S..... Sokağı'nda kirada oturduğu hücreyi andıran odasından çıktı. Sokakta kararsız, ağır adımlarla K..... Köprüsü'ne doğru yürümeye başladı.

Merdivenlerde ev sahibesiyle karşılaşma tehlikesini başarıyla atlatmıştı. Küçük odası beş katlı bir apartmanın çatı arasındaydı. Daireden çok bir dolabı andırıyordu. Bu küçük odayı yemekli, hizmetçili olarak kiraladığı ev sahibesi hemen alt katta ayrı bir dairede oturuyordu. Delikanlı her sokağa çıkışında, ev sahibesinin merdivene bakan mutfağının hemen her zaman ardına dek açık kapısının önünden geçmek zorundaydı. Bu kapının önünden her geçişinde ona utanç veren, yüzünü buruşturmasına neden olan hastalıklı bir duygu, bir korkaklık duygusu doldururdu içini. Çok borcu vardı ev sahibesine. Bu yüzden onunla karşılaşmak istemiyordu.

Aslında hiç de ürkek yaradılışlı, kişiliksiz bir genç değildi. Dahası güçlü bir kişiliği vardı. Ancak, bir zamandır evhama benzer bir sinirlilik, gerginlik vardı üzerinde. Öylesine içine kapanmıştı, insanlardan öylesine uzaklaşmıştı ki, yalnızca ev

sahibesiyle değil, hiç kimseyle karşılaşmak istemiyordu. Parasızlık iyice bükmüştü belini. Ne var ki, son günlerde bu sıkıntılı durumunu bile umursadığı yoktu. Günlük işlerini bütünüyle bırakmıştı. Hiçbir şeyle ilgilenmiyordu. Aslında ev sahibesinden korktuğu falan yoktu. Onun ne düşüneceği, ne yapacağı umurunda bile değildi. Ama merdivende durup günlük işler üzerine onu hiç mi hiç ilgilendirmeyen saçma sapan bir sürü laf dinlemek, kirayı ödemediği konusunda sitemler, tehditler, yakınmalar... kadının karşısında ezilip büzülmeler, özür dilemeler, yalan söylemeler... hayır, iyisi mi görünmeden kedi gibi sıvışırdı merdivenden, kaybolurdu. Ne var ki, ev sahibesiyle karşılaşmaktan bu kez korkması sokağa çıktığında onu bile şaşırtmıştı.

Tuhaf tuhaf gülümseyerek "Böylesine büyük bir işe kalkışmışken ufacık şeylerden korkuyorum!" diye geçirdi içinden. "Hımm... Evet... Her şey insanın elinde, ama sırf bu korkaklığı yüzünden kaçırıyor fırsatları... gerçek bu işte... İnsanlar en çok neden korkarlar acaba? En çok korktukları ilk adımı atmak, ilk sözü söylemek... Bununla birlikte ben çok gevezelik ediyorum. Gevezelik ettiğim için de bir şey yapabildiğim yok. Yanılmıyorsam olay şu: Bir şey yapmadığım için gevezelik ediyorum. Gevezelik etmeyi de, günlerce köşemde yattığım, olur olmaz şeyler düşündüğüm şu son bir ayda öğrendim... Peki nereye gidiyorum şimdi? *Bunu* yapabilecek yetenek var mı bende? Gerçekten ciddi mi *bu*? Hiç de ciddi değil. Fantezi olsun diye kendimi avutuyorum. Bir çeşit oyuncak! Evet, belki de bir oyuncak bu!"

Korkunç bir sıcak vardı dışarıda. Üstüne üstlük boğucu bir hava, kalabalık, her yanda kireç, yapı iskeleleri, tuğlalar, toz duman... yazlığa gitme olanağı olmayan her Petersburglu'nun çok iyi bildiği Petersburg'un o pis yaz kokusu... bütün bunlar genç adamın zaten bozuk olan sinirlerini daha da bozmuştu. Kentin bu bölümünde özellikle çok olan meyhanelerden dışarı taşan o dayanılmaz berbat koku ile, iş günü olmasına karşın adım başı görülen sarhoşlar iğrenç, insana hüzün veren bu tabloyu tamamlıyorlardı. Delikanlının soylu yüz çizgilerinde derin

bir tiksinti bir an belirip kaybolmuştu. Sırası gelmişken söyleyeyim, genç adam pek güzel koyu renk gözleriyle yakışıklı bir delikanlıydı. Esmerdi. Ortadan uzun boylu, ince, düzgün yapılıydı. Sokakta yürürken derin düşüncelere dalıp gitmişti sanki. Daha doğrusu, kendini unutmuş gibiydi. Çevresinde olup bitenin farkında olmadan, dahası, farkında olmak da istemiyormuş gibi yürüyordu. Yalnızca arada bir kendi kendine konuşmak alışkanlığıyla (böyle bir alışkanlığının olduğunu artık kendi de biliyordu) bir şeyler mırıldanıyordu. Düşüncelerinin zaman zaman karıştığının, bünyesinin çok zayıf düştüğünün kendi de farkındaydı artık. İki gündür bir şey yememişti çünkü.

Üstü başı berbattı, öyle ki, buna alışık biri bile üzerinde böylesine eski püsküllerle gündüz sokağa çıkmaya sıkılırdı. Gelgelelim, burası kimsenin kimseyi giysisiyle şaşırtamayacağı bir mahalleydi. Saman Pazarı'nın yakınlığı, bilinen o evlerin bolluğu, özellikle de, Petersburg'un orta yerindeki bu sokakları, ara sokakları doldurmuş fabrika işçileri, tamirciler kalabalığı genel görünümü kimi zaman öylesine garip tiplerle renklendirirlerdi ki, başka bir tiple karşılaşmak bile tuhafına giderdi insanın. Ama genç adamın ruhunda öylesine öfke dolu bir küçümseme birikmişti ki, (kimi zaman gencecik) o kibarlığına karşın, o anda en az utanç duyduğu şey üzerindeki eski püsküllerdi. Bazı tanıdıklarıyla ya da (karşılaşmayı genelde sevmediği) eski arkadaşlarıyla karşılaşırsa durum değişirdi kuşkusuz... Ama gene de, iri bir yük beygiri koşulu üstü açık büyük bir yük arabasına atıp bu saatte niçin, nereye götürdükleri bilinmeyen bir sarhoş yanından geçerken kolunu uzatıp onu göstererek avazı çıktığınca "Hey, sen, Alman şapkalı!" diye bağırdığında genç adam birden durmuş, titreyen eliyle şapkasını yakalamıştı.

Zimmerman* yapısı yüksek, silindir bir şapkaydı başındaki. Ama eski püskü, kir pas içinde, delik deşik, lekeli, kenarları olmayan, son derece çirkin bir biçimde yana kaykılmış bir Zimmerman şapkası... Ne var ki, utanma duygusu değil de,

(*) Zimmerman Nevski Caddesi'nde, o yıllar Petersburg'un en ünlü şapkacısıydı (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dip notu).

bambaşka bir duygu, korkuyu andıran bir duygu kaplamıştı delikanlının bedenini. Şaşkın,

– Biliyordum! diye mırıldandı, biliyordum! Bu hepsinden berbat! İşte böyle aptalca bir şey, iğrenç, küçücük bir ayrıntı her şeyi berbat edebilir! Evet, çok göze batan bir şapka bu... Gülünç, o yüzden dikkati çekiyor... Üzerimdeki paçavralara bu garip şey değil, bir kasket, yamyassı bir kasket daha uygun düşerdi. Böyle şapka giyen yok buralarda... Bir versta öteden fark edilir, akılda kalır... İşin kötüsü, sonra anımsarlar... Al sana delil... Bu işlerde elden geldiğince dikkati çekmeyeceksin... Küçük ayrıntılar, küçücük ayrıntılar çok önemli!.. Her zaman her işi bozan bu ayrıntılardır...

Gideceği yer uzak değildi. Evinin kapısından oraya kaç adım yolu olduğunu bile biliyordu. Tam yedi yüz otuz adım. Derin hayallere daldığı bir gün saymıştı adımlarını. O zamanlar kendi de inanmıyordu bu hayallerine, yalnızca onların çirkin, ama çılgın çekiciliğiyle kendini heyecanlandırmaya çalışıyordu. Şimdi ise, aradan bir ay geçtikten sonra olaya başka gözle bakmaya başlamıştı. Dahası, kişisel güçsüzlüğü, kararsızlığı yüzünden kendine kızmasına karşın, "çirkin" hayalini farkına varmadan, inanmasa bile, kendisinin bir girişimi gibi görmeye bile alışmıştı. Şimdi de girişiminin *denemesini* yapmaya gidiyordu. Heyecanı attığı her adımla giderek artıyordu.

Yüreği duracakmış gibi çarparak, heyecandan titreyerek, bir yanı kanala, öteki yanı ..... Sokağı'na bakan çok büyük bir yapıya yaklaştı. Küçük daireler vardı bu yapıda.

Bu dairelerde çeşitli esnaf, terziler, tamirciler, aşçılar, çeşit çeşit Almanlar, yalnız yaşayan kızlar, küçük memurlar, vb. oturuyordu. Evin iki kapısından, avlusundan girip çıkan belli değildi. Üç ya da dört kapıcı vardı burada. Şimdi kapıcılardan biriyle karşılaşmamasına çok sevinmişti delikanlı. Kimseye görünmeden içeri süzülüp sağdaki merdivene saptı. "Servis" merdiveniydi bu. Karanlık, dardı. Aslında buranın böyle olduğunu biliyordu. Buraları daha önce incelemiş, öğrenmişti. Hoşuna da gidiyordu bunun böyle olması. Böylesine bir karanlıkta meraklı bir göz bile tehlikeli olmazdı. Dördüncü kata çıkarken elinde

olmadan düşünüyordu: "Şimdi böyle korkuyorsam, olur da, gerçekten asıl işi gerçekleştirme aşamasına geldiğimde o zaman ne olacak?.." Burada bir daireden eşya taşıyan asker emeklisi hamallar yolunu kestiler. Bu dairede memur bir Alman'ın ailesiyle birlikte oturduğunu biliyordu. "Demek Alman boşaltıyor daireyi. Öyleyse bu merdivenden çıkışta, geçici de olsa bu katta, bu sahanlıkta yalnızca kocakarının dairesinde oturan olacak. Bu iyi... Ne olur ne olmaz..." Yaşlı kadının kapısını çaldı. Çıngırak pirinçten değil de tenekedenmiş gibi tıngırdadı. Bu tür evlerin küçük dairelerinde hep böyle tıngırdar çıngıraklar. Bu sesi unutmuştu. Bu değişik ses şimdi bir şeyi anımsatmıştı ona sanki, bir şeyleri gözlerinin önüne getirmişti... Ürperdi. Bu kez sinirleri iyice gerilmişti. Bir süre sonra kapı, çengelinde aralandı. Ev sahibesi aralıktan belirgin bir kuşkuyla süzmeye başladı geleni. Karanlıkta yaşlı kadının yalnızca parlayan küçük gözleri görünüyordu. Merdiven sahanlığının kalabalık olduğunu görünce yaşlı kadın cesaretlendi. Kapıyı açtı. Delikanlı içeri süzüldü, karanlık hole girdi. Mutfakla holü ayıran bir paravana vardı burada. Yaşlı kadın delikanlının karşısında dikilmiş, bir şey söylemeden, soru dolu bakışını yüzünden ayırmadan ona bakıyordu. Altmış yaşlarında, kara kuru, ufak tefek bir kocakarıydı. Bakışı keskin, sertti. Küçük, sivri bir burnu vardı. Başı açıktı. Hafiften ak düşmüş kumral saçları vıcık vıcık yağlıydı. Tavuk bacağını andıran ince uzun boynuna pamuklu bir bez parçası sarmıştı. Omuzlarından, havanın çok sıcak olmasına karşın, rengi atmış, eski bir kürk pelerin sarkıyordu. Durmadan öksürüyor, inliyordu yaşlı kadın. Delikanlının bakışında değişik bir şey sezinlemiş olacak, gözlerinde birden gene önceki o güvensizlik belirmişti. Delikanlı, daha sevimli görünmesi gerektiğini anımsayıp hafifçe öne eğildi, aceleci bir tavırla,

– Raskolnikov, diye mırıldandı. Öğrenci... Bir ay önce uğramıştım size.

Yaşlı kadın aynı soru dolu bakışını delikanlının yüzünden ayırmadan,

– Anımsadım anam babam, dedi. Çok iyi anımsadım. Evet, gelmiştiniz.

Yaşlı kadının güvensizliği karşısında biraz bozulmuştu Raskolnikov. Şaşırmıştı.

– Gene efendim... diye sürdürdü konuşmasını. Küçük bir iş için...

İçinde tatsız bir duygu, "Belki her zaman böyledir bu kadın, o gün ben fark etmemiş olabilirim" diye geçirdi içinden. Yaşlı kadın, bir şey düşünüyormuş gibi bir süre sustu, sonra yana çekildi, odanın kapısını gösterdi konuğuna. Ona önden yol verirken,

– Buyurun canım, dedi.

Delikanlının girdiği küçük odanın duvarları sarı duvar kâğıdı kaplıydı. Pencerelerinde sardunyalar, tül perdeler vardı. Batmak üzere olan güneşin parlak ışınları dolmuştu odaya. Sanırım "o *gün* de güneş böyle aydınlatacak odanın içini!.." Bu düşünce birden sanki kendiliğinden belirmişti Raskolnikov'un içinde. Ortamı elden geldiğince öğrenmek, sonra anımsamak için çabucak bir göz gezdirdi odanın içinde. Ancak odanın görünüşünde özel bir şey yoktu. Çok eski, sarı ağaçtan mobilyanın tümü, arkalığı eğik, tahta kocaman bir kanepe ile, bu kanepenin önünde oval bir masadan, iki pencere arasında aynalı bir tuvalet masasından, ayrıca duvar diplerinde birkaç sandalye ile, duvarlarda, ellerinde kuşlarla Alman kızlarını gösteren ucuz cinsinden sarı çerçeveli birkaç tablodan oluşmuştu. Köşede küçük bir tasvirin önünde bir kandil yanıyordu. Her şey tertemizdi: Eşyalar da, yerler de parlatılasıya temizlenmişti. Pırıl pırıl parlıyordu. "Lizaveta'nın işi" diye geçirdi içinden genç adam. Evin içinde bir toz bulmanın olanağı yoktu. "Huysuz, yaşlı dul kadınlarda görülen bir temizliktir bu..." diye düşündü Raskolnikov. Bitişik odanın kapısını örten basma örtüye merakla bir göz attı. Yaşlı kadının yatağı ile konsolu oradaydı. Raskolnikov hiç girmemişti o odaya. Bu iki odadan oluşmuştu daire.

Yaşlı kadın, Raskolnikov'un arkasından odaya girdikten sonra, onun doğrudan yüzüne bakabilmek için tam karşısına dikilip sert bir sesle,

– Ne istemiştiniz? diye sordu.

– Rehin için getirmiştim... şunu!

Cebinden eski, yassı, gümüş bir saat çıkardı Raskolnikov. Saatin arka kapağında kabartma bir yerküresi vardı. Kösteği çelikti.

– Peki ama bundan önce getirdiğiniz rehinin süresi doldu. Bir ayı üç gün geçti.

– Size bir aylık faizini vereceğim... Biraz sabredin.

– Orasını ben bilirim beyefendi... Sabır mı edeceğim, yoksa rehin bıraktığınız şeyi hemen satışa mı çıkaracağım, orasını ben bilirim.

– Saatim için ne kadar vereceksiniz Alyona Ivanovna?

– Hep beş para etmez şeyler getiriyorsun canım. Bir değeri yok bunun. Geçen sefer yüzük için iki kâğıt vermiştim sana, oysa yenisini kuyumcudan bir buçuk rubleye alırsın...

– Dört ruble verin bari... Geri alacağım onu sizden. Babamdan kaldı bana... Yakında elime para geçecek.

– Bir buçuk ruble, faizi de peşin... Canınız isterse...

– Bir buçuk ruble mi! diye haykırdı delikanlı.

– Canınız isterse...

Yaşlı kadın saati Raskolnikov'a geri uzattı. Delikanlı çok öfkelenmişti. Öyle ki, az kaldı çekip gidecekti. Ama gidecek başka bir yerinin olmadığını, ayrıca buraya başka bir amaçla geldiğini anımsayınca hemen toparladı kendini. Kaba bir tavırla,

– Verin! dedi.

Yaşlı kadın anahtarlarını çıkarmak için elini cebine soktu. Perdenin arkasındaki odaya geçti. Odanın ortasında bir başına kalınca yan odaya kulak kabartmaya, olanları hayalinde canlandırmaya başladı delikanlı. Yaşlı kadının anahtarla konsolu açtığı duyuluyordu. "Üst çekmece olsa gerek, diye geçirdi içinden. Demek anahtarları sağ cebinde bulunduruyor... Hepsi bir yerde, çelik bir halkada... Anahtarların biri ötekilerden büyük, üç kat büyük, dişli bir ağzı var. Konsolun anahtarı o olamaz... Öyleyse bir kutu ya da sandık daha var... Bu önemli işte! Sandıkların anahtarı böyle olur... Ama ne çirkin şeyler bütün bunlar..." Bu arada kocakarı geri gelmişti.

– Alın bayım, ayda bir rubleye on kapik üzerinden, bir buçuk ruble için bir aylık peşin faiz on beş kapik eder. Ayrıca,

önceki iki rubleniz için de aynı hesapla, bir aylık peşin faiziniz yirmi kapik... Toplam otuz beş kapik olur. Bu durumda saatinize bir ruble on beş kapik alacaksınız. Buyurun.

– Ne! Şimdi de bir ruble on beş kapik mi?

– Evet bayım.

Delikanlı itiraz etmedi. Parayı aldı. Bir süre yaşlı kadının yüzüne baktı. Bir şey söylemek, ya da bir şey yapmak istiyor da, ne diyeceğini, ne yapacağını bilemiyormuş gibi bekliyordu...

– Alyona İvanovna, birkaç güne kadar belki bir şey daha getireceğim size... gümüş bir şey... hoş bir sigara tabakası... Bir arkadaşımda şimdi..

Ne söyleyeceğini şaşırdı Raskolnikov, sustu.

– Bunu o zaman konuşuruz efendim.

– Hoşçakalın Alyona İvanovna... dedi Raskolnikov.

Hole geçerken elinden geldiğince senli benli bir tavırla ekledi:

– Evde yalnız mısınız, Alyona İvanovna? Kız kardeşiniz yok mu?

– Size ne benim kız kardeşimden?

– Hiiç... Öylesine sordum işte... Sanırım şimdi siz... Hadi hoşçakalın Alyona İvanovna!

İyice bozulmuştu Raskolnikov. Çıktı. Giderek daha çok bozuluyordu sinirleri. Merdivenden inerken ansızın bir şeye şaşırmış gibi birkaç kez durmuştu bile. Sokağa çıktığında artık yüksek sesle söyleniyordu kendi kendine:

"Ah Tanrım! Ne iğrenç şeyler bütün bunlar! Olacak şey mi?.. Yoksa ben... (kararlı bir sesle ekledi:) Hayır, saçma bu, saçmalık! Böylesine korkunç bir şeyi nasıl düşünürüm? Ne pis şeylere yatkınmış benim şu yüreğim! Önemli olan da pisliği, rezilliği, iğrençliği, iğrençliği bu işin!.. Ben de bir aydır..."

Heyecanını sözcüklerle de, ses tonuyla da anlatamıyordu. Daha yaşlı kadının evine giderken yolda yüreğini sıkıştırmaya, ezmeye başlayan sınırsız tiksinti duygusu şimdi öylesine büyümüş, öylesine belirginleşmişti ki, bu can sıkıntısından nasıl kurtulabileceğini bilemiyordu. Yanından gelip geçenleri görmeden, insanlara toslayarak sarhoş gibi yalpalayarak yürüyordu yaya kaldırımında. Ancak bir sokak ötede biraz gelebildi kendine. Çevresi-

ne bakınınca, yaya kaldırımından merdivenle inilen bodrum kat bir meyhanenin önünde olduğunu fark etti. O sırada meyhanenin kapısından iki sarhoş birbirine yaslanarak, küfürler savurarak çıkmış, merdivenin basamaklarını tırmanıyorlardı. Hiç düşünmeden merdivenden indi Raskolnikov. Daha önce meyhaneye adımını atmamıştı. Ama şimdi başı dönüyordu. Üstüne üstlük çok susamıştı. Soğuk bir bira içmek istiyordu. Dahası, ansızın kendini bitkin hissetmesini de açlığına veriyordu. Meyhanenin karanlık, pis bir köşesinde yapış yapış bir masaya çöktü. Bir bira söyledi. İlk bardağı bir dikişte içti. Bir anda rahatlamıştı sanki.

Toparlamıştı kendini. "Boş şeyler bunlar! diye mırıldandı. Telaşlanacak, endişe edecek bir şey yok ortada!.. Sıradan bir fiziksel rahatsızlıktı işte, geçti... Bir bardak birayla bir dilim peksimet yetti de arttı düzelmeme. Bir anda yerine geliverdi aklım. Düşüncelerim duruldu, karar verme yeteneğimi yeniden kazandım!.. Kahretsin!.. Ne boş şeyleri önemsemişim!.." Durumunu böylesine küçümsemesine karşın, rahatlamış, ağır bir yükten kurtulmuş hissediyordu kendini. Dostça bakıyordu çevresindeki insanlara şimdi. Ama o anda bile bu aşırı iyimserliğinin sağlıklı bir ruhsal durum olmadığı kuşkusu vardı içinde.

Bu arada meyhanede az müşteri kalmıştı. Merdivende karşılaştığı iki sarhoşun arkasından, aralarında bir de kadın olan beş kişilik bir grup armonikalarıyla çıkmıştı. Onlar da gidince ortalık sakinlemişti. Artık kalabalık değildi içerisi. Meyhanede, önünde bir bardak bira, öyle oturan tüccar olsa gerek, hafiften sarhoş bir müşteriyle, onun peykede uyuklayan iyice sarhoş, redingotlu, iri yarı, ak sakallı arkadaşı kalmıştı. İri yarı olanı arada uyanır gibi oluyor, peykeden kalkmadan kollarını iki yana açıyor, parmaklarını şakırdatarak, bedeninin üst bölümünü hoplatarak, sözlerini anımsamaya çalıştığı saçma bir şarkı söyleyerek oynamaya başlıyordu:

Bütün yıl okşadım durdum karımı,
Bütüüün yııl okşadım durduuum karımıı...

Çok geçmeden gene dalıyor, uyanınca bu kez başka bir şarkıya başlıyordu:

Podyaçeska'dan geçerken,
Eski sevgilime rastladım...

Ne var ki, onun bu mutluluğunu paylaşan yoktu. Sessiz arkadaşı onun bu taşkınlığını düşmanca, kuşkuyla izliyordu. Emekli memura benzeyen biri daha vardı. Dip köşede bir masada tek başına oturuyor, önündeki içkisinden arada bir yudum alıyor, çevresinde olup biteni izliyordu. O da biraz sıkıntılıydı sanki.

II

Kalabalığa alışık değildi Raskolnikov. Yukarıda söylediğim gibi, özellikle son zamanlarda insanlardan iyice kaçar olmuştu. Ama şimdi ansızın bir şey insanlara doğru itmeye başlamıştı onu. Ruhunda yepyeni bir oluşum gerçekleşmişti sanki. Bir yandan da insan özlemi doldurmuştu içini. Bir aydır aralıksız süren dayanılmaz sıkıntılarından, karanlık düşüncelerinden öylesine bitkin düşmüştü ki, nasıl olursa olsun, başka bir dünyada bir an bile olsa, soluk almak istiyordu. Bu nedenle de, bulunduğu ortamın iğrençliğini umursamadan oturuyordu burada.

Meyhaneci başka bir odada duruyor, ama ikide bir müşterilerin bulundukları asıl odaya birkaç basamaktan inerek geliyordu. Bu yüzden kendisinden önce kırmızı, geniş fırfırlı, gıcır gıcır boyalı şık çizmeleri gözüküyordu. Üzerinde kısa bir pardösü ile kir pas içinde siyah atlas bir yelek vardı. Kravatsızdı. Yüzü, demir bir kilit gibi yağa bulanmıştı. Tezgâhın arkasında on dört yaşlarında bir çocuk vardı. Ondan küçük bir çocuk da ortalarda dolaşıyor, müşteriler bir şey istediklerinde koşup getiriyordu. Tezgâhın üstünde küçük küçük doğranmış salatalıklar, simsiyah peksimetler, parça parça kesilmiş balıklar vardı. Hepsi kötü kokuyordu. Boğucu bir hava vardı içeride. Öyle ki, oturmak bile zordu burada. Ayrıca, her şeye öylesine bir şarap kokusu sinmişti ki, yalnızca bu kokudan beş dakikada sarhoş olabilirdi insan.

Kimi zaman hiç tanımadığımız bir insanla karşılaşırız, ilk bakışta içimizde bir ilgi duyarız ona karşı. Tek sözcük konuşmadan, bir anda olur bu. Köşedeki masada oturan, emekli memura benzeyen müşteri de aynı izlenimi uyandırmıştı Raskolnikov'da. Delikanlı bu ilk izlenimi sonra birkaç kez anımsamış, bunu bir önseziye yormuştu. Gözlerini ayıramıyordu memurdan. Bunun nedeni kuşkusuz biraz da memurun da ısrarla ona bakmasıydı. Onun da Raskolnikov'la konuşmayı çok istediği belliydi. Meyhanenin sahibi de dahil, meyhanede Raskolnikov'un dışında herkese karşı ise ilgisiz, dahası canı sıkkın bakıyordu. Konuşacak bir şeyi olamayacak aşağı tabakadan, öğrenim düzeyleri düşük insanlarmış gibi mağrur bir küçümseme vardı sanki onlara bakışında. Ellisini geçmiş, orta boylu, tıknaz yapılı, saçlarına ak düşmüş, tepesi iyice açılmış biriydi. Sürekli içmekten sarı, dahası yeşilimsi yüzü pörsümüş; aralarından birer deliği andıran ufak ama bakışları canlı, kırmızı gözlerinin parladığı göz kapakları sarkıktı. Ama çok tuhaf bir şey vardı bu adamda. Bakışında coşkuyu andıran bir parıltı bile vardı sanki. Belki zekâ ile düşünce bile... Ama aynı anda bir delilik belirtisi de... Üzerinde eski, yırtık pırtık, düğmeleri dökülmüş siyah bir frak vardı. Yalnızca bir düğme yarım yamalak tutunuyordu ipliğinde. Ayıp olmasın diye bir o düğmeyle de iliklemişti önünü. Kaba pamuklu kumaştan yeleğinin altından buruş buruş, kir pas içinde, ıslak yakalığı dışarı fırlamıştı. Yüzü memur biçimi tıraşlıydı. Ne var ki, uzun zamandır tıraş olmadığı için fırça gibi sık, kır bir sakal kaplamıştı yüzünü. Duruşunda bile ağırbaşlı bir memur havası vardı. Ama huzursuz görünüyordu. Arada bir saçlarını karıştırıyor, canı bir şeye sıkılıyormuş gibi, yırtık dirseklerini ıslak, yapış yapış masaya dayayıp başını ellerinin arasına alıyordu. Sonunda açık açık baktı Raskolnikov'un yüzüne, yüksek sesle, kararlı,

– Sizinle efendice biraz konuşabilir miyim sayın bayım? dedi. Her ne kadar şu anda öyle görünmeseniz de, deneyimim, okumuş, içkiye alışık olmayan bir kişi olduğunuzu söylüyor bana. Bendeniz her zaman içtenlikle bir arada olan okumuşluğa saygı duymuşumdur. Ayrıca kendim de dokuzuncu derece-

den bir devlet memuruyum. Marmeladov... soyadım... Dokuzuncu dereceden memur Marmeladov. İzninizle sorabilir miyim, devlet hizmetinde çalıştınız mı?

– Hayır, dedi delikanlı, öğrenciyim...

Adamın aşırı kibar konuşması da, ısrarla ona ilgi göstermesi de şaşırtmıştı onu. Biraz önceki, nasıl olursa olsun, insanlarla yakınlaşmak isteği, gerçek yaşamda ona yönelen ilk sözcükte kaybolmuş, yerini her zamanki, onun kişiliğine dokunan, ya da yalnızca dokunmak isteyen herkese duyduğu o tatsız, öfke dolu duygu almıştı.

Memur yüksek sesle,

– Öğrenci ya da eski bir öğrenci!.. dedi. Ben de öyle düşünmüştüm! Deneyim bu işte sayın bayım... Uzun yılların deneyimi... (Övünmek anlamına parmağını alnına götürdü.) Öğrenciydiniz, ya da kursları izlediniz! İzninizle...

Ayağa kalktı, sendeledi, içki kabıyla bardağını aldı, gelip delikanlının masasına yanlamasına oturdu. Çakırkeyifti, ama düzgün, güzel konuşuyordu. Ancak arada ne söyleyeceğini şaşırıyor, sözü uzatıyordu. Bir aydır o da kimseyle konuşmamış gibi coşkuyla sarılmıştı Raskolnikov'a. Söylev verir gibi,

– Saygıdeğer efendim, diye başladı, yoksulluk ayıp değildir, biliyorum. İçkiye düşkünlüğün bir erdem olmadığını da biliyorum. Gelgelelim sefalet ayıptır efendim, ayıptır... Doğuştan olan duygularınızın soyluluğunu yoksullukta koruyabilirsiniz. Ama sefalette hiç kimse, hiçbir zaman başaramaz bunu... Sefalette, daha bir gurur kırıcı olsun diye insanların arasından sopayla kovalamazlar sizi de, süpürgeyle süpürür atarlar. Doğrusu haksız da değildirler... Çünkü sefalete düştüğümde önce kendim aşağılamaya hazırlarım kendimi. Meyhanenin işlevi de burada başlar işte... Saygıdeğer efendim, bundan bir ay önce Bay Lebezyatnikov karımı dövdü. Ama benim karım bana benzemez! Anlıyorsunuz değil mi? Bir de şunu sormama izin veriniz... basit bir merak sayın bunu: Neva Irmağı'nda saman mavnalarında gecelediğiniz oldu mu hiç?

– Hayır, diye karşılık verdi Raskolnikov. Niçin sordunuz?

– Ben beş gecedir orada yatıyorum da bayım...

Bardağına içki koydu, içti, düşüncelere daldı. Gerçekten de üstünde başında saman parçacıkları vardı. Beş gündür giysilerini üzerinden çıkarmadığı, yıkanmadığı çok olasıydı. Özellikle elleri kirli, yağlı, kırmızı, tırnakları simsiyahtı.

Konuşması, az da olsa, genel bir ilgi uyandırmışa benziyordu. Tezgâhın arkasındaki çocuklar kıkırdamaya başlamışlardı. Meyhaneci, besbelli "maskaranın" anlattıklarını dinlemek için, üst odadan özellikle inmiş, biraz uzakta oturmuş, tembel tembel, ama kendini beğenmiş, esniyordu. Marmeladov'un burada uzun zamandır tanındığı belliydi. Böylesine süslü konuşmaya yatkınlığını da meyhanelerde tanımadığı çeşitli kişilerle konuşma alışkanlığından edinmiş olsa gerekti. Bu alışkanlık bazı içkicilerde, özellikle evlerinde aşağılanan, ezilenlerinde çokça görülür. Bu yüzden meyhanede, sanki haklılıklarını kanıtlamaya, olursa, bulundukları ortamda saygı bile kazanmaya çalışırlar.

Meyhaneci yüksek sesle,

– Maskara! diye söylendi. Madem memursun ne diye çalışmıyorsun, ne diye dairene gitmiyorsun?

Marmeladov, özellikle Raskolnikov'a dönüp, bu soruyu kendisine o sormuş gibi sürdürdü konuşmasını:

– Niçin mi daireye gitmiyorum sayın bayım? Niçin mi? Günlerimi meyhane köşelerinde ona buna dalkavukluk ederek geçirdiğim için yüreğim sızlamıyor mu sanıyorsunuz? Bundan bir ay önce Bay Lebezyatnikov karımı patakladığında ben yerde sarhoş yatarken acı çekmediğimi mi sanıyorsunuz? Söyler misiniz delikanlı, hiç başınıza geldi mi... şey... bir umudunuz olmadan borç bile olsa, para istediğiniz oldu mu birinden?..

– Oldu... nasıl yani, umudum olmadan?

– Yani hiç umudunuz olmadan... size para vermeyeceklerini bile bile... Sözgelimi, şu iyiliksever, şu çevresine her zaman yararlı beyefendinin size para vermeyeceğini kesinkes biliyorsanız... hem sorarım size, niçin versin? Borcunuzu ödemeyeceğinizi biliyor çünkü. Acıdığı için mi verecek? Yeni düşünce akımlarını yakından izleyen Bay Lebezyatnikov daha geçen gün, zamanımızda bilimin acımayı yasakladığını, ekonomi politiğin geçerli olduğu İngiltere'de bu görüşün benimsendiğini

söylüyordu. Soranım size, niçin borç para versin ona adam? İşte, para alamayacağınızı bile bile gidiyorsunuz, sonra da...

– Bunu bile bile niçin gidiyorsunuz öyleyse? dedi Raskolnikov.

– Başvurabileceğiniz kimseniz, gidebileceğiniz bir yeriniz kalmamışsa!.. Bildiğiniz gibi, her insanın hiç değilse gidebileceği bir yeri olmalıdır. Çünkü öyle zaman olur, insanın gidebileceği hiç değilse bir yere çok gereksinim duyar! Benim tek kızım da ilk kez sarı kart almak için başvurduğunda ben de onunla gitmiştim... (Marmeladov delikanlının yüzüne biraz, endişeli bakarak, değişik bir ses tonuyla ekledi:) Kızım geçimini sarı kartla sağlıyor da... (Tezgâhın arkasında çocukların kıs kıs gülmeye başlamaları üzerine, meyhaneci de gülümseyince, açıklamak için oldukça sakin bir tavırla acele etti:) Önemli değil bayım, önemli değil... Hiç önemli değil! Böyle baş sallamalardan mahcup olmam ben... Herkes her şeyi biliyor çünkü. Her gizli şey bir gün ortaya çıkar zaten... Ayrıca her şeyi küçümsemeyle değil, iç huzuruyla karşılarım ben. Olsun, varsın! Olsun varsın! "Ey insan!"* İzninizle, genç adam, bana söyleyebilir misiniz... Ama hayır, yumuşatmadan, açık açık söyleyeyim: Şu anda bana bakıp inanarak, bir domuz olmadığımı *söyleyebilir misiniz*, bu yürekliliği *gösterebilir misiniz*?

Delikanlı bir şey söylemeden dinliyordu. Konuşmacı gülüşmelerin kesilmesini bekledi, sonra ağırbaşlı, bu kez mağrur bile, bir tavırla konuşmasını sürdürdü:

– Böyle işte... Evet, ben bir domuzum, ama karım bir hanımefendidir!.. Ben bir hayvanım, ama karım Katerina İvanovna bir kurmay subay kızı, iyi öğrenim görmüş biridir. Varsın aşağılık biri olayım ben, ama karımın soylu bir yüreği vardır. Gördüğü öğrenimle ince ruhlu bir hanımefendi olmuştur. Ne var ki, bununla birlikte... Ah, biraz acısaydı bana!.. Saygıdeğer bayım, saygıdeğer bayım, inanın, her insanın, ona hiç değilse biraz acıyacakları bir yeri olmalıdır! Katerina İvanovna gerçi yüce gönüllüdür ama, kimi zaman haksızlık ettiği de olur... Gerçi anlıyorum, saçlarımı yolarken bunu yüreğinin yumu-

(*) Pontiy Pilat'ın, İsa'nın kararlılığını, sabrını överken kullandığı sözcükler (İoanna'nın İncili XIX, 5) (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

şaklığından yaptığını biliyorum... (Gene gülüşenlerin olduğunu fark edince bu kez daha bir gururlu, ekledi:) Rahatlıkla bir kez daha söyleyebilirim size bunu delikanlı, evet, saçlarımı yoluyor... Ama ne olurdu, Tanrım, bir kez olsun... Ama hayır! hayır! Boş bütün bunlar, sözünü etmeye bile değmez! Bırakalım!.. Çünkü birkaç kez oldu istediğim, birkaç kez, acıdılar bana, ama... Ben böyleyim işte, doğuştan bir hayvanım ben!

Meyhaneci esneyerek,

– Doğru söylüyorsun! dedi.

Marmeladov masaya kararlı bir yumruk indirdi.

– Yaradılışım bu benim! Biliyor musunuz bayım, biliyor musunuz... Karımın çoraplarını bile satıp içkiye verdim ben. Ayakkabılarını demiyorum efendim, çünkü bu az da olsa akla gelebilecek bir şey olurdu... Oysa ben çoraplarını, evet çoraplarını verdim içkiye! Başkasının, benim değil başkasının ona armağan ettiği keçi kılından örme atkısını da verdim... Oysa soğuk bir köşede oturuyoruz, bu kış üşüttü bu yüzden, öksürürken kan geliyor ağzından. Küçük üç çocuğumuz var. Katerina İvanovna sabahtan gece yarılarına dek çalışır durur. Ortalığı siler süpürür, çamaşırları yıkar, çocukların üstünü başını temizler... Küçük yaştan alışmış çünkü temizliğe. Üstelik ciğerleri zayıfken, bünyesi vereme yatkınken çalışır böyle. Biliyorum... Hissetmiyor muyum sanıyorsunuz? Ne denli içersem o denli güçlü hissediyorum bunu... İçmemin nedeni de bu işte... acıyı, duyguyu içkide arıyorum... İçiyorum, derinden acı çekmek istiyorum çünkü...

Umutsuz bir tavırla başını önüne eğdi. Bir süre sonra doğrulup sürdürdü konuşmasını:

– Yüzünüzde hüzne benzer bir şey görüyorum, delikanlı. İçeri girdiğinizde fark etmiştim... Bu nedenle geldim yanınıza. Yoksa size yaşam öykümü anlatarak bu boş insanların karşısında kendimi küçük düşürmek istemezdim. Zaten biliyorlar her şeyi. Aradığım, duygulu, kafası çalışan bir insanla söyleşmek benim... Şunu bilmenizi isterim, karım il soylular enstitüsünde öğrenim gördü, mezuniyet balosunda da vali ile öteki davetlilerin önünde şalıyla ettiği dansla altın madalya ile tak-

dir belgesi kazandı... Altın madalyayı... sattık altın madalyayı... çok oluyor satalı... hımm... takdir belgesini hâlâ saklıyor sandığında. Geçenlerde ev sahibesine gösteriyordu onu. Gerçi sürekli kavgalıdır ev sahibesiyle ya, gene de canı birisinin karşısında övünmek istemiş olacak, geçmiş güzel günleri anmak istemiştir... Suçlamıyorum onu, hiç suçlamıyorum, çünkü anıları arasında yalnızca bu takdir belgesi kaldı elinde, geri kalan her şey yok olup gitti! Evet, evet, sinirli bir kadındır, gururludur, dik kafalıdır. Yerleri kendi siler, sabah akşam kuru ekmekle kalkar sofradan, ama kendisine saygısızlık gösterilmesine katlanamaz. Bay Lebezyatnikov'un yaptığı kabalığa tepki göstermesi üzerine Lebezyatnikov onu dövünce dayağın etkisinden çok, gururundan yatağa düştü. Küçük üç çocuğuyla dul aldım onu. Birinci kocası bir piyade subayıymış. Sevmiş adamı, baba evinden kaçıp evlenmiş onunla. Çok seviyormuş kocasını. Ne var ki adam kumara dadanmış, mahkemelere düşmüş, sonunda ölmüş. Son zamanlarda dövüyormuş bile onu kocası. Belgeleriyle, ayrıntılarıyla biliyorum, bu davranışı için hiçbir zaman bağışlamamıştır onu karım. Gelgelelim, hâlâ onu andığında gözleri dolu dolu olur. Onun iyi yanlarını sayıp dökerek bana sitem eder. Ama olsun varsın, razıyım ben, yeter ki hayalinde bile olsa bir zamanlar mutlu olduğunu anımsasın... Kocasının ölümünden sonra kuş uçmaz kervan geçmez, medeniyetten uzak bir kasabada başında üç küçük çocukla yapayalnız kalakalmıştı. O sıralar ben de o kasabadaydım. Kadıncağız öylesine umutsuz bir yoksulluk içinde kıvranıyordu ki, bu konularda çok deneyimli olan ben bile anlatamam... Akrabaları tanımak istemiyorlardı onu. Söylediğim gibi, gururluydu, aşırı gururluydu da... Evet efendim, ben de duldum o sıralar. İlk karımdan on dört yaşında bir kızım vardı. Evlenme önerisinde bulundum. Kadıncağızın perişan durumuna dayanamıyordum çünkü. Zavallının durumunun nerelere vardığını, iyi öğrenim görmüş, kibar, ünlü bir aileden olmasına karşın benim gibi birinin evlenme önerisini geri çevirmemesinden anlayabilirsiniz! Geldi bana! Ağlaya sızlaya, kendini paralayarak geldi! Gidebileceği başka bir yeri yoktu çünkü.

Anlayabiliyor musunuz sayın bayım, anlayabiliyor musunuz, insanın gideceği bir yerinin olmamasının nasıl bir şey olduğunu biliyor musunuz? Hayır, bilemezsiniz! Anlayamazsınız... Tam bir yıl sorumluluğumu onurumla, dürüstçe yerine getirdim, şuna (parmağıyla içki kabını tıklattı) elimi sürmedim. Duygulu bir insanım çünkü. Gelgelelim, bununla da yaranamadım. Bu arada, gene hiçbir suçum yokken, dairedeki yönetim değişikliği nedeniyle işimden de oldum. Ondan sonra dokundum işte bu merete!.. Uzun yıllar kent kent dolaştıktan, yoksulluk çektikten sonra bu görkemli, anıtlarla süslü başkente geldik sonunda. Bir buçuk yıl oluyor. Burada bir daireye girdim... Girdim ama çıkarıldım. Anlıyorsunuz değil mi? Bu kez suç bendeydi. Gerçek kişiliğim üste çıkmıştı... Şimdi Amaliya Fyodorovna Lippevehzel'in evinde bir köşede kalıyoruz. Neyle geçindiğimizi, kirayı nasıl ödediğimizi bilmiyorum. Bizden başka bir sürü insan daha var orada. Sodom rezilliği, efendim... hımm... evet... Bu arada ilk karımdan olan kızım da büyüdü. Ama büyürken kızcağızın üvey annesinden çektiklerini anlatmayacağım size. Katerina İvanovna iyi yürekli, duygulu bir kadındır ama, sinirlidir, birden parlar... Evet efendim! Ama boş verin! Bunları anlatmanın gereği yok şimdi.! Sizin de tahmin edeceğiniz gibi, öğrenim görmedi Sonya. Bundan dört yıl kadar önce onu coğrafya ile genel tarih çalıştırmayı denedim. Ama ben kendim de bu konularda zayıf olduğum için doğru dürüst bir yardımım dokunmadı ona. Ayrıca elimizdeki kitaplar da... eh işte... hım!.. Şimdilerde öylesi de yok ya... Öğrenimimiz o kadarıyla bitti. Pers kralı Kirus'da* kaldık. Daha sonraları, olgun çağa gelince roman türü birkaç kitap okudu, yakın bir zaman önce de Bay Lebezyatnikov'un yardımıyla Lewes'in *Fizyoloji*** adında bir kitabını edinmiş. Biliyor musunuz bu kitabı bayım? Büyük bir ilgiyle okudu o kitabı. Bölük pörçük bazı yerlerini yüksek sesle bize bile okuduğu oluyor-

(*) Kirus (İsa'dan önce 6. yüzyıl): Eski Pers krallığının kurucusu (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

(**) Lewes'in "fizyolojisi": D.G. Lewes (1817-1878) İngiliz Darwinist fizyolog, pozitivist felsefeci (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

du. Gördüğü öğrenimin hepsi bu kadar işte... Şimdi sizin ne düşündüğünüzü öğrenmek istiyorum bayım. Özel bir soru soracağım size: Sizce, yoksul ama namuslu bir kız namusuyla çalışarak yeterince para kazanabilir mi?.. Namuslu bir kızsa, özel birtakım yetenekleri de yoksa, bütün gün durmadan dinlenmeden çalışsa, günde on beş kapikten fazlasını kazanamaz! Ayrıca, devlet danışmanı Klopştok da, İvan İvanoviç Klopştok... (adını duymuşsunuzdur) Hollanda bezinden diktirdiği yarım düzine gömleğinin dikiş parasını hâlâ vermediği gibi, tekme tokat dışarı da attı onu. Sözde bir gömleğin yaka ölçüsü yanlışmış, ayrıca yan dikilmiş diye küfür bile etti kızcağıza... Öte yanda ufaklıklar aç... Katerina İvanovna elini kolunu sallayarak dolanıp duruyor odanın içinde. Yanakları kırmızı, kıpkırmızı lekelerle kaplı... Hastalığından öyle olur... "Pis asalak, diye bağırıyordu kızcağıza, evimizde bedavadan yiyor içiyorsun, ısınıyorsun!" Ah efendim, üç gündür bebeler bir kabuk ekmek görmemişlerken kızcağız ne yemiş içmiş olabilirdi ki!.. Bir gün yatıyordum... Nasıl olacak, elbette sızmıştım gene... Duydum, benim Sonya (ağzı var dili yoktur benim Sonyamın, çok tatlı bir sesi vardır... altın sarısıdır saçları, yüzü soluktur, zayıftır.) şöyle diyordu: "Ne dersiniz Katerina İvanovna? Öyle bir işe mi girsem?" Aslını sorarsanız kötü niyetli bir kadın olan, sabıkalı Darya Frantsovna da ev sahibesi aracılığıyla bu konuda üç kez kızcağızın ağzını yoklamıştı. Katerina İvanovna alaylı alaylı "Ne olmuş ki... dedi. Korkacak ne var? Para o işte var!.." Ama suçlamayın onu bayım, suçlamayın! Aklı başında değildi böyle söylerken. Duyguları allak bullaktı. Hastaydı. Günlerce bir şey yememiş çocukları ağlaşıyorlardı... Dahası, bunu o anlamda değil de, Sonya'ya sitem etmek için söylemişti... Huyu öyledir Katerina İvanovna'nın. Çocuklar açlıktan bile olsa, ağlamaya başlasalar hemen dövmeye başlar onları. Baktım, benim Sonya saat altıda kalktı, atkısını başına aldı, pelerinini giydi, çıkıp gitti. Saat dokuzda döndü. Odaya girer girmez doğru Katerina İvanovna'nın yanına gitti, bir şey söylemeden elindeki otuz rubleyi önüne masanın üzerine bıraktı. Tek bir sözcük etmedi, kimsenin yüzüne bakmadan gidip Dra-

dedam işi yeşil büyük atkımızı aldı (ailecek kullandığımız Dradedam işi bir atkımız vardır) başıyla yüzünü iyice örttü onunla, karyolaya uzandı, yüzünü duvara döndü... Yalnızca küçücük omuzları ile bedeni sarsılıyordu hafiften... Bense sızmış, gene yattığım yerde yatıyordum efendim... Sonra gördüm delikanlı, gördüm, Katerina İvanovna sessizce kalktı yerinden, Sonyacığımın yatağının yanına gitti, uzun süre ayakucunda yere diz çökmüş öyle durdu, sonra ayaklarını öpmeye başladı, kalkmak istemedi oradan, sonra birbirine sarılmış uyudular bütün gece... ikisi birlikte, evet efendim ikisi kucak kucağa uyudular, bense ötede sızmış, yatıyordum, efendim.

Sustu Marmeladov. Sanki sesi çatallaşmıştı. Sonra birden çabucak bardağını doldurdu, hepsini içtikten sonra hıkladı. Bir süre sonra sürdürdü konuşmasını:

– O günden bu yana sayın bayım, o günden bu yana, kötü bir rastlantı sonucu, ayrıca kötü niyetli kimselerin (ki bunda, sözde kendisine gereken saygı gösterilmemiştir gerekçesiyle, özellikle Darya Frantsovna'nın etkisi olmuştur) işte o günden bu yana kızım Sofiya Semyonovna sarı kart taşımak zorunda kalmıştır. Bu yüzden de bizim yanımızda kalamamaktadır. Çünkü ev sahibemiz Amaliya Fyodorovha izin vermedi... (oysa başlangıçta Darya Frantsovna'ya aracılık eden o idi) bir de Bay Lebezyatnikov... hım... Evet, Katerina İvanovna ile aralarında olay da Sonya yüzünden çıktı. Başlangıçta kendisi de yararlanıyordu Sonya'dan. Ama sonra birden gururuna dokunuverdi... "Nasıl olur efendim, benim gibi saygın biri nasıl olur da böyle bir kızla aynı çatı altında kalabilir?" Katerina İvanovna'nın tepesini attırdı bu laf... Sonya'yı savundu... Olay bu yüzden patlak verdi... Şimdi daha çok hava kararıktan sonra geliyor bize Sonya, Katerina İvanovna'yı avutmaya çalışıyor, ona şimdilerde biraz daha bol para bırakıyor... Terzi Kapernaumov'un evinde kalıyor. Bir oda kiraladı orada. Kapernaumov topal, kekeme bir adam. Kalabalık aile üyelerinin hepsi de kekeme. Karısı da... Bir göz odada oturuyorlar. Sonya'nın ise tahta perdeyle bölünmüş ayrı bir odası var... Hım, evet... Yoksul, üstelik kekeme insanlar... evet... O sabah uyanır uyanmaz

kalktım, eski pûskülerimi giyindim, ellerimi kaldırıp dua ettim, ekselansları İvan Afanasyeviç'e gittim. Tanıyor musunuz ekselansları İvan Afanasyeviç'i?.. Tanımıyor musunuz? Yüce bir insanı tanımıyorsunuz demektir bu! Bir mumdur o... Tanrı'nın huzurunda eriyen bir mum!.. Anlattıklarımı sonuna dek dinlemek lütfunda bulunduktan sonra gözleri bile yaşardı "Eh, Marmeladov, dedi, bir kez umutlarımı boşa çıkarmıştın... Bir kez daha alıyorum seni sorumluluğum altına "tam böyle söyledi, unutma bunu, hadi bakalım şimdi git!" Ayaklarının altını öptüm... içimden kuşkusuz. Yoksa modern düşünceli, aydın bir yüksek rütbeli devlet görevlisi olarak kesinlikle izin vermezdi buna. Eve döndüm. Yeniden göreve başlayacağımı, maaşa bağlandığımı söyleyince, Tanrım, neydi o an...

Marmeladov gene büyük bir heyecan içinde sustu. Tam o sırada (meyhane meyhane dolaştıkları belli) bir sarhoş grubu girdi kapıdan. Dışarıda kiralık bir laterna çalmaya başladı, "Küçük Çiftliğim" şarkısını* söyleyen yedi yaşlarında bir çocuğun çatlak sesi duyuldu. Bir gürültüdür koptu. Meyhaneci ile çocuklar yeni müşterileriyle ilgileniyorlardı. Marmeladov gelenlere aldırış etmeden sürdürüyordu konuşmasını. Artık iyice güçten düşmüştü. Ne var ki, sarhoşluğu arttığı ölçüde düşüyordu çenesi. Yakın geçmişte görevinde gösterdiği başarıdan söz etmek canlandırmıştı onu sanki, anıları yüzünde bir parıltı olarak yansımıştı. Raskolnikov dikkatle dinliyordu onu.

– Bundan beş hafta önce oldu bu, değerli dostum. Evet... Öğrendiklerinde ikisi de... Katerina İvanovna ile Sonyacığım... Tanrım, kendimi cennette sandım... Eskiden hayvan gibi yatardım yattığım yerde, yalnızca hakaret işitirdim.! Ama şimdi parmaklarının ucuna basarak yürüyorlardı ben uyurken, çocukları susturuyorlardı: "Semyon Zaharoviç dairede yoruldu çocuklar, dinleniyor, sessiz olun!" Sabah evden çıkmadan kahvemi önüme getiriyorlardı, hem de kremalı! Düşünebiliyor musunuz, gerçek krema bile alabiliyorduk artık! Üzerime o eli yüzü düzgün resmî giysiyi almak için on bir ruble elli kapiği

(*) 19. yüzyıl ortalarında popüler bir şarkı. Söz A.V. Koltsov, beste Y. Klimovski (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

nereden bulduklarını da bilmiyorum. Gıcır gıcır bir çift çizme, pamuklu kumaştan yepyeni bir yakalıkla bir resmî giysi... hepsi on bir ruble elli kapiğe efendim... İlk gün öğlen üzeri işten döndüğümde baktım iki çeşit yemek pişirmiş Katerina İvanovna. Çorbayla etli acırga... O güne dek görmediğim bilmediğim bir yemekti bu. Giysisi pek yoktur Katerina İvanovna'nın... yani yok denecek kadar azdır efendim, ama baktım konukluğa gider gibi bir güzel giyinmiş... Bu konuda beceriklidir, yoktan var eder... Saçını başını toplamış, tertemiz bir yakalık takmış, kolluklar takmış... bambaşka bir kadın olmuştu. Gençleşmiş, güzelleşmişti. Sonyacığım, güvercinim benim yalnızca para yardımı yapıyordu bize. Bir zaman için size sık gelmem uygun olmaz, diyordu. Kimsenin görmemesi için böyle hava kararddıktan sonra gelirim. Duyuyor musunuz, duyuyor musunuz? Bir gün öğleden sonra biraz kestirmek için eve gelmiştim. Düşünebiliyor musunuz, Katerina İvanovna dayanamamış, daha bir hafta önce adamakıllı kavga ettiği ev sahibesini bir fincan kahve içmeye çağırmıştı. İki saat oturup fiskos ettiler. "Efendime söyleyeyim, artık bir görevi var Semyon Zaharoviç'in... maaş alıyor... Gidip doğrudan ekselanslarının karşısına çıktı. Ekselansları çalışma odasından çıkıp öteki ziyaretçilere beklemelerini söylemiş, herkesin gözü önünde Semyon Zaharoviç'i elinden tutup odasına almış. (Düşünebiliyor musunuz? Düşünebiliyor musunuz?) Elbette eski hizmetlerini unutmadım, Semyon Zaharoviç, demiş. Gerçi o kötü alışkanlığa kaptırdınız kendinizi, ama madem ki söz veriyorsunuz şimdi... Üstelik sizin yokluğunuzda işlerimiz yürümez olmuştu (Duyuyor musunuz, duyuyor musunuz?) Artık inanıyorum soylu sözünüze, demiş." Ne yalan söyleyeyim, bütün bunları kendi uydurmuştu Katerina İvanovna. Ama saçmalık olsun diye değil, sırf övünmek için, efendim! Evet, söylediklerine inanıyordu. Hayalleriyle avutuyordu kendini. İnanın öyle efendim! Ayıplamıyorum bu yaptığını... hayır hiç ayıplamıyorum!.. Bundan altı gün önce ilk maaşım, tam yirmi üç ruble kırk kapik elimde, eve geldiğimde balık yavrusu, dedi bana: "Ah, ne balık yavrususun sen!" Hem de yanımızda kimse yokken söyledi bunu.

Efendim, anlarsınız ya... Oysa yakışıklılık kim ben kimim... Ayrıca nasıl bir koca olduğum da belli. Yanağımdan bir makas bile aldı, "Ah ne balık yavrususun sen!" dedi.

Marmeladov sustu, gülümsemek istedi, ama birden titredi çenesi. Tuttu kendini. Meyhanenin bu ağır havası, bu gergin ortam, beş gece saman mavnalarında yatmış olmak, bu votka kabı, bütün bunlara karşın, adamın karısına, ailesine aşırı sevgisi dinleyicisini şaşırtmıştı. Raskolnikov büyük bir dikkatle, ama hüzünlü bir duyarlıkla dinliyordu onu. Buraya girdiğine gireceğine pişmandı. Marmeladov kendini toparlayıp, yüksek sesle sürdürüyordu konuşmasını:

– Sayın bayım, sayın bayım! Ah efendim! Belki başkaları gibi siz de gülünç buluyorsunuz bu anlattıklarımı! Aile yaşamımla ilgili bu aptalca, küçük ayrıntılarla canınızı sıkıyorum belki, ama benim için hiç de şakaya gelir yanı yok bunların! Bütün bunları yüreğinde hisseden benim çünkü... Evet, yaşamımın o mutlu gününün geri kalan bölümünü de, gecesini de tatlı hayaller içinde geçirdim: Her şeyi nasıl ayarlayacağımı, küçüklerin üstlerine başlarına neler alacağımı, karımı nasıl rahata kavuşturacağımı, biricik kızımı çirkeften nasıl kurtaracağımı, onu yeniden sıcak yuvasına nasıl döndüreceğimi hayal ettim durdum... Bu arada daha bir sürü şeyler... Bu kadarını da çok görmeyin bana artık bayım. Evet efendim...(birden ürperdi sanki Marmeladov, başını kaldırdı, dinleyicisinin yüzüne dik dik baktı), evet efendim, hülyalar içinde geçen o gecenin ertesi günü (yani bundan tam beş gün önce) akşam üzeri kurnazca bir dalavereyle, bir hırsız gibi, çaldım Katerina İvanovna'nın sandığının anahtarını, maaşımdan kalan parayı, ne kadar olduğunu anımsamıyorum, aldım, sonunu görüyorsunuz işte!.. Beş gündür uğramıyorum eve, arıyorlar beni... Dairedeki görevimi de yitirdim kuşkusuz... Resmî giysim Mısır Köprüsü yakınlarında bir meyhanede... Onun yerine bu üstümdekileri verdiler bana... Her şey bitti işte!

Marmeladov yumruğuyla alnına vurdu, dişlerini gıcırdattı, gözlerini kapadı, dirseğini masaya bastırdı. Ama bir dakika sonra birden değişti yüzü, yapmacık bir kurnazlıkla, açık bir küstahça tavırla Raskolnikov'un yüzüne baktı, gülümsedi,

– Bugün Sonya'ya gittim, içki parası istedim ondan! He, he, he!..

Yeni gelenlerden biri seslendi öteden:

– Yoksa verdi mi?

Kahkahayı koyuverdi. Marmeladov kimseyle ilgilenmeden Raskolnikov'a anlatmayı sürdürüyordu:

– Bu şişeyi de onun verdiği parayla aldım işte. Otuz kapik çıkardı çantasından, uzattı bana. Tüm parasıydı bu, gördüm... Hiçbir şey söylemedi, sessiz sessiz, baktı yüzüme. Yeryüzünde değil de orada... böyle acı çekerler insanlar için, ağlarlar... ama sitem etmezler, azarlamazlar! Ama böylesi daha acı oluyor efendim, çok daha acı oluyor!.. Evet, otuz kapik... Oysa bu paraya ihtiyacı vardı onun, öyle değil mi? Bu konuda siz ne diyorsunuz saygıdeğer bayım? Öyle ya, içinde bulunduğu durumda temizliğini tam yapmak zorundadır. Bu temizlik de para ister, özel bir temizlik çünkü, anlıyorsunuz beni, değil mi? Anlıyorsunuz? Sonra birtakım kremler falan almalı... Kolalı etekler, bir su birikintisini geçerken ayağını gösterebilmesi için gösterişli, şık potinler... Bu temizliğin neye patladığını biliyor musunuz siz bayım, biliyor musunuz? Oysa ben, öz babası ben, içmek için o son otuz kapiğini almıştım elinden! O otuz kapikle içiyorum işte! İçip bitirdim bile!.. Benim gibi birine kim acır? Söyleyebilir misiniz? Söyleyin şimdi sayın bayım, bana acıyor musunuz? Söyle bayım, acıyor musun bana, acımıyor musun? He, he, he, he!

Bardağına içki koymak için uzandı, ama bitmişti içkisi. Boşalmıştı şişe.

Meyhaneci gene yanlarına geldi,

– Ne diye acıyacaklar sana! diye bağırdı.

Gülüşenler oldu. Küfür edenler bile vardı. Emekli memuru dinleyenler değildi yalnızca gülenler, küfredenler. Onu dinlemeyenler de kılığına kıyafetine, davranışlarına bakarak gülüyor, küfrediyorlardı.

Marmeladov beklediği yalnızca bu sözcükmüş gibi birden kolunu öne uzattı, ayağa fırladı, heyecanlı bir kararlılıkla,

– Acımak mı! diye bağırdı. Niçin acısınlar bana! Ne diye acı-

yacaklar sana diyorsun! Evet! Bana acımak için bir neden yok! Çarmıha germek gerek beni, çarmıha! Acımak ne demek! Evet yüce yargıç, çarmıha ger onu, çarmıha ger, gerdikten sonra da acı ona! O zaman kendi ayağımla gelirim sana çarmıha gerilmeye... Çünkü neşeye değil, acıya, gözyaşına susamışım ben!.. Ey meyhaneci, senin bu şişenin bana haz verdiğini mi sanıyorsun? Hayır, onun dibinde hüznü aradım ben, hüznü, bir de gözyaşını, buldum da aradığımı. Bize acıyacak olan ise, herkese acıyan, herkesi, her şeyi anlayan o tek olandır, yargıçtır. Bir gün gelecek, soracak: "Huysuz, veremli üvey annesine, başkasının çocuklarına, küçük çocuklarına kendini feda eden o kız nerede? Aşağılık, rezilce sarhoş babasına hayvanlığından dehşete düşmeden acıyan o kız nerede?" Sonra şöyle diyecek: "Yanıma gel! Seni zamanında bağışlamıştım... Zamanında bağışlamıştım... Şimdi de çok sevdiğin için tüm günahlarını bağışlıyorum..."* Bağışlayacak benim Sonyamı, bağışlayacak, biliyorum, bağışlayacak...Bugün ona uğradığımda yüreğimde hissettim bunu!.. Herkesi yargılayacak, sonra da bağışlayacak. İyileri de, kötüleri de, aklı başında olanları da, usluları da... Herkesi yargıladıktan sonra bize dönecek: "Siz de gelin! diyecek. Gelin sarhoşlar, gelin, kişiliksizler, gelin utanmazlar!" Utanmadan sıkılmadan yaklaşacağız yanına, bekleyeceğiz. Şöyle diyecek bize: "Domuzlar sizi! Hayvanlarsınız sizler, ama sizler de gelin!" Uslular, bilge kişiler karşı duracaklar. "Rabbimiz! Niçin yanınıza alıyorsunuz onları?" diyecekler. O karşılık verecek: "Alıyorum, çünkü uslular, alıyorum, çünkü, bilgeler, onların hiçbiri buna layık görmemiştir kendini..." Sonra kolunu uzatacak, bize doğru uzatacak, o zaman yerlere kapanacağız... ağlaşmaya başlayacağız... anlayacağız her şeyi!.. O anda anlayacağız her şeyi... Herkes anlayacak... Katerina Ivanovna da... o da anlayacak... Rabbim, bir gün başlayacak senin kutsal saltanatın!

Marmeladov bitkin, tüm gücünü yitirmiş, yığıldı peykenin üzerine. Kimseyi umursadığı yokmuş, çevresindekileri tümden unutmuş gibi düşüncelere dalmıştı. Anlattıklarının belli

(*) (Luka'nın İncilinden, VII, 47-48) (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

bir etkisi olmuştu. Bir süre bir sessizlik çökmüştü meyhanenin içine. Ama çok geçmeden gene kahkahalar, küfürler yükseldi:

– Yargılayıverdi herkesi!

– Saçmaladı!

– Pis memur!

Vb., vb...

Marmeladov birden kaldırdı başını, Raskolnikov'a,

– Gidelim bayım, dedi. Götürün beni... Kazyol'un evi şurada avluda. Zamanı geldi artık... Katerina İvanovna'ya gitmenin...

Aslında Raskolnikov da hanidir kalkmak istiyordu. Marmeladov'a yardım etmeyi de düşünüyordu zaten. Marmeladov'un ayaklarının, diline oranla çok daha güçsüz oldukları anlaşılıyordu. Bütün bedeniyle abanıyordu delikanlıya. İki yüz, üç yüz adımlık bir yolları vardı. Eve yaklaştıkları ölçüde artıyordu sarhoşun korkusu, heyecanı. Telaşlı,

– Katerina İvanovna'dan korktuğum falan yok şimdi, dedi. Hemen saçlarıma yapışacağı da umurumda değil. Saçlarımı düşünen kim!.. Ne önemi var ki saçlarımın!.. Bunu bilir bunu söylerim! Saçlarıma yapışsa daha iyi bile olur, korktuğum bu değil benim... ben... gözlerinden korkuyorum onun... evet... gözlerinden... Yanaklarındaki kırmızı lekelerden de korkuyorum... bir de soluk alışından korkuyorum.... Bu hastalığı olanların heyecanlandıklarında nasıl soluk aldıklarını gördün mü hiç... Çocukların ağlamasından da korkuyorum... Sonya yiyecek bir şeyler getirmemişse onlara, o zaman... ne olur bilemem! Dayak vız gelir bana... Şuna inan dostum, dayak acı değil, haz veriyor bana... Aslını sorarsan, dayak yemeden edemem ben... İyi geliyor bana dayak. Umarım vurur bana da hafiflerim biraz... İyi oluyor dayak... İşte geldik. Kazyol'un evi... Zengin demirci Alman'ın... Götür beni!

Avludan geçtiler, dördüncü kata tırmanmaya başladılar. Yükseldikçe daha bir karanlık oluyordu merdiven. Saat on bire geliyordu. Gerçi bu mevsimde bu saatte Petersburg'da hava tam kararmazdı ama, merdivenin üst bölümü iyice karanlıktı.

En üst katta, merdivenin sonundaki dumandan simsiyah kapı açıktı. Küçücük kalmış bir mum on adım uzunluğunda

tavanı çok yüksek, yoksul bir odayı yarım yamalak aydınlatmaktaydı. Merdiven başından odanın her köşesi görünüyordu. Dağınık, karmakarışıktı içerisi.. Özellikle çocuk öteberisi. Dipteki köşe delik deşik bir çarşafla bölünmüştü. Bir karyola olsa gerekti orada. Odada eşya olarak iki sandalye ile, yırtık pırtık muşamba bir kanepenin önünde, çam tahtasından, eski, boyasız, örtüsüz bir mutfak masası vardı. Masanın bir ucunda demir bir altlıkta sonuna gelmiş, iç yağından bir mum yanmaktaydı. Marmeladov'un bir köşede değil, ayrı bir odada oturduğu anlaşılıyordu. Ama bu oda hol gibi bir yerdi. Ameliya Lippevehzel'in bölüm bölüm kiraya verdiği dairesinin öteki bölümlerine, daha doğrusu kafeslerine giden kapı aralıktı. Gürültü patırtı, bağrışmalar vardı orada. Birileri kahkahalarla gülüyorlardı. Anlaşılan kâğıt oynuyorlar, çay içiyorlardı. Arada bir yakası açılmadık küfürler de duyuluyordu.

Raskolnikov hemen tanımıştı Katerina İvanovna'yı. Aşırı zayıf, düzgün, ince yapılı, oldukça uzun boylu, koyu kahverengi saçları hâlâ çok güzel, gerçekten de yanakları kırmızı lekelerle kaplı bir kadındı. Ellerini göğsünün üzerine bastırmış, dudakları kupkuru, düzensiz, derin derin soluyarak odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Sıtmalıymış gibi parlıyordu gözleri. Ama bakışı keskin, kıpırtısızdı. Sonuna gelmiş mumun titrek ışığının yansıdığı veremli, telaşlı yüzü huzursuz bir izlenim bırakıyordu insanda. Raskolnikov ilk bakışta otuz yaşlarında sandı onu. Gerçekten de hiç dengi değildi Marmeladov'un... Gelenleri duymamıştı, fark etmemişti... Kendinde değildi sanki. Bir şeyi duymuyordu, görmüyordu... Odada boğucu bir hava vardı, ama pencereyi açmamıştı Katerina İvanovna. Merdiven başından iğrenç bir koku doluyordu odaya, ama merdivene bakan kapı kapalı değildi. İç odalara giden aralık kapıdan yoğun bir sigara dumanı dalga dalga geliyordu, Katerina İvanovna öksürüyordu, ama kapamıyordu kapıyı. En küçükleri olan kız çocuğu (altı yaşlarındaydı) yere çömelmiş, başını kanepeye dayamış, uyukluyordu. Ondan bir yaş büyük oğlan çocuğu bir köşede ayakta duruyor, zangır zangır titriyor, ağlıyordu. Yeni dayak yemiş olmalıydı. Dokuz yaşlarında en büyükleri uzun

boyluca, kibrit çöpü gibi incecik kız çocuğu ise, üzerinde yırtık pırtık bir entari, çıplak omuzlarına atılmış, besbelli ona iki yıl önce dikilmiş (şimdi dizlerine geliyordu çünkü), ince bir pelerin, uzun, kibrit çöpü gibi kupkuru kolunu küçük kardeşinin boynuna dolamış, köşede onun yanında ayakta duruyordu. Besbelli avutmaya çalışıyordu kardeşini. Bir şeyler fısıldıyordu kulağına. Onun yeniden ağlamaya başlamasına engel olmaya çalışıyor, bir yandan da, zayıf, korkmuş yüzünde daha da iri gözüken kocaman, simsiyah gözleriyle annesini izliyordu. Marmeladov odaya girmemiş, kapıda yere diz çökmüş, Raskolnikov'u içeri itmişti. Odasında bir yabancıyı görünce bir an ayılır gibi olmuştu Katerina İvanovna, onun buraya niçin geldiğini anlamaya çalışıyormuş gibi, gelip karşısında durmuştu. Ama onun iç odalardan birine gelmiş olabileceğini, çünkü burasının oraya geçilen bir hol olduğunu anımsamış olacak, hemen dönmüş, onunla artık ilgilenmeden merdivene açılan kapıyı kapamak için yürümüştü. Kapının eşiğinde kocasını yere diz çökmüş görünce bir çığlık attı. Büyük bir öfke içinde,

– Ooo! diye bağırdı. Döndün demek! Pranga mahkûmu! Hayvan!.. Paralar nerede? Ceplerinde ne var, göster bana! Giysilerin de değişmiş! Nerede resmî giysin? Paralar nerede? Cevap ver bana!..

Kocasının üstünü aramaya koyulmuştu. Marmeladov, uslu bir çocuk gibi, ceplerinin aranmasını kolaylaştırmak için hemen kollarını iki yana kaldırmıştı. Tek kapik bile yoktu ceplerinde.

– Paralar nerede? diye bağırıyordu Katerina İvanovna. Tanrım, hepsini içkiye mi verdin yoksa? Ah, tam on iki ruble vardı sandıkta!..

Çıldırmış gibi birden yapıştı kocasının saçlarına, odanın ortasına doğru sürüklemeye başladı. Marmeladov, karısının zorlanmaması için dizlerinin üzerinde uysal uysal sürünüyordu peşi sıra. Marmeladov saçlarından öfkeyle çekilerek sürüklenirken, dahası bir kez de alnı yere çarpmışken,

– Haz veriyor bana bu! diye bağırıyordu. Acı falan duyduğum yok! Hoşuma bile gidiyor, sayın bayım!

Yerde uyuklayan çocuk uyanmış, ağlamaya başlamıştı. Köşede ayakta duran çocuk ürperdi, bir çığlık atarak dehşet içinde, kendini kaybetmiş gibi ablasına sarıldı. Ablası ise korkudan yaprak gibi titriyordu. Umutsuzluk içinde bağırıyordu zavallı kadın:

– İçkiye verdi! Hepsini içkiye verdi! Giysilerini de! (Elini kolunu sallayarak çocukları gösterdi.) Açlar, çocuklar aç!.. Ah, hayat mı bu! (Birden Raskolnikov'un üzerine yürüdü.) Peki siz! Siz utanmadınız mı hiç! Sıkılmadınız mı? Meyhanelerde dolaşmak neyinize sizin? Onunla birlikte mi içtin? Sen de onunla birlikte mi içtin? Defol!

Delikanlı bir şey söylemeden kapıya yürüdü. O arada iç odalara giden kapı ardına dek açılmış, meraklı birkaç kişi başını uzatmıştı. Ağızlarında sigaralar, pipolar, başlarında takkeler, arsız yüzlü insanlardı bunlar. Bazıları pijamalıydı, yakaları bağırları açıktı. Bazıları çirkin kaçacak ölçüde açık saçık giyimliydi, bazılarının elinde oyun kâğıtları vardı. Özellikle, karısı onu saçlarından yakalamış sürüklerken Marmeladov yüksek sesle, bunun ona haz verdiğini söylediğinde çok gülmüşlerdi. Odaya bile dalmışlardı bu arada. Sonunda öfkeli bir ses duyuldu: Kalabalığın arasından öne çıkmaya çalışan Amaliya Lippevehzel'in sesiydi bu. Evin içinde düzeni kendince sağlamak, zavallı kadına belki yüzüncü kez, yarın evi boşaltmakla gözdağı vererek hakaret etmek isteyen Amaliya Lippevehzel'in sesi... Çıkarken elini cebine soktu Raskolnikov, meyhanede bozdurduğu rubleden geri kalan bozukluklardan eline gelenleri kimseye fark ettirmeden pencerenin içine bıraktı. Ancak merdivende aklı başına geldi, geri dönmek istedi.

"Ne saçmalık benim bu yaptığım, diye geçirdi içinden, Sonya yardım ediyor onlara... Benimse çok ihtiyacım vardı o paraya." Ne var ki, paraları geri almasının olanaksız olduğunu, öyle olmasa bile onları gene de geri almayacağını düşündü, kolunu adam sen de der gibi sallayıp evinin yoluna koyuldu. Sokakta acı acı gülümseyerek, "Öyle ama, diye mırıldanıyordu kendi kendine, Sonya'ya da kremler falan alması için para gerek... Süslenmesine, temizlenmesine az mı para gidiyor... Hım!

Hem sonra Sonyacık bugün iflas etmiştir belki... bu işte de kürk hayvanı avcılığında... altın arayıcılığında... olduğu gibi eli boş dönmek söz konusudur çünkü. Belki de bıraktığım o para olmasa yarın açlıktan öleceklerdi... Ah o Sonya! Ne güzel bir hazine bulmuşlar! Yararlanıyorlar! Güzel güzel yararlanıyorlar! Alışmışlar. Önce biraz ağladılar, ama alıştılar şimdi. Aşağılık insanoğlu her şeye alışır!"

Düşüncelere dalmıştı Raskolnikov. Elinde olmadan haykırdı birden:

– Ya yanılıyorsam, ya gerçekte *aşağılık* değilse insanoğlu, genelde yani, tümü, bütün insanlık soyu demek istiyorum... geri kalan her şey önyargıdan başka bir şey değilse, abartılmış birer korkuysa, hiçbir sınırlama yoksa, ki öyle olması da gerekir!..

III

Ertesi sabah huzursuz bir uykudan sonra oldukça geç, hiç dinlenmemiş gibi uyandı Raskolnikov. Bir hırçınlık vardı üzerinde. Sinirleri bozuktu. Öfkeliydi. Nefretle göz gezdirdi küçük odasının içinde. Altı adım uzunluğunda, yer yer duvardan ayrılmış tozlu, rengi atmış duvar kâğıtlarıyla; biraz uzun boylu birinin bile boğulacak gibi olacağı, insanın başını çarpacak gibi olduğu ölçüde alçak tavanıyla daha çok bir kafese benzeyen küçücük bir odaydı bu. Eşyası da tam ona göreydi: Pek iyi onarılmamış eski mi eski üç sandalye; köşede boyalı, üzerinde birtakım kitaplar, defterler (üzerlerindeki tozdan, uzun süre el sürülmedikleri belliydi) olan bir masa; sonra, Raskolnikov'un yatak olarak kullandığı, uzunlamasına duvarın handiyse tümünü, odanın genişliğinin de yarısını kaplayan, bir zamanlar basma kaplı, ama şimdi didik didik, hantal bir divan. Raskolnikov çoğu zaman öyle olduğu gibi, giysilerini çıkarmadan, üzerine çarşaf falan sermeden, üstüne eski öğrenci paltosunu, başının altına (yüksek olması için temiz kirli demeden çamaşırlarını altına tıkıştırdığı) küçük yastığını alıp uzanırdı bu divana.

Boş vermişlikte, pasaklılıkta bundan ötesi olanaksızdı. Ne var ki, şimdiki ruhsal durumunda Raskolnikov'un hoşuna bile gidiyordu bu. Herkesten, her şeyden tam anlamıyla uzaklaşmış, bir kaplumbağa gibi kabuğuna çekilmişti. Hizmetine bakan, arada odasını temizlemeye gelen hizmetçi kızın yüzünü görmek bile öfkelenmesine, sinirlerinin bozulmasına yetiyordu. Tüm dikkatini tek bir şeyin üzerinde yoğunlaştırmış sabit fikirli bazı insanlarda görülür bu durum. Ev sahibesi iki haftadır yemek yollamayı kesmişti ona. Öyleyken öğlenleri aç duruyor, bile bile umursamıyordu bunu, hâlâ gidip görüşmüyordu ev sahibesiyle. Evin hem aşçısı hem hizmetçisi olan kız, Raskolnikov'un bu ruhsal durumundan bir ölçüde hoşnuttu bile. Onun odasını toplamayı, temizlemeyi bırakmıştı. Ancak haftada bir, o da aklına eserse, süpürgeyi eline aldığı oluyordu. O sabah da gelip uyandırmıştı onu.

– Kalk hadi, bu ne uyku! diye bağırdı. Saat dokuza geliyor. Çay getirdim sana. İster misin? Hasta mısın yoksa?

Raskolnikov gözlerini açtı, ürperdi, neden sonra tanıdı Nastasya'yı. Gerçekten hastaymış gibi ağır ağır doğruldu yattığı yerden.

– Ev sahibesi mi yolladı çayı? diye sordu.

– Ne ev sahibesi!

Nastasya kendine yaptığı çaydan içebildiği kadarını içmiş, arta kalanını çatlak çaydanlığında getirip sapsarı iki kesme şekerle birlikte Raskolnikov'un önüne bırakmıştı. Delikanlı ceplerini karıştırıp (öyle, olduğu gibi, giysileriyle yatmıştı) birkaç bakır para çıkardı.

– Al şunları lütfen Nastasya, dedi, gidip bir francala alıver bana. Sonra sucukçuya uğra, ucuzundan biraz da sucuk al.

– Francalayı hemen getiririm sana, sucuk yerine lahana çorbası istemez misin? Dün pişirdiğim çorba çok güzel olmuştu. Dünden biraz ayırmıştım sana, ama geç geldin. Seveceksin çorbayı...

Çorba geldiğinde içmeye koyuldu Raskolnikov... Nastasya divana delikanlının yanına oturmuş, anlatmaya başlamıştı. Köylüydü, konuşmayı da çok seviyordu.

– Praskovya Pavlovna denen o kadın seni polise şikâyet etmek istiyor, dedi.

Raskolnikov'un yüzü değişti birden.

– Polise mi? Ne istiyormuş?

– Kira vermiyorsun diye, odayı da boşaltmıyormuşsun. Başka ne isteyebilir ki...

Dişlerini gıcırdatarak mırıldandı Raskolnikov:

– Hay Allah, bir bu eksikti... hayır, şu anda... hiç iyi olmaz bu... (Sesini yükselterek ekledi:) Aptal kadın... Bugün uğrar konuşurum onunla...

– Aptal olmasına aptal, ben de öyleyim. Sen akıllısın da ne oluyor? Çuval gibi yatmaktan başka yaptığın bir şey yok! Eskiden öğretmenmişsin, özel dersler verirmişsin, öyle diyorsun, peki şimdi niçin bir şey yapmıyorsun?

Raskolnikov isteksiz, soğuk karşılık verdi:

– Yapıyorum...

– Ne yapıyorsun?

– İş...

– Ne işi?

Raskolnikov bir süre sustuktan sonra ciddi bir tavırla karşılık verdi:

– Düşünüyorum...

Katıla katıla gülmeye başlamıştı Nastasya. Gülmeyi çok severdi. Birisi onu güldürdüğünde sessiz sessiz, tüm bedeni sarsıla sarsıla, katılırcasına, bayılasıya gülerdi. Neden sonra kendini biraz toparlayıp,

– Nasıl, çok para kazandırıyor mu sana düşünmek? diye sordu.

– Ayağında giyecek pabucun yoksa çocuklara ders vermeye gidemezsin ki. Boş ver şimdi bunlara...

– Kuyuya tükürme, gün gelir içersin... derler.

Raskolnikov kendi düşüncelerine yanıt veriyormuş gibi, isteksiz sürdürdü konuşmasını:

– Çocuklara ders karşılığı çok küçük paralar veriyorlar. Üç beş kapikle ne yaparsın?

– Sana bir anda büyük paralar mı gerekli?

Tuhaf tuhaf baktı Nastasya'nın yüzüne Raskolnikov. Bir süre sustuktan sonra kararlı,

– Evet, büyük paralar! dedi.

– Ağır ol biraz, korkutuyorsun beni. Çok korktum doğrusu... Francala almaya gideyim mi, gitmeyeyim mi?

– Sen bilirsin.

– Ah, unutmuştum! Dün sen yokken bir mektup gelmişti sana.

– Mektup mu! Bana ha! Kimden?

– Kimden olduğunu bilmiyorum. Kendi paramdan üç kapik verdim postacıya. Vereceksin paramı, değil mi?

Raskolnikov heyecanlanmıştı.

– Getir onu bana, Tanrı aşkına getir! diye haykırdı. Tanrım!

Bir dakikada gelmişti mektup. Evet, annesindendi. R..... ilinden geliyordu. Mektubu eline alırken heyecandan yüzü bembeyaz olmuştu. Uzun zamandır mektup aldığı yoktu annesinden. Ama şimdi başka bir şey daha sıkıştırıyordu yüreğini.

– Nastasya, Tanrı aşkına yalnız bırak beni, git. Al üç kapiğini, yalnız Tanrı aşkına çabuk git!

Mektubu tuttuğu eli titriyordu. Nastasya'nın yanında açmak istemiyordu onu. Mektupla *baş başa* kalmak istiyordu. Nastasya çıkınca mektubu çabucak dudaklarına götürdü, öptü. Sonra uzun uzun zarfın üzerindeki el yazısına, bir zamanlar ona okuma yazmayı öğretmiş annesinin tanıdık, ince, yana yatık, sevimli el yazısına baktı. Bilerek oyalanıyordu. Bir şeyden korkuyor gibiydi de. Sonunda açtı zarfı. Oldukça uzun bir mektuptu. İki büyük sayfa incecik bir yazıyla doldurulmuştu.

> "Sevgili Rodyam, diye yazıyordu annesi, seninle mektuplarda söyleşmeyeli handiyse iki ayı geçiyor. Hep acı çektim bunun için, bazı geceler uyuyamadım, sabahlara kadar düşündüm durdum... Bu zorunlu suskunluğum için sanırım bağışlarsın beni. Seni ne çok sevdiğimi bilirsin. Bizlerin, Dunya ile benim her şeyimizsin sen, her şeyimiz, umudumuz, geleceğimiz... Parasızlıktan üniversiteyi bıraktığını, ders verecek öğrenci bulamadığını, bir işe de giremediğini öğrenince nasıl oldum

bilemezsin! Yıllık yüz yirmi ruble emekli maaşımla nasıl yardım edebilirdim sana? Dört ay önce sana yolladığım on beş rubleyi, senin de bildiğin gibi, bir dahaki maaşıma karşılık bizim buralı tüccar Afanasiy İvanoviç Vahruşin'den almıştım. İyi bir insandır, babanın da arkadaşıydı. Ancak, maaşımı almak hakkını ona verdiğim için, borcum bitene dek beklemek zorundaydım. Bitti artık borcum. Bu arada sana para yollayamamın nedeni buydu. Ama, Tanrı'ya şükürler olsun, artık para yollayabileceğim sanırım. Ayrıca, sana müjdelemek için sabırsızlanıyorum: Talih de yüzümüze gülmeye başladı artık. Önce, düşünebiliyor musun Rodya, kız kardeşin bir buçuk aydır benim yanımda, bir daha hiç ayrılmayacağız... Tanrım sana çok şükürler olsun, çektiği acılar bitti artık. Olup biteni bilesin, senden şimdiye dek sakladığımız her şeyi öğrenesin diye olanları sırasıyla anlatacağım sana. Bundan iki ay önce mektubunda birilerinden Dunya'nın Svidrigaylovların evinde aşağılandığını, horlandığını duyduğunu yazıyor, benden ayrıntılı bilgi istiyordun. O zaman ne yanıt verebilirdim sana? Gerçeği yazsaydım, yaradılışını, duygularını biliyorum, her şeyi bırakır, yayan bile olsa yollara düşer, buraya gelir, kız kardeşinin aşağılanmasına engel olurdun. Ben de çok üzülüyordum, ama elden ne gelirdi? Olup biteni ben de tam bilmiyordum o zamanlar zaten. İşin asıl zor yanı şuydu: Geçen yıl Dunyacığım onların yanına mürebbiye girerken, her ay aylığından parça parça kesilmesi koşuluyla onlardan tam yüz ruble almıştı, bu nedenle borcu bitmeden ayrılamazdı işinden. Bu parayı (şimdi açıklayabilirim bunu sana sevgili oğlum) kız kardeşin daha çok, o zaman senin için çok gerekli olan altmış rubleyi sana yollayabilmek için almıştı. Geçen yıl sana yolladığımız altmış rubleden söz ediyorum. O zaman yalan söylemiştik sana. Bunun Dunyacığımın biriktirdiği bir para olduğunu yazmıştık. Ama doğru değildi bu. Ama artık tüm gerçeği açıklıyorum sana. Şimdi Tanrı'nın yardımıyla birden her şey değişti, düzeldi çünkü. Kız kardeşinin seni ne çok sevdiğini, onun ne iyi bir kız olduğunu bilesin diye yazıyorum şimdi bunu sana. Gerçekten de Bay Svidrigaylov başlan-

gıçta çok kaba davranıyormuş ona, yemek masasında aşağılıyormuş onu, alay ediyormuş onunla... Ama artık her şey bitmişken bu can sıkıcı ayrıntılarla seni boş yere üzmek istemiyorum. Sözün kısası, Bay Svidrigaylov'un eşi Marfa Petrovna'nın da, evdeki herkesin de ona karşı çok iyi davranmalarına karşın Dunyacığımın durumu, daha çok, Bay Svidrigaylov ordudan kalma alışkanlığıyla kafayı çektiği zamanlar kötü oluyordu. Ama sonra ne oldu dersin? Düşünsene, bu kaçık adam meğer uzun zamandır Dunya'ya değişik duygular besliyormuş, bu duygularını da ona karşı kabalık, küçümseme perdesi arkasında gizliyormuş. Kim bilir belki de yaşından, bir aile babası olmasından utandığı için bu yakışıksız duygularından utanıyor, elinde olmadan Dunya'ya kızıyordu. Belki de davranışlarının kabalığıyla, ettiği alaylarla başkalarından gerçeği saklamaya çalışıyordu. Ne var ki sonunda dayanamamıştı artık, cesaretini toplayıp Dunya'ya iğrenç duygularını açmış, ona birçok armağanlar alacağını söylemiş, üstelik her şeyi bırakıp onunla başka bir köye, ya da belki yurtdışına gitmeyi önermişti. Kızcağızın durumunu düşünebiliyor musun? Hemen işi bıraksa olmazdı. Yalnızca parasal nedenle değil, Marfa Petrovna'yı da düşünüyordu. Kadıncağız onun ansızın işten ayrılmasından kuşkulanabilir, sonunda yuva yıkılabilirdi. Sonra Dunyacığım için de büyük bir rezalet çıkabilirdi. Olacak şey değildi. Dunya'nın bu korkunç evden altı haftadan önce kurtulmayı düşünmemesini gerektiren bir sürü neden vardı. Bilirsin Dunya'yı. Ne akıllı, kişilik sahibi bir kız olduğunu bilirsin. Çok şeye katlanabilir Dunyacığım benim, en zor durumlarda bile kişiliğinden bir şey yitirmeyecek ruh yüceliğini bulur içinde. Beni huzursuz etmemek için bana bile yazmadı olanları. Oysa sık sık haberleşiyorduk. Olay beklenmedik bir anda patlak verdi. Marfa Petrovna kocasının bahçede Dunyacığıma yalvarıp yakarırken söylediklerini bir rastlantı sonucu dinlemiş. Olayı bütünüyle ters değerlendirip, suçlunun Dunya olduğunu düşünmüş, kızcağızı suçlamış. Hemen orada korkunç şeyler olmuş: Marfa Petrovna bir tokat bile atmış Dunya'ya. Dinlemek istememiş onu. Tam bir saat

bağırıp çağırmış. Hemen Dunya'yı açık bir köylü arabasına bindirip kasabaya benim yanıma göndermelerini buyurmuş. Dunyacığımın eşyalarını, çamaşırlarını, giysilerini, her şeyini öyle oldukları gibi, dağınık bir biçimde atmışlar arabaya. Tam o sırada da bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaya başlamasın mı... Dunyacığım aşağılanmış, küçük düşürülmüş, yanında bir köylü, üstü açık bir at arabasında tam on yedi versta yol gitmek zorunda bırakılmış. Şimdi sen söyle, iki ay önce aldığım mektubuna bu durumda nasıl yanıt verebilirdim? Kendim de perişan bir durumdaydım. Gerçeği yazamazdım, çünkü senin de durumun kötüydü. Sen de üzülecek, kahrolacaktın. Hem yapabileceğin ne vardı? Kendini harap etmekten başka?.. Ayrıca, Dunyacığım yasaklamıştı sana yazmamı... Dahası var, içim yanıyorken mektubumu ıvır zıvır şeylerle doldurmak da gelmiyordu içimden. Tam bir ay kasabada bu olayın dedikodusu sürdü gitti. Öyle ki, Dunyacığımla ben aşağılayıcı bakışlardan, fiskoslardan pazar günleri kiliseye bile gidemez olmuştuk. Yanı başımızda yüksek sesle söylenenler bile oluyordu. Tanıdıkların hepsi uzaklaşmışlardı bizden, selamı sabahı kesmişlerdi. Sonra, duyduğuma göre, dükkân tezgâhtarları, birtakım yazıcılar bir insana yapılabilecek en büyük hakareti bize yapmayı, evimizin kapısını ziftle karalamayı düşünüyorlarmış. Öyle ki, ev sahiplerimiz bile evi boşaltmamızı istemeye başlamışlardı. Marfa Petrovna'nın marifetiydi bütün bunlar. Dunya'yı her yerde, her evde suçluyor, kötülüyordu. Bizim burada herkesi tanıyor. Bu ay sık sık indi kasabaya. Ayrıca çenesi pek düşük olduğu, aile sırlarını her önüne gelene anlatmayı çok sevdiği, özellikle kocasından yakınmaya bayıldığı için Dunya'nın olayını çok geçmeden kasabada, dahası ilde bile duymayan kalmamıştı. Ben hastalanmıştım, yatağa düşmüştüm. Dunyacığım benden dayanıklıydı. Olayları nasıl göğüslediğini, beni nasıl avutmaya, yatıştırmaya çalıştığını görmeni isterdim! Bir melektir o! Ama Tanrı'nın yüceliğine bak ki, acılarımızın sonu geldi artık: Bay Svidrigaylov vicdanının sesini dinlemiş, yaptığına pişman olmuş, belki de acımış Dunyacığıma, Dunya'nın kendisine yazdığı bir mektubu

Marfa Petrovna'ya vermiş. Dunyacığımın suçsuzluğunun kesin kanıtıydı bu mektup. Marfa Petrovna'nın onları bahçede yakalamasından çok önce Svidrigaylov'a yazmak zorunda kalmıştı onu. Dunya'nın evden ayrılmasından sonra Svidrigaylov'da kalan bu mektupta Dunya onu rahat bırakmasını, gizli buluşma ısrarlarından vazgeçmesini yazıyordu Svidrigaylov'a. Özellikle Marfa Petrovna'ya karşı hiç dürüst olmadığı için, son derece ateşli bir dille, nefretle kınıyordu onu. Bir aile babası olduğunu anımsatıyor, son olarak da, zaten mutsuz olan korumasız bir kızı daha da mutsuz etmekten, ona acı çektirmekten utanması gerektiğini yazıyordu. Sözün kısası, sevgili Rodya, öylesine soylu, dokunaklı bir mektuptu ki bu, okurken hıçkıra hıçkıra ağladım. Hâlâ okurken gözlerim yaşarıyor. Ayrıca, Svidrigaylov'un bile tahmin ettiğinden çok şey bilen, görmüş olan hizmetçiler (her evde böyledir bu), Dunya'nın suçsuz olduğunu kanıtlayan tanıklar çıkmıştı ortaya. Marfa Petrovna şaşkın bir durumdaydı. Kendi deyimiyle "ikinci kez vurulmuştu". Ama Dunyacığımın suçsuzluğuna yürekten inanmıştı. Ertesi gün, pazar günü doğru büyük kiliseye gidip gözyaşları içinde kutsal Meryem Ana'nın önünde yere diz çöktü, bu yeni sınavını başaracak, görevini yerine getirecek gücü ona vermesi için dua etti. Kiliseden çıkınca hiç kimseye uğramadan doğru bize geldi. Her şeyi anlattı, hıçkıra hıçkıra ağladı. Büyük bir pişmanlık içinde kucakladı Dunya'yı, onu bağışlaması için yalvardı. Aynı sabah, hiç zaman geçirmeden, bizden çıkıp ev ev dolaşmaya başladı kasabada. Her evde gözyaşları dökerek göklere çıkarıyordu Dunyacığımı. Onun davranışlarının, duygularının yüceliğini anlatıyordu. Dahası, Dunya'nın el yazısıyla Bay Svidrigaylov'a yazdığı mektubu yüksek sesle okuyordu her evde, ayrıca (bence bu kadarı gereksizdi) isteyenlere kopyasını veriyordu. Birkaç gün böyle ev ev dolaşması gerekti kasabada. Çünkü bazı kimseler başkalarına önem verildiği, kendileri adam yerine konmadığı gerekçesiyle gücenir olmuşlardı. Bu yüzden bir sıra oluşturuldu, öyle ki, herkes Marfa Petrovna'nın hangi gün hangi evde mektubu okuyacağını biliyordu. Dahası, mektubu gerek ken-

di evlerinde, gerekse tanıdıklarının evlerinde birçok kez dinlemiş olanlar bile mektubun her okunuşunda bulunuyorlardı. Bana sorarsan gereksiz, çok gereksizdi bu kadarı. Ne yaparsın, böyle Marfa Petrovna'nın yapısı... Bununla birlikte, Dunyacığımın gururunu tam anlamıyla kurtardı. Bu olayın tüm çirkinliği de silinmez bir leke olarak kocasının üzerinde kaldı. Öyle ki, acıyorum bile ona şimdi. Bu akılsız adama çok sert davranıldı çünkü... Hemen birkaç evden çocuklarına ders vermesi için çağırdılar Dunya'yı. Ama o kabul etmedi. Genelde herkes birden çok saygılı davranmaya başlamıştı ona. Bütün bunlar şimdi kaderimizi değiştireceğini söyleyebileceğimiz o olaya neden oldular. Şunu bilmeni istiyorum sevgili Rodya, Dunya'ya iyi bir kısmet çıktı. Dunya da evet demiş durumda. Bunu sana haber vermek için sabırsızlanıyordum. Gerçi bu olay senin onayını almadan gerçekleşti ya, sanırım bunun için bana da kız kardeşine de sitem etmeyeceksindir. Çünkü anlatınca senin onayını beklemenin olanaksız olduğunu kendin de anlayacaksın. Ayrıca, uzaktan sağlıklı bir karar veremezdin.

Oldu işte. Kendisi yedinci dereceden bir devlet memuru. Pyotr Petroviç Lujin. Marfa Petrovna'nın uzaktan akrabası. Bu işte onun büyük yardımı oldu zaten. Pyotr Petroviç önce onun aracılığıyla bizimle tanışmak isteğini iletti. Gerektiği gibi karşıladık Pyotr Petroviç'i. Kahve ikram ettik. Ertesi gün bir mektup yolladı. Son derece kibar bir dille niyetini belirtiyor, hemen kesin yanıt bekliyordu. Önemli bir kişi. İşleri çok. Petersburg'a yola çıkmak için acele ediyor. Her dakikası değerli çünkü. Anlayacağın, başlangıçta şaşkın bir durumdaydık. Her şey bir anda, hiç beklenmedik bir biçimde olup bitmişti çünkü. O gün akşama dek Dunya ile oturduk, düşündük. Güvenilir bir insan Pyotr Petroviç, durumu da iyi. İki yerde görevi var. Zengin de. Evet, yaşı kırk beş, ama oldukça yakışıklı. Hâlâ kadınların hoşuna gidebilir. Genelde ağırbaşlı, saygılı bir adam, ama biraz asık suratlı, sanki çevresindeki insanlara yüksekten bakıyor. Belki ilk bakışta öyle görünüyordur. Ancak uyarmak isterim seni sevgili Rodya, Petersburg'da

onunla görüştüğünde (çok yakında görüşeceksiniz) ilk anda bir şeyinden hoşlanmazsan sakın hemen heyecana kapılıp kararını verme. Seni bilirim çünkü, öyle yaparsın. Senin ondan hoşlanacağından kuşkum yok da, her ihtimale karşı söylüyorum... Hem ayrıca, birinin nasıl bir insan olduğuna karar verirken, sonra düzeltilmesi zor olacak yanılgıya düşmemek, önyargılı davranmış olmamak için ağır ağır, ölçülü yaklaşmak gerekir ona. Kaldı ki, Pyotr Petroviç hiç değilse birçok belirtiden anlaşıldığı kadarıyla, oldukça saygın bir insan. Bize daha ilk gelişinde, kendisinin olumlu bir insan olduğunu, kendi deyimiyle "yeni kuşağın inançlarının" çoğunu paylaştığını, her türlü bağnaz düşünceye düşman olduğunu söyledi. Daha birçok şey anlattı. Sanki övünmeyi biraz seviyor gibi geldi bana. Anlattıklarının dinlenmesinden de çok hoşlanıyor. Ama bir kusur sayılmaz bunlar. Ben anlamadım kuşkusuz, sonra Dunya anlattı bana, pek kültürlü sayılmasa bile, kafası çalışan, anlaşıldığı kadarıyla, iyi bir insan. Kız kardeşini bilirsin Rodya. Heyecanlı bir yüreği olsa da, kişilik sahibi, mantıklı, sabırlı, yüce gönüllü bir kızdır. Kuşkum yok bundan. Elbette birbirlerini sevmeleri söz konusu değil. Ama akıllı kızdır Dunya, melek gibi de bir yüreği vardır. Kocasını mutlu etmeye çalışacaktır. Buna karşılık kocasının da onu mutlu etmeye çalışması doğaldır. Ayrıca, doğrusunu söylemek gerekirse, her ne kadar iş oldubittiye geldiyse de, kuşku etmemizi gerektirecek önemli bir neden şimdilik yok ortada. Dahası, Pyotr Petroviç hesabını kitabını bilen bir insan, kuşkusuz, kendisinin mutluluğunun Dunya'nın mutluluğuna bağlı olduğunu bilecektir. Çiftlerin yaradılışlarındaki ayrılığa, birtakım eski alışkanlıklara, düşüncelerde uyuşmazlığa gelince (en mutlu ailelerde bile kaçınılmazdır bunlar) bu konuda Dunyacığım kendine güvendiğini, endişe edecek bir durumun olmadığını, ileride her şey iyi olacaksa, çok şeye katlanabileceğini söylüyor. Sözgelimi başlangıçta bana da biraz sertmiş gibi geldi Pyotr Petroviç. Bunun, içi dışı bir insan olmasından kaynaklandığını sanıyorum. Kesin öyledir. Örneğin, ikinci gelişinde, evet yanıtını aldıktan sonra konuşma arasında, daha Dunya'yı

tanımadan, namuslu, ama drahomasız, özellikle yoksulluk çekmiş bir kız almayı düşündüğünü; çünkü kocanın karısına hiçbir biçimde borçlu olmaması gerektiğini, kadının ise kocasını velinimeti olarak görmesinin daha uygun olacağını söyledi. Şunu eklemeden edemeyeceğim burada, bunları şimdi benim sana anlattığımdan çok daha yumuşak, okşayıcı bir biçimde söylüyordu kuşkusuz. Anlatırken kullandığı sözcükleri unuttum şimdi, yalnızca anlamlarını anımsıyorum. Ayrıca art bir niyeti kesinlikle yoktu. Konuşurken heyecana kapıldığı için sonra durumu yumuşatmaya bile çalıştı. Ama ne olursa olsun, biraz katı gibi geldi bana... Düşüncemi Dunya'ya da açtım. Böyle düşündüğüm için Dunya'nın canı bile sıkıldı. "Lafa bakılmaz" dedi, doğru söylüyor... Kararını vermeden önce o gece hiç uyumadı Dunyacığım. Beni uyuyor sanıp kalktı yataktan, odanın içinde sabaha kadar dolaştı durdu. Sonra tasvirin önünde yere diz çöktü, heyecanlı, uzun uzun dua etti. Sabah da kararını verdiğini söyledi bana.

Pyotr Petroviç'in yakında Petersburg'a geleceğini söylemiştim sana. Orada önemli işleri var. Petersburg'da bir de halk danışmanlık bürosu açmayı düşünüyor. Uzun zamandır haciz işleriyle, icra takibi işleriyle uğraşıyor zaten. Bu günlerde çok büyük bir de dava kazandı. Senatoda önemli bir işi olduğu için Petersburg'a gelmesi gerekiyor. Böylece, sevgili Rodya, Pyotr Petroviç'in Petersburg'a gelmesi senin için de çok yararlı olacak. Dunya ile ben senin geleceğinin artık çizildiğini, hangi yolda ilerleyeceğinin belirlendiğini düşünmeye başladık bile. Ah bir gerçekleşse hayallerimiz! Bu öylesine büyük bir kazanç olurdu ki, bunu Tanrı'nın bize doğrudan bir lütfu sayabilirdik. Hep bunu hayal ediyor Dunya. Bu konuda Pyotr Petroviç'e bir şeyler çıtlatmayı bile göze aldık. Pek çekimser konuştu sanki bu konuda. Sekretersiz yapamayacağını, elbette, bir yabancıya vereceği parayı kendi akrabasına, yeter ki bu akraba işe yatkın olsun (sen mi işe yatkın olmayacakmışsın) vermeyi yeğleyeceğini, ama senin üniversitede derslerinin onun bürosunda işlerini aksatabileceğinden korktuğunu söyledi. Bu kadarla bitti konuşmamız. Ama Dunya'nın aklında hep bu var. Birkaç gün-

dür çok heyecanlı. Planlar bile yapıyor kendi kendine. Zamanla arkadaş olacakmışsınız Pyotr Petroviç'le. Onun avukatlık bürosuna ortak bile olacakmışsın. Niçin olmasın, hukuk fakültesinde okuyorsun ya... Rodyacığım, ben de kız kardeşin gibi düşünüyorum. Gerçekleşebileceklerine inandığım planlarını, umutlarını paylaşıyorum. Pyotr Petroviç bu işe şimdilik pek sıcak bakmasa da (henüz seni tanımıyor çünkü) Dunya gelecekteki kocasına çok iyi davranmakla bu hayallerini gerçekleştirebileceğine kesinlikle inanıyor. Bundan hiç kuşkusu yok. Elbette bu planlarımızdan, özellikle ileride onun ortağı olacağını düşündüğümüzden Pyotr Petroviç'e hiç söz etmedik. Ciddi bir insan, belki soğuk karşılardı... Şimdilik her şey bir hayal çünkü. Ayrıca, öğrenimini bitirene dek sana yardım etmemiz konusunda bize parasal destek vereceğine beslediğimiz umutlardan da tek sözcük etmedik ona. Söz etmedik, çünkü bu, önce, sırası gelince kendiliğinden olacaktır, sonra, sanırım biz söylemeden kendisi önerecektir bunu (Dunyacığımdan böyle bir şeyi esirgemesi olacak şey midir), dahası, bürosunda sağ kolu olabilirsin, bu yardımı bir iyilik olarak değil, bileğinin hakkıyla, hak edilmiş ücret olarak kazanabilirsin. Dunyacığım böyle olmasını istiyor. Ben de onunla aynı görüşteyim. Pyotr Petroviç'e bundan söz etmememizin bir nedeni daha var: Özellikle ben, karşılaştığınızda, onunla aynı düzeyde bir kişi olarak karşısına çıkmanı istiyorum. Çünkü, Dunya ona senden coşkuyla söz ettiğinde, insanın bir kişi üzerine fikir edinebilmesi için onu önce yakından tanıması gerektiğini, seni gördükten sonra seninle ilgili kararını kendisinin vereceğini söyledi. Bak ne diyeceğim sana sevgili Rodyam, bazı şeyleri düşünerek (ama kesinlikle Pyotr Petroviç'le ilgili bir şey değil bu, benimle ilgili, kişisel, yaşlı bir kadının kaprisleriyle ilgili) sanırım nikâhtan sonra onların yanında kalmasam, şimdi olduğu gibi yalnız yaşasam belki daha iyi olacak. Pyotr Petroviç'in incelik göstereceğinden, kızımdan ayrılmamamı, onların yanında kalmamı önereceğinden, bu konuda şimdiye dek bir şey söylememişse, bunun doğal olduğunu düşündüğü için söylemediğinden kuşkum yok ama, ben kabul etmeyeceğim.

Damatların kayınvalidelerden pek hoşlanmadıklarını bilirim. Oysa ben, kimseye hiç yük olmak istemediğim bir yana, yiyecek bir lokma ekmeğim, senin gibi, Dunyacığım gibi iki evladım varken kendi başıma, özgür yaşamak istiyorum. Olursa, ikinizin yakınında bir yerde kendime küçük bir yer tutarım... En güzel haberi en sona bıraktım Rodyacığım: Şunu bilesin sevgili çocuğum, belki çok kısa bir zaman sonra yeniden bir arada olacağız. Yaklaşık üç yıllık aradan sonra üçümüz kucaklaşacağız gene! *Kesin* karar verilmiş durumda. Gününü bilmiyorum ama, çok yakında, belki bir hafta sonra Dunya ile ben Petersburg'da olacağız. Pyotr Petroviç'in işlerine bağlı. Petersburg'da duruma baktıktan sonra hemen haber verecek bize. Bazı nedenlerle nikâhı elden geldiğince çabuk kıymak, düğünü, olursa, perhizden önce, yetişmezse *gospojinok*'tan* hemen sonra yapmak istiyor. Ah nasıl göğsüme bastırıp sıkacağım seni! Dunya heyecan içinde. Bir kez söz arasında, seninle bir araya geleceği sevinciyle, şakadan, sırf bunun için bile Pyotr Petroviç'le evlenmeye değeceğini söyledi. Bir melektir benim kızım! Şimdilik yazmıyor sana, ama bana söyledi, seninle konuşacak öylesine çok şeyi varmış ki, eli kaleme varmıyormuş, birkaç satırla içindekileri anlatamazmış çünkü, yalnızca üzülmesine yararmış... Seni kucakladığını, sonsuz öpücüklerini yolladığını söyledi... Belki çok yakında görüşeceğiz ama, ben gene de birkaç güne kadar yollayabileceğim kadar para yollayacağım sana. Şimdi, Dunya'nın Pyotr Petroviç'le evleneceği duyulduktan sonra kredim birden yükseliverdi kasabada. Bakarsın Afanasiy Ivanoviç emekli maaşıma karşılık yetmiş ruble verir. O zaman belki yirmi beş, hatta otuz ruble yollayabilirim sana. Daha çok yollardım ama yol masrafları düşündürüyor beni. Gerçi Pyotr Petroviç incelik gösterip başkente yolculuğumuzun giderlerinin bir bölümünü üzerine aldı, eşyalarımızla büyük sandığın nakliyesini bir tanıdığının aracılığıyla kendi hesabına yazdırdı ama, Petersburg'a vardığımızda gene de hiç

(*) Gospojinok: 15 Ağustos'ta kutlanan ekinin tarladan kaldırılması, hasat bayramı. Bu bayram iki haftalık bir perhizi izlerdi (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

değilse ilk günlerde biraz para olmalı yanımızda. Dunya ile her şeyi inceden inceye hesapladık. Yol masraflarının fazla bir şey tutmayacağını anladık. Bizim buradan demiryoluna topu topu doksan versta yol var. Ne olur ne olmaz diye, tanıdık bir köylü arabacıyla pazarlık ettik. Oradan üçüncü mevkiye atladık mı tamamdır... Bakarsın bir yolunu bulur, yirmi beş değil, otuz ruble yollamayı bile beceririm sana. Ama burada keseyim artık. İki sayfayı tıka basa doldurdum. Yer kalmadı. Her şeyi anlattım sana. Anlatacak ne çok şey birikmiş! Canım Rodyam, yakında buluşmak üzere kucaklıyorum seni, anne şefkatimle kutsuyorum. Dunya'yı, kız kardeşini sev Rodyacığım. Onun seni sevdiği gibi sev onu. Unutma ki o seni sınırsız, kendinden bile çok seviyor. Bir melektir o! Sen bizim her şeyimizsin Rodya. Umudumuzsun, sevgimizsin... Senin mutlu olman yeter bize, biz de mutlu oluruz. Tanrı'ya eskiden olduğu gibi dua ediyor musun, Yaradanın yüceliğine inanıyor musun? Son zamanlarda moda inançsızlığın seni de etkilemiş olmasından korkuyorum. Anımsa, yavrum, daha küçücük bir çocuktun, baban sağdı, kucağımda oturur, kendince dualar mırıldanırdın. Ne mutluyduk o zamanlar! Hadi hoşçakal, ya da daha doğrusu, *görüşmek üzere*... Var gücümle kucaklıyorum seni, sonsuz kez öpüyorum."

Ölünceye dek senin
Pulheriya Raskolnikova

Mektubu okumaya başladığından sonuna gelene dek yüzü yaşlarla ıpıslaktı Raskolnikov'un. Ama okumayı bitirdiğinde soluktu, kasılmıştı. Ağır, hırçın, öfkeli bir gülümseme kıvrılarak dolaşıyordu dudaklarında. İnce, eskimiş yastığına koydu başını, düşüncelere daldı. Uzun süre düşündü. Yüreği duracakmış gibi çarpıyordu. İçinde fırtınalar kopuyordu. Bir dolabı, ya da sandığı andıran bu biçimsiz odacıkta boğulacak gibi oldu sonunda, yüreği sıkıştı. Bakışları da, düşünceleri de genişlik istiyorlardı. Şapkasını kaptığı gibi, bu kez merdivende birisiyle karşılaşmaktan (o konuyu unutmuştu şimdi) korkmadan çıktı. Acele bir iş için bir yere yetişmeye çalışıyormuş

gibi V..... Bulvarı'nda Vasilyevski Adası'na doğru yürüyordu. Her zaman olduğu gibi kendi kendine yüksek sesle konuşarak... Öyle ki, gelip geçenler şaşırıyorlardı, çoğu kimse sarhoş sanıyordu onu..

IV

Annesinin mektubu büyük acı vermişti ona. Ama asıl konu üzerine bir an, mektubu okurken bile en küçük bir kuşku yoktu içinde. Kafasında önemli olan üzerine kesin karar verilmişti: "Ben sağ olduğum sürece bu evlilik gerçekleşemez, izin vermem buna. Canı cehenneme Bay Lujin'in!"

Kararının kesinliğinden, gerçekleşeceğinden duyduğu öfkeli bir gururla gülümseyerek "Her şey apaçık ortada çünkü", diye mırıldanıyordu kendi kendine. Hayır anneciğim, hayır Dunya, beni aldatamazsınız!.. Bir de onayımı almadıkları, haberim olmadan işi bitirdikleri için özür diliyorlar! Daha neler! Artık iş bozulamaz sanıyorlar. Öyle bir bozulur ki! Görüşürüz! Ne büyük bir mazeret: "Yok efendim bu Pyotr Petroviç öylesine meşgul bir beymiş, öylesine meşgul bir beymiş ki, posta arabalarında, trenlerde evlenebilirmiş ancak!" Olmaz Dunyacığım! Benimle öyle *çok* ne konuşmaya hazırlandığını biliyorum. Odanın içinde bütün gece bir aşağı bir yukarı dolaşarak neler düşündüğünü, annemin odasında duvara asılı Kazan Anası tasvirinin önünde ne için dua ettiğini de biliyorum. Acılarla doludur Golgotha'ya tırmanmak. Hım... Karar verildi demek: Kibar, zengin (*özellikle* zengin olması çok etkileyici, duygulandırıcı) iki yerde görevi olan, genç kuşağın düşüncelerini paylaşan (öyle yazıyor annem) bir iş adamıyla evleniyorsunuz sevgili kız kardeşim Avdotya Romanovna... *galiba* en görkemli yeri de burası! İşte bu yüzden kocaya varıyor *galiba* Dunyacık! Harika! Harika!

... Ama gerçekten çok ilginç! Niçin "yeni kuşaktan" söz etti bana annem? Sırf Lujin'in kişiliğini anlatmış olmak için mi, yoksa daha uzak bir amaçla, ondan hoşlanmamı sağlamak için

mi? Ah kurnazlar sizi! Bir konuyu daha açıklığa kavuşturmak gerekir: O gün de, o gece de, sonraki günlerde de ana kız birbirlerine ne ölçüde açık yürekliydiler, samimiydiler? Aralarında her *sözcüğü* doğrudan mı kullanıyorlardı, yoksa birbirinin yüreğinde, aklında olanı anlıyorlar, bu yüzden açık açık konuşmuyorlar, gereksiz sözcükler kullanmıyorlar mıydı? Besbelli, bir bakıma öyleydi. Mektuptan belli. Biraz *sert* gelmiş anneme Pyotr Petroviç. Ama benim temiz yürekli annem Dunya'ya da açmış düşüncesini. Öyle anlaşılıyor ki, Dunya kızmış buna, canı sıkkın "yanıt vermiş." Elbette öyle yanıt verecekti! Durum safça sorulara gerek kalmadan herkesçe biliniyorken, ortada söylenecek söz kalmamışken, karar bir kez verilmişken kim sinirlenmez bu saçma söze? Daha neler yazıyor annem: "Dunya'yı sev Rodya, o kendinden çok seviyor seni". Kızını oğlu için gözden çıkaran bir annenin gizli vicdan sızısı değil de nedir bu? "Sen bizim umudumuzsun, her şeyimizsin!" Ah anacığım!... Öfkesi giderek tüm benliğini daha güçlü sarıyordu. O anda Lujin karşısına çıksaydı belki de öldürürdü onu!

Kafasının içinde bir kasırga gibi dönüp duran düşüncelerini izleyerek mırıldanmayı sürdürüyordu: "Hım... doğru... Birini tanımak için ona adım adım, dikkatli yaklaşmak gerekir." Ama Bay Lujin'in her şeyi ortada. Asıl önemli olan iş adamı, *galiba* da iyi yürekli olması... Boru mu: Eşyalarla büyük sandığın nakliye masraflarını kendi hesabına yazdırmış! İyi yürekli değil de ne denir bu adama? Onlar ise, *nişanlısıyla* annesi bir köylüyle pazarlık etmişler, tenteli bir arabayla (ben de böyle bir arabayla gitmiştim) gidecekler demir yoluna kadar! Ne önemi var bunun canım! Topu topu doksan verstacık bir yol... "Oradan atladık mı üçüncü mevkiye..." Bin verstalık bir yol. Üçüncü mevkide... Giysilerini çıkarmadan uzatırsın ayaklarını... Ya siz Bay Lujin? Sizin nişanlınız değil mi bu kız... Annesinin bu yolculuk için emekli maaşını kırdırdığını biliyorsunuzdur... Kuşkusuz, bir tüccar olarak öyle düşünüyorsunuzdur, karşılıklı çıkar sorunu... masraflar da yarı yarıya olmalı... Atasözünün dediği gibi, tuz ekmek ortak, herkes kendi tütününü içer... Ama iş adamı onları biraz aldatmış burada. Eşya

nakli yolculuk masrafından az tutar. Belki bedavadır bile... Annemle kız kardeşim ya görmüyorlar bunu, ya da bilerek görmezden geliyorlar. İkisi de mutlu, çok mutlu! Dahası, bunlar çiçekleri henüz, meyveler arkadan gelecek! Burada adamın cimriliği, pintiliği değil önemli olan, *davranış biçimi* önemli... Evlendikten sonra kendini gösterecek olan davranış biçimi... Peki ama niçin böyle para harcıyor annem? Neyle gelecek Petersburg'a? Elinde üç rubleyle mi, yoksa o... kocakarının... dediği gibi, üç biletçikle mi? Hım... Sonra neyle geçinmeyi düşünüyor Petersburg'da? Öyle ya, bazı belirtilerden kendisinin de anladığı gibi, nikâhtan sonra, ilk zamanlarda bile, Dunya ile oturması *olanaksızmış*. İyi yürekli adam herhangi bir biçimde bunu ona *sezdirmiş* olsa gerek. Ama anneciğim inanmak istemiyor buna, "ben kabul etmeyeceğim" diyor. Öyleyse kime güveniyor? Afanasiy İvanoviç'e kırdırdığı yüz yirmi ruble emekli yıllığından geri kalanına mı? Kışlık atkı örmekten, eldiven dikmekten gözlerini harap etti zavallı. Yüz yirmi ruble yıllığına bu atkı örme işi de yılda ancak yirmi ruble ekliyor, biliyorum. Buradan şu anlaşılıyor, gene de Bay Lujin'in soyluluğuna güveniyor. "Sanırım kendi önerecek, rica edecek". Çok beklersin! Schiller'in güzel insanlarında hep böyledir: Son ana dek yüceltirler bir insanı, son dakikaya dek her şeyi iyiye yorarlar, asla kötülük beklemezler; madalyonun öteki yanını sezinler gibi olsalar bile, söylenmesi gereken sözcüğü kesinlikle söylemezler. Kötüyü düşünmek bile yılgınlığa düşürür onları. Ellerini kollarını sallayarak gerçeği uzaklaştırmaya çalışırlar. Ta ki, yücelttikleri insan burunlarını kırana dek... Bilmek isterdim doğrusu, Bay Lujin'in onur nişanları var mıdır acaba? Bahse girerim, Kutsal Anna nişanı vardır, iş takipçilerinin, tüccarların verdikleri akşam yemeklerinde takıyordur onu. Belki düğününde de takar! Aman... canı cehenneme!

... Hadi annem yanıldı diyelim, yaşlı kadın, başkası beklenmez ondan... Peki Dunya'ya ne demeli? Evet sevgili kız kardeşim, bilirim sizi... Son görüştüğümüzde yirmi yaşınızdaydınız. Kişiliğinizi daha o zamandan biliyorum. Annem "Dunyacığım çok şeye katlanabilir," diye yazıyor. Biliyorum bunu efendim.

İki buçuk yıl önce öğrenmiştim böyle olduğunu, iki buçuk yıldır da özellikle hep bunu, "Dunyacığın çok şeye katlanabileceğini" düşünüyorum. Her şeyiyle, bütün sonuçlarıyla Bay Svidrigaylov'a katlandığına göre, demek çok şeye katlanabilir. Şimdi de ana kız kafa kafaya verip, yoksulluktan çekip çıkarılmış, kocalarınca refaha kavuşturulmuş kadınların avantajları üzerine teori üreten, bunu daha ilk görüşmelerinde açıklayan Lujin'e de katlanabileceğine karar vermişler. Hadi tutalım ki aklı başında bir insan, ama "ağzından kaçırdı" (aslında ağızdan kaçırmak falan söz konusu değil burada, doğrudan doğruya bir an önce düşüncesini açıklamak isteğidir söz konusu olan) ama ya Dunya, Dunya? Adamın ne mal olduğunun farkında, gene de onunla yaşamaya hazır... Ama bilirim onu, siyah ekmeği suya banıp yer, açlığını öyle bastırır da, ruhunu satmaz. Rahatlığı için ruhsal özgürlüğünü satmaz. Değil Bay Lujin için, tüm Schleswig-Holstein için bile satmaz.* Hayır, benim tanıdığım Dunya, değişmemişse... kuşku yok... bu değil!.. Ne denir! Svidrigaylov'larda zor bir yaşamı oldu! İki yüz rubleye bütün bir ömür il il dolaş, mürebbiyelik yap... Bu da zor bir yaşam! Ama biliyorum, benim kız kardeşim saygı duymadığı, ortak bir yanı olmayan bir insanla bir arada olup ruhunu, erdemini kirletmektense, zencilerin yanına büyük çiftliklerde işçi olarak gitmeye,** ya da Polonya'ya bir Alman'ın yanına*** girmeye razıdır. Kişisel çıkarı için dünyada kabullenemez böyle bir şeyi. Bay Lujin baştan ayağa som altından olsa, ya da saf

---

(*) Schleswig dükalığıyla Holstein dükalığının Danimarka'dan alınıp Prusya'ya bağlanması, Prusya'nın 1864'te Danimarka'yla, 1866'da Avusturya ile savaşmasına neden olmuştu. Bu olaylar Rus basınında, özellikle Dostoyevski'nin *Zaman* dergisinde geniş yer bulmuştu (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

(**) (1861-1865) Kuzey Güney Savaşı, zencilerin özgürlüklerine kavuşmaları Rus toplumunda geniş yankı uyandırmıştı. Rus aydınları Rus köylüsüyle Amerika'daki zencilerin durumunu karşılaştırıyorlardı. 1857'de *Tom Amcanın Kulübesi* Rusça'ya çevrilmişti (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

(***) 60'lı yıllarda Baltık illerinden köylülerin Alman baronlarca sömürülmeleri Rus gazetelerinde yer alıyordu (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

pırlantadan, gene de onun yasal metresi olmayı aklının ucundan geçirmez. Peki niçin kabulleniyor bunu? Aslı nedir işin? Sırrı nedir? Olay apaçık ortada: Kendisi için, rahatlığı için, ölümden kurtulmak için bile satmıyor kendini, ama başka bir şey için satıyor! Sevdiği, saydığı, onun için çok değerli biri için satıyor! İşte işin püf noktası burası! Ağabeyi için, annesi için satıyor! Her şeyini satıyor! Gerekirse ruhsal temizliğimizi, erdemimizi bile gözden çıkarıyoruz... özgürlüğümüzü, huzurumuzu, vicdanımızı bile, her şeyimizi, her şeyimizi pazara çıkarabiliriz... Elveda yaşam! Yeter ki sevdiğimiz bu insanlar mutlu olsunlar. Dahası, Cizvit papazlarından ezberlediğimiz, kendimize özgü birtakım yargılarla bir zaman için avutabiliriz kendimizi belki, bunun böyle olması gerektiğine inanabiliriz, iyi bir amaç için bunun böyle olmasının zorunlu olduğuna inandırırız kendimizi. Böyleyiz işte biz. Gün gibi açık her şey. Hiç kuşku yok, burada ön planda olan Rodion Romaniç Raskolnikov'dan başkası değildir. Onu nasıl mutlu edebiliriz, üniversitede öğrenimini sürdürmesini nasıl sağlayabiliriz, Lujin'in bürosuna nasıl ortak edebiliriz onu, geleceğini nasıl sağlayabiliriz... Bakarsın varlıklı, saygın, önemli biri olur, belki ünlü biri bile olur! Ya annem? Evet, onun için öncelik biricik Rodya'nındır! Böylesine değerli bir ağabey için Dunya gibi bile olsa, bir kız kardeşi kim gözden çıkarmaz! Ah o sevgili, acımasız yürekler! Doğrusu, bu durumda Sonyacığın kaderini paylaşmış olmuyor muyuz... Sonyacık, Sonyacık Marmeladova... Dünya var oldukça var olacak Sonyacık... Özverinizi tam ölçüp biçtiniz mi? Öyle mi? Gücünüz yetecek mi buna? Ne yararı olacak size? Akıllıca bir şey mi bu yaptığınız? Biliyor musunuz Dunyacık, Sonyacığın kaderi sizin Bay Lujin'le olacağınızdakinden hiç de iğrenç değildir. "Sevgi söz konusu değil burada" diye yazıyor annem. Ya sevgiden başka saygı da yoksa, tersine nefret varsa, küçümseme, tiksinme varsa... o zaman ne olacak? O zaman gene "*temizliğe bakılacak*" demektir. Öyle değil mi? Düşünebiliyor musunuz, düşünebiliyor musunuz, düşünebiliyor musunuz ne demektir bu temizlik? Lujin temizliğinin Sonyacığın temizliğinden farksız olduğunu, belki daha

bile kötü, iğrenç, aşağılık olduğunu anlayamıyor musunuz? Çünkü sizin işinizde rahatlık özlemi, hesap kitap var, Sonyacığınkinde ise söz konusu olan düpedüz açlıktan ölmemek sorunu! "Pahalı, çok pahalı bir temizlik bu Dunyacık!" Ya bu yükü kaldıramaz, yaptığınıza pişman olursanız? Ne çok acı gelecek arkasından, ne çok üzüntü, keder, beddualar, herkesten gizlemeye çalışacağınız gözyaşı... Daha neler neler... Marfa Petrovna değilsiniz siz çünkü... Annenizin hali nice olacak o zaman? Şimdi bile huzursuz kadıncağız, acı çekiyor. Ya gerçeği gördüğünde? Ya ben... Sahi, beni ne sanıyorsunuz siz? Sizin fedakârlığınızı istemiyorum Dunyacığım, sizin de anneciğim!.. Olmayacak bu iş, ben yaşadığım sürece olmayacak, olmayacak! Kabul etmiyorum!"

Birden kendine geldi Raskolnikov, durdu.

"Olmayacak mı bu iş? Peki ama olmaması için ne yapacaksın? Yasaklayacak mısın? Ne hakkın var buna? Böyle bir karar verebilmek için ne vaat edebilirsin onlara? *Okulu bitirip kendine bir iş bulduğunda* her şeyini, geleceğini mi? Çok duyduk böyle şeyleri. *Gelecekten* söz ediyorsun. Şimdi ne yapacaksın, onu söyle sen? Evet, şimdi bir şeyler yapmak gerek, anlıyorum. Peki sen ne yapıyorsun? Soyuyorsun onları. Yıllık yüz ruble emekli maaşlarından, Svidrigaylov'lardan, rehinlerden aldıkları paraları yolluyorlar sana... Ey geleceğin milyoneri, ey Zeus, onları bütün bu Svidrigaylov'lardan, Afanasiy İvanoviç Vahruşin gibilerinden nasıl kurtaracaksın? On yıl sonra mı? Öyle ama, on yıla kalmaz, annen atkı örmekten, ya da dökeceği gözyaşlarından kör olacak. Açlıktan bir deri bir kemik kalacak. Ya kız kardeşin? Bu on yılda kız kardeşin ne duruma düşecektir biliyor musun? Düşünebiliyor musun bunu?"

Kendi kendine eziyet ediyor, bu sorularla kendini öfkelendiriyordu. Bir çeşit haz bile duyuyordu bundan. Ne var ki yeni, birdenbire ortaya çıkmış değillerdi bütün bu sorular. Eskiden beri içinde var olan, uzun zamandır ona acı veren, yüreğini sıkıştıran sorulardı. Uzun zaman önce ruhunu dolduran bu can sıkıntısı giderek büyümüş, birikmiş, son zamanlarda iyice olgunlaşmış, korkunç, yabani, fantastik bir soru biçimini alarak

yoğunlaşmış, ısrarla bir çözüm isteyerek yüreğini, aklını sıkıştırmaya başlamıştı. Şimdi de annesinin mektubu yıldırım gibi çarpmıştı onu. Ama yalnızca bu sorunların çözümsüzlüğünü düşünerek boş oturup acı çekmek, ah vah etmek yetmezdi kuşkusuz. Kesinlikle bir şeyler yapmak, hemen, zaman geçirmeden yapmak gerekiyordu...

"Ya da yaşamı bütünüyle yadsımalı!" diye haykırdı öfkeyle. "Boynunu büküp, kaderini olduğu gibi benimsemelisin! Her türlü hakkından, bir şeyler yapmak, yaşamak, sevmek haklarından vazgeçip içindeki her şeyi söndürmelisin!"

Birden Marmeladov'un dünkü sözünü anımsamıştı. "Biliyor musunuz sayın bayım, biliyor musunuz, insanın gidecek bir yerinin olmamasının ne demek olduğunu biliyor musunuz? Evet, her insanın gidecek bir yerinin olması çok önemlidir..."

Birden irkildi. Dünkü başka bir düşünce gelmişti aklına bu kez. Ama irkilmesinin nedeni aklına bu düşüncenin gelmesi değildi. Biliyordu, *hissediyordu* çünkü onun aklına geleceğini, kesinlikle "geleceğini"... Bekliyordu bile onu. Dünkü bir düşünce de değildi bu... Arada bir fark vardı: Bir ay önce, dün bile yalnızca bir hayaldi bu, ama şimdi... Şimdi hiç de bir hayal olarak değil, yepyeni, korkunç, hiç tanımadığı bir biçimiyle doldurmuştu kafasının içini. Birden fark etmişti bunu Raskolnikov... Başına bir balyoz indi sanki, gözleri kararadı.

Aceleyle bakındı. Bir şey arıyordu. Oturmak istiyordu, bir bank arıyordu. Bu arada K..... Bulvarı'na varmıştı. Bank önünde, yüz adım ötedeydi. Elinden geldiğince sıklaştırdı adımlarını. Ancak o anda küçük bir şey oldu, birkaç dakikalığına tüm dikkatini üzerine çekti.

Bankoya bakarken yirmi adım önünde yürüyen bir kadın gördü. O ana dek önündeki her şeyle olduğu gibi, başlangıçta bu kadınla da hiç ilgilenmemişti. Şimdiye dek birçok kez, söz gelişi eve giderken, hangi yoldan gitmekte olduğunu hiç mi hiç fark etmediği çok olmuştu. Artık alışmıştı da böyle şeylere. Ama önünde yürüyen kadında öylesine tuhaf bir şey vardı, bu ilk bakışta insanın gözüne öylesine çarpıyordu ki, delikanlının dikkati yavaş yavaş (önce istemeyerek, sanki canı sıkkın, ama

sonra giderek daha güçlü) onun üzerinde yoğunlaşmaya başlamıştı. Bu kadında böylesine tuhaf olan şeyin ne olduğunu öğrenme isteği dolmuştu içine birden. Önce, gencecik bir kız olmalıydı. Bu boğucu sıcakta başı açık, şemsiyesiz, eldivensiz çıkmıştı sokağa. Kollarını gülünç bir biçimde sallayarak yürüyordu. Ucuz cinsinden ince ipek bir entari vardı üzerinde. Ama entarisini de bir tuhaf giymiş, düğmelerini yarım yamalak iliklemişti. Arkasında, beline rastlayan yerinde bir yırtık vardı, bir parça kumaş sarkıyordu oradan. Küçük bir atkı almıştı çıplak omuzlarına. Ama o da yandan sarkıyordu. Bütün bunlara ek, yalpalayarak, sendeleyerek, sağa sola sallanarak yürüyordu. Bir kızdı bu. Sonunda Raskolnikov'un tüm dikkatini üzerinde toplamıştı. Tam bankın yanında yetişmişti kıza Raskolnikov. Kız birden bankın üzerine bıraktı kendini, başını arkalığına yaslayıp, çok bitkinmiş gibi gözlerini kapadı. Dikkatli bakınca onun çok sarhoş olduğunu anlamıştı Raskolnikov. Görüntü çok tuhaf, alışılmadıktı. Öyle ki, Raskolnikov bir an "acaba yanılıyor muyum", diye bile geçirmişti içinden. Ancak on altı, belki on beş yaşlarında gencecik, sarı saçlı bir kız çocuğuydu bu. Küçücük, güzel bir yüzü vardı. Ama kıpkırmızıydı yüzü, sanki şişti. Kızın bir şeyin farkında olmadığı belliydi. Bir ayağını ötekinin üzerine atarken eteğini gereğinden fazla açmıştı. Her şeyinden sokakta olduğunun pek farkında olmadığı anlaşılıyordu.

Raskolnikov oturmadı, yürüyüp gitmek de istemiyordu. Şaşkın, kızın karşısında dikiliyordu. Bu bulvar hiçbir zaman kalabalık olmazdı. Şimdi de, böylesine sıcak bir günde saat ikide kimsecikler yoktu ortalıkta. Ama on beş adım ötede bir adam durmuş bekliyordu. Bilinen bir amaçla kıza yanaşmak istediği belliydi. Onun da kızı uzaktan gördüğü, ona yetişmeye çalıştığı, Raskolnikov'un ona engel olduğu anlaşılıyordu. Fark ettirmeden, öfkeli öfkeli bakıyordu Raskolnikov'a. Sabırsızlıkla sırasını bekliyor, bu kılıksız gencin kızın yanından uzaklaşmasını gözlüyordu. Olay açıktı. Otuz yaşlarında, şişman, canlı kanlı, yanaklarından kan damlayan, bıyıklı, şık giyimli biriydi bu. Raskolnikov'un tepesi atmıştı. Bu yağ torbası

züppeye bir ders vermek isteğine kapıldı birden. Kızı bırakıp adamın yanına gitti. Yumruklarını sıkmış, öfkeden köpürmüş dudaklarında bir gülümseme,

– Hey sen, Svidrigaylov! diye haykırdı. Nedir istediğin?

Adam kaşlarını çatıp, kibirli şaşkın, sert karşılık verdi:

– Ne demek oluyor bu?

– Çekin arabanızı buradan, demek!

– Benimle nasıl konuşuyorsunuz, serseri!...

Kırbacını salladı adam. Raskolnikov, bu insan azmanının onun gibi iki kişinin hakkından gelebileceğine aldırmadan yumruklarıyla atıldı adamın üzerine. Ama tam o anda güçlü iki el yakaladı onu arkadan. Adamla arasına girdi bir polis.

– Yeter beyler, sokak ortasında kavga etmeyin. (Raskolnikov'un üzerindeki eski püsküllere bakıp, sert) Nedir istediğiniz? diye ekledi. Kimsiniz siz?

Dikkatle baktı polisin yüzüne Raskolnikov. Yiğit bir asker yüzüydü bu. Hafif kır bıyıklı, favorili, aydınlık bakışlı bir asker yüzü. Polisin koluna yapışıp,

– Ne iyi oldu geldiğiniz! diye haykırdı. Ben eski üniversite öğrencisi Raskolnikov... (adama döndü) sizin de bunu bilmenizi isterim, bayım. (Sonra gene polise döndü) Lütfen gelir misiniz benimle, bir şey göstereceğim size...

Polisi kolundan tutup bankın yanına götürdü.

– Bakın, bu kız körkütük sarhoş, bulvarda kendi başına yürüyordu. Kim bilir kimin nesidir. Yalnız, meslekten olmadığı belli. Anlaşılan bir yerlerde içirip yararlandılar zavallıdan... ilk kez... ne demek istediğimi anlıyorsunuz değil mi? Sonra da sokağa attılar... Görüyor musunuz, giysisini bile yırtmışlar. Nasıl giyinmiş görüyor musunuz? Besbelli kendi giyinmemiş, giydirmişler onu, beceriksiz erkekler giydirmişler... Apaçık belli... Şimdi de şuraya bakın: Demin kavga ettiğim o züppe tanıdığım falan değil, ilk kez görüyorum onu. Biraz önce sokakta yürürken gördü bu kızı. Sarhoş olduğunu, kendini bilmediğini anladı, alıp bir yere götürmek istiyor onu. Kızı nasıl kolladığını, izlediğini gördüm. Ben engel oldum ona. Benim kızın yanından ayrılmamı bekliyordu. Bakın, biraz uzaklaştı

şimdi, bekliyor gene, sigarasını sarıyor sözde... Ne dersiniz, nasıl kurtarabiliriz kızcağızı bu adamdan? Nasıl evine götürebiliriz onu? Ne düşünüyorsunuz?

Polis bir anda anlamıştı durumu. Şişkonun niyeti belliydi. Kız ne olacaktı? Yakından incelemek için eğilip baktı, derin bir keder anlatımı kapladı yüzünü. Başını sallayarak,

– Ah, çok yazık! dedi. Daha çocuk bu. Besbelli aldatmışlar zavallıyı... (seslendi kıza:) Küçük hanım, küçük hanım, nerede oturuyorsunuz?

Kız yorgun, uykulu gözlerini araladı, polisin yüzüne boş boş baktı, çekilin başımdan der gibi salladı kolunu.

– Bakın ne diyeceğim size, dedi Raskolnikov. (Ceplerini karıştırdı, avucuna gelen yirmi kapiği polise uzattı.) Alın... Bir araba tutun, adresini verin, evine götürsün kızı. Adresini öğrenebilsek...

Polis parayı aldı. Seslendi gene:

– Küçük hanım, küçük hanım! Şimdi bir araba çağıracağım, evinize ben götüreceğim sizi. Nereye gideceğiz? Efendim? Nerede oturuyorsunuz?

– Çekilin başımdan!.. diye mırıldandı kız. Sıktınız ha!...

Gene salladı kolunu. Polis başını bir kez daha salladı. Üzgün, canı sıkkındı.

– Ah ne kötü! dedi. Çok kötü hanımefendi, ayıp doğrusu! (Gene Raskolnikov'a döndü.) İşe bak!...

Bu arada bir kez daha baştan aşağı süzmüştü Raskolnikov'u. Onu da tuhaf bulduğu belliydi: Üstünde başında yokken çıkarıp para vermişti ona.

– Onu buradan uzakta mı buldunuz? diye sordu.

– Söyledim ya, biraz ileride yalpalayarak yürüyordu önümde. Banka varınca üzerine yığıldı.

– Hey Tanrım, günümüzde her yerde bir rezalettir almış başını gidiyor! Şu küçücük kızın haline bakın, kütük gibi sarhoş! Anlaşılan kirlettiler onu! Baksanıza, üstünü başını yırtmışlar... Ahlaksızlık sarmış her yanı!.. İyi, ama yoksul bir aileden olsa gerek... Bugünlerde çok var böyleleri... Görünüşüne bakarsan kibar, akıllı uslu bir kıza benziyor...

Yeniden eğildi kızın üzerine. Belki onun da bu yaşlarda, son zamanların modası iyi aile kızı gibi oturup kalkmaya çalışan, "kibar, akıllı uslu" kızları vardı... Raskolnikov,

– Önemli olan şu aşağılık herifin eline bırakmamak kızcağızı! diye mırıldandı. Kim bilir neler yapar ona! Niyeti bakışlarından belli. Baksanıza, gitmiyor bir türlü.

Raskolnikov yüksek sesle, kolunu uzatıp adamı göstererek söylemişti bunu. Adam onun söylediğini duymuştu. Karşılık verecekti, ama vazgeçti, küçümser bir tavırla Raskolnikov'a bakmakla yetindi. Sonra ağır ağır on adım daha uzaklaştı, gene durdu. Çavuş polis dalgın, karşılık verdi:

– Bırakmamasına bırakmayız! Yeter ki hanımefendi nerede oturduğunu söylesin, o zaman kolay... (Yeniden kızın üzerine eğildi:) Küçük hanım, küçük hanım!

Kız birden açtı gözlerini, bir şeylerin olduğunu anlamış gibi dikkatli dikkatli baktı çevresine, ayağa kalktı, geldiği yöne doğru yürümeye başladı. Bir kez daha kolunu sallayıp,

– Pis herifler, diye söylendi, rahat vermiyorlar insana!

Çabuk adımlarla, ama önceki gibi yalpalayarak yürüyordu. Adam da arkasındaydı. Karşı kaldırımdan, onu gözden kaçırmamaya çalışarak izliyordu onu. Pala bıyıklı polis kararlı bir sesle,

– Üzülmeyin, dedi, engel olacağım ona...

Çabuk adımlarla arkalarından yürüdü. Derin bir soluk alıp ekledi:

– Ahlaksızlık diz boyu memlekette...

O anda bir şey ısırdı sanki Raskolnikov'u. Birden değişmişti. Pala bıyıklının arkasından seslendi:

– Hey, bakın ne diyeceğim!

Polis dönüp baktı.

– Bırakın ne halleri varsa görsünler! Size ne? Boş verin! (Adamı gösterdi.) Bırakın biraz eğlendirsin adamı.

Polis anlayamamıştı onun ne dediğini, gözlerini iri iri açtı. Raskolnikov gülmeye başlamıştı. Polis kolunu sallayıp,

– Aman!.. diye söylendi.

Kızla adamın peşinden yürüdü.

Raskolnikov'un deli, ya da daha kötü bir şey olduğunu düşünmüş olmalıydı.

Yalnız kalınca Raskolnikov öfkeli, "Yirmi kapiğimi götürdü," diye söylendi. "Varsın adamdan da bir miktar alıp kızı bıraksın ona, olay da böylece bitsin... Yardım etmek neyimeydi benim? Bana mı kaldı ona yardım etmek? Bir kimseye yardım etmek hakkım var mı benim? Varsın boğazlasınlar birbirlerini, bana ne? Nasıl verdim o yirmi kapiği? Benim miydi o yirmi kapik?"

Bu tuhaf sözlerine karşın, yüreğine büyük bir ağırlık çökmüştü. Kızın boşalttığı banka oturdu. Düşünceleri dağınıktı... Ayrıca, o anda, ne üzerine olursa olsun, bir şey düşünmek acı veriyordu ona. Kendinden geçmek, her şeyi unutmak, sonra kendine gelip her şeye yeniden başlamak istiyordu... Bankta kızın oturduğu köşeye bakıp,

– Zavallı kız! diye mırıldandı. Kendine geldiğinde ağlamaya başlayacak. Annesi öğrenecek durumu... Önce tokatlayacak onu, sonra acımasızca, küçük düşürecek biçimde kırbaçlayacak. Belki kovacak bile onu evden... Kovmasa bile, Darya Frantsovnalardan biri alacaktır kokuyu... Benim ufaklık başlayacaktır oraya buraya gitmeye... Sonra hemen hastane (annelerinin yanında çok namuslu olan, onlardan gizli yaramazlıklar yapan kızlarda hep böyledir bu) sonra gene hastane... bir kez daha... sonra içki... meyhaneler... sonra gene hastane... iki üç yıl sonra, yaşamının daha baharında, on sekiz, on dokuz yaşında sakatlık... Az mı gördüm böylelerini! Nasıl düştüler o duruma? Hep böyle... Kahretsin! Bana ne! Böyle olması gerek, diyorlar. Her yıl belli bir yüzdenin, diyorlar, bir yerlere, cehennemin dibine... gitmesi gerekir... ki geride kalanlar rahat etsinler. Belli bir yüzde!* diyorlar. Çok cafcaflı sözler bunlar kuşkusuz. İnsanın içini ferahlatan bilimsel sözcükler. Ne diyorlar: Gereken yüzde gitti, endişe edecek bir şey yok artık. Bunu başka bir biçimde söyleselerdi... ürkütücü olurdu belki... Ya benim Dunyacığım da herhangi bir biçimde girerse bu yüzdenin içine?.. Bunun değil de başka bir yüzdenin içine işte...

(*) Dostoyevski burada, Belçikalı matematikçi A. Ketle'nin (1796-1874) teorisini eleştiriyor (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

"Nereye gidiyorum ben? diye geçirdi içinden. Çok tuhaf. Niçin çıkmıştım evden? Mektubu okuyup bitirince Vasilyevski Adası'na, Razumihin'e gitmek için çıkmıştım, şimdi anımsadım. Ama niçin gidiyorum ona? Özellikle niçin şimdi Razumihin'e gitmek düşüncesi geldi aklıma? Çok tuhaf!"

Kendine şaşıyordu. Razumihin üniversiteden eski bir arkadaşıydı. İlginçtir, üniversitedeyken hemen hiç arkadaşı yoktu Raskolnikov'un. Herkesten kaçar, kimsenin evine gitmez, ona gelenleri de hoş karşılamazdı. Bu yüzden, kısa bir zaman sonra herkes uzaklaşmıştı ondan. Ne arkadaş toplantılarına katılıyordu, ne söyleşilere, ne eğlencelere. Derslerine çok çalıştığı için saygı duyuyorlardı ona, ama sevmiyorlardı onu. Çok yoksuldu, bunun yanında çok da gururlu... Kimseye açılmazdı. Bir sırrı vardı da, onu herkesten gizliyordu sanki. Bazı öğrenciler onun arkadaşlarına yüksekten baktığını, onları çocuk yerine koyduğunu, kendisini onların yanında her yönden, gelişmişlik yönünden de, bilgi yönünden de, görüş yönünden de üstün gördüğünü, onların düşüncelerini de, ilgi alanlarını da küçümsediğini düşünüyorlardı.

Razumihin'le nedense dost olmuştu. Yani dost olmamıştı da, ona daha bir yakınlık gösteriyor, onunla duygularını paylaşıyordu. Aslında Razumihin'e başka türlü davranmak da olanaksızdı. Son derece neşeli, cana yakın, saflık ölçüsünde iyi yürekli bir gençti Razumihin. Öte yandan bu saflığın altında bir derinlik, bir soyluluk gizliydi. Bazı arkadaşları bunun farkındaydılar, seviyorlardı onu. Kimi zaman biraz saf görünmekle birlikte, çok zeki bir öğrenciydi. Etkileyici bir dış görünüşü vardı. Uzun boylu, ince yapılıydı. Her zaman kötü tıraşlıydı. Simsiyah saçları vardı. Kimi zaman coştuğu, ne yaman bir delikanlı olduğunu gösterdiği de olurdu. Bir gece arkadaşlarla dolaşırlarken bir bekçiyi bir yumrukta iki seksen yere uzatmıştı. Aşırı içki içebilir, hiç içmeden de edebilirdi. Zaman zaman yaramazlığın dozunu kaçırır, kimi zaman da çok uslu olurdu. Razumihin'in dikkati çeken bir özelliği de, başarısızlıklarına hiçbir zaman üzülmemesi, düştüğü kötü durumlardan asla yılmamasıydı. Damda bile yatıp kalkabilir, açlığın en

aşırısına, soğuğun en dayanılmazına katlanabilirdi. Çok yoksuldu. Yalnızca kendi emeğiyle, birtakım ufak tefek işlerden kazandığıyla geçiniyordu. Para elde edebileceği (elbette çalışarak) birçok kaynak biliyordu. Bir ara tam bir kış boyu odasında soba yakmamış, bunun daha hoş olduğunu, çünkü soğukta daha iyi uyuduğunu söylemişti. Şimdi o da üniversite öğrenimine ara vermek zorunda kalmıştı. Ama kısa bir süre için. Öğrenimini sürdürebilmesi için var gücüyle durumunu düzeltmeye çalışıyordu. Dört aydır uğramamıştı ona Raskolnikov. Razumihin ise onun nerede oturduğunu bile bilmiyordu. Yalnız bundan iki ay önce karşılaşmışlardı sokakta, ama Raskolnikov başını çevirmiş, Razumihin onu görmesin diye karşı kaldırıma bile geçmişti. Razumihin de fark etmişti onu, ama *arkadaşını* huzursuz etmemek için görmezlikten gelmişti.

V

"Gerçekten de, geçenlerde uğramak istiyordum Razumihin'e. Bana birkaç ders, ya da bir iş bulmasını isteyecektim..." diye düşünüyordu Raskolnikov. "Ama bu durumda ne yardımı dokunabilir ki bana? Tutalım ders buldu bana, tutalım son kapiğini paylaştı benimle (kapiği varsa kuşkusuz) tutalım, derse gidebilmem için ayağıma ayakkabı aldım, üstüme başıma çekidüzen verdim... hım... Ya sonra? Üç beş kapik ne işime yarar benim? Şimdi ihtiyacım olan para bu mu benim? Doğrusu boşuna gidiyorum Razumihin'e..."

Şimdi Razumihin'e niçin gittiği sorusu sandığından çok korkutuyordu onu. Görünüşte bu son derece olağan davranışına kendisi için ürkütücü bir anlam vermeye çalışıyordu. Şaşkınlık içinde soruyordu kendine:

"Ne yani, her şeyi yalnızca Razumihin'le mi çözmek istiyordum? Her şeyin çıkışını Razumihin'de mi buluyordum?"

Alnını oğuşturarak düşünüyordu. Tuhaftır, çok uzun bir düşünme sürecinden sonra ansızın, sanki farkında olmadan, handiyse kendiliğinden, şaşırtıcı bir düşünce gelmişti aklına.

Birden son derece sakin, kesin kararını vermiş gibi, "Hımm..." diye mırıldandı. "Razumihin'e gidiyorum demek. Evet, gideceğim Razumihin'e, bu kesin... ama şimdi değil... Ona ertesi gün, *o işten* sonra, *o iş* bittikten, her şey yoluna girdikten sonra gideceğim..."

Ansızın kendine gelmişti. Ayağa fırladı,

"*O işten* sonra! diye haykırdı. Olacak mı *o iş* yani? Gerçekten olacak mı?"

Koşar adımlarla yürümeye başladı. Eve geri dönmek istiyordu ama, oraya gitmek düşüncesi birden korkunç derecede iğrenç gelmişti ona: Son bir ayı aşkın zaman içinde orada, o köşede, o korkunç dolapta olgunlaşmamış mıydı *bunlar*? Rastgele yürümeye başladı. Ürpertisi, sıtma nöbeti gelmiş gibi bir titremeye dönüşmüştü. Üşüyordu. Böylesine bir sıcakta üşüyordu. Sanki kendini zorlayarak, handiyse bilinçsizce, içsel bir gereksinmeyle, kendine ısrarla bir eğlence arıyormuş gibi, gördüğü her şeyi incelemeye başlamıştı. Ama başaramıyordu bunu, bir an derin düşüncelere dalıyordu. Bir süre sonra daldığı düşüncelerden yeniden ürpererek ayıldığında başını kaldırıyor, çevresine bakınıyor, o anda ne düşündüğünü, nerede olduğunu bir anda unutuyordu. Böylece Vasilyevski Adası'nı bir baştan bir başa yürüdü, Küçük Neva'ya çıktı, köprüyü geçti, Adalar'a doğru yürümeye başladı. Kentin tozuna toprağına, kirecine, insanı ezen, boğan kocaman evlerine alışmış yorgun gözleri yeşillikten, tazelikten hoşlanmışlardı ilk anda. O boğucu sıcak da yoktu burada, kentin pis kokusu da, meyhaneler de. Ne var ki, çok geçmeden bu yeni, bu hoş duygular yerlerini can sıkıntısına, öfkeye bırakmıştı. Arada bir yeşillikler içinde güzelim bir villanın önünde duruyor, parmaklıkların arasından bakıyor, uzakta, balkonda, terasta şık giyimli kadınlar, bahçelerde koşuşan çocuklar görüyordu. Özellikle çiçekler çekiyordu dikkatini. Daha çok onlara bakıyordu. Güzel kupa arabalarıyla, atla dolaşmaya çıkmış kadınlarla erkeklerle karşılaşıyordu. İlgiyle izliyordu onları, gözden kaybolmalarıyla birlikte de unutup gidiyordu. Bir ara durup cebindeki parasını saydı. Yaklaşık otuz kapiği vardı. "Yirmi kapiği polise verdim,

üç de mektup için Nastasya'ya... Demek dün Marmeladovlarda kırk yedi ya da elli kapik bırakmışım..." Bir şeyi hesaplamaya çalışıyordu. Ama çok geçmeden paralarını cebinden niçin çıkardığını bile unutmuştu. Meyhaneye benzer bir aşevinin önünden geçerken anımsamıştı, karnının aç olduğunu hissetmişti. Meyhaneye girdi. Bir kadeh votka içti, arasında bir şeyler olan bir börek aldı. Böreğini sokakta bitirdi. Uzun zamandır votka içmemişti. Bu yüzden, bir kadeh içmiş olmasına karşın hemen etkilemişti onu votka. Ayakları birden ağırlaşmıştı. Uyumak istiyordu. Evin yolunu tuttu. Ne var ki, daha Petrovski Adası'nda büyük bir bitkinlik hissetti üzerinde, yoldan ayrılıp çalıların arasına girdi, çimenlerin üzerine attı kendini, o anda derin bir uykuya daldı.

Sağlıksız ruhsal durumlarda düşler çoğu zaman olağanüstü bir belirginlikle, parlaklıkla, aşırı bir benzerlikle gerçeği andırırlar. Kimi zaman olağanüstü bir tablo oluşur. Ama ortam, olaylar öylesine inandırıcıdır, öylesine ayrıntılı, öylesine beklenmediktir, tablonun sanatsal yapısının ayrıntılarıyla öylesine uyumludur ki, bu düşü gören Puşkin ya da Turgenyev gibi bir sanatçı bile olsa, ayıkken böylesine şeyleri düşünmesi olanaksızdır. Hastalıklı düşlerdir bunlar. Uzun süre akıldan çıkmazlar, insanın altüst olmuş, zaten bozulmuş organizması üzerinde derin izler bırakırlar.

Orada uyurken korkunç bir düş görmüştü Raskolnikov. Doğduğu kasabadaki çocukluğunu gördü. Yedi yaşlarındaydı. Bir bayram günü akşam üzeri babasıyla birlikte kasaba dışında dolaşmaya çıkmışlardı. Hava kapalıydı, boğucu sıcak bir gündü... Yer belleğinde kaldığının aynısı: Belleğinde kalan, şimdi düşünde gördüğünden daha bile silik. Kasaba avuçları içindeymiş gibi uzanıyor önlerinde. Tek bir ağaç bile yok çevrede. Çok uzaklarda, ta ufukta bir orman karaltısı var yalnızca. Kasabanın hemen dışında bir meyhane, babasıyla her dolaşmaya çıktıklarında önünden geçerlerken onda hiç de hoş olmayan bir duygu, dahası korku uyandıran büyük bir meyhane var. Her zaman çok kalabalık olurdu bu meyhane. Öyle bağırıp çağırırlardı, kahkahalar atarlardı, küfürler ederlerdi, öylesine iğ-

renç, kötü şarkılar söylerlerdi, öylesine çok kavga ederlerdi ki... Meyhanenin çevresinde her zaman öylesine sarhoş, korkunç yüzler dolaşırdı ki... Onlarla karşılaştıklarında korkudan titreyerek babasına sokulurdu. Meyhanenin önünden geçen yol, patika hep tozluydu. Her zaman simsiyah bir tozdu bu. Patika dolambaçlı bir biçimde gider, üç yüz adım ötede sağa, kasabanın mezarlığına kıvrılırdı. Mezarlığın ortasında yeşil kubbeli taş bir kilise vardı. Annesiyle, babasıyla yılda iki kez buraya, hiç görmediği, çok yıllar önce ölmüş büyükannesinin ruhuna dua okumaya gelirlerdi. Oraya giderlerken her zaman beyaz bir tabakta, peçeteye sarılı ölü pilavı alırlardı yanlarına. Üzümlü, ballı olurdu bu pilav. Üzerine bir haç batırırlardı. Bu kiliseyi severdi. Çoğu kapaksız eski tasvirlerini, titrek başlı papazını severdi. Üzerinde yazıtıyla büyükannesinin mezarının hemen yanı başında, altı aylıkken ölmüş küçük kardeşinin mezarı vardı. Kardeşini de tanımamıştı, hiç anımsamıyordu onu. Ama küçük bir kardeşinin olduğunu söylemişlerdi ona. Mezarlığa her gelişlerinde dualar okuyarak saygıyla haç çıkarırdı kardeşinin mezarı üzerinde, eğilir öperdi mezarını. Şöyle görmüştü şimdi düşünde: Babasıyla mezarlığa gidiyorlardı. Meyhanenin önünden geçiyorlardı. Babasının elinden tutmuş, korkuyla meyhaneden yana bakıyordu. Tuhaf bir şey çekiyor dikkatini: Sanki bir eğlence var burada şimdi. Takmış takıştırmış tüccar karıları, köylü kadınlar, onların kocaları, bir sürü insan... Hepsi zilzurna sarhoş, şarkılar söylüyorlar... Meyhanenin önünde üstü açık bir at arabası var. Ama tuhaf bir araba bu. Kocaman kadanalar koşulan yük, şarap fıçısı taşıdıkları arabalardan... Bu uzun yeleli, iri bacaklı, ağır ağır, sakin, ölçülü adımlarla yürüyen, arkalarındaki dağ gibi yükü hiç zorlanmadan, yüklü arabayı çekmek boşunu çekmekten daha kolaymış gibi rahat çeken bu iri atları her zaman çok sevmiştir. Ama çok tuhaftır, şimdi bu kocaman arabaya ufacık, sıska, doru bir köylü beygiri koşmuşlardı. Çok görmüştü böylelerini. Tepeleme odun ya da saman yüklü, çamura ya da tekerlek çukuruna saplanmış arabayı oradan çekip çıkarmak için çırpınırken köylü sahibinin zavallıyı acımasızca kırbaçladığını, kimi zaman kırbacı öfkeyle

yüzüne gözüne bile indirdiğini gördüğünde öylesine duygulanırdı, hayvancağıza öylesine acırdı ki, ağlamaklı olurdu... Annesi hemen çekerdi onu pencerenin önünden... Birden bir gürültü kopuyor meyhanenin önünde. Kırmızılı mavili gömlekleriyle, ceketleri omuzlarında, zilzurna sarhoş iri yarı bir grup köylü naralar atarak, şarkılar söyleyerek, balalayka çalarak meyhaneden dışarı uğruyorlar. Havuç gibi kırmızı, ablak yüzlü, kalın mı kalın enseli gençten biri "Binin, hepiniz binin!" diye bağırıyordu. "Hepinizi götüreceğim, hadi binin!" Arkasından kahkahalar, bağırış çağırış duyuluyor.

– Bu beygir mi götürecek bizi?

– Hey Mikolka, aklını mı kaçırdın sen? Bu kısrak böyle bir arabaya koşulur mu?

– Hey arkadaşlar, en azından yirmi yaşında var bu hayvan!

Arabaya atlayıp bağırıyor Mikolka:

– Atlayın hadi, hepinizi götüreceğim! (Dizginleri alıyor, öne geçip kocaman bedeniyle ayağa kalkıyor. Bağırmayı sürdürüyor:) Öteki hayvanı Matvey götürdü. Ama bu yok mu arkadaşlar, bu... sinir ediyor beni... Gebertsem onu yeridir... boşuna arpa yiyor... Duymuyor musunuz, binin hadi! Dörtnala kaldıracağım onu şimdi...

Kırbacı eline alıyor, büyük bir hazla beygiri kırbaçlamaya hazırlanıyor. Grupta kahkahalarla gülüyorlar.

– Hadi binin, ne bekliyorsunuz! Duymuyor musunuz, dörtnala gidecek!

– Bu hayvanın dörtnala kalkmadığı on yıl olmuştur be...

– Kalkacak, görürsün!

– Acımak yok arkadaşlar... Herkes bir kırbaç alsın eline, hazırlansın!

– Hayda! İndirin kırbacı!

Gülüşerek, şakalaşarak Mikolka'nın arabasına biniyorlar. Altı kişi binmişti, daha da binebilirdi. Şişko, kırmızı yüzlü bir kadını da alıyorlar yanlarına. Basma bir entari var kadının üstünde. Başına evli kadınların örttükleri çeşidinden kenarları boncuk işlemeli bir başörtüsü almış. Ayağında köylü kunduraları. Çatur çutur kırıp fındık yiyor. Gülüyor. Herkes gülüyor.

Gülmemek elde mi: Böyle sıska bir beygirin koca arabayı dörtnala götüreceğine gülünmez de ne yapılır... İki delikanlı Mikolka'ya yardım etmek için hemen birer kırbaç alıyorlar. "Deh!" diye bağırıyorlar. Var gücüyle asılıyor arabaya beygircik. Ama dörtnala gitmek bir yana, zorla küçük küçük adımlar atabiliyor. Üzerine dolu gibi gelen üç kırbacın altında inliyor, çöküyor. Arabadakilerden de, yerdeki gruptan da kahkahalar yükseliyor. Bu arada Mikolka öfkeleniyor, beygirin dörtnala kalkabileceğine gerçekten inanıyormuş gibi daha hızlı indiriyor kırbacı.

Yerdeki kalabalık arasından kafayı çekmiş biri haykırıyor:

– Beni de alsanıza arkadaşlar!

– Hadi atla! diye sesleniyor Mikolka. Herkes binsin! Hepimizi götürecek. Yoksa kırbacı yer!

Peş peşe indiriyor kırbacı. Öfkesinden nasıl, neyle vuracağını bilemiyor.

– Babacığım, babacığım! diye çığlık atıyor çocuk. Ne yapıyorlar bu adamlar, babacığım? Öldürecekler hayvanı, babacığım!

– Gidelim, diyor babası. Yürü evimize gidelim! Sarhoş onlar, ne yaptıklarını bilmiyorlar! Bakma onlara sen, başını çevir!

Babası götürmek istiyor onu. Ama o babasının elinden kurtuluyor, çılgın gibi atın yanına koşuyor. Zavallı hayvan bitmiştir artık. Soluk almakta zorlanmaktadır. Bir an duraklıyor, yeniden çekmeye çalışıyor arabayı, başaramıyor, yere yığılacak gibi oluyor.

– Geberteceğim seni! diye bağırıyor Mikolka. Ya yürü, ya kırbaç altında gebereceksin!

Yerdeki kalabalığın arasından yaşlı bir köylü,

– Din iman yok mu sende be adam! diye bağırıyor.

Bir başkası söyleniyor:

– Böyle sıska bir beygirin böylesine kocaman bir arabayı çektiği görülmüş şey midir?

Bir üçüncü bağırıyor:

– Öldüreceksin hayvanı!..

– Sana ne oluyor! Mal benim! Ne istersem yaparım! Daha binecek var mı? Hepiniz binin! Öyle bir kalkacak ki dörtnala!..

Birden bir kahkaha tufanı yükseliyor: Zavallı beygir giderek daha güçlü inen kırbaçlara dayanamamıştır artık, bitkin olmasına karşın, çifte atmaya başlamıştır... İhtiyar bile tutamıyor kendini, gülümsüyor. Böylesine içi geçmiş bir atın çifte atması herkesi güldürüyor.

Kalabalıktan iki genç birer kırbaç kapıyorlar, iki yandan kırbaçlamak için beygirin yanına koşuyorlar.

– Suratına vur! diye bağırıyor Mikolka. Suratına, gözlerine vur! Gözlerine!

Arabadakilerden biri,

– Şarkı söyleyelim çocuklar! diye bağırıyor.

Hep bir ağızdan şarkı söylemeye başlıyorlar. Sözleri iğrenç bir şarkıdır bu.. Tef çalıyor, nakaratlarda ıslıklar yükseliyor. Şişko kadın çatur çutur fındık kırıp yiyor, gülüyor...

... Atın çevresinde ileri geri koşuyor çocuk. Hayvanın gözlerine, tam gözlerine nasıl kırbaçla vurduklarını görüyor! Ağlıyor. Yüreği kabarıyor, yaşlar boşalıyor gözlerinden. İnip kalkan kırbaçlardan biri yüzüne geliyor. Acısını hissetmiyor bile. Elini kolunu sallayarak avazı çıktığınca bağırıyor. Bu yapılanları hoş karşılamayan, başını durmadan sallayan ak sakallı, ak saçlı ihtiyarın yanına koşuyor. Bir kadın kolundan yakalıyor onu, oradan uzaklaştırmak istiyor. Ama o kurtuluyor kadının elinden. Atın yanına koşuyor gene. Atın gücü tükenmektedir. Ama gene çifte atmaya başlıyor.

Mikolka azgın bir öfke içinde bağırıyor:

– Kahrolasıca hayvan! Şimdi görürsün sen!

Kırbacı bir yana atıyor, eğilip arabanın altından kalın, uzun okunu çıkarıyor. Bir ucundan iki eliyle tutup atın başının üzerinde havaya kaldırıyor.

– Öldürecek hayvanı! diye bağıranlar oluyor.

– Öldürecek!

Mikolka da bağırıyor:

– Mal benim, ne istersem yaparım!

Havaya kaldırdığı araba okunu indiriyor atın sırtına. Tok bir çarpma sesi duyuluyor. Kalabalıktan bağıranlar oluyor:

– Kamçılayın çocuklar! Kamçılayın! Ne duruyorsunuz!

Mikolka bir kez daha kaldırıyor araba okunu. Bu kez hayvanın sırtına indiriyor. Arka ayaklarının üzerine çöküyor hayvan. Ama doğruluyor gene, arabayı çekmeye çabalıyor. Sağa sola uzanıyor. Ama her yönden altı kırbaç birden iniyor üzerine. Araba oku yeniden havalanıyor, düzenli bir biçimde üçüncü kez, sonra dördüncü kez iniyor. At birinci vuruşta ölmedi diye öfkeden kuduruyor Mikolka.

– Hâlâ gebermedi! diye bağrışanlar oluyor.

Bir meraklı sesleniyor kalabalığın arasından:

– Şimdi düşecek arkadaşlar! Sonu geldi artık!

Başka biri akıl veriyor:

– Baltayla bitirseydiniz işini daha iyi olmaz mıydı? Bir vuruşta geberirdi!

Çılgın bir öfkeyle haykırıyor Mikolka:

– Eh, pis hayvan! Şimdi görürsün sen! Açılın çocuklar!

Araba okunu bir yana atıyor, gene arabanın içine eğiliyor. Kalın, uzun bir küskü demiri çıkarıyor oradan.

– Koruyun kendinizi arkadaşlar! diye bağırıyor.

Var gücüyle indiriyor demiri zavallı atın sırtına. Hayvan sendeliyor, dizlerinin üzerine çöküyor, öyleyken gene doğrulup arabayı çekmeye çabalıyor, o sırada bir kez daha iniyor sırtına kalın küskü demiri. Dört ayağını birden kesmişler gibi yere yığılıyor zavallı.

– Geber! diye bağırıyor Mikolka. Çıldırmış gibi atlıyor arabadan. Onun gibi, suratları kıpkırmızı birkaç sarhoş genç daha ellerine ne geçtiyse (halat, değnek, araba oku) kapıp koşuyorlar can çekişmekte olan hayvanın yanına, vurmaya başlıyorlar. Mikolka yandan küskü demiriyle hayvanın böğrüne böğrüne vuruyor. At başını uzatıyor, derin bir soluk alıyor, ölüyor.

– Sonunda geberdi! diye bağıranlar oluyor kalabalık arasında.

– Dörtnala kalkmamasının cezasını gördü!

Elinde demir, gözleri kan çanağına dönmüş, bağırıyor Mikolka:

– Oh, ne iyi oldu!

Demirle vurabileceği başka bir şey yok diye üzülüyor sanki... Kalabalık arasında şimdi daha çok bağıranlar oluyor:

– Din iman yok mu sende be adam!

Ne var ki, zavallı küçük çocuk kendinde değildir artık. Çığlıklar atarak kalabalığın arasından yol açıyor kendine, atın yanına varıyor, kanlar içinde ölü yüzünü kucaklıyor, öpüyor... gözlerini, dudaklarını öpüyor... Sonra birden ayağa fırlıyor, çılgın bir öfkeyle küçücük yumruklarını sıkıp Mikolka'nın üzerine saldırıyor. Peşinden koşarak gelen babası tam o anda yakalıyor onu, kalabalığın arasından çıkarıyor.

– Gidelim buradan yavrum, diyor. Evimize gidelim!

Hıçkıra hıçkıra ağlıyor çocuk. Soluğu kesiliyor. Tıkanacak gibi oluyor. Sıkışan göğsünden çığlık çığlığa çıkıyor sözcükler:

– Babacığım! Neden... neden... öldürdüler... o... zavallı atı!

– Çok içmişler, eğleniyorlar işte... diyor babası. Bizi ilgilendirmez. Hadi eve gidelim çocuğum.

Kollarını babasının beline doluyor çocuk. Ama yüreği sıkışıyor, sıkışıyor... Soluk almak istiyor alamıyor, çığlık atmak istiyor, sesi çıkmıyor... O anda uyanıyor...

Terden sırılsıklam, uyandı Raskolnikov. Saçları bile ıslak ıslaktı. Soluk soluğaydı. Dehşet içinde doğruldu yattığı yerden.

Bir ağacın altına oturup derin bir göğüs geçirdikten sonra

– Tanrı'ya şükür, bir düşmüş! dedi. Ama nedir? Uykudayken nöbet mi geçirdim yoksa? Ne tuhaf bir düştü bu!

Bedeni lime lime dökülüyordu sanki. Ruhuna bir kasvet, bir karanlık çökmüştü. Dirseklerini dizlerine dayayıp başını ellerinin arasına aldı.

– Tanrım! diye mırıldandı. Gerçekten, gerçekten baltayı elime alıp kafasına vuracak mıydım, kafasını parçalayacak mıydım kadının?.. Sıcak, yapışkan kanına bastığımda ayağım kayacak, asma kilidi kıracağım, paraları çalacağım, heyecandan tir tir titreyeceğim... Üstüm başım kan içinde, elimde balta, kimseye gözükmemeye çalışacağım... Tanrım, gerçekten mi öyle olacak?

Bir yaprak gibi titriyordu. Gene doğruldu. Büyük bir şaşkınlık içinde,

– Nedir benim bu yaptığım? diye sürdürdü konuşmasını. Öyle ya, bunu kaldıramayacağımı biliyordum. Öyleyken niçin

bunca zaman işkence ettim kendime? Öyle ya, dün bile şu *deneme*yi... yapmaya gittiğimde anlamadım mı bunu yapamayacağımı... Şimdi nedir istediğim? Neden kararsızdım şimdiye dek öyleyse? Dün orada merdivenden inerken düşünmemiş miydim bunun iğrenç, aşağılık, çirkin bir şey olduğunu... *Kendime* geldiğimde bunun düşüncesi bile midemi bulandırmamış mıydı, dehşete düşürmemiş miydi beni?..

– Hayır, dayanamam buna, dayanamam! Bütün hesaplarımda en küçük, küçücük bir kuşkuya bile yer olmasın varsın, son bir aydır aldığım kararlar gün gibi apaçık, matematik gibi kesin olsun varsın... Tanrım! Gene de yapamam bunu! Dayanamam, kaldıramam!.. Öyleyse nasıl oldu da şu ana dek ben...

Ayağa kalktı. Buraya nasıl geldiğine şaşmış gibi bakındı. T..... Köprüsü'ne doğru yürümeye başladı. Yüzü bembeyazdı. Gözleri yanıyordu. Bedeninin her yanı dökülüyordu. Ama birden daha rahat soluk almaya başlamıştı sanki. Öylesine uzun zamandır onu ezen o korkunç yükü üzerinden atmış hissediyordu kendini. Ansızın bir hafiflik, bir huzur dolmuştu içine. Dua etmeye başladı: "Tanrım! Yolumu sen göster bana. O iğrenç... hayalim için tövbe ediyorum!"

Köprüden geçerken sakin, rahat bakıyordu Neva Irmağı'na, parlak kızıl güneşin batışına. Bitkindi, ama en küçük bir yorgunluk hissetmiyordu. Yüreğinde bir aydır irin toplayan bir çıban birden patlamıştı sanki. Özgürlük, özgürlük! Tutsaklıktan, büyüden, bağımlılıktan, kötü ruhun baskısından kurtulmuştu artık!

Daha sonraları o günleri, o günlerin olaylarını, o günlerde yaşadıklarını dakikası dakikasına, noktası noktasına, çizgisi çizgisine anımsadığında, gerçekte pek olağandışı olmasa bile, sonraları her zaman kaderin bir oyunu olarak anımsadığı bir şeye derinden şaşmıştı hep. Özellikle: Öylesine yorgun, bitkinken, en kısa, en kestirme yoldan eve dönmesi gerekirken niçin bambaşka bir yoldan, Saman Pazarı'ndan dolaşmıştı, aklı almıyordu. Gerçi çok uzatmış olmuyordu yolu ama, gereksizdi oradan gitmesi. Kuşkusuz, hangi sokaktan geçtiğini bilmeden evine döndüğü onlarca kez olmuştu. Ne var ki, sonraları hep sormuştu kendi kendine:

"Yaşamımda böylesine önemli, böylesine kesin etkili bir yeri olan o karşılaşmanın anlamı neydi? Niçin, Saman Pazarı alanında gerçekleşme olasılığı çok çok düşük o karşılaşma (o akşam oradan geçmem hiç de gerekli değilken, özellikle o akşam, orada) yaşamımın o saatinde, o dakikasında, özellikle öylesine bir ruhsal durumdayken, ayrıca o ortamda (o karşılaşma ancak o koşullarda yaşamım üzerinde o kesin etkiyi bırakabilirdi) gerçekleşmişti?" Bu karşılaşma orada pusu kurmuştu ona sanki!

Saman Pazarı'ndan geçerken saat dokuz sularıydı. Sergiciler, tezgâhçılar eşyalarını topluyorlardı. Tezgâhlarını, sergilerini kaldırıyorlar, dükkâncılar dükkânlarını kapatıyorlar, müşterileri gibi onlar da evlerine gitmeye hazırlanıyorlardı. Bodrum kat aşevlerinde, Saman Pazarı'ndaki evlerin çamurlu, pis kokan avlularında, daha çok da meyhanelerin önlerinde her çeşidinden işçi, serseri takımı kaynıyordu. Bir amacı olmadan sokağa çıktığında buralarda dolaşmayı severdi Raskolnikov. Eski püskü giysisi burada kimsenin aşağılayıcı dikkatini çekmezdi çünkü. Ayrıca, nasıl dolaşırsan dolaş, kimse dönüp bakmazdı sana. Tam K..... ara sokağının köşesinde bir karı koca iki ayrı tezgâhta iplik, kurdele, bez mendil v.b. satıyorlardı. Onlar da kaldırmaya başlamışlardı tezgâhlarını, ama yanlarına gelen tanıdık bir kadınla lafa daldıkları için gecikmişlerdi. Bu tanıdık kadın Lizaveta İvanovna, ya da herkesin dediği gibi, yalnızca Lizaveta'ydı. Raskolnikov'un dün akşam saat rehin vermek, ayrıca *denemesini*... yapmak için evine gittiği memur karısı, aynı zamanda tefeci yaşlı kadın Alyona İvanovna'nın küçük kız kardeşi. Bu Lizaveta üzerine uzun zamandır çok şey biliyordu Raskolnikov. Lizaveta da onu biraz tanıyordu. Uzun boylu, hantal yapılı, ürkek, sessiz, biraz aptal, otuz beş yaşlarında bir kızdı. Tam bir köle gibiydi ablasının yanında. Onun için gece gündüz çalışır, onun karşısında korkudan tir tir titrer, ondan dayak bile yerdi. Elinde bir bohça, karı kocanın önünde düşünceli dikiliyor, dikkatle onları dinliyordu. Karı koca heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatıyorlardı ona. Onu birden görünce (bu karşılaşmada şaşılacak bir şey olmamasına karşın) şaşkınlığa benzeyen tuhaf bir duyguya kapıldı Raskolnikov. Sergici adam yüksek sesle,

– Lizaveta İvanovna, kendiniz karar verseniz önce... diyordu. Yarın yediye doğru gelin, onlar da bizde olacaklar.

Lizaveta, karar veremiyormuş gibi, dalgın,

– Yarın mı? dedi.

Adamın, çenesi düşük biri olduğu belli karısı, yayvan yayvan konuşarak atıldı:

– Amma da korkutmuş gözünüzü Alyona İvanovna! Bakıyorum da, küçük bir çocuk gibisiniz. Oysa gerçek ablanız bile değil, üvey... Ama avucunun içine almış sizi.

Kocası kesti sözünü:

– Canım, bu kez bir şey söylemeyin siz de Alyona İvanovna'ya... Beni dinleyin, onun haberi olmadan gelin. Kârlı bir iş bu. Sonra ablanız da anlayacak kârlı olduğunu.

– Gelsem mi acaba?

– Yarın saat yediye doğru... Onlar da gelecekler. Kendiniz karar verin.

Karısı tamamladı kocasının sözünü:

– Semaveri de koyduk mu...

– Pekâlâ, geliyorum, dedi Lizaveta.

Hâlâ kararsızdı. Ağır ağır yürümeye başladı. Bu arada Raskolnikov uzaklaşmış, konuşmalarının son bölümünü duymamıştı. Yanlarından geçerken onların dikkatini çekmemeye çalışarak, bir yandan da tek sözcüğü kaçırmamaya çalışarak adımlarını iyice yavaşlatmıştı. Raskolnikov'un başlangıçtaki şaşkınlığı yavaş yavaş yerini dehşete bırakmıştı. Öyle ki, buz gibi bir ürperti dolaşmıştı sırtında. Öğrenmişti, birden, hiç beklenmedik bir anda öğrenmişti yarın akşam saat tam yedide Lizaveta'nın, yaşlı kadının kız kardeşinin, onun yanında kalan tek kişinin evde olmayacağını, yani yaşlı kadının akşam tam saat yedide *evde yalnız olacağını*...

Birkaç adımlık yolu kalmıştı evine. Ölüm cezasına çarptırılmış gibi girdi odasına. Hiçbir şey düşünmüyor, düşünemiyordu. Ama bir anda tüm varlığıyla hissetmişti artık karar vermek özgürlüğünün de, iradesinin de kalmadığını, her şeyin artık kararlaştırıldığını...

Kuşkusuz, aklına koyduğu şeyi en başarılı bir biçimde ger-

çekleştirmek için yıllarca uygun bir fırsat beklemiş olsaydı şimdi karşısına çıkan fırsattan iyisini bulamazdı. Ne olursa olsun, öldürülmesi düşünülen yaşlı bir kadının yarın falanca saatte evde tek başına, yapayalnız olacağı bilgisini bir gün öncesinden böylesine kesin, böylesine ayrıntılı, üstelik en küçük bir tehlike söz konusu olmadan, kuşku uyandıracak soruşturmalara, araştırmalara gerek kalmadan öğrenmek çok zordu.

VI

Bir süre sonra Raskolnikov satıcı adamla karısının Lizaveta'yı evlerine niçin çağırdıklarını da öğrenmişti. Son derece olağan bir olaydı bu, özel bir yanı yoktu. Kente gelince yoksul düşmüş bir aile, hepsi de kadınlar için, birtakım eşyalar, giysiler falan satıyordu. Sergide satmak kârlı olmadığı için satıcı bir kadın arıyorlardı, Lizaveta da bu işi yapıyordu. Komisyon karşılığı yapıyordu satışlarını. Ayrıca çok müşterisi vardı, çünkü çok dürüsttü, ayrıca her zaman son fiyatı söylerdi. Söylediği fiyata da sonuçlanırdı satış. Genelde çok az konuşurdu. Daha önce de söylediğim gibi, sessiz, çekingen bir insandı.

Ne var ki, son zamanlarda birtakım kör inançlara kaptırır olmuştu kendini Raskolnikov. Bunun izleri daha sonraları da uzun süre silinmez bir biçimde kalmıştı üzerinde. Bu işte hep tuhaflığa benzer bir şeylerin, esrarlı bir yanın, özel birtakım etkilerin, rastlantıların var olduğuna inanıyordu. Pakorov adında tanıdık bir üniversite öğrencisi daha kışın Harkov'a giderken söz arasında, olur da bir şey rehine vermek isterse diye yaşlı kadın Alyona İvanovna'nın adresini vermişti ona. Uzun süre gitmemişti yaşlı kadına. Ders veriyordu çünkü, öyle ya da böyle geçinip gidiyordu. Bir buçuk ay önce anımsamıştı kadını. Rehin verebileceği iki şeyi vardı: Babasından kalma eski bir gümüş saat ile ayrılırlarken kız kardeşinin anı olarak ona verdiği üç kırmızı taşlı bir yüzük. Yüzüğü götürmeye karar vermiş, gidip yaşlı kadını bulmuştu. Yaşlı kadınla ilgili özel hiçbir şey bilmemesine karşın, ilk bakışta önüne geçilmez bir tiksinti

duymuştu ona karşı. "İki kâğıtçık" almıştı, dönüşte pis bir meyhaneye uğramıştı. Kendine çay söylemiş, oturup uzun uzun düşünmüştü. Yumurtadan civcivin başını çıkardığı gibi, onun kafasının içinde de dışa çıkmaya çabalayan bir düşünce oluşuyor, onu düşünmeye zorluyordu.

Hemen yan masada hiç tanımadığı, bir yerden anımsamadığı bir üniversite öğrencisiyle genç bir subay oturuyordu. Bilardo oynamışlar, oyundan sonra oturmuş çaylarını içiyorlardı. Birden öğrencinin subaya tefeci bir kadından, memur karısı Alyona İvanovna'dan söz ettiğini, ona adresini verdiğini duymuştu. Başlı başına bu bile tuhaf geliyordu Raskolnikov'a: Şimdi kadının yanından geliyordu, rastlantıya bakın ki, ondan söz ediyorlardı. Elbette bir rastlantıydı bu, ama o çirkin bir izlenimden kendisini kurtarmaya çalıştığı bir sırada bu izlenimi destekleyen bir başka izlenimin ortaya çıkması... Öğrenci sözünü ettiği Alyona İvanovna üzerine ayrıntılı bilgiler vermeye başlamıştı arkadaşına.

– Çok iyidir, diyordu. Her zaman para alabilirsin ondan. Bir Yahudi kadar zengindir. Bir verişte beş bin verebilir sana. Öte yandan bir rublelik bir rehinini de geri çevirmez. Bizimkiler çok para almışlardır ondan. Ama çok aşağılıktır...

Öğrenci sonra kadının ne denli acımasız, huysuz olduğunu, gününü bir gün geçirdiğin bir rehinini artık unutman gerektiğini anlatmaya koyulmuştu. Rehin bırakılan bir şeyin değerinin dörtte birini verirmiş, ayda yüzde beş, hatta yedi faiz alırmış v.b... Öğrenci anlattıkça açılıyordu. Yaşlı kadının Lizaveta adında bir kız kardeşi varmış. Bücür, iğrenç kocakarı bir yetmiş beşlik kız kardeşini hep dövermiş, küçük bir çocuk gibi baskı altında tutarmış onu, ezermiş...

– Aklın alacağı şey değil! diye haykırmıştı öğrenci, kahkahalarla gülmeye başlamıştı.

Lizaveta'dan söz etmeye başlamışlardı. Öğrenci ondan özel bir içtenlikle, seve seve, gülümseyerek söz ediyordu. Subay büyük bir dikkatle dinliyordu onu. Sonra öğrenciye çamaşırlarını onarması için Lizaveta'yı ona yollamasını söylemişti. Raskolnikov konuşulanların tek sözcüğünü kaçırmamış, bir anda

her şeyi öğrenmişti: Lizaveta yaşlı kadının baba bir ana ayrı üvey kız kardeşiydi. Otuz beş yaşındaydı. Gece gündüz ablası için çalışıyordu. Evde hem aşçı, hem çamaşırcı kadındı. Ayrıca satmak üzere bir şeyler dikiyor, evlere temizliğe bile gidiyor, aldığı paraları getirip ablasına veriyordu. Ablasının izni olmadan hiçbir sipariş, hiçbir iş alamıyordu. Kocakarı vasiyetnamesini hazırlamıştı. Lizaveta biliyordu bunu. Vasiyetnamesinde evdeki sandalyelerden, öteberiden başka tek kapik bırakmıyordu kız kardeşine. Tüm parasını, değerli eşyalarını ruhunun kurtuluşu için N..... ilinde bir manastıra bırakıyordu. Lizaveta bir memur ailesinden değil, esnaf ailesindendi. Kızdı. Çok biçimsiz bir bedeni vardı. Aşırı uzun boyluydu. Bacakları da aşırı uzun, sanki yamuktu. Her zaman altı delik, keçi derisi kunduralar giyiyordu. Ama her zaman üstü başı temiz gezerdi. Öğrencinin anlatırken en çok şaştığı, güldüğü ise Lizaveta'nın sık sık gebe kalmasıydı...

– Peki ama onun çok çirkin olduğunu söylememiş miydin?

– Evet, simsiyah bir yüzü var, kadın kılığına girmiş bir erkek sanki... Ama biliyor musun, o kadar da iğrenç çirkin değil yani. Yüzü, gözleri öyle iyi ki... Hem de çok iyi. Bunun kanıtı da birçok kimsenin ondan hoşlanması. Öylesine sessiz, yumuşak başlı, öylesine munis ki... Hiçbir şeye itiraz etmez. Gülümseyişi de çok tatlıdır.

Bir kahkaha atmıştı subay.

– Sen de hoşlanmışsın ondan anlaşılan!

Öğrenci heyecanlı karşılık vermişti:

– Tuhaflığından. Bak ne diyeceğim sana. İnan, o kocakarıyı en küçük vicdan azabı duymadan öldürür, soyardım.

Subay gene basmıştı kahkahayı. Raskolnikov ürpermişti. Ne tuhaf bir şeydi bu! Öğrenci sürdürmüştü konuşmasını:

– İzninle çok ciddi bir soru sormak istiyorum sana. Şakaydı kuşkusuz bu söylediğim. Ama bak, bir yanda budala, anlamsız, değersiz, gaddar, hastalıklı, hiç kimseye bir yararı olmayan, tersine, herkes için zararlı, niçin yaşadığını kendi de bilmeyen, yarın belki eceliyle ölecek bir kocakarı... Anlıyor musun? Anlıyor musun?

Heyecanlanan arkadaşının yüzüne dikkatli bakarak karşılık vermişti subay:

– Elbette anlıyorum.

– Sonunu dinle. Öte yanda, parasızlıktan boş yere yok olup giden binlerce genç, ışıl ışıl insanlar... Her yerde böyle bu! Kocakarının manastıra bırakacağı parayla girişilebilecek, düzeltilebilecek yüzlerce, binlerce iş... Yaşamları yoluna girecek yüzlerce, binlerce insan; yoksulluktan, çürümüşlükten, yok olmaktan, ahlak bozukluğundan, cinsel hastalıklar yüzünden hastanelere düşmekten kurtulacak onlarca aile... Bütün bunlar o kocakarının parasıyla olacak... Öldür onu, al paralarını, git insanların yararına kullan... Ne dersin, binlerce hayırlı iş küçücük bir cinayeti bağışlatmaz mı? Binlerce yaşamın yok olmaktan, çürümüşlükten kurtulmasına karşılık bir yaşam... Bir ölüme karşılık yüz yeniden doğuş... Hesap var burada! Ayrıca, toplumsal dengede bu veremli, aptal, acımasız kocakarının yaşamının ne anlamı olabilir ki? Bir bitin ya da hamam böceğinin yaşamından fazlası olamaz. O kadar bile değildir, çünkü topluma zararı var kocakarının. İnsanların yaşamına zararı var: Geçenlerde öfkelenip Lizaveta'nın parmağını ısırmış. Az kaldı keseceklermiş zavallının parmağını!

– Kuşkusuz, yaşamaya hakkı yok, demişti subay. Ama ne yaparsın ki doğanın işi...

– Haklısın ama kardeşim, insanoğlu doğayı da düzenler, yönlendirir. Yoksa kör inançlar içine gömülüp gider... Öyle olmasaydı tek bir büyük insan çıkmazdı. Ne diyorlar: "Görev, vicdan"... Görev ile vicdan üzerine karşı bir şey söylemek istemiyorum. Ama nedir bizim görev ile vicdan anlayışımız? Dur hele, bir soru daha soracağım sana. Dinle!

– Sen beni dinle. Ben sana bir soru soracağım. Dinle!

– Dinliyorum!

– Konuşuyorsun şimdi, söylev çekiyorsun... söyle bana: Sen *kendin* öldürebilir miydin o kocakarıyı?

– Elbette öldüremezdim! Toplumsal adalet yönünden böyle dedim... Benim işim değil bu...

– Bana sorarsan, sen bile bunu yapmayacağına göre, adaletle

falan ilgisi yok bu işin! Gel bir parti daha oynayalım!

Raskolnikov heyecan içindeydi. Elbette son derece olağan, son derece özel bir konuşmaydı bu. Başka biçimlerde, başka konularda gençlerin bu tür konuşmalarını, fikir yürütmelerini birçok kez dinlemişti. Peki ama, özellikle şimdi, onun kafasında da *aynı düşüncelerin* doğmakta olduğu bir anda böyle bir konuşmayı, böyle düşünceleri dinlemesi niçin gerekmişti?.. Dahası, özellikle niçin şimdi, kocakarıyla ilgili birtakım düşüncelerin kafasında oluşmaya başladığı o anda aynı kocakarıyla ilgili bu konuşmayı dinlemesi gerekmişti?.. Bu rastlantı her zaman tuhafına gitmişti. İşin sonraki aşamalarında bu sıradan meyhane konuşmasının onun üzerinde büyük etkisi olmuştu: Sanki gerçekten kaderin bir işareti, bir yönlendirmesiydi bu...

Saman Pazarı yoluyla eve dönünce divana çöktü, kıpırdamadan bir saat oturdu öyle. Bu arada ortalık kararmıştı. Mumu yoktu. Işık yakmayı düşünmemişti bile. O bir saat içinde bir şey düşünüp düşünmediğini sonraları hiç anımsayamadı. Sonunda aynı titreme, üşüme geldi üzerine, kanepeye uzanabileceğini anımsayınca büyük bir mutluluk duydu içinde. Çok geçmeden ağır, kurşun gibi bir uyku ezercesine çöktü üzerine.

Alışılmadık derecede uzun, düşsüz bir uyku uyudu. Ertesi gün saat onda odasına giren Nastasya güçlükle uyandırabildi onu. Çayla ekmek getirmişti ona. Getirdiği çay gene artıktı, gene Nastasya'nın kendi çaydanlığıyla getirilmişti.

Öfkeyle bağırdı Nastasya:

– Hâlâ uyuyor!.. Uyumaktan başka yaptığı bir şey yok!

Yattığı yerden güçlükle doğruldu Raskolnikov. Başı ağrıyordu. Ayağa kalktı, küçük odasının içinde şöyle bir dolanacak oldu, yine divanın üzerine yığıldı.

– Gene mi uyuyacaksın? diye bağırdı Nastasya. Hasta mısın yoksa?

Raskolnikov yanıt vermedi.

– Çay ister misin?

Raskolnikov yeniden gözlerini kapayıp duvara dönerken güçlükle,

– Sonra, diye mırıldandı.

Bir süre başucunda dikildi Nastasya. Odadan çıkarken kendi kendine konuşuyordu:

– Belki gerçekten hastadır...

Saat ikide bu kez elinde çorbayla geldi. Giderken onu bıraktığı gibi yatıyordu Raskolnikov. Çaya elini sürmemişti. Nastasya'nın gururuna dokunmuştu bu. Öfkeyle sarsmaya başladı onu. Canı sıkkın,

– Ne uyuklayıp duruyorsun! diye bağırdı.

Raskolnikov yattığı yerden doğruldu, oturdu, ama Nastasya'ya bir karşılık vermedi. Önüne yere bakıyordu.

– Hasta falan mısın yoksa? diye sordu Nastasya. (Ama gene bir yanıt alamadı. Bir süre sustuktan sonra ekledi:) Sokağa çıkıp biraz dolaşsaydın bari... Temiz hava iyi gelirdi sana. Bir şeyler yiyecek misin?

Raskolnikov bitkin,

– Sonra, dedi. (Kolunu "git başımdan" der gibi salladı.) Şimdi git sen...

Nastasya bir süre bekledi, acıyarak baktı Raskolnikov'a, çıktı. Birkaç dakika sonra başını kaldırdı Raskolnikov, çayla çorbaya uzun uzun baktı. Sonra ekmeği aldı, kaşığı aldı, yemeye başladı.

Çok iştahsız, mekanik hareketlerle üç dört kaşık çorba içti. Başının ağrısı biraz hafiflemişti. Yemeğini yedikten sonra gene divana uzandı. Ama uyuyamıyordu artık. Yüzükoyun, yüzünü yastığa gömmüş, kıpırdamadan yatıyordu. Hayaller görüyordu. Tuhaf hayallerdi bunlar: Afrika'da, Mısır'da, bir yerlerde, bir vahada görüyordu kendini. Bir kervan mola vermişti. Develer yorgun, yatıyorlardı. Her yanda palmiye ağaçları vardı. Herkes yemek yiyordu. Raskolnikov hemen orada suyu billur gibi bir pınara ağzını dayamış, kana kana su içiyordu. Pınarın buz gibi suyu rengârenk çakıl taşlarının, altın gibi parlayan tertemiz kumların üzerinden akıp gidiyordu... Birden bir saatin vurduğunu duydu. Ürperdi, uykudan uyanıp başını kaldırdı, pencereden dışarı baktı, saatin kaç olabileceğini tahmin edince birden iyice açıldı, biri onu ansızın divandan çekip almış gibi fır-

ladı yerinden. Parmaklarının ucuna basarak kapıya gitti, usulca araladı kapıyı, aşağıyı dinlemeye başladı. Yüreği küt küt çarpıyordu. Herkes uykudaymış gibi sessizdi merdiven... Dünden beri kendini bilmeden yatıp uyuması, hiçbir şey yapmaması, hazırlanmaması... inanılmaz, tuhaf geliyordu ona. Oysa belki de altıyı vurmuştu saat... Uykunun, uyuşukluğun yerini birden alışılmadık, aşırı heyecanlı, şaşkınlığı andıran bir telaş almıştı. Yapacağı fazla bir hazırlık da yoktu zaten. Her şeyi düşünmüş olmak, hiçbir şeyi unutmamak için zorluyordu belleğini. Öte yandan yüreği öylesine hızlı çarpmaya başlamıştı ki, soluk almakta zorlanıyordu. Önce bir ilmik yapıp paltosuna dikmesi gerekiyordu. Bir dakikalık işti bu. Elini yastığın altına soktu, oraya tıkıştırdığı çamaşırlarının arasından kir pas içinde, yırtık pırtık, eski bir gömlek çıkardı. Yırtık gömleğin sağlam yerinden beş santime otuz beş kırk santim bir şerit kesti. Bu şeridi ikiye katladı. Pamuklu kumaştan bol, sağlam, kalın yazlık paltosunu çıkardı (Bir paltosu vardı, o da buydu) hazırladığı şeridi iki ucundan sol koltukaltına içeriden dikmeye başladı. Dikerken elleri titriyordu. Ama işini başarıyla bitirdi. Öyle ki, paltosunu yeniden giydiğinde dışarıdan hiçbir şey belli değildi. İğne ipliği çok önceden hazırlamıştı. Masanın gözünde kâğıda sarılı duruyorlardı. İlmiğe gelince, onun çok ustaca bir buluşuydu: Balta için hazırlamıştı bu ilmiği. Elinde baltayla sokaklarda dolaşamazdı ya... Paltonun altında saklarsa bu kez eliyle tutması gerekecekti baltayı ki, bu da dikkati çekerdi. Oysa şimdi baltanın ağzını ilmiğe geçirecek, balta koltuğunun altında asılı, gideceği yere gidecekti. Baltanın sallanmaması için elini cebine sokup sapını da tutabilirdi. Palto bir çuval gibi bol olduğu için onun elini cebine sokup paltosunun altında bir şeyi tuttuğu anlaşılamazdı. İlmiği iki hafta önce akıl etmişti.

İşini bitirdikten sonra parmaklarını "Türk" divanıyla döşeme arasındaki küçük aralığa soktu, sol köşeyi araştırdı, çok zaman önce hazırlayıp oraya sakladığı *rehin*'ini çıkardı. Aslında rehin falan değildi bu. Düpedüz, gümüş bir tabaka boyutunda, güzelce rendelenmiş bir tahta parçasıydı. Bu tahta parçasını bir gün dolaşmaya çıktığında bir marangoz atölyesinin

avlusunda bulmuştu. Sonra bu tahta parçasına, gene o gün sokakta bulduğu (besbelli bir şeyin parçası) düzgün, ince bir metal levha eklemişti. Biraz daha küçük olan metal levhayı tahta parçasının üzerine koyup bir iplikle sıkı sıkı, çaprazlama bağladı. Sonra temiz, beyaz bir kâğıda güzelce sardı. Paketi, kolayca çözülemeyecek biçimde ipi üst üste birçok kez dolayarak düğümledi. Yaşlı kadının dikkatini bir an dağıtmak içindi bu. O düğümü çözmeye çalışırken Raskolnikov zaman kazanacaktı. Metal levhanın eklenmesinin amacı yaşlı kadın hiç değilse ilk anda "rehin bırakılacak eşyanın" tahtadan olduğunu sezmesin diye ağırlık vermesi içindi. Bütün bunlar uzun zamandır divanın altındaydılar. Raskolnikov hazırladığı paketi tam çıkarmıştı ki, avluda birinin bağırdığını duydu:

– Altıyı geçeli çok oldu!

– Çok mu oldu? Eyvah!

Kapıya koştu Raskolnikov, dışarıyı dinledi, şapkasını aldı, on üç basamak merdiveni bir kedi sessizliğiyle, dikkatle inmeye başladı. En önemli iş vardı şimdi önünde: Mutfaktan baltayı aşırmak. Tasarladığı şeyi baltayla yapmayı ta başta kararlaştırmıştı. Bir bağ çakısı da vardı ama çakıya da, kendi gücüne de güveni yoktu. Bu yüzden kesin kararını vermişti, balta kullanacaktı. Sırası gelmişken, Raskolnikov'un bu işle ilgili verdiği kesin kararlarının bir özelliğini de açıklayalım. Tuhaf bir özelliği vardı verdiği kesin kararların: Kesin oldukları ölçüde çirkin, anlamsız görünüyorlardı Raskolnikov'a. İç dünyasında kopan acılar dolu fırtınalara karşın, tasarladığı şeyin yapılabilirliğine ta baştan beri bir an bile inanamamıştı.

Bir gün her şeyi inceden inceye düşünmüş, kesin kararını vermiş olsaydı, hiç kuşku yok, bu tasarladıkları birer budalalık, canavarlık, olmayacak şeylermiş gibi görünürdü ona, tümünden vazgeçerdi.... Oysa daha sürüyle kararlaştırmadığı noktalar, içinde kuşkular vardı. Balta konusunda rahattı. Hiç düşünmüyordu bu konuyu. Kolayca alacaktı baltayı. Çünkü Nastasya akşamları hep bir yerlere çıkardı. Evde olmazdı. Ya komşulara oturmaya, ya da bakkala bir şey almaya giderdi. Çıkarken de kapıyı ardına dek açık bırakırdı. Bu yüzden ev sahibesi her za-

man sitem ederdi ona. Böylece zamanı gelince usulca mutfağa girip baltayı almak, bir saat sonra da (her şey bittikten sonra) getirip yerine koymak kalıyordu. Ne var ki birtakım endişeler söz konusuydu burada: Tutalım ki bir saat sonra baltayı yerine koymak için geldiğinde Nastasya dönmüş olsun. O zaman mutfağa uğramadan odasına çıkacak, Nastasya'nın tekrar çıkmasını bekleyecekti kuşkusuz. Ya o arada Nastasya baltanın yerinde olmadığını fark eder de ortalığı velveleye verirseydi... İşte size kuşkulu, ya da kuşkulanılması gereken bir nokta...

Ama henüz düşünmediği, daha doğrusu, düşünmeye zaman bulamadığı ufak tefek ayrıntılardı bunlar. Asıl konu üzerinde kafa patlatmıştı şimdiye dek. Her konuda *kesin kararını verene* dek küçük ayrıntıları düşünmeyi ertelemişti. Ne var ki, şimdi *kesin kararını* vermesi de gerçekleşemeyecekmiş gibi geliyordu ona. Hiç değilse o öyle sanıyordu. Sözgelimi, bir gün düşünmeyi artık bırakacağını, kalkıp doğru oraya gidebileceğini... hayal edemiyordu. Birkaç gün önceki *denemesini* (yani son bir kez daha yeri görmeye gidişini) bile yalnızca şöyle bir *denemiş olmak* için yapmış, bunu hiç ciddiye almamıştı. Şöyle bir "gidecek, bakacaktı... hayal kurmanın ne sakıncası vardı ki!" ama dayanamamıştı, kahretsin, deyip büyük bir öfkeyle dönüp kaçmıştı oradan. Ama bununla birlikte sorunun ahlak yönünden çözümlemesini sonuçlandırmış sayılabilirdi: Tasarısını destekleyen bilinci ustura gibi bilenmişti, düşüncelerine yerinde, anlamlı bir itiraz bulamıyordu artık. Ama sonuçta düpedüz güvenemiyordu kendine. Biri onu buna zorluyormuş, olayın içine çekiyormuş gibi el yordamıyla, itiraz edilecek birtakım dolaylı noktalar arıyordu. Öylesine beklenmedik bir biçimde gelip çatan, her şeye birdenbire karar verdiren son gün mekanik bir etki yapmıştı üzerinde. Sanki birisi kolundan tutmuş, karşı konulmaz, kör, itiraz kabul etmez, doğal olmayan bir güçle peşi sıra sürüklüyordu onu. Sanki giysisinin ucunu bir makinenin çarkına kaptırmıştı, çekiyordu onu makine...

Başlangıçta (çok önceleri) kafasına takılan bir soru vardı: Niçin hemen bütün suçların suçluları kolayca yakalanıyorlardı, suçların delilleri çok geçmeden ortaya çıkıyordu? Yavaş ya-

vaş çok yönlü, ilginç sonuçlara varmıştı. Ona göre, asıl neden, suçu gizlemekteki maddi olanaksızlıklardan çok, suçu işleyenin kendisindeydi: Hemen her suçlu suç anında bir irade, bilinç kaybına uğramaktadır. İrade ile bilincin yerini bu ikisinin en çok gerekli oldukları bir anda, ender rastlanan çocuksu bir önemsemeyiş almaktadır. Vardığı kanıya göre, irade ile bilincin zayıflaması kişiyi bir hastalık gibi sarmakta, hastalık yavaş yavaş gelişmekte, suç öncesinde ise en yüksek düzeyine çıkmaktadır. Hastalık bu biçimiyle suç anında da, (kişiye göre), suçun işlenmesinden sonra da bir zaman için vardır. Sonra her hastalık gibi geçer. Sorun şuydu: Hastalık mı suçu doğuruyor, yoksa suç mu doğasındaki birtakım özelliklerinden dolayı hastalığa benzer bir şeyi beraberinde getiriyor? Buna karar verecek güçte hissetmiyordu kendini Raskolnikov.

Bu sonuca vardıktan sonra kararını verdi. Onun işinde bu hastalık söz konusu olmayacaktı. Çünkü tasarladığı şeyi yaparken bilinci de, iradesi de yerinde olacaktı. Bunun tek nedeni de onun yapacağı şeyin "bir suç olmamasıydı"... Bu son karara varmasını sağlayan düşünce zincirini geçiyoruz. Zaten hayli ilerilere gitmiş durumdayız. Burada yalnızca şu kadarını ekleyelim, işin gerçek, olağan maddi güçlükleri onun kafasında tam anlamıyla ikinci plandaydı. "Yeter ki bu zorluklar karşısında iradene, mantığına hakim ol. Sırası geldikçe hepsinin üstesinden gelirsin. İşin ayrıntılarıyla, incelikleriyle karşılaştığında çözersin hepsini..." Gelgelelim, başlamıyordu iş. Son kararına olan güveni giderek zayıflıyordu. Saati gelince de bambaşka, hiç beklenmedik bir durum çıktı ortaya.

Merdivenden inmeye başlamıştı ki, son derece önemsiz bir durum çıkmaza soktu onu. Ev sahibesinin, kapısı her zaman olduğu gibi ardına dek açık mutfağının önüne geldiğinde, Nastasya'nın yokluğunda ev sahibesinin orada olup olmadığını, orada değilse, oda kapısının (o baltayı alırken başını uzatıp onu görme olasılığına karşı) iyice kapalı olup olmadığını anlamak için yan gözle baktı içeriye. Ama Nastasya'nın bu kez değil evde olmamak, üstelik mutfakta olduğunu, dahası iş yaptığını (çamaşır sepetinden çamaşırları çıkarıp ipe asıyordu) gö-

rünce ne büyük bir şaşkınlığa kapılmıştı! Onu görünce işini bırakmıştı Nastasya, dönüp, o kapının önünden geçerken ona bakmıştı. Raskolnikov gözlerini kaçırmış, bir şeyin farkında değilmiş gibi geçip gitmişti. İş olamazdı artık, balta yoktu çünkü! Canı çok sıkılmıştı buna.

Kapıdan çıkarken düşünüyordu: "Peki ama nereden çıkardım, nereden çıkardım onun özellikle şu anda evde olmayacağını? Neden, neden, neden öyle olduğuna inandım?" Kendini ezilmiş, aşağılanmış hissediyordu. Öfkesinden kendisiyle alay etmek geliyordu içinden... Kaba, hayvanca bir öfke kabarıyordu içinde.

Dış kapının önünde durdu. Kararsızdı. Kuşku uyandırmamak için sokağa çıkmak, biraz dolaşmak çirkin, eve dönmek daha da çirkin geliyordu ona. Kapıda, kapıcının karanlık odasının tam karşısında (onun kapısı da açıktı) amaçsız bekliyordu. "Nasıl kaçırdım fırsatı!" diye mırıldanıyordu kendi kendine. Birden irkildi. İki adım önündeki kapıcı odasında, sağda sedirin altında parlayan bir şey çarpmıştı gözüne... Çevresine bakındı, kimsecikler yoktu. Parmaklarının ucuna basarak odaya doğru yürüdü, iki basamak indi, alçak sesle seslendi kapıcıya. "Evet, kimsecikler yok! Ama yakınlarda bir yerlerde, belki de avludadır, çünkü kapısı ardına dek açık." Hemen baltanın yanına koştu (bir baltaydı bu) iki kütüğün arasından çekip çıkardı onu. Odadan çıkmadan hemen orada paltosunun altına, hazırladığı ilmeğe geçirdi sapını, iki elini ceplerine soktu, kapıcı odasından çıktı. Kimse görmemişti onu! Tuhaf bir biçimde gülümseyerek "Şeytan yardım ediyor!" diye geçirdi içinden. Bu rastlantı olağanüstü yüreklendirmişti onu.

Herhangi bir kuşku uyandırmamak için sokakta sakin, *ağırbaşlı*, acele etmeden yürüyordu. Karşılaştığı insanların yüzüne az bakıyor, dahası hiç bakmamaya, elinden geldiğince dikkat çekmemeye çalışıyordu. Yürürken şapkasını anımsadı. "Hay Allah! diye söylendi. Önceki gün param vardı, yeni bir şapka almalıydım kendime! Kahretsin!"

Önünden geçtiği bir dükkâna rastlantıyla bir göz attığında duvardaki saatin yediyi on geçtiğini gördü. Acele etmesi, ayrıca oraya yolu uzatıp öte yandan dolanıp gitmesi gerekiyordu...

Önceleri bütün bunları hayalinde canlandırdığında kimi zaman çok korkacağını düşünürdü. Ama korkmuyordu şimdi, hem hiç korkmuyordu. Dahası, o anda bambaşka düşünceler vardı kafasında. Ama hepsi de bir an belirip kayboluyorlardı. Yusupov Parkı'nın önünden geçerken, orada yükseğe çıkan fıskiyeler yapsalar, havayı ne güzel temizleyeceği üzerine bile ciddi ciddi düşünmüştü. Sonra yavaş yavaş, Yaz Parkı'nı Mars Alanı'na dek uzatsalar, dahası, Mihaylovski Sarayı'nın bahçesiyle birleştirseler ne iyi olacağı, kent için çok yararlı bir iş yapılmış olacağı kanısına vardı. Birden, büyük kentlerde insanların niçin yalnızca zorunluluktan değil, üstelik kendi istekleriyle, özellikle kentin parkların, fıskiyelerin bulunmadığı çamurlu, pis kokan, her türlü aşağılıkların kol gezdiği bölümlerinde yerleşmek eğiliminde oldukları ilgilendirir olmuştu onu. O anda Saman Pazarı'ndaki karşılaşmayı anımsadı. Birden kendine geldi. "Amma da saçmaladım, diye geçirdi içinden. Hayır, iyisi mi bir şey düşünmeyeyim!"

"Sanırım, idama götürülen idamlıkların düşünceleri de yolda karşılaştıkları şeylere böyle takılıp kalıyordur" düşüncesi bir an belirdi kafasının içinde. Ama bir an şimşek gibi çakıp kaybolmuştu bu düşünce. Hemen kovmuştu onu kafasından... Ama gelmişti artık. İşte ev karşısındaydı, işte kapı... O anda bir yerlerde bir saat bir kez vurdu. Saat yedi buçuk mu oldu yoksa? Olamaz, o saat ileri olsa gerek!"

Kapıda gene şansı vardı. Tam o anda sanki özellikle, tepeleme saman yüklü kocaman bir araba Raskolnikov duvarın dibinden yürüdüğü sürece onu kimsenin görmemesini sağlamış, hemen onun önünden avluya girmişti. Araba avluya girerken Raskolnikov da hemen sağa sapmıştı. Arabanın öte yanında birkaç kişinin yüksek sesle tartıştıklarını duymuştu. Ama Raskolnikov'u gören olmamıştı. Kimseyle de karşılaşmamıştı. Geniş avluya bakan çoğu pencere o anda açıktı, ama Raskolnikov başını kaldırıp bakmamıştı. Cesareti yoktu. Yaşlı kadının dairesine çıkan merdiven, kapıdan girer girmez hemen sağdaydı. Merdivene varmıştı bile...

Derin bir soluk aldıktan sonra elini küt küt çarpan yüreği-

nin üzerine bastırdı, baltayı bir kez daha yoklayıp düzeltti, adım başı kulak kabartarak dikkatle, yavaş yavaş çıkmaya başladı merdivenleri. Şansına o anda merdivenlerde de kimsecikler yoktu. Kapıların hepsi kapalıydı. Kimseyle karşılaşmadı. Gerçi ikinci katta kapısı ardına dek açık boş bir daire vardı, içeride de boyacılar çalışıyorlardı ama, dönüp bakmamışlardı bile ona. Bir an durup düşünmüştü Raskolnikov, sonra basamakları çıkmayı sürdürmüştü. "Burada olmasaydılar elbette daha iyiydi ama... neyse ki iki kat var arada."

Evet, işte dördüncü kat... işte kapı... işte karşı daire...boş... Yaşlı kadının dairesinin altındaki, üçüncü kattaki daire de belirtilere bakılırsa boş olsa gerekti: Küçük çivilerle kapıya tutturulmuş kartvizit yerinden alınmıştı. Demek boşaltmışlardı daireyi!.. Soluğu tutuldu Raskolnikov'un. Bir an "Çekip gitsem mi acaba?" diye geçirdi aklından. Ama bir yanıt vermedi bu sorusuna, yaşlı kadının dairesini dinlemeye koyuldu: Bir ölüm sessizliği vardı içeride. Sonra bir kez daha merdiven başından aşağılara kulak kabarttı, uzun süre, dikkatle dinledi... Son bir kez daha baktı aşağıya, üstüne başına çeki düzen verdi, koltuğunun altında baltayı bir kez daha yokladı. "Yüzüm çok...sarardı mı acaba?" diye geçirdi içinden. "Aşırı derecede heyecanlıyım galiba. Çok kuşkucudur kocakarı... Biraz... yüreğimin çarpıntısı geçene kadar beklesem nasıl olurdu?"

Ama yüreğinin çarpıntısı geçecek gibi değildi. Aksine giderek daha hızlı, daha hızlı... çarpıyordu. Artık dayanamadı, yavaşça uzattı kolunu çıngırağa, ipine asıldı. Yarım dakika sonra bu kez biraz daha hızlı asıldı.

Yanıt veren olmadı. Boşuna bir kez daha çalmanın bir anlamı yoktu. Hem uygun da olmazdı bu. Kuşku yok, evdeydi yaşlı kadın. Ama yalnızdı, işkillenmişti. Onun alışkanlıklarını az çok biliyordu Raskolnikov... Kulağını bir kez daha iyice dayadı kapıya. Duyu organları mı öylesine hassaslaşmıştı (bunu kestirmek kolay değildi kuşkusuz) yoksa gerçekten sesler duyulacak gibi miydi... birden, içeride kapı kolu üzerinde dikkatlice, ses çıkarmamaya çalışarak dolaşan bir elin dokunuşunu, kapıya sürtünen bir giysinin hışırtısını duyar gibi olmuştu. Hiç

kuşku yok, onun dışarıda olduğu gibi birisi de içeride kapının dibinde sessiz duruyor, belki gene onun gibi kulağını kapıya dayamış, dışarıyı dinliyordu...

Saklanmadığının anlaşılması için özellikle kıpırdandı biraz Raskolnikov, yüksek sesle bir şeyler mırıldandı. Sonra üçüncü kez çekti çıngırağın ipini... ama yavaşça, ağırbaşlı bir biçimde, hiç acelesi yokmuş gibi... Sonraları bu olanları apaydınlık, apaçık bir biçimde anımsadığında o dakikanın belleğine bir daha silinmemek üzere kazındığını anlamıştı. Aklı arada bir kararıyorken, bedenini handiyse hissetmiyorken bunca kurnazlığı nasıl düşünmüştü, aklı almıyordu... Bir saniye sonra içeriden kapı sürgüsünün çekildiği duyuldu...

VII

O gün olduğu gibi gene aralandı kapı, gene iki kuşkulu göz karanlığın içinden üzerine doğruldu. O anda şaşırdı Raskolnikov, az kaldı önemli bir yanlışlık yapacaktı.

Yaşlı kadının yalnız olduklarından korkacağı, kılığının kıyafetinin de kadına güven vermeyeceği düşüncesiyle, yaşlı kadın aklına eser de kapıyı kapamaya kalkışır olasılığına karşı kapıyı tutup çekmişti. Buna karşılık yaşlı kadın kapıyı geri çekmemiş, sürgüyü de bırakmadığı için, Raskolnikov kapıyla birlikte onu da handiyse merdiven başına kadar çekmişti. Yaşlı kadının kapıda durup onun içeri girmesine engel olduğunu görünce doğrudan kadının üzerine yürüdü Raskolnikov. Yaşlı kadın korkuyla geri sıçradı, bir şey söylemek istedi, ama söyleyemedi sanki. Gözlerini faltaşı gibi açmış, Raskolnikov'un yüzüne bakıyordu.

Raskolnikov elinden geldiğince rahat bir tavırla,

– Merhabalar Alyona Ivanovna, diye başlayacak oldu.

Ama sesini kontrol edemedi. Kısıldı sesi, çatlak bir sesle sürdürdü konuşmasını:

– Size... bir şey getirdim... ama şuraya... ışığa geçersek daha iyi olacak...

Yaşlı kadını itip, davet beklemeden odaya girdi. Yaşlı kadın arkasından koştu. Dili çözülmüştü.

– Aman Tanrım! Nedir istediğiniz?.. Kimsiniz? Ne istiyorsunuz?

– İnsaf yani Alyona İvanovna... Tanımadınız mı beni?.. Raskolnikov... Geçen gün sözünü ettiğim şeyi getirdim size...

Getirdiği paketi uzattı.

Yaşlı kadın pakete bir göz attı, hemen başını kaldırıp davetsiz konuğun gözlerinin içine dikti bakışlarını. Dikkatli, öfkeli, kuşku dolu bir bakıştı bu. Aradan bir dakika geçti. Yaşlı kadının bakışında her şeyi anladığını belli eden alaya benzer bir şey sezinler gibi oldu Raskolnikov. Kendini kaybetmekte olduğunu, korkmaya başladığını hissediyordu. Öylesine korkuyordu ki, yaşlı kadın bir şey söylemeden gözlerinin içine öyle bakmayı yarım dakika daha sürdürseydi, belki de dönüp kaçardı. Birden o da öfkeli,

– Ne o, tanımamış gibi niye bakıyorsunuz yüzüme öyle? dedi. Canınız isterse alın, almayacaksanız başkasına giderim, zamanım yok...

Böyle şeyler söylemeyi düşünmemişti bile, sözcükler kendiliklerinden dökülmüştü ağzından.

Yaşlı kadın toparlamıştı kendini. Konuğunun kararlı tavrı cesaretlendirmişti onu. Pakete bakarak sordu:

– Niçin bu kadar acele ediyorsunuz anam babam... Nedir bu getirdiğiniz?

– Gümüş bir sigara tabakası. Geçen gün geldiğimde söylemiştim size...

Yaşlı kadın elini uzattı.

– Renginiz sapsarı, dedi. Elleriniz titriyor! Hasta mısınız yoksa?

Raskolnikov kısık bir sesle karşılık verdi:

– Sıtma... (Sözcükleri güçlükle söyleyerek ekledi:) Yiyecek bir şeyin yoksa ister istemez sararırsın...

Gücünü gene yitirmişti. Ne var ki yanıtı gerçeğe uygundu. Yaşlı kadın aldı paketi. Raskolnikov'un yüzüne gene dikkatli dikkatli baktıktan sonra, elinde paketi tartarak,

– Nedir bu? diye sordu.

– Şey... bir sigara tabakası... gümüş... açın bakın.

– Pek gümüşe benzemiyor ya... Amma da sarıp sarmalamışsın.

Yaşlı kadın paketin ipini çözmeye çalışırken pencereye, ışığa dönmüş (boğucu bir sıcak olmasına karşın pencereleri kapalıydı) birkaç saniye Raskolnikov'dan uzaklaşmış, ona arkasını dönmüştü. Raskolnikov paltosunun önünü açtı, ilmikten baltayı çıkardı. Ama dışarı çıkarmamıştı henüz, paltosunun altında sağ elinde tutuyordu onu. Ellerinde güç kalmamıştı. Kollarının her saniye giderek daha çok duygusuzlaştığını, uyuştuğunu hissediyordu. Baltayı elinden düşürmekten korkuyordu... Birden başı döndü sanki.

Yaşlı kadın canı sıkkın,

– Ne sarıp sarmalamış bunu böyle! diye söylenerek Raskolnikov'a döndü.

Artık bir an bile kaybetmek olmazdı. Baltayı paltosunun altından çıkardı, iki eliyle tutup kaldırdı, kendini bilmeden, neredeyse hiç zorlanmadan, bir makine gibi, yaşlı kadının kafasına indirdi... O anda hiç gücü yoktu sanki. Ama baltayı indirir indirmez gücü yerine gelmişti.

Yaşlı kadının başı, her zaman olduğu gibi, açıktı. Alışık olduğu üzere vıcık vıcık yağladığı ak düşmüş açık renk, seyrek saçlarını sıçan kuyruğu örmüş, ensesinde sarkan kırık bir kemik tarakla tutturmuştu. Boyu kısa olduğu için balta başının tam tepesine gelmişti. Bir çığlık attı yaşlı kadın. Ama çok cılız çıkmıştı sesi. Birden yere yığıldı. Bu arada iki elini başına kaldırmıştı. Bir elinde hâlâ "rehin paketini" tutuyordu. Raskolnikov baltanın tersini birkaç kez daha var gücüyle indirdi yaşlı kadının başına. Devrilmiş bir bardaktan boşalırcasına boşaldı kan. Yaşlı kadının bedeni sırtüstü yuvarlandı yere. Düşerken ona çarpmasın diye geri çekilmişti Raskolnikov. Hemen üzerine eğilip yüzüne baktı. Ölmüştü yaşlı kadın. Gözleri yuvalarından çıkmak istiyor gibi dışarı fırlamıştı. Alnı, yüzü buruşmuş, kasılmıştı.

Baltayı cesedin yanına yere bıraktı Raskolnikov, akan kana elini bulaştırmamaya çalışarak yaşlı kadının cebine soktu eli-

ni... geçen geldiğinde anahtarlarını çıkardığı sağ cebine... Bilinci tam olarak yerindeydi. Tutukluğu, baş dönmesi bütünüyle geçmişti. Ama elleri hâlâ titriyordu. Sonraları anımsamıştı, üstüne üstlük o anda çok dikkatli, tedbirliydi. Kanın bir yerine bulaşmamasına özen gösteriyordu.... Hemen bulup çıkardı anahtarları. O gün olduğu gibi gene hepsi bir arada çelik bir halkaya takılıydılar. Anahtarları alıp hemen yatak odasına koştu. Küçücük bir odaydı burası. Bir duvarında tasvirlerle dolu kocaman bir tasvir dolabı vardı. Öteki duvar boyunca, üzerinde parçalı ipek bez parçalarından yapılmış pamuklu bir yorgan olan oldukça temiz, kocaman bir yatak duruyordu. Üçüncü duvara ise komodin dayanmıştı. Ama çok tuhaftır, Raskolnikov anahtarı komodinin anahtar deliğine sokarken, tam anahtarın şıkırtısını duyduğunda bedeninden bir ürperti geçmişti sanki. Gene her şeyi bırakıp kaçmak gelmişti içinden. Ama bir an olmuştu bu. Kaçmak için çok geçti artık. Endişe dolu başka bir düşünce kafasına dank ettiğinde kendi kendine gülümsemişti bile. Birden yaşlı kadının hâlâ canlı olduğu, kendine gelebileceği kuşkusuna kapılmıştı. Anahtarları da komodini de bırakıp cesedin yanına koştu. Baltayı aldı eline, bir kez daha kaldırdı yaşlı kadının başının üzerinde... ama indirmedi. Onun ölü olduğundan kuşkusu yoktu artık. Eğilip yakından bir kez daha baktı. Yaşlı kadının kafası parçalanmış, dahası yana kaykılmıştı. Parmağıyla yoklamak istedi, ama elini çekti. Öldüğü belliydi. Bu arada bir kan gölü oluşmuştu yerde. Ansızın bir kordon fark etti yaşlı kadının boynunda. Asıldı kordona, ama kopmadı, sağlamdı. Üstelik kanlıydı da. Ucunda ne olduğunu anlamak için çekti, gelmedi, evet, ucunda bir şey vardı. Aceleyle kordonu cesedin üzerindeyken kesmek için gene baltaya başvuracak oldu... ama cesaret edemedi. Ellerini de, baltayı da kanlayarak, cesede dokunmadan, iki dakikalık bir uğraştan sonra güçlükle kesti kordonu, çekti... Yanılmamıştı. Kordona bir para kesesi bağlıydı. Kordona ayrıca biri selvi ağacından, biri bakırdan iki haçla mineli küçük bir tasvir takılıydı. Onların yanında da kenarları ile halkası çelikten güderi, kirli bir para kesesi... Tıka basa doluydu kese. İçine bakmadan cebine

koydu onu Raskolnikov. Haçları yaşlı kadının göğsünün üstüne attı. Bu kez baltayı da yanına alıp yatak odasına koştu.

Çok acele ediyordu. Anahtarları kaptı. Gene onlarla uğraşmaya başladı. Ama nedense bir türlü beceremiyordu komodini açmayı. Anahtarı kilide uyduramıyordu. Ellerinin titremesinden değildi bu. Anahtar deliğe girmiyordu. Anahtarın komodine uymadığını görmesine karşın, hâlâ uydurmaya çalışıyordu onu. Derken, birden, öteki küçük anahtarların yanında asılı ağzı dişli büyük anahtarın kesinlikle komodinin anahtarı olmadığını düşündü (son gelişinde de aynı şeyi geçirmişti aklından). Bir kutunun olmalıydı bu anahtar. Yaşlı kadının her şeyinin bulunduğu bir kutunun... Komodini bıraktı, hemen karyolanın altına girdi. Yaşlı kadınların kasalarını karyolalarının altında sakladıklarını biliyordu. Yanılmamıştı: Karyolanın altında uzunluğu bir arşından fazla, kapağı kubbeli, kırmızı maroken kaplı, çelik çiviler kakmalı oldukça büyük bir kutu vardı. Ağzı dişli anahtar tam geldi kilidine, açtı kutuyu. En üstte beyaz bir çarşafın altında kırmızı kumaşla kaplı tavşan derisi bir kürk vardı. Onun altında ipek bir entari, onun altında bir şal. Daha aşağılarda ise eski püskü birtakım giysilerden başka bir şey olmadığı belliydi. Raskolnikov önce kanlanmış ellerini kırmızı kumaşa silecek oldu. "Kırmızıda kan belli olmaz," diye geçirdi içinden. Ama birden toparlandı, korku içinde, "Tanrım!" diye düşündü, "aklımı mı yitirdim ben?"

Ne var ki, kumaşı kaldırmasıyla arasından altın bir saatin düşmesi bir olmuştu. Kutuda ne var ne yok karıştırmaya başladı. Gerçekten de altlardaki eski püskünün arasında altın birçok eşya vardı. Besbelli hepsi de rehin bırakılmış, parası ödenip sahiplenilmiş, ya da ödenmemiş bilezikler, zincirler, küpeler, iğneler vb...

Bazıları küçük kesecikler içindeydiler. Bazıları doğrudan gazete kâğıdına, ama iki kat olarak, özenle, dikkatlice sarılmış, şeritlerle güzelce bağlanmıştı. Raskolnikov hiç zaman geçirmeden rastgele, öyle oldukları gibi, paketlerini, keseciklerini açmadan pantolonunun, paltosunun ceplerine doldurmaya başladı onları. Ama pek fazla dolduramadı...

Birden yaşlı kadının cesedinin olduğu odada birileri dolaşıyor gibi gelmişti ona. Durdu Raskolnikov, bir ölü gibi kıpırdamadan beklemeye başladı. Ama çıt yoktu içeride. Anlaşılan ona öyle gelmişti. Derken hafiften bir çığlık duyuldu. Ya da biri sanki alçak sesle, kesik kesik inlemiş, sonra susmuştu. Peşinden, bir iki dakika süren gene bir ölüm sessizliği... Raskolnikov kutunun önünde yere diz çökmüş, bekliyordu. Güçlükle soluk alabiliyordu. Ama birden fırladı yerinden, baltayı kaptı, yatak odasından çıktı.

Lizaveta odanın ortasında dikiliyordu. Kocaman bir bohça vardı kolunda. Donakalmış, ablasının cesedine bakıyordu. Yüzü bembeyazdı. Bağıracak gücünün olmadığı belliydi. Yatak odasından koşarak çıkan Raskolnikov'u görünce yaprak gibi titremeye başladı. Yüzünde kaslar gerildi. Kolunu kaldırdı, ağzını açacak oldu, ama sesi çıkmadı. Raskolnikov'un yüzüne dik dik bakarak, bağırmak için soluğu yetmiyormuş gibi hâlâ bağırmadan, yavaşça ondan uzaklaşmaya, geri geri çekilerek köşeye doğru gitmeye başladı. Raskolnikov baltayla üzerine saldırdı. Lizaveta, çok küçük çocukların bir şeyden korkmaya başladıklarında korktukları şeye dik dik bakarak ağlamaya hazırlandıklarında dudaklarını büktükleri gibi acıklı bir biçimde bükmüştü dudaklarını. Bu mutsuz Lizaveta öylesine saf, öylesine ezilmiş, öylesine ürkek yaradılışlıydı ki, o anda (balta başının üzerine kalkmışken) yapması gereken en doğal, en zorunlu davranışı bile yapmamış, kendini korumak için kolunu bile kaldırmamıştı. Yalnızca, serbest sol kolunu, onu uzaklaştırmak istiyormuş gibi Raskolnikov'a doğru hafifçe uzatmıştı. Balta keskin yanıyla tam başına geldi. Bir anda alnının üstünden hemen tepesine kadar yarılmıştı kafası. Birden yere yığıldı. Raskolnikov bayılacak gibi olmuştu. Bohçayı kaptı. Sonra yere fırlattı onu, antreye koştu.

İçindeki dehşet giderek (özellikle bu hiç beklenmedik ikinci cinayetten sonra) güçleniyordu. Bir an önce oradan kaçmak istiyordu. O anda sağlıklı düşünebilecek, karar verebilecek durumda olsaydı; durumunun güçlüğünü, umutsuzluğunu, çirkinliğini, saçmalığını görebilseydi, buradan kurtulmak, evine

varmak için önünde daha ne zorlukların, belki canavarlıkların onu beklediğini düşünebilseydi, çok olasıdır, her şeyi bırakır, hemen gider polise teslim olurdu. Ama bunu başına gelecekler-den korktuğu için değil, yalnızca yaptığı işin onda uyandırdığı dehşetten, tiksintiden yapardı. Özellikle tiksintisi içinde her an biraz daha kabarıyor, büyüyordu. Dünyaları verseler, kutunun yanına gitmezdi artık, hatta yatak odasına adımını atmazdı.

Ne var ki, yavaş yavaş bir dalgınlık, dahası sanki bir unut-kanlık çökmeye başlamıştı üzerine. Arada bir dalıyor, ya da, daha doğrusu önemli olanı unutuyor, küçük ayrıntılara kaptı-rıyordu kendini. Bununla birlikte, mutfağa bir göz attığında tezgâhta yarısına kadar su dolu bir kova görünce elleriyle bal-tayı yıkamayı akıl etmişti. Elleri yapış yapış kandı. Baltanın ağzını doğrudan suya daldırdı, pencere içinde kırık bir tabak-taki küçük sabun parçasını aldı, kovanın içine sokup yıkama-ya başladı ellerini. Sonra baltayı çıkardı, demir bölümünü yı-kadı, arkasından kanlanmış sapını uzun süre, üç dakika kadar yıkadı, kanları temizlemek için sabun bile kullandı. Sonra he-men orada, mutfakta bir baştan bir başa uzatılmış bir ipte ku-ruması için asılı bez parçasını aldı, onunla güzelce kuruladı. Arkasından pencerenin önünde uzun uzun inceledi baltayı. Hiçbir iz kalmamıştı. Yalnızca sapı biraz nemliydi. Dikkatlice paltosunun altına soktu, ilmiğe taktı baltayı. Arkasından, loş mutfakta ışığın elverdiği ölçüde pantolonunu, paltosunu, çiz-melerini gözden geçirdi. Dışarıdan ilk bakışta bir şey yoktu sanki. Yalnızca çizmelerinde birkaç leke vardı. Bez parçasını ıslatıp sildi çizmelerini. Bununla birlikte üstünü başını loş ışıkta iyice inceleyemediğini, göze batabilecek görmediği bazı lekelerin olabileceğini biliyordu. Kararsız, odanın ortasında dikiliyordu. Ona acı veren karanlık bir düşünce dolmaktaydı içine. Aklını yitirmek üzere olduğu, şu anda bir karar verebile-cek, kendini savunabilecek güçte olmadığı, belki de yaptığı şe-yin hiç de yapılmaması gereken bir şey olduğu düşüncesiydi bu... "Tanrım! Kaçmalıyım buradan, kaçmalıyım!" diye mırıl-dandı, antreye koştu. Ne var ki orada onu o güne dek kuşku-suz bir kez bile duymadığı korkunç bir dehşet bekliyordu.

Birden durmuş bakıyor, gözlerine inanamıyordu: Kapı, dış kapı, demin çıngırağını çaldığı, içeri girdiği antreden merdiven başına açılan kapı sürgüsüz, dahası beş parmak kadar aralıktı. Ne sürgü, ne kilit... her şey olup biterken, ta baştan beri... Belki de yaşlı kadın bir önlem olarak açık bırakmıştı kapıyı. Aman Tanrım! Peki ama Lizaveta'yı görmüştü sonra! Nasıl akıl edememişti, nasıl düşünememişti Lizaveta'nın bir yerden içeri girdiğini! Duvardan girmemişti ya!

Koşup kapının sürgüsünü sürdü.

– Hayır, olmaz, devam edemem! Gitmeliyim, gitmem gerek...

Sürgüyü çekti, kapıyı açtı, merdivenleri dinlemeye başladı.

Uzun süre dinledi. Çok aşağılarda bir yerde, belki de kapıda iki kişi tiz sesleriyle bağırışıyor, tartışıyor, küfürleşiyorlardı. "Kim bu adamlar?.." diye geçirdi içinden Raskolnikov, sabırla beklemeye koyuldu. Sonunda bıçakla kesilmiş gibi birden kesildi bağrışma. Adamlar gitmişlerdi. Tam dışarı çıkacaktı ki alt katta bir dairenin kapısı gürültüyle açıldı, biri şarkı söyleyerek inmeye başladı merdivenlerden. "Ne gürültücü insanlar!" diye geçirdi içinden Raskolnikov. İçeri girip kapının sürgüsünü sürdü. Beklemeye başladı. Sonunda ortalığa derin bir sessizlik çöktü. Kimsecikler kalmamıştı. Tam dışarı çıktı, merdivenden inmeye başlayacaktı ki, birden gene ayak sesleri duydu.

Bu ayak sesleri çok uzaktan, merdivenin ta dibinden geliyordu, (sonraları Raskolnikov çok iyi, açık seçik anımsıyordu) bu ayak sesini duyduğu anda gelenin kesinlikle *buraya*, dördüncü kata, yaşlı kadına geldiğini düşünmüştü nedense. Niçin? Bu ayak sesinin bir özelliği mi, bir anlamı mı vardı? Ağır, düzenli, acelesiz ayak sesiydi bu. İşte birinci katı geçmişti *adam*, ikinci kata çıkıyordu. Giderek daha yakından geliyordu ayak sesi! Gelenin derin soluk alışı duyuluyordu. İşte üçüncü kata çıkmaya başlamıştı... Buraya geliyordu!.. Birden olduğu yerde mıhlanıp kaldığını hissetti Raskolnikov. Yalnızca düşlerde olduğu gibi, sizi kovalayanlar, öldürmek isteyenler yetişmişlerdir arkanızdan, ama siz yerinizden kıpırdayamazsınız, kaçamazsınız, kolunuzu bile kıpırdatamazsınız

Sonunda konuk dördüncü katın merdivenlerini çıkmaya

başladığında birden irkildi Raskolnikov, çabucak yaşlı kadının dairesine geri döndü, arkasından kapıyı kapadı. Sonra sürgüyü sessizce sürdü. İçgüdüsü yardım etmişti ona. Bütün bunları yaptıktan sonra kapının dibine sindi, soluğunu tuttu. Davetsiz konuk da bu arada kapıya gelmişti. Biraz önce Raskolnikov'la yaşlı kadının olduğu gibi şimdi ikisi karşılıklı, biri kapının bu yanında, biri öteki yanında, karşılıklı duruyorlardı. Dışarıya kulak kabartıyordu Raskolnikov.

Konuk birkaç kez derin derin soludu. Raskolnikov baltanın sapını avucunun içinde sıkarken düşünüyordu: "Şişko, iri yarı biri olsa gerek." Bütün bunlar düştü sanki. Konuk çıngırağın ipine güçlüce asıldı.

Çıngırağın teneke sesi duyulduğunda Raskolnikov'a odada birileri kıpırdadı gibi geldi. Birkaç saniye ciddi ciddi dinledi bile içeriyi. Dışarıdaki yabancı bir kez daha çaldı çıngırağı, biraz daha bekledi, sonra birden, sabırsız, var gücüyle asılmaya başladı kapı koluna. Raskolnikov yuvasından çıktı çıkacak sürgüye dehşet içinde bakıyor, anlaşılmaz bir korkuyla, sürgünün yerinden çıkmasını bekliyordu. Gerçekten de olmayacak şey değildi bu: Öylesine güçlü asılıyordu kapıya konuk. Sürgüyü eliyle tutmayı düşünmüştü Raskolnikov, ama dışarıdaki anlayabilirdi bunu. Başı gene dönmeye başlamıştı sanki. "Düşeceğim galiba!" diye düşünüyordu ki, tam o anda dışarıdaki yabancının sesini duyunca toparladı kendini.

– Nedir, zıbardılar mı, yoksa biri gelip boğazladı mı onları? Kahretsin! (Avazı çıktığınca bağırıyordu adam.) Hey Alyona İvanovna, yaşlı cadı! Hey dünya güzeli Lizaveta İvanovna! Kapıyı açın! Tanrı'nın cezaları, ne biçim uyku bu?

Gene büyük bir öfkeyle peş peşe on kez olanca gücüyle asıldı çıngırağın ipine. Yaşlı kadının evinde sözü geçen, yakın biri olmalıydı.

Tam o sırada merdivenin başında kısa kısa, aceleci bir ayak sesi daha duyuldu. Biri daha yaklaştı kapıya. Yeni gelenin ayak sesini son anda fark etmişti Raskolnikov.

Yeni gelen, hâlâ çıngırağın ipine asılıp duran ilk gelen konuğa neşeli, çın çın öten bir sesle,

– Kimse yok mu? diye sordu. Merhaba Koh!

"Sesine bakarsan çok genç biri", diye geçirdi içinden Raskolnikov. Koh karşılık verdi:

– Allah bilir nerededirler! Az kaldı sürgüyü sökecektim yerinden... Peki ama, nereden tanışıyoruz?

– Unuttunuz mu, önceki gün "Gambrinus" da üç parti peş peşe yendim sizi bilardoda...

– Ha-a... evet...

– Demek yoklar evde? Çok tuhaf. Budalaca, ayrıca korkunç... Nereye gitmiş olabilir kocakarı? Küçük bir işim vardı onunla da...

– Benim de, dostum!

Genç olanı gene çın çın öten sesiyle,

– Ne yaparsın, dedi. Geri dönmekten başka çare yok. Şu işe bak! Biraz para almayı umuyordum ondan!

– Elbette başka çare yok. Peki ama ne diye saat belirler? Şu saatte gel diye, cadı kadın kendi söylemişti. Bana sapa geliyor burası çünkü. Hangi cehennemin dibinde sürtüyordur şimdi, bilmem. Yıl boyu pinekler evde cadı, küflenir, ayakları ağrır oturmaktan... şimdi birden gezmeye gitmiş!..

– Ne dersiniz, kapıcıya sorsak mı?

– Ne soracağız?

– Kadının nereye gittiğini, ne zaman döneceğini.

– Hım... kahretsin... sormak... Öyle ama, bir yere gitmiş olamaz... (Bir kez daha asıldı kapının koluna.) Kahretsin... Yapacak başka şey yok, gidelim!

Genç olanı haykırdı birden.

– Durun! Bakın, asılınca kapı nasıl aralanıyor, görüyor musunuz?

– Ee?..

– Demek kilitli değil kapı, sürgüsü sürülü yalnızca. Duyuyor musunuz yuvasında nasıl tıngırdıyor?

– Ee?..

– Anlamıyor musunuz? Demek ikisinden biri içeride. İkisi de çıkmış olsa kapının dışarıdan kilitli olması gerekirdi, içeriden sürgülü değil... Görüyor musunuz nasıl tıngırdıyor sürgü?

Kapı içeriden sürgülü olduğuna göre, içerideler demektir, anlatabildim mi?.. Demek evdeler, açmıyorlar kapıyı!

Bu işe şaşmıştı Koh.

– Vay canına! diye haykırdı. Gerçekten! Demek içerideler!

Öfkeyle asılmaya başladı kapıya. Genç adam gene çın çın öten sesiyle haykırdı:

– Durun! Asılıp durmayın kapıya! Bu işin içinde bir iş olsa gerek... Zili çaldınız, kapıya asıldınız, hâlâ açmıyorlar, değil mi... Demek ya baygınlar, ya da...

– Ya da?

– Bakın ne diyeceğim, kapıcıya gidelim, o gelsin uyandırsın onları.

– İyi düşündünüz!

İkisi birlikte merdivenleri inmeye başlamışlardı.

– Durun! Siz burada kalın, ben gidip çağırayım kapıcıyı.

– Niçin kalmam gerekiyor?

– Çok nedeni var...

– Haklısınız...

Genç olanı heyecanlı,

– Sorgu yargıçlığına hazırlanıyorum ben! diye haykırdı. Bu işin içinde kesin... kesin...bir iş var...

Koşarak inmeye başladı merdivenleri. Koh kalmıştı. Çıngırağın ipini yavaşça bir kez daha çekti. (Öyle ki, bir kez çın etmişti çıngırak.) Sonra, kapının gerçekten yalnızca içeriden sürgülü olup olmadığını iyice anlamak içinmiş gibi, kapının kolunu yavaşça tuttu, kendine çekip bırakmaya başladı. Daha sonra oflaya poflaya eğildi, anahtar deliğinden bakmaya başladı. Ama içeriden anahtar vardı anahtar deliğinde, bir şey göremezdi.

Raskolnikov ayakta dikiliyor, baltanın sapını sıkıyordu. Kendinde değildi sanki. İçeri girdiklerinde onlarla dövüşmeye bile hazırlanmıştı. Konuklar kapıyı çalarlarken, aralarında konuşurlarken birkaç kez bağırmayı, her şeyi bir anda bitirmeyi bile düşünmüştü. Onlar kapıyı açmadan, yüksek sesle onlara küfretmek, onları kızdırmak isteği doğmuştu içinde zaman zaman. "Bir an önce bitsin bu iş artık!" diye geçiriyordu içinden.

– Hay Allah kahretsin...

Birkaç dakika geçmişti aradan, gelen giden yoktu. Koh sabırsızlanmaya başlamıştı. Canı sıkkın,

– Allah kahretsin! diye söylendi.

Nöbeti bırakıp, çizmeleriyle basamaklara vura vura aceleyle inmeye başladı merdivenden. Bir süre sonra duyulmaz olmuştu ayak sesleri.

– Tanrım, ne yapmalıyım?

Sürgüyü çekti Raskolnikov, kapıyı araladı. Çıt yoktu dışarıda. Bir şey düşünmeden birden dışarı çıktı. Kapıyı elinden geldiğince sıkı sıkı kapayıp merdivenlerden inmeye başladı.

Daha üç basamak inmişti ki, birden aşağıda bir gürültü oldu. Nereye saklanabilirdi? Saklanabileceği bir yer yoktu. Geri dönüp tekrar daireye girmeyi düşünecek oldu.

– Hay Allahın belası adam! Tutun şunu!

Alt katlarda biri merdiven başına çıkmış, bağırıyordu. Sonra paldır küldür inmeye başlamıştı merdivenlerden. Bir yandan da avazı çıktığınca bağırıyordu: Mitka! Mitka! Mitka!... Allah belanı versin e mi!..

Bağırması keskin bir çığlıkla bitmişti. Son bağrışmalar avludan duyuldu, sonra sesler kesildi. Ama o sırada birkaç kişi aralarında yüksek sesle, heyecanlı heyecanlı konuşarak, gürültüyle çıkmaya başlamışlardı merdivenlerden. Üç ya da dört kişiydiler. Deminki gencin çın çın öten sesini tanımıştı Raskolnikov. "Onlar!" diye geçirdi içinden.

Çılgın bir umutsuzluk içinde onlara doğru yürümeye başladı. Ne olacaksa olsundu! Onu durdururlarsa her şey bitmişti, durdurmazlarsa gene bitmişti, anımsayacaklardı çünkü onu. İyice yaklaşmışlardı artık. Ancak bir katın merdivenleri kalmıştı aralarında... Birden bir kurtuluş umudu çıktı karşısına! Birkaç basamak önünde sağda kapısı açık, üstelik boş bir daire vardı... İkinci katta boyacıların çalıştıkları daireydi bu. Şansına, o anda yoklardı boyacılar. Biraz önce bağrışarak gidenler onlar olmalıydılar. Döşemeler yeni boyalıydı. Odanın ortasında bir tenekeyle bir boya çanağı, bir de fırça duruyordu. Birden koşup açık kapıdan içeri daldı, kapının arkasına saklandı. Tam zamanında başarmıştı bunu. Gelenler o anda ikinci katın

sahanlığındaydılar çünkü. Sonra yukarı saptılar, yanından geçip üçüncü kata çıkmaya başladılar. Bir süre bekledi Raskolnikov, parmaklarının ucuna basarak çıktı daireden, koşarak inmeye başladı merdivenleri.

Kimsecikler yoktu merdivenlerde! Kapıda da... Hızla geçti kapıyı, sokağa çıkınca sola saptı.

Çok iyi biliyordu, kesinlikle çok iyi biliyordu... o anda dairedeydiler onlar... daha önce kapalı olan kapının açık olduğunu görünce şaşırmışlardı, cesetlere bakıyorlardı, aradan bir dakika geçmeden katilin biraz önce içeride olduğunu, bir yere saklanmayı, ya da merdivenlerde yanlarından sıvışmayı başardığını, kaçıp gittiğini anlamışlardı. Belki onlar ikinci kattan geçerlerken onun boyacıların çalıştıkları boş daireye saklandığını bile anlayacaklardı... İlk sokak başına yüz adım kadar bir yol kalmıştı ama, gene de sıklaştıramıyordu adımlarını Raskolnikov. "Bir apartman girişine saklansam, bir evin merdiveninde beklesem, ne olup bitiyor baksam nasıl olur acaba? Hayır, başımı derde sokarım! Baltayı bir yere atsam mı acaba? Bir arabaya binsem nasıl olur? Hayır, başımı derde sokarım! Başımı derde sokarım!"

Sonunda işte o ara sokak... Yarı ölü bir durumda saptı o ara sokağa... Yarı yarıya kurtulmuş sayılırdı artık. Biliyordu bunu. Burada daha az kuşku çekerdi üzerine. Ayrıca kalabalıktı burası, gelen geçen çoktu. Kalabalık arasında bir kum tanesi gibi kalırdı. Ancak geçirdiği heyecanlı dakikalar iyice güçten düşürmüşlerdi onu. Güçlükle adım atıyordu. Boncuk boncuk terliyordu. Boynu terden sırılsıklamdı. Kanala vardığında biri laf attı ona: "Amma da kafayı bulmuş delikanlı..."

O anda tam kendinde değildi. Giderek daha kötü hissediyordu kendini. Kanal boyuna çıktığında, burası kalabalık değil, burada fark edilmesi daha kolay olur diye geri, sokağa dönmek istediğini anımsıyordu. Halsizlikten handiyse yere yığılacağına aldırmadan gene de yolu uzatarak, karşı yönden döndü eve.

Evinin kapısına geldiğinde hiç de aklı başında değildi. Hiç değilse, baltayı ancak kapıcının odasının önünden geçtikten sonra, merdivenlerde anımsamıştı. Bununla birlikte çok

önemli bir sorun daha vardı: Baltayı kimseye belli etmeden önceki yerine nasıl koyacaktı? Kuşkusuz, ne yapacağına karar verecek durumda değildi o anda. Baltayı eski yerine koymaması, daha sonra bile olsa, onu başka bir avluya atması çok daha akıllıca olurdu.

Ne var ki, şanslıydı gene. Kapıcı odasının kapısı örtülüydü ama, kilitli değildi. Demek kapıcı içerideydi. Ancak Raskolnikov öylesine bir şey düşünemeyecek durumdaydı ki, doğrudan kapıcının odasının kapısına yürüdü, açtı kapıyı. O anda kapıcı "ne istediğini" sorsaydı belki çıkarıp baltayı uzatırdı ona. Ama kapıcı gene yoktu odasında. Baltayı eski yerine koydu. Önce olduğu gibi iki kütüğün arasına bile sıkıştırmıştı onu. Sonra odasına çıkarken de kimseyle karşılaşmadı. Ev sahibesinin dairesinin kapısı kapalıydı. Odasına çıkınca öyle, olduğu gibi divanın üzerine attı kendini. Uyumuyordu, ama kendinde de değildi. O anda biri girseydi odasına, birden yerinden fırlar, bir çığlık atardı. Kafasının içinde birtakım düşünce kırıntıları kaynaşmaktaydı. Kendini çok zorluyordu ama, birini yakalayamıyor, hiçbiri üzerinde duramıyordu...

İkinci Bölüm

I

Öyle uzun süre yattı. Arada bir uyanır gibi oluyor, o anda, çoktan gece olduğunu fark ediyor, ama kalkmak aklına bile gelmiyordu. Sonunda ortalığın aydınlanmakta olduğunu fark etti. Sırtüstü yatıyordu divanda. Az önceki baygınlığının verdiği bitkinliği atamamıştı henüz üzerinden. Sokaktan, her gece saat ikiden sonra penceresinin altında duymaya alışık olduğu korkunç, kudurmuşçasına çığlıklar geliyordu kulağına. Şimdi de bu çığlıklar uyandırmışlardı onu. "O! Meyhanelerden sarhoşlar dağılmaya başladılar," diye geçirdi içinden. "Öyleyse ikiyi geçiyordur saat! (Biri onu yattığı yerden çekip koparmış gibi doğruldu.) Ne!.. Saat ikiyi geçti demek!.." Oturdu divanda. O anda her şeyi anımsamıştı! Birden her şeyi, olup biten her şeyi anımsamıştı!

İlk anda aklını kaçırmak üzere olduğunu düşündü. Korkunç bir üşüme sardı bedenini. Ancak bu üşümesi, uzun zaman önce uykusunda başlayan sıtmadandı. Şimdi ise üşümeyle birlikte birden korkunç bir titreme gelmişti üzerine. Öyle ki, dişleri dökülecek gibi vuruyordu birbirine, kemikleri batıyordu her yanına. Kapıyı açıp dışarıyı dinlemeye başladı. Çıt

yoktu, herkes uyuyordu. Şaşkın şaşkın üstüne başına baktı, odasını gözden geçirdi; akıl erdiremedi: Dün akşam içeri girdikten sonra nasıl olmuş da kapının çengelini takmamıştı, kendini divana yalnızca üstündekileri çıkarmadan değil, üstelik başında şapkayla (şapkası başucunda yerdeydi çünkü) nasıl atmıştı. "Biri girecek olsaydı ne düşünürdü? Sarhoş derdi, ama..." Pencerenin önüne koştu. Yeterince aydınlıktı orası. Çabucak yukarıdan aşağı bir leke var mı diye kontrol etti üstünü başını. Ama olmuyordu böyle. Soğuktan titreyerek üstündekileri çıkarıp yeniden inceden inceye kontrol etmeye başladı. Her şeyini en küçük ipliğine, parçasına varasıya inceledi, sonra kendine güvenemedi, üç kez yineledi aynı şeyi. Görünüşe bakılırsa hiçbir leke yoktu. Yalnızca pantolonunun lime lime paçasının bir yerinde birkaç kurumuş koyu kan lekesi kalmıştı. Hemen büyük çakısını çıkardı, kanlı püsküllerı kesti. Gördüğü kadarıyla başka bir şey yoktu. Birden, para kesesiyle yaşlı kadının kutusundan aldığı şeylerin hâlâ ceplerinde olduğunu anımsadı! O ana dek onları ceplerinden çıkarıp saklamayı düşünememişti! Şimdi, giysilerini kontrol ederken de düşünmemişti bunu! Ne biçim şeydi bu? Hemen ceplerinden çıkarıp masanın üzerine atmaya başladı hepsini. Ceplerini boşalttıktan, bir şeylerin kalmadığından iyice emin olmak için ceplerini ters bile çevirdikten sonra toparladı her şeyi, odanın bir köşesine götürdü. O köşede döşemeye yakın yerde duvar kâğıdı kalkmış, yırtılmıştı. Elindekileri aceleyle oradaki boşluğa, duvar kâğıdıyla duvarın arasına tıkıştırmaya başladı. İşini bitirdikten sonra doğruldu, biraz kabarık duran kaplamaya anlamsız anlamsız bakarak, keyifli, "Oldu! diye geçirdi içinden. Hepsi, para kesesi bile gözlerden uzak artık! (Birden dehşet içinde irkildi. Umutsuz,) Tanrım!" diye mırıldandı. "Nedir benim bu yaptığım? Gizledim mi ben şimdi bunları? Saklamak dedikleri böyle mi olur?"

Evet, eşyaları hiç hesaba katmamıştı. Yalnızca para alacağını düşünmüş, bu yüzden de önceden bu iş için bir yer hazırlamamıştı. "Peki ama şimdi neye, neye seviniyorum ben?" diye geçirdi içinden. "Böyle mi saklanır bir şey? Gerçekten akıl kal-

mamış bende!" Bitkin bir durumda divana çöktü. Hemen o anda dayanılmaz bir titreme yeniden sarsmaya başlamıştı bedenini. Bir şey düşünmeden, yanı başındaki sandalyede duran yırtık pırtık, kışlık, kalın öğrenci paltosunu alıp üstüne çekti. Bir anda uyku ile düş sardı onu gene. Kendinden geçti.

Aradan beş dakika geçmemişti ki, birden gene fırladı yattığı yerden, büyük bir öfkeyle yeniden saldırdı giysilerine. "Henüz bir şey yapmamışken nasıl uyuyabiliyorum! Evet, evet... Paltomun koltukaltındaki ilmiği sökmedim hâlâ! Böylesine önemli bir ayrıntıyı unutabildim! Bundan ala delil mi olur!" Çekip kopardı ilmiği, çabucak parça parça etti, yastığın altına öteki çamaşırlarının arasına tıkıştırdı. Odanın ortasında ayakta durmuş, "Yırtık bez parçalarından asla kuşkulanmazlar," diye düşünüyordu. "Evet, evet!" Canını yakacak derecede gergin bir dikkatle yeniden odanın içini, yerleri incelemeye, bir yerlerde bir şeyler unuttu mu, diye bakmaya başladı. Her şeyinin, belleğinin bile, olağan düşünme yeteneğinin bile onu terk etmekte olduğu düşüncesi dayanılmaz acı vermeye başlamıştı ona. "Ne o, gene başlıyor mu yoksa? İdama mı gidiyorum yoksa? Evet, evet, öyle!" Gerçekten de, pantolonundan kestiği püsküller, sanki ilk gelen görsün diye odanın ortasında yerlerde sürünüyorlardı! Gene kendini bilmeden, "Ne oluyor bana böyle!" diye söylendi.

O anda tuhaf bir düşünce geldi aklına: Belki de kan içindeydi giysileri... belki her yerinde kan lekeleri vardı da o görmüyordu... çünkü bilinci zayıflamıştı, parçalanmıştı... aklı bulanıklaşmıştı... Birden para kesesinin kanlı olduğunu anımsadı. "Vay canına! Öyleyse cebim de kanlıdır... çünkü olduğu gibi, ıslak ıslak sokmuştum onu cebime!" Hemen dışarı çıkardı cebini, evet... kan izleri vardı cebinin astarında! Sevinç içinde bütün göğsünü dolduran derin bir soluk aldıktan sonra gururlu, "Durumu kavrayabildiğime, anlayabildiğime göre demek henüz aklımı yitirmedim. Demek düşünme yeteneğim, belleğim hâlâ yerinde. Sıtmanın verdiği halsizlikle bir an düş görür gibi oldum, hepsi o kadar..." Pantolonunun sol cebinin astarını söktü.

O anda pencereden giren güneş ışını sol çizmesinin üzerine düşmüştü. Çizmesinin burnundan dışarı çıkmış çorabında bir

şeyler görür gibi oldu. Çizmesini çıkardı. "Gerçekten de bir şeyler var! Çorabımın parmak ucu kanlanmış." Farkına varmadan yerdeki kan birikintisine basmış olmalıydı... "Ne yapacağım şimdi ben bunu? Nereye saklayacağım bu çorabı, püsküller, pantolon cebimin astarını?"

Hepsini avucunda sıkmış, odanın ortasında dikiliyordu. "Sobaya mı atsam? Ama önce sobayı arayacaklardır. Yaksam? Peki ama neyle yakacağım? Kibritim bile yok. Olmaz, en iyisi dışarı çıkıp bir yerlere atmak. Evet! (Divana oturduktan sonra yineledi:) Evet en iyisi bir yerlere atmak! Hem de şimdi, hiç zaman geçirmeden!.." Ne var ki, kalkıp dışarı çıkacak yerde başı yastığa düştü gene. Gene o dayanılmaz üşümeyle kaskatı kesildi. Gene paltosunu üzerine çekti. Uzun süre, birkaç saat boyunca parça parça dalıp hep aynı kâbusu gördü: "Hemen şimdi, zaman geçirmeden bir yerlere gitmeliyim, kimsenin göremeyeceği bir yerlere atmalıyım bunları... Hemen, hemen!.." Birkaç kez fırlayıp kalkmak istemişti yerinden, ama kalkamamıştı. Kapıya şiddetli vurulmasıyla uyandı. Nastasya kapıyı olanca gücüyle yumruklayarak bağırıyordu:

– Açsana şu kapıyı be adam... öldün mü kaldın mı? Uyumaktan başka bildiğin bir şey yok mudur senin? Gece gündüz köpek gibi uyuyorsun! Köpekten farkın yok! Açsana şu kapıyı! Saat onu geçiyor.

Bir erkek sesi duyuldu:

– Belki evde değildir!

"Eyvah! kapıcının sesi bu!.. Ne istiyor acaba?" diye geçirdi içinden. Yattığı yerden fırladı, divana oturdu. Nastasya itiraz etti:

– Peki o zaman kapının çengelini içeriden kim taktı dersin? Baksana, kapısının çengelini de takmaya başladı artık! Kendisini kaçıracaklarından mı korkuyor ne? Aç şu kapıyı be adam, uyan artık!

"İstedikleri nedir benden? Kapıcı niye gelmiş acaba? Her şeyi biliyorlar. Karşı koysam mı, yoksa açsam mı kapıyı? Ne olacaksa olsun..."

Hafifçe doğruldu, uzanıp kapının çengelini kaldırdı.

Odası öylesine küçüktü ki, yataktan kalkmadan uzanıp kapının çengelini rahatlıkla kaldırabilmişti.

Evet, kapıcı ile Nastasya karşısındaydı.

Nastasya tuhaf tuhaf bakıyordu ona. Raskolnikov meydan okur gibi, öfkeyle bakıyordu kapıcının yüzüne. Kapıcı bir şey söylemeden, ikiye katlanıp balmumuyla mühürlenmiş gri bir kâğıt uzattı Raskolnikov'a. Kâğıdı verirken,

– Daireden bir çağrı, dedi.

– Hangi daireden?..

– Polise çağırıyorlar yani, karakola... Hangi daire olduğu belli.

– Polise mi!.. Neden?..

– Ben nereden bileyim? Çağırıyorlarsa gideceksin...

Kapıcı yukarıdan aşağı şöyle bir süzdü Raskolnikov'u, sonra odanın içinde çabucak bir göz gezdirdi, gitmek için döndü. Nastasya gözlerini Raskolnikov'dan ayırmadan,

– Anlaşılan bayağı hastasın sen, dedi. (O arada kapıcı da bir an başını çevirip bakmıştı.) Dünden beri ateşler içinde yanıyorsun...

Raskolnikov karşılık vermiyor, kapıcının getirdiği kâğıdı açmadan elinde tutuyordu. Nastasya onun bu durumunu görünce acımıştı ona. Ayaklarını divandan aşağı sarkıttığını fark edince,

– Boş ver kalkma canım, dedi. Hastasın, gitmeyiver, canını alacak değiller ya... Elindeki nedir öyle?

Eline baktı Raskolnikov: Sağ elinde pantolonunun paçasından kestiği püsküller, çorabı, bir de cebinin söktüğü astarı vardı. Onlar avucunun içinde, öyle uyumuştu. Sonraları bu olayı düşündüğünde, ateşler içinde uyurken arada yarı uyandığında bütün bunları avucunda var gücüyle sıktığını, öyle gene uykuya daldığını anımsıyordu.

Nastasya her zamanki sinir bozucu kahkahalarından birini attı.

– Şuna bakın, paçavraları almış eline, hazine bulmuş gibi elinde onlarla uyuyor...

Raskolnikov birden paltosunun altına soktu elindekileri. Dik dik bakmaya başladı Nastasya'nın yüzüne. Gerçi o anda pek sağlıklı düşünecek durumu yoktu ama, gene de, yakala-

maya geldikleri birine böyle davranmayacaklarını anlayabilecek durumdaydı. "Ama... ya polis?"

– Çay ister miydin? İster misin? Var çay, istersen getiririm, kalmıştı biraz.

Ayağa kalkarken mırıldandı Raskolnikov:

– Hayır... istemem. Hemen gideceğim...

– Git ama, merdivenlerden inecek durumun yok.

– İnerim...

– Sen bilirsin...

Kapıcının peşinden yürüdü gitti Nastasya. Hemen ışığa koştu Raskolnikov. Çorabıyla paçasından kestiği püskülleri inceledi. "Gerçi birtakım lekeler var ya, pek o kadar belli değiller. Çamurdan, sağa sola sürtünmeden renkleri gitmiş... Önceden bilmeyen biri fark edemez. Nastasya da, uzaktan fark etmiş olamaz. Tanrı'ya şükür!" Sonra elleri titreyerek açtı çağrı kâğıdını, okumaya başladı. Uzun süre okuduktan sonra anlayabildi. Olağan bir resmî çağrı kâğıdıydı bu. Karakoldan geliyordu. "Bugün" saat dokuz buçukta karakol komiserini görmesi isteniyordu. Can sıkıcı bir şaşkınlık içinde düşünüyordu: "Peki ama ne zaman, ne olmuş? Polisle bir işim olmadı ki benim! Hem niçin özellikle bugün? Tanrım, ne olacaksa bir an önce olsun!" Yere diz çöküp dua edecek oldu, ama gülmeye başladı birden. Duaya değil kendine gülüyordu. Hemen giyinmeye başladı. "Ne olacaksa olsun... umurumda değil! Çorabı giyeyim!" diye düşündü birden. "Biraz daha toza bulandı mı lekeler kaybolur." Ama çorabı ayağına sokar sokmaz nefretle, korkuyla çıkardı onu. Ne var ki, çıkardıktan sonra başka çorabının olmadığını anımsayınca yeniden giydi. Gene güldü. "Bütün bunlar resmî şeyler, hepsi göreceli, yalnızca formalite... (üstünkörü, aklının ucundan düşünüyordu bunları, ama bir yandan da tüm bedeni titriyordu) İşte giydim bile! Sonunda giydim işte!" Ne var ki, gülüşünün yerini şimdi bir umutsuzluk almıştı. "Hayır, yapamayacağım, gücüm yok..." diye geçirdi içinden. Ayakları titriyordu. "Korkudan," diye mırıldandı. Ateşten başı dönüyor, ağrıyordu. Odasından çıkarken mırıldanmayı sürdürüyordu: "Kurnazlık ediyorlar! Açığımı yakala-

mak istiyorlar, sonra birden her şeyi itiraf ettirecekler bana. İşin kötüsü de sayıklıyor bir durumda olmam... Saçma şeyler kaçırabilirim ağzımdan..."

Merdiven başında eşyaları öyle oldukları yerde, duvar kağıdının arkasında bıraktığını anımsadı. "Belki de ben odada yokken arama yapmak istedikleri için bu yola başvurmuşlardır." Aklına bu düşünce gelince durdu. Ama o anda birden öylesine bir umutsuzluğa, deyim yerindeyse, öylesine bir yok olma karamsarlığına kapıldı ki, adam sen de der gibi salladı kolunu, yürüdü.

"Ne olacaksa bir an önce olsun!.."

Sokakta gene dayanılmaz bir sıcak vardı. Kaç gündür bir damla yağmur yağmamıştı. Gene toz toprak, gene tuğla ile kireç, gene meyhanelerden, dükkânlardan sokağa taşan o iğrenç koku, gene adım başı sarhoşlar, seyyar satıcılar, arabacı yerinde yan gelip yatmış arabacılar. Parlak güneş ışığı gözlerini kamaştırıyordu. Öyle ki, acımaya başlamıştı gözleri. Başı da dönüyordu. Güneşli bir günde birden sokağa çıkan sıtmalı biri için olağandı bu. *Dünkü* sokağın başına gelince acılı bir endişeyle o yana, *o* eve baktı... hemen kaçırdı bakışını.

Karakola yaklaştığında "Sorarlarsa belki de anlatırım her şeyi," diye düşünüyordu.

Karakol oturduğu yerden çeyrek versta uzaktaydı. Yeni bir apartmanın dördüncü katındaki şimdiki yerine yeni taşınmıştı. Eski yerine bir zamanlar, çok eskiden bir iş için bir kez gitmişti. Ana kapıdan girince sağda bir merdiven gördü. Elinde küçük bir kitapla bir mujik iniyordu merdivenden. "Kapıcı olsa gerek. Öyleyse karakol da burada olmalı." Rastgele çıkmaya başladı merdivenden. Kimseye bir şey sormak gelmiyordu içinden.

Dördüncü katın merdivenine geldiğinde "İçeri girip önlerinde yere diz çökeceğim, her şeyi anlatacağım..." diye düşünüyordu.

Merdiven dar, dikti. Baştan aşağı pis sularla ıslaktı. Dört katta da, her dairenin merdivene bakan mutfak kapısı açıktı. Besbelli bütün gün de öyle duruyorlardı. Bu yüzden korkunç boğucu bir hava vardı merdivenlerde. Koltuklarının altında kitaplarla, def-

terlerle kapıcılar, kuryeler, kadınlı erkekli bir sürü insan inip çıkıyordu merdivenlerden. Karakolun kapısı da ardına dek açıktı. İçeri girdi Raskolnikov, holde durdu. Burada birtakım mujikler ayakta bekliyorlardı. Burada da korkunç boğucu bir hava vardı. Ayrıca, iç odalardan gelen bozulmuş bezir yağıyla yapılmış taze boyanın insanın içini kaldıran iğrenç kokusu ekleniyordu bu boğucu havanın ağırlığına. Bir süre bekledikten sonra ilerleyip öteki odaya girmeye karar verdi. Odaların hepsi de çok dar, alçak tavanlıydı. Aşırı bir sabırsızlık hep daha ileri gitmeye zorluyordu onu. Kimsenin fark ettiği yoktu bunu. İkinci odada, ondan biraz daha iyi giyimli, tuhaf görünümlü birkaç yazıcı oturmuş yazıyorlardı. Birine başvurdu.

– Ne istiyorsun?

Gelen yazıyı gösterdi Raskolnikov. Yazıcı kâğıda baktıktan sonra,

– Öğrenci misiniz? diye sordu.

– Evet, eski öğrenci.

Yazıcı yukarıdan aşağı süzdü onu. Ancak, bakışında en küçük bir ilgi yoktu. Saçı başı birbirine karışmış, bakışı anlamsız bir adamdı bu.

"Bir şey öğrenemem bundan," diye geçirdi içinden Raskolnikov, "dünya umurunda değil çünkü."

Yazıcı parmağıyla sondaki odayı gösterdi ona.

– Oraya, sekretere gidin, dedi.

O odaya (baştan dördüncü odaya) girdi Raskolnikov. Burası da çok dar, tıklım tıklım insan doluydu. Ne var ki buradakiler öteki odadakilere oranla biraz daha temiz giyimliydiler. Aralarında iki de kadın vardı. Kadınlardan birinin üzerinde matem giysisi vardı. Yoksul olduğu belliydi. Masaya, sekreterin karşısında oturmuş, onun dikte ettiği bir şeyler yazıyordu. Ötekisi çok şişman, gösterişli bir kadındı. Kıpkırmızı, lekeli bir yüzü vardı. Çok süslü giyinmişti. Çay bardağı büyüklüğünde bir broş vardı göğsünde. Kenarda dikiliyor, bir şey bekliyordu. Raskolnikov elindeki kâğıdı sekretere uzattı. Sekreter kâğıda şöyle bir göz attıktan sonra "bekleyin," dedi, matem giysili kadınla ilgilenmesini sürdürdü.

Rahat bir soluk aldı Raskolnikov. "Demek o iş için değil!" Yavaş yavaş cesaretini toplamaya başlamıştı. Olanca gücüyle kendine cesaret vermeye, kendini toparlamaya çalışıyordu.

"Budalaca bir davranışım, en küçük bir dikkatsizliğim ele verir beni! Hım... Buranın havasız olması çok kötü. Çok sıcak... Başım daha çok dönüyor sıcakta... kafam da karışıyor..."

Ruhunda korkunç bir karışıklık vardı. Kendine hâkim olamayacağından korkuyordu. Bir yerlere tutunmak, bambaşka şeyler düşünmek istiyordu, ama bir türlü başaramıyordu. Öte yandan, sekreter de çok çekiyordu ilgisini. Onun yüzünden bir şeyler anlamaya çalışıyordu. Çok genç, yirmi iki yaşlarında, esmer, kıpır kıpır yüzlü, yaşından çok gösteren, modaya uygun şık giyimli bir delikanlıydı. Ensesinde ikiye ayrılmış briyantinli saçları özenle taranmıştı. Fırçayla yıkanıp temizlenmiş beyaz parmaklarında çok sayıda yüzükler, halkalar, ceketinin yakasında altın bir zincir vardı. Odada bulunan bir yabancıyla iki sözcük Fransızca bile konuşmuş, bunu çok iyi de başarmıştı.

Hemen yanında oturabileceği bir sandalye olmasına karşın, oturmaya cesaret edemiyormuş gibi hâlâ ayakta duran süslü, kırmızı yüzlü kadına işi arasından,

– Otursaydınız, Laviza İvanovna, dedi.

Kadın alçak sesle,

– Ich danke,* diye karşılık verdi.

İpek giysilerini hışırdatarak yavaşça çöktü sandalyeye. Beyaz dantel işlemeli parlak mavi etekliği bir balon gibi şişerek sandalyeyi örtmüş, handiyse odanın yarısını kaplamıştı. Lavanta kokusu yayılmıştı odanın içine. Ne var ki kadının, odanın yarısını kapladığı, ayrıca çevresine lavanta kokuları saldığı için utandığı belliydi, ama gülüşünde (her ne kadar açık bir huzursuzluk göze çarpsa da) hem çekingen, hem de yılışık bir şey vardı.

Matem giysili kadın sonunda bitirdi işini. Kalkmaya hazırlanıyordu. Tam o anda bir subay gürültülü bir biçimde girdi odaya. Pek çalımlı, her adım atışında omuzlarını oynatarak

(*) Teşekkür ederim – Almanca.

yürüdü, kokartlı şapkasını masanın üzerine atıp koltuğa oturdu. Onu görünce süslü kadın birden ayağa fırlamış, tuhaf bir heyecanla önünde reverans yapmaya başlamıştı. Ama subayın onunla ilgilendiği yoktu. Bunun üzerine kadın onun yanında bir daha oturmaya cesaret edemedi. Subay karakol komutan yardımcısıydı. İki yanda yatay olarak sarkan koyu sarı bıyıkları vardı. Silik yüz çizgileri belli bir ölçüde küstahlıktan başkaca bir şey anlatmıyorlardı. Yan yan, biraz da öfkeyle baktı Raskolnikov'a. Fazlasıyla iğrençti çünkü kılık kıyafeti, ama bu perişan kıyafetine ters düşen mağrur bir duruşu vardı. Raskolnikov yanlış yapmış, gereğinden çok doğrudan, uzun uzun bakmıştı ona. Subayın canını sıkmıştı onun bu bakışı. Böyle bir baldırı çıplağın onun yıldırımlar saçan bakışı karşısında hiç de korkuya kapılmadığını görünce şaşırmış olacak, yüksek sesle,

– Sen ne istiyorsun? diye sordu.

Pek ilgisiz, yanıt verdi Raskolnikov:

– Yazıyla... çağırdınız...

Sekreter önündeki kâğıttan başını kaldırıp hemen açıkladı:

– Efendim, borçlu *öğrencilerden* biri... (Bir defter uzattı Raskolnikov'a, bir yeri gösterdi.) Şurayı okuyun!

"Borçlu mu? Ne borcu bu?" diye geçirdi içinden Raskolnikov. "Ama... Demek o iş için değil!" Sevinçle ürperdi. Birden büyük, anlatılmaz bir hafiflik gelmişti üzerine. Omuzlarından büyük bir yük kalkmıştı.

Neden, niçin bilinmez, giderek daha çok sinirlenen teğmen,

– Saat kaçta gelmeniz yazılmış size bayım? diye bağırdı. Saat dokuzda burada olmanız yazıyor orada, siz on biri geçe buyuruyorsunuz...

Raskolnikov, yüksek sesle, karşısındaki subayı hiç de önemsemiyormuş gibi,

– Kâğıdı on beş dakika önce getirdiler, diye karşılık verdi. (Birden, kendisinin de beklemediği bir öfkeye kapılmıştı.) Ayrıca, hastayım da... hasta hasta geldim.

– Öyle bağırarak konuşmayın benimle!

– Bağırmıyorum. Normal konuşuyorum. Siz bağırıyorsunuz. Bir öğrenciyim ben, kimsenin bana bağırmasına izin vermem.

Komutan yardımcısı çok öfkelenmişti. Öyle ki, ilk anda bir şey söyleyemedi bile. Yalnızca tükürükler saçıldı ağzından. Birden ayağa fırladı.

– Sesinizi keser misiniz lütfen! diye haykırdı. Devlet dairesinde bulunuyorsunuz şu anda. Terbiyesizlik etmeyin!

Bağırarak karşılık verdi Raskolnikov:

– Benim gibi siz de devlet dairesindesiniz! Ayrıca bağıra bağıra konuşuyorsunuz, sigara içiyorsunuz... Bu bizleri hiçe sayıyorsunuz demektir...

Bunları söylerken anlatılmaz bir haz duymuştu içinde. Sekreter gülümseyerek izliyordu onları. Ateşli teğmenin çok şaşırdığı belliydi. Sonunda aşırı yüksek bir sesle bağırdı:

– Sizi ilgilendirmez benim ne yaptığım! Sorulan sorulara yanıt verin siz... Aleksandr Grigoryeviç, gösterin ona... Şikâyet var sizinle ilgili... Borcunuzu ödemiyormuşsunuz! Bir de kalkmış kabadayılık ediyorsunuz!

Ama Raskolnikov dinlemiyordu onu artık, ne olup bittiğini bir an önce öğrenmek isteğiyle defterde yazılı olanı okumaya çalışıyordu. Bir kez, bir kez daha okumuştu ama, hâlâ bir şey anlayamamıştı. Sekretere sordu:

– Nedir bu?

– Bir borç senedinizi ödememişsiniz, onu ödemenizi istiyorlar... Ya masraflarıyla, faiziyle, her türlü gideriyle ödersiniz, ya da ne zaman ödeyeceğinizi yazılı olarak bildirirsiniz. Ayrıca, borcunuz bitene dek başkentten ayrılamazsınız, bir şeyinizi satamazsınız, gizleyemezsiniz. Alacaklıya gelince, bir malınızı satmak, yasal yollara başvurmak hakkı vardır...

– İyi ama... Benim kimseye borcum yok ki...

– Orası bizi ilgilendirmez. Bize süresi geçmiş, yasalara uygun olarak protesto edilmiş yüz on beş rublelik bir borç senedinizi getirdiler. Dokuz ay önce memur karısı dul Zarnitsına'ya vermişsiniz bu senedi. Ondan saray danışmanı Çebarov'a geçmiş. Bu konuda ifadenizi alacağız..

– Peki ama, bu benim ev sahibem...

– Ev sahibeniz ise ne olmuş?

Sekreter, dudaklarında acıma duygusunun verdiği hoşgörülü

bir gülümsemeyle bakıyordu Raskolnikov'un yüzüne. Bu gülümseyişinde biraz da, karşısında yaşamın sert yüzüyle ilk kez karşılaşan bir çaylağı görmenin verdiği üstünlük duygusunun hazzı vardı: "Ee... canım, nasıl hissediyorsun kendini şimdi?"

Ama borç senediydi, ödeme emriydi şimdi umurunda mıydı Raskolnikov'un! Şu anda bunlar endişe edilecek şeyler miydi? Üzerinde düşünmeye bile değer miydiler? Ayakta duruyor, defterde yazılı olanları okuyor, dinliyor, yanıtlar veriyor, kendisi bile bazı sorular soruyor, ama bunların hepsini makineleşmiş bir biçimde yapıyordu. Kurtuluşun verdiği coşku, benliğini ezen tehlikeden kurtuluş... o anda ruhunu, tüm bedenini ön görüşler, analizler, gelecekle ilgili tahminler, çözümlemeler, kuşkular, sorular olmadan yalnızca bu iki şey doldurmuştu işte. Bu dopdolu, doğrudan, tam anlamıyla bedensel bir sevinç anıydı. Ama o anda karakolun içinde gök gürültüsünü, kasırgayı andıran bir olay oldu. Kendisine yapılan saygısızlığı hazmedemeyen teğmen, besbelli kırılan gururunu onarmak için, öfkeden kudurmuş gibi, olanca hışmıyla, odaya girdiğinden beri dudaklarında budala bir gülümseme, gözlerini ondan ayırmayan zavallı "süslü kadına" saldırmıştı. Birden avazı çıktığınca bağırmaya başlamıştı kadına (bu arada matem giysili kadın çıkmıştı):

– Gene sen ha, şırfıntı! Dün gece gene neler olmuş senin evde? Ha? Sokağı ayağa kaldırmışsınız gene! Gürültü patırtı, bir sürü rezillik! Gene kavga, gene sarhoşluk... İçeriyi özledin galiba... Biliyorsun, seni on kez uyardığımı, on birinci kez uyarmayacağımı söylemiştim sana! Hâlâ bildiğini okuyorsun!

Raskolnikov'un elindeki kâğıt bile yere düşmüştü. Böylesine kaba davranılan süslü kadına şaşkın şaşkın bakıyordu. Ama hemen anladı durumu. Hoşuna bile gitmeye başlamıştı olay. Büyük bir hazla dinliyordu, öyle ki, kahkahalar atmak, kahkahalarla gülmek geliyordu içinden... Birden sinirleri ayaklanmıştı.

Sekreter endişeli bir sesle araya girecek oldu:

– İlya Petroviç!

Ama uygun zamanını beklemeye karar verip susmuştu. Öfkelenen teğmenin kolundan tutmadan durdurulamayacağını önceki deneyimlerinden biliyordu çünkü.

Süslü kadına gelince, yıldırımlardan, gök gürültüsünden başlangıçta yaprak gibi titremeye başlamıştı ama; tuhaftır, küfürler arttıkça, ağırlaştıkça yüzü daha bir sevimli olmaya, bağırıp çağıran teğmene yönelmiş gülümseyişi daha bir çekicileşmeye başlamıştı. Yerinde kıpır kıpır kıpırdanıyor, sonunda kendisine de konuşma izni verileceğini bildiği için sabırsızlıkla bekleyerek durmadan reveranslar yapıyordu. Sonunda beklediği de oldu.

– En küçük bir gürültü de, kavga da olmadı evimde sayın yüzbaşım! (Birden söylev verir gibi, çabuk çabuk konuşmaya başlamıştı. Rusçası düzgündü ama, ağır bir Alman aksanı vardı.) En küçük bir skandal falan da olmadı... Geldiklerinde sarhoştular zaten. Her şeyi olduğu gibi anlatacağım size yüzbaşım... Hiçbir suçum yok benim... Soylu bir evdir evim, yüzbaşım, herkese soylu davranırız biz... Hiçbir zaman, hiçbir zaman evimde bir rezalet çıksın istemem... Bize geldiklerinde zilzurna sarhoştular efendim, üç şişe de bizde içtiler... Sonra biri bacaklarını kaldırıp ayaklarıyla piyano çalmaya kalkıştı. Soylu bir evde yakışık almaz bu kuşkusuz. Sonra da kırdı piyanoyu. Hiç yakışık almayan, hiç yakışmayan bir davranış efendim... Söyledim kendisine. Bunun üzerine bir şişe aldı eline, onunla dürtmeye başladı herkesi. Hemen kapıcıyı çağırdım. Karl geldi. Bir yumrukta şişirdi Karl'ın gözünü. Henriette'in gözünü de şişirdi. Benim yüzüme de beş tokat attı. Soylu bir evde olacak şeyler mi bunlar yüzbaşım? Ben de bağırmaya başladım. Bunun üzerine kanala bakan pencereyi açtı, domuz yavrusu gibi sesler çıkarmaya başladı. Ne ayıp! Pencereden sokağa domuz yavrusu gibi bağırmak olur mu! Tüh, tüh! Karl frakının eteğinden çekerek pencereden uzaklaştırmak istedi onu, işte o sırada da, doğrusunu isterseniz yüzbaşım, frakının eteği kopuverdi. Bunun üzerine adam kendisine on beş ruble vermemiz için bağırıp çağırmaya başladı. Ben çıkarıp beş ruble verdim kendisine yüzbaşım. Rezaleti bu kötü konuk çıkardı evimde işte yüzbaşım! Sonra da, bütün gazetecileri tanıyorum ben, dedi, evinizle ilgili çok kötü şeyler yazdıracağım.

– Bir gazeteci miymiş?

– Evet, sayın yüzbaşım, hem nasıl bir kötü konukmuş ki yüzbaşım, soylu bir eve gelip...

– Peki, peki! Yeter artık! Ama söylemiştim sana, söylemiştim sana...

Gene araya girdi sekreter, anlamlı anlamlı,

– İlya Petroviç! dedi.

Teğmen birden ona döndü. Sekreter başını hafifçe eğerek bir işaret yaptı. Teğmen sürdürdü konuşmasını:

– ... İşte size son sözüm budur, çok saygıdeğer *Laviza* İvanovna. Son kez söylüyorum size... O soylu dediğin evinde bir daha rezalet çıkarsa, soylu deyimiyle, okşarım sizi... Duydunuz mu? Demek bir yazar, bir edebiyatçı "soylu bir evde" frakının kuyruğuna karşılık beş ruble aldı ha?.. Yazar dedikleri de bunlar işte! (Böyle söylerken aşağılayıcı bir biçimde bakmıştı Raskolnikov'a.) Önceki gün de bir meyhanede buna benzer bir olay olmuştu: Edebiyatçının teki yemiş içmiş, sıra hesabı ödemeye geldiğinde para vermek istememiş. "Ben, diyormuş, gazetede yazacağım sizi". Bir tanesi de geçen hafta gemide yüksek dereceden bir memurun saygıdeğer ailesine, karısı ile kızına ağza alınmayacak hakaretler etmiş. Bir başkası da daha geçenlerde bir pastaneden tekme tokat kapı dışarı edilmiş. Bu edebiyatçı, yazar, öğrenci, tellal takımı böyle işte... Tüh!.. Hadi git bakalım şimdi! Kendim gelip kontrol edeceğim evini... O zaman yakarım canını! Duyuyor musun?

Laviza İvanovna aceleci bir sevimlilikle dört bir yana reveranslar yapmaya başlamıştı. Sonra gene reveranslar yaparak geri geri kapıya kadar yürüdü. Ancak kapıda kıçıyla aydınlık yüzlü, gür, kumral favorili, gösterişli bir subaya toslamıştı. Nikodim Fomiç'in, karakol komiserinin kendisiydi bu. Laviza İvanovna hemen yerlere kadar eğilerek bir reverans da ona yaptı, küçük küçük adımlar atarak seke seke uçup gitti odadan.

Nikodim Fomiç İlya Petroviç'e dönüp sevimli bir tavırla, dostça,

– Gene mi gök gürlemesi, gene mi fırtınalar, şimşekler, yıldırımlar, kasırgalar! dedi. Gene sinirlendirmişler seni. Gene

öfkelenmişsin! Daha merdivenlerde duydum sesini!

İlya Petroviç elinde birtakım kâğıtlarla bir masadan ötekine (her adım atışında, öne attığı ayağına uygun olarak o omzunu da biçimli bir hareketle öne atarak) yürürken karşılık verdi:

– Görüyorsunuz işte! (işte değil de "görüyorsunuz işta" demişti.) Gördüğünüz gibi efendim, bu bay yazar, anlayacağınız, öğrenci, yani eski öğrenci borcunu ödemiyor... senetler vermiş, oturduğu odayı boşaltmıyor, durmadan şikâyetler geliyor, düşünebiliyor musunuz, bir de yanında sigara içtim diye kafa tutuyor bana!.. Oysa adiliği yapan kendisi! Şunun kılığına kıyafetine bakın. En güzel giysilerini giyinip de gelmiş!

– Yoksulluk ayıp değil dostum... Ne yaparsın! Belli işte, barutsun... en küçük bir şeyden parlayıvermişsin gene... Sanırım bu gencin bir davranışı kızdırmıştır sizi, tutamamışsınızdır kendinizi. (Nikodim Fomiç Raskolnikov'a döndü, kibar bir tavırla sürdürdü konuşmasını:) Siz de yok yere alınmışsınız sayın bayım. Size bir şey söyleyeyim mi, çok iyi bir insandır... ama barut gibidir, barut... Parlamasıyla sönmesi bir olur! Öfkelenir, bağırır çağırır... geçer! Hemen durulur! Geride yalnızca altın bir yürek kalır! Alayda "barut teğmen" derlerdi ona...

İlya Petroviç yüksek sesle,

– Hem de ne alaydı! dedi.

Karakol komutanının sözleri gururunu okşamıştı. Mutluydu, ama hâlâ asıktı yüzü. Birden, onlara hoş bir şeyler söylemek geldi Raskolnikov'un içinden. Nikodim Fomiç'e dönüp oldukça rahat bir tavırla,

– Öyle ama yüzbaşım, lütfen kendinizi benim yerime koyun... Benim bir kusurum olduysa, ondan özür dilemeye bile hazırım. Ben sefaletin pençesinde ezilmiş (evet, "ezilmiş" sözcüğünü kullanmıştı) yoksul, hasta bir öğrenciyim. Üniversitede okuyordum, ama artık okuyamıyorum, çünkü param yok. Ama yakında olacak param... Uzak bir ilde annemle bir kız kardeşim var... Para yollayacaklar bana... ben de borcumu ödeyeceğim... Ev sahibem çok iyi bir kadındır. Derslerimi kaybettiğim için, bir de dört aydır kiramı ödeyemediğim için öylesine çok kızdı ki, öğlen yemeklerini bile kesti artık... Ama şu

borç senedi işine hâlâ aklım ermiyor! Bu resmî yazıya bakılırsa, ona para ödememi istiyor. Şimdi siz söyleyin...

Sekreter gene araya girecek oldu:

– Orasına biz karışmayız...

Raskolnikov kesti sekreterin sözünü:

– İzninizle, izninizle, ben de sizin gibi düşünüyorum, ama izin verin açıklayayım... (sekreterle değil, daha çok Nikodim Fomiç'le konuşuyor gibiydi, ama aynı zamanda bütün gücüyle de, önündeki kâğıtlarla ilgileniyormuş gibi yapan, küçümser bir tavırla onunla ilgilenmeyen İlya Petroviç'e sesini duyurmaya çalışıyordu:) izin verin bir de ben kendi açımdan anlatayım durumu. Taşradan geldiğimden beri, yaklaşık üç yıldır onun evinde kalıyorum, ancak başlangıçta... evet başlangıçta... niçin gerçeği gizleyeceğim... kendi açımdan ta başta kızıyla evleneceğime söz vermiştim, ama sözlü olarak... bir zorlama olmadan... İyi bir kızdı... Dahası, hoşlanıyordum ondan... ama âşık falan değildim... Sözün kısası, gençlik işte... şunu söylemek istiyorum ki, ev sahibem çok bol borç para veriyordu bana o zamanlar. Bir ölçüde rahat bir yaşamım vardı... Çok havai bir gençtim...

İlya Petroviç kaba, mağrur bir tavırla sözünü kesecek oldu:

– Bayım, bu çeşit özel şeylerinizi sormuyoruz biz size, bunları dinleyecek zamanımız da yok...

Ne var ki, Raskolnikov o anda kendisini birden çok kötü hissetmesine karşın, heyecanla kesti teğmenin sözünü:

– Ama izin verin, izin verin her şeyi biraz olsun anlatayım... işin nasıl olduğunu anlatayım... sırasıyla... Haklısınız, gerçi anlatmak gereksiz bunları burada... Neyse, bundan bir yıl önce o kızcağız tifodan öldü. O zaman ben eskiden olduğu gibi kiracı olarak oturmayı sürdürdüm evde. Sonra ev sahibem şimdi oturduğu eve taşınırken bana dedi ki... dostça söyledi bunu... Bana güveninin sonsuz olduğunu... yalnız, ona borcum olduğunu düşündüğü yüz on beş rubleye karşılık bu borç senedini imzalayıp imzalamayacağımı sordu. Düşünün bir kere: Bu senedi imzalarsam, bana gene istediğim kadar borç para vereceğini; ben borcumu ödeyene dek hiçbir zaman, hiçbir za-

man (kendi ifadesidir bu) bu senedi işleme koymayacağını söyledi... Gelin görün ki şimdi, derslerimi kaybettiğim, yiyecek bir lokma ekmek bulamadığım bir zamanda işleme koydu senedi... Ne diyebilirim buna ben şimdi?

İlya Petroviç küstah bir tavırla kesti sözünü:

– Bu duygusal ayrıntılar bizi hiç ilgilendirmiyor bayım... İfadenizi vereceksiniz, bir taahhütte bulunacaksınız... Âşık olduğunuza, acıklı öykünüze gelince... hiç ilgilendirmez bizi bunlar.

Bu arada masaya geçip oturan Nikodim Fomiç, İlya Petroviç gibi bir yandan kâğıtları imzalarken alçak sesle,

– Sen de çok acımasızsın yani, diye mırıldandı.

Teğmenin yaptığına üzülmüştü. Sekreter Raskolnikov'a döndü.

– Hadi yazsanıza, dedi.

Raskolnikov oldukça kaba bir tavırla,

– Ne yazacağım? diye karşılık verdi.

– Ne yazacağınızı ben size söyleyeceğim.

Raskolnikov, anlattıklarından sonra sekreterin ona karşı daha bir önemsemez, küçümser davrandığını fark etmişti. Ama çok tuhaftır, birden, kim olursa olsun, hiç kimsenin düşüncesini umursamadığını fark etmişti. Ondaki bu değişiklik bir anda, bir dakika içinde olmuştu. Biraz düşünmek isteseydi kuşkusuz şaşardı bir dakika önce onlarla böyle nasıl konuşabildiğine, onlara duygularını bile nasıl açtığına... Peki ama nereden gelmişti ona bu duygu? Tersine, o anda oda polislerle değil de, en yakın arkadaşlarıyla bile dolu olsaydı, onlara bile söyleyebileceği içten bir sözcük bulamazdı. Yüreği öylesine boşalmıştı birden... Acılarla dolu, bitmek tükenmek bilmeyen yalnızlığın, insanlardan uzaklaşmanın karanlık duygusu birden bilinçli olarak yansımıştı ruhunda. Yüreğini birden böylesine altüst eden şey ne İlya Petroviç'in önünde anlattıklarının bayağılığıydı, ne de teğmenin onu küçümsemesinin bayağılığı. Ah, şimdi umurunda mıydı küçük düşmesi, bütün bu onur sorunları, bu teğmenler, Alman kadınlar, borç senetleri, karakollar, vb., vb!.. O anda onu diri diri yakmaya bile karar verselerdi, kılını kıpırdatmazdı. Belki kararı bile dikkatle dinlemezdi. Daha önce hiç tanımadığı, yeni, beklemediği, bilmediği bir şeyler oluyor-

du içinde. Değil yalnızca anlamak, hissetme duygusunu tüm gücüyle açıkça hissediyordu... bir daha, demin yaptığı gibi yalnızca duygusal bir coşkunlukla değil, sıradan bir biçimde bile olsa, karakoldaki bu insanlara, hepsi teğmenler değil öz kardeşleri, kız kardeşleri bile olsalar, başından geçen ne olursa olsun, başvurmayacağını; ömründe böylesine bir duyguyu hiç tatmadığını... Ona asıl acı veren de bunun bilinçten, anlamadan çok, bir duygu olmasıydı. Hem doğrudan bir duygu, o güne dek tattığı tüm duygulardan daha çok acı veren bir duygu.

Sekreter bu gibi durumlarda alışılmış biçimde ifadesini dikte etmeye başladı ona. Yani, şu anda borcumu ödeyecek durumda değilim, falanca tarihte ödemeyi taahhüt ediyorum; kentten ayrılmayacağım, bir şeyimi satmayacağım, kimseye bir şey armağan etmeyeceğim vb., vb...

Sekreter Raskolnikov'a merakla bakarak,

– Ne o, yazamıyorsunuz... kalem elinizden düşüyor, dedi. Hasta mısınız yoksa?

– Evet... Başım dönüyor da... Evet, söyleyin!

– Hepsi bu kadar. Altına imzanızı atın.

Kâğıdı aldı Raskolnikov'un önünden, başkalarıyla ilgilenmeye başladı.

Raskolnikov kalemi verdi sekretere, ama kalkıp çıkmadı odadan, iki dirseğini masaya dayayıp başını ellerinin arasına aldı, sıktı. Başının tepesine bir çivi çakıyorlardı sanki. Birden tuhaf bir düşünce geldi aklına: Birden kalkacaktı, Nikodim Fomiç'in yanına gidecekti, dün akşam olanları en küçük ayrıntısına varana dek anlatacaktı ona, sonra onunla birlikte odasına gidecekti, köşede duvar kâğıtlarının arkasındaki eşyaları gösterecekti. Çok güçlüydü bu isteği, öyle ki, düşündüğü şeyi yapmak için yerinden bile kalkmıştı. Bir düşünce gelip geçti aklından: "Bir dakika olsun düşünsem mi acaba?.. Hayır, hayır, yapayım gitsin, kalksın sırtımdaki şu yük!.." Ama birden çarpılmış gibi kaldı olduğu yerde. Nikodim Fomiç heyecanlı heyecanlı bir şeyler anlatıyordu İlya Petroviç'e. Anlattıklarını duyuyordu Raskolnikov:

– Olamaz, ikisini de serbest bırakmak zorundalar... Bir kere,

her şey tam tersini gösteriyor... Düşünsenize, bu onların işiyse niçin kapıcıyı çağırsınlar?.. Kendi kendilerini ele vermek için mi? Kurnazlık mı yaptılar diyeceksiniz? Hayır, bu gereksiz bir kurnazlık olurdu! Ayrıca, öğrenci Pestryakov'u eve girerken iki kapıcı ile satıcı kadın görmüşler. Üç arkadaşıyla gelmiş, kapıda ayrılmış arkadaşlarından, daha arkadaşları oradayken yaşlı kadının hangi dairede oturduğunu sormuş kapıcıya. Böyle bir niyetle gelen biri kadının dairesini sorar mı? Koh'a gelince, yaşlı kadının yanına çıkmadan gümüş kaplamacının yanında yarım saat oturmuş, tam saat yediye çeyrek kala ayrılmış oradan, yaşlı kadının yanına çıkmış. Şimdi düşünün...

– Peki ama şu çelişki nasıl oluyor: Kapıyı çaldıklarını, kapının kapalı olduğunu söylüyorlar, üç dakika sonra, kapıcıyla geldiklerinde ise kapıyı açık buluyorlar?

– İşin püf noktası da burası işte: Katil içerideydi, kapıyı da sürgülemişti. Koh da ötekinin peşinden kapıcıyı aramaya gitmek budalalığını göstermeseydi, aşağı inmeseydi, kesin enseleyeceklerdi katili... *Adam* bu fırsattan yararlanıp merdivenden inmiş, herhangi bir biçimde yanlarından sıvışmış olacak... Koh haç çıkararak "Ben orada kalsaydım kesin dışarı çıkar, beni de baltayla doğrardı..." diyor. Canı kurtulduğu için kilisede dua bile okutmayı düşünüyor... Ha, ha, ha!..

– Ama katili gören olmamış mı?

Onların konuşmasını oturduğu yerden dinleyen sekreter söze karıştı:

– Nasıl görsünler? Ev değil, Nuh'un gemisi...

Nikodim Fomiç heyecanlı,

– Olay ortada, olay apaçık ortada, dedi.

İlya Petroviç itiraz etti:

– Hiç de ortada değil...

Raskolnikov ayağa kalktı, kapıya yürüdü, ama kapıya varamadı...

Gözlerini açtığında bir sandalyede oturuyordu. Sağında biri, düşmesin diye tutuyordu onu, solunda biri elinde sarı bir su dolu bir bardak, ayakta duruyordu, Nikodim Fomiç karşısında ayakta duruyor, dikkatli dikkatli ona bakıyordu. Sandalyeden

kalktı Raskolnikov. Nikodim Fomiç oldukça resmî bir sesle sordu:

– Ne o, hasta mısınız?

Sekreter yerine oturup gene önündeki kâğıtlarla ilgilenmeye başlarken,

– Demin yazarken de kalemi zor tutuyordu, dedi.

Oturduğu yerden seslendi İlya Petroviç:

– Çoktan beri mi hastasınız?

Baygınken o da gelip ilgilenmişti kuşkusuz Raskolnikov'la. Ama kendine gelir gelmez yerine geçmiş, önündeki kâğıtlarla ilgilenmeye başlamıştı. Raskolnikov,

– Dünden beri... diye mırıldandı.

– Dün evden çıktınız mı?

– Çıktım.

– Hasta hasta mı?

– Evet hasta hasta.

– Saat kaçta?

– Akşam saat yediden sonra.

– İzninizle, nereye gittiğinizi sorabilir miyim?

– Sokakta dolaştım.

– Kısa, açık bir yanıt.

Raskolnikov sert, kesik kesik yanıtlar veriyordu. Yüzü kireç gibi bembeyazdı. Çakmak çakmak, siyah gözlerini İlya Petroviç'in bakışından kaçırmıyordu. Nikodim Fomiç,

– Çocuk zor ayakta duruyor, sen kalkmışsın... diyecek oldu.

İlya Petroviç tuhaf bir sesle,

– Boş verin! diye kesti sözünü.

Nikodim Fomiç bir şeyler daha söylemek istemiş, ama sekreterin de ona ısrarlı bir biçimde baktığını görünce vazgeçmişti. Bir sessizlik çökmüştü odaya. Tuhaf bir durumdu. İlya Petroviç bozdu sessizliği:

– Pekâlâ... Tutmayalım sizi...

Raskolnikov çıktı. Koridorda, onun arkasından odada, en çok Nikodim Fomiç'in sesinin duyulduğu heyecanlı bir konuşmanın başladığını duymuştu. Sokağa çıkınca iyice açılmıştı.

"Arama yapacaklar, hemen arama yapacaklardır! Haydutlar!

kuşkulandılar!" çabuk adımlarla evine giderken böyle düşünüyordu. Önceki korku gene tepeden tırnağa tüm bedenini sarmıştı.

II

"Ya arama yapmışlarsa? Ya odamda bulursam onları?"

Ama gelmişti işte odasına. Hiçbir şey olmamıştı. Kimsecikler yoktu. Odasına giren olmamıştı. Nastasya bile uğramamıştı. Ama, Tanrım! Bütün bunları nasıl bırakabilmişti o delikte?

Hemen o köşeye koştu, elini duvar kâğıtlarının arkasına soktu, sakladığı şeyleri bir bir çıkarıp ceplerine doldurmaya başladı. Hepsi sekiz parçaydı. İçinde küpe ya da buna benzer şeylerin (ne olduklarına bakmamıştı bile) olduğu iki küçük kutu ile dört deri küçük kese. Bir zincir doğrudan gazete kâğıdına sarılmıştı. Gazeteye sarılı, madalyaya benzeyen bir şey daha vardı...

Hepsini, belli olmamasına dikkat ederek paltosunun değişik cepleri ile pantolonunun astarını sökmediği sağ cebine dağıtmıştı. Para kesesini de almıştı. Sonra çıktı odadan. Bu kez kapısını ardına dek açık bırakmıştı.

Çabuk, sağlam adımlarla yürüyordu. Üzerinde bir kırıklık vardı, her yerinin döküldüğünü hissediyordu ama, aklı başındaydı. Peşine düşeceklerinden korkuyordu, belki yarım saat sonra, çeyrek saat sonra kovuşturulması emrinin çıkacağından korkuyordu. Bu yüzden ne pahasına olursa olsun delilleri bir an önce yok etmesi gerekiyordu. Az da olsa gücü varken, aklı başındayken gerekeni yapmalıydı... Nereye gidecekti?

Çoktan kararlaştırmıştı nereye gideceğini: "Hepsini birden kanala atarım, delilleri yok ederim, olay da kapanır." Daha geceden vermişti kararını. Ateşler içinde yatarken bunu anımsayınca birkaç kez yerinden fırlayıp kalkmak, düşündüğünü yapmak için sokağa çıkmak istemişti. "Hemen, hemen gidip oraya atmalıyım hepsini!" Ne var ki, bunu yapmanın o kadar kolay olmadığı anlaşılıyordu şimdi.

Katerina Kanalı boyunca yarım saattir, belki daha uzun süre-

dir dolaşıp duruyor, kanala inen her gördüğü merdiveni birkaç kez inceliyordu. Hayır, buralarda yapamazdı düşündüğünü. Her merdivenin önünde ya çamaşırcı kadınların çamaşır yıkadıkları bir sal bağlıydı, ya da bir kayık yanaşmıştı. Ayrıca insan kaynıyordu her yer. Dahası kıyıdan da, her yandan da görenler olabilirdi. Birinin merdivenlerden inip suya bir şeyler atması kuşku uyandırabilirdi. Ya keseler batmaz da suyun üstünde kalırlarsaydı? Olur mu olurdu. Herkes görürdü sonra... Daha kötüsü, yolda karşılaştığı herkes, başka işleri yokmuş gibi, geçerken yukarıdan aşağı süzüyorlardı onu. "Niçin böyle bakıyorlar bana," diye geçiriyordu içinden, "belki bana öyle geliyordur..."

Sonra Neva Irmağı'na gitse daha mı iyi olurdu diye düşünmeye başladı. Orası böyle kalabalık olmazdı, daha az dikkati çekerdi, her bakımdan daha uygundu. En önemlisi de, buralardan uzaktı. Birden kendine şaştı: Nasıl olmuş da bu tehlikeli yerde yarım saattir endişe içinde, telaşlı dolaşıp durmuş, bunu daha önce düşünememişti! Uyku arasında, sayıklarken verdiği saçma bir karar yüzünden yarım saatini öldürmüştü! Çok dalgın, unutkan olmuştu. Bunun farkındaydı. Kesinlikle çok acele etmesi gerekiyordu.

V..... Caddesi'nden Neva'ya doğru yürümeye başlamıştı. Ama yürürken başka bir şey geldi aklına: "Peki ama niçin Neva'ya atıyorum? Niçin ille de suya? Çok uzak bir yerlere, sözgelimi adalara gitsem, orada ormanda tenha bir yerde küçük bir ağacın altına gömsem bütün bunları, gerekirse ağacı da aklımda tutsam daha iyi olmaz mı?" Gerçi o anda sağlıklı, doğru karar verecek durumda olmadığını hissediyordu, ama bu düşünce gene de son derece akıllıca gelmişti ona.

Ama adalara gidemedi. Olay başka bir yön aldı: V..... Caddesi'nden alana çıkışta birden solda dört bir yanı yüksek duvarla çevrili bir avlunun girişi ilişti gözüne. Kapıdan girişte hemen sağda avlunun derinliklerine doğru uzanan dört katlı bir yapının yüksek, badanasız duvarı uzanmaktaydı. Solda ise bu duvara paralel, gene hemen kapı girişinden başlayan, avlunun derinliklerine uzanan, sonra sola sapan yirmi adım uzunluğunda tahta bir perde vardı. Birtakım öteberinin bulunduğu,

tahta perdeyle ayrılmış bir yerdi burası. Daha ileride, avlunun dibinde perdenin arkasında, bir atölyenin bölümü olsa gerek, isten kararmış alçak, taş bir yapının köşesi görünüyordu. Bir araba tamirhanesi ya da demirci dükkânı, ya da buna benzer bir şey olmalıydı burası, zira kapıdan başlayarak her yer kömür tozuydu. Birden bir düşünce geldi aklına: "İşte uygun bir yer, hepsini buraya atıp gideyim!" Avluda kimseciklerin olmadığını görünce kapıdan girdi, hemen oracıkta tahta perdeye tutturulmuş bir su oluğu gördü. (Fabrika, atölye ya da araba tamirhanesi olarak kullanılan yapılarda sık rastlanır bu tür oluklara.) Oluğun üstünde tahta perdeye tebeşirle böyle durumlarda alışıldık söz yazılıydı: "At arabalarının burada durmaları yasaktır". Bir bakıma böylesi iyi olmuştu. Ortalarda onu görecek, ondan kuşkulanacak kimse yoktu çünkü. "Hepsini şu dökün tülerin arasına atar, sıvışırım!" diye geçirdi içinden.

Çevresine bir kez daha bakındıktan sonra elini cebine bile sokmuştu ki, birden kapı ile su oluğunun arasındaki bir arşınlık boşlukta dış duvarın dibinde yaklaşık yirmi kilo ağırlığında, doğrudan duvara dayanmış, yontulmamış, kocaman bir taş gördü. Duvarın öte yanı sokak, yaya kaldırımıydı. Burada her zaman var olan kalabalığın, gelip geçenlerin sesi duyuluyordu. Ama içeride kimse göremezdi onu. Ama kapıdan birinin girmesi olasılığı vardı, bu yüzden acele etmesi gerekiyordu.

Taşın üzerine eğildi, iki eliyle üst bölümünden sıkıca tuttu, bütün gücünü topladı, devirdi taşı. Taşın altında küçük bir çukur oluşmuştu. Cebindekileri çabucak oraya boşalttı. Para kesesi en üste gelmişti. Hâlâ boş yer vardı çukurda. Gene yapıştı taşa, eski yerine yuvarladı. Taş tam eski yerine gelmişti, ama şimdi çok az yüksek duruyordu sanki. Raskolnikov toprakla doldurdu o boşluğu, ayaklarıyla bastırarak düzeltti. Artık bir şey belli değildi.

Sonra çıktı avludan, alana doğru yürüdü. Demin karakolda duyduğu sevince benzer güçlü, dayanılmaz bir sevinç doldurmuştu içini gene. "Delilleri gömdüm!.. Kimin aklına gelir o taşın altına bakmak? Kimin? Tanrı bilir, o duvar yapıldığından beri orada duruyordur, kim bilir daha ne kadar da duracaktır...

Hem tutalım ki buldular... Benden kim kuşkulanacak? Her şey bitti artık! Delil falan kalmadı ortada!" Gülümsedi Raskolnikov. Sonraları anımsamıştı, sinirli, kesik kesik, sessiz bir gülüştü bu. Alanı geçerken dudaklarında hep o gülümseme vardı. Önceki gün o kızla karşılaştığı K..... Bulvarı'na saptığında gülmesi birden geçmişti. O anda bambaşka düşünceler doldurmuştu içini. Kız gittikten sonra oturup düşüncelere daldığı o bankın yanından geçmek korkunç derecede iğrenç bir şeymiş gibi geliyordu ona şimdi. O gün yirmi kapik verdiği palabıyıkla karşılaşmak da korkunç ağır bir şey olurdu. "Polisin de canı cehenneme!" diye geçirdi içinden.

Çevresine dalgın, öfkeli bakarak yürüyordu. Tüm düşüncesi önemli bir nokta çevresinde dönüp duruyordu şimdi. Bunun gerçekten de en önemli nokta olduğunun, şimdi, özellikle şimdi bu en önemli noktayla baş başa kaldığının, son iki ay içinde bunun ilk kez olduğunun kendi de farkındaydı.

Birden içinde kabaran dayanılmaz bir öfkeyle "Bunların topunun canı cehenneme!" diye geçirdi içinden. "Başladıysa başladı artık, yapacak bir şey yok! Yeni yaşamın da canı cehenneme! Tanrım, ne büyük bir budalalık bu!.. Bugün ne çok yalan söyledim, ne çok alçaklık ettim! Demin o iğrenç İlya Petroviç'e ne iğrenç bir biçimde yaltaklandım, sırnaştım! Ama bunun da bir anlamı yok! Hiçbiri, yaltaklanmam da, sırnaşmam da umurumda değil! Önemli olan bunlar değil! Bambaşka şeyler!.."

Birden durdu. Yepyeni, hiç beklenmedik, olağanüstü basit bir soru bir anda acıyla şaşkına çevirmişti onu:

"Bütün bunları budalaca değil de bilinçli olarak yaptıysan, gerçekten de belirli, sağlam bir amacın vardıysa, nasıl oldu da şimdiye dek para kesesinin içinde ne var diye bile bakmadın, eline ne geçti onu da bilmiyorsun, bunca acıya niçin katlandın, böylesine iğrenç, pis, aşağılık bir işe bilinçli olarak niçin giriştin? Öyle ya, az önce o para kesesini, ne olduklarına bile bakmadığın öteki eşyalarla birlikte suya atmayı düşünmemiş miydin... Nasıl oluyor bu?"

Evet, böyle işte. Hepsi böyle... Aslında önceden biliyordu bunu. Hiç de yeni bir soru değildi bu onun için. Onları suya at-

maya karar verdiğinde de en küçük bir kararsızlık, duraksama söz konusu değildi onun için. Bunun böyle olmasının gerektiğini, başka türlü olamayacağını biliyordu... Evet, bunların hepsini biliyor, anlıyordu. Evet, dün kutunun başında oturmuş, içindekileri çıkarırken vermişti kararını... Öyle yapacaktı!..

Sonunda canı sıkkın, kararını verdi: "Çok hasta olduğum için böyle oluyor. Kendi kendimi hırpaladım, kendi kendime eziyet ettim. Şimdi de ne yaptığımı bilmiyorum... Dün de, önceki gün de, daha önceleri de hep eziyet ettim kendime... Hastalığım geçecek... kendime eziyet etmeyeceğim artık... Peki ya bütünüyle geçmezse hastalığım? Aman Tanrım! Öylesine bıktım usandım ki bütün bunlardan!.." Durmadan yürüyordu. Bir şeyler yapıp biraz ferahlamayı çok istiyordu, ama ne yapacağını, hangi çareye başvuracağını bilemiyordu. Yepyeni, önüne geçilemez bir duygu handiyse her saniye biraz daha sarıyordu benliğini. Karşılaştığı insanlara, çevresindeki her şeye sonu olmayan, fiziksele yakın, ısrarlı, öfke dolu, nefret dolu bir tiksintiydi bu. Yürürken karşılaştığı herkesten iğreniyordu... Yüzlerinden, yürüyüşlerinden, her şeylerinden iğreniyordu. Biri onunla konuşmaya kalkışsaydı düpedüz yüzüne tükürür, belki bir yerini ısırırdı bile...

Vasilyevski Adası'nda köprünün yakınında Küçük Neva Rıhtımı'na çıkınca birden durdu. "İşte burada, şu evde oturuyor," diye geçirdi içinden. "Bu da ne demek oluyor? Farkında olmadan Razumihin'e gelmişim! Gene aynı şey... Doğrusu çok ilginç: Bilerek mi geldim buraya, yoksa bir rastlantı sonucu mu? Fark etmez. Önceki gün... söylemiştim... işi bitirdikten sonra, ertesi gün ona gideceğimi. Gidiyorum işte! Şimdi uğrayacağım ona..."

Beşinci kata, Razumihin'in dairesine çıktı.

Evde, küçük odasındaydı Razumihin. Çalışıyordu. Yazıyordu. Kapıyı kendi açtı. Dört aydır görüşmemişlerdi. Razumihin'in üzerinde lime lime bir pijama, çorapsız ayaklarında terlikler vardı. Saçları darmadağınıktı. Tıraş olmamış, yıkanmamıştı. Raskolnikov'u görünce şaşırdı. Odaya giren arkadaşını tepeden tırnağa süzerken,

– Bu halin ne? diye haykırdı.

Sonra bir an sustu, ıslık çaldı. Raskolnikov'un üzerindeki eski püsküllere bakıp,

– O kadar mı kötü durumun? diye ekledi. Şıklıkta doğrusu beni geçmişsin kardeş. Hadi otur bakalım, yorulmuşsundur!

Raskolnikov, kendisininkinden de kötü durumda olan muşamba kaplı Türk divanına kendini bıraktığında Razumihin bir anda anlamıştı konuğunun hasta olduğunu.

– Bayağı hasta olduğunu biliyor musun sen?

Arkadaşının nabzına bakmak istedi. Ama Raskolnikov çekti kolunu.

– Gereği yok... dedi. Sana geldim çünkü... Bak ne diyeceğim... Hiç özel dersim yok... istedim ki... Ama boş ver, ders falan istemiyorum ben...

Razumihin dikkatli dikkatli bakıyordu arkadaşının yüzüne.

– Farkında mısın? dedi. Kendinde değilsin sen!

– Hayır, kendimdeyim...

Divandan kalktı Raskolnikov. Razumihin'in dairesine çıkarken, onunla baş başa kalmak zorunda olacağını hiç aklına getirmemişti. Ama şimdi birden anlamıştı, o anda hiç kimseyle, kim olursa olsun, hiç kimseyle baş başa kalmaya hazır değildi. Büyük bir öfke kabarmıştı içinde. Daha Razumihin'in eşiğinden içeri adımını atarken kendine öfkesinden tıkanacak gibi olmuştu. Birden,

– Hoşçakal! dedi.

Kapıya yürüdü.

– Dur hele, dur, ne tuhaf adamsın!

Kolunu gene çekti Raskolnikov.

– İstemez!.. dedi.

– Öyleyse ne diye geldin buraya! Aklını mı yitirdin, nedir? Doğrusu... ayıp bu yaptığın. Böyle bırakmam seni.

– Öyleyse bak ne diyeceğim: Sana geldim, çünkü, başlamama... yardım edebilecek... başka kimseyi tanımıyorum. Çünkü hepsinden iyisin sen, çünkü onlardan daha akıllısın, daha doğru karar verirsin... Ama şimdi anladım ki, yardıma falan ihtiyacım yok benim... duyuyor musun, hiçbir şeye ihtiyacım

yok... Kimsenin yardımı da gerekli değil bana, arkadaşlığı da... Ben kendim... tek başıma... Eh, bu kadarı yeter artık! Rahat bırakın beni!

– Bir dakika dur, baca temizleyicisi! İyice aklını yitirmişsin sen! Bana göre hava hoş, nasıl dersen öyle olsun. Biliyor musun, benim de özel dersim yok. Olmasın varsın, umurumda değil. Ama bitpazarında Heruvimov adında bir kitapçı var. O da kendi ölçüsünde özel ders sayılır. Oradaki işi beş tüccar çocuğuna verdiğim derse değişmem. Öyle şeyler basıyor, doğal bilimler üzerine öyle kitaplar çıkarıyor ki piyasaya... kapış kapış satılıyorlar! Kitapların adları bile felaket! Biliyorsun, benim budalanın teki olduğumu söyler dururdun, inan kardeş, benden budalaları da var! İşini biliyor adam. Kendisinin bir şeyden anladığı yok, ben yol gösteriyorum ona... Bak, şurada iki üç formalık Almanca bir metin var. Bence şarlatanlığın daniskası! Sözün kısası, kadın insan sayılır mı sayılmaz mı, bunu inceliyor. Elbette, görkemli bir biçimde insan olduğu kanıtlanıyor... Biraz da kadın sorununa yardımcı olmak amacıyla hazırlıyor bu yazıyı Heruvimov. Ben Rusça'ya çevirisini yapıyorum. Heruvimov bu iki buçuk formayı altı formaya kadar şişirecek, buna yarım sayfalık da cafcaflı bir önsöz uyduracağız, sonra elli kapiğe satacağız... Çok iyi gidecektir! Çeviri ücreti olarak forma başına altı ruble veriyor bana. Demek bir broşür için on beş ruble geçiyor elime, altı ruble avans aldığıma göre... Bunu bitirince balinalar üzerine birtakım şeyler çevireceğiz. Daha sonra *Confessions*'un* ikinci bölümünden bazı can sıkıcı bölümleri çevirmeye karar verdik. Biri Heruvimov'a sözde Jean Jacques Rousseau'nun bir çeşit Radişçef olduğunu söylemiş. Tersini söyleyecek değilim kuşkusuz. Bana ne! Söyle bakalım şimdi, "Kadın İnsan mıdır"ın ikinci formasını çevirmek ister miydin? İstiyorsan, hemen metni eline al, kalemi kâğıdı da al, (hepsi ücretsizdir) üç ruble kazan... Çevirinin tümüne karşılık birinci ile ikinci formaların parasını aldığıma göre, senin payına üç ruble düşecek demektir. Çeviriyi bitirince üç ruble daha alacaksın. Bir

(*) "*Confessions*" – "İtiraflar" (Fransızca). Jean Jacques Rousseau'nun (1712-17789) otobiyografik eseri (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

şey daha söyleyeceğim, lütfen benim bir yardımım olarak görme bunu. Tersine, sen kapıdan girdiğinde, bana ne gibi bir yardımın dokunabileceğini düşünmüştüm. Önce, yazım kurallarını tam bilmiyorum. Sonra, Almancam da pek o kadar iyi değil. Anlamadığım yerleri sallıyorum bazen. Uyduruyorum. Ama doğrusu fena da olmuyor. Bu rahatlatıyor beni. Ama kim bilir, belki hiç de iyi olmuyordur uydurduklarım... Söyle, alıyor musun işi, almıyor musun?

Raskolnikov sessizce aldı makalenin Almanca sayfaları ile üç rubleyi, bir şey söylemeden çıktı. Razumihin şaşkın şaşkın baktı arkasından. Ama ilk sokağın başına geldiğinde birden geri döndü Raskolnikov, gene Razumihin'in yanına çıktı, Almanca kâğıtlarla üç rubleyi masanın üzerine bırakıp, gene bir şey söylemeden dönüp gitti. Sonunda tepesi atmıştı Razumihin'in. Bağırdı arkasından:

– Hey, kafayı mı yedin sen! Dalga mı geçiyorsun adamla! Beni bile çileden çıkardın... O zaman ne diye geldin buraya be adam?

Merdivenden inerken söyleniyordu Raskolnikov:

– Çeviri... falan istemiyorum ben...

Yukarıdan seslendi Razumihin:

– Nedir istediğin o zaman?

Raskolnikov karşılık vermeden iniyordu merdivenleri.

– Hey, buraya bak! Nerede oturuyorsun?

Yanıt gelmedi Raskolnikov'dan.

– Öyleyse canın cehenneme!..

Bu arada sokağa çıkmıştı bile Raskolnikov. Nikolayevski Köprüsü'nde onun için hiç de hoş olmayan bir olay yüzünden bir kez daha tam olarak ayıldı. Kenara çekilmesi için ona üç dört kez seslenen bir kupa arabasının sürücüsü tam atların altına gireceği anda sırtına kamçısını hızla indirmişti. Kamçının inmesiyle Raskolnikov'un birden ayılıp kendini köprünün korkuluklarına atması bir olmuştu. (Onun niçin yayalara ayrılan yerden değil de, yalnızca arabaların geçtiği, köprünün ortasından yürüdüğü bilinmiyor). Öfkeyle gıcırdatmıştı dişlerini. Sağdan soldan gülüşenler olmuştu kuşkusuz:

– Hak etti bunu!

– Düzenbazın teki olsa gerek...

– Belli, sarhoş taklidi yapıp kupa arabasının altına atıyor kendini... Uğraş dur sonra...

– Sanatları bu onların efendim, geçimleri bu yoldan...

Tam o anda, Raskolnikov korkuluklara yaslanmış, sırtını ovuşturarak kupa arabasının arkasından anlamsız, öfkeyle bakarken birden birisinin avucuna para sıkıştırdığını hissetti. Dönüp baktı: Yaşlıca bir tüccar karısıydı. Başında başörtüsü, ayaklarında keçi derisinden iskarpinleri vardı. Hemen yanında da şapkalı, elinde yeşil bir şemsiyeyle bir kız duruyordu. Kızı olsa gerekti. "Tanrı aşkına al, anam babam". Raskolnikov aldı parayı. Yaşlı kadınla kız yürüyüp gittiler. Bir yirmi kapiklikti bu. Kılık kıyafetine, görünüşüne bakarak onu bir dilenci, sokaklarda ufak paralar dilenen gerçek bir dilenci sanmış olabilirlerdi, ne var ki, bu yirmi kapikliği, kesin, kadını üzen, o kamçının sırtına inişine borçluydu.

Yirmi kapikliği avucunda sıktı, on adım yürüdü, durup yüzünü Neva'ya, saray yönüne döndü. Gökyüzünde en küçük bir bulut yoktu. Su ise (Neva'da çok seyrek olduğu gibi) handiyse maviydi. Buradan, nöbetçi kulübesine yirmi adım kala köprünün bu noktasından olduğu kadar hiçbir yerden böylesine güzel gözükmeyen katedralin kubbesi öylesine ışıl ışıldı ki, berrak havada süslemelerinin her birini tek tek görmek olasıydı. Kamçının acısı geçmişti. Unutmuştu bile onu Raskolnikov. Şimdi özellikle, huzursuz, tam belirgin olmayan bir düşünce vardı kafasında. Durmuş, uzaklara dalgın bakıyordu. Burası hiç yabancı değildi ona. Üniversiteye giderken (daha çok okul dönüşü) belki yüz kez olmuştu bu, tam burada durur, bu gerçekten olağanüstü manzaraya uzun uzun bakar, her seferinde de o andaki belirgin olmayan, anlayamadığı bir izlenimine şaşardı. Bu olağanüstü manzaradan anlaşılmaz bir soğukluk vururdu yüzüne. Bu görkemli tablo onun için sağır, kör bir ruhla doluydu... Bu hüzünlü, anlaşılmaz izlenimine her seferinde akıl erdiremez, kendine güvenemediği için bunu çözmeyi ertelerdi. Şimdi birden apaçık anımsamıştı o za-

manki sorularını, akıl erdiremediği şeyleri. Bunları şimdi anımsamasının boşuna olmadığını sanıyordu. Şimdi de aynı duyguları yaşayabileceğine içtenlikle inanıyormuş, o zaman ilgi duyduğu konulara, görünümlere şimdi de ilgi duyabileceğini düşünüyormuş gibi şimdi gelip tam burada durmuş olması tuhafına gidiyordu. Buna gülesi bile gelmişti. Bununla birlikte yüreği acırcasına sıkışıyordu. Bütün o geçmiş, o eski düşünceleri, eski sorunları, eski ilgi duyduğu konuları, eski izlenimleri, bütün bu manzara, kendisi de, her şey de, her şey... çok derinlerdeymiş, aşağılardaymış, ayaklarının altındaymış, gözden kaybolmuşlar gibi görünüyordu ona. Sanki bir kuş gibi çok yükseklere çıkmış, her şeyi görmez olmuştu... Bilinçsiz olarak kolunu sallayınca birden avucunun içinde sıkı sıkı tuttuğu yirmi kapikliği hissetti elinde. Avucunu açtı, dik dik baktı demir paraya, fırlatıp attı onu suya. Sonra dönüp eve yürüdü. O anda kendini her şeyden, herkesten makasla kesip ayırmış gibi geliyordu ona.

Odasına döndüğünde akşam olmak üzereydi. Demek tam altı saat geçmişti aradan. Nereden, hangi yollardan döndüğünü hiç anımsamıyordu. Soyundu, ölesiye koşturulmuş bir at gibi zangır zangır titreyerek divana uzandı, paltosunu üzerine çekti, o anda geçti kendinden...

Korkunç bir çığlıkla uyandığında gece olmuştu. Tanrım, kimdi böyle çığlık atan! Böylesine doğal olmayan sesler, böyle uluma, böyle bağırış, böyle gacurtu gucurtu, böyle patırtı gürültü, böyle küfürler ne görmüş ne de duymuştu. Böylesine bir vahşeti, azgınlığı düşünemiyordu. Yattığı yerden dehşet içinde doğruldu, yatağında oturdu. Yüreği duracakmış gibi çarpıyordu. Dehşet içindeydi. Ama kavga, bağrışmalar, küfürler giderek artıyor, şiddetleniyordu. Birden ev sahibesinin sesini duyunca çok şaşırdı. Kadın ulur gibi bağırıyor, çığlıklar atıyor, sözcükleri anlaşılamayacak biçimde peş peşe çabuk çabuk söyleyerek bir şey için (besbelli onu artık dövmemeleri için, çünkü acımadan, insafsızca dövüyorlardı onu merdivenlerde) yalvarıyordu. Ona dayak atanın sesi öfkeden, sinirden öylesine korkunçlaşmıştı ki, bir hırıltı gibi çıkıyordu. Giderek daha ça-

buk çabuk konuşarak, öfkeden soluyarak anlaşılmaz bir şeyler söylüyordu. Birden ürperdi Raskolnikov. Tanımıştı bu sesi. İlya Petroviç'in sesiydi. Buradaydı İlya Petroviç... ev sahibesini dövüyordu! Tekmeliyordu onu, başını basamaklara vuruyordu... seslerden, çığlıklardan, çarpmalardan öyle anlaşılıyordu! Ne o, dünya tersine mi dönmüştü? Dairelerden kiracıların dışarı çıkıp merdivende toplaştıkları, kiracıların sesleri, bağrışmaları, kapıları çarparak girip çıktıkları duyuluyordu. Artık iyice aklını yitirdiğine ciddi ciddi inanmış, yineliyordu kendi kendine Raskolnikov: "Peki ama nasıl olur bu? nasıl... nasıl olabilir böyle bir şey?" Ama hayır, açık seçik duyuyordu sesleri!... Demek biraz sonra da ona geleceklerdi. Öyleyse "o nedenle... kesin o yüzden... dün olanlar için... Tanrım!" Kapının çengelini takmak istedi, ama kalkmadı kolu... hem ne yararı olurdu ki bunun... Korku bir buz parçası gibi çökmüştü yüreğine, acı veriyordu ona, elini kolunu uyuşturmuştu... Ama işte sonunda yavaş yavaş dinmeye başlamıştı on dakikadan fazla süren bu gürültü patırtı. Ev sahibesi inliyor, ağlıyor, İlya Petroviç hâlâ bağırıp çağırıyor, küfürler ediyordu... Ama işte sonunda o da susmuştu. Sesi duyulmaz olmuştu. "Gitti mi yoksa! Tanrım!" İşte ev sahibesi de inleyerek, ağlayarak uzaklaşıyor... İşte dairesinin kapısı çarparak kapandı... İşte merdivenlerdeki kalabalık da dairelerine dağılıyor... Ahlayıp pofluyorlar, aralarında tartışıyorlar, seslerini arada yükselterek, alçaltarak birbirlerine sesleniyorlar... Çok kalabalık olsalar gerekti. Sanki apartmanda herkes merdivene dökülmüştü. "Aman Tanrım, olacak şey mi bütün bunlar! Peki ama niçin geldi buraya İlya Petroviç, niçin?"

Bitkin bir durumda divana attı kendini Raskolnikov. Ama gözüne uyku girmiyordu. Daha önce hiç yaşamadığı acılar içinde, sınırsız bir dehşetin dayanılmaz duyguları içinde yarım saat kadar yattı. Ansızın parlak bir ışık aydınlattı odasını. Nastasya bir elinde mum bir elinde tabak, çorba getirmişti ona. Dikkatli bakıp Raskolnikov'un uyumadığını anlayınca mumu masaya koydu, getirdiklerini, ekmeği, tuzu, tabağı, kaşığı yerleştirmeye koyuldu.

– Dünden beri ağzına bir şey koymadın. Bütün gün dışarılarda dolaştın durdun, hem de hasta hasta...

– Nastasya... söylesene, niçin dövdüler ev sahibesini?

Nastasya dikkatli dikkatli baktı Raskolnikov'un yüzüne.

– Ev sahibesini mi? Kim dövdü ev sahibesini?

– Evet... demin... yarım saat önce İlya Petroviç, karakol komutan yardımcısı merdivenlerde... Niçin öyle dövüyordu onu? Hem... niçin gelmiş buraya?...

Nastasya kaşları çatık, bir şey söylemeden uzun uzun baktı Raskolnikov'un yüzüne. Onun bu bakışı hiç hoşuna gitmemişti Raskolnikov'un. Onu korkutmuştu bile. Neden sonra zayıf bir sesle, ürkek,

– Niçin bir şey söylemiyorsun Nastasya? diye sordu.

Nastasya sonunda alçak sesle, kendi kendine konuşuyormuş gibi,

– Kandan bu... diye karşılık verdi.

Bir anda yüzü bembeyaz olmuştu Raskolnikov'un, duvara doğru çekilerek mırıldandı:

– Kandan mı?.. Ne kanından söz ediyorsun?..

Nastasya bir şey söylemeden Raskolnikov'un yüzüne bakmayı sürdürüyordu. Bir süre sonra gene sert, kararlı bir sesle ekledi:

– Kimse dövmedi ev sahibesini...

Soluk almakta güçlük çekiyordu Raskolnikov. Kızın yüzüne bakarak,

– Duydum... dedi. Uyumuyordum... oturuyordum... (sesi daha da ürkekti şimdi) Uzun süre dinledim sesleri... Karakol komutan yardımcısı aşağıdaydı... Dairelerden herkes merdivene çıkmıştı...

– Hayır, kimse gelmedi. Kanın bağırmıştır öyle... Kanı akacak yol bulamayıp karaciğerinde pıhtılaşıp kalırsa insan böyle hayaller görür... Bir şeyler yiyecek misin, onu söyle sen...

Karşılık vermedi Raskolnikov. Nastasya tepesinde dikiliyor, dik dik yüzüne bakıyordu, gitmiyordu.

– Biraz su ver bana... Nastasyacığım.

Nastasya aşağı indi, iki dakika sonra su dolu beyaz bir

maşrapayla döndü. Ondan sonrasını anımsamıyordu Raskolnikov. Yalnızca bir yudum soğuk su içtiğini, maşrapadaki suyun göğsüne döküldüğünü anımsıyordu. Sonra her şey kararmıştı.

III

Ancak, hastalığı süresince sürekli kendinde olmadığı söylenemezdi: Sayıklamayla yarı uyku arası bir sıtma durumuydu bu. Sonraları çok şeyi anımsamıştı. Zaman zaman, çevresinde birçok insan toplanmış, onu alıp bir yerlere götürmek istiyorlarmış, onunla ilgili kavga edercesine tartışıyorlarmış gibi geliyordu ona.. Arada bir odada tek başına buluyordu kendini, herkes uzaklaşıyor, korkuyordu ondan, ancak çok seyrek aralıyorlardı odanın kapısını, bakıyorlardı ona, gözdağı veriyorlardı, kendi aralarında bir şeyler konuşuyorlar, gülüşüyorlar, kızdırmaya çalışıyorlardı onu. Nastasya'yı çoğu zaman yanında anımsıyordu. Bu arada çok iyi tanıdığı birine benzeyen, ama kim olduğunu bir türlü çıkaramadığı, bunun için de üzüldüğü, ağladığı birini daha anımsar gibi oluyordu. Kimi zaman bir aydır yatıyormuş gibi geliyordu ona, kimi zaman hep aynı günün sürüp gitmekte olduğunu sanıyordu. Ama *o konuya* gelince, hepten unutup gitmişti *o konuyu*. Öte yandan her an, unutmasının olanaksız olduğu bir şeyi unuttuğunu anımsıyor, anımsadıkça perişan oluyor, acılar çekiyor, inliyor, çıldıracak gibi oluyor, ya da dayanılmaz bir dehşete kapılıyordu. O zaman yerinden fırlayıp kaçmak istiyordu, ama her seferinde biri güç kullanarak durduruyordu onu, gene kaybediyordu kendini. Sonunda iyice geldi kendine.

Sabah saat dokuzu geçiyordu. Güneşli günlerde sabah bu saatlerde güneş ışınları uzun bir şerit gibi odasının sağ duvarını yalayarak uzanır, kapının yanındaki köşeyi aydınlatırdı. Yatağının yanında Nastasya ayakta duruyordu. Raskolnikov'un hiç tanımadığı, büyük bir dikkatle ona bakan biri daha vardı. Kooperatifçiye benzeyen, kaftanlı, sakallı bir gençti bu. Yarı

açık kapıdan ev sahibesi bakıyordu. Yattığı yerden hafifçe doğruldu Raskolnikov. Delikanlıyı göstererek,

– Kimdir bu, Nastasya? diye sordu.

– Sonunda geldi kendine, dedi Nastasya.

Kooperatifçi onayladı:

– Evet, ayıldılar...

Kapının aralığından bakan ev sahibesi, Raskolnikov'un kendine geldiğini görünce hemen kapıyı kapamış, gözden kaybolmuştu. Çekingen bir kadındı. Konuşmaktan, açıklamalarda bulunmaktan sıkılırdı. Kırk yaşlarındaydı, aşırı şişkoydu, kara kaşlı kara gözlüydü. Şişmanlıktan, tembellikten gelme bir iyi yürekliliği vardı. Çok sevimli bir kadındı. Aşırı derecede sıkılgandı da.

Raskolnikov bu kez doğrudan kooperatifçiye sordu:

– Kimsiniz... siz?

Ama tam o anda birden ardına dek açıldı kapı, başını eğerek (boyu oldukça uzundu çünkü) Razumihin girdi odaya. Girerken,

– Oda değil, gemi kamarası mübarek... diye bağırmıştı. Her girişimde başımı çarpıyorum. Sonra da adına daire diyorlar! Sonunda geldin mi kendine, kardeş? Şimdi Paşenka söyledi.

Nastasya karşılık verdi ona:

– Şimdi ayıldı..

Kooperatifçi gülümseyerek doğruladı:

– Şimdi ayıldılar...

Razumihin birden ona dönüp sordu:

– Siz kim oluyorsunuz bayım? Gördüğünüz gibi, bendeniz Vrazumihin* oluyorum, herkesin beni yüceltti̇ği gibi Razumihin değil de Vrazumihin, öğrenci, soylu bir aile çocuğu, o da benim bir dostum... Peki siz kim oluyorsunuz?

– Bizim kooperatifin bürosunda çalışıyorum, tüccar Şelopayef'in bir işi için gelmiştim.

– Öyleyse buyurun, şu sandalyeye oturun. (Razumihin kendi de masanın öte yanındaki bir sandalyeye oturdu. Raskolnikov'a döndü:) Kendine gelmekle iyi ettin kardeş... Dört gün-

(*) Razumihin, adının akıllı, açık seçik, inandırıcı anlamlarına gelen "*vrazumitelniy*" ile akıllı, mantıklı anlamına gelen *razumniy* sıfatlarının benzerliğinden yararlanarak espri yapıyor – ç.n.

dür ne bir şey yiyorsun, ne içiyorsun... İnan, kaşıkla biraz çay içirebildik sana, hepsi o kadar... İki kez Zosimov'u getirdim sana. Anımsadın mı Zosimov'u? Güzelce muayene etti seni, önemli bir şeyinin olmadığını, kafana bir şeyi taktığını söyledi... Saçma bir sinirsel rahatsızlıkmış. Beslenmesine dikkat etmemiş, dedi, şarapla acırgayı az tüketmiş... o yüzden hastalanmış... ama önemli bir şey değil, geçecektir, iyileşecektir... Aferin şu Zosimov'a! Çok iyi baktı sana. (Gene kooperatifçiye döndü.) Size engel olmayayım bayım, ne için geldiğinizi anlatmak ister miydiniz? Yalnız şunu bilesin Rodya, o bürodan ikinci gelişleri bu... Önce gelen bu değildi, onunla konuşmuştuk. Sizden önce gelen kim oluyordu?

– Önceki gün geleni soruyor olmalısınız efendim... O zaman gelen Aleksey Semyonoviç'di. O da bizim büroda görevli.

– Sanırım o sizden biraz daha anlayışlıydı, ne dersiniz?

– Evet efendim, benden ağırbaşlı sayılabilirler kendileri...

– Çok güzel... Neyse, söyleyin, ne istiyorsunuz?

Kooperatifçi doğrudan Raskolnikov'a döndü.

– Olay şu efendim, adını birçok kez duyduğunuzu sandığım Afanasiy İvanoviç Vahruşin, annenizin ricası üzerine büromuz aracılığıyla adınıza para çıkarmış... Hastalığınız geçtiyse, aklınız başınızdaysa size otuz beş rublenizi vereceğim. Zira, annenizin ricası üzerine Afanasiy İvanoviç, Semyon Semyonoviç'e daha önceleri de olduğu gibi, bir mektup yazmış. Bilmem haberiniz var mı?

Raskolnikov dalgın,

– Evet... anımsadım... Vahruşin... diye mırıldandı.

– Duyuyor musunuz, diye haykırdı Razumihin. Tüccar Vahruşin'i tanıyor! Aklı başında olmaz olur mu? Şimdi anlıyorum bayım, siz de anlayışlı birisiniz. Kim ne derse desin! Akıllıca sözler dinlemek hoş oluyor!

– Evet efendim, Vahruşin kendisi... Afanasiy İvanoviç Vahruşin... daha önce de bir kez bu kanalla adınıza para yollayan anneciğinizin ricasını bu kez de kırmamışlar, birkaç gün önce, size iyi dilekleriyle, otuz beş ruble vermesi için Semyon Semyonoviç'e haber yollamışlar.

– Bakın, şu "iyi dilekleriyle" lafını çok hoş söylediniz... "anneciğiniz" de fena değildi doğrusu... Peki, ne dersiniz, sizce şu anda aklı başında mı değil mi bu delikanlının?

– Beni ne ilgilendirir bu... Makbuz gereği gibi olsun yeter benim için...

– Çiziktiriversin yeter! Defter midir sizdeki, nedir?

– Evet efendim, defter... İşte...

– Verin onu bana. Hadi bakayım Rodya... doğruluver... Destek olacağım sana... Raskolnikov diye çiziktiriver şuraya... al şu kalemi, şu anda her şeyden çok para gerekli bize çünkü sevgili kardeşim...

Kalemi itti Raskolnikov.

– İstemiyorum... dedi.

– İstemediğin nedir?

– İmzalamayacağım.

– Eh be kardeş, imzalamazsan verirler mi sana parayı?

– Para da... istemiyorum...

– Para istemiyorsun ha! Şimdi saçmaladın işte adamım! İstediğini ben biliyorum! Lütfen ona bakmayın siz efendim... laf olsun diye böyle söylüyor... sayıklıyor gene. Kendinde olduğu zamanlar da sayıkladığı olur... Anlayışlı bir insansınız siz, biz yöneteceğiz onu, yani düpedüz elini yöneteceğiz, imzasını attıracağız ona... Hadi başlayalım...

– Neyse, efendim, başka bir zaman gene gelirim...

– Hayır, hayır, niçin zahmet edeceksiniz! Anlayışlı bir insansınız siz... Hadi Rodya, bekletme beyefendiyi... Görüyorsun, bekliyor.

Ciddi ciddi Raskolnikov'un elini tutmuş, ona imzasını attırmaya hazırlanmıştı. Raskolnikov,

– Bırak, kendim imzalarım... dedi.

Kalemi aldı, imzasını attı. Kooperatifçi parayı verdi, çıkıp gitti.

– Bravo! Şimdi de bir şeyler yemek ister misin kardeş?

– İsterim, dedi Raskolnikov.

– Çorbanız var mı?

Ta baştan beri odadan ayrılmayan Nastasya,

– Dünden kalma var, diye karşılık verdi.

– Patatesli bulgur çorbası, değil mi?

– Evet, patatesli bulgur çorbası.

– Ezbere bilirim... Getir bakalım şu çorbayı, çayı da unutma.

– Getiriyorum.

Raskolnikov çevresine büyük bir şaşkınlık içinde, kaba, anlamsız bir korkuyla bakıyordu. Olacakları bir şey söylemeden beklemeye karar vermişti. "Sanırım kendimdeyim artık," diye geçiriyordu içinden, "sanırım, gerçekte olup bitiyor bütün bunlar..."

İki dakika sonra çorbayla geldi Nastasya, çayın da hemen hazır olacağını söyledi. Çorbanın yanında iki kaşık, iki tabak, tam bir masa takımı vardı: Daha önce bu odada görülmemiş tuzluk, biberlik, sığır eti için hardal kabı vb... Sofra örtüsü tertemizdi.

– Nastasyacığım, Praskovya Pavlovna iki şişecik de bira gönderseydi hiç fena olmazdı doğrusu... İçiverirdik...

– Sen de az açıkgöz değilsin hani! diye mırıldandı Nastasya. (Söyleneni yapmaya gitti.)

Raskolnikov çevresine kaba, gergin bakışını sürdürüyordu. Bu arada Razumihin geçip divana Raskolnikov'un yanına oturmuş, onun yardımsız da doğrulabileceğine bakmadan, ayı gibi beceriksiz bir biçimde sol koluyla onun başını kavramış, sağ eliyle bir kaşık çorba alıp, ağzı yanmasın diye önlem olarak birkaç kez üfledikten sonra ağzına götürmüştü. Çorba zaten ılıktı. İlk kaşığı büyük bir iştahla yuttu Raskolnikov, sonra ikinciyi, üçüncüyü... Birkaç kaşık sonra birden kaşığı bıraktı Razumihin. Bundan sonrası için Zosimov'un fikrini alması gerektiğini söyledi.

Nastasya elinde iki şişe birayla geldi.

– Çay ister miydin?

– İsterim.

– Fırla çay getir Nastasya! Çünkü, sanırım çay konusunda fakülte bitirmeye gerek yoktur... Biralar da geldi!

Divandan kalktı Razumihin, sandalyesine geçti, çorbayı, sığır etini önüne çekti, üç gündür ağzına lokma koymamış gibi

büyük bir iştahla yemeye başladı. Tıka basa et dolu ağzının izin verdiği ölçüde mırıldanarak,

– Rodya kardeş, dedi, son günlerde kahvaltılarımı hep böyle yapıyorum... Paşenka, senin sevgili ev sahiben yolluyor bana... Seviyor beni... Benim bir şey istediğim yok kuşkusuz, ama geleni de geri çevirmiyorum... İşte çayı da getirdi Nastasya... Ne hamarat kız! Bira ister misin Nastasyacığım?

– Dalga geçme benimle!

– Ya çay?

– Eh, çay olabilir.

– Hadi koy bakalım. Dur, Nastasya, senin çayını ben koyacağım. Geç masaya otur bakalım.

Hemen kalktı yerinden, Nastasya'ya bir fincan çay koydu, sonra bir fincan daha doldurdu. Kahvaltısını bırakıp gene divana oturdu. Önceki gibi gene sol koluyla hastanın başını kavrayıp hafifçe doğrulttu, çay kaşığıyla çay içirmeye başladı ona. Gene her seferinde çay kaşığına (hastanın iyileşmesinde en önemli, en iyileştirici işlem buymuş gibi) özenle üflüyordu... Raskolnikov, bir yardım almadan kalkıp oturabilecek, ayrıca değil yalnızca çay kaşığını ya da fincanı tutabilecek kadar ellerini kullanabilecek, kalkıp yürüyebilecek kadar bile gücü olduğunu hissetmesine karşın sesini çıkarmıyor, arkadaşına karşı koymuyordu. Öte yandan tuhaf, handiyse hayvansal bir kurnazlıkla zamanı gelene dek gücünü gizlemeyi, gerekirse bir şeyden haberi yokmuş gibi numara yapmayı, bu arada ne olup bitiyor, anlamaya çalışmayı koymuştu kafasına. Ne var ki, tiksinti duygusunu tutamadı, on kaşık kadar çay içtikten sonra birden kurtardı başını, hırçın bir biçimde itti kaşığı, gene yastığa bıraktı kendini. Şimdi gerçek bir yastık vardı başının altında. Kuş tüyünden, tertemiz kılıflı bir yastık... Bunun bile farkındaydı...

Razumihin gene eski yerine, çorbasıyla birasının başına otururken,

– Paşenka'nın bugün bize ahududu reçeli göndermesi gerek, dedi. Şu delikanlıya içecek bir şeyler hazırlamalıyız.

– Ahududu reçelini nereden bulacak sana kadın? dedi Nastasya.

Çay fincanını beş parmağı üzerinde tutuyor, çayını "kıtlama" içiyordu.

– Nereden mi bulacak, bakkal ne güne duruyor canım... Bak ne diyeceğim sana Rodya, senin haberin yok, büyük bir olay oldu burada. Nerede oturduğunu bile söylemeden yanımdan bir dolandırıcı gibi kaçtığında birden öylesine öfkelenmiştim ki, seni bulup cezalandırmayı koymuştum kafama. Hemen o gün koyulmuştum işe. Dolaştım durdum, sordum soruşturdum!.. Buranın adresini unutmuşum. Doğrusunu istersen unutmuşum da değil, bilmiyordum çünkü... Eski oturduğun yere gelince, yalnızca Beş Köşeler'de Harlamov'un evi olduğunu anımsıyordum... Uzun uzun aradım Harlamov'un evini. Sonunda anlaşıldı ki, Harlamov'un evi değil, Buh'un eviymiş... Nasıl yanılıyor bazen insan... Çok kızdım bu işe. Canım sıkıldı, ne olursa olsun deyip ertesi gün adres bürosuna başvurdum. Düşünebiliyor musun, şıp diye söylediler bana adresini... Kayıtlısın orada.

– Kayıtlıyım demek!

– Dahası var... Ben oradayken aradılar taradılar, General Kolebef'in kaydını bulamadılar. Neyse, uzun hikaye. Bir hışımla buraya geldiğimde seninle ilgili her şeyi hemencecik öğreniverdim... Her şeyi, adamım, her şeyi biliyorum artık. Bu kız da gördü, Nikodim Fomiç'le tanıştım, İlya Petroviç'i bile gösterdiler bana. Ayrıca kapıcıyı, Bay Zamyetov'u, karakol sekreteri Bay Aleksandr Grigoryeviç'i tanıdım. Paşenka'yı tanımak onuruna bile eriştim... Nastasya'ya sor inanmıyorsan...

Nastasya anlamlı anlamlı gülümsedi.

– Kadını şekerledin... diye mırıldandı.

– Şekeri çaya koyar mısınız Nastasya Nikiforovna!

Nastasya birden,

– İt seni gidi! diye haykırdı. (Kahkahalarla gülmeye başladı. Gülmesi geçince ekledi:) Nikiforovna değil benim baba adım, Petrova...

– Bunu dikkate alırım... Neyse biraderim, sözü uzatmadan anlatayım, buradaki ön yargıları bir anda kökünden koparıp atmak için başlangıçta önüme gelene biraz sert davranayım

dedim... Ne var ki, Paşenka benden baskın çıktı... İnan kardeş, aklımın ucundan geçirmemiştim bu kadının böylesine... avenant...* olduğunu! Sence de öyle değil mi?

Raskolnikov susuyordu. Bununla birlikte endişeli bakışını Razumihin'in yüzünden bir an ayırmamıştı. Şimdi de ısrarla bakıyordu ona. Razumihin arkadaşının susmasını hiç umursamadan, aldığı yanıtı onaylıyormuş gibi,

– Gerçekten öyle... dedi. Birçok bakımdan kusursuz bir kadın.

Bir kez daha haykırdı Nastasya:

– Ne hayvansın sen!

Bu konuşmanın ona anlaşılmaz bir haz verdiği belliydi.

– Kötü olan ne, biliyor musun kardeş, başlangıçta yanlış yapmışsın sen... Bu kadına başka türlü davranman gerekirdi. Nasıl söylesem, çok değişik bir yapısı var!.. Neyse, onun yapısını sonra konuşuruz... Yalnız, ne yaptın da, sözgelimi, sana yemek bile göndermeyecek kadar cesaretlendirdin onu? Ya da, sözgelimi, şu borç senedi işi... Aklını mı yitirdin, borç senedi imzalıyorsun!.. Sonra, sözgelimi, kızı Natalya Yegorovna ile, kuşkusuz ölmeden önce... evlenmek istemen... Her şeyi biliyorum! Öte yandan, hassas noktana dokunduğumun, eşeklik ettiğimin de farkındayım. Kusuruma bakma. Budalalık konusuna gelince, ne dersin kardeş, Praskovya Pavlovna hiç de ilk görüşte sanılabileceği kadar budala değil, sen de öyle düşünmüyor musun, hı?

Raskolnikov başka yana bakarak,

– Evet... diye mırıldandı.

Yanıt vermenin daha uygun olacağını düşünmüştü.

– Gerçekten mi? diye haykırdı Razumihin. (Kendisine yanıt verildiği için sevindiği belliydi). Ama pek akıllı sayılmaz, değil mi? Tam anlamıyla, tam anlamıyla değişik bir insan! İnan kardeşim, aklım almıyor... İnan bana. Kırkını aştığı belli. Ama otuz altısında olduğunu söylüyor, bunda da yerden göğe kadar haklı... Ama sana yemin ederim, onunla ilgili daha çok akıl yönünden, metafizik yönden bir yargıda bulunu-

(*) Hoş, çekici (Fransızca: *avenante*). (*Suç va Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

yorum. Aramızda öyle işaretler oluştu ki kardeşim, senin cebrin kaç para eder... Bir türlü aklım almıyor! Ama saçma bunların hepsi. Yalnız, senin okuldan ayrıldığını, artık öğrenci falan olmadığını, derslerini de, giysilerini de yitirdiğini, kızının ölümünden sonra seni akraba olarak tutmasının bir anlamı kalmadığını anlayınca birden korkuya kapılıyor kadın... Çünkü köşene çekiliyorsun, onunla eski ilişkini sürdürmüyorsun, o da seni evinden çıkarmayı koyuyor kafasına... Uzun zamandır düşünüyormuş bunu, ama acıyormuş sana... Öte yandan sen de borcunu annenin ödeyeceğini söylüyormuşsun...

Raskolnikov yüksek sesle, tane tane konuşarak,

– Alçaklığımdan söylüyordum öyle... dedi. Annem neredeyse kendi dilenecek durumda... Evden beni atmasınlar, yemek versinler diye yalan söylüyordum...

– Evet, akıllılık etmişsin. Ama gelgelelim şu saray danışmanı işbilir Çebarov'un ortaya çıkması işleri altüst etmiş. Kadına kalsa kendi başına bir girişimde bulunamazdı, çok çekingen bir kadın çünkü. Ne var ki, işbilir adam çekingen falan değildi. Anlaşılacağı gibi, ilk sorduğu, senedi paraya dönüştürme olanağının var olup olmadığı olmuş... Yanıt: "Var elbette, yüz yirmi beş ruble emekli maaşı olan bir annesi var... Yemez içmez Rodyasını kurtarır, bir kız kardeşi var, kardeşi için köle diye satılmaya bile razı olur... Onlara güvenip buralara gelmiş..." Ne kıpırdanıp duruyorsun öyle? Seninle ilgili her şeyi sorup soruşturup öğrendim. Akraba sayıldığınız günlerde boşuna anlatmamışsın her şeyini Paşenka'ya. Seni sevdiğim için söylüyorum... Olay şu: Dürüst, duygulu bir insan içini döker, işbilir adam dinler, zamanı gelince de öğrendiklerini çıkarına kullanır. İşte, kadın senin senedini, sözde parasını alıp, bu Çebarov denen adama cirolayıp vermiş. O da utanmadan, sıkılmadan işleme koymuş senedi. Bunları öğrenince vicdanımın sesini dinleyip bu adama bir ders vermeyi koydum kafama. Bu arada Paşenka ile aramız hoşlaşmıştı. Bu işi bitirmesini söyledim ona. Borcunu ödeyeceğine kefil oldum. Duyuyor musun kardeş, kefil oldum sa-

na? Çebarov'u çağırdık. On ruble tutuşturdum eline, senedi geri aldım. Buyurun, onu size sunmakla onur duyuyorum... Sözünüz yeterli artık... buyurun, gereği gibi yırtılıp iptal edilmiştir senediniz.

Senedi masanın üzerine koydu Razumihin. Raskolnikov şöyle bir baktı ona, tek sözcük söylemeden yüzünü duvara döndü. Razumihin üzülmüştü buna. Aradan bir dakika geçtikten sonra,

– Farkındayım kardeş, dedi, gene saçmaladım. Seni eğlendireyim, biraz gevezelik edip oyalayayım dedim, ama öyle anlaşılıyor ki canını sıktım...

Raskolnikov, aradan bir dakika geçtikten sonra, başını çevirmeden,

– Hastalığım sırasında tanıyamadığım adam sen miydin? diye sordu.

– Evet, bendim, bu yüzden bunalımlar bile geçirdiniz... özellikle Zamyetov'u getirdiğimde.

Raskolnikov birden döndü, Razumihin'in yüzüne dik dik baktı.

– Zamyetov'u mu?.. Sekreteri mi?.. Niçin getirdin onu buraya?

– Ne oluyor sana... Niçin öyle heyecanlandın birden? Seninle tanışmak istemişti. Kendi istedi bunu, çünkü aramızda çok söz etmiştik senden... Başka türlü seninle ilgili bunca şeyi kimden öğrenebilirdim? Çok hoş, harika bir çocuk... kendi ölçüsünde kuşkusuz. Dost olduk, hemen her gün görüşüyoruz. Hem bu yakınlara bir yere taşındım ben. Henüz bundan haberin yok, değil mi? Yeni taşındım zaten. İki kez Laviza'nın evine gittik onunla. Laviza'yı anımsıyor musun, Laviza İvanovna'yı?

– Hastalığım sırasında bir şeyler sayıkladım mı?

– Hem de nasıl! Kendinde değildin ki...

– Neler sayıkladım?

– Lafa bak! Neler sayıklamış... Neler sayıkladığın belli... Hadi adamım, zaman kaybetmeden işimize bakalım artık.

Sandalyeden kalktı, şapkasını eline aldı.

– Neler sayıkladım?

– Amma da taktın ha! Bir sırrını açıklamış olmaktan mı korkuyorsun yoksa? Korkma, korkma: Prensesle ilgili bir şey ka-

çırmış değilsin ağzından. Bunun yanında bir bulldog köpeğinden, ayrıca küpelerden, birtakım zincirlerden, Krestovski Adası'ndan, bir kapıcıdan, sonra Nikodim Fomiç'ten, ayrıca komutan yardımcısı İlya Petroviç'den uzun uzun söz ettin... Bir de çorabınızla çok, pek çok ilgilendiniz!.. İlle de çoraplarını verin bana, diye tutturdunuz... Zamyetov köşe bucak aradı, buldu senin çoraplarını, o tertemiz, lavantalı, parmakları yüzüklü güzelim elleriyle getirip verdi size o pis çoraplarınızı. Ancak o zaman yatıştınız efendim. O pis şeyleri bir gün bir gece elinizden bırakmadınız. Bir türlü elinizden alamadık onları. Şimdi de yorganının altında bir yerlerde olsalar gerek. Sonra pantolonundan kesilmiş parçalardan falan söz ettin durdun, onları bulmamız için yalvardın yakardın... Hangi pantolon parçalarından söz ettiğini anlamaya çalıştık, ama söylediklerinden bir şey çıkaramadık... Neyse, işimize bakalım artık! Bak, burada otuz beş ruble var. On rublesini alıyorum, iki saatçik sonra hesabını veririm. Bu arada Zosimov'a da haber veririm. Aslında çoktan burada olması gerekirdi, saat on biri geçiyor çünkü. Sana gelince Nastasya, ben yokken sık sık uğra yanına. Bakarsın içecek bir şey, ya da başka bir şey ister... Gerekenleri ben kendim söyleyeceğim Paşenka'ya. Hadi hoşçakalın!

Arkasından söylendi Nastasya:

– Şuna bakın, Praskovya Pavlovna'ya Paşenka diyor... Seni kurnaz tilki seni!

Sonra kapıyı açtı, aşağıyı dinlemeye koyuldu, daha sonra dayanamadı, koşarak aşağı indi. Razumihin'in orada ev sahibesiyle ne konuştuğunu çok merak ediyordu. Aslında onun Razumihin'e vurgun olduğu belliydi.

Nastasya'nın odadan çıkıp arkasından kapıyı kapatmasıyla birlikte üzerindeki battaniyeyi attı Raskolnikov, aklını yitirmiş gibi fırladı yattığı yerden. Hemen işe girişmek için ateşli, hummalı bir sabırsızlıkla beklemişti Nastasya ile Razumihin'in odadan çıkmalarını. Ama neye, hangi işe girişecekti? Şimdi sanki özellikle, unutmuştu bunu. "Tanrım! Yalnızca bir şeyi söyle bana: Her şeyi biliyorlar mı, yoksa henüz bilmiyorlar mı? Belki de biliyorlardır, ama hasta yattığım sürece bilmiyor-

larmış gibi davranıyorlar, beni tiye alıyorlar, sonra birden girecekler odaya, her şeyi ta baştan beri bildiklerini, özellikle bilmezden geldiklerini söyleyecekler... Bu durumda ne yapmalıyım şimdi? Sanki inadına çıktı aklımdan... Birden unutuverdim, oysa daha demin aklımdaydı!.."

Odanın ortasında dikiliyor, ona acı veren bir şaşkınlık içinde çevresine bakınıyordu. Gidip kapıyı açtı, aşağıya kulak kabarttı. Ama yapmak istediği bu değildi. Birden anımsayıp, duvar kâğıdının altında bir boşluğun olduğu köşeye koştu, orayı gözden geçirdi. Elini araya soktu, her yanını yokladı... Ama bu da değildi yapmak istediği. Sobaya gitti, kapağını açtı, küllerin içini karıştırmaya başladı. Pantolonundan kestiği parçalarla cebinin astarı onları oraya sakladığı biçimde, yerli yerinde duruyorlardı. Demek kimse bakmamıştı oraya! O anda birden Razumihin'in biraz önce sözünü ettiği çorabını anımsadı. Evet, gerçekten de divanın üzerinde, battaniyenin altındaydı. Ama o günden bu yana öylesine yıpranmış, öylesine kirlenmişti ki, hiç kuşku yok, Zamyetov bir şey fark etmiş olamazdı.

"Ah evet, Zamyetov!.. karakol!.. Peki ama niçin çağırıyorlar beni oraya? Çağrı kâğıdı nerede? Vay!.. Birbirine karıştırdım olayları... Çağırmıyorlar, çağırmışlardı! O zaman da gözden geçirmiştim çorabımı, şimdi ise... Şimdi hastayım... Peki Zamyetov niçin gelmiş buraya? Niçin buraya getirmiş onu Razumihin? (Bitkin bir durumda yeniden divana çökerken böyle mırıldanmıştı.) Ne oluyorum? Sayıklıyor muyum hâlâ, yoksa hepsi gerçek mi bunların? Sanırım gerçek... Evet, anımsadım: Kaçmalıyım! Bir an önce kaçmalıyım, bir an önce... Kesinlikle kaçmalıyım... Evet ama... nereye? Giysilerim nerede? Çizmelerim yok! Kaldırdılar onları! Sakladılar! Anlıyorum! Ama paltom burada... gözden kaçırmışlar onu! İşte paralar da masanın üzerinde, Tanrı'ya şükürler olsun! Senet de burada... Paraları alıp giderim, başka bir daire tutarım kendime, bulamazlar beni!.. Öyle ama, ya adres bürosu? Bulurlar! Razumihin bulur. İyisi mi uzaklara kaçmalı... Her şeye boş verip Amerika'ya kaçmalı! Senedi de yanıma almalıyım... Orada işe yarar. Başka ne almalıyım yanıma? Hasta olduğumu sanıyorlar! Kalkıp yürü-

yebileceğimi bilmiyorlar... He, he, he... Bakışlarından anladım her şeyi bildiklerini! Merdivenlerden kazasız belasız indim mi tamamdır... Ya nöbetçi polisler koymuşlarsa merdivene! Şu nedir, çay mı? O... yarım şişe de bira kalmış, hem de buz gibi!"

İçinde bir bardak kadar bira kalmış şişeyi aldı, göğsündeki ateşi söndürmek istiyormuş gibi, bir dikişte büyük bir hazla içti. Ama aradan bir dakika geçmişti ki, başına vurdu bira, sırtından hafif, tatlı bir ürperti geçti. Divana uzanıp battaniyeyi üzerine çekti. Zaten hasta, birbiriyle bağlantısız olan düşünceleri biranın etkisiyle iyice birbirine karışmıştı. Çok geçmeden tatlı, hoş bir uyku çöktü üzerine. Büyük bir hazla yastıkta başına sertçe bir yer aradı buldu, daha önceki yırtık pırtık paltosunun yerine şimdi üzerindeki yumuşak, kalın battaniyeye sıkıca sarındı, sessizce derin bir soluk aldı; derin, tatlı, sağlıklı bir uykuya daldı.

Odaya birinin girdiğini duyduğunda uyandı. Gözlerini açtı, Razumihin kapıyı ardına dek açmış, eşikte bekliyordu. İçeri girip girmemekte kararsızdı. Raskolnikov hemen doğruldu yattığı yerden, bir şeyleri anımsamaya çalışıyormuş gibi bakmaya başladı Razumihin'e.

– Demek uyumuyorsun, işte ben de geldim! dedi Razumihin. (Aşağıya seslendi:) Nastasya, paketi getir! (Raskolnikov'a) Hesabı şimdi vereceğim sana...

Raskolnikov endişeyle çevresine bakınarak,

– Saat kaç? diye sordu.

– Yaman bir uyku çektin kardeş. Akşam oldu... beşi geçiyor. Altı saatten fazla uyudun...

– Aman Tanrım! Ne yapım ben!..

– Ne yapmışsın?.. Güzel güzel uyudun işte! Ne acelen var? Randevunu mu kaçırdın yoksa? Bütün zamanlar bizim artık. Üç saattir uyanmanı bekliyorum. İki kez geldim yanına, uyuyordun. İki kez de Zosimov'a uğradım. Evde yok, yok... Ama sonunda gelecek nasıl olsa!.. Biraz da gidip kendi işlerimle ilgilendim bu arada. Bugün yeni taşındım çünkü, daha doğrusu dayımla taşındık... Dayım benim yanımda şimdi... Bırakalım artık bunları, işimize bakalım!.. Paketi bana ver Nastasyacı-

ğım. Şimdi yoluna koyarız her şeyi... E-e, kardeş, şimdi nasıl hissediyorsun kendini?

– İyiyim... Geçti hastalığım... Uzun zamandan beri mi buradasın sen?

– Söyledim ya, üç saattir uyanmanı bekliyorum.

– Hayır... daha öncesini soruyorum.

– Nasıl yani?

– Ne zamandan beri buraya gelip gidiyorsun?

– Anlattım ya sana, unuttun mu?

Raskolnikov düşüncelere daldı. Olup bitenler düş gibi hayal meyal canlanıyorlardı belleğinde. Tek başına anımsayamıyordu olanları, soru dolu bakışlarla bakıyordu Razumihin'e.

– Hımm, dedi Razumihin. Unuttun demek! Ta baştan hissetmiştim zaten senin pek... Ama uykudan sonra toparladın kendini biraz... Çok daha iyi görünüyorsun şu anda. Aferin! Hadi şimdi işimize bakalım! Şimdi anımsarsın... Buraya bak, sevimli çocuk.

Büyük bir ilgi duyduğu belli paketi açmaya koyuldu.

– İnanır mısın kardeş, canımı en çok sıkan buydu... Önce adam kılığına sokmak gerekiyor seni. Hadi bakalım: Yukarıdan başlayalım. Şu kasketi görüyor musun? (Paketten oldukça iyi durumda, ama aynı zamanda çok sıradan, ucuz cinsinden bir kasket çıkarırken sormuştu bunu). İzninle bakalım, olacak mı başına.

Raskolnikov tiksintiyle itti kasketi.

– Sonra, sonra, diye mırıldandı.

– Hayır, olmaz Rodya kardeş, hiç itiraz etme, sonra geç olacak. Bütün gece uyku girmez gözüme yoksa, hepsini göz kararı, rastgele aldım çünkü. (Kasketi Raskolnikov'un başına geçirip, gururla haykırdı:) Tam geldi! Ölçüp biçip almışım sanki! Şapka dediğin, kılık kıyafetin en önemli, en göze batan unsurudur kardeşim. Talstyakov adında bir ahbabım var, herkesin şapkası, kasketi başında olduğu genel bir yere tepesindeki şeyi çıkarıp girmek zorunda kalır hep. Herkes onun kölece duygularından bunu yaptığını sanır, oysa asıl neden başındaki kuş yuvasından utanmasıdır... Öylesine utangaç bir insandır! Her

neyse, Nastasyacık, al sana iki şapka, seç bakalım, bu Palmestron'unki mi (nedendir bilinmez, Palmestron dediği Raskolnikov'un kasketini almıştı köşeden, kendisinin getirdiğiyle birlikte Nastasya'ya gösteriyordu) benim getirdiğim mi? Ne diyorsun Nastasyacığım? Kaça aldım bunu dersin Rodya?

Raskolnikov'un yanıt vermediğini görünce bu kez Nastasya'ya sordu:

– Sence kaça aldım bunu Nastasyacığım?

– Yirmi kapik vermişsindir, dedi Nastasya.

Razumihin buna içerlemiş gibi,

– Yirmi kapik mi, sersem kız sen de! diye haykırdı. Bugün yirmi kapiğe seni bile satın alamam! Seksen kapik verdim, seksen! O da kullanılmış olduğu için... Üstelik bir de koşulları oldu adamların: Bunu bir yıl içinde eskitebilirsen, yenisini vereceklermiş... İnan öyle söylediler! Her neyse, lisede dediğimiz gibi, Amerika Birleşik Devletleri'ne (*Rusça: Ştati*) gelelim şimdi... Önce uyarayım seni, pantolon (*Rusça: ştani*) bir harika!* (Raskolnikov'un önüne yazlık ince yün kumaştan bir pantolon sermişti.) Ne bir deliği var, ne bir lekesi. Birazcık eski olsa da oldukça iyi durumda. Al modanın gereği, aynı renk bir de yelek sana. Kullanılmış olmasına gelince, doğrusunu istersen böylesi daha iyi: Daha yumuşak olur, insanın üzerinde daha iyi durur. Sana bir şey söyleyeyim mi Rodya, toplum içinde bir yer edinebilmesi için insanın mevsimine göre davranmasını bilmesi yeterlidir bence. Ocak ayında kuşkonmaz yemeye kalkmazsan cebinde birkaç rublen olur. Benim bugün yaptığım alışveriş de öyle. Şimdi yaz, ben de yazlık şeyler aldım. Çünkü önümüz sonbahar, nasıl olsa daha bir kalın giysilere gereksinimin olacak o zaman, bunları çıkarıp atacaksın... Dahası, o zamana dek sen şıklığını düşünüp atmasan bile, bakımsızlıktan onlar kendiliklerinden dökülüp gidecekler. Hadi sen söyle! Sence ne kadar eder bunlar? İki ruble yirmi beş kapik! Unutma ki gene aynı koşulla: Bir yıl içinde eskitebilirsen yenilerini bedava alacaksın! Feayef'in dükkânında başka türlü satış yapmıyorlar: Bir

(*) Rusça "ştati" sözcüğüyle "ştani" sözcüğünün benzerliğinden yararlanarak espri yapılıyor – ç.n.

kez para verdin mi, ömür boyu bir daha vermiyorsun... bir daha uğramıyorsun oraya çünkü... Eh, çizmelere gelelim artık... Nasıllar? Gerçi belli, oldukça eskiler, ama iki ay idare ederler seni. Dışarıdan gelmeler çünkü. Avrupa malı. İngiliz elçiliği sekreteri geçen hafta bitpazarında elden çıkarmış bunları... Topu topu altı gün giymiş adam, paraya çok sıkışınca satmış. Fiyatı bir ruble elli kapik. Nasıl, iyi mi?

– Evet ama, ayağına olmayabilirler! dedi Nastasya.

– Olmayabilirler mi dedin! (Raskolnikov'un eski, buruş buruş, her yanında çamurlar kurumuş, delik deşik çizmesini çıkardı cebinden.) Peki bu nedir? Önlemimi aldım da gittim ben. Bu acayip şeye göre ölçtüler biçtiler öyle verdiler bunları. Çok iyi gitti işler. İç çamaşırları konusunda ise ev sahibesiyle anlaştık. Önce, al sana keten bezinden, ama yakaları modaya uygun üç gömlek... Böylece seksen kapik kasket, giysiler iki ruble yirmi beş kapik, toplam üç ruble beş kapik eder... çizmeler, çok iyi oldukları için, bir buçuk ruble... toplam, dört ruble elli beş kapik... çamaşırlara da beş ruble... toplam harcadığımız para, tam dokuz ruble elli beş kapik eder... Geriye kalır kırk beş kapik ile birkaç bakır beşlik... Buyurun, hepsi burada, alın. Böylece, üstünü başını güzelce toparlamış oldun Rodya. Çünkü, bana sorarsan, paltonun, daha uzun süre işe yarayabileceği bir yana, ayrıca soylu bir görünüşü de var. Şarmer'in işçiliği veriyor ona bu soyluluğu... Çoraplar ile öteki ufak tefek şeylere gelince, onları sana bırakıyorum. Geriye yirmi beş ruble kadar bir paramız kalıyor. Paşenka ile kira konusunu hiç dert etme... Söyledim ya sana, kredimiz sonsuz... Şimdi izin ver kardeş, çamaşırlarını değiştirelim... Kim bilir, belki de çamaşırlarına sinmiştir hastalığın...

Razumihin'in gergin-şakacı bir tavırla anlattığı alışveriş öyküsünü tiksintiyle dinlemişti Raskolnikov, kolunu sallayarak,

– Bırak! İstemiyorum! dedi.

Razumihin itiraz etti:

– Yo, olmaz kardeş! Ne diye o kadar taban teptim ben! Nastasyacığım, utanmayın, yardım edin bana, ha işte şöyle...

Raskolnikov'un karşı koymasına aldırmadan, çamaşırlarını

değiştirdi. Raskolnikov yastığın üzerine attı kendini, iki dakika tek sözcük etmeden öyle kaldı.

"Uzun süre başımdan gitmeyeceğe benzerler!" diye geçiriyordu içinden. Sonunda, yüzü duvara dönük,

– Bütün bunları hangi parayla aldın? diye sordu.

– Hangi parayla mı? Soruya bak! Senin kendi paranla. Kooperatifçi getirmişti ya... Vahruşin aracılığıyla annen para yollamıştı sana... Unuttun mu?

Raskolnikov uzun süre kara kara düşündükten sonra,

– Şimdi anımsadım... diye mırıldandı.

Razumihin, kaşlarını çatmış, huzursuz bakışını arkadaşının yüzünden ayırmadan bakıyordu ona.

O anda kapı açıldı, uzun boylu, sağlam yapılı biri girdi odaya. Raskolnikov'a tanıdık gelmişti sanki. Razumihin sevinçle haykırdı:

– Zosimov! Sonunda gelebildin demek!

IV

Uzun boylu, şişman, soluk beyaz tombul yüzü sinekkaydı tıraşlı, gözlüklü bir gençti Zosimov. Düz saçları çok açık sarıydı. Şişmanlıktan şişmiş parmağında kocaman altın bir yüzük vardı. Yirmi yedi yaşlarındaydı. Üzerinde ince kumaştan şık, bol bir pardösü, açık renk yazlık bir pantolon vardı. Üzerindeki her şey genelde bol, şık, yeni dikilmiş gibi yepyeniydi. Gömleği kusursuz, saat kordonu kalındı. Davranışlarında uyuşukluk ölçüsünde bir yavaşlık, aynı zamanda, özellikle takınıldığı belli bir senli benlilik vardı. Özellikle saklamaya çalışsa da, kendini beğenmişliği çarpıyordu göze. Tanıdıkları onu dayanılmaz bulurlar, ama işini iyi bildiğini söylerlerdi.

– İki kez uğradım sana, adamım... diye haykırdı Razumihin. Görüyor musun, kendine geldi!

Zosimov,

– Görüyorum, görüyorum, dedi. (Divanın ayakucuna çöküp elinden geldiğince rahat yayıldıktan sonra Raskolnikov'un yü-

züne dikkatli dikkatli bakarak ekledi:) Ee... şimdi nasılız bakalım?

Razumihin sürdürdü konuşmasını:

– Çok karamsar... Çamaşırlarını değiştirdik demin, az kaldı ağlayacaktı...

– Son derece doğal bir şey... İstemiyorsa, sonra değiştirebilirdiniz çamaşırlarını... Nabzı harika. Başın hâlâ biraz ağrıyor, değil mi?

Raskolnikov birden doğruldu yattığı yerden, gözleri öfkeyle parlıyordu. Sinirli, ısrarlı bir tavırla,

– Bir şeyim yok benim! İyiyim! diye söylendi.

Ama hemen yastığa düştü başı gene, yüzünü duvara döndü. Zosimov dikkatle izliyordu onu.

Bezgin bir sesle,

– Çok güzel... dedi. Her şey olması gerektiği gibi... Bir şeyler yedi mi?

Hastanın neler yediğini anlattılar ona. Neler verebileceklerini sordular.

– Ne isterse verin... Çay, çorba, ne isterse... Ama mantardı, hıyardı, veremezsiniz. Sığır eti de yasak kuşkusuz... Anla işte canım, şurup falan da olmaz... (Razumihin'le bakıştı.) Yarın gelip göreceğim onu gene. Belki bugün bile... bir ara uğrarım.

Razumihin,

– Yarın akşam çıkarıp biraz dolaştıracağım onu, dedi. Yusupov Parkı'na, sonra "Pale-de-Kristal"e götüreceğim.

– Bana sorarsan, yarın yerinden kıpırdatma onu derim. Ama... birazcık... Neyse, sonra konuşuruz bunu.

– Ne şanssızlık, ben de bugün arkadaşlarla yeni eve taşınmamı kutlayacaktım. Hemen şuraya taşındım. O da gelebilseydi ne iyi olurdu. Aramızda olsaydı, divanda uzansaydı bile yeterdi... (Zosimov'a döndü Razumihin.) Sen geliyorsun, değil mi? Unutmayasın sakın, söz verdin...

– Geleceğim ama, belki biraz geç. Ne hazırlıklar yaptın bakalım?

– Ne olacak... çay, votka, ringa balığı. Börek de var. Yabancı olmayacak aramızda, biz bize olacağız.

– Sözgelimi kimler?

– Hepsi bu mahallenin insanları, hemen hepsi de yeni tanıdığım insanlar... yaşlı dayım dışında olanlar kuşkusuz. Dayım da yeni sayılır ya... Bazı işleri için dün geldi Petersburg'a. Beş yılda bir görüşebiliyoruz onunla.

– Ne iş yapıyor dayın?

– Ömrünü taşra postanelerinde posta müdürlüğü yaparak geçirdi. Şimdi emekli, küçük bir emekli maaşı var. Altmış beş yaşında. Neyse, sözünü etmeye değmez... Ama seviyorum onu. Sonra Porfiriy Petroviç geliyor. Mahallenin sorgu yargıcıdır... Bir hukuk adamı. Sahi, tanıyorsun onu sen...

– O da mı akraban oluyor?

– Çok uzaktan. Ne diye buruşturdun yüzünü? Tartıştınız diye gelmeyecek misin yoksa?

– O tartışmayı önemsediğim yok benim...

– Doğrusu da bu zaten. Ayrıca bir üniversite öğrencisi, bir öğretmen, bir memur, bir müzisyen, bir subay, bir de Zamyetov...

– Söyler misin lütfen, senin ya da (bakışıyla Raskolnikov'u gösterdi Zosimov) onun Zamyetov denen adamla ne ilişkiniz var?..

– Ah şu zor beğenir insanlar! Onların prensipleri!.. sen de baştan aşağı prensipsin yani... yaylar üzerindeymiş gibi prensiplerinin üzerindesin... kendi iradenle bir şey yapamıyorsun. Bence bir insan iyi mi, prensip bu işte... başka bir şey bilmek istemiyorum. Zamyetov da harika bir çocuk.

– Ama avanta da alıyor.

Birden öfkelenmişti Razumihin,

– Seni beni ne ilgilendirir avanta alması, bize ne bundan? diye haykırdı. Ne alırsa alsın! Avanta alıyor diye övdüm mü ben onu? Onun kendine göre iyi bir çocuk olduğunu söyledim, o kadar! Her yönüyle inceleyecek olursan, dünyada kaç iyi insan bulabilirsin ki? Dahası, inanırım, o zaman ben şu kocaman işkembemle ancak pişmiş bir baş soğandan fazlasını etmem, üstüne seni bile ekleseler!...

– Çok az dedin be canım, iki soğan veririm ben sana...

– Ben sana ancak bir soğan veririm! Sen espri yap hâlâ! Zamyetov çocuk daha, saçlarını çekeceğim biraz, çünkü yönlendirmek gerek onu, itip kakmak değil... Bir insanı, hele hele bir çocuğu iyi yola sokmak istiyorsan itip kakmayacaksın onu... Çocuklara bir kat daha özenle davranmak gerekir... Ah siz ilerici kafasızlar, dünyadan haberiniz yok! İnsana saygınız yok, böylece kendinizi küçük düşürüyorsunuz... Ayrıca, bilmek istiyorsan söyleyeyim, evet, ortak bir işimiz var Zamyetov'la.

– Bunun ne olduğunu bilmek isterdim.

– Hep şu boyacı işi işte... Bu işten kurtaracağız onu! Şu anda kötü bir durum yok zaten ortada. Olay bütün çıplaklığıyla ortada çünkü! Yalnızca biraz yardım etmiş olacağız, hepsi o kadar...

– Ne boyacısıymış?

– Sahi anlatmadım mı sana? Ciddi misin? Sanırım olayın yalnızca başlangıcını anlatmıştım sana... Şu tefeci memur karısı kocakarı vardı ya... şimdi de bir boyacıyı karıştırdılar olaya...

– Evet, o cinayeti sen anlatmadan önce de duymuştum. Bir bakıma... ilgileniyorum da bu olayla... bir nedenle... Gazetelerde okudum... Ee, sonra...

Bu arada Nastasya Raskolnikov'a dönüp bağırdı birden:

– Lizaveta'yı da öldürdüler!

Ta baştan beri odadan çıkmamış, kapının dibinde duvara yaslanıp ayakta beklemiş, konuşulanları dinlemişti.

Raskolnikov güç işitilir bir sesle,

– Lizaveta'yı mı dedin? diye mırıldandı.

– Satıcı kadın Lizaveta'yı tanımıyor muydun yoksa? Sık sık gelirdi bize. Senin gömleğini bile yamamıştı.

Yüzünü duvara döndü Raskolnikov, küçük, beyaz çiçeklerin olduğu kirli, sararmış duvar kâğıdında acemice yapılmış beyaz, kahverengi birtakım çizgileri olan çiçeklerden birini seçti, onu incelemeye koyuldu: Kaç yapraklıydı, yaprakların kaçar çentiği vardı, sapı kaç çizgiden oluşmuştu? Kollarının bacaklarının uyuştuğunu, sanki bedeninden bile ayrıldıklarını hissediyor, ama onları kıpırdatmayı denemiyor, ısrarla çiçeği incelemeyi sürdürüyordu.

Zosimov belirgin bir hoşnutsuzlukla kesti Nastasya'nın gevezeliğini:

– Peki ne olmuş o boyacıya?

Nastasya göğüs geçirmiş, susmuştu.

Razumihin heyecanla sürdürdü anlatmasını:

– Onu da cinayetten şüpheliler arasına yazmışlar!

– Delil falan var mıymış?

– Ne delilinden söz ediyorsun? Bununla birlikte, delil sayılamayacak olsa da, bir delile dayanmışlar, bunun kanıtlanması gerekiyor! Bu da tıpkı ilk başta tutuklayıp sonra serbest bıraktıkları şu iki kişinin işine benziyor... Koh ile Pestryakov'un işine... Tüh! Ne budalaca yapıyorlar bu işleri, ilgisi olmayan birine bile iğrenç geliyor! Bugün Pestryakov da uğrar bana belki... Sahi, senin de haberin var olaydan Rodya... Sen hastalanmamıştın daha... Karakolda bu olaydan senin yanında söz ettiklerinde bayıldığın günden bir gün önce olmuş...

Zosimov merakla baktı Raskolnikov'a. Beriki kıpırdamadan yatıyordu. Zosimov Razumihin'e döndü.

– Biliyor musun ne diyeceğim, Razumihin, dedi. Sana bakıyorum da, ne işgüzar biri diye düşünüyorum...

Razumihin masaya bir yumruk indirdi,

– Sen ne dersen de, kurtaracağız onu! diye haykırdı. Burada insanın canını en çok sıkan ne biliyor musun? Onların yalan söylemeleri değil. Bir insanın yalan söylemesi her zaman bağışlanabilir. Sevimli bir şeydir yalan, çünkü gerçeğe götürür bizi. Hayır, kötü olan, yalan söylerlerken söyledikleri yalana kendilerinin de inanmaları. Porfiriy'e saygım var, ancak... Öyleyken, sözgelimi, önce ne şaşırttı onları? Kapı kapalıydı, biraz sonra kapıcıyla geldiklerindeyse açık... Öyleyse Koh ile Pestryakov işlediler cinayeti! Adamlar böyle düşünüyorlar işte.

– Neyse canım, heyecanlanma. Yalnızca tutukladılar onları, başka ne yapabilirlerdi ki... Sırası gelmişken söyleyeyim, Koh denen adamla bir yerde karşılaşmıştım. Anlattıklarına göre, günü dolmuş rehin bırakılan eşyaları satın almak için sık sık uğrarmış yaşlı kadına. Öyle mi?

– Evet, düzenbazın teki! Borç senedi bile satın alıyormuş.

Adamın mesleği bu... Canı cehenneme! En çok neye canım sıkılıyor biliyor musun? Onların eskimiş, adi, kokuşmuş usullerine... Oysa yalnızca bu olayda yepyeni bir yol açılabilir. Yalnızca psikolojik verilerle gerçek delillere ulaşma yolu bulunabilir. "Yok efendim, elimizde gerçekler var!" Ama gerçekler her şey demek değildir ki. İşin hiç değilse yarısı da o gerçekleri nasıl kullanabileceğine bağlıdır!

– Peki sen kullanabiliyor musun gerçekleri?

– Öyle ya, işe yardımın dokunabileceğini hissediyorsan, bunu elinle dokunuyor gibi hissediyorsan, susmamalısın, eğer... Eh! Ayrıntılarıyla biliyorsun sen olayı, değil mi?

– Hadi boyacı olayına gel, bekliyorum.

– Ha, evet! Anlatayım da dinle: Cinayetten tam iki gün sonra sabahleyin (Koh ile Pestryakov attıkları her adımı kanıtlamış olmalarına, anlattıklarında gerçekler gün gibi ortada olmasına karşın!) adamlar hâlâ onlarla oyalanırlarken birden hiç beklenmedik bir gerçek çıkıyor ortaya. Sözü geçen evin tam karşısında meyhane işleten Duşkin adında bir köylü içinde bir çift altın küpe bulunan küçük bir kutuyla karakola geliyor, başlı başına bir öykü anlatıyor: "Önceki gün akşam üzeri, yaklaşık saat sekiz sularında (güne, saate dikkat ediyor musun?) daha önce de dükkânıma gelip giden boyacı Mikolay elinde bu küpelerle dükkânıma geldi. Küpeleri rehin bırakmak, karşılığında iki ruble almak istiyordu. Ben bunları nerede bulduğunu sorduğumda da sokakta bulduğunu söyledi. Başka bir şey sormadım. (Duşkin söylüyor bunu) çıkarıp bir ruble verdim kendisine. Çünkü ben vermesem başka biri verecekti ona bu parayı, ne değişirdi ki... sonra da içkiye yatıracaktı. İyisi mi bende kalsındı küpeler. Fazla mal göz çıkarmazdı ya... Çalıntı oldukları anlaşılırsa da götürür yerine teslim ederdim..." Kuşkusuz masal anlatıyor adam, eşek gibi yalan söylüyor. Duşkin denen bu adamı çok iyi tanıyorum çünkü. O da tefecidir. Çalıntı malları saklar. Mikolay'dan da otuz rublelik küpeleri hiç de "götürüp yerine teslim etmek için" almamıştır. Sırf korktuğu için böyle söylüyor. Neyse, canı cehenneme... Bak daha neler anlatıyor Duşkin denen adam: "Bu köylüyü, yani Mikolay Demehtyef'i ço-

cukluğundan tanırım... ikimiz de Ryazan ilinin Zarayski ilçesindeniz. Gerçi sarhoşun tekidir Mikolay, arada bir iyi de içer. O evde Mitrey ile birlikte boya yaptıklarını biliyordum. Mitrey de bizim oralıdır. Verdiğim parayı hemen bozdurdu, peş peşe iki kadeh yuvarladı, paranın üstünü cebine koyup çıktı. Mitrey yanında yoktu, onu görmedim. Ertesi gün Alyona İvanovna ile kız kardeşi Lizaveta İvanovna'nın baltayla öldürüldüklerini duyduk. Tanıyorduk onları. Bunun üzerine küpeler konusunda bir kuşku düştü içime. Çünkü yaşlı kadının değerli eşyalar karşılığında para verdiğini biliyorduk. Kalkıp boyacıların kaldıkları eve gittim. Belli etmeden sorup soruşturdum. Önce Mikolay'ın evde olup olmadığını sordum. Mitrey onun kendini içkiye verdiğini, bütün gece ortalarda görünmediğini, hava aydınlanırken eve zilzurna sarhoş geldiğini, on on beş dakika kalıp gene çıktığını söyledi. Bir daha görmemişti onu Mitrey, boyayı tek başına bitirmeye çalışıyordu. Çalıştıkları yer ikinci katta, öldürülen kadınınkiyle aynı merdiven üzerindeydi. Bunları öğrenince Mitrey'e bir şey söylemedim, (böyle anlatıyormuş Duşin,) cinayetle ilgili öğrenebildiklerimi öğrendikten sonra, içimde hep aynı kuşkularla eve döndüm. Sonra bu sabah saat sekizde, yani olayın üçüncü gününün sabahı saat sekizde, anlatabiliyor muyum, baktım Mikolay bana geldi. Ayık da değildi, çok sarhoş da. Laftan anlayacak durumdaydı. Peykeye oturdu. Bir şey söylemiyor, susuyordu. O anda meyhanede ondan başka yabancı yalnızca bir müşteriyle, peykede uyuyan tanıdık bir müşterimiz, iki de bizim garson çocuk vardı. "Mitrey'i gördün mü?" diye sordum ona. "Hayır, görmedim," dedi. "Buralara da hiç uğramadın mı?" – "Üç gündür uğramadım." – "Peki dün gece nerede yattın?" – "Kumlar Mahallesi'nde Kolomenskilerde," dedi. "Peki o günkü küpeleri nerede bulmuştun?" diye sordum. "Sokakta," dedi. Yüzüme bakmadan, tuhaf bir biçimde konuşuyordu. "Duydun mu, dedim, o akşam tam o saatte sizin boya yaptığınız dairenin iki kat üstünde bir şeyler olmuş?" – "Haberim yok," dedi. Ama nedense birden faltaşı gibi açılmıştı gözleri, yüzü kireç gibi bembeyaz olmuştu. Olanları anlattım ona, baktım, yavaş yavaş şapkasını aldı, kalkmaya ha-

zırlandı. Durdurmaya çalıştım onu. "Bekle biraz Mikolay, dedim, içecek bir şeyler istemez misin?" Bu arada çocuğa da kapıyı tutması için işaret etmiştim. Tezgâhın arkasından çıktım. Birden nasıl fırladı yerinden anlatamam, kendini sokağa attığı gibi köşede gözden kayboldu. O anda kuşkularım kesinleşmişti artık. Cinayeti onun işlediği belliydi..."

– Elbette belli!.. diye mırıldandı Zosimov.

– Dur hele, acele etme! Sonunu dinle bakalım! Anlaşılacağı gibi, var güçleriyle Mikolay'ı aramaya koyuldular. Duşkin'i yakaladılar, evini aradılar, Mitrey'in de... Kolomenskilerin de altını üstüne getirdiler... Ancak önceki gün bulup getirdiler Mikolay'ı. .....ski kontrol karakolu yakınlarında bir handa ele geçirmişler onu. Hana gittiğinde boynundaki haçı çıkarıp hancıya vermiş, haça karşılık bir şişe içki istemiş. Vermişler. Birkaç dakika sonra bir kadın ineklerin ahırına gitmiş, aralıktan bakınca bitişik ahırda onun kirişe kuşağını bağladığını, sonra düğüm yaptığını, bir kütüğün üzerine çıkıp boğazına geçirmeye çalıştığını görmüş. Kadın bas bas bağırmaya başlamış. Koşarak gelmişler. "Kimsin sen, kimin nesisin?" diye sormuşlar. "Beni falanca karakola götürün, demiş, orada her şeyi itiraf edeceğim." Böylece kendisine yakışan bir törenle falanca karakola, yani bizim karakola getirmişler onu. Ananın adı, babanın adı, yaşın... "yirmi iki yaşındayım", falan filan... Soru: "Mitrey'le boya yaparken, tam o saatte merdivenden birilerinin inip çıktığını görmediniz mi?" Yanıt: "İnip çıkanlar elbette olmuştur, ama biz farkına varmadık." – "Bir gürültü, ya da buna benzer bir şey de mi duymadınız?" – "Dikkatimizi çeken bir ses duymadık." – "Peki, küpeleri bulduğun gün o saatlerde iki kat üstünüzde yaşlı bir kadınla kız kardeşinin öldürülüp soyulduğundan haberin var mıydı?" – "Bir şeyden haberim yok, bir şey duymadım. Kadınların öldürüldüğünü önceki gün meyhanede Afanasi Pavlıç'tan öğrendim." – "Peki küpeleri nereden aldın?" – "Onları sokakta buldum." – "Ertesi gün Mitrey'le işe niçin gitmedin?" – "İçmiştim çünkü." – "Nerelerdeydin?" – "Orada burada." – "Duşkin'in meyhanesinden niçin öyle kaçtın?" – "Çok korkmuştum da ondan." – "Neden kork-

muştun?" – "Beni suçlu sanmalarından." – "Bir suçunun olmadığını biliyorsan neden korktun?.." İster inan ister inanma Zosimov, bu soruyu sormuşlar ona, hem de tam böyle, sözcüğü sözcüğüne... Kesin biliyorum bunu, sağlam yerden duydum! Ne soru değil mi? Ne soru?

– Öyle ama, birtakım kanıtlar var ortada.

– Bırak şimdi kanıtı manıtı... Sordukları şu sorudan söz ediyorum ben, işin aslını kendilerince nasıl yorumladıklarından söz ediyorum! Neyse canım, boş ver şimdi bunlara!.. Sözün kısası, çocuğu öylesine sıkıştırmışlar, öylesine şaşkına çevirmişler ki, sonunda itiraf etmiş. "Sokakta bulmadım küpeleri, Mitrey ile birlikte çalıştığımız dairede buldum," demiş. "Nasıl buldun?" – "Şöyle ki, Mitrey'le bütün gün çalışmıştık, saat sekize kadar... tam çıkmaya hazırlanıyorduk, Mitrey birden fırçayı kaptı, yüzümü gözümü boyadı, sonra da kaçmaya başladı, ben de onu kovalamaya başladım. Arkasından koşarken avazım çıktığınca bağırıyordum. Tam merdivenlerden inip kapıya döndüğüm anda kapıcıyla çarpıştım. Yanında beyler vardı, kaç kişi olduklarını anımsamıyorum. Kapıcı küfretti bize, öteki kapıcı da küfretti. Kapıcının karısı çıktı odasından, o da ağzına geleni söyledi. O sırada yanında bir bayanla kapıdan girmekte olan bir beyefendi de azarladı bizi. Çünkü Mitka ile ben önlerinde yerlerde yuvarlanıyorduk. Ben Mitka'yı saçlarından yakalamış, yere yuvarlamış, yumruklamaya başlamıştım. Mitka da alttan saçlarıma yapışmış yumrukluyordu beni. Ama öfkemizden yapmıyorduk bunu, öyle şakalaşıyorduk işte. Sonra kurtuldu elimden Mitka, kaçıp gitti. Ben de arkasından... Ama yetişemeyince daireye yalnız döndüm. Ortalığı toplamam gerekiyordu çünkü. Öteberiyi toplamaya başladım. Bir yandan da Mitrey'in gelmesini bekliyordum. Koridorda kapının arkasında yerde bir şeye bastım. Baktım, kâğıda sarılı küçük bir kutu. Kâğıdı açtım, kapağı çengelli küçük bir kutu gördüm. Kutuyu açtım, bir çift küpe vardı içinde..."

Raskolnikov birden,

– Kapının arkasında mı? diye bağırdı. Kapının arkasında yerde miymiş? Kapının arkasında ha?

Bulanık, ürkek bakışlarla Razumihin'e bakıyordu. Sonra koluna dayanarak yavaşça doğruldu yattığı yerden. Razumihin de doğruldu.

– Evet... ne çıkar bundan? dedi. Sana ne oluyor? Niçin öyle heyecanlandın birden?

Raskolnikov tekrar başını yastığa koyarken güç duyulur bir sesle,

– Hiiç!... diye karşılık verdi.

Gene duvara döndü yüzünü. Odada bir süre herkes sustu. Neden sonra Razumihin Zosimov'a sorar gibi bakarak,

– Sayıklıyor galiba? diye mırıldandı.

Zosimov "hayır" anlamına hafifçe salladı başını.

– Sonra ne oldu? Anlat... dedi.

– Hiiç... ne olacak! Küpeleri görür görmez daireyi de, Mitka'yı da unutup şapkasını kaptığı gibi soluğu Duşkin'in meyhanesinde almış, bilindiği gibi, bir ruble almış ondan, küpeleri sokakta bulduğunu söylemiş, kafayı çekmeye başlamış... Cinayet konusunda hâlâ aynı şeyi söylüyormuş: "Bir şeyden haberim yok, bir şey duymadım. Olanları önceki gün meyhanede öğrendim." – "Bugüne dek niçin çıkmadın ortaya? – "Korkumdan." – "Peki niçin asmak istedin kendini?" – "Düşünceden." – "Ne düşüncesinden?" – "Beni suçlu sanacakları düşüncesinden." Bütün hikâye bu işte. Şimdi, ne dersin, sence ne sonuç çıkardılar bundan?..

– Ne diyebilirim ki? Durum ortada, olay belli... Sanırım senin boyacıyı salıvermeyeceklerdir.

– Evet, katil diye içeri aldılar onu zaten! Kimsenin bir kuşkusu yok suçlu olduğundan...

– Öfkenden böyle söylüyorsun. Peki ya küpeler konusunda ne diyeceksin? Söyler misin, o gün, o saatte küpeler yaşlı kadının sandığından Nikolay'ın eline geçmişse... ne dersin, nasıl gerçekleşmiş olabilir bu? Böyle bir soruşturmada önemli bir nokta değil midir bu?

– Nasıl mı geçtiler? diye haykırdı Razumihin. Nasıl geçtiler ha? Sen ki bir doktorsun, önce insanı öğrenmek zorundasın, insan yaradılışını tanıyıp öğrenmek için herkesten çok fırsat

geçiyor eline... sen, doktor, bütün bu veriler eldeyken nasıl oluyor da Nikolay denen adamın nasıl biri olduğunu göremiyorsun? Daha ilk bakışta nasıl oluyor da anlayamıyorsun onun sorguda söylediklerinin tümünün gerçeğin ta kendisi olduğunu? Evet, tam tamına onun anlattığı gibi geçti eline küpeler. Kutunun üzerine bastı, sonra eğilip aldı onu!

– Tutalım ki öyle oldu. Söyledikleri gerçeğin ta kendisi! Peki ama, ilk başta yalan söylediğini itiraf etmedi mi?

– Bak ne diyeceğim. Dikkatle dinle söyleyeceklerimi: Kapıcı da, Koh da, Pestryakov da, öteki kapıcı da, birinci kapıcının karısı da, o sırada onunla birlikte kapıcı odasında oturan satıcı kadın da, tam o anda arabadan inip kolunda karısıyla kapıdan girmekte olan danışman Kryukov da, bütün bunlar, yani sekiz on tanık aynı şeyi, Nikolay'ın Dimitri'yi altına alıp yumrukladığını, Dimitri'nin de alttan onun saçlarına yapışmış, onu yumrukladığını söylemiyorlar mı? Kapının önünde yerde yatmış, yolu kapamamışlar mıydı? Herkes azarlamıştı onları. Oysa onlar "çocuklar gibi" (tanıkların kendi ifadesidir bu) alt alta üst üste yerlerde yuvarlanıyorlar, bağırıp çağırıyor, boğuşuyor, kahkahalarla, birbirleriyle yarışırcasına kahkahalarla gülüyorlardı. Sonra elleri yüzleri boyalı, çocuklar gibi birbirini kovalayarak sokağa fırlamışlardı. Duyuyor musun? Şimdi iyi düşün: Yukarıda cesetler sıcaktı henüz, duyuyor musun, oraya vardıklarında soğumamışlardı çünkü! Eğer cinayeti onlar işlediyse, ya da Nikolay bir başına yaptıysa bunu, yaşlı kadının açıp kutusunu boşalttılarsa, ya da herhangi bir biçimde bu soyguna karıştılarsa yalnızca şu soruyu sor kendine lütfen: Bir yanda neşeyle bağrışmalar, kahkahalar, kapı önünde çocukça boğuşmalar, öte yanda baltalar, kan, canice bir kurnazlık, dikkat, soygun... Bu iki ruhsal durum birbiriyle bağdaşabilir mi sence? Demin, beş on dakika önce iki insanı öldürmüşler (çünkü cesetler soğumamıştır henüz) sonra cesetleri ortada, kapıyı da açık bırakıp, birtakım kimselerin de yukarı çıktıklarını bile bile, üstelik çaldıkları şeyleri de bir kenara atıp, sokakta çocuklar gibi boğuşuyorlar, herkesin dikkatini üzerlerine çekiyorlar ki, bunun böyle olduğunu söyleyen on tanık var!

– Gerçekten çok tuhaf! Öyle görünüyor ki, olanaksız, ama...

– Hayır canım, "*ama*"sı falan yok bunun. O gün o saatte Nikolay'ın eline geçen küpeler gerçekten ona karşı önemli bir kanıtsa, (ki, onun açıklamasıyla hiç de *güvenilir bir kanıt* olmadığı çıkmıştır ortaya) o zaman çocuktan yana olan gerçekleri de göz önüne almak gerekir. Üstelik bu gerçekler *yadsınamayacak* gerçeklerdir. Ne dersin, bizim adalet sistemimize göre böyle bir delil (yalnızca psikolojik olanaksızlığa, yalnızca ruhsal duruma bağlı bu gerçek) kişinin suçlu olduğunu gösteren ne tür olursa olsun, elle tutulur her türlü kanıtı çürüten, yadsınamaz bir delil olarak kabul edebilirler mi, ya da onların bunu yapabilecek yetenekleri var mıdır? Hayır, kabul etmeyeceklerdir, asla kabul etmeyeceklerdir. Kutuyu buldular çünkü, adam da canına kıymak istedi, öyle ya, "suçlu olmasaydı böyle bir şeye kalkışır mıydı!" Asıl sorun bu işte, buna sıkılıyor canım! Anla beni!

– Canının sıkıldığının farkındayım. Bir dakika, sormayı unuttum: Peki, küpelerin bulunduğu kutunun yaşlı kadının evinden alındığının kanıtı var mı?

Razumihin yüzünü ekşitti, sanki isteksiz, karşılık verdi:

– Kanıtlandı bu. Koh tanıdı küpeleri, ayrıca sahibini de gösterdi. Kadın, küpelerin kendisinin olduğunu kuşkuya yer bırakmayacak biçimde kanıtladı.

– Bu kötü işte. Bir şey daha var: Koh ile Pestryakov merdivenlerden çıkarlarken Nikolay'ı gören olmamış mı? Bunu herhangi bir biçimde kanıtlamanın olanağı yok mu?

Razumihin canı sıkkın, yanıt verdi:

– Kimse görmemiş. İşin iğrenç yanı da bu zaten. Bu aşamada onların tanıklığının önemli bir anlamı olmasa bile, Koh ile Pestryakov da yukarı çıkarlarken fark etmemişler onları. "Dairenin kapısının açık olduğunu gördük, diyorlar, içeride çalışıyorlardı belki, ama geçerken dairede birilerinin olup olmadığına dikkat etmedik. O anda içeride işçiler var mıydı, yok muydu, kesin anımsamıyoruz."

– Hım... Öyleyse, Nikolay'ın suçsuz olduğunu gösteren, birbirlerini yumrukladıklarından, kahkahalarla gülüştüklerinden

başka bir kanıt yok elde... Tutalım ki güçlü bir kanıttır bu, ancak... İzninle söyler misin: Olayın bütününü nasıl açıklıyorsun sen? Nikolay'ın dediği doğruysa, küpeleri gerçekten de boya yaptıkları dairede bulduysa, küpelerin bulunuşunu nasıl açıklıyorsun?

– Nasıl mı açıklıyorum? Açıklayacak ne var ki bunda? Olay apaçık ortada! En azından, olayları izlemek için tutulması gereken yol ortada, besbelli... Özellikle küpelerin bulunduğu kutu gösteriyor yolu. Gerçek katil düşürdü küpeleri. Koh ile Pestryakov kapıyı çalarlarken katil içeride, sürgülü kapının arkasındaydı. Koh aptallık edip Pestryakov'un arkasından aşağı inince katil hemen dışarı fırladı, merdivenlerden aşağı koştu. Çünkü başka bir kurtuluşu yoktu. Merdivenlerde, o anda yukarı çıkmakta olan Koh'a, Pestryakov'a, kapıcıya görünmekten, biraz önce Dimitri ile Nikolay'ın koşarak dışarı çıktıklarında boş bıraktıkları daireye dalıp kurtuldu. Kapıcı ile yanındakiler dairenin önünden geçip üst kata çıkarlarken kapının arkasına saklandı. Ayak sesleri kesilene dek bekledi, sonra sakin sakin inmeye başladı merdivenlerden, tam Dimitri ile Nikolay birbirlerini kovalayarak sokağa fırladıkları, oradaki herkesin dağıldığı, kapıda kimsenin kalmadığı bir anda çıktı gitti kapıdan. Belki gören olmuştur onu, ama fark etmemişlerdir. Az mı insan girip çıkıyor o kapıdan? Katil küpelerin bulunduğu kutuyu kapının arkasında saklanırken düşürdü cebinden, ama fark etmedi düşürdüğünü, bunu fark edecek durumu yoktu çünkü. Bu kutu, onun orada saklandığının kesin kanıtıdır. Bütün olay bu işte!

– Harika! Evet dostum, harika! En akla yatkın olanı bu!

– Peki ama niçin? Niçin?

– Her şey birbiriyle son derece uyumlu çünkü... örgü gibi izliyor birbirini her şey... Tıpkı tiyatroda olduğu gibi...

– Eh!... diye haykırdı Razumihin.

Tam o anda kapı açıldı, odadakilerin hiçbirinin tanımadığı bir yabancı girdi içeri.

V

Orta yaşlı biriydi gelen. Asık suratlı, kendini beğenmiş bir görünümü vardı. Aşırı titiz, hiçbir şeyi beğenmeyen biri olduğu belliydi. İçeri girer girmez kapının dibinde durmuş, bakışıyla "Ben nereye geldim böyle?" diye sorar gibi, gizlemediği küçümser bir şaşkınlıkla bakınmaya başlamıştı. Kuşkulu, hatta bir ölçüde korkunun, sanki biraz da aşağılanmışlığın bile, verdiği yapmacık bir heyecanla Raskolnikov'un basık tavanlı, dar "vapur kamarasını" inceliyordu. Sonra aynı şaşkın bakışını çevirdi, kirli, iğrenç divanında yarı çıplak yatmakta olan saçı başı birbirine karışmış, eli yüzü kir pas içinde Raskolnikov'a baktı. Raskolnikov da kımıldamadan ona bakıyordu. Daha sonra, gene hep o yavaş bakışıyla yorgun, bitkin Razumihin'in karmakarışık, taranmamış saçlarını, tıraşsız yüzünü incelemeye koyuldu. Razumihin de yerinden kıpırdamadan soru dolu küstah bakışını doğrudan onun gözlerinin içine dikmişti. Bu gergin sessizlik bir dakika kadar sürdü. Sonra, beklendiği gibi, küçük bir değişiklik oldu ortamda. Gelen bay birtakım (aslında oldukça belirgin) belirtilerden kendini üstün görmesinin bu "vapur kamarasında" pek işe yaramayacağını anlamış olacak, Zosimov'a dönüp, biraz yumuşamış, oldukça kibar (ama gene de katı bir yanı yok değildi) bir tavırla sorusunun her hecesini tane tane söyleyerek,

– Üniversite öğrencisi, ya da eski üniversite öğrencisi Rodion Romanıç Raskolnikov siz mi oluyorsunuz? diye sordu.

Zosimov yavaşça kımıldadı oturduğu yerde. O anda Razumihin (sorunun hiç de kendisine sorulmamış olmasına karşın) ondan önce davranıp söze karışmamış olsaydı belki yanıt bile verecekti.

– Şurada divanda yatandır Raskolnikov! dedi Razumihin. Ne istemiştiniz?

Bu, karşısındakini umursamaz "Ne istemiştiniz?" sorusu kendini beğenmiş bayın ayaklarını yerden kesmişti. Az kalmıştı, Razumihin'e dönecekti bile, ama tam zamanında topar-

lamıştı kendini, hemen Zosimov'a dönmüştü gene. Zosimov başıyla hastayı gösterip baygın bir sesle,

– Raskolnikov o! dedi.

Sonra esnedi. Ama nedense doğal denemeyecek ölçüde çok açmıştı ağzını. Doğal denemeyecek ölçüde de uzun süre açık tutmuştu. Sonra ağır ağır yeleğinin cebine soktu elini, yüksek kapaklı kocaman altın bir saat çıkardı, gene ağır ağır açtı kapağını, saatin kaç olduğuna baktı, sonra gene ağır ağır kapadı kapağını, cebine eski yerine koydu.

Bu arada Raskolnikov divanda sessiz yatıyor, bir şey düşünmeden de olsa, gözlerini ayırmadan, odaya yeni girmiş yabancıya bakıyordu. Duvar kâğıdındaki küçük, ilginç çiçekten çevirdiği yüzü olağanüstü soluktu. Çok ağır bir ameliyattan yeni çıkmış, ya da işkence odasından şimdi gelmiş gibi büyük bir ıstırap anlatımı vardı yüzünde. Ancak, yabancı yavaş yavaş giderek daha çok merak, sonra şaşkınlık, sonra kuşku, dahası sanki güvensizlik uyandırmaya başlamıştı onda. Zosimov onu göstererek "Raskolnikov o!" dediğinde ise sıçrar gibi birden doğrulmuştu yattığı yerden, yatağında oturmuş, handiyse meydan okur gibi, ama ince, cılız bir sesle,

– Evet, Raskolnikov benim! demişti. Ne istemiştiniz?

Konuk dikkatli dikkatli baktı ona. Kendini pek önemser bir tavırla,

– Pyotr Petroviç Lujin, dedi. Adımın size yabancı olmadığını sanıyorum, dedi.

Ne var ki, bambaşka şeyler bekleyen Raskolnikov, Pyotr Petroviç adını kesinlikle ilk kez duyuyormuş gibi, boş, anlamsız bir bakışla bakıyordu onun yüzüne.

Pyotr Petroviç biraz bozulmuştu sanki.

– Nasıl? dedi. Peki ama nasıl oluyor da bu güne dek bilgi ulaşmamış olabiliyor size?

Buna karşılık Raskolnikov ağır ağır yastığa bıraktı kendini, ellerini başının altına koydu, tavana bakmaya başladı. Lujin'in yüzünü bir can sıkıntısı anlatımı kaplamıştı. Zosimov ile Razumihin şimdi daha da büyük bir merakla incelemeye başlamışlardı onu. Öyle ki, sonunda rahatsız hissetmeye başlamıştı

kendini konuk. Sözcüklerin üzerine basa basa,

– Öyle sanıyordum ki, diye başladı, bundan on günü aşkın bir süre önce size yollanan mektup... belki de handiyse iki hafta olacak...

Birden sözünü kesti Razumihin:

– Bakın ne diyeceğim, niçin kapının dibinde duruyorsunuz? Bir şeyler söylemek istiyorsanız içeri buyurun, oturun. Nastasya ile ikiniz sıkışıyorsunuz orada. Nastasyacığım, yol ver geçsin beyefendi! Bu yana geçiniz, buyurun şu sandalyeye oturunuz! Şöyle geçiniz!

Sandalyesini masadan geri çekmiş, masa ile dizleri arasında konuğun geçebileceği bir aralık bırakmış, biraz rahatsız bir durumda, konuğun bu aralıktan "geçmesini" bekliyordu. Geri çevirmenin olanaksız olduğu bir biçimde, anda yapılmıştı bu davet. Konuk, Razumihin'in dizleriyle masanın arasındaki dar aradan acele ederek güçlükle geçti. Sandalyesine varınca oturdu, kuşkulu kuşkulu baktı Razumihin'e.

– Rica ederim, sıkılmayın, rahat olun, dedi Razumihin. Beş gündür hasta Rodya, üç gün de kendini bilmeden yattı, sayıkladı. Ama açıldı artık, iştahla bir şeyler bile yedi. Şurada oturan onun doktorudur, demin muayene etti onu. Ben arkadaşıyım Rodya'nın. Onun gibi, eski bir üniversiteli. Şimdi dadılık ediyorum ona... Bize aldırmayın siz, canınızı da sıkmayın, işinize bakın...

– Sağ olun. (Zosimov'a döndü Pyotr Petroviç.) Ne dersiniz, oturmamla, konuşmamla hastayı rahatsız etmiş olmayayım?

Zosimov gevşek gevşek mırıldandı:

– Yo, hayır... oyalamış bile olursunuz onu...

Sonra gene esnedi.

– Ohoo... diye söze karıştı Razumihin. Kendine geleli çok oluyor, sabahtan beri kendinde!

Pyotr Petroviç onun bu senli benliliğinde yapmacıksız bir içtenliğin olduğunu fark etmeye başlamıştı. Bir an düşündükten sonra, belki biraz da, bu baldırı çıplağın, küstah delikanlının kendini üniversiteli diye tanıtmasından olacak, cesaretini toplamaya başlamıştı.

– Anneniz... diye başlayacak oldu.

– Hım! diye gürültülü bir ses çıkardı Razumihin.

Lujin ne demek istediğini anlamak istiyormuş gibi baktı onun yüzüne. Razumihin,

– Bir şey yok, dedi, öyle çıktı ağzımdan. Sonra?..

Omuzlarını kaldırdı Lujin.

– ... Ben daha oradayken bir mektup yazıyordu size anneniz. Buraya geldikten sonra özellikle birkaç gün uğramadım size. Her şeyden haberdar olduğunuzdan emin olmak istedim. Oysa şimdi büyük bir şaşkınlık içinde görüyorum ki...

Raskolnikov, yüzünde büyük bir sabırsız can sıkıntısıyla birden,

– Biliyorum, biliyorum! diye mırıldandı. Siz mi oluyorsunuz? Kız kardeşimin nişanlısı yani? Evet, biliyorum!.. Şimdilik bu kadarı yeter!..

Onun bu tavrına çok gücenmişti Pyotr Petroviç. Ama sesini çıkarmadı. Bütün bunların ne anlama geldiğini bir an önce anlamaya çalışıyordu. Sessizlik bir dakika kadar sürdü.

Bu arada Raskolnikov yanıt verirken hafiften ondan yana dönmüş, birden yüzüne dikkatli dikkatli bakarak onu incelemeye koyulmuştu. Biraz önce onu tam anlamıyla inceleme fırsatını bulamamış gibi, ya da şimdi onun yüzünde kendisini şaşırtan yepyeni bir şey fark etmiş gibi özel bir merak vardı bu bakışında. Daha iyi görebilmek için hafiften doğrulmuştu bile. Gerçekten de, Pyotr Petroviç'in her şeyinde, ona şimdi öylesine kabaca yakıştırılan "nişanlı" adını özellikle doğrulayan şaşırtıcı, değişik bir şey vardı. Önce, Pyotr Petroviç başkentte nişanlısını beklerken geçirdiği birkaç günü süslenip püslenmekle, saçını başını toplamakla, boyanmakla değerlendirmeye özen gösterdiği belli, hem de çok çok açık bir biçimde belliydi ki, oldukça masum, bağışlanabilir bir şeydi bu. Dahası, böyle bir olayda (nişanlılık çizgisindeydi çünkü Pyotr Petroviç) insanın kendisindeki güzelden yana hoş değişikliğin kişisel bilinci (belki aşırı derecede bile kişisel bilinci) hoş görülebilirdi. Giysisi tepeden tırnağa, terzi elinden henüz çıkmış gibi yepyeniydi. Her şeyi olağanüstü

güzeldi. Hoş olmayan yalnızca bir şey vardı onda: Her şeyinin aşırı derece yeni olması, belli bir amacı apaçık açığa vurması... Yepyeni, şık melon şapkası bile tanıklık ediyordu asıl amaca: Pyotr Petroviç pek saygılı davranıyordu sanki şapkasına, büyük bir özenle tutuyordu onu elinde. Leylak rengi, gerçek juven eldivenleri bile (hiç değilse onları giymedikleri için, sırf gösteriş için elde tutuldukları için de olsa) aynı amaca tanıklık ediyorlardı. Pyotr Petroviç'in kıyafetinde daha çok açık renkler ile genç işi renkler baskındı. Açık kahverengi tonda güzel bir yazlık ceketle, gene ceketin renginde ince bir pantolon, gene öyle bir yelek, yeni satın alınmış ince bir gömlek, kırmızı çizgili çok hafif bir kravat... en güzeli de bütün bunların Pyotr Petroviç'e çok yakışmasıydı. Yüzü oldukça taze, dahası güzeldi. Ayrıca, kırk beş yaşında olmasına karşın, çok daha genç gösteriyordu. Simsiyah favorileri yüzünü kocaman iki köfte gibi kuşatıyor, yeni tıraş edilmiş pırıl pırıl çenesine doğru oldukça güzel bir biçimde iniyorlardı. Berberin taradığı, kıvırdığı hafiften kırlaşmaya yüz tutmuş saçları bile bu görünümleriyle gülünç değillerdi, ya da aptalca görünmüyorlardı... oysa kıvrılmış saçlar genellikle böyle bir izlenim bırakırlar insan üzerinde, çünkü kaçınılmaz bir biçimde, nikâh kıydırmak için kiliseye gitmekte olan Alman damatlara benzetirler kişiyi... Bu oldukça güzel, ağırbaşlı yüzde gerçekten hoş olmayan, itici bir şey vardıysa, başka nedenleri olmalıydı bunun. Raskolnikov Bay Lujin'i bir süre yukarıdan aşağı kaba bir biçimde süzdükten sonra alaylı alaylı gülümsedi, gene yastığa koydu başını, önceden olduğu gibi tavana bakmaya başladı.

Ne var ki, kendini tuttu Bay Lujin. Zamanı gelene dek bu tuhaflıkların üzerinde durmamaya karar verdiği belliydi. Kendini zorlayarak sessizliği bozdu:

– Sizi bu durumda gördüğüm için çok üzgünüm, çok... diye başladı. Hasta olduğunuzu bilseydim daha önce gelirdim. Ama biliyor musunuz, işlerim!.. Üstüne üstlük, avukatlık mesleğimle ilgili yargıtayda da çok önemli bir işim var... Sizin de bildiğiniz öteki işimdense söz etmiyorum artık. Sizinkile-

ri, yani annenizle kız kardeşinizi her an bekliyorum...

Raskolnikov şöyle bir kıpırdadı yattığı yerde, bir şey söylemek istedi. Biraz heyecanlı olduğu yüzünden belliydi. Pyotr Petroviç sustu, onun konuşmasını bekledi. Ama Raskolnikov'un bir şey söylemediğini görünce sürdürdü konuşmasını:

– ... evet, her an bekliyorum. Önce bir daire aradım buldum onlara.

Raskolnikov alçak sesle,

– Nerede? diye sordu.

– Buraya çok yakın, Bakaleyef'in evinde...

Razumihin girdi araya:

– Vaznesenski'de oluyor. İki katlı pansiyonlar var orada. Tüccar Yuşin'in kiraya verdiği odalar... Gitmiştim oraya.

– Evet orası, efendim, pansiyon olarak kiraya veriyorlar...

– İğrenç bir yerdir: Pislik, pis kokular, ayrıca kuşkulu bir yer. Birtakım kötü olaylar olmuştu orada. O pansiyonlarda kimlerin oturduğunu şeytan bilir ancak!.. Çıkan bir rezalet üzerine gitmiştim oraya... Ama doğrusunu söylemek gerekirse, kiraları çok düşüktür...

Pyotr Petroviç kibarca,

– Ben bu kadar bilgi toplamak fırsatını bulamadım kuşkusuz, diye karşılık verdi. Yeni geldim çünkü. Ama ne de olsa, tertemiz iki oda... Zaten kısa bir süre kalacaklar orada... (Raskolnikov'a döndü:) İyi bir daire de buldum, yani birlikte oturacağımız daire de hazırlanıyor... Şimdilik buradan birkaç adım ötede bir pansiyonda, sıkışık da olsa, kalıyorum. Madam Lippevehzel'in pansiyonunda, genç dostlarımdan Andrey Semyonıç Lebezyatnikov'un dairesinde... Bakaleyef'in pansiyonunu da o gösterdi bana...

Raskolnikov bir şeyi anımsamaya çalışıyormuş gibi, uzatarak,

– Lebezyatnikov'un mu? diye mırıldandı.

– Evet, bakanlıklarda memur Andrey Semyonıç Lebezyatnikov. Tanıyor musunuz kendisini?

– Evet... yo, hayır... dedi Raskolnikov.

– Bağışlayın, sormanızdan öyle sandım da... Bir zamanlar va-

sisiydim onun... çok hoş, iyi, aydın bir gençtir... Gençlerle ahbaplık etmesini severim, yenilikleri onlardan öğreniyor insan.

Takdir edilmek umuduyla odadakilerin yüzlerine baktı Pyotr Petroviç.

– Hangi alanlarda? diye sordu.

Pyotr Petroviç kendisine sorulan bu soruya sevinmiş gibi,

– En önemli, nasıl söylemeli, en temel alanlarda, diye karşılık verdi. Biliyor musunuz, on yıldır ilk kez geliyorum Petersburg'a. Toplumumuzdaki bütün bu yenilikler, reformlar, çağdaş düşünceler taşrada bizleri de etkiliyor. Ne var ki, daha açık seçik görmek için, her şeyi görebilmek için Petersburg'da olmak gerekiyor... Benim kişisel görüşüme gelince, gençlerimizi inceledikçe daha çok şey görüyor, öğreniyor insan. Ne yalan söyleyeyim, hoşuma da gidiyor...

– Nedir hoşunuza giden?

– Sorunuz çok geniş kapsamlı. Yanılabilirim, ama sanırım, gençlerimizde daha çok aydınlık, nasıl söylesem, daha çok eleştiri, daha çok beceriklilik görüyorum...

– Haklısınız, diye mırıldandı Zosimov.

Razumihin atıldı:

– Saçmalıyorsun, beceriklilik diye bir şey söz konusu değil! Beceriklilik emekle kazanılır, zembille gökten inmez insana... Bizse her işi bir yana itip boş oturmaya başlayalı handiyse iki yüzyıl olacak... (Pyotr Petroviç'e döndü.) Evet, birtakım yeni düşünceler dolaşıyor ortalıkta belki, çocukça olsa bile, iyiye yönelik istek de var, dahası, görünür ya da görünmez sahtekârlık diz boyu olsa bile, dürüstlük de bulunuyor... ama beceriklilik yok. Henüz bizden çok uzaklarda beceriklilik...

Pyotr Petroviç gözden kaçmayan bir hazla itiraz etti:

– Sizinle aynı fikirde değilim... elbette tutkular vardır, yanlışlıklar vardır, ama hoşgörülü olmak da gerekir: Tutku, işe olan heyecanı gösterir, işin dış konumundaki yanlışlıkları gösterir... Şimdiye dek az şey yapılmışsa, zamanın yetersizliğindendir. Olanaksızlıklardansa söz etmiyorum. Benim kişisel görüşüme göre, siz ne derseniz deyin, bir şeyler yapıldı bile: Ye-

ni, yararlı düşünceler yaygınlaştı, eski hayalci, romantik yapıtların yerine birtakım yeni, yararlı yapıtlar yaygınlaştı... Yazınımız çok daha olgun şimdi... Birçok zararlı önyargı dışlandı, bu tür önyargılarla alay ediliyor artık... Sözün kısası, bir daha geri dönmemek üzere koparıp attık geçmişimizle bağlarımızı. Benim için asıl önemli olan budur işte...

Birden Raskolnikov girdi araya:

– Ezberlenmiş sözler!

Raskolnikov'un ne dediğini anlayamamıştı Pyotr Petroviç.

– Ne dediniz? diye sordu.

Ama yanıt alamadı. Zosimov söze karışmakta acele etti:

– Çok haklısınız...

Pyotr Petroviç tatlı tatlı baktı Zosimov'a.

– Öyle değil mi? diye sürdürdü konuşmasını. (Razumihin'e dönüp, karşısındakine karşı bir utku kazanmış, dahası üstünlük sağlamış gibi bir ses tonuyla ekledi:) Siz de kabul edersiniz ki, yalnızca bilim alanında, ekonomi alanında bile olsa, birtakım gelişmeler, şimdiki deyimiyle, ilerlemeler söz konusudur...

Sözünü az kaldı "delikanlı" diye bitirecekti.

– Herkesin bildiği şeyler bunlar!

– Hayır, herkesin bildiği değil! Sözgelimi, şimdiye dek bana "herkesi sev" dedilerse, ben de sevdiysem ne anlama geliyordu bu? (Aşırı bir acelecilikle sürdürüyordu konuşmasını Pyotr Petroviç.) Şu anlam çıkıyordu, kaftanımı ortadan ikiye bölüyordum, bir parçasını yakınıma veriyordum, böylece ikimiz de yarı çıplak kalıyorduk. Rus atasözünde olduğu gibi: "Aynı anda birkaç tavşanın peşinden koşarsan hiçbirini yakalayamazsın." Bilimse şöyle diyor: Önce yalnızca kendini sev, çünkü yeryüzünde her şey kişisel çıkar temeli üzerine kurulmuştur. Yalnızca kendini seversen işlerini de gerektiği gibi yoluna koyarsın, kaftanın da bütün kalır. Ayrıca ekliyor ekonomi bilimi: Bir toplumda düzenli özel işler, başka bir deyimle, sağlam kalmış kaftanlar ne denli çoksa, o toplumun temelleri o denli sağlamdır. Genel işleri de o denli yolundadır. Bu demek oluyor ki, yalnızca ve özellikle kendim için kazandığımda bir

yandan da herkes için kazanmış oluyorum. Sonunda öyle oluyor ki, yakınım yarım bir kaftan yerine çok daha fazlasını elde ediyor. Hem de bunu başkalarından sadaka gibi değil, toplumsal kazancın sonunda elde ediyor. Son derece basit bir düşünce, ama ne yazık ki heyecan yüzünden, hayalperestlik yüzünden uzun süre insanlar akıl edememişler, arka planda bırakmışlar bunu... Oysa bu gerçeği yakalamak için hiç de üstün bir zekâya gerek yoktu...

Razumihin sertçe kesti sözünü:

– Bağışlayın, ben de üstün zekâlı değilim, bunun için geçelim bu konuyu. Ben başka bir amaçla öyle demiştim... Aslını isterseniz, bütün bu saçma sapan sözler, boş avunmalar, bütün bu sonu gelmez konuşmalar, sürekli palavralar, hep aynı şeyler, hep aynı şeyler üç yıldır kafamı öylesine şişirdiler ki, beni öylesine tiksindirdiler ki, Allah sizi inandırsın, değil kendim, yanımda bunlardan biri söz ettiğinde bile yüzüm kızarıyor. Elbette, doğal olarak düşüncelerinizi bir an önce bize açıklamak istediniz, son derece olağan bir şey bu, suçladığım yok sizi. Yalnızca sizin kim olduğunuzu öğrenmek istemiştim, o kadar. Çünkü, biliyor musunuz, son zamanlarda bu genel işler dediğimiz konuya öylesine çok sanayici falan burnunu soktu, olayı öylesine berbat ettiler, dokundukları her şeyi kendi çıkarlarına öylesine çevirdiler ki, büsbütün karıştı işler. Neyse, yeter artık...

Bay Lujin kendini pek önemseyen bir tavırla ezilip büzülerek,

– Beyefendi, diye başladı, böylesine senli benli bir biçimde benim de onlardan biri olduğumu mu söylemek...

Ama Razumihin kesti sözünü:

– Yo, hayır, hayır... Rica ederim. Öyle bir şey düşünebilir miyim hiç! Hem kapatalım bu konuyu artık, yeter!

Sonra birden Zosimov'a döndü, yarım kalmış konuşmalarını sürdürdü.

Pyotr Petroviç, Razuhimin'in yaptığı açıklamaya hemen inanmak akıllılığını göstermişti. İki dakika sonra kalkıp gitmeyi düşünüyordu çünkü. Raskolnikov'a döndü.

– Umarım, şimdi başlayan tanışıklılığımız sağlığınıza kavuşmanızdan sonra, sizin de bildiğiniz durum nedeniyle çok daha güçlenir... Özellikle sağlık diliyorum size...

Raskolnikov başını bile çevirmemişti ondan yana. Pyotr Petroviç kalkmaya hazırlandı.

Zosimov ısrarla aynı şeyi söylüyordu:

– Kesin, müşterilerinden biri öldürmüştür onu!

Razumihin doğruladı:

– Kesin öyle olmuştur! Porfiriy ne düşündüğünü söylemiyor ama, gene de yaşlı kadına rehin verenleri bir bir sorguya çekiyor...

Raskolnikov birden yüksek sesle,

– Rehin verenleri sorguya mı çekiyor? diye sordu.

– Evet, ne olmuş?

– Hiiç.

– Nereden buluyor onları? diye sordu Zosimov.

– Bazılarını Koh bildirdi, bazılarının isimleri bıraktıkları rehinlerin sarılı oldukları kâğıtlarda yazılıymış, bazıları da olayı duyduklarında kendiliklerinden gelmişler...

– Adam besbelli kurnaz, deneyimli bir tilkiymiş! Ne cesaret! Ne yürek!

Razumihin arkadaşının sözünü kesti:

– Hayır, burada bambaşka bir şey var! Hepinizi yanıltan da bu zaten! Bence hiç kurnaz, deneyimli değilmiş, belki de ilk işiymiş bu! Katilin kurnaz bir tilki olduğunu düşünecek olursak inanılmaz bir durum çıkar ortaya... Deneyimsiz birini düşündüğümüzde ise, adamı yalnızca bir rastlantının felaketten kurtardığını görürüz. Neler yapmaz ki rastlantı... Anla şunu, belki karşılaşacağı engelleri bile kestirememiştir adam... Ya işi nasıl yapmış? On beş, yirmi rublelik ufak tefek şeyleri alıp ceplerine doldurmuş, yaşlı kadının bohçalarını, kutularını karıştırmış, öte yanda komodinin üst gözünde bir kutudaki, bilet paraların dışında bin beş yüz ruble nakit paraya dokunmamış bile! Çalmayı beceremiş, ancak öldürmesini bilmiş! İlk işiydi bu, diyorum ben, ilk işi. Şaşırmış! Yakalanmamasını ustalığına değil, rastlantıya borçlu!

Pyotr Petroviç Zosimov'a döndü:

– Geçen gün öldürülen memur karısından söz ediyorsunuz sanırım? dedi.

Şapkasını, eldivenlerini almış, gitmeden önce akıllıca bir şeyler söylemek fırsatını yakalayabilir miyim diye ayakta beklemişti. Burada iyi bir izlenim bırakmaya çalıştığı belliydi. Ne var ki, kendini gösterme hırsı mantığını yenmişti.

– Evet. Siz de duydunuz mu olayı?

– Duydum elbette, komşuyduk...

– Ayrıntılarıyla biliyor musunuz her şeyi?

– Biliyorum diyemem. Ama bu olayda başka bir durum, nasıl söylesem, çok önemli bir sorun ilgimi çekiyor. Son beş yılda alt tabaka insanlar arasında cinayetlerin artmasından söz etmiyorum; her yanda sık sık görülen soygunlardan, kundaklamalardan da söz etmiyorum... bence bunların hepsinden şaşırtıcı olanı, bütün bunlara paralel olarak, üst tabakadan insanlar arasında da cinayetlerin daha sık görülmeye başlamış olması. Duyuyoruz, eski bir üniversite öğrencisi şosede posta arabasını soyuyor; üst düzey birtakım kimseler sahte banknotlar basıyorlar, Moskova'da sahte bilet basan büyük bir çete yakalanıyor, çetenin elebaşlarından birinin üniversitede genel tarih profesörü olduğu çıkıyor ortaya; yurtdışında bir elçilik sekreterimizi karanlık birtakım para işlerine karıştığı için öldürüyorlar... Bu faizci kadını da toplumun üst tabakasından biri öldürmüş olmalıdır, köylüler altın rehin bırakmazlar çünkü... Öyleyse, toplumumuzun medenileşmiş tabakasında bu bozulmuşluğu nasıl açıklayacağız?

– Ekonomik değişiklikler çok... dedi Zosimov.

Razumihin sözünü kesti:

– Nasıl mı açıklayacağız? Özellikle, kökleşmiş aşırı tembelliğimizle açıklayabiliriz.

– Peki ama nasıl olacak bu?

– Moskova'daki o profesör, niçin sahte bilet bastığı kendisine sorulduğunda ne yanıt vermişti? "Herkes bir yolunu bulup zengin oluyor, ben de kısa yoldan zengin olmak istedim." Sözcüğü sözcüğüne anımsamıyorum dediklerini, ama özü beleş-

ten, zahmetsizce zengin olmak isteğiydi... Hep hazıra konmak istiyoruz, başkalarının sırtından geçinmek istiyoruz. Armut piş, ağzıma düş... Zamanı geldi artık, kimin ne mal olduğu çıktı ortaya...

– Peki ama, ahlak konusu ne olacak? Nasıl demeli, düzen...

Beklenmedik bir biçimde birden söze karıştı Raskolnikov:

– Nedir bu telaşınız? Yeni bir teori attınız ortaya...

– Ne teorisi atmışım ortaya?

– Demin anlattıklarınızı sonuna dek götürün, bu düşüncelerin size insanları boğazlamak hakkını vereceğini göreceksiniz.

– İnsaf edin! diye haykırdı Lujin.

– Hayır, hiç de öyle değil, dedi Zosimov.

Raskolnikov, yüzü bembeyaz, yatıyordu. Üst dudağı titriyordu. Güçlükle soluk aldığı belliydi.

Lujin ağırbaşlı bir tavırla sürdürdü konuşmasını:

– Her şeyin bir ölçüsü vardır. Ekonomik düşünceler henüz adam öldürmeye sürüklemiyorlar kişiyi... Düşünecek olursanız...

Raskolnikov gene birden kesti Lujin'in sözünü:

– Siz gerçekten de... (öfkeden sesi titriyordu. Ayrıca, hakaret etmenin verdiği bir haz vardı ses tonunda.) siz gerçekten de... nişanlınıza... tam o anda, size "evet" dediği anda... daha çok, onun yoksul bir kız olduğuna sevindiğinizi... bir erkeğin yoksul bir kızla evlenmesinin daha uygun olduğunu, çünkü böylece ona sözünü daha rahat geçirebileceğini... onun velinimeti olduğunu başına kakabileceğini... gerçekten söylediniz mi?..

Lujin'in yüzü öfkeden birden kıpkırmızı kesilmişti. Ne söyleyeceğini şaşırdı. Düşmanca, sinirli bir sesle kesti Raskolnikov'un sözünü:

– Sayın bayım, sayın bayım... Düşüncelerimi çarpıtıyorsunuz! Bağışlayın ama, söylemek zorundayım: Kulağınıza gelen söylentilerin, ya da, daha doğrusu, kulağınıza kadar yetiştirilen söylentilerin gerçekle en küçük bir ilgisi yoktur. Ayrıca ben... size bunları... kimin, hangi özel ulağın yetiştirdiğini de biliyorum. Sözün kısası, anneniz yaptı bunu... Zaten bütün iyi yanlarına karşın, onun düşünce yönünden biraz heyecanlı, romantik bir yapıda olduğunu anlamıştım... Ama gene de, duru-

mu böylesine değişik, çirkin bir biçimde yorumlayabileceği, anlayabileceği düşüncesinden binlerce versta uzaktaydım... Hem sonra... sonra...

Raskolnikov, yerinden doğrulup öfkeden parlayan bakışlarını Lujin'in gözlerinin içine dikti.

– Biliyor musunuz sonra ne olur? diye haykırdı. Biliyor musunuz sonra ne olur?

– Ne olur? diye sordu Lujin.

Sonra sustu, incinmiş gibi, meydan okurcasına beklemeye başladı. Birkaç saniyelik bir sessizlik oldu.

– Şu olur ki, bir kez daha... tek sözcükle bile olsa... annemden söz ederseniz... merdivenlerden aşağı tekmeyle yuvarlarım sizi...

– Ne oluyor sana! diye haykırdı Razumihin.

Lujin'in yüzü bembeyaz olmuştu. Dudağını ısırıyordu.

– Bak sen! Demek öyle ha! dedi. Beni dinler misiniz bayım... (bir an sustuktan sonra, tüm gücüyle kendini tutmaya çalışarak, ama gene de sık sık soluyarak ekledi:) Buraya geldiğim anda anlamıştım bana düşmanca duygular beslediğinizi, ama sizinle ilgili daha çok şey öğrenmek için hemen çıkıp gitmedim buradan. Hasta, üstelik akrabam birinin çok şeyini bağışlayabilirim, ama artık... sizi... asla...

– Hasta değilim ben! diye bağırdı Raskolnikov.

– O zaman daha kötü ya...

– Defolun gidin buradan!

Zaten çıkmaya hazırlanmıştı Lujin. Sözünün sonunu getirmeden masayla sandalyenin arasından geçiyordu. Bu kez Razumihin ayağa kalkmış ona yol vermişti. Lujin, kimseye bakmadan, hastanın üzerine fazla gitmemesi için uzun süredir ona kaş göz eden Zosimov'a bile selam vermeden, kapıdan eğilerek çıkarken önlem olarak şapkasını omzunun hizasına kaldırıp çıktı odadan. Arkadan bakıldığında sırtının kamburluğundan bile belliydi buradan giderken beraberinde korkunç bir aşağılanma duygusu götürdüğü.

Razumihin şaşırmıştı. Başını sallayarak,

– Olacak şey miydi bu? Olacak şey miydi? diye söyleniyordu.

Raskolnikov öfkeden kendini kaybetmiş gibi,

– Bırakın beni, hepiniz gidin! diye bağırdı. Rahat bırakmayacak mısınız beni siz! Sizlerden korkum yok! Artık hiç kimseden, hiç kimseden korkmuyorum! Çekilin başımdan! Yalnız kalmak istiyorum, yalnız, yalnız, yalnız!

Zosimov başıyla Razumihin'e işaret edip,

– Gidelim, dedi.

– İnsaf sen de, bu durumda nasıl bırakırım onu?

Zosimov ısrarlı,

– Gidelim! diye yineledi.

Kalkıp çıktı. Razumihin bir an düşündü, sonra arkasından koşup yetişti ona. Merdivenlerde Zosimov,

– Dediğini yapmasaydık daha kötü olabilirdi, dedi. Sinirlendirmeye gelmez...

– Neyi var?

– Olumlu bir heyecan verebilseydik ona harika olurdu! Demin toparlamıştı gücünü... Biliyor musun, bir şey var kafasında! Aklından bir an çıkmayan, ona çok ağır gelen bir şey... Bundan çok korkuyorum işte. Kesin, bir şey var kafasında!

– Belki de şu Pyotr Petroviç denen adamdır! Konuşmalarından anladığım kadarıyla, onun kız kardeşiyle evlenecek. Rodya hastalanmasından hemen önce aldığı bir mektupla haberdar edilmiş durumdan...

– Evet, şeytan getirdi onu şimdi... böylece de işi berbat etti... Ama farkına vardın mı, Rodya'nın bir şeyi umursadığı yok, hiçbir şeyle ilgilenmiyor... yalnızca şu cinayetin sözü geçince birden sinirleniyor...

– Evet, evet! diye onayladı Razumihin. Benim gözümden de kaçmadı. Yalnızca bu olay ilgilendiriyor onu, korkutuyor sanki. Tam hastalığının başlangıcında karakolda sözü edilince korkmuş olacak. Bayılmasından belli.

– Akşam biraz daha ayrıntılı anlat bana sen bunu, sonra ben de sana bir şey anlatacağım. Çok ilgimi çekiyor bu çocuk! Yarım saat sonra gelip yoklayacağım onu... Ama ateşi çıkmaz artık...

– Çok teşekkür ederim dostum! Bu arada ben de Paşenka'nın yanında bekleyeceğim, arada Nastasya'yı yollayıp durumunu öğreneceğim...

Raskolnikov yalnız kalınca sabırsız, canı sıkkın, bakmaya başlamıştı Nastasya'ya. Ama çıkmak için hiç acele etmiyordu Nastasya.

– Şimdi çay içer misin? diye sordu.

– Daha sonra! Uyumak istiyorum şimdi! Yalnız bırak beni...

Titreyerek duvara döndü yüzünü. Nastasya çıktı.

VI

Nastasya çıkar çıkmaz kalktı Raskolnikov. Kapının çengelini taktı, Razumihin'in biraz önce getirip açtığı, sonra gene kapadığı giysi paketini açtı, giyinmeye başladı. Tuhaftır, son derece sakin görünüyordu şimdi. Ne deminki gibi hastalıklı sayıklaması vardı, ne de son zamanlarda üzerinden atamadığı o korkusu. Ansızın gelen anlaşılmaz bir rahatlığın ilk dakikasıydı bu. Hareketleri kusursuz, bilinçliydi. Kesin bir kararlılık vardı hareketlerinde. Kendi kendine "Bugün, hemen bugün!..." diye mırıldanıyordu. Şimdilik güçsüz olduğunun farkındaydı, ama huzura, değişmez bir düşünceye varan güçlü bir ruhsal gerilim ona güç, kendine güven veriyordu. Ayrıca sokakta düşmeyeceğini de umuyordu. Yeni giysilerini giydikten sonra masanın üzerindeki paralara baktı, bir an düşündükten sonra alıp cebine koydu onları. Hepsi yirmi beş rubleydi. Razumihin'in giysiler için aldığı on rublenin üstü ufaklıkları da almıştı. Usulca kaldırdı kapının çengelini, odadan çıktı, merdivenden inmeye başladı. Mutfağın ardına dek açık kapısından içeri baktı. Nastasya sırtı ona dönük, eğilmiş, ev sahibesinin semaverini yelliyordu. Raskolnikov'un kapının önünden geçtiğinin farkına varmamıştı. Öyle ya, kim düşünebilirdi onun yataktan kalkıp dışarı çıkacağını? Bir dakika sonra sokaktaydı.

Saat akşamın sekiziydi. Güneş batmak üzereydi. Gene boğucu bir sıcak vardı. Ama bu pis kokan, tozlu, kirli kent havasını iştahla içine çekti. Başı hafiften dönmeye başlamıştı. Çakmak çakmak gözlerinde, soluk sarı, zayıflamış yüzünde birden yabani bir enerji parladı. Nereye gideceğini bilmiyor, bunu dü-

şünmüyordu bile. Bildiği tek şey vardı: "Bütün *bunları* bugün bitirmesi gerekiyordu, bir kerede, hemen... Başka türlü dönmeyecekti eve, çünkü *böyle yaşamak istemiyordu.*" Peki ama nasıl bitirecekti? Neyle bitirecekti? Bu konuda en küçük bir bilgisi yoktu. Bunu düşünmek bile istemiyordu. Kovuyordu kafasından o düşünceyi, acı veriyordu ona çünkü. Yalnızca, her şeyin öyle ya da böyle, değişmesi gerektiğini biliyor, hissediyordu. Umutsuz, değişmez bir kendine güvenle, kararlılıkla "Nasıl olursa olsun, değişsin de..." diye yineliyordu.

Eski alışkanlığıyla, dolaşmaya çıktığı zamanlar yaptığı gibi, doğrudan Saman Pazarı'na yönelmişti. Alana varmamıştı ki, öteberi satan bir dükkânın önünde sokağın ortasında laternasıyla oldukça içli bir ezgi çalan siyah saçlı genç bir laternacı gördü. Hemen önünde yaya kaldırımında ayakta duran, küçük bir hanım gibi giyimli (çemberli bir eteklik giymişti, omuzlarında bir İspanyol şalı vardı, eldiven takmıştı, başında ateş kırmızısı tüyü olan hasır bir şapka vardı. Üzerindekilerin hepsi eski püskü şeylerdi) on beş yaşlarında bir kız çocuğuna eşlik ediyordu. Kız, dükkân sahibinin vereceği iki kapiklik bahşişi beklerken, sokaklara özgü, titrek, ama oldukça hoş, güçlü bir sesle bir romans okuyordu. Kızı dinleyen iki üç kişinin yanında durdu Raskolnikov. Bir süre dinledi. Bir beşlik çıkardı cebinden, kızın avucuna bıraktı. Kız romansın en duygulu, en tiz yerinde birden kesti söylemeyi, laternacıya "yeter!" diye seslendi. İkisi birlikte bir sonraki dükkâna doğru ağır ağır yürümeye başladılar.

Raskolnikov birden, yanında onunla birlikte laternacıyı dinleyen, görünüşte işsiz güçsüz birine benzeyen orta yaşlı adama döndü.

– Sokak şarkıcılarını sever misiniz? diye sordu.

Adam şaşırmış gibi dik dik baktı onun yüzüne. Raskolnikov, hiç de sokak şarkıcılarından söz etmiyormuş gibi sürdürdü konuşmasını.

– Ben severim... hele hele soğuk, karanlık, rutubetli sonbahar akşamları; özellikle, gelip geçenlerin yüzlerinin soluk yeşil, hastalıklı olduğu rutubetli sonbahar akşamları laterna eşli-

ğinde söylenen sokak şarkılarına bayılırım. Ya da, kıpırtısız bir havada ıslak kar taneleri sallana sallana iniyorlarsa yere, gazlı sokak lambaları kar tanelerinin arasında parlıyorlarsa, tadına doyum olmaz...

– Bilmiyorum efendim... Bağışlayın... diye mırıldandı adam.

Raskolnikov'un sorusundan da, onun tuhaf görünümünden de korktuğu belliydi. Karşı kaldırıma geçti. Raskolnikov doğru yürüdü, o gün Lizaveta ile satıcı karı kocanın konuştukları köşeye çıktı. Onlar yoklardı şimdi orada. Yeri tanıyınca durdu, bakındı, bir uncu dükkânının girişinde esneyip duran kırmızı gömlekli delikanlıya sordu:

– Şurada köşede sergi açan bir karı koca vardı, değil mi?

Delikanlı, Raskolnikov'u yukarıdan aşağı küçümser bir tavırla süzdükten sonra,

– Burada herkes sergi açıyor, dedi.

– Adı neydi onun?

– Vaftizde adını ne koydularsa, oydu...

– Sen de sakın Zarayskili olmayasın? Hangi ildensin?

Gene yukarıdan aşağı süzdü Raskolnikov'u delikanlı.

– İlden değiliz biz bayım, kasabadanız... Kardeşim çok yer dolaştı, ben evde kaldım, bu yüzden bir şey bildiğim yok... Lütfen bağışlayın bilgisizliğimi sayın bayım...

– Şu yukarıdaki meyhane mi oluyor?

– Gazinodur orası, bilardosu bile vardır. Prensesler bulunur orada... Yavrular!

Raskolnikov alanın karşısına geçti. Sokağın köşesinde bir kalabalık vardı. Hepsi de köylüydü. Raskolnikov adamların yüzüne baka baka kalabalığın en sıkışık yerine kadar yürüdü. İçinde nedense her önüne gelenle konuşmak isteği vardı. Ama köylülerin onunla ilgilendikleri yoktu, küme küme toplanmışlar, aralarında yüksek sesle, bağıra çağıra konuşuyorlardı. Bir süre bekledi Raskolnikov, düşündü, sonra sağ kaldırıma geçti, V.....'ye doğru yürümeye başladı. Alanı geçince bir ara sokağa saptı...

Bir dirsek yaparak Saman Pazarı alanını Sadavaya'ya bağlayan bu kısa ara sokaktan daha önceleri de geçmişti. Son gün-

lerde canı sıkıldığı zamanlar "daha da sıkılmak için" dolaşmaya hep buralara gelirdi. Şimdiyse bir şey düşünmeden sapmıştı bu sokağa. Alt katında meyhanelerin, hem içki içilebilen hem yemek yenebilen yerlerin bulunduğu büyük bir apartman vardı burada. "Komşuya gider" ev kıyafetiyle, saçları başları açık, üzerlerinde yalnızca bir entari olan kadınlar apartmandan çıkıyor, kaldırımda özellikle, birkaç merdivenle inilen eğlence yerlerinin merdiven başlarında grup grup toplanıyorlardı. O anda bu eğlence yerlerinden büyük bir gürültü patırtı yayılıyordu sokağa. Gitar tıngırdıyor, şarkılar söyleniyor, kahkahalar yükseliyordu. Kristal Saray'ın önünde büyük bir kadın kalabalığı vardı. Bazıları basamaklara oturmuş, bazıları kaldırıma çömelmiş, bazıları da ayakta, aralarında konuşuyorlardı. Biraz ötede sokağın ortasında sarhoş bir er, ağzında sigara, yüksek sesle küfürler savurarak, yalpalayarak dolaşıyordu. Sanki bir yere girmek istiyordu, ama unutmuştu nereye gireceğini. İki baldırı çıplak birbirlerine küfürler savuruyorlardı. Ölesiye içmiş bir sarhoş yerlerde sürünüyordu. Kalabalık kadın grubunun yanında durdu Raskolnikov. Kısık sesle kendi aralarında konuşuyorlardı kadınlar. Hepsinin üzerinde basma entari, ayağında keçi derisinden kunduralar vardı. Hepsinin de başı açıktı. Bazıları kırkını aşmıştı, ama aralarında on yedisinde olanlar da vardı. Hemen hepsinin gözlerinde morluklar vardı.

Nedense aşağıdan gelen gürültü patırtı ilgisini çekmişti Raskolnikov'un... Orada birisinin kahkahalar arasında, bağırış çağırış arasında coşkulu bir şarkı ile bir gitarın sesine ökçeleriyle tempo tutarak çılgınca dans ettiği duyuluyordu. Raskolnikov girişte eğilmiş, içeriye merakla bakarak dalgın, canı sıkkın dinliyordu sesleri.

Şarkıcının ince sesi duyuluyordu:

Benim biricik tosunum
Gel dövme beni yok yere!

Raskolnikov'un içini bu şarkıyı dinlemek için korkunç bir istek doldurmuştu. Sanki her şey buna bağlıydı.

"Girsem mi acaba? diye geçirdi içinden. Nasıl kahkahalar

atıyorlar! Hepsi de sarhoş. Ne dersin, ben de sarhoş olana dek içsem nasıl olur?"

Kadınlardan biri çın çın ôten, hiç de kısık olmayan bir sesle sordu Raskolnikov'a:

– İçeri girecek misin, yakışıklım?

Genç bir kadındı. Dahası, gruptaki kadınlar içinde insana tiksinti vermeyen tek kadındı. Raskolnikov doğruldu, kadının yüzüne bakıp,

– Amma da güzelmişsin! diye karşılık verdi.

Kadın gülümsedi. Bu iltifat hoşuna gitmişti.

– Siz de çok yakışıklısınız! dedi.

Onun yanındaki bir kadın kalın sesiyle,

– Ama çok zayıf! diye karıştı söze. Hastaneden yeni mi çıktın yoksa?

O sırada yanlarına gelen kalın kaftanlı, yakası bağrı açık çakırkeyif bir köylü kurnaz kurnaz gülümseyerek girdi araya:

– Baksan, general kızlarına benziyorlar ama, burunları kısa ve kalkık... Amma da eğleniyor millet be!

– Madem geldin, gir içeri hadi!

– Gireceğim elbette! Tatlım!

Paldır küldür indi merdivenlerden.

Raskolnikov yürüdü. Kız seslendi arkasından:

– Bir dakika bakar mısınız bayım!

– Ne var?

Kız ezilip büzüldü.

– Ben, saygıdeğer bayım, sizinle birkaç saat geçirmeye her zaman hazırım, ama şimdi nedense sanki sıkıldım yanınızda... Yakışıklı erkeğim, ne olur altı kapik verin bana bir kadeh içeyim!

Eline gelen bozuklukları çıkardı cebinden Raskolnikov. On beş kapikti.

– Ah ne iyi yürekli bir beyefendisiniz!

– Adın ne senin?

– Duklida diye sorarsınız.

Gruptan bir kadın başıyla Duklida'yı işaret ederek,

– Bu kadarı da olmaz yani! dedi. Böyle nasıl para isteyebiliyor, anlamıyorum! Ben olsam utancımdan yerin dibine girerdim!..

Raskolnikov merakla baktı bunu söyleyene. Yüzü çiçek bozuğu, yüzü gözü mosmor, üst dudağı şiş, otuz yaşlarında bir kızdı. Arkadaşını eleştirirken, suçlarken oldukça sakin, soğukkanlıydı.

Raskolnikov uzaklaşırken düşünüyordu: "Nerede okumuştum... ölüm cezasına çarptırılmış biri sehpaya çıkmadan bir saat önce şöyle söylüyor, ya da düşünüyordu: 'Yüksek bir yerde, bir kayanın üzerinde ancak iki ayağımı koyabileceğim kadar daracık bir yerde yaşayacak olsaydım, dört bir yanım uçurumlarla, okyanuslarla çevrili olsaydı, fırtınalar, zifiri karanlık olsaydı her yanım, kimsecikler olmasaydı yanımda, o daracık yerde öylece bir ömür, binlerce yıl, sonsuza dek yaşamak isterdim... Evet, şimdi ölmektense, öyle yaşamak isterdim! Yaşayabilsem, yalnızca yaşayabilsem, yaşayabilsem! Nasıl olursa olsun, yaşasam!..' Ne yaman bir gerçek! Tanrım, ne yüce bir gerçek bu! Ne alçak bir yaratık şu insanoğlu! (Aradan bir dakika geçtikten sonra ekledi:) Bu nedenle ona alçak diyen de alçaktır!"

Öteki sokağa çıktı. "Vay! 'Kristal Saray!' Dün sözünü ediyordu Razumihin. Peki ama benim yapmak istediğim neydi? Evet, okuyacaktım!.. Gazetede okuduğunu söylemişti Razumihin..."

Oldukça geniş, hoş bile sayılabilecek dört odalı (gerçi kalabalık değildi odalar) bir meyhaneye girdi.

– Gazeteniz var mı? diye sordu.

İki üç müşteri çay içiyordu. Dip odalardan birinde dört kişilik bir grup şampanya içiyordu. Onların arasında Zamyetov'u görür gibi olmuştu Raskolnikov. Ne var ki uzaktan iyi seçememişti onu.

"Aman, boş ver!" diye geçirdi içinden. Yanına gelen garson,

– Votka mı emrediyorsunuz efendim? diye sordu.

– Çay ver sen bana. Ayrıca eski gazeteleri, son beş günün gazetelerini de getir, iyi bahşiş veririm sana...

– Baş üstüne efendim. Buyurun, bugünküler burada. Votka da ister miydiniz efendim?

Eski gazetelerle çay geldi. Raskolnikov iyice yerleşip gazeteleri karıştırmaya başladı. "Evet... yo... evet... Bartola... Massimo...

Allah kahretsin! Hah işte kısa haberler... Bir kadın merdivenden düşmüş... Bir tüccar fazla şarap içtiği için ölmüş... Peski'de yangın... Petersburg yakasında yangın... falan filan... Hah, işte..."

Aradığını bulmuştu sonunda. Okumaya başladı. Satırlar gözlerinin önünde dans ediyorlardı. Ama gene de "haberi" sonuna dek okuyabildi. Peşinden hırsla ondan sonraki günlerin gazetelerini karıştırmaya, son haberleri aramaya koyuldu. Sayfaları çevirirken aşırı sabırsızlığın verdiği heyecandan elleri titriyordu. Ansızın biri gelip masasına, hemen yanına oturdu. Dönüp baktı. Zamyetov'du bu. Hep aynı Zamyetov. Parmaklarında yüzükleriyle, zincirleriyle, iki yana yatırılmış briyantinli kıvırcık siyah saçlarıyla, şık yeleğiyle, eskimeye yüz tutmuş ceketiyle, pek yeni sayılamayacak gömleğiyle aynı Zamyetov. Neşesi yerindeydi. Hiç değilse son derece keyifli, içten gülümsüyordu. İçtiği şampanyadan esmer yüzü hafiften kızarmıştı. Biraz şaşırmış bir tavırla, uzun yıllardır tanışıyorlarmış gibi,

– Nasıl! Siz burada ha! diye başladı. Oysa daha dün Razumihin hâlâ kendinize gelemediğinizi söylüyordu. Bu çok tuhaf işte! Biliyor musunuz, uğradım size...

Onun yanına sokulacağını biliyordu Raskolnikov. Gazeteleri önünden uzaklaştırıp Zamyetov'a döndü. Alaylı bir gülümseme vardı dudaklarında. Bu gülümsemesinde sinirli bir sabırsızlık çekiyordu dikkati.

– Biliyorum, uğradınız, diye karşılık verdi. Söylediler. Çorabımı aramışsınız... Biliyor musunuz, Razumihin çok seviyor sizi. Birlikte Laviza İvanovna'ya gidip geldiğinizi söylüyor. İvanovna'ya. Hani şu yardım ettiğiniz, onu serbest bırakması için teğmen Barut'a kaş göz ettiğiniz, onun bir türlü anlamadığı Laviza İvanovna'ya... Anımsıyor musunuz? Anlamayacak ne vardı ki bunda oysa, durum ortadaydı... öyle değil mi?

– Ne deli dolu bir çocuktur!

– Barut mu?

– Hayır, arkadaşınız Razumihin...

– İşiniz iş sizin, Bay Zamyetov, en güzel yerlere para vermeden giriyorsunuz! Az önce içtiğiniz şampanyayı kim ısmarladı size?

– Kim ısmarlayacak... kendim...

– Bir hizmete karşılık! Her şeyden yararlanıyorsunuz! (Alaylı konuşuyordu Raskolnikov. Zamyetov'un omzuna dokunarak sürdürdü konuşmasını:) Önemli değil, iyi yürekli çocuk, önemli değil! Size sitem olsun diye söylemiyorum bunu. Şu ihtiyar kadın işinde sizin boyacının, Mitka'yı yumruklamasını anlatırken dediği gibi, size olan sevgimden, "şakacıktan" söylüyorum...

– Siz nereden biliyorsunuz bunu peki?

– Ne diyorsunuz, belki sizden bile çok şey biliyorum bu konuda.

– Çok tuhaf bir insansınız!.. Yanılmıyorsam hâlâ çok hastasınız. Çıkmamalıydınız evden...

– Beni çok mu tuhaf buluyorsunuz?

– Evet. Ne o, gazeteleri mi okuyordunuz?

– Evet, gazeteleri okuyordum.

– Daha çok yangın haberleri var.

– Hayır, yangınları okumuyordum. (Esrarlı bir bakışla baktı Zamyetov'un yüzüne. Alaylı gülümsemesi gene belirmişti dudaklarında. Zamyetov'a göz kırpıp sürdürdü konuşmasını:) Hayır, yangınları okumuyordum. Hadi itiraf edin, sevimli çocuk, hangi haberleri okuduğumu çok merak ediyorsunuz...

– Hiç de merak ettiğim yok. Öylesine sormuştum. Sormak yasak mı? Hem siz niçin hep...

– Bakın ne diyeceğim, öğrenim görmüş, edebiyattan anlayan bir insansınız, değil mi?

Zamyetov kendini önemser bir tavırla,

– Lise altıncı sınıftan ayrıldım, dedi.

– Altıncı sınıfından mı? Ah güvercinim benim! Saçı briyantinli, parmakları yüzüklü... zengin adam! Aman ne sevimli bir çocuksun sen öyle!

Zamyetov'un yüzüne doğru sinirli sinirli gülmeye başlamıştı Raskolnikov. Geriye çekildi Zamyetov. Gururuna dokunduğu için değil, çok şaşırdığı için yapmıştı bunu. Son derece ciddi bir tavırla yineledi:

– Ne tuhaf bir insansınız! Bana sorarsanız, hâlâ sayıklıyorsunuz siz.

– Sayıklıyor muyum? Saçmalıyorsun, güvercinim!.. Çok mu tuhafım? Merakınızı uyandırıyorum, değil mi? Söyleyin, çok mu ilgilendiriyorum sizi?

– Evet.

– Ne okuduğumu, gazetelerde ne aradığımı söylememi ister miydiniz? Görüyor musunuz, kaç günlük gazete getirtmişim! Kuşku uyandırıcı bir durum, değil mi?

– Söyleyin bakalım.

– Kulaklarını diktin değil mi?

– Ne diye dikecekmişim kulaklarımı?

– Ne diyesini sonra söyleyeceğim, şimdilik, sevimli dostum, açıklıyorum size... hayır, "itiraf ediyorum" daha iyi... Hayır, bu da değil, "ben ifade veriyorum, siz de zapta geçiyorsunuz"... Bu oldu işte! Veriyorum işte ifademi: okuduğum, ilgilendiğim... gazetelerde aradığım... (Raskolnikov gözlerini kıstı, bir an sustu, bekledi) aradığım şey... (yüzünü Zamyetov'un yüzüne iyice yaklaştırıp fısıldayarak ekledi:) buraya gelişimin nedeni... yaşlı memur karısının öldürülmesiyle ilgili bilgi toplamak...

Zamyetov kıpırdamadan, yüzünü Raskolnikov'un yüzünden geri çekmeden gözlerinin içine bakıyordu. Sonra anımsadığında Zamyetov'un en çok garibine giden, öyle tam bir dakika sessiz durmaları, gene tam bir dakika birbirlerinin gözlerinin içine bakmalarıydı. Sonunda dayanamamıştı Zamyetov, yüksek sesle, birden sormuştu:

– Bilgi toplamak istiyorsanız ne çıkar bundan? Bana ne sizin ne okuduğunuzdan! Ne olmuş okuduysanız?

Zamyetov'un bağırmasına kulak asmadan, gene fısıltıyla sürdürdü konuşmasını Raskolnikov:

– Hangi yaşlı kadından söz ettiğimi anlamadınız galiba, karakolda öldürüldüğünden söz ettiğinizde düşüp bayılmıştım hani... o yaşlı kadından söz ediyorum. Şimdi anladınız mı?

Zamyetov telaşlanmaya başlamıştı.

– Ne olmuş? Neyi... "anlıyor muymuşum?"

Raskolnikov'un durgun, ciddi yüzü ansızın değişti. Birden gene o sinirli kahkahasıyla, biraz önce olduğu gibi, kendini tutacak gücü yokmuş gibi gülmeye başladı. O anda olağanüstü

bir açık seçiklikle birkaç gün önceki bir duygusunu anımsamıştı. Elinde balta, kapının arkasında dururken, kapının sürgüsü yuvasında takur tukur ederken, iki kişi kapının dışında söylenirlerken, kapıyı ileri geri sallarlarken birden kapıyı açıp bağırmak istediği, onlara küfürler savurmak, dilini çıkarmak, onları kızdırmak, onlarla alay etmek, kahkahalarla gülmek, gülmek, gülmek istediği o anı anımsamıştı. Zamyetov,

– Siz ya delisiniz, ya da... diye mırıldandı.

Ama, birden aklına gelen bir düşünceyle şaşırmış gibi sözünün sonunu getirmedi, sustu.

– Ya da? "Ya da" ne? Ne var? Söyleyin hadi!

Zamyetov canı sıkkın,

– Bir şey yok! dedi. Saçma şeyler bunlar!

İkisi de sustu. Ansızın başlayan kahkaha nöbetinden sonra birden durgunlaşmıştı Raskolnikov. Üzerine bir hüzün çökmüştü. Dirseklerini masaya dayayıp başını ellerinin arasına aldı. Zamyetov'u hepten unutmuşa benziyordu. Sessizlik oldukça uzun sürdü. Neden sonra Zamyetov,

– Ne o, çayınızı içmeyecek misiniz? dedi. Soğudu.

– Efendim? Ne dediniz? Çayım mı?.. Haklısınız...

Bir yudum içti çayından. Ağzına küçük bir parça ekmek attı, birden Zamyetov'un yüzüne bakınca her şeyi anımsamış gibi, kendine geldi sanki: O anda başlangıçtaki alaycı anlatımıyla kaplandı yüzü gene. Çayını içmeyi sürdürdü.

– Bu tür kötülükler çoğaldı günümüzde, diye başladı Zamyetov. Daha geçenlerde okudum *Moskova Haberleri* gazetesinde, büyük bir kalpazanlık çetesi yakalanmış Moskova'da. Oldukça geniş bir çeteymiş. Sahte para basıyorlarmış adamlar.

Raskolnikov sakin, karşılık verdi:

– Oho! Eskidi bu haber, eskidi! Bir ay önce okudum ben onu. (Gülümseyerek ekledi:) Peki bunu yapanlar kötü adamlar mı sizce?

– Nasıl yani, değiller mi?

– Onlar mı? Kötü adamlar değil, çocuk onlar, blanbekler!*

(*) Süt çocukları, toy çocuklar (Fransızca *blanc-bec*).

Bu iş için tam elli kişi bir araya gelmiş! Olacak şey mi bu? böyle bir iş için en çok üç kişi yeter de artar, üstelik bunların da kendilerinden çok birbirlerine güvenmeleri koşuluyla... Yoksa sarhoş kafayla biri ağzından bir şeyler kaçırınca iş berbat olur! Blanbekler! Güvenemedikleri bir sürü adam toplayıp paraları sağda solda piyasaya sürmeye kalkışmışlar. Böyle işlerde her önüne gelene güvenmek olur mu? Hem tutalım ki amaçlarına ulaştılar, bu blanbeklerin her biri milyonlara kondu... ya sonra ne olacak? Sonuna dek saklayabilecekler mi sırlarını? Bir ömür boyu birbirlerini kollayacaklar! Hep birbirlerine bağımlı kalacaklar! Böyle yaşamaktansa öl daha iyi! Paraları piyasaya sürmeyi bile becerememişler. Biri beş bin ruble bozduracak olmuş ofiste, parayı alınca elleri titremeye başlamış. Binlik beş desteden dördünü saymış, beşinciyi, bir an önce oradan sıvışmak için saymadan cebine indirmiş. Bu davranışıyla kuşku uyandırmış. Bir aptal yüzünden iş de berbat olmuş... Olacak şey mi bu?

Zamyetov,

– Ellerinin titremesi mi? dedi. Hayır, son derece olağan bir şey bu. Evet, ben bunun olağan olduğu kanısındayım. İnsan kimi zaman heyecanlanır, tutamaz kendini.

– Kendini tutamaz mı diyorsunuz?

– Siz tutabilir misiniz yoksa? Hayır, ben olsam o anda tutamazdım kendimi! Yüz ruble kazanmak için böylesine korkunç bir şeye kalkışamam! Cebimde sahte paralarla nereye... hem de bir banker bürosuna gitmek ha, sahte para konusunda pişmiş adamların karşısına çıkmak... Hayır, elim ayağım birbirine dolanırdı. Sizin dolanmaz mıydı?

Raskolnikov'un içinden birden "dilini çıkarmak" geldi gene. Zaman zaman sırtında soğuk ürpertiler dolaşıyordu. Sözü dolaştırarak,

– Ben olsam öyle yapmazdım, diye başladı. Şöyle yapardım: İlk binlik desteyi alırdım, her banknotu evire çevire inceleyerek dört köşesinden olmak üzere, dört kez sayardım, sonra ikinci desteyi alırdım, onu saymaya başlardım, yarısına gelince aradan bir elli rublelik çıkarırdım, sahte olup olmadığına bakı-

yor gibi, ışığa tutardım, çevirir öteki yanını tutardım ışığa. Bu arada şöyle bir hikâye de anlatırdım: "Neme gerek, korkarım ben, geçenlerde akrabam bir kadın bu yüzden yirmi beş rubleden oldu." Sonra üçüncü desteyi saymaya başlardım... Yo hayır, bağışlayın, ikinci destede yedi yüze dek saymıştım değil mi? Kuşku uyandırabilir bu. Hemen üçüncü desteyi bırakır, ikinci desteyi alırdım. Beş desteyi de böyle sayardım. Saymayı bitirince beşinci ile ikinci destelerden birer banknot çıkarır gene ışığa tutardım, gene kuşkulanmış gibi "Şunları değiştirir misiniz lütfen!" derdim. Öyle ki, memuru bıktırırdım, adamcağız beni başından savmak için ne yapacağını bilemezdi! İşimi bitirdikten sonra yürür, kapıyı açardım, ama hayır, bağışlayın, çıkmazdım, geri dönerdim, bir şey sorardım memura, bir bilgi almak isterdim ondan... Ben olsam böyle yapardım işte!

Zamyetov gülümsedi.

– Öf, ne korkunç şeyler söylüyorsunuz! Lafa gelince böyle söylemesi kolay, iş ciddiye bindi mi açık vereceğiniz kesin. Size bir şey söyleyeyim mi, bence değil siz ya da ben, bu işlerde kaşarlanmış, gözü dönmüş biri bile açık vermeyeceğine güvence veremez. Uzağa gitmeye ne gerek var, güzel bir örnek var önümüzde: Bölgemizde yaşlı bir kadını öldürdüler. Bunu yapan besbelli gözü dönmüş biriydi, güpegündüz her türlü tehlikeyi göze almış çünkü. Ne var ki, bir mucize sonucu kurtarmış paçayı. Ellerinin titrediği de belli: Soygunu gereği gibi yapamamış. Dayanamamış. Yaptığı işten belli...

Zamyetov'un bu söylediklerine alınmıştı sanki Raskolnikov. Öfkeli bir sevinçle üstüne üstüne gitti:

– Belli ama, hadi gelin de yakalayın onu bakalım!

– Nasıl olsa eninde sonunda yakalanacaktır...

– Kim yakalayacak? Siz mi? Atıyorsunuz! Nedir sizin en çok önem verdiğiniz? Adam para harcıyor mu, harcamıyor mu? Daha önce parasızın tekiydi, şimdi birden bol para harcamaya başladı... Öyleyse aradığımız adam budur! Böyle düşünüyorsanız, isterse bir çocuk bile pabucunuzu ters giydirir size...

– Ama öyle oluyor, hemen harcamaya başlıyorlar paraları... Kurnazca, kararlılıkla öldürüyorlar, sonra hemen meyhanede

alıyorlar soluğu... yakayı ele veriyorlar. Herkes sizin gibi kurnaz değil ki. Sanırım siz meyhaneye gitmezdiniz, değil mi?

Raskolnikov kaşlarını çattı, dik dik baktı Zamyetov'un yüzüne. Canı sıkkın,

– İştahınız açıldı galiba, dedi, o durumda benim ne yapacağımı öğrenmek istiyorsunuz.

Zamyetov kararlı bir sesle, ciddi,

– İsterdim doğrusu, diye karşılık verdi.

Nedense aşırı ciddi konuşmaya, Raskolnikov'un gözlerinin içine bakmaya başlamıştı.

– Çok mu? dedi Raskolnikov.

– Çok.

– Pekâlâ, anlatacağım size ne yapacağımı. (Birden yüzünü Zamyetov'un yüzüne yaklaştırmıştı gene. Gene onun gözlerinin içine bakıyor, gene fısıldayarak konuşuyordu.) Ben olsam şöyle yapardım: Paraları, değerli eşyaları alıp hemen uzaklaşırdım oradan. Hiçbir yere uğramadan doğruca duvarla çevrili, kimseciklerin olmadığı ıssız bir avluya, ya da buna benzer bir yere giderdim. O avluda daha önce gözüme kestirdiğim, duvarın dibindeki yerinden belki evin yapılışından beri kıpırdatılmamış yirmi, yirmi beş kiloluk bir taşı kaldırırdım, kesinlikle bir çukur olurdu bu taşın altında, aldığım değerli eşyaların, paraların hepsini o çukura doldururdum. Sonra taşı gene eski yerine yuvarlar, kenarlarını ayağımla bastırır, uzaklaşırdım oradan. Bir yıl, iki yıl dokunmazdım onlara, üç yıl bile dokunmazdım... Siz arayın durun katili! Bir varmış, bir yokmuş!

– Delisiniz siz, dedi Zamyetov.

Nedense birden kendini geri çekmişti. O da fısıldayarak konuşmaya başlamıştı. Raskolnikov'un gözleri çakmak çakmaktı. Yüzü bembeyazdı. Üst dudağı sinirli sinirli titriyordu. İyice yaklaştırdı yüzünü Zamyetov'un yüzüne, dudaklarını oynatmaya başladı, ama bir şey söylemiyordu. Yarım dakika kadar sürdü bu böyle. Ne yaptığının farkındaydı, ama tutamıyordu kendini. O zaman kapının sürgüsü tıkırdarken olduğu gibi o korkunç sözcük kıpırdaşıp duruyordu dudaklarında. Ha çıktı

ha çıkacaktı ağzından... Az kalmıştı salıverecekti o sözcüğü, söyleyecekti... Birden,

– Ya o yaşlı kadınla Lizaveta'yı ben öldürdüysem? diye mırıldandı.

Hemen toparladı kendini. Zamyetov tuhaf tuhaf baktı ona. Yüzü çarşaf gibi bembeyaz olmuştu. Bir gülümsemeyle çarpıldı yüzü. Duyulur duyulmaz bir sesle,

– Olacak şey mi bu? diye mırıldandı.

Raskolnikov öfkeli öfkeli baktı ona.

– İtiraf edin, inandınız, değil mi? Söyleyin, inandınız değil mi?

Zamyetov çabuk çabuk konuşarak,

– Hiç de! dedi. Şimdiyse, her zamankinden daha az inanıyorum!

– Sonunda yakayı ele verdin! Kapana girdi güvercin! Şimdi "her zamankinden daha az inanıyorsanız" demek daha önce inanıyordunuz.

Zamyetov, besbelli alınmış, sesini yükseltti:

– Hayır, hiç de öyle değil! Beni bu düşünceye getirmek için korkutmadınız mı siz de beni zaten?

– Demek inanmıyorsunuz? Peki ben karakoldan ayrıldıktan sonra arkamdan neler konuştunuz? Bayıldıktan sonra ayıldığımda neden sorguya çekti beni Barut? (Ayağa kalkıp şapkasını aldı, garsona seslendi:) Hey, sen! Borcum ne kadar?

Koşarak yanlarına geldi garson.

– Hepsi otuz kapik efendim, dedi.

– Al sana yirmi kapik de bahşiş, votka içersin... (Paraları tuttuğu titreyen elini Zamyetov'a uzattı.) Öf, amma çok para var burada! dedi. Kırmızılı mavili tam yirmi beş ruble... Nereden buldum dersiniz bu kadar parayı? Bu yeni giysiler nereden geldi peki? Oysa biliyorsunuz, kapik yoktu bende... Ev sahibemi sorguya çekmiş olsanız gerek... Eh, yeter artık! Assez causé!* Hoşçakalın... En güzel günler sizin olsun!..

Dışarı çıktı. İsterik bir duyguyla (öte yandan biraz da dayanılmaz bir haz vardı bu duyguda) tüm bedeni titriyordu. Ama

(*) Gevezelik ettiğimiz yeter! (Fransızca).

gene de canı sıkkındı, korkunç derecede yorgun hissediyordu kendini. Bir nöbet geçirmiş gibi allak bullaktı yüzü. Yorgunluğu hızla artıyordu. Şimdi ilk heyecanla, uyarılan ilk duyguyla gücü birden yükseliyor, geri geliyor, sonra duygularının zayıflamasıyla orantılı olarak hızla gücünü yitirmeye başlıyordu.

Yalnız kaldıktan sonra uzun süre kalkmadı yerinden Zamyetov. Dalgın oturdu. Raskolnikov hiç beklenmedik bir biçimde, onun bilinen olayla ilgili tüm düşüncelerini altüst etmiş, yerlerine kendi düşüncelerini yerleştirmişti. Kesin kararını vermişti Zamyetov:

"Aptalın tekiymiş İlya Petroviç!"

Raskolnikov dışarı çıkmak için sokak kapısını yeni açmıştı ki, merdivenin başında o anda içeri girmekte olan Razumihin'le burun buruna geldi. Birbirlerini aralarında bir adım kalana dek görmemişlerdi. Öyle ki, handiyse kafa kafaya tokuşacaklardı. Bir süre bakışlarıyla süzdüler birbirlerini. Razumihin büyük bir şaşkınlık içindeydi. Ama ansızın bir öfke, gerçek bir öfke ürkütücü bir biçimde parladı gözlerinde. Avazı çıktığınca,

– Bakın neredeymiş! diye bağırdı. Adam yataktan kalkıp kaçmış! Bense divanın altlarında bile aradım onu! Tavan aralarında dolaştık! Senin yüzünden az kaldı dövecektim Nastasya'yı... Adam nerelerdeymiş... Rodyacığım! Ne demek oluyor bu? Bana doğruyu söyle! Her şeyi anlat! Duyuyor musun beni?

Raskolnikov sakin, karşılık verdi:

– Şu demek oluyor ki, ölesiye nefret ediyorum sizlerden! Ayrıca, yalnız kalmak istiyorum.

– Yalnız kalmak mı istiyorsun? Ayakta duramıyorken, yüzün çarşaf gibi bembeyazken, soluk almakta güçlük çekiyorken mi? Salak! "Kristal Saray"da ne yapıyordun? Çabuk söyle bana!

– Bırak beni! dedi Raskolnikov.

Yürüyüp gitmek istedi. Razumihin'in tepesini iyice attırmıştı bu. Var gücüyle yakaladı kollarından.

– Bırak mı? "Bırak" demeye cesaretin var demek! Şimdi seni ne yapacağım biliyor musun? Karga tulumba yaparım seni, elini ayağını bağlayıp bir çuval gibi koltuğumun altına alırım, öylece evine götürürüm, üstüne de kapıyı kilitlerim.

Raskolnikov alçak sesle, son derece sakin,

– Bak Razumihin, dedi, senin yapacağın iyilikleri istemediğimi görmüyor musun? Senin ettiğin iyiliklerin içine tüküren... birine ille de sana iyilik edeceğim diye tutturmanın ne anlamı var? Üstelik bu yaptığın iyilikler ona ağır geliyorlarsa... Peki, hastalandığımda ne diye aradın buldun ki beni? Oysa seve seve ölürdüm... Söyler misin, bana acı verdiğini, senden nefret ettiğimi bugün yeterince belli etmedim mi sana? İnsanlara acı çektirmek mi amacın? Şuna inanmanı isterim, bu yaptıkların iyileşmeme gerçekten engel oluyorlar. Sürekli sinirlerimi bozuyorsun çünkü. Biliyorsun, sinirlerim daha çok bozulmasın diye çıkmıştı odadan Zosimov. Tanrı aşkına rahat bırak beni! Hem, zor kullanarak bana bir şey yaptırmaya ne hakkın var senin? Şu anda aklım tam anlamıyla başımda seninle konuştuğumun farkında değil misin? Ne olur, söyle bana, nasıl, nasıl inandırabilirim seni üzerime düşmemenin, bana iyilikler yapmamanın gerektiğine... Varsın nankör olayım, varsın aşağılık bir insan olayım, yeter ki rahat bırakın beni... Tanrı aşkına rahat bırakın! Bırakın! Bırakın!...

Dışa vurmaya hazırlandığı zehrine önceden sevinerek sakin bir tavırla konuşmaya başlamış, Lujin'le konuşurken olduğu gibi, sözünü heyecanlanarak, öfkeden soluyarak bitirmişti.

Razumihin bir an durdu, düşündü, sonra bıraktı Raskolnikov'un kolunu. Alçak sesle, biraz düşünceli,

– Cehennemin dibine kadar yolun var! dedi. (Raskolnikov yürüyüp gitmeye davranınca, birden böğürür gibi bağırdı:) Dur! Dinle beni, şu sözümü unutma, baştan sona tümünüz birer gevezeden, farfaradan başka bir şey değilsiniz! Küçücük bir acınız olsa, yumurta yapan tavuklar gibi ortalığı velveleye verirsiniz... Bu iş için birtakım yazarların sözlerini bile çalıp kullanırsınız. Kişisel bir yaşam belirtisi bile yoktur sizlerde! İspermeçetten yapılmışsınız, damarlarınızda kan yerine ayran dolaşıyor! Hiçbirinize inanmıyorum! Her durumda sizin için en önemli olan şey, ne yapıp yapıp insana daha az benzemeye çalışmaktır! (Raskolnikov'un gene gitmeye hazırlandığını fark edince bir kat daha çılgın bir öfkeyle bağırdı:) Duuur! Sözümü

bitirmemi bekle! Biliyorsun, bu akşam yeni evimi kutlayacağız. Belki gelmişlerdir bile arkadaşlar. Konukları karşılaması için dayımı bıraktım evde, ben de buraya koştum. Sen bir salak, aşağılık bir salak olmasaydın, sırılsıklam bir budala olmasaydın, anlayacağın, adam olsaydın... Görüyorsun Rodya, biliyorum, tatlı, akıllı bir çocuksun, ama salaksın da... Salak olmasaydın bana gelirdin bugün. Sağda solda sürteceğine bir akşamcık olsun otururdun. Nasıl olsa çıkmışsın evden, yapacak başka bir şeyin de yok. Öylesine rahat bir koltuk sürerim ki altına... Ev sahibimin çok güzel koltukları var... Çay içerdin, konuklarla sohbet ederdin... Beğenmezsen yatağa yatırırdım seni... Yanımızda uzanırdın... Zosimov da gelecek. Geleceksin değil mi?

– Hayır.

Sabrı tükenmiş gibi bağırdı Razumihin:

– Saçmalama! Nereden biliyorsun? Yaptığından sorumlu tutulacak durumun yok senin... Bu konuda bir bilgin yok ki... Senin gibi ben de belki bin kez kaçtım, uzaklaştım insanlardan, sonra gene koştum yanlarına... Yaptığından utanıyorsun, insanlara dönüyorsun! Unutma, Poçinkov'un evi, üçüncü kat...

– Bay Razumihin iyilik yapmak hazzını tatmış olmak için birinin size dayak atmasına bile izin vereceksiniz sanırım.

– Kime? Bana mı! Böyle bir şeyi aklından bile geçirecek olanın ağzını burnunu dağıtırım! Poçinkov'un evi, kırk yedi numara, memur Babuşkin'in dairesi...

– Gelmeyeceğim! dedi Raskolnikov.

Dönüp yürüdü. Razumihin seslendi arkasından:

– Bahse girerim geleceksin! Gelmezsen... bir daha selam bile vermem sana! Dur hele, hey! Zamyetov içeride mi?

– Evet.

– Seni gördü mü?

– Gördü.

– Konuştunuz mu?

– Konuştuk.

– Nelerden söz ettiniz? Anlatmazsan anlatma, canın cehenneme. Poçinkov'un evi, kırk yedi numara, Babuşkin'in dairesi... unutma!

Raskolnikov Sadavaya'ya kadar yürüdü, köşeyi döndü. Razumihin dalgın dalgın bakıyordu arkasından. Sonunda "adam sen de" der gibi salladı kolunu, binaya girdi. Ama merdivenin yarısında durdu.

Handiyse sesli, "Kahretsin! diye mırıldandı. Aklı başında gibi konuşuyor, ama sanki... Evet, ben de budalanın tekiyim! Öyle ya, aklını yitirmişler de akıllıca konuşamazlar mı yani? Sanırım Zosimov da bundan endişe ediyor! (Parmağıyla alnına dokundu.) Peki ama ya eğer... Nasıl yalnız bırakıyorum onu öyleyse? Belki de kanala atar kendini... Evet, yanlış yaptım! Olmaz!" Dönüp Raskolnikov'un arkasından koştu. Ama yok olmuştu Raskolnikov. Boş verip, bir an önce Zamyetov'u sorguya çekmek için çabuk adımlarla "Kristal Saray"a döndü.

Raskolnikov doğru .....ski Köprüsü'ne gitti. Köprünün ortasında korkulukların yanında durdu, dirseklerini korkuluğa dayadı. Uzaklara bakmaya başladı. Razumihin'den ayrıldıktan sonra büyük bir bitkinlik çökmüştü üzerine. Öyle ki, buraya kadar zor gelebilmişti. Sokakta bir yere oturmak, ya da uzanmak istemişti. Suya doğru eğilmiş, batmak üzere olan güneşin kızıllığına, giderek alacakaranlıklaşan uzaklarda sıra sıra evlere, sol kıyıda güneşin son ışınlarının bir an vurmasıyla alev alev yanan uzak bir çatı katının açık penceresine, kanalın kararmakta olan sularına bakıyordu. Sulara bakışı daha bir dikkatliydi sanki. Sonunda birtakım kırmızı noktalar uçuşmaya başlamıştı gözlerinin önünde. Evler gidip gelmeye; köprüden geçen insanlar, kıyılar, arabalar dönüp durmaya, çevresinde dans etmeye başlamıştı. Birden ürperdi. Tuhaf, alışılmadık bir şey o anda tekrar bayılmaktan kurtarmıştı onu. Birinin gelip hemen sağında, yanı başında durduğunu hissetmişti. Dönüp baktı. Başörtülü, uzunca yüzü yorgun, soluk benizli, çukura kaçmış gözleri kıpkırmızı, uzun boylu bir kadındı yanında duran. Doğrudan Raskolnikov'un yüzüne bakıyordu. Ama bir şey görmediği, kimseyi seçemediği belliydi. Kadın birden sağ kolunu korkuluğa dayadı, sağ ayağını kaldırdı, korkuluktan aşırdı, sonra sol ayağını kaldırdı, kanalın sularına bıraktı kendini. Kirli sular yarıldı, bir anda yuttu kurbanını. Ama bir da-

kika sonra suyun yüzüne çıktı kadın. Başıyla ayakları suyun içinde, sırtıyla yastık gibi kabarmış buruşuk etekliği suyun üstünde, akıntıyla ağır ağır sürüklenmeye başladı. Onlarca insan birden bağırmaya başlamıştı:

– Kendini suya attı! Kendini suya attı!

Büyük bir kalabalık toplandı. Kanalın iki kıyısı da olayı izleyenlerle dolmuştu. Köprünün üstünde, Raskolnikov'un çevresinde toplanan kalabalık arkadan itip kakıyordu onu. Yakınlarda bir yerde ağlamaklı bir kadın çığlığı duyuldu:

– Tanrım! Bizim Afrosinyuşka bu! Tanrım! Kurtarın onu! Yalvarırım çıkarın onu sudan!

Kalabalık arasından bağıranlar oldu:

– Kayık getirin! Çabuk bir kayık bulun!

Ama kayığa gerek kalmadı. Bir polis kanala inen merdivenlerden inmiş, kaputunu, çizmelerini çıkarıp suya atlamıştı. Çok uğraşmak gerekmemişti. Akıntı kadını merdivenin ayağına çok yaklaştırmıştı. Polis sağ eliyle kadını giysisinden yakalamış, sol eliyle arkadaşının uzattığı sırığı tutmuş, kadını sudan hemen çıkarmıştı. Merdivenin granit taşları üzerine yatırdılar onu. Çok geçmeden kendine geldi kadın. Doğrulup oturdu. Islak giysilerini eliyle anlamsız anlamsız düzeltmeye çalışarak aksırıp tıksırmaya başladı. Bir şey söylemiyordu. Deminki kadın şimdi Afrosinyuşka'nın yanında uluyordu:

– Körkütük sarhoştu, kardeşlerim! Körkütük sarhoştu! Biraz önce de kendini asmaya kalkmıştı... ipten kurtardılar onu... Bakkala gitmiştim, ona göz kulak olsun diye kızı yanında bırakmıştım... Olanlar oldu işte! Satıcılık yapıyordu, kardeşlerim, bizim satıcı kadın... hemen şuracıkta oturuyor, köşeyi dönünce ikinci ev, hemen şurada...

Kalabalık dağılmaya başlamıştı. Polisler hâlâ kadınla uğraşıyorlardı. Birisi yüksek sesle karakoldan söz ediyordu. Raskolnikov içinde tuhaf bir umursamazlık, ilgisiz izliyordu olayı. Gördüklerinden tiksinmeye başlamıştı. "Hayır, su... iğrenç... değmez," diye mırıldandı kendi kendine. "Bir şey olmayacak," diye ekledi. "Beklemeye değmez... Şurası ne oluyor? Karakol... Zamyetov niçin karakolda değil? Saat dokuzu geçiyor, bu saat-

te karakolda olmalıydı..." Sırtını köprünün korkuluğuna dayayıp çevresinde olup biteni izlemeye koyuldu.

Kararlı, "Eh, olabilir! Gidelim!" diye mırıldandı. Yürüdü, köprüyü geçti, karakolun bulunduğu yöne doğru yürümeye başladı. Yüreği bomboştu, duyarsızdı. Bir şey düşünmek istemiyordu. İçindeki sıkıntı da geçmişti. Evden "her şeyi bitirmek" için çıkarken içindeki enerjisinden iz kalmamıştı. Yerini tam bir uyuşukluk almıştı.

Kanal boyunca bitkin, ağır ağır yürürken "Yapacak başka bir şey yok," diye düşünüyordu. "Tek çıkış yolu bu! Öyle ya da böyle, bir son vereceğim buna... İstiyorum çünkü... Peki ama gerçekten de bu mudur çıkış yolu?. Adam sen de! Nasıl olsa bir arşınlık bir yer bulurlar... he-he-he... Gerçekten son mudur bu? Anlatacak mıyım onlara, yoksa anlatmayacak mıyım? Eh!.. Boş ver! Çok yorgunum. Bir yere uzanabilseydim, ya da oturabilseydim! Bu işin en iğrenç yanı da son derece budalaca olması. Buna da boş ver şimdi! Uf, ne saçma şeyler geliyor aklıma..."

Karakola varması için önce düz gitmesi, ikinci köşe başından sola dönmesi gerekiyordu. Hemen orada, iki adım ötedeydi karakol. Ne var ki, birinci köşe başına gelince durdu, bir an düşündü, ara sokağa saptı. İki sokak öteden dolaşacaktı. Bunu yaparken bir amacı yoktu belki, belki de olayı bir dakika daha olsun ertelemek, zaman kazanmak istemişti. Yere, önüne bakarak yürüyordu. Birden kulağına biri bir şey fısıldadı gibi geldi ona. Başını kaldırdı, *o* evin önünde, hemen kapısının dibindeydi. *O* akşamdan beri buraya hiç gelmemiş, evin sokağından bile geçmemişti.

Karşı durulmaz, anlaşılmaz bir istek çekmişti onu buraya. Kapıdan girdi, sağdaki tanıdık merdivenden dördüncü kata çıkmaya başladı. Dar, dik merdiven çok karanlıktı. Her katın sahanlığında duruyor, merakla çevresine bakınıyordu. Birinci katın sahanlığında pencerenin çerçevesi bütünüyle çıkarılmıştı. "O zaman burası böyle değildi," diye geçirdi içinden. İşte Nikolaşka ile Mitka'nın çalıştıkları ikinci kattaki daire. "Kapısı kilitli. Kapıyı yeniden boyamışlar... demek kiraya verecekler."

İşte üçüncü kat... ve de dördüncü... "Burası!" Birden şaşırdı Raskolnikov. Dairenin kapısı ardına dek açıktı. Birileri vardı içeride. Sesleri geliyordu. Hiç beklemediği bir şeydi bu. Bir anlık bir kararsızlıktan sonra son basamakları çıktı, daireye girdi.

Dairede onarım vardı. İşçiler çalışıyordu içeride. Buna şaşırmıştı sanki Raskolnikov. Nedense, orayı bıraktığı gibi bulacağını, belki cesetlerin bile yattıkları yerde olacaklarını düşünmüştü. Oysa şimdi yalnızca çıplak duvarlar vardı. Tek eşya yoktu. Çok tuhafına gitmişti bu. Geçip pencerenin içine oturdu.

İki işçi vardı. İkisi de çok gençti. Biri ötekine oranla biraz daha yaşlı, öteki çok daha gençti. Eski sarı, yırtık pırtık duvar kâğıtlarının yerine eflatun çiçekli beyaz duvar kâğıtları yapıştırıyorlardı. Nedense hiç hoşuna gitmemişti bu Raskolnikov'un. Yeni duvar kâğıtlarına düşmanca, eskilerine acıyormuş gibi bakıyordu.

Besbelli geç kalmışlardı işçiler. Duvar kâğıtlarının artanlarını çabuk çabuk rulo yapıyorlar, gitmeye hazırlanıyorlardı. Raskolnikov'un gelişiyle hemen hiç ilgilenmemişlerdi. Aralarında konuşmaya dalmışlardı. Raskolnikov kollarını göğsünün üzerinde kavuşturup onların konuşmalarını dinlemeye koyuldu.

Büyük olanı küçüğüne anlatıyordu:

– Baktım, bir sabah çok erken saatte kadın süslenmiş püslenmiş, odama geldi. "Nedir? Ne kırıtıp duruyorsun karşımda, ezilip büzülüyorsun?" dedim kendisine. "Bundan böyle her şeyimle sizin olmak istiyorum, Tit Vasilyeviç!" demesin mi... Anlayacağın, öyle işte! Ama ne süslenmişti, anlatamam kardeşim. Dergilerdeki gibi, tıpkı dergilerdeki gibi!

– Dergi dediğin nedir, amcam?

"Amcasından" bir şeyler öğrenmeye çalıştığı belliydi.

– Dergi dedikleri, kardeşçağızıma söyleyeyim, renkli resimlerdir. Her cumartesi yurtdışından postayla bura terzilerine gelen, erkeklerle kadınların nasıl giyinmeleri gerektiğini gösteren resimler... Anlayacağın, resim işte. Bu resimlerde erkekler genellikle belden büzmeli paltolarla gösterilir, kadın kısmına gelince, kardeşçağızım sana söyleyeyim, öylesine güzeldirler ki, hepsini versen bana, az gelir...

Küçük olanı heyecanla,

– Şu Petersburg denen kentte de ne yok ki!.. diye bağırdı. Bir babamla anam yok...

Büyük olanı akıl verir gibi,

– Evet kardeşcağızım, dedi, bir ananla baban yok...

Raskolnikov kalkıp öteki odaya, daha önce karyolayla komodinin bulunduğu odaya geçti. Boş oda şimdi korkunç derecede küçük göründü ona. Duvar kâğıtları aynıydı. Köşede duvar kâğıdında tasvir dolabının eski yeri açıkça belliydi. Odanın içini gözden geçirdikten sonra gene dönüp pencere içine oturdu. İşçilerden büyüğü göz ucuyla onu izliyordu. Birden ona dönüp,

– Ne istemiştiniz, efendim? diye sordu.

Raskolnikov yanıt verecek yerde kalktı, hole çıktı, çıngırağın ipini tutup çekti. Çıngırak aynı çıngıraktı, teneke sesi de aynı... İkinci kez asıldı, üçüncü kez... Sese kulak veriyor, anımsamaya çalışıyordu. O akşamki acı ile korku dolu, çirkin duygusunu giderek daha bir açık seçik, canlı hissetmeye başlamıştı. Çıngırağın her çınlamasıyla ürperiyordu. Bu giderek daha büyük, daha büyük bir haz veriyordu ona.

İşçi Raskolnikov'un yanına geldi.

– Nedir istediğin? diye bağırdı. Kimsin, nesin?

Raskolnikov gene içeri girdi.

– Bu daireyi tutacaktım da... dedi. Şöyle bir bakıyorum...

– Gece vakti daire bakmaya mı gelinirmiş... Ayrıca bunun için kapıcıyla görüşmeniz gerekir..

– Yerleri yıkamışlar, diye sürdürdü konuşmasını Raskolnikov. Döşeme de boyanacak mı? Kan kalmamış mı?

– Ne kanından söz ediyorsunuz?

– Bilmiyor musunuz, yaşlı bir kadınla kız kardeşini öldürdüler burada. Şurası kan gölüydü.

İşçi huzursuz,

– Ne biçim bir adamsın sen? diye bağırdı.

– Ben mi?

– Evet, sen.

– Öğrenmek mi istiyorsun?.. Gel birlikte karakola gidelim, orada söyleyeceğim sana.

İşçiler anlayamamış gibi baktılar yüzüne. Büyük olanı,

– Bizim gitmemiz gerek, geç kaldık, dedi. Hadi gidelim Alyoşacığım... Kapıyı kapamamız gerekiyor.

Raskolnikov umursamaz bir tavırla,

– Gidelim! dedi.

Önden çıktı. Ağır ağır inmeye başladı merdivenlerden. Avlu kapısına geldiğinde,

– Hey, kapıcı! diye seslendi.

Sokakta, tam kapının girişinde birkaç kişi toplanmış, gelen geçene bakıyorlardı: İki kapıcıyla bir köylü kadın, iş gömlekli bir satıcı, birkaç kişi daha... Doğrudan onların yanına yürüdü Raskolnikov. Kapıcılardan biri,

– Ne istemiştiniz? diye sordu.

– Karakola gittin mi sen?

– Oradan geliyorum. Niçin sordunuz?

– Kimse var mıydı orada?

– Vardı.

– Komutan yardımcısı da orada mıydı?

– Bir ara oradaydı. Niçin sormuştunuz?

Yanıt vermedi Raskolnikov. Kapıcının yanında, düşüncelere dalmış, duruyordu.

İşçilerden büyük olanı yanlarına geldi.

– Daireye bakmaya gelmiş, dedi.

– Hangi daireye?

– Bizim çalıştığımıza. "Kanları niçin yıkamışlar?" diye soruyordu. "Bir cinayet işlendi burada. Bu daireyi tutacaktım da..." Sonra çıngırağın ipine asılmaya başladı. Az kaldı koparacaktı ipi. Hadi karakola gidelim, orada her şeyi anlatayım sana, diyor. Deli midir nedir!..

Kapıcı kaşlarını çatıp şaşkın şaşkın bakmaya başladı Raskolnikov'un yüzüne. Şimdi daha da kızgın, sesini yükseltti:

– Kimin nesisin sen be adam?

– Adım Rodion, soyadım Raskolnikov. Eski bir üniversite öğrencisi. Buradan biraz ötede ara sokakta Şil'in evinde, on dört numaralı dairede oturuyorum. Kapıcıya sorarsan söyler sana... Tanıyor beni...

Raskolnikov tembel tembel, dalgın, kapıcıya bakmadan, karanlık çökmekte olan sokaktan gözlerini ayırmadan konuşuyordu.

– Niçin çıktınız o daireye, söyler misiniz?

– Bakmak için.

– Neyine bakmak için?

Birden araya girdi satıcı:

– Tutup karakola götürsek onu nasıl olur?

Raskolnikov omzunun üzerinden yan yan baktı satıcının gözlerinin içine. Bir süre öyle dikkatli baktıktan sonra alçak sesle, bezgin,

– Hadi gidelim! dedi.

Satıcının kendine güveni artmıştı.

– Götürelim! dedi. Niçin *o olayla* ilgileniyor? Aklında neler var acaba? Öyle ya!..

– Sarhoş desem, değil, diye mırıldandı işçi. Tanrı bilir ne iştir...

Artık ciddi ciddi kızmaya başlamıştı kapıcı, yeniden yükseltti sesini:

– Zorun nedir senin be adam! Ne diye diklenip duruyorsun?

Raskolnikov alaylı,

– Ne o, karakola benimle gitmekten korktun mu yoksa? dedi.

– Niçin korkacakmışım? Söylesene, istediğin nedir senin?

– Serseri! diye haykırdı kadın.

Köylü paltosunun önü açık, belinde anahtarlar, iri yarı öteki kapıcı,

– Ne diye dert anlatıyorsunuz şu adama? diye bağırdı. Hadi git işine... Gerçekten serserinin teki galiba!.. Hadi yürü bakalım...

Raskolnikov'un kolundan yakaladığı gibi sokağa fırlattı onu. Düşecek gibi olmuştu Raskolnikov, ama toparladı kendini, düşmedi. Doğruldu. Oradakilerin yüzlerine bir şey söylemeden bir süre baktıktan sonra yürüyüp uzaklaştı.

– Ne tuhaf adam! dedi işçi.

Kadın,

– Günümüzde herkes bir tuhaf oldu... diye mırıldandı.

Satıcı ekledi:

– Ne olursa olsun, karakola götürmeliydik onu derim ben...

İri yarı kapıcı vermişti kararını:

– Bulaşmaya gelmez... Serserinin teki adam. Üstüne üstüne geliyor insanın. Bulaşırsan bir daha zor atarsın onu başından... Bilirim böylelerini!

"Gideyim mi, gitmeyeyim mi?" Raskolnikov dörtyol ağzında kaldırımın ortasında durmuş, birisinin ona son sözü söylemesini bekliyormuş gibi bakınarak böyle düşünüyordu. Ama yanıt veren yoktu. Ayağının altındaki kaldırım taşları gibi her şey sağır, her şey cansızdı onun için, yalnızca onun için ölüydü... Birden uzakta, yüz adım ötede sokağın sonunda giderek koyulaşan karanlığın içinde bir kalabalık gördü. Yüksek sesle konuşuyorlar, bağırıp çağırıyorlardı... Sokağın ortasında bir araba duruyordu... Cılız bir ışık göze çarpıyordu. "Ne oluyor orada?" Sağa döndü Raskolnikov, kalabalığa doğru yürüdü. Karşılaştığı her şeyle takılırcasına yakından ilgileniyor, bunun, karakol konusunda kesin kararını verdiği için, çok yakında her şeyin biteceğini bildiği için böyle olduğunu düşünerek soğuk soğuk gülümsüyordu.

VII

Durdukları yerde duramayan bir çift kır at koşulu son derece şık bir soylu kupa arabası vardı sokağın ortasında. İçinde kimse yoktu. Sürücüsü bile sürücü yerinden inmiş, arabanın yanında dikiliyordu. Atları dizginlerinden tutuyorlardı. Büyük bir kalabalık toplanmıştı. En önde polisler vardı. Polislerden biri elinde bir fener tutuyordu. Öne eğilmiş, kupa arabasının tam tekerlekleri dibinde kaldırımda bir şeye ışık tutuyordu. Herkes yüksek sesle konuşuyor, bağırıyor, ah vah ediyordu. Arabacı büyük bir şaşkınlık içindeydi. Arada bir,

– Tanrım ne felaket! Tanrım ne büyük bir felaket bu! diye yineleyip duruyordu.

Raskolnikov kalabalık arasında kendine yol açarak elinden geldiğince ilerledi, sonunda gördü bu telaşa, bu meraka neden olan şeyi. Yerde, biraz önce atların ayakları altında ezilmiş,

kanlar içinde, görünüşte çok yoksul, ama "soylu" giyimli bir adam kıpırdamadan yatıyordu. Yüzünden, başından kanlar akıyordu. Yüzü gözü parçalanmıştı. Adamın kötü ezildiği belliydi.

Arabacı ağlamaklı,

– Tanrım! diyordu. Daha ne yapabilirdim! Atları hızlı sürsem, ona seslenmesem hadi neyse... Ama ağır ağır gidiyordum, çok yavaş sürüyordum atları. Herkes gördü. Onlar yalan söylüyorlarsa, ben de yalan söylüyorum... Yalancının mumu yatsıya kadar yanar derler... Baktım, yalpa vura vura sokağın karşısına geçmeye çalışıyor. Ha yere yuvarlandı, ha yuvarlanacaktı. Bir kez seslendim, bir daha seslendim, üçüncü kez bağırdım, baktım olmayacak, atları durdurdum, doğrudan gelip atların ayaklarının dibinde yere düştü! Bunu bilerek mi yaptı, yoksa o kadar mı sarhoştu, orasını bilmiyorum... Hayvanlar genç, ürkek... huylandılar, adam bağırmaya başladı, o bağırdıkça hayvanlar daha çok ürktüler... Sonunda olanlar oldu işte.

Kalabalık arasından biri tanıklık etti:

– Adam doğru söylüyor!

Bir başkası,

– Evet, seslendi, dedi. Doğru, üç kez seslendi ona, bağırdı.

Bir üçüncü ses duyuldu:

– Tam üç kez seslendi, ben de duydum.

Aslında arabacı da pek üzgün, korkmuş değildi. Kupa arabasının varlıklı, önemli birisinin arabası olduğu, bu önemli kişinin arabasını bir yerde beklemekte olduğu, polislerin de bu durumu gözardı etmedikleri belliydi. Ezilen adamı karakola götürmek, oradan hastaneye yollamak gerekiyordu. Tanıyan yoktu onu.

Bu arada Raskolnikov biraz daha yaklaşıp eğildi. O anda fenerin ışığı yeterince aydınlatmıştı yerde yatanın yüzünü. Tanımıştı onu Raskolnikov. En öne çıkmaya çalışırken,

– Ben tanıyorum onu! diye bağırdı. Ben tanıyorum! Bir memur, emekli bir memurdur! Danışman Marmeladov! Biraz ileride oturuyor. Hemen şurada, Kozel'in evinde... Çabuk doktor çağırın! Ben vereceğim parasını... İşte burada...

Cebinden paraları çıkarmış, polise gösteriyordu. Aşırı heyecanlanmıştı.

Ezilenin kim olduğunu öğrendiklerine sevinmişlerdi polisler. Raskolnikov kendi adını da verdi polislere, adresini söyledi. Söz konusu olan kendi öz babasıymış gibi telaşlı, baygın durumdaki Marmeladov'u evine götürmeleri için yalvarmaya başlamıştı polislere.

– Hemen şuracıkta evi... üç apartman ötede, diyordu. Kozel'in evi. Varlıklı bir Alman'dır Kozel... Bir yerde içmiş, sarhoş olmuş, eve gidiyordu demek. Tanıyorum onu... Çok içer... Çoluk çocuk sahibi bir insandır. Karısı var, çocukları var, bir de kızı. Hastaneye götürmeye gerek yok onu, apartmanda bir doktor vardır elbet! Ben ödeyeceğim parasını, ben ödeyeceğim!.. Kendi evinde daha iyi bakarlar ona, hemen ilgilenirler, yoksa hastaneye giderken yolda ölecek...

Bu arada çaktırmadan polislerden birinin eline para sıkıştırmayı bile başarmıştı. Aslında yapılmasını istediği şeyin gizlisi kapaklısı da yoktu. Son derece yasal bir şeydi istediği. Hem böylece yaralıya daha çabuk yardım edilebilirdi. Yaralıyı tutup kaldırdılar. Yardım edenler oldu. Otuz adım ötedeydi Kozel'in evi. Raskolnikov yaralının başını dikkatlice tutarak arkadan gidiyor, bir yandan da yolu gösteriyordu. Durmadan konuşuyordu:

– Şu yana, şu yana! Merdivende başını öne almamız gerek. Dönün... Hah, böyle... Hepinize ben vereceğim paranızı, çok teşekkür ederim...

Katerina İvanovna her zaman olduğu gibi, bir dakika boş zaman bulur bulmaz hemen, kollarını göğsünün üzerinde sıkı sıkı kavuşturmuş, kendi kendine konuşarak, öksürerek, küçük odasının içinde pencereden sobaya, sobadan pencereye gidip gelerek bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Son zamanlarda büyük kızıyla, on yaşındaki Polenka ile daha sık, daha uzun süreli konuşmaya başlamıştı. Kızcağız, annesinin anlattıklarının çoğunu henüz anlayamamasına karşın, ama annesi için bunun gerekli olduğunu, onun bunu çok istediğini hissettiği için, zekâ okunan iri gözlerini ondan ayırmadan her zaman izliyordu annesini, bütün gücüyle kurnazlık edip, onun anlat-

tıklarını çok iyi anlıyormuş gibi görünmeye çalışarak dinliyordu. Şimdi Polenka, bütün gün hasta olan küçük kardeşini yatırmak için üstünü çıkarıyordu. Çocuk, yarına hazır olması için gece yıkanması gereken gömleğinin çıkarılmasını beklerken sandalyede, birbirlerine sıkı sıkı yapıştırdığı bacaklarını tabanları ablasına doğru, ayak burunlarını birbirinden ayırmış biçimde öne uzatmış, yüzünde ciddi bir anlatım, kıpırdamadan, dimdik, sessiz oturuyordu. Yatağa gitmeleri için üstleri değiştirilen her uslu çocuğun genelde oturması gerektiği gibi, dudaklarını şişirmiş, gözlerini dört açmış, annesinin ablasına anlattıklarını dinliyordu. Küçük kız kardeşi ise yırtık pırtık giysisiyle paravananın önünde dikiliyor, sırasını bekliyordu. İç odalardan dalga dalga gelen, zavallı veremli kadının sık sık acılar içinde öksürük nöbetlerine tutulmasına neden olan sigara dumanından biraz olsun kurtulmak için merdiven başına açılan kapı açıktı. Katerina İvanovna son hafta içinde daha da zayıflamıştı sanki. Yüzündeki kırmızı lekeler şimdi daha belirgindi. Odanın içinde dolaşırken anlatıyordu:

– Senin babanın evinde ne mutlu, ne rahat bir yaşantımız vardı bilemezsin Polenka, inanamazsın... Sonra bu sarhoş herif mahvetti beni, benden sonra da sizleri mahvedecek! Sivil albay rütbesindeydi babam. Valiliğe yakın bir rütbedir bu. Çok küçük bir rütbe daha alması gerekiyordu ki vali olsun. Zaten herkes yanına gelip şöyle diyordu ona: "Sayın İvan Mihayloviç, biz şimdiden valimiz olarak görüyoruz sizi." Ne zaman ki ben... öhö... ne zaman ki ben... öhö, öhö, öhö, Allah kahretsin şu öksürüğü! (Balgamını çıkardıktan sonra göğsünü tutarak sürdürdü konuşmasını:) Ne zaman ki... ah! Başkanın son verdiği baloda Prenses Bezzemelnaya beni gördüğünde, ki sonra babanla evlendiğimizde kutsamıştı beni, hemen şöyle sormuştu Polenkacığım: "Şu sevimli kız mezuniyet balosunda şalla dans eden kız değil mi?.." O yırtığı dikmen gerek. Hemen şimdi iğne ipliği al, sana öğrettiğim gibi yama yap oraya, yarına kalırsa... öhö! yarın öhö, öhö, öhö!.. (yırtınırcasına öksürerek bağırdı:) daha çok açılır delik... O sıralar yaver Prens Şçedolskoy Petersburg'dan yeni gelmişti... Baloda mazurka oynadık

onunla. Sonra ertesi gün bize geleceğini, beni ailemden resmen isteyeceğini söylemişti. Kibarca teşekkürlerimi bildirmiştim kendisine, kalbimin uzun zamandır başkasının olduğunu söylemiştim. O başkası senin babandı işte Polenkacığım. Babam küplere bindi... Su hazır mı? (Küçük kızına döndü.) Gömleğini ver Lida... Çoraplarını da... Bu gecelik gömleksiz uyu. Bir şey olmaz... çoraplarını da yanı başına koy... Hepsini birlikte yıkarım... Şu sarhoş da nerede kaldı? Onun gömleği de berbattı... Hepsini birlikte yıkardım. İki gece üst üste çamaşır yıkayacak gücüm yok... Tanrım! Öhö, öhö, öhö! Gene başladı!... (Koridorda kalabalığı, birkaç kişinin ağır bir yükle odaya girmeye çalıştığını görünce haykırdı:) Ne oluyorsunuz? Nedir o? Nedir getirdiğiniz? Tanrım!

Marmeladov'u baygın, kanlar içinde hep birlikte içeri aldıktan sonra polislerden biri çevresine bakınarak,

– Nereye yatıracağız onu? diye sordu.

Raskolnikov divanı göstererek,

– Divana! Divana yatırın, başı bu yanda olsun! diyordu.

Koridordaki kalabalık arasından biri yüksek sesle,

– Sokakta araba çiğnedi onu! dedi. Sarhoştu!

Katerina İvanovna yüzü bembeyaz, ayakta kalakalmıştı. Güçlükle soluk alabiliyordu. Çocuklar korkmuşlardı. Küçük Lidoçka bir çığlık atmış, Polenka'nın yanına koşmuş, ona sarılmış, titriyordu.

Marmeladov'u divana yerleştirdikten sonra Katerina İvanovna'nın yanına koştu Raskolnikov. Çabuk çabuk konuşarak,

– Tanrı aşkına sakin olun, korkmayın! dedi. Sokağı karşıdan karşıya geçerken bir kupa arabasının altında kalmış. Telaşlanmayın, kendine gelecektir. Buraya getirmelerini ben söyledim... Bir süre önce gelmiştim size, anımsıyorsunuzdur... Kendine gelecektir. Onu taşıyanların parasını ben vereceğim!

Katerina İvanovna dehşet içinde bir çığlık atarak kocasının yanına koşmuştu:

– Sonunda yaptı yapacağını!

Onun hemen düşüp bayılan kadınlardan olmadığını anlamakta gecikmemişti Raskolnikov. Kaşla göz arasında yaralının

başının altına bir yastık yerleştirmişti. O ana dek kimse akıl edememişti bunu. Sonra yaralının üstündekileri çıkarmaya koyuldu. Bir yandan da yaralarını gözden geçiriyordu. Telaşlıydı, ama ne yaptığını biliyordu. Kendi sıkıntılarını unutmuş, titreyen dudaklarını ısırarak, göğsünden kopup çıkmaya hazır çığlıkları bastırarak kocasıyla ilgileniyordu.

Bu arada Raskolnikov koşup doktoru çağırması için birisini yollamıştı. Doktorun evi iki apartman ötedeydi. Bir yandan da Katerina İvanovna'yı yatıştırmaya çalışıyordu:

– Doktoru çağırması için adam yolladım. Siz merak etmeyin. Ben ödeyeceğim doktorun parasını. Su yok mu?.. Bir peçete, bir havlu, ya da buna benzer bir şey verin. Çabuk olun... Yaralarının ne kadar ağır olduğunu bilmiyoruz henüz... Yaralı, ama ölmeyecek, inanın bana... Bakalım doktor ne diyecek?

Katerina İvanovna pencereye koştu. Pencerenin önünde köşede kırık dökük bir sandalyenin üzerinde gece çocuklarla evin erkeğinin çamaşırlarını yıkamak için hazırladığı içi su dolu büyükçe bir toprak tekne vardı. Çamaşır yıkama işini Katerina İvanovna geceleri kendi yapardı. Haftada en azından iki kez, kimi zaman daha sık, geceleri çamaşır yıkıyordu. Çünkü evde kimsede üst değişmeklik çamaşır hemen hiç kalmamıştı. Durum öylesine kötüleşmişti. Evde herkesin ancak bir giyimlik çamaşırı vardı. Öte yandan pisliğe hiç katlanamazdı Katerina İvanovna. Bu yüzden, evin içinde pislik görmektense, odanın içinde gerdiği ipte ıslak çamaşırları kurutup sabah herkesi temiz giydirmek için, geceleri herkes uykudayken yorgunluktan bitkin düşmeye, gücünün üstünde çaba harcamaya katlanırdı. Raskolnikov'un sözü üzerine toprak tekneyi getirmeye koşmuştu ama, onu kaldırdığında az kaldı tekneyle birlikte yere yuvarlanacaktı. Bu arada Raskolnikov bir havlu bulmuş, teknede ıslattıktan sonra Marmeladov'un kanlar içinde yüzünü silmeye başlamıştı. Katerina İvanovna yaralının başucunda dikiliyordu. Soluk alırken acı duyuyor, ellerini göğsünün üstüne bastırıyordu. Asıl onun yardıma ihtiyacı vardı. Raskolnikov yavaş yavaş, yaralıyı buraya getirtmekle belki de hiç iyi etmediğini anlamaya başlamıştı. Polis bile şaşkındı.

– Polenka! diye bağırdı Katerina İvanovna. Çabuk Sonya'ya koş. Evde değilse haber bırak, babasını araba çiğnediğini, eve gelir gelmez hemen buraya gelmesini söyle... Çabuk koş Polenka! Şu atkıyı omuzlarına al!

Küçük çocuk sandalyesinden seslendi ablasına:

– Tok hıslı kos!

Sonra gene, önce olduğu gibi sandalyesinde dimdik, gözlerini alabildiğine açmış, ayaklarını, topukları birleşik, ayak burunları açık, öne uzatmış, sessiz oturmasını sürdürdü.

Bu arada odanın içi iğne atsan yere düşmeyecek kadar kalabalıklaşmıştı. Polisler gitmişlerdi. Yalnızca biri kalmıştı, merdiven başında toplaşmış kalabalığı geri kovalamaya çalışıyordu. Peşinden Bayan Lippevehzel'in kiracılarının hemen tümü arka odalardan sökün etmişler, önce kapıda yığılmışlar, sonra odaya dolmuşlardı.

Katerina İvanovna öfkeden çılgına dönmüştü. Kalabalığa doğru,

– Bari ölürken rahat bırakın insanı! diye bağırdı. Tiyatro mu oynuyor burada! Sigaralar da ağızlarında! Öhö, öhö, öhö... Şapkalarınızı da çıkarmasaydınız bari!.. Baksanıza, biri şapkasını bile çıkarmamış!.. Çık dışarı! Hiç değilse ölüye saygınız olsun!

Bir öksürük nöbeti kesti konuşmasını, tıkandı. Ama bağırmasının yararı da olmuştu. Katerina İvanovna'dan çekindikleri belliydi. Arka odalarda oturanlar birbiri ardından kapıya doğru çekilmeye başlamışlardı. Bir yakınının kötü duruma düştüğünü gördüğünde insanın, bu kötü duruma düşen onun en yakını bile olsa, içten bir üzüntüyle, acıyla kıvransa da, hiçbir insanın kurtulabilmesinin söz konusu olmadığı o tuhaf mutluluk duygusu vardı hepsinin içinde.

Kapının dışında yaralının hastaneye kaldırılması gerektiği, burada insanları rahatsız etmenin doğru olmadığı üzerine konuşmaların olduğu duyuluyordu.

– Ölmek de mi yasak! diye bağırdı Katerina İvanovna.

Dışarıda konuşanlara öfkesini boşaltmak için koştu, tam kapıyı açmıştı ki, olayı yeni duymuş, olay yerinde düzeni sağla-

mak için koşup gelmiş Bayan Lippevehzel ile burun buruna geldi. Son derece huysuz, ne yaptığını, ne söylediğini bilmez bir Alman kadındı Lippevehzel. Ellerini çırparak,

– Aman Tanrım! dedi. Sizin koca sarhoş olmak, arabanın altında kalmak! Hastane götürmek onu! Ben bu evin sahibi!

Katerina İvanovna karşısındakini küçümser bir tavırla (aslında ev sahibesiyle konuşurken her zaman "kadının haddini bilmesi için" küçümser bir tavır takınırdı. Bu hazdan şimdi bile kendini yoksun etmek istememişti.)

– Amaliya Lüdvigovna! dedi, rica ederim ağzınızdan çıkanı kulağınız duysun. Anlatabildim mi Amaliya Lüdvigovna...

– Size kaç kez söylemek, hiçbir zaman bana Amal Lüdvigovna dememek... Ben var Amal-İvan!

– Amal-İvan değil, Amaliya Lüdvigovna'sınız siz. Şu anda kapının dışında kıkır kıkır gülen Bay Lebezyatnikov gibi (gerçekten de o anda biri kapının dışında yüksek sesle "kapıştılar!" diyerek gülmeye başlamıştı) aşağılık yaltakçılarınızdan olmadığım için her zaman Amaliya Lüdvigovna diyeceğim size. Bu adınızı niçin beğenmediğinizi hiç anlayamıyorsam da, her zaman böyle çağıracağım sizi... Semyon Zaharoviç'in durumunu görüyorsunuz. Ölüyor. Rica ederim hemen kapatın şu kapıyı, kimseyi de içeri sokmayın. Bırakın rahat can versin adam! Yoksa bilesiniz, bu davranışınız yarın doğrudan general-valinin kendisine iletilecektir. Daha genç kızlığımdan tanır beni prens. Semyon Zaharoviç'i de çok iyi anımsar. Birçok kez iyiliğini esirgememiştir ondan. Semyon Zaharoviç'in çok sayıda dostunun olduğunu herkes bilir. Kişisel zayıflığı ile soylu gururu yüzünden ilişkisini kendi kestiği birçok da koruyucusu vardır. Bunu da bilir herkes. (Raskolnikov'u göstererek sürdürdü konuşmasını:) Şimdi de Semyon Zaharoviç'in çocukluğundan tanıdığı varlıklı, yüce yürekli, çevresi geniş bir genç yardım ediyor bize. Şunu bilesiniz, Ameliya Lüdvigovna...

Olağanüstü çabuk konuşuyordu Katerina İvanovna. Konuşması giderek daha da çabuklaşıyordu. Ne var ki bir öksürük nöbeti yarıda kesmişti bu heyecanlı konuşmasını. Tam o anda yaralı da kendine gelmiş, inlemişti. Onun yanına koştu Kateri-

na İvanovna. Ölmek üzere olan yaralı gözlerini açtı, bakuğını görmeden, ne olup bittiğini anlamadan, başucunda ayakta duran Raskolnikov'a bakmaya başladı. Güçlükle, derinden, kesik kesik soluyordu. Ağzının kenarından kan sızıyordu. Alnı boncuk boncuk terlemişti. Raskolnikov'u tanımamıştı. Sonra huzursuz, endişeli bakışını odanın içinde dolaştırmaya başlamıştı. Katerina İvanovna üzgün, ama sert bakıyordu ona. Yaşlar akıyordu gözlerinden. Umutsuz,

– Tanrım! diye mırıldandı. Göğsü paramparça olmuş! Her yeri kan içinde! Üstündekileri çıkarmalıyız! (Kocasına seslendi:) Dönebileceksen şöyle birazcık dönüver Semyon Zaharoviç.

Karısını tanımıştı Marmeladov. Hırıltılı bir sesle,

– Bir papaz... diye mırıldandı.

Katerina İvanovna pencerenin yanına gitti. Alnını çerçeveye dayadı, umutsuz,

– Ah, iğrenç yaşam! diye mırıldandı.

Ölmek üzere olan yaralı, bir anlık bir sessizlikten sonra yineledi:

– Bir papaz...

– Kes sesini! diye çıkıştı ona Katerina İvanovna.

Karısının dediğini yapmıştı yaralı, dönmüştü. Ürkek, hüzünlü bakışlarla karısını arıyordu. Katerina İvanovna gene yanına geldi, başucunda durdu. Şimdi biraz rahatlamıştı yaralı. Ama uzun sürmedi bu. Çok geçmeden bakışı Lidoçka'ya (çok sevdiği küçüğüne) takıldı. Lidoçka odanın bir köşesinde ayakta duruyor, şaşkınlık dolu çocuksu bakışını ona dikmiş, sıtma nöbeti gelmiş gibi titriyordu. Babası telaşlı, kız çocuğunu göstererek,

– A... a... diye mırıldandı.

Bir şey söylemek istediği belliydi. Katerina İvanovna,

– Gene ne istiyorsun? diye bağırdı.

Yaralı, anlamsız bakışıyla küçük kızın çıplak ayaklarını göstererek boğuk bir sesle mırıldandı:

– Ayakları çıplak! Ayakları çıplak!

Katerina İvanovna tepesi atmış gibi,

– Kes sesini!.. diye bağırdı. Ayaklarının niçin çıplak olduğunu biliyorsun!

Doktorun geldiğini görünce sevindi Raskolnikov..

– Hele şükür, doktor!

Ufak tefek, yaşlı, titiz bir Alman'dı doktor. Kuşkulu bakışlarını odanın içinde dolaştırarak girmişti kapıdan. Hastanın yanına gitti, nabzını tuttu, dikkatlice başını inceledi. Katerina İvanovna'nın yardımıyla yaralının kanlar içinde gömleğinin düğmelerini çözdü, göğsünü açtı. Çok kötü durumdaydı yaralının göğsü. Ezilmiş, parçalanmıştı. Sağ kaburgalardan birkaçı kırıktı. Sol yanda tam kalbin üstünde oldukça büyük, sarı siyah, kötü görünen büyükçe bir leke vardı. At olanca ağırlığıyla basmış olmalıydı oraya. Yüzünü buruşturdu doktor. Polis yaralının tekerleğe kapılıp kaldırımda döne döne otuz adım kadar sürüklendiğini anlattı ona.

Doktor Raskolnikov'un kulağına eğildi.

– Bu durumda nasıl gelebildi kendine, şaştım doğrusu! dedi.

– Ne diyorsunuz? diye sordu Raskolnikov.

– Biraz sonra ölecek.

– Hiç umut yok mu?

– En küçük bir umut yok! Son nefesini vermek üzere... Başı da çok kötü yara almış... Hım. Kanını akıtabiliriz belki, ama bir yararı olacağını sanmam. Beş, bilemediniz on dakika sonra ölecek.

– Siz iyisi mi gene de akıtın kanını.

– Olabilir... Ama uyarırım sizi, bir yararı olmayacak bunun.

Bu arada başka ayak sesleri duyuldu. Koridordaki kalabalık açılıp yol verdi. Kapının eşiğinde saçlarına ak düşmüş ufak tefek bir papaz göründü. Kutsal şarapla ekmek de yanındaydı. Bir polis memuru sokaktan beri izliyordu onu. Doktor hemen geri çekildi, papazı öne aldı. Bu arada anlamlı anlamlı da bakışmışlardı. Raskolnikov, hiç değilse biraz daha beklemesini rica etti doktordan. Omuzlarını kaldırdı doktor, kaldı.

Herkes geri çekilmişti. Günah çıkartma işi kısa sürdü. Ölmek üzere olan yaralının olup biteni pek anlamadığı belliydi. Ancak anlaşılmaz, kesik kesik birtakım sesler çıkarıyordu. Katerina İvanovna Lidoçka'yı aldı, oğlan çocuğunu sandalyeden indirdi, köşede sobanın yanına götürdü onları. Orada ye-

re diz çöktü, önünde çocukları da diz çöktürdü. Kız çocuğu titriyordu. Oğlan çıplak dizlerini yere koymuş, küçücük kolunu kaldırıp düzenli bir biçimde peş peşe haç çıkarıyor, öne eğilerek alnını yere koyuyordu. Bu yaptığının ona büyük haz verdiği belliydi. Katerina İvanovna dudaklarını ısırıyor, gözyaşlarını tutmaya çalışıyordu. Dizlerini yerden kaldırmadan, duasına da ara vermeden, uzanıp komodinin gözünden aldığı atkıyı küçük kızın bütünüyle açıkta omuzlarına örtmüştü. Bebeğin gömleğini arada bir düzelterek dua ediyordu. Bu arada iç odaların kapıları meraklılarca yeniden bir bir açılmaya başlamıştı. Koridordaki bütün katlardan gelmiş izleyici kalabalığı giderek yoğunlaşmaktaydı. Ama kapının eşiğinden içeri adım atmıyorlardı. Odayı da, koridoru da yalnızca bir mum aydınlatıyordu.

Ablasını çağırmaya giden Polenka o sırada koridoru dolduran kalabalığı yararak öne çıkmıştı. Soluk soluğa daldı odaya, omuzlarından atkısını attı, bakışlarıyla annesini aradı, bulunca yanına gitti. "Geliyor! Sokakta karşılaştım onunla!" dedi. Annesi omuzlarından tutup yanına diz çöktürdü onu. Koridordaki kalabalığın arasında sessizce, ürkek ürkek ilerledi genç bir kız. Bu odada, bu yoksulluğun, bu yırtık pırtıkların, ölümün, umutsuzluğun arasında onun birden ortaya çıkması tuhaf kaçmıştı. Aslında onun üstünde başındakiler de eski püsküydü. Beş para etmez şeylerdi. Ne var ki, sokak kıyafeti için, kendi özel dünyasına uygun amacı apaçık belli edecek, yüz kızartıcı bir biçimde açığa vuracak biçimde süslenmişti. Sonya kapıda durmuş, ne olup bittiğini anlamadan, şaşkın bakınıyordu. Dördüncü elden satın aldığı, burada uygunsuz kaçan çok uzun, gülünç bir kuyruğu olan parlak renkli ipek giysisini de, kapıyı tümden kaplayan kabarık eteğini de, parlak çizmelerini de, geceleri kullanılmayan, ama nedense yanına aldığı ambrelciğini* de, ateş kırmızısı bir tüyü olan gülünç, yuvarlak, hasır şapkasını da unutmuşa benziyordu. Küçük oğlan çocuklarınınki gibi yana yatırılmış bu hasır şapkanın altında zayıf, so-

(*) Şemsiyecik (Fransızca: *ombrelle*).

luk, ürkmüş bir yüz, açık bir ağız, korkudan donuklaşmış bir çift göz vardı. Kısa boyluydu Sonya. On sekiz yaşlarında, zayıf, ama oldukça hoş, masmavi gözleri dikkati çekecek kadar güzel, sarışın bir kızdı. Gözlerini kırpmadan, bir yatağa, bir papaza bakıyordu. Koşarak geldiği için o da soluk soluğaydı. Kalabalık arasında fısıldaşmalar, söylenen birkaç sözcük sonunda onun kulağına kadar gelmiş olmalıydı. Başını önüne eğdi, eşiği geçip odaya girdi. Ama gene de kapının dibinde durmuştu.

Günah çıkartma ile dinsel tören bitmişti. Katerina İvanovna yeniden kocasının yatağının yanına geldi. Papaz geri çekildi. Gitmeden önce Katerina İvanovna'ya onu avutmak için bir şeyler söyleyecek oldu. Katerina İvanovna çocukları göstererek sert, sinirli bir sesle kesti sözünü:

– Peki bunları ne yapacağım?

– Tanrı yardım eder! Ona güvenin... diye başlayacak oldu papaz.

Gene kesti sözünü Katerina İvanovna:

– Eh... yardım eder ama, bize değil...

Papaz başını salladı.

– Öyle söylemeyin hanımefendi... günah, çok günah!..

Katerina İvanovna ölmek üzere olan kocasını göstererek bağırdı:

– Peki bu günah değil mi?

– Buna istemeyerek neden olan kimseler bakarsınız, hiç değilse kesilen gelirinizi karşılamaya razı olurlar...

Katerina İvanovna kolunu sallayarak sinirli,

– Beni anlamıyorsunuz peder! diye bağırdı. Niçin karşılasınlar ki! Sarhoş kafayla atların ayaklarının altına attı kendini! Hem ne gelirinden söz ediyorsunuz siz? Gelir şöyle dursun, acıdan başka bir şey verdiği yoktu bize. Durmadan içerdi. Eline geçen her şeyi içkiye verirdi. Öteberimizi çalar, meyhanede alırdı soluğu. Çocuklarımın da, benim de her şeyimizi meyhanelerde tüketti! Tanrı'ya şükürler olsun ki, ölüyor... Bundan böyle daha az zararı dokunacak bize.

– Ölüm döşeğinde olan bir insanı bağışlamak gerekir hanımefendi. Yoksa günahtır, bu çeşit düşünceler büyük günahtır!

Katerina İvanovna kocasının yatağının çevresinde dolanıp duruyor, ona su veriyor, başındaki, alnındaki kanları, teri siliyor, yastığını düzeltiyor, bir yandan da bu işler arasında papaza laf yetiştiriyordu. Sonunda büyük bir öfkeye kapılıp bağırdı:

– Ah peder! Hep boş şeyler söylüyorsunuz! Bağışlamakmış! Atların ayakları altında kalmayıp da bu akşam buraya sarhoş gelseydi ne olacaktı biliyor musunuz? Sızıp kalınca, başkaca bir gömleği olmadığı için, sırtındaki lime lime gömleğini çıkaracaktım, çocukların çamaşırlarıyla birlikte sabaha kadar suların içinde sabunlayacak, yıkayacaktım, sonra pencerede kurutacaktım... ortalık aydınlanınca da oturup yırtıklarını dikecektim... Bu geceyi böyle geçirecektim işte peder... Siz de bağışlamaktan söz ediyorsunuz! Bağışladım gitti!

Derinden gelen korkunç bir öksürük kesti konuşmasını. Balgamını mendiline çıkardı. Bir eliyle göğsünü tutarken ötekiyle görmesi için mendilini papazın yüzüne doğru uzattı. Kan içindeydi mendil...

Başını önüne eğdi papaz. Bir şey söylemedi.

Marmeladov can çekişiyordu artık. Bir kez daha üzerine eğilen Katerina İvanovna'nın yüzünden ayırmıyordu gözlerini. Bir şeyler söylemek istiyordu karısına. Dilini güçlükle oynatarak anlaşılmaz bir şeyler mırıldanmaya başlamıştı ki, Katerina İvanovna kocasının ondan kendisini bağışlamasını isteyeceğini anlamış, emir verir bir sesle bağırmıştı:

– Kes sesini!.. Gereği yok! Ne söylemek istediğini biliyorum...

Sustu hasta. Odanın içinde dolaşan bakışları o anda kapıya takılmıştı. Sonya'yı gördü...

O ana dek fark etmemişti Sonya'yı. Köşede, karanlıkta duruyordu çünkü.

Dehşet okunan bakışlarıyla Sonya'nın yanında durduğu kapıyı göstererek, telaşlı, yattığı yerden doğrulmaya çalışarak, soluk soluğa, hırıltılı bir sesle birden,

– Kimdir o? Kimdir o? diye mırıldandı.

Katerina İvanovna,

– Yat yerine! Kalkma! diye bağırdı.

Ama bu arada Marmeladov olağanüstü bir çabayla koluna

dayanarak doğrulmuştu. Onu tanıyamıyormuş gibi uzun bir süre tuhaf tuhaf, kıpırdamadan baktı kızına. Aslında kızını üzerinde bu giysilerle hiç görmemişti. Ölmek üzere olan babasıyla vedalaşmak için (boynu bükük, ezilmiş, perişan, utanmış) köşede sessiz, sırasını bekleyen kızını tanıdı birden. Sonsuz bir ıstırap anlatımı kapladı yüzünü.

– Sonya! Kızım! Bağışla beni! diye bağırdı.

Kolunu uzatmak istedi ona, ama destek yaptığı kolunu kaldırınca dengesini yitirdi, divandan yüzükoyun doğrudan yere yuvarlandı. Onu yerden kaldırmak için koştular. Gene divana yatırdılar. Ama son soluğunu veriyordu artık. Cılız bir çığlık attı Sonya. Koşarak geldi, kucakladı babasını. Öylece donup kaldı... Kızının kolları arasında son soluğunu verdi Marmeladov...

Kocasının cesedine bakarak haykırdı Katerina İvanovna:

– Yapacağını yaptı bana! Ne yapacağım ben şimdi? Cenazesini neyle kaldıracağım? Yarın şu çocuklara ne yedireceğim?

Raskolnikov Katerina İvanovna'nın yanına gitti.

– Katerina İvanovna, dedi, toprağı bol olsun kocanız geçen hafta yaşamını, ailenizle ilgili her şeyi anlatmıştı bana... İnanın, coşkulu bir sevgiyle söz ediyordu sizden. Tüm zavallılığına karşın sizlere ne denli bağlı olduğunu, sizleri ne denli sevdiğini, özellikle size, Katerina İvanovna, ne büyük bir saygısı olduğunu öğrendiğim o akşamdan sonra dost olduk onunla... Şimdi izin verin Katerina İvanovna... ölen dostuma dostluk borcumu ödeyebilmem için... yardım edeyim... Buyurun... sanırım yirmi ruble kadar var orada... bir yaran olabilirse size... ben... şunu söyleyeyim, gene uğrayacağım size, kesin uğrayacağım... belki yarın bile uğrarım... Hoşçakalın!

Hızlı adımlarla çıktı odadan. Kalabalığı yararak merdivene yürüdü. Ama o arada birden Nikodim Fomiç'le burun buruna geldi. Olayı duymuş, gereken işlemi yapmak için gelmişti. Karakoldaki olaydan sonra hiç karşılaşmamışlardı. Ama hemen tanımıştı onu Nikodim Fomiç.

– Ooo! siz miydiniz? dedi

– Öldü, diye karşılık verdi Raskolnikov. Doktor geldi, papaz

da geldi. Her şey gerektiği gibi yapıldı. Zavallı kadını fazla huzursuz etmeyin. Zaten veremli... Elinizden gelirse biraz sakinleştirin onu... (Nikodim Fomiç'in gözlerinin içine bakarak gülümsedi.) Biliyorum, iyi yürekli bir insansınız...

Nikodim Fomiç fenerin güçsüz ışığında Raskolnikov'un yeleğinde birkaç taze kan lekesi fark edince,

– Üstünüz başınız kan olmuş, dedi.

Raskolnikov anlamlı bir tavırla,

– Evet üstüm başım kan... dedi. Üstüme sıçramış!

Sonra gülümsedi, başıyla selam verip merdivenlerden inmeye başladı.

Sessizce, hiç acele etmeden, sıtma nöbetine tutulmuş gibi titreyerek, yaşamına birden doluveren o kavranamaz, coşkun, yepyeni duygunun bilincine varmadan iniyordu basamakları. Bu duygu, ölüm cezasına çarptırılmış birinin, idam sehpasına götürülürken birden, hiç beklenmedik bir anda kendisine bağışlandığı açıklandığında duyacağı duygunun aynıydı. Merdivenlerin yarısında, evine dönmekte olan papaz yetişti arkasından. Sessizce yol verdi ona Raskolnikov. Konuşmadan selamlaştılar. Biraz sonra, merdivenin son basamaklarına geldiğinde arkasında çabuk bir ayak sesi duydu. Biri koşarak yetişti arkasından. Polenka'ydı bu. Basamakları koşarak inerken sesleniyordu arkasından: "Bakar mısınız! Bakar mısınız!"

Dönüp baktı Raskolnikov. Polenka son merdiveni de koşarak inmiş, Raskolnikov'un tam karşısında, ondan bir basamak üstte durmuştu. Avludan doğru soluk bir ışık geliyordu. Bu ışıkta kızın zayıf, ama sevimli, ona gülümseyen, ona neşeyle, çocuksu bakan küçük yüzünü seçebilmişti. Küçük kız, kendisinin de hoşuna gittiği belli bir görevle gelmişti.

Soluk soluğa, ince bir sesle, aceleci,

– Bakar mısınız, dedi, adınız ne sizin?.. ayrıca... nerede oturuyorsunuz?

İki elini kızın iki omzuna koydu Raskolnikov. Mutluluk dolu bir bakışla yüzüne baktı. Kızın yüzüne bakmak, nedenini bilmediği hoş bir duygu veriyordu ona.

– Kim yolladı sizi?

Kız çocuğu bu kez daha da neşeli gülümseyerek karşılık verdi:

– Ablam Sonya...

– Bunu anlamıştım zaten...

– Annem de yolladı. Sonya arkanızdan koşmamı söylerken annem duydu, yanımıza geldi, "Çabuk koş Polenka!.." dedi.

– Ablanızı seviyor musunuz?

Polenka pek bir kararlı,

– En çok onu seviyorum, dedi.

Gülümseyişi birden ciddileşmişti,

– Peki beni de sevecek misiniz?

Yanıt yerine Raskolnikov kızın ona yaklaşan küçük yüzünü, içtenlikle onu öpmek için uzanan tombul dudaklarını gördü. Birden kızın kibrit gibi incecik kolları sıkı sıkı sarıldı boynuna, başı omzuna yaslandı... Kız, yüzünü giderek daha sıkı Raskolnikov'un omzuna bastırarak sessiz sessiz ağlamaya başlamıştı...

Bir süre sonra ağlamaktan şişmiş küçük yüzünü kaldırdı kız, elleriyle gözyaşlarını silerken,

– Babacığım için çok üzülüyorum! diye mırıldandı. (Sonra, çocukların "büyükler" gibi konuşmak istediklerinde kendilerini zorlayarak takındıkları o aşırı ağırbaşlı yüz anlatımını takınarak hiç beklenmedik bir biçimde birden ekledi:) Büyük bir mutsuzluk çöktü üzerimize...

– Peki babanız seviyor muydu sizi?

– O aramızda en çok Lidoçka'yı severdi. (Son derece ciddi, gülümsemeden, tıpkı büyükler gibi konuşuyordu.) Küçük olduğu için, ayrıca hasta olduğu için seviyordu kuşkusuz. Her zaman şeker falan getirirdi ona. Bizlere de okumayı öğretirdi. (Ağırbaşlı bir tavırla ekledi:) Bana gramer dersleri, din dersleri verirdi. Annem sesini çıkarmazdı buna. Oysa biz bilirdik onun bundan hoşlandığını. Babacığım da bilirdi. Anneciğim Fransızca dersleri almamı istiyor, öğrenim çağına geldim artık çünkü...

– Peki dua etmesini biliyor musunuz?

– Ne demek, hepimiz! Ben çoktan biliyorum! Ben kocaman

kız oldum artık, kendi başıma içimden dua edebiliyorum. Kolya ile Lidoçka ise annemle birlikte yüksek sesle dua ediyorlar. Önce "Kutsal Ana" duasını okuyorlar, sonra bir de şu var: "Tanrım, ablamız Sonya'nın günahlarını bağışla, kutsa onu." Bir tane daha var: "Tanrım, öteki babamızın günahlarını da bağışla, kutsa onu." Çünkü öldü bizim öteki babamız, bu bizim ikinci babamızdı, öteki babamız için de dua ediyoruz.

– Polenka, benim adım Rodion. Sırası gelince benim için de dua eder misiniz? "Rodion kulunu da..." deyin, yeter, başka bir şey söylemenize gerek yok...

Kız heyecanlı,

– Ölene dek dua edeceğim sizin için! dedi.

Birden gülümsedi gene, atılıp bir kez daha sarıldı Raskolnikov'un boynuna, kollarının arasında sıktı.

Raskolnikov adını soyadını söyledi ona, adresini verdi, yarın kesin uğrayacağına söz verdi. Kız, içinde ona büyük bir hayranlıkla ayrıldı yanından. Raskolnikov sokağa çıktığında saat onu geçiyordu. Beş dakika sonra köprünün üzerinde, bir süre önce kadının kendini kanala attığı yerdeydi.

Kararlı, kendine aşırı güvenir bir tavırla "Yeter artık! diye mırıldandı. Kötü düşler bitecek artık, boş korkular bitecek, karabasanlar bitecek!.. Yaşam diye bir şey var! Şu anda yaşıyorum! O yaşlı kadınla benim yaşamım da sona ermedi ya! Tanrı öte dünyada huzur versin ona! Dinlenme zamanın gelmişti anacığım... Şimdi artık mantık ile ışık zamanı... bir de irade ile güç... Bakalım ne olacak! Gücümüzü göreceğiz! (Karanlık bir güçle konuşuyormuş, ona gözdağı veriyormuş gibi mağrur konuşuyordu.) Öyle ya, bir arşınlık yerde yaşamaya razıydım!

... Şu anda çok güçsüzüm, ama... sanırım hastalığım bütünüyle geçti. Evden çıkarken biliyordum zaten geçeceğini. Ah, iyi ki aklıma geldi, Poçinkov'un evi hemen şurada. Razumihin'e uğramalıyım. Uzak da olsa uğramalıyım ona... Varsın kazansın bahsi!.. Varsın dalga geçsin benimle! Boş ver! Güç gerek bana, güç! Güç olmadan bir şey yapamam. Gücü de güçle elde etmek gerek. Onlar bunu bilmiyorlar işte."

Mağrur, kendine güven dolu bir tavırla, güçlükle adım ata-

rak köprüyü geçti. Gururu ile kendine güveni her dakika büyüyordu. Bir dakika önceki Raskolnikov bir dakika sonrakinden bambaşka biri oluyordu. Neydi onu böylesine altüst eden? Kendi de bilmiyordu. Suda boğulmak üzere olan birinin saman çöpüne tutunduğu gibi "onun da yaşayabileceği, yaşlı kadınınkiyle birlikte onun yaşamının da sona ermediği" duygusuna kapılmıştı birden. Böyle düşünmekle acele etmiş oluyordu belki, ama umursadığı yoktu bunu.

Ansızın bir düşünce belirdi kafasında: "Öyle ya, Rodion kulunu bağışlaması için dua etmesini istedim küçük kızdan... Ne olur ne olmaz diye!.." bu çocukça düşüncesine elinde olmadan gülümsedi. Keyfi pek yerindeydi.

Kolayca buldu Razumihin'in evini. Poçinkov'un evinde oraya yeni taşınanları herkes biliyordu. Kapıcı hemen gösterdi ona yolu. Oradaki kalabalık toplantının gürültüsü, neşeli konuşmaları daha merdivenin yarısından duyuluyordu. Merdivene bakan kapı ardına dek açıktı. Bağrışmalar, tartışmalar duyuluyordu. Razumihin'in odası oldukça genişti. On beş kişi vardı içeride. Holde durdu Raskolnikov. Orada, bölmenin arkasında ev sahibesinin iki hizmetçisi onun mutfağından getirilmiş iki büyük semaverin, birtakım şişelerin, börekler, mezeler dolu tabakların çevresinde koşuşturup duruyorlardı. Razumihin'e haber yolladı Raskolnikov. Sevinçle koşup geldi Razumihin. Oldukça içkili olduğu ilk bakışta belliydi. Gerçi hemen hiçbir zaman sarhoş olacak kadar içmezdi Razumihin. Ama bu kez belliydi sarhoş olduğu.

Raskolnikov hemen söze girdi:

– Beni dinle Razumihin, sırf bahsi kazandığını sana söylemek için geldim buraya. Gerçekten de insan nelerle karşılaşacağını, başına nelerin geleceğini bilmiyor. İçeri giremem. Öylesine bitkinim ki, şu anda yere yuvarlanabilirim. Bu yüzden merhaba, peşinden hoşçakal! Yarın uğra bana...

– Bak ne diyeceğim, evine kadar götüreyim seni! Bitkin olduğunu söylüyorsun, bu durumda...

– Ya konukların ne olacak? Kapıdan başını uzatıp bakan şu kıvırcık saçlı da kim?

– O mu? Bilmem! Belki dayımın bir tanıdığıdır. Belki de çağrılmadan, kendiliğinden öylesine gelmiştir... Dayımı bırakırım yanlarına. Çok iyi bir insandır dayım. Ne yazık ki şimdi tanışamayacaksın onunla. Adam sen de, ne halleri varsa görsünler! Ben zaten umurlarında değilim şu anda. Ayrıca biraz hava alırsam iyi olacak... Tam zamanında geldin adamım. İnan, iki dakika daha dayanabilirdim ancak. Sonra patlardım! Öyle şeyler saçmalıyorlar ki... Bazı insanların palavra atmakta ne denli ileri gidebileceklerini bilemezsin!.. Niçin bilmeyecekmişsin ki? Arada bir bizler de palavra atmıyor muyuz sanki... Bırak atabildikleri kadar atsınlar... Bir zaman gelir, atamazlar artık... Bir dakika otur şurada, Zosimov'u çağırayım.

Zosimov koşarak geldi Raskolnikov'un yanına. Ona karşı özel bir ilgisi olduğu belliydi. Birden aydınlanmıştı yüzü. Hastayı elinden geldiğince inceden inceye muayene ettikten sonra,

– Hemen gidip yatmalısınız, dedi. Gece de bir ilaç alırsanız iyi olur. Alır mısınız? Bir ilaç... bir toz hazırlamıştım sizin için.

– Bir değil, gerekirse iki ilaç alırım, dedi Raskolnikov.

Toz ilacı hemen orada içti. Zosimov Razumihin'e döndü.

– Onu evine sen götürürsen iyi edersin. Yarın ne olacak, göreceğiz. Ama şu anda durumu hiç de kötü değil. Önceki durumuna göre büyük değişiklik var. Yaşayıp göreceğiz...

Sokağa çıktıklarında Razumihin neşeli,

– Demin biz çıkarken Zosimov kulağıma ne fısıldadı biliyor musun? dedi. Her şeyi olduğu gibi anlatacağım sana adamım, onların hepsi salak çünkü... Yolda durmadan konuşmamı, seni konuşturmamı, sonra da senin söylediklerini gelip ona anlatmamı istedi. Çünkü senin... senin... deli olduğun, ya da delirmek üzere olduğun kanısında... Düşünebiliyor musun! Bir kere, üç kez daha akıllısın sen ondan. İkincisi, kafan karışık olmasa, onun kafasında böyle tuhaf şeylerin yer etmesini umursamazdın. Üçüncüsü, mesleği operatörlük olan bu et kafalı adam şimdi de ruhsal hastalıklara takmış... Senin Zamyetov'la bugünkü konuşman da iyice şaşırttı onu.

– Her şeyi anlattı mı sana Zamyetov?

– Evet, her şeyi anlattı. İyi de etti. Olayı bütünüyle anlamış oldum çünkü. Zamyetov da... Sana şunu kısaca söyleyeyim Rodya... olay... Şu anda kafam dumanlı biraz... Ama önemli değil... olay şu ki, onların düşündükleri gibi... anlıyorsun ne demek istediğimi, değil mi? Aslında yüksek sesle söylemeye cesaret edemiyorlar bunu ama, çünkü son derece saçma bir şey... Özellikle şimdi... o boyacıyı içeri almalarından sonra... Peki ama niçin böylesine aptalca şeyler gelir akıllarına? O zaman biraz sitem etmiştim Zamyetov'a... Ama aramızda kalsın bu kardeşim. Bunu bildiğini hiç belli etme... Bu konularda onun çok hassas olduğunu fark ettim. Laviza'nın evindeydik... Ama her şey ortaya çıktı, aydınlandı artık... Kabahat hep o İlya Petroviç'te... O gün senin karakolda bayılmana takmıştı kafayı... Ama o da utanıyor şimdi senin için öyle şeyler düşündüğü için... Benimse hiç kuşkum yoktu...

Raskolnikov dikkatle dinliyordu. Sarhoş olduğu için olanı biteni anlatıyordu Razumihin.

– Odada boğucu bir hava olduğu için, bir de yağlı boya koktuğu için bayılmıştım, dedi Raskolnikov.

– Hoppala, bir de açıklıyor! Yalnız boya kokusu değil ki. Bir aydır giderek ilerliyordu hastalığın. Zosimov da anladı durumu! O çapkın çocuk Zamyetov da öylesine üzgün ki şimdi, anlatamam! "Onun küçük parmağı olamam ben!" diyor. Senden böyle söz ediyor... Kimi zaman iyi şeyler düşündüğü de olur... Ama "Kristal Saray"da bugün aldığı ders, o ders yok mu, olağanüstü bir şeydi o ders! Aslında, önce korkutmuşsun onu, çok korkutmuşsun! Başlangıçta o saçma, anlamsız düşüncesinin doğruluğuna inandırmışsın, sonra birden dilini çıkarmışsın: "Nasıldı, aldın mı?" gibilerden alay etmişsin onunla. Harika bir şey! Çocuk perişan bir durumda şimdi, ezilmiş... Büyük ustasın sen gerçekten! Onlara böylesi gerek! Yazık ki ben orada değildim! Büyük bir sabırsızlıkla bekliyordu seni içeride! Porfiriy de tanışmak istiyor seninle...

– Ya... demek o da... Peki ama niçin deli sanıyorlar beni?

– Yani deli değil de... Sanırım gereğinden çok gevezelik ettim kardeş... Biliyor musun, senin yalnızca bu konuyla ilgilen-

men şaşırtmıştı onu. Bu ilginin nedeni anlaşılıyor şimdi. Her şeyi öğrendikten sonra... anlaşılıyor şimdi, niçin ilgilendiğin... Hastalığın da buna eklenince... Şu anda biraz sarhoşum, kardeş, ama doğrusunu Allah bilir ya, onun kafasında bir şeyler var... Söylüyorum sana, ruhsal hastalıklara taktı... Ama aldırma ona sen...

Yarım dakika kadar ikisi de sustu. Sonra Raskolnikov,

– Beni dinle Razumihin, diye başladı, seninle açık konuşmak istiyorum: Demin bir ölünün yanındaydım, bir memur öldü... Bütün paramı karısına verdim... Ayrıca, demin bir yaratık öptü beni, öyle ki... birisini öldürmüş olsam bile... Anlayacağın, başka bir yaratık daha gördüm orada... ateş kırmızısı bir tüy vardı şapkasında... ama saçmalamaya başladım. Çok halsizim, tut beni... Bir de merdiven çıkacağız şimdi...

Razumihin telaşlandı.

– Neyin var? Ne oldu?

– Biraz başım dönüyor. Ama önemli olan bu değil, asıl önemli olan çok üzgün olmam, çok üzgün... O kadın gibi çok üzgünüm ben de... Doğru söylüyorum! Baksana, nedir o? Bak! Bak!

– Ne oldu?

– Görmüyor musun? Odamda ışık var, görmüyor musun? Kapının aralığından ışık sızıyor...

Son merdivene gelmişlerdi, tam ev sahibesinin kapısının önünde duruyorlardı. Gerçekten de Raskolnikov'un küçük odasında ışık olduğu buradan görünüyordu.

– Tuhaf şey! dedi Razumihin. Nastasya'dır belki.

– Bu saatte hiç girmez odama Nastasya. Zaten uyuyordur şimdi. Neyse canım, boş ver! Hadi güle güle!

– Ne diyorsun sen? Odana kadar götüreceğim seni! Birlikte gireceğiz içeri!

– Birlikte girmemizi istediğini biliyorum, ama ben burada elini sıkmak, sana güle güle demek istiyorum. Hadi ver elini, güle güle!

– Neyin var senin Rodya?

– Bir şey yok. Hadi gidelim. Tanıklık edersin...

Merdiveni çıkmaya başladılar. Bu arada Razumihin, Zosi-

mov'un belki de haklı olduğunu düşünmeye başlamıştı. "Eh! Boşboğazlık edip sinirlerini bozdum çocuğun!" diye geçirdi içinden. Odanın kapısına yaklaştıklarında birden birtakım sesler duydular. Razumihin yüksek sesle,

– Neler oluyor içeride? diye sordu.

Raskolnikov önce davranıp kapıyı ardına dek açtı, açar açmaz eşikte donup kaldı.

Annesiyle kız kardeşi divanda oturuyorlardı. Bir buçuk saattir onu bekliyorlardı. O gün bile yinelenen onların yola çıktıkları, yakında gelecekleri, Petersburg'a varmak üzere oldukları üzerine haberler almışken niçin bilinmez, Raskolnikov en az onları bekliyordu o anda, en az onları düşünüyordu. Annesiyle kız kardeşi son bir buçuk saattir durmadan sorguya çekmişlerdi Nastasya'yı. Şimdi de karşılarında ayakta duruyordu Nastasya. Her şeyi en küçük ayrıntısına varana dek anlatmıştı onlara. Nastasya'nın anlattıklarından, Raskolnikov'un hasta hasta, kesinlikle kendinde olmadan, "bugün evden kaçtığını" öğrendiklerinde korkudan ne yapacaklarını bilememişlerdi! "Tanrım, nerededir şimdi acaba?" Anne kız ağlıyorlardı. Bir buçuk saat süresince büyük acılar çekmişlerdi.

Odaya girdiğinde neşeli, heyecanlı çığlıklarla karşılamışlardı Raskolnikov'u. İkisi birden onu kucaklamak için atılmışlardı. Ne var ki, ölü gibi duruyordu Raskolnikov. Dayanılmaz bir düşünce ansızın yıldırım gibi çarpmıştı onu. Annesiyle kız kardeşini kucaklamak için kolunu bile kaldıramıyordu. Onlar kollarının arasında sıkıyorlardı onu, öpüyorlardı, gülüyorlardı, ağlıyorlardı... Bir adım öne attı Raskolnikov, sendeledi, baygın, yere yığıldı.

Telaş, korkulu çığlıklar, iniltiler... Kapının eşiğinde dikilen Razumihin birden fırladı, güçlü kollarıyla tutup kaldırdı Raskolnikov'u, kaşla göz arasında divana yatırdı. Anne kız bağırıyorlardı. Razumihin yatıştırmaya çalışıyordu onları:

– Bir şey yok! Bir şey yok! Bayıldı, o kadar, önemli bir şey değil! Şimdi çok daha iyi olduğunu, sağlığının yerinde olduğunu demin doktor söyledi! Su getirin! Hah işte kendine geliyor! Ayıldı işte!..

Dunya'nın kolunu yakalayıp (az kaldı çıkaracaktı kızın kolunu) ağabeyinin "ayıldığını" görmesi için onun üzerine eğilmeye zorlamıştı onu. Anne kız hayal dünyasındaymışlar gibi sevgiyle, minnettarlıkla bakıyorlardı ona. Pulheriya Aleksandrovna'nın o akşam Dunya ile aralarında konuşurlarken dediği gibi "zehir gibi çocuğun" onların Rodyası için hastalığı sırasında ne anlama geldiğini Nastasya'dan dinlemişlerdi.

Üçüncü Bölüm

I

Yattığı yerden doğruldu Raskolnikov, divana oturdu.

Raskolnikov, annesiyle kız kardeşini yatıştırmak için Razumihin'in heyecanlı, birbirini tutmaz dil dökmesine bir son vermek için yavaşça salladı kolunu. Sonra annesiyle kız kardeşinin ikisinin birden ellerini tuttu, iki dakika kadar bir annesinin, bir kız kardeşinin gözlerinin içine uzun uzun baktı. Annesi onun bu bakışından korkuya kapıldı. Derin bir ıstırap vardı bu bakışın derinliklerinde. Ama aynı zamanda durağan, dahası sanki anlamsız, çılgınca bir şey daha sezinleniyordu. Pulheriya Aleksandrovna ağlamaya başlamıştı.

Avdotya Romanovna'nın yüzü bembeyaz olmuştu. Ağabeyinin avucundaki eli titriyordu.

Raskolnikov Razumihin'i göstererek,

– Onunla... evinize gidin, diye mırıldandı. Yarın gelirsiniz... Yarına her şey bitecek... Ne zaman geldiniz? Çok oluyor mu?

Pulheriya Aleksandrovna karşılık verdi:

– Bu akşam geldik Rodyacığım. Trenimiz çok gecikti. Yalnız bir şey söyleyeceğim Rodya, dünyada böyle bırakıp gitmem seni! Bu gece senin yanında kalacağım...

Raskolnikov sinirli sinirli salladı kolunu.

– Acı çektirmeyin bana! diye söylendi.

Razumihin yüksek sesle,

– Ben kalacağım onun yanında! dedi. Bir dakika ayrılmayacağım yanından! Konuklarını boş verin! Ne halleri varsa görsünler! Dayım ilgilenir onlarla!

Pulheriya Aleksandrovna bir kez daha sarıldı Razumihin'in ellerine.

– Size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum! diye başlayacak oldu.

Ama gene kesti annesinin sözünü Raskolnikov:

– Olmaz! Olmaz! diye yineledi. Acı çektirmeyin bana! Yeter artık, gidin... Olmaz!..

Ağabeyinin durumu korkutmuştu Dunya'yı. Annesine fısıldadı:

– Gidelim anne. Hiç değilse birkaç dakikalığına çıkalım odadan. Çok acı veriyoruz ona, belli...

Ağlıyordu Pulheriya Aleksandrovna.

– Onu üç yıl görmedikten sonra doya doya bakamayacak mıyım yüzüne!

Raskolnikov bir kez daha susturdu onları:

– Durun! Durmadan sözümü kesiyorsunuz, kafam karışıyor... Lujin'i gördünüz mü?

– Hayır Rodya, görmedik. Ama haberi var geldiğimizden. (Biraz ürkek, sürdürdü konuşmasını Pulheriya Aleksandrovna:) Duyduk Rodya, nezaket göstermiş Pyotr Petroviç, seni görmeye gelmiş.

– Evet... nezaket gösterdi... Dunyacığım, Lujin'e onu merdivenden aşağı yuvarlayacağımı söyledim. Kovdum onu buradan...

Pulheriya Aleksandrovna korkmuştu.

– Ne diyorsun sen Rodya! diyecek oldu. Doğru mu söylüyorsun? Anladığım kadarıyla...

Ama Dunya'ya bakınca sustu. Avdotya Romanovna gözlerini kırpmadan ağabeyine bakıyor, onun sözünü bitirmesini bekliyordu. Anne kız onun Lujin'le olan kavgası üzerine Nastas-

ya'dan anladığı, anlatabildiği kadarıyla bir şeyler dinlemişlerdi, şimdi de şaşkınlık içinde, acı çekerek olayın aslını öğrenmek için bekliyorlardı.

Raskolnikov kendini zorlayarak sürdürüyordu konuşmasını:

– Dunyacığım, bu evliliğin gerçekleşmesini istemiyorum ben. Hemen yarın, Lujin'le ilk görüşmenizde ona söyleyeceğin ilk sözcük onu istemediğin, yüzünü bir daha görmeyeceğin olacak.

– Tanrım! diye haykırdı Pulheriya Aleksandrovna.

Avdotya Romanovna öfkeli,

– Abi, ağzından çıkanı kulağın duyuyor mu senin? diye başlayacak oldu, ama hemen toparladı kendini. Şu anda sinirlerin bozuk belki, yorgunsun... diye bitirdi sözünü.

– Sayıklıyorum mu demek istiyorsun?.. Hayır... Lujin'le benim için evlenmek istiyorsun sen. Kurban istemiyorum ben. Bunun için yarından tezi yok, bir mektup yazacaksın ona... Onunla evlenmeyeceğini bildireceksin kendisine. Yarın sabah bana getireceksin yazdığın mektubu, önce ben okuyup bakacağım. Böylece bitecek bu iş!

Genç kızın gururu incinmişti.

– Bunu yapamam! diye haykırdı. Hem hangi hakla...

Annesi korkmuştu. Dunya'nın yanına koştu.

– Dunyacığım, senin de sinirlerin bozuk şu anda. Kes artık, yarın... Görmüyor musun... Ah, iyisi mi gidelim biz...

Çakırkeyif Razumihin,

– Sayıklıyor! diye bağırdı. Yoksa nasıl söyleyebilir böyle bir şeyi! Yarın unutur gider bu saçmalıkları... Aslını sorarsanız, bugün gerçekten de kovdu onu. Tam anlamıyla kovdu! Doğrusu adam da saçmaladı... Atıp tutmaya başladı burada, bilgiçlik taslad. Sonra da kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırıp tüydü...

– Gerçekten mi? diye haykırdı Pulheriya Aleksandrovna.

Dunya, ağabeyi için üzülüyormuş gibi,

– Yarın görüşürüz abiciğim, dedi. Gidelim anneciğim... Rodya!

Raskolnikov son gücünü toplayıp seslendi arkalarından:

– Beni dinle Dunyacığım, sayıkladığım falan yok benim...

Aşağılık bir şey, yapmayı düşündüğün bu evlilik... Varsın aşağılık bir insan olayım ben, ama sen de aşağılık olmak zorunda değilsin... Birimizin olması yeter... Alçağın biri olsam da, onunla evlenirsen kız kardeşim olarak tanımam seni. Ya ben ya Lujin! Hadi şimdi gidin artık!

– Aklını mı yitirdin sen! diye haykırdı Razumihin. Zorba adam!

Karşılık vermedi ona Raskolnikov. Belki de karşılık verecek gücü yoktu. Divana uzandı. Bitkin bir durumda duvara döndü yüzünü. Avdotya Romanovna dönüp merakla baktı Razumihin'e. Simsiyah gözlerinin içi parladı. Razumihin ürperdi onun bu bakışı karşısında. Pulheriya Aleksandrovna şaşırmış, ayakta dikiliyordu. Umutsuz, son derece üzgün, fısıldadı Razumihin'e:

– Dünyada gidemem ben! Buralarda bir yerde kalırım... siz Dunya'yı götürün.

Razumihin'in de canı sıkılmaya başlamıştı. O da fısıldayarak,

– Her şeyi berbat edeceksiniz! dedi. Merdiven başına çıkalım bari. Nastasya, ışık tut! (Merdiven başına çıktıklarında bu kez çok alçak sesle sürdürdü konuşmasını:) Size yemin ederim, bu sabah doktoru da beni de az kaldı sopayla kovalayacaktı! Düşünebiliyor musunuz? Doktoru bile! Doktor bile onu daha fazla sinirlendirmemek için direnmedi, çıkıp gitti. Ben gene de gitmedim, aşağıda bekledim. Ama o giyinip kimseye görünmeden kaçmış... Sinirlendirirseniz gene kaçar. Gece vakti bir şeyler yapmaya kalkar kendine...

– Ah, neler söylüyorsunuz öyle!

– Ayrıca, Avdotya Romanovna kiralık bir odada siz olmadan, tek başına kalamaz! Nerede kalacağınızı düşünsenize! O Pyotr Petroviç alçağı doğru dürüst bir yer bulamadı mı size... Ama biliyor musunuz, biraz sarhoşum ben, bu yüzden... ağzımı bozdum. Kusura bakmayın...

Pulheriya Aleksandrovna diretiyordu:

– Olsun varsın, bu evin sahibesine gideceğim, bu gecelik Dunya ile bana kalacak bir köşe göstermesi için yalvaracağım ona. Onu böyle bırakamam, bırakamam!

Bu arada ev sahibesinin katına gelmişlerdi. Sahanlıkta, ev sahibesinin kapısının önünde konuşuyorlardı. Nastasya bir basamak aşağıdan ışık tutuyordu onlara. Razumihin çok heyecanlıydı. Daha yarım saat önce Raskolnikov'u evine getirirken gereğinden çok gevezelik ettiğinin bilincindeydi ama, o akşam çok şarap içmiş olmasına karşın, tam anlamıyla dinç, aklı da başında. Oysa şimdi coşkunluğa benzer bir şey vardı üzerinde. İçtiği şarap sanki ikiye katlanmış bir güçle birden vurmuştu başına. İki bayanın arasında, ikisini de ellerinden tutmuş, onları inandırmaya çalışıyordu. Büyük bir açık yüreklilikle onlara nedenler gösteriyor, ona daha çok inanmalarını sağlamak için olacak, hemen hemen her sözcüğü söylediğinde var gücüyle, kerpeten gibi, acıtırcasına sıkıyordu ikisinin de ellerini. Bu arada hiç çekinmeden yiyecek gibi bakıyordu Avdotya Romanovna'ya. Anne kız acıdan, arada bir onun kocaman, kemikli ellerinden ellerini kurtarmaya çalışıyorlardı, ama Razumihin farkında bile olmuyordu bunun, daha çok çekiyordu onları kendine. O anda kendilerine bir hizmet olarak kendini merdivenlerden aşağı tepe üstü atmasını isteselerdi, hiç düşünmeden, gözünü kırpmadan yapardı bunu. Rodyası için çok endişeliydi Pulheriya Aleksandrovna. Hep ondan söz ediyordu. Bu gencin çok değişik biri olduğunu, öte yandan elini de çok sıktığını hissetmesine karşın, şu anda onu bir kurtarıcı gibi gördüğü için onun bütün bu yadırgadığı yanlarını görmezden gelmeye çalışıyordu. Aslında hiç de ürkek yaradılışlı biri olmayan Avdotya Romanovna da aynı endişeyi duymakla birlikte, ağabeyinin arkadaşının yabani bir parıltısı olan bakışını şaşkınlıkla, dahası handiyse korkuyla karşılıyordu. Yalnızca, Nastasya'nın bu tuhaf adam için anlattıklarının verdiği sınırsız güven duygusu ondan kaçmasına, annesini de kaçırmasına engel oluyordu. Dahası, artık ondan kaçmalarının belki söz konusu bile olamayacağını biliyordu. Oysa, aradan on dakika geçtikten sonra oldukça rahat hissetmeye başlamıştı kendini: Razumihin, nasıl bir ruhsal durumda olursa olsun, kendisi üzerine kötü izlenimleri bir anda silip atabilecek yaradılışta biriydi. Öyle ki, anne

kız çok geçmeden anlamışlardı karşılarındaki gencin nasıl bir insan olduğunu.

Pulheriya Aleksandrovna'yı inandırmaya çalışırken yüksek sesle anlatıyordu Razumihin:

– Ev sahibesinin yanında kalamazsınız. Korkunç bir saçmalık olur bu! Annesi bile olsanız, burada kalırsanız çok kızdırırsınız Rodya'yı. Tanrı bilir neler olur o zaman! Bakın ben ne yapacağım şimdi: Nastasya'yı onun yanına yollayacağım. İkinizi alıp kaldığınız yere götüreceğim. Bu saatte yanınızda erkek olmadan sokağa çıkamazsınız çünkü. Bizim Petersburg'da bu konuda... Neyse, boş verin!.. Sizi bıraktıktan sonra doğru buraya koşacağım, on beş dakika sonra da, size söz veriyorum, nasıl olduğunu, uyuyup uyumadığını, her şeyi gelip anlatacağım size. Sonra, dinleyin beni! Sizden sonra doğru kendi evime gideceğim. Konuklarım var orada. Hepsi de sarhoş. Bizim evden Zosimov'u alacağım. Rodya'ya bakan doktordur Zosimov. Şu anda o da bizim evde. Ama sarhoş değildir. İçmez o, hiç içmez! Hemen Rodya'nın yanına götüreceğim onu. Oradan doğru size geleceğiz. Bu demek oluyor ki, bir saat içinde iki kez haber alacaksınız ondan. Ayrıca doktordan, doktorun kendisinden öğreneceksiniz her şeyi. Benden değil, doktordan! Durumu kötüyse, size yemin ediyorum, ben kendim getireceğim sizi buraya.. İyiyse, yatıp uyursunuz. Ben bütün gece burada, holde olacağım. O bilmeyecek burada olduğumu. Zosimov'dan da, her an el altında olması için, ev sahibesinin dairesinde kalmasını isteyeceğim. Söyler misiniz şimdi, böyle bir durumda hanginizin burada bulunması daha yararlı olur, sizin mi, doktorun mu? Kuşkusuz, doktor daha yararlı Rodya için, öyle değil mi? Doktor çok daha yararlı... Öyleyse sizin gitmeniz gerekiyor. Ayrıca, ev sahibesinin dairesinde kalmanız hiç mi hiç olmaz. Benim için de olmaz, sizin için de... İstemez çünkü... çünkü geri zekâlının tekidir... Avdotya Romanovna'dan kıskanır beni, doğrusunu isterseniz, belki sizden bile... Ama Avdotya Romanovna'dan kesin kıskanır. Görülmemiş derecede tuhaf yaradılışlı bir insandır. Acayip huyları vardır! Doğrusunu söylemek gerekirse, ben de salağın tekiyim... Ney-

se, boş verin şimdi bunlara! Gidelim! Bana inanıyor musunuz? Söyleyin, bana inanıyor musunuz, inanmıyor musunuz?

Avdotya Romanovna,

– Gidelim anneciğim, dedi. Sanırım sözünü tutacaktır. Ağabeyimi ölümden kurtardı. Doktor gerçekten geceyi burada geçirmeye razı olacaksa daha ne isteriz?..

Razumihin coşkulu bir sesle bağırdı:

– İşte siz... siz... anlıyorsunuz beni! Çünkü bir meleksiniz siz! Gidelim artık! Nastasya! Hemen yukarı koş. Işığı da götür. Yanından ayrılmayacaksın. Ben on beş dakika sonra döneceğim...

Pulheriya İvanovna gerçi tam anlamıyla yatışmamıştı ama, gene de direnmedi artık. Razumihin ikisinin de koluna girdi, merdivenden indirmeye başladı onları. Öte yandan bir huzursuzluk da yok değildi Pulheriya Aleksandrovna'nın içinde. "Gerçi zehir gibi bir çocuk, iyi yürekli de, ama söz verdiği şeyleri yapabilecek durumda mı bakalım? Öyle ya, sarhoş biraz..."

Razumihin, kocaman ayaklarıyla kaldırımı arşınlarken (öyle ki, anne kızın ona ayak uydurmakta zorlandıklarının bile farkında değildi) Pulheriya Aleksandrovna'nın aklından geçenleri sezinlemiş olacak, onun düşüncelerini yarıda kesti:

– Evet, farkındayım, sarhoş olduğumu düşünüyorsunuz! Yok öyle bir şey! Yani... evet, körkütük sarhoşum, ama önemli olan bu değil. Şarap değil beni sarhoş eden. Ne zaman ki sizi gördüm, içki birden başıma vurdu... Siz bana boş verin! Aldırmayın bana! Saçmalıyorum. Sizin önemseyebileceğiniz bir insan değilim ben... Bir değerim olamaz sizin yanınızda!.. Sizi evinize bıraktıktan sonra hemen koşup kanalda başımdan aşağı iki kova su boca edeceğim... Bir şeyciğim kalmayacak... İkinizi de ne çok sevdiğimi bilseydiniz!.. Gülmeyin bana lütfen, kızmayın da!.. Kime isterseniz kızın, ama bana kızmayın! Rodya'nın dostuyum ben, öyleyse sizin de dostunuz sayılırım. Öyle olmasını istiyorum... İçime doğmuştu zaten bu... Geçen yıl böyle bir an olmuştu... Hayır, hayır, içime falan doğmamıştı, birden gökten düşer gibi çıktınız karşıma çünkü. Sanırım bu gece hiç uyumayacağım... Şu Zosimov demin onun delire-

ceğinden korktuğunu söylüyordu... Bu yüzden sinirlendirmemeliymişiz onu...

– Ne diyorsunuz siz! diye haykırdı Pulheriya Aleksandrovna.

Avdotya Romanovna korkmuştu.

– Gerçekten öyle mi söyledi doktor? diye sordu.

– Söylemesine söyledi ama, aslında öyle bir şey yok. Hiç yok. Bir de ilaç verdi ona, bir toz, gördüm, sonra siz de geldiniz... Eh!.. Yarın gelseydiniz daha iyi olurdu! Yanından ayrılmakla iyi ettik. Bir saat sonra Zosimov kendi her şeyi anlatacak size. O benim gibi sarhoş değil! Zaten benim sarhoşluğum da geçer o zamana kadar... Niçin böyle çok içtim ki bu akşam? Pis herifler tartışmaya zorladılar beni çünkü! Oysa bir daha kimseyle tartışmayacağıma yemin etmiştim!.. Öylesine saçma sapan şeyler söylüyorlar ki! Az kaldı kavgaya tutuşacaktım orada! Onlara göz kulak olsun diye dayımı bıraktım yanlarında... İnanır mısınız, tek istedikleri tam anlamıyla kişiliksiz olmak... Kişiliksiz olmaktan haz duyuyorlar! Yeter ki kendileri olmasınlar, yeter ki kendi kendilerine benzemesinler... Bunun adına da en ileri gelişmişlik diyorlar. Saçmaladıkları şeyler kendi düşünceleri olsa bari... o zaman...

Pulheriya Aleksandrovna ürkek ürkek kesti sözünü:

– Bakın ne diyeceğim...

Ama Razumihin'i daha heyecanlandırmaktan başka bir şeye yaramamıştı bu. Sesini daha da yükselterek sürdürdü konuşmasını:

– Ne düşünüyorsunuz? Yalan söyledikleri için mi kızdığımı sanıyorsunuz? Hayır! Birileri yalan söyledi mi hoşuma gider benim! Bütün öteki canlılara karşı insanın tek üstünlüğüdür yalan söylemek. Yalan söyleyerek gerçeğe ulaşırsın! Yalan söylüyorum, öyleyse insanım! Öncesinde on dört kez, belki yüz on dört kez yalan söylemeden hiçbir gerçeğe ulaşılmamıştır. Gurur duyulacak bir şeydir bu! Oysa kendi aklımızla yalan bile söyleyemiyoruz biz! Bir yalan söyle bana, ama kendi yalanın olsun, alnından öpeyim seni. Kendi yalanını söylemek, başkasının gerçeğini söylemekten çok daha iyidir. Kendi yalanını söylediğinde bir insansın sen, ama başkasının gerçeğini yine-

lediğinde yalnızca bir papağan... Gerçek bir yere kaçmaz, ama yaşamı darmadağın edebilir... Bunun çok örnekleri görülmüştür. Şimdi birer neyiz bizler? Baştan sona hepimiz bilimde de, gelişmişlikte de, düşüncede de, buluşlarda da, ideallerde de, isteklerde de, liberalizmde de, mantıkta da, deneyimde de, her şeyde, her şeyde, her şeyde hazırlık sınıfı öğrencisiyiz henüz... Başkalarının aklıyla yetinmek hoşumuza gidiyor. Alışmışız buna! (Razumihin anne kızın ellerini sıkıp sarsarak bağırdı:) Doğru değil mi söylediğim! Öyle değil mi?

Zavallı Pulheriya Aleksandrovna,

– Tanrım! Bilmiyorum, diye mırıldandı.

Avdotya Romanovna ciddi,

– Öyle, öyle... her düşüncenize katılmıyorsam da öyle, dedi.

Acıyla haykırdı birden. Razumihin bu kez öylesine çok sıkmıştı elini. Coşmuştu delikanlı.

– Öyle mi? diye haykırdı. Öyle mi, diyorsunuz? Öyle, diyorsanız, siz iyiliğin, temizliğin, aklın sonra... mükemmelliğin ta kendisisiniz! Elinizi verin bana, verin... siz de verin, elinizi öpmek istiyorum, hemen burada, önünüzde diz çöküp...

Şansına, o anda bomboş sokakta gerçekten de kaldırıma diz çökmüştü Razumihin.

Pulheriya Aleksandrovna büyük bir telaş içinde,

– Kesin artık! Rica ederim, kesin! diye haykırdı. Neler yapıyorsunuz öyle?

Dunya gülmeye başladı. Ama o da telaşlanmıştı.

– Kalkın, ayağa kalkın! dedi.

– Elinizi öptürmezseniz dünyada kalkmam! Hah işte şöyle, oldu bitti... Kalktım işte, gidelim artık! Mutsuz bir kafasızım ben. Sizin için bir anlamı olamayacak sarhoşun tekiyim. Utanıyorum kendimden... Sizi sevmeye layık değilim. Ama öküzün teki değilse, her insan önünüzde saygıyla eğilmek zorundadır! Ben de eğildim işte... Bu arada evinize de geldik... Doğrusu Rodya sizin o Pyotr Petroviç'inizi kovmakta bir bakıma haklıydı da! Ne cesaretle böyle bir yer tutabildi size? Rezalet bu! Kimler kalıyor burada biliyor musunuz? Oysa nişanlısısınız onun! Nişanlandınız, değil mi? Öyleyse şunu söyleyebili-

rim size, bir alçaktır nişanlınız!

– Bana bakın Bay Razumihin, ileri gidiyorsunuz... diye başlayacak oldu Pulheriya Aleksandrovna.

Hemen sözünü kesti Razumihin:

– Evet, evet, haklısınız, çok ileri gittim, ayıp ettim! Ama... ama... böyle konuştuğum için kızmamalısınız bana! Olanca içtenliğimle söylüyorum bunu çünkü, yoksa şeyden değil... hım! Alçaklık olurdu öyle olsaydı. Yani kısacası, sizi şey ettiğim için değil... hım!.. Neyse canım, bırakalım şimdi bu konuyu. Öyle olsun. Gerekmez! Niçin cesaret edemediğimi söylemeyeceğim!.. Ama nişanlınız daha içeri girdiğinde hepimiz anlamıştık zaten onun bizim dünyamızın adamı olmadığını. Böyle düşünmemizin nedeninin onun yanımıza saçlarını kuaförde yaptırmış gelmesi, bizlere bilgiçlik taslaması olduğunu sanmayın lütfen. Bir casus, bir vurguncu olduğu için, bir çıfıt, bir soytarı olduğu için hoşlanmadık ondan. Besbelli bu... Onun akıllı biri olduğunu mu sanıyorsunuz siz? Hayır, aptalın teki o, salak! Sizin denginiz olabilir mi hiç! Tanrım! (Anne kızın kaldıkları kiralık odaya çıkarlarken merdivenlerde birden durdu Razumihin.) Size bir şey söyleyeyim mi, sayın bayanlar, gerçi benim evdekilerin hepsi sarhoştur, ama dürüst insanlardır. Belki yalan söylüyorlardır, ben de söylüyorum... ama bizler yalan söyleye söyleye sonunda gerçeğe varacağız. Çünkü soylu bir yoldayız. Oysa Pyotr Petroviç... soylu yolda değil o! Gerçi demin söyleniyordum bizimkilere, ama gene de saygım vardır onlara. Her ne kadar saygım olmasa bile, Zamyetov'u bile severim. Bir süt çocuğudur Zamyetov! Şu öküz Zosimov'u bile severim. Dürüsttür çünkü, işini de bilir... Ama yeter artık, söylenmedik, bağışlanmadık bir şey kalmadı. Bağışlandı değil mi? Öyle değil mi? Eh, gidelim artık. Bu koridoru biliyorum ben. Daha önce birkaç kez gelmiştim. Şurada, üç numaralı odada bir rezalet çıkmıştı bir gün... Sizin odanız nerede? Kaç numara? Sekiz mi? Pekâlâ. Kapınızı güzelce kilitleyin, kimseye de açmayın. On beş dakika sonra haber getireceğim size. Ondan yarım saat sonra da Zosimov'la geleceğiz. Göreceksiniz! Hoşçakalın, ben gidiyorum!

Pulheriya Aleksandrovna endişeli, korkmuş, kızına döndü.

– Tanrım, ne olacak şimdi Dunyacığım?

Dunya şapkasıyla şalını çıkarırken,

– Sakin olun anneciğim, dedi. Gerçi içki sofrasından kalkmış gelmiş ama, gene de Tanrı gönderdi bize bu genci. Güvenebiliriz ona, inanın güvenebiliriz. Hele ağabeyim için yaptıklarından sonra...

– Ah Dunyacığım, gelip gelmeyeceğini Tanrı bilir! Nasıl razı olabildim Rodya'yı yalnız bırakmaya!.. Hiç böyle bulacağımı düşünmüyordum onu, hiç! Ne soğuktu! Bizi gördüğüne sevinmemişti sanki...

Gözyaşları yuvarlanıyordu yanaklarından aşağı.

– Hiç de öyle değil anneciğim. Durmadan ağladığınız için bir şeyin farkında değildiniz. Geçirdiği ağır hastalıktan sonra sinirleri çok bozuk. Bizi öyle soğuk karşılamasının nedeni buydu işte.

Pulheriya Aleksandrovna, kızının ne düşündüğünü anlamak için onun gözlerinin içine ürkek ürkek bakarak (bu arada Dunya'nın Rodya'yı savunması, anlayabildiği kadarıyla, onu bağışlamış olması, yarı yarıya rahatlatmıştı onu),

– Ah, hasta o! dedi. Bir şeyler olacak, kötü şeyler olacak! Nasıl konuştu seninle Rodya, Dunyacığım! (Kızının ağzından laf almaya çalışıyordu.) Yarın düzeleceğinden kuşkum yok...

Annesinin sözünü kesti Avdotya Romanovna.

– Bence yarın da aynı şeyi söyleyecek... o konuda.

Kuşkusuz, işin en zor olan yanı da burasıydı... Çünkü Pulheriya Aleksandrovna'nın şimdi sözünü etmekten en çok korktuğu o konuydu. Dunya gitti, öptü annesini. Annesi bir şey söylemeden var gücüyle sıktı onu kollarının arasında. Sonra oturdu Pulheriya Aleksandrovna, endişe içinde Razumihin'i beklemeye koyuldu. Kollarını göğsünün üzerinde çapraz yapmış, derin düşüncelere dalmış, odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşan kızını (o da Razumihin'i bekliyordu) ürkek bakışlarla izlemeye başladı. Avdotya Romanovna'nın bir alışkanlığıydı böyle, düşüncelere dalmış, odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmak. Böyle anlarında onun bu sessizliğini boz-

maktan korkardı sanki annesi.

Sarhoş kafayla Avdotya Romanovna'ya ilgisini kendini tutamayıp birden açığa vurduğu için kuşkusuz gülünç duruma düşmüştü Razumihin. Ne var ki Dunya'yı özellikle şimdi, kollarını göğsünün üzerinde çapraz yapmış, odanın içinde üzgün, düşüncelere dalmış, bir aşağı bir yukarı dolaşırken görse; tüm aykırılıklarına karşın çok kimse hak verirdi Razumihin'e, bağışlardı onu. Gerçekten güzel bir genç kızdı Avdotya Romanovna. Uzun boylu, son derece düzgün yapılı, sağlam, kendine güvenir... Her davranışında belirgin bir biçimde dikkati çekiyordu bu özellikleri. Üstelik, hiç de duruşundaki o yumuşaklığı, zarafeti bozmadan... Yüzden ağabeyine benziyordu. Ama onun yüz güzelliği bir başkaydı. Koyu kumral saçları ağabeyininkilerden biraz daha açıktı.

Gözleri handiyse siyah, ışıl ışıl, mağrur bakışlı, öte yandan kimi zaman bir an olağanüstü içten bakışlıydı. Soluk benizliydi. Ama hastalıklı bir solukluk değildi onunki. Tazelikle, sağlıkla ışıl ışıldı yüzü. Ağzı biraz küçüktü. Körpe, küçücük alt dudağı çenesiyle birlikte azıcık öne çıkıktı. Bu güzel yüzde uyumsuz olan tek şey buydu, ama ona değişik bir özellik, bu arada sanki bir kibir veriyordu. Yüz anlatımı her zaman neşeli, düşünceli olmaktan çok ciddiydi. Üstelik ne yakışıyordu bu yüze gülümseme!.. Neşeli, genç, içten kahkaha ne yakışıyordu ona!.. Ömründe böyle bir şey görmemiş coşkun yaradılışlı, içten, temiz yürekli, dürüst, bir bahadır kadar güçlü, üstelik sarhoş Razumihin'in bu güzel yüzü ilk görüşte başının dönmesini anlamak bu nedenle kolaydı. Ayrıca kader sanki özellikle, sevgisinin de, sevincinin de en yoğun olduğu bir anda, ağabeyiyle karşılaştığı ilk anda çıkarmıştı karşısına Dunya'yı. Sonra, ağabeyinin kaba, yanlış-acımasız diretmesi karşısında genç kızın alt dudağının öfkeyle nasıl titrediğini görmüştü... O anda tükenmişti delikanlının direnci...

Öte yandan, biraz önce merdivende sarhoşluğun verdiği rahatlıkla Raskolnikov'un tuhaf huylu ev sahibesi Praskovya Pavlovna'nın onu değil yalnızca Avdotya Romanovna'dan, belki Pulheriya Aleksandrovna'dan bile kıskanacağını söylerken

gerçeği söylüyordu. Pulheriya Aleksandrovna kırk üç yaşındaydı ama yüzü eski güzelliğinin kalıntılarını taşıyordu hâlâ. Ayrıca, ruh aydınlığını, anılarının tazeliğini, yüreğinin dürüst, temiz ateşini yaşlılık yıllarına dek yitirmemiş kadınlarda olduğu gibi, yaşından çok daha genç gösteriyordu. Parantez içinde şunu da söyleyelim, bütün bu saydıklarımızı korumak yaşlılıkta bile güzelliğini yitirmemenin tek yoludur. Saçları hafiften ağarmaya, seyrelmeye başlamıştı. Işıl ışıl ince kırışıklıklar çoktandır belirmeye başlamıştı gözlerinin çevresinde. Yanakları endişeden, acıdan çökmüş, kurumuştu. Ama gene de olağanüstü güzel bir yüzü vardı. Onda öne çıkık olmayan alt dudağın anlatımı dışında, bu yüz Dunya'nın yüzünün yirmi yıl sonraki bir portresiydi. Duygulu bir kadındı Pulheriya Aleksandrovna, ama hiç de aşırı bir duygululuk değildi onunki. Ürkek yaradılışlıydı, uysaldı ama, ölçülü. Çok şeyi bağışlayabilirdi, inançlarına ters düşse bile birçok şeye katlanabilirdi, ama her zaman dürüstlüğünün, prensiplerinin, inançlarının asla aşmayacağı bir sınırı vardı.

Razumihin'in gitmesinden tam yirmi dakika sonra odanın kapısı dışarıdan hafifçe, ama telaşlı iki kez tıklatıldı. Dönmüştü Razumihin. Kapıyı açtıklarında telaşlı,

– Girmeyeceğim, dedi, zamanım yok! Derin, rahat bir uykuya daldı. Güzel güzel uyuyor. Tanrı vere de on saat uyusa öyle... Nastasya yanında. Ben dönene dek yanından ayrılmamasını söyledim. Şimdi gidiyorum, Zosimov'u götüreceğim oraya. Sonra gelip durumunu anlatacak size. Sonra siz de yatarsınız. Görüyorum, çok yoruldunuz, bitkin bir durumdasınız.

Söyleyeceğini söyledikten sonra koşarak uzaklaştı koridorda. Pulheriya Aleksandrovna habere çok sevinmişti. Yüksek sesle,

– Ne yaman bir çocuk, ayrıca... çok da iyi bir dost! dedi.

Avdotya Romanovna gene odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başlamıştı. Biraz heyecanlı,

– Harika bir insana benziyor! dedi.

Yaklaşık bir saat sonra koridorda ayak sesleri duyuldu, gene tıklatıldı kapı. Ana kızın Razumihin'e güvenleri tamdı artık,

onun doktoru getirdiğinden kuşkuları yoktu. Gerçekten de yanındaydı Zosimov. İçki sofrasından hemen kalkmış, Raskolnikov'a bakmaya koşmuştu. Ama sarhoş Razumihin'in söylediklerine pek güvenmediği için anne kızın yanına isteksiz, içinde bir kuşkuyla gelmişti. Ama çok geçmeden hoşuna gitmişti bu, gururlanmıştı bile: Kendisini orada dört gözle beklediklerini anlamıştı çünkü. Tam on dakika oturdu onların yanında. Pulheriya Aleksandrovna'yı tam anlamıyla yatıştırmayı, inandırmayı başarmıştı. Olaya olağanüstü yakın bir ilgiyle konuşuyordu. Ama zorlama bir ağırbaşlılık vardı sanki konuşmasında. Yirmi yedi yıllık bir doktorun önemli bir konsültasyonda konuştuğu gibi konuşuyor, konudan tek sözcükle bile olsa sapmıyor, anne kızla daha bir yakın, kişisel ilişkiye girmek için en küçük bir çaba göstermiyordu. Daha odaya girer girmez Avdotya Romanovna'nın göz kamaştırıcı güzelliğini fark etmiş; o andan sonra onun odada olduğunun farkında değilmiş gibi davranmaya özen göstermiş, hep Pulheriya Aleksandrovna ile konuşmuştu. Bütün bunlar büyük haz veriyordu ona. Hastanın durumundan söz ederken, onu çok iyi bulduğunu söyledi. Gözlemlerine göre Raskolnikov'un hastalığının nedeni, son aylarda geçirdiği parasal sıkıntıların yanında, bazı psikolojik nedenlere de bağlıydı. "Sözün kısası, maddi manevi birçok karmaşık etkenin, endişenin, korkunun, üzüntünün, birtakım düşüncelerin... vb. sonucudur." Avdotya Romanovna'nın onu büyük bir dikkatle dinlediğini fark edince Zosimov bu konu üzerinde daha ayrıntılı açıklamalarda bulunmaya başlamıştı. "Delirme olasılığı üzerine bazı kuşkularının olup olmadığıyla ilgili" Pulheriya Aleksandrovna'nın sorduğu endişeli, ürkek sorusuna oldukça sakin, açık yüreklikle gülümseyerek sözlerinin çok büyütüldüğü karşılığını verdi. Hastanın kafasında değişmez bir düşüncenin yer ettiğinin anlaşıldığını, bunun bir çeşit monomani (kendisi, yani Zosimov şimdi özel bir ilgiyle inceliyormuş tıbbın bu son derece ilginç dalını) evet, bunun bir çeşit monomani olduğunu, hastanın bu son günlere dek kendinde olmadığının dikkate alınmasının gerektiğini, ayrıca... ayrıca elbette akrabalarının gelmesinin hasta-

nın üzerinde iyileştirici büyük etkisinin olacağını, onu güçlendireceğini anlattı... "Yeter ki başka sarsıntılar geçirmesin," diye bitirdi sözünü. Sonra kalktı. Onu teşekkürlerle, minnettarlık duygularıyla, dualarla yolcu eden ana kızı öne eğilerek selamladıktan sonra ağırbaşlı, mutlu, çıktı odadan. O elini uzatmadan Avdotya Romanovna elini bile uzatmıştı ona. Koridora çıktığında bu ziyaretinden, özellikle de kendinden olağanüstü hoşnuttu.

Razumihin, Zosimov'un arkasından çıkarken içeridekilere,

– Yarın konuşuruz, dedi. Şimdi yatıp uyuyun. Hemen yatın. Yarın sabah olabildiğince erken gelip anlatacağım size her şeyi.

Sokağa çıktıklarında Zosimov handiyse dudaklarını yalayarak,

– Ne enfes kızmış şu Avdotya Romanovna! dedi.

– Enfes mi? diye bağırdı Razumihin. (Birden Zosimov'un üzerine yürümüş, gırtlağına sarılmıştı.) Enfes mi dedin? Öyle bir şeyi aklının ucundan geçirirsen... Anlıyor musun beni? Anlıyor musun? (Zosimov'u yakasından yakalamış, duvara dayamış, sarsıyordu.) Duydun mu ne dediğimi?

Onun elinden kurtulmaya çalışıyordu Zosimov.

– Bırak beni, sarhoş herif!..

Silkinip kendini kurtardıktan sonra dikkatli dikkatli baktı Razumihin'in yüzüne. Birden kahkahalarla gülmeye başladı. Razumihin kollarını aşağı sarkıtmış, yüzünde kederli, ciddi bir anlatım, karşısında dikiliyordu. Yüzü allak bullaktı.

– Sanırım eşeğin tekiyim ben, diye söylendi. Ama aslında sen de öylesin.

– Hayır kardeşim, ben değilim... Boş şeylerin hayalini kurmam ben.

Konuşmadan yürüyorlardı. Ancak Raskolnikov'un evine yaklaştıklarında Razumihin son derece endişeli, bozdu sessizliği:

– Beni dinle, dedi. İyi hoş bir çocuksun ama, bütün o iğrenç özelliklerinin yanında bir de zamparasın... hem de en pisi. Farkındayım. Sinirli, zayıf yaradılışlı bir pisliksin sen. Şımarığın tekisin. Şiştikçe şişiyorsun. Hiçbir şeyden yoksun edemiyorsun kendini. Ben pislik diyorum buna. Çünkü doğrudan çamura,

pisliğe sürükler insanı. Kendini öylesine çıtkırıldım alıştırmışsın ki, ne yalan söyleyeyim, bütün bunların arasında nasıl olmuş da iyi, dahası, özverili bir doktor olarak kalmışsın, aklım almıyor. Kuş tüyü yataklarda yatıyor doktorumuz, ama geceleri sıcak yatağından kalkıp hastalara koşuyor! Ama üç yıl sonra hastalar için kalkmayacaksın... Neyse canım, boş ver, söylemek istediğim bu değildi. Sen bu gece ev sahibesinin dairesinde kalacaksın. Kadını zor razı ettim. Ben mutfakta yatacağım. İşte sana onunla daha yakından tanışmak için bir fırsat! Ama iş senin zannettiğin gibi değil! Umduğunu bulamayacaksın dostum...

– Aklımın ucundan geçmedi o dediğin şey.

– İnan dostum, utangaçlık, gizlilik, çekingenlik, katı bir sağduyu, bütün bunların yanında da inlemeler, tıpkı mum gibi eriyip gitmeler! Dünyadaki tüm şeytanların başı için kurtar beni bu kadından! Bir içim sudur aslında, bir içim su!.. Ölünceye dek unutmam bu iyiliğini!

Zosimov bu kez daha da neşeli kahkahalar atmaya başlamıştı.

– Amma da takmışsın kafayı bu kadına! Neme gerek!..

– İnan bana, çok uğraşmana gerek kalmayacak. Aklına esen her türlü saçmalığı söyle. Yeter ki yanında otur, konuş... Ayrıca, doktorsun sen, bir hastalık bul onda, tedavi et hastalığını. Yemin ederim pişman olmayacaksın. Bir org da var odasında. Bilirsin, biraz tıngırdatmasını beceririm. Bir şarkı söylüyordum ona... Yeni bir Rus halk şarkısı. "Akıyor gözyaşlarım sel gibi..." Yeni şarkılara bayılır. Neyse, ilişkimiz de o şarkıdan başladı zaten. Oysa sen piyanoda bir virtüöz, bir üstat, gerçek bir Rubinstein'sın... İnan bana pişman olmayacaksın!

– Ne o, bazı sözler mi verdin ona yoksa? Kontrat falan imzalamış olmayasın! Belki de onunla evleneceğine söz verdin...

– Hayır, hayır, kesinlikle öyle bir şey yok! Hiç de öyle bir kadın değildir! Sözgelimi şu Çebanov gidip geliyordu ona...

– Vazgeç öyleyse!

– Öyle pat diye olmaz ki!

– Niçin olmazmış?

– Olmaz işte, olmaz da ondan! Başlangıçta çekici bir yanı vardı bu işin ama...

– Ne diye kadının aklını çeldin öyleyse?

– Ben çelmedim. Doğrusunu söylemek gerekirse, aptallığımdan, ben kaptırdım ona kendimi. Onun için ben olmuşum, sen olmuşsun hiç fark etmez. Yeter ki dizinin dibinde biri otursun, ah vah etsin, içini çeksin... Bu işte dostum... Anlatamam bunu sana. Sözgelimi matematiğin iyidir senin. Biliyorum, son zamanlarda matematikle de ilgileniyorsun... İntegral hesaplarından başlarsın anlatmaya. Vallahi şaka etmiyorum. Ciddi söylüyorum. Onun için değişen bir şey olmayacaktır. Senin yüzüne de içini çekerek bir yıl boyunca hayran hayran bakacak, iç çekerek ahlayıp oflayacaktır. Bir ara ben de tam iki gün hiç ara vermeden Prusya soylular kurulunu anlatmıştım ona (ne konuşabilirdim ki onunla?) derinden iç çekerek dinleyip durmuştu beni. Ancak, aşktan söz etmeyeceksin. Çok utangaçtır. Ama yanından ayrılamıyormuş gibi yapabilirsin. Neyse, bu kadar ders yeter sana. İnanılmaz rahat hissedeceksin kendini orada. Kendi evindeymişsin gibi. Oku, otur, yat, yaz... Dikkatlice olmak koşuluyla öpebilirsin bile onu...

– Aman... neme gerek?

– Of! Bir türlü anlatamıyorum sana! Beni dinle, çok benziyorsunuz birbirinize! Daha önceleri de düşünüyordum seni. Nasıl olsa eninde sonunda yapacaksın bunu! Ha şimdi, ha daha sonra, hepsi bir değil mi? Evet canım benim, kuş tüyü yatak söz konusu burada... Eh! yalnızca kuş tüyü yatak işi de değil! Dahası var! Kaderin çekiyor seni buraya. Senin için dünyanın sonu burada. Sakin bir limanda demir atacaksın. Dünyanın göbeği, oturduğu taban burada... İnsanı baştan çıkaran gözleme kokuları yayılacak her yana, bol yağlı börekler, akşam semaverleri, sessiz iç çekmeler, sıcacık kürklü ceketler, sıcacık yataklar... Sanki ölmüşsün, cennettesin, ama yaşıyorsun... Bir taşla iki kuş vuracaksın! Öf be kardeş, amma da gevezelik ettim... Yatma zamanı geldi! Beni dinle, gece arada bir uyanırım ben, gidip bakarım nasıl olduğuna. Neyse, kulak asma, işler yolunda... Telaşlanma, istersen bir ara sen de çıkar bakarsın ona. Bir değişiklik fark edersen, sözgelimi sayıklarsa, ya da ateşi falan çıkarsa hemen uyandır beni. Olmaz ya...

II

Ertesi sabah yediyi biraz geçe uyandığında endişeliydi Razumihin, düşünceliydi. Sabah sabah hiç beklemediği bir sürü kuşku dolmuştu içine. Bir sabah böyle bilinmezlikler içinde, kuşkular içinde uyanacağını aklının ucundan geçirmezdi. Dün olanları en küçük ayrıntısına varasıya anımsıyordu. Kendisine olağanüstü bir şeylerin olduğunu, o güne dek bilmediği, daha öncekilere hiç benzemeyen bir duygunun etkisi altında olduğunu sezinliyordu. Öte yandan, kafasının içinde tutuşan hayalin hiçbir biçimde gerçekleşemeyecek olduğunun (öylesine gerçekleşemeyecek ki, utanmaya bile başlamıştı kendinden) bilincine varmış, hemen "lanetli dünkü günden" kalan daha güncel kaygılara, düşüncelere bırakmıştı kendini.

Onun için dünün en korkunç anısı, yalnızca sarhoş olmakla değil; ayrıca genç bir kızın içinde bulunduğu durumdan yararlanarak, onun nişanlısına duyduğu kıskançlık nedeniyle, ikisinin arasındaki ilişkiyi de, aralarındaki yükümlülükleri de bilmeden, dahası adamı doğru dürüst tanımadan, aceleci bir budala gibi onu küçümsemekle düştüğü "aşağılık iğrenç" durumun anısıydı. Evet, o adamı öylesine bir acelecilikle, düşüncesizce yargılamaya ne hakkı vardı? Hem kim yargıçlık etmeye çağırmıştı ki onu? Sonra, Avdotya Romanovna gibi bir kız değmeyen birine para için satar mıydı kendini? Demek birtakım erdemleri vardı adamın. Ama onun için kiraladığı oda? Peki ama adam nereden bilebilirdi bu odaların böyle olduğunu? Zaten bir daire hazırlamıyor muydu nişanlısı için... "Üf! Ne aşağılık şeyler düşünmüşüm! Peki, sarhoş olduğumu öne sürerek kendimi temize çıkarmaya çalışmama ne demeli? Bu budalaca bahane daha da küçülttü beni. Gerçek şaraptaydı... olanca çıplaklığıyla ortaya çıkmıştı işte gerçek." Yani kıskanç, aşağılık yüreğinin tüm pisliği çıkmıştı ortaya! Hem ona, Razumihin'e böylesine hayaller yakışır mıydı? Avdotya Romanovna gibi bir kızın yanında kimdi ki o sarhoş, dünkü kendini beğenmiş serseri? "Böylesine rezil, gülünç bir yakıştırma olabilir miydi?" Bunu düşündüğünde umutsuzluk içinde yüzü kızardı Razumi-

hin'in. Tam o anda sanki inadına, bir gün önce merdivenlerde ana kızın karşısına dikilip, ev sahibesinin onu Avdotya Romanovna'dan kıskanacağını söylediğini anımsamıştı birden... Bu kadarı da fazlaydı artık... Mutfak sobasına bir yumruk indirdi. Eli incinmişti, sobanın bir tuğlası çıkmıştı yerinden.

Bir dakika sonra derin bir aşağılanmışlık duygusu içinde "Elbette," diye geçiriyordu içinden, "elbette düzeltemem, silemem artık bütün bu pisliklerimi... Öyleyse düşünmenin hiç gereği yok. Bu durumda ağzımı açmadan... görevimi yerine getirmeliyim... Gene ağzımı açmadan, özür de dilemeden susmalıyım... Öyle ya, her şeyi berbat ettim!"

Oysa bu sabah giyinirken her zamankinden daha çok özen gösteriyordu üstüne başına. Başka giysisi yoktu, olsaydı belki giymezdi bile. "Özellikle giymezdi." Ama ne olursa olsun, rezil gibi, çapaçul bir kıyafetle de gidemezdi ya oraya: Başkalarının duygularını incitmeye ne hakkı vardı!.. Hele o başkaları için gerekli olduğu bir zamanda, onu onlar çağırmışlarken. Ceketini, pantolonunu güzelce fırçaladı. Gömleği her zaman yeterince temiz olurdu zaten. Bu konuda titizdi.

Güzelce yıkandı. (Nastasya'da sabun varmış.) Saçlarını, boynunu, özellikle ellerini güzelce sabunladı. Fırça gibi sakallarını kesip kesmeme konusuna geldiğinde (Praskovya Pavlovna'da ölmüş kocasından kalma çok güzel usturalar vardı) bu konuda kararını kesin bir biçimde olumsuz verdi. "Varsın öyle kalsın! Sakallarımı şey için... kestiğimi düşünürler sonra... evet, kesin öyle düşünürler! Hayır, tıraş olmayacağım!"

Sonra... sonra şu da var... öylesine kaba, öylesine pis bir adam ki bu... öylesine uygunsuz davranışları var ki... Ayrıca... ayrıca, tutalım ki biliyor birazcık doğru dürüst bir adam olduğunu... Peki ama bununla övünmek olur mu? Herkes doğru dürüst biri olmak zorunda değil midir? Hem temiz de... ama gene de (anımsıyordu) ufak tefek uygunsuz davranışları olmuştu... Uygunsuz olmasa bile, birazcık!.. Bütün bunları Avdotya Romanovna ile yan yana koymak ha!.. "Neyse, boş ver! Aldırma gitsin! İnadıma böyle pasaklı, çapaçul, kirli paslı olacağım. Aman, ne olursa olsun, vız gelir! Daha da kötü olacağım!.."

Geceyi Praskovya Pavlovna'nın salonunda geçiren Zosimov bu düşüncelerle baş başa buldu onu.

Evine gidiyordu. Gitmeden önce hastanın durumunu görmek için önce üst kata çıkmak istiyordu. Razumihin hastanın ölü gibi uyuduğunu söyledi. Zosimov, kendiliğinden uyanmadıkça onu uyandırmamalarını söyledi. Saat ondan sonra tekrar gelip hastaya bakacağına söz verdi.

– Geldiğimde umarım evde olur... diye ekledi. Hay Allah! Hastasına söz geçiremiyorsa nasıl yardımcı olacak ona doktor? Biliyor musun, *Raskolnikov* mu oraya gidecek, *onlar* mı buraya gelecekler?

Doktorun bunu hangi amaçla sorduğunu anlamıştı Razumihin.

– Sanırım onlar buraya gelecekler, dedi. Kuşkusuz, aile sorunlarından söz edeceklerdir. Ben çıkacağım, baş başa bırakacağım onları. Doktor olarak senin benden çok hakkın vardır sanırım...

– Günah çıkaran papaz değilim ya ben... bir uğrayıp çıkarım. Zaten işlerim başımdan aşkın...

Kaşlarını çatarak Zosimov'un sözünü kesti Razumihin:

– Beni bir şey huzursuz ediyor... Dün akşam onu buraya getirirken yolda sarhoş kafayla bir sürü şey saçmaladım ona... bir sürü şey... bu arada senin de sözde... onun delirmek üzere olduğundan kuşku ettiğini söyledim...

– Aynı şeyleri dün akşam annesiyle kız kardeşine de söylemişsin.

– Evet, biliyorum, budalalık benim bu yaptığım! İstersen döv beni! Söyler misin, gerçekten kesin öyle mi düşünüyorsun?

– Saçmalama! Nasıl kesin düşünebilirim? Beni onun yanına götürürken kendin söylemiştin monoman olduğunu... Oysa dün şu boyacı üzerine konuştuklarımızla yangına körükle gitmişiz... özellikle sen... Aklını yitirmek üzere olan birinin yanında konuşulacak ne de güzel bir konu! O gün karakolda olanlardan haberim olsaydı, orada bir kendini bilmezin ondan kuşkulandığını... onu aşağıladığını bana söylemiş olsaydın! Hım... Dün akşam onun yanında bu konunun açılmasına izin vermezdim. Bu monomanlar pireyi deve yaparlar çünkü. Ol-

madık şeyleri gerçek diye kurarlar kafalarında... Sanırım, Zamyetov'un anlattıklarından olayı yarı yarıya anlamıştım. Yaa, öyle işte! Bir olay biliyorum, kırk yaşlarında bir ipohandri hasta, yemekte onunla her gün alay eden sekiz yaşında küçük bir çocuğun alaylarına artık dayanamamış, sonunda çocuğun boğazını kesmişti! Burada ise perişan durumda bir insan, küstah bir polis, bir hastalık başlangıcı, üstüne üstlük bir de kuşku söz konusu! Hem de kimden kuşkulanıyorlar, sinirleri laçka bir ipohandri hastasından! Çılgın bir kendini üstün gösterme tutkusu bu! Belki de tam olarak orada başladı Raskolnikov'un hastalığı. Neyse, yeter artık!.. Ha, sırası gelmişken, şu Zamyetov da iyi bir çocuğa benziyor, ama biraz... Dün akşam gereksizdi anlattıkları. Çok geveze biri!

– Kime anlattı ki? Seninle bana değil mi?

– Bir de Porfiriy'e.

– Porfiriy'e de anlatmışsa ne çıkar bundan?

– Aklıma gelmişken, şu anne kız senin sözünü dinlerler mi? Söyle, bugün hastanın yanında biraz dikkatli olsunlar...

Razumihin isteksiz karşılık verdi:

– Dinleyeceklerdir!

– O da neden Lujin'e takmış kafasını, anlamadım! Adamın parası var, anlaşıldığı kadarıyla kız da hoşlanıyor ondan... üstelik meteliğe kurşun atıyorlar sanırım? Öyle değil mi?

Razumihin canı sıkılmış,

– Ne diye ağzımı arayıp duruyorsun? dedi. Meteliğe kurşun atıp atmadıklarını nereden bileyim? Git kendin sor, belki öğrenirsin...

– Üf! Bazen ne aptal oluyorsun! Dün akşamki sarhoşluğun geçmemiş hâlâ... Hadi hoşçakal. Evinde kalmama izin verdiği için Praskovya Pavlovna'ya teşekkür ettiğimi söyle. Odasına kapandı. Kapının arkasından kendisine "bonjur" dedim, yanıt bile vermedi. Oysa saat yedide ayaktaydı. Mutfakta hazırladıkları semaveri koridordan geçirip odasına götürmüşlerdi... Yüzünü görmek onuruna erişemedim.

Razumihin saat tam dokuzda Bakalayef'in kiralık odalarına geldi. Ana kız uzun zamandır büyük bir sabırsızlıkla onu bek-

liyorlardı. Saat yedide, belki daha erken kalkmışlardı. Asık bir yüzle girdi içeri Razumihin. Beceriksiz bir selam verdi. Sinirlendirdi onu bu. Kendine sinirlenmişti kuşkusuz. Lujin'in orada olacağını beklemiyordu zaten. Pulheriya Aleksandrovna ona doğru koştu, iki elini yakaladı. Az kaldı öpecekti ellerini. Razumihin ürkek ürkek baktı Avdotya Romanovna'ya. O anda bu kibirli yüzde (alaycı bakışların, iyi gizlenememiş elde olmayan bir küçümsemenin yerine) öylesine bir minnet anlatımıyla dostluk anlatımı, kendisine (hiç beklemediği) öylesine bir saygı vardı ki, bunların yerinde sitemlerle, küfürlerle karşılansaydı çok daha kolay olacaktı onun için. Bu yüzden sıkılmıştı. Neyse ki hemen söze girebileceği hazır bir konu vardı. Dört elle bu konuya sarıldı.

"Oğlunun hâlâ uyanmadığını", ama "her şeyin yolunda gittiğini" öğrenince Pulheriya Aleksandrovna bunun iyi olduğunu, "çünkü önce onunla konuşmasının çok, ama pek çok gerekli olduğunu" söyledi. Peşinden konuğuna birlikte çay içmeyi önerdi. Onu beklerlerken çay içmemişlerdi. Avdotya Romanovna çıngırağın ipini çekti. Sese üstü başı yırtık pırtık, kir pas içinde biri geldi. Gelene çay getirmesini söylediler. Sonunda servis yapılmıştı. Ama servis öylesine pis, öylesine kötüydü ki, ana kız utanmışlardı. Razumihin bu odaya da, oda sahibine de okkalı bir küfür savurmak üzereydi ki, Lujin'i anımsayınca tuttu kendini, kendinden utandı. Sonunda Pulheriya Aleksandrovna'nın sorularını peş peşe sıralamasına da sevinmişti.

Soruları yanıtlarken kırk beş dakika durmadan konuştu Razumihin. Anne kız sık sık sözünü kesiyorlar, araya girip ona sorular soruyorlardı. Bu kırk beş dakika içinde Rodion Raskolnikov'un son bir yılda yaşamı üzerine bildiği önemli, gerekli her şeyi anlatmış, onun hastalığıyla ilgili ayrıntılı bilgi verdikten sonra sözünü bitirmişti. Bununla birlikte, atlanması gerekli birçok şeyi, bu arada karakoldaki olayla, bu olayın her türlü sonucunu atlamayı uygun görmüş, anlatmamıştı. Anne kız can kulağıyla dinliyorlardı onu. Anlatılması gerekenleri anlattığını, dinleyicilerinin öğrenmek istedikleri her şeyi öğrendiklerini düşündüğü anda ise onların, o sanki anlatmaya daha ye-

ni başlamış gibi bir duygu içinde olduklarını fark etti. Pulheriya Aleksandrovna aceleci bir telaş içinde,

– Söyler misiniz bana, söyler misiniz, diye başladı, ne dersiniz... ah, bağışlayın, adınızı bile bilmiyorum hâlâ...

– Dimitri Prokoviç.

– Evet, Dimitri Prokoviç, bilmeyi çok isterdim, çok... genelde nasıl... bakıyor o şimdi olaylara? Yani, anlayın beni, nasıl söylesem, yani şöyle söyleyeyim size: Nelerden hoşlanıyor? Her zaman mı böyle sinirlidir? Ne tür istekleri var? Şöyle sorarsam daha iyi olacak: Son zamanlarda en çok nelerden etkileniyor? Anlayacağınız, şunu bilmeyi çok isterdim...

Dunya kesti annesinin sözünü:

– Ah, anneciğim, bunların hepsini birden nasıl yanıtlasın?

– Of Tanrım! Hiç böyle göreceğimi sanmıyordum onu, hiç, Dimitri Prokoviç!

– Son derece olağan bir şey bu, diye karşılık verdi Dimitri Prokoviç. Annem yok benim. Ama dayım her yıl gelir beni görmeye. Hemen her gelişinde de tanımakta güçlük çeker beni. Dış görünüşümden bile... Oysa zeki bir insandır. Eh, siz üç yıl görmemişsiniz onu, bu arada köprülerin altından çok sular geçmiştir. Başka ne söyleyebilirim size? Ben bir buçuk yıldır tanıyorum Rodion'u: İçine kapanıktır, asık suratlıdır, kendini beğenmiştir, gururludur. Son zamanlarda ise (belki de uzun zamandır) kuşkucu, kuruntulu... Yüce gönüllü, iyi yüreklidir. Duygularını belli etmeyi sevmez. Yüreğindekileri sözcüklerle dışa vurmaktansa kabalık etmeyi, acımasız davranmayı yeğler. Ama kimi zaman hiç de kuşkucu değildir. Sözcüğün tam anlamıyla soğuk, bir insanın olamayacağı kadar duygusuzdur. İki kişiliği vardır sanki. Sırayla biri çıkar öne, sonra öteki. Kimi zaman ağzını bıçak açmaz! Hiç zamanı yoktur, her şeyden rahatsız olur. Oysa bütün gün boş boş, elini bir şeye sürmeden yatar. Şaka yapmayı sevmez. İnce zekâsının olmadığından değildir bu. Sanki, böyle boş şeylerle uğraşacak zamanı yoktur da ondan. Söyleneni dinlemez. Herkesin o anda ilgi duyduğu bir şeyle kesinlikle ilgilenmez. Korkunç derecede büyük görür kendini. Sanırım bunda biraz hakkı da yok değildir. Daha ne

anlatayım?.. Sanırım sizin gelmenizin kurtarıcı bir etkisi olacaktır üzerinde.

– Ah, umarım! diye haykırdı Pulheriya Aleksandrovna.

Razumihin'in onun Rodyasıyla ilgili anlattıklarına çok üzülmüştü.

Razumihin sonunda daha bir cesaretle bakabilmişti şimdi Avdotya Romanovna'nın yüzüne. Konuşmasının başından sonuna dek ona sık sık kaçamak bakmış, bakışını hemen kaçırmıştı. Avdotya Romanovna kâh masaya oturup dinlemişti onu, kâh kalkıp her zaman yaptığı gibi, kollarını göğsünün üzerinde çapraz kavuşturup, dudaklarını kısmış, arada bir sorular sorarak odanın içinde bir aşağı bir yukarı dalgın dolaşmaya başlamıştı. Onun da anlatılan bir şeyi dikkatli dinlememe alışkanlığı vardı. İnce kumaştan koyu renk bir giysi vardı üzerinde. Boynuna beyaz, saydam bir eşarp bağlamıştı. Anne kızın giyinişlerindeki birçok belirtiden onların durumunun çok kötü olduğunu anlamakta gecikmemişti Razumihin. Avdotya Romanovna bir kraliçe gibi giyinmiş olsaydı belki de hiç korkmazdı ondan Razumihin. Oysa şimdi (belki de özellikle) genç kız böylesine yoksul giyinmiş olduğu için, Razumihin de anne kızın durumlarının kötü olduğunu fark ettiği için bir korku çökmüştü delikanlının içine. Ağzından çıkan her sözcükten, her davranışından korkmaya başlamıştı. Her insan için, hele kendine güveni olmayan biri için sıkıntı verici bir durumdu bu kuşkusuz.

Avdotya Romanovna gülümseyerek,

– Ağabeyimin kişiliğiyle ilgili ilginç çok şey anlattınız... dedi. Ayrıca içtendiniz de bunları anlatırken. Hoş bir şey bu. Oysa ona hayranlık duyduğunuzu sanıyordum. (Dalgın, ekledi Avdotya Romanovna:) Yanılmıyorsam bir kadın da vardı yaşamında.

– Ben böyle bir şey söylemedim. Ama yanılmıyorsam haklısınız bu konuda. Yalnız...

– Evet?

Kararlı bir tavırla karşılık verdi Razumihin:

– Bildiğim kadarıyla kimseyi sevdiği falan yok onun, sevmeyecektir de.

– Yani sevmek yeteneği yok mu demek istiyorsunuz?

– Biliyor musunuz Avdotya Romanovna, diye haykırdı Razumihin, korkunç derecede benziyorsunuz siz ağabeyinize, hem de birçok bakımdan.

Böyle bağıracağını kendi de beklemiyordu. Biraz önce genç kızın ağabeyi üzerine söylediklerini anımsayınca kulaklarına kadar kızardı. Çok utandı. Avdotya Romanovna ona bakarken gülmekten alamıyordu kendini. Pulheriya Aleksandrovna biraz alınmıştı.

– Rodya konusunda ikiniz de yanılıyorsunuz, dedi. Sözünü ettiğim, onun şu andaki durumu değil Dunyacığım. Pyotr Petroviç'in o mektubunda yazdıkları... Senin de benim de tahmin ettiğimiz şeyler belki doğru değildir... Ama siz, Dimitri Prokoviç, onun ne denli hayalci, nasıl söylesem, ne denli kaprisli bir insan olduğunu bilemezsiniz. Onun kişiliğine hiçbir zaman, daha on beş yaşındayken bile güvenim olmamıştır. Şimdi bile onun bir anda kendine, bir insanın aklının ucundan bile geçiremeyeceği bir şey yapabileceğinden kuşkum yoktur... Uzağa gitmeye ne gerek var: Bir buçuk yıl önce o kızla, neydi adı, ev sahibesi Zarnitsına'nın kızıyla evlenmeyi kafasına koyduğunda ne çok üzmüştü beni, sarsmıştı, az kaldı öldürecekti beni, biliyor musunuz?

Avdotya Romanovna girdi araya:

– Bu olayla ilgili ayrıntılı bir şeyler biliyor musunuz?

Pulheriya Aleksandrovna heyecanlı, anlatmayı sürdürüyordu:

– Onu bu düşüncesinden benim gözyaşlarım, yalvarıp yakarmalarım, üzüntümden belki yataklara bile düşmem, yoksulluğumuz vazgeçirebilirdi sanıyorsunuz değil mi? Hayır, büyük bir soğukkanlılıkla adımını atar, bütün engellerin üzerinden geçerdi. Peki ama bizi sevmiyor mu, sevmiyor mu?

Razumihin sakıngan bir tavırla karşılık verdi:

– Bu olaydan hiçbir zaman, hiçbir biçimde söz etmedi bana. Ama şu Bayan Zarnitsına'nın kendinden (o da pek konuşkan değildir hani) bir şeyler duymuştum. Doğrusu, biraz tuhaf şeyler anlatmıştı bana...

Anne kız bir ağızdan sordular:

– Neler anlattı size, neler?

– Çok önemli şeyler değil. Kızının ölmesi üzerine gerçekleşemeyen bu uygunsuz evliliği Bayan Zaritsına'nın kendisinin de hiç istemediğini söylemişti... Öte yandan genç kızın güzel bile sayılamayacağını, yani çirkin olduğunu söylüyorlar... Hastalıklıymış, sonra... sonra çok tuhaf huyları varmış... Ama sanırım birtakım erdemleri de vardı. Kesinlikle olmalıydı birtakım erdemleri. Yoksa anlaşılmaz bir durum çıkar ortaya... Drahoması falan da yoktu. Olsaydı bile, Rodya drahoma için evlenecek insan değildir... Sözün kısası, anlaşılması zor bir durum...

Avdotya Romanovna kısaca,

– Onun iyi bir kız olduğuna inanıyorum, dedi.

Pulheriya Aleksandrovna,

– Tanrı bağışlasın beni, dedi. İkisinden hangisinin ötekinin başını yiyeceğini bilmiyorduysam da, o kız öldüğünde çok sevinmiştim.

Sonra dikkatli dikkatli, arada bir duraklayarak (bu arada sık sık Dunya'ya bakıyordu; kızının ise onun bu bakışından hoşlanmadığı belliydi) gene dün Rodya ile Lujin'in arasında geçen olayla ilgili sorular sormaya başlamıştı. Bu olayın onu her şeyden çok huzursuz ettiği, korkuttuğu, telaşlandırdığı belliydi. Razumihin her şeyi ayrıntılarıyla yeni baştan anlattı. Ama bu kez kendi yorumunu da eklemişti: Raskolnikov'u açıkça önyargılı davranmakla, Pyotr Petroviç'e bilinçli olarak hakaret etmekle suçluyor, bu kez hastalığı nedeniyle onu suçsuz göstermeye daha az özen gösteriyordu.

– Hastalanmadan önce düşündüğü bir şeydi bu, diye ekledi.

Pulheriya Aleksandrovna bitkin,

– Ben de öyle sanıyorum, dedi.

Ne var ki, Pyotr Petroviç'ten söz ederken bu kez oldukça dikkatli, dahası sanki saygılı konuştuğunu fark edince tuhafına gitmişti bu Razumihin'in. Avdotya Romanovna'yı da şaşırtmıştı bu. Pulheriya Aleksandrovna sormadan edemedi:

– Pyotr Petroviç konusunda böyle düşünüyorsunuz demek?

Razumihin kararlı bir sesle, heyecanlı karşılık verdi:

– Kızınızın kocası olacak bir insan için başka türlü düşünemem. Yalnızca sıradan bir kibarlık olsun diye de söylemiyorum bunu, ayrıca... ayrıca... bunun tek nedeni Avdotya Romanovna'nın kendi isteğiyle bu adamı seçmiş olmasıdır. Dün akşam ondan öylesine kötü söz etmemin nedeni çok sarhoş olmamdı... ayrıca aklım da başımda değildi. Evet, aklım başımda değildi. Kafasızlık ettim. Çıldırmıştım. Tam anlamıyla çıldırmıştım... Utanıyorum şimdi söylediklerimden!..

Yüzü kızardı Razumihin'in. Sustu. Avdotya Romanovna kulaklarına kadar kızarmıştı. Ama sessizliğini bozmuyordu. Lujin'den söz etmeye başladıklarından bu yana hiç söze karışmıyor, susuyordu.

Öte yandan, kızı onu desteklemediği için Pulheriya Aleksandrovna'nın kararsız olduğu belliydi. Sonunda duraksayarak, gözlerini kızından ayırmadan, şimdi bir şeyin kendisini çok huzursuz ettiğini söyledi.

– Gördüğünüz gibi, Dimitri Prokoviç... diye başladı, evet Dunyacığım, açık konuşacağım Dimitri Prokoviç'le, ne dersin?

Avdotya Romanovna annesinin düşüncesini onayladığını gösteren bir tavırla,

– Elbette anneciğim, dedi.

İçini dökmesine izin verdikleri için üzerinden büyük bir yük alınmış gibi rahatlamıştı Pulheriya Aleksandrovna. Hemen anlatmaya başladı:

– Olay şu, Dimitri Prokoviç... Dün kendisine yolladığımız geldiğimizi bildiren mektubumuza bu sabah çok erken saatte Pyotr Petroviç'ten yanıt geldi. Biliyor musunuz, söz verdiği üzere dün garda karşılaması gerekiyordu bizi. Onun yerine bize yol göstermesi için elinde buranın adresiyle bir uşak karşıladı bizi. Pyotr Petroviç'in buraya bu sabah geleceğini bize iletmesi söylenmişti uşağa. Kendisinin yerine de bu sabah şu pusula geldi işte... İyisi mi kendiniz okuyun. Beni çok huzursuz eden bir şey var burada... Bunun ne olduğunu siz de hemen göreceksiniz. Sonra... ne düşündüğünüzü açıkça söyleyeceksiniz bana, Dimitri Prokoviç. Rodya'nın nasıl bir yapıda olduğunu en iyi siz biliyorsunuz. Bu konuda bize en iyi öğüdü

de siz verebilirsiniz. Öncelikle şunu da söyleyeyim, Dunya kararını hemen verdi, ama ben ne yapmamız gerektiğini henüz bilemiyorum, sonra... sizi bekliyordum.

Razumihin bir gün öncesinin tarihini taşıyan pusulayı açtı, okumaya başladı:

> Saygıdeğer Pulheriya Aleksandrovna, ansızın çıkan bir işim nedeniyle sizi garda karşılayamamış, yerime son derece becerikli bir adamımı size yardımcı olsun diye yollamıştım. Şunu da belirtmeliyim ki, gerek yargıtayda erteleyemeyeceğim birtakım işlerim nedeniyle, gerek sizin oğlunuzla, Avdotya Romanovna'nın ağabeyiyle gerçekleşecek olan candan görüşmenize tatsızlık katmamak için yarın sabah sizinle görüşmek mutluluğundan yoksun edeceğim kendimi. Yarın akşam tam saat sekizde ziyaretinize gelip sizlere saygılarımı sunacağım. Bu arada özellikle, ayrıca ısrarlı bir dileğim olacak sizden, görüşmemizde Rodion Romanoviç orada olmasın. Çünkü dün benim kendisini ziyaretim sırasında hastalığı nedeniyle bana ağır hakaretlerde bulundu. Ayrıca, bana ayrıntılı, benim için gerekli bir açıklamada da bulunmanızı diliyorum: Bu konuda düşünceniz nedir? Bunların yanında önceden uyarmak isterim sizi: Bu dileğimin tersine, size geldiğimde Rodion Romanoviç'i orada görürsem, hemen geri dönmek zorunda kalacağım... o zaman suçu kendinizde ararsınız. Bu arada şunu da belirtmeliyim, kendisini ziyaretim sırasında öylesine hasta olan Rodion Romanoviç'in iki saat sonra birden iyileşip sokağa çıktığına göre, size gelmiş olacağı olasılığını düşünmüştüm. Oysa kendim tanık oldum... Atların ayakları altında ezilmiş, sonra da bu yüzden ölen bir sarhoşun evinde, ölen adamın bilinen meslekten kızına, sözde babasının cenaze giderleri için yirmi beş ruble vermiştir ki, sizin bu parayı ne zorluklarla elde ettiğinizi bildiğim için bu davranışı çok şaşırtmıştır beni. Ayrıca saygıdeğer Avdotya Romanovna'ya da saygılarımı, bağlılık duygularımı iletmenizi dilerim.
>
> Sadık uşağınız
> P. Lujin"

Pulheriya Aleksandrovna ağlamaklı,

– Şimdi ne yapmalıyım ben, Dimitri Prokoviç? Rodya'ya nasıl derim gelme diye? Hele dün Dunya'ya Pyotr Petroviç'ten ayrılmasını öylesine ısrarla söylemişken... şimdi onun buraya gelmemesini buyuruyorlar! Bunu öğrenirse inadına gelir... neler olur o zaman, neler?

Razumihin sakin,

– Avdotya Romanovna nasıl istiyorsa öyle yapın, dedi.

– Ah Tanrım! Neler diyor o... Bir şeyler söylüyor ama, niçin böyle olmasını istediğini açıklamıyor! İyisi mi, diyor (doğrusu, bunun daha iyi olup olmayacağı belli değil ya) Rodya da saat tam sekizde burada olsun, karşılaşsınlar bakalım... diyor. Oysa ben mektubu göstermemeyi düşünüyorum Rodya'ya. Sizinle bir plan yapıp onun buraya gelmesini engellemek istiyorum... Çok sinirli çünkü Rodya... Ayrıca bir şeye daha aklım ermiyor. Kimin nesiymiş o sarhoş adam? Kızı dedikleri kim? Nasıl verebilmiş ona elindeki tüm parayı? Hem de öylesine...

Annesinin sözünü tamamladı Avdotya Romanovna:

– Öylesine güçlükle toparladığınız parayı, anneciğim.

Razumihin dalgın,

– Dün kendinde değildi Rodya, diye mırıldandı. O durumdayken bir meyhanede yaptıklarını bilseydiniz! Gerçi bir bakıma akıllıca şeyler ama... Hım! Evet, dün gece onu evine götürürken ölen birinden, bir kızdan falan söz ediyordu bana ama, tek sözcüğünü anlayamamıştım. Aslında dün gece ben de...

Avdotya Romanovna sözünü kesti:

– İyisi mi biz kendimiz gidelim ona. İnanın, orada bir anda anlaşılacaktır her şey. Ne yapacağımıza orada karar veririz. Zaten saat de... (boynunda ince bir Venedik işi zincirle asılı, mine kadranlı, giysisiyle çelişen "nişanlısının armağanı olsa gerek" diye düşünmüştü Razumihin, kocaman altın saate baktı) Tanrım! On bir olmuş saat!

Pulheriya Aleksandrovna korkulu bir telaş içindeydi.

– Ah, geç kaldık!.. Çok geç oldu! Dunyacığım! Dün bize öyle davrandığı için kızdığımızı, onun için bilerek geciktiğimizi sanacak. Tanrım!

Hemen atkısını omuzlarına aldı, şapkasını giydi. Dunya da giyindi. Genç kızın eldivenleri yalnızca eskimiş değil, delik deşikti de. Razumihin'in gözünden kaçmamıştı bu. Ne var ki, anne kızın giysilerindeki bu belirgin yoksulluk onlara (eskimiş giysileri gerektiği gibi giyinmesini bilen insanlarda her zaman olduğu gibi) özel bir soyluluk veriyordu. Razumihin derin bir saygıyla bakıyordu Dunya'ya. Onunla sokağa çıkacağı için gurur duyuyordu kendisiyle. "Hapishanede çoraplarını kendi yamayan kraliçe,"* diye geçiriyordu içinden, "hiç kuşku yok, gerçek kraliçeydi o anda, görkemli törenlerde, kutlamalarda olduğundan bile gerçek..."

– Aman Tanrım! diye haykırdı Pulheriya Aleksandrovna, oğlumla, sevgili Rodyacığımla görüşmekten böylesine korkacağım aklıma gelir miydi!.. (Razumihin'in yüzüne ürkek ürkek baktı.) Korkuyorum, Dimitri Prokoviç!

Dunya annesini öptü.

– Korkmayınız, anneciğim. Dimitri Prokoviç'e güvenin. Ben güveniyorum.

– Ah Tanrım! diye haykırdı zavallı kadın, ben de güveniyorum, ama bütün gece uyku girmedi gözüme!

Birlikte sokağa çıktılar.

– Biliyor musun Dunyacığım, bu gece sabaha karşı şöyle birazcık dalınca, toprağı bol olsun Marfa Petrovna'yı gördüm düşümde... Beyazlar içindeydi... Yanıma geldi, elimden tuttu, beni suçluyormuş gibi öfkeli öfkeli sallamaya başladı başını... İyiye mi yormalı bunu dersin? Ah Tanrım, siz bilmiyorsunuz değil mi Dimitri Prokoviç, öldü Marfa Petrovna!

– Hayır, bilmiyorum. Hangi Marfa Petrovna bu?

– Ansızın ölüverdi! Düşünün ki...

Dunya kesti annesinin sözünü:

– Sonra anlatırsın bunları, anneciğim. O Marfa Petrovna'nın kim olduğunu bile bilmiyor.

– Ah, gerçekten bilmiyor muydunuz? Oysa ben her şeyi bi-

(*) XVI. Lui'nin karısı Maria-Antuanet Büyük Fransız İhtilali sırasında hapishanede çoraplarını kendi yamamıştı (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

liyorsunuz sanıyordum. Bağışlayın beni Dimitri Prokoviç. Son günlerde kafam öylesine karışık ki! Doğrusunu isterseniz, sizi Tanrısal güçleri olan biri gibi gördüğüm için her şeyden haberiniz var sanıyorum. Akraba gözüyle bakıyorum size. Böyle söylediğim için gücenmeyin bana. Ah Tanrım, elinize ne olmuş öyle? Bir yere mi çarptınız?

Razumihin pek mutluydu.

– Evet, bir yere çarptım, dedi.

– Ben bazen çok içten, yürekten konuşurum, öyle ki, Dunya düzeltir sözlerimi... Ah Tanrım, ne biçim bir tavan arası odası kaldığı oda! Uyanmış mıdır dersiniz? Ev sahibesi denen o kadın da oda diye kiraya veriyor orasını ha? Bakın ne diyeceğim, Rodya'nın, duygularını açığa vurmaktan hoşlanmadığını söylüyorsunuz. Bakarsınız gözyaşlarımla sıkarım onu... Söyler misiniz Dimitri Prokoviç, nasıl davranayım onun yanında, ne yapayım? Biliyor musunuz, hiç kendimde değilim şu anda.

– Yüzünü buruşturduğunu gördüğünüzde hemen değiştirin konuyu, üstüne üstüne gitmeyin. Özellikle sağlık durumuyla pek ilgilenmeyin. Hoşlanmıyor bundan.

– Ah Dimitri Prokoviç, anne olmak çok zor! İşte o merdiven... Ne korkunç bir merdiven bu!..

Dunya annesinin yanına sokularak,

– Anneciğim, dedi, yüzünüz bembeyaz olmuş. Kendinize gelin canım. (Gözlerinin içi sevgiyle ışıl ışıldı.) Sizi gördüğünde sevinecektir. Oysa siz kendinizi perişan ediyorsunuz.

Razumihin,

– Durun bakayım, dedi, ben önden gideyim, uyanıp uyanmadığına bakayım.

Anne kız Razumihin'in arkasından ağır ağır çıkıyorlardı merdivenleri. Dördüncü katta ev sahibesinin dairesinin önüne geldiklerinde kapının aralık olduğunu fark ettiler. Aralıktan, karanlığın içinden bir çift fıldır fıldır, simsiyah göz onlara bakıyordu. Göz göze geldiklerinde birden çarparak kapandı kapı. Öyle ki, çarpma sesinden ürken Pulheriya Aleksandrovna az kaldı korkudan bir çığlık atacaktı.

III

Zosimov odaya girenleri görünce neşeyle haykırdı:

– İyileşti, iyileşti!

On dakika önce gelmiş, dünkü yerinde, divanın ucunda oturuyordu. Raskolnikov da öteki uçta onun karşısında oturmuştu. Uzun zamandır yapmadığı bir şeyi yapmış, özenle yıkanmış, saçlarını taramıştı, giyinmişti. Bir anda doluvermişti oda. Ama Nastasya gene de bir kolayını bulmuş, konukların arkasından içeri süzülmüş, konuşulanları dinlemeye koyulmuştu.

Gerçekten de sağlığına kavuşmuşa benziyordu Raskolnikov. Hele dünküne oranla çok daha iyi durumdaydı. Ama renk yoktu yüzünde, dalgındı, somurtkandı. Dış görünüşünden yaralı, ya da dayanılmaz acılar çekmekte olan birine benziyordu. Kaşları çatık, dudakları kısık, bakışı çakmak çakmaktı. Kendini zorluyormuş gibi, ya da bir görevi yerine getirmeye çalışıyormuş gibi çok az, isteksiz konuşuyordu. Davranışlarında zaman zaman tuhaf bir huzursuzluk belli ediyordu kendini. Parmağı çok kötü zonklayan, ya da kolu incinmiş, ya da buna benzer bir acısı olan biriyle benzerliğinin tam olması için yalnızca kolunda şöyle ya da böyle bir sargı, ya da parmağında ince lastik bir kılıf eksikti. Ama bu soluk, asık yüz anne kız odaya girdiklerinde ışık vurmuş gibi birden aydınlanmış, ne var ki bu aydınlık, soluk yüzünün kederli dalgınlığına sanki daha bir dayanılmaz ıstırap anlatımı eklemişti. Işık çok çabuk sönmüş, ama ıstırap anlatımı yerinde kalmıştı. Mesleğe yeni başlamış genç bir doktorun heyecanıyla hastasını izlemekte olan Zosimov, akrabalarının gelmesiyle hastasının yüzünde sevinç yerine, artık kurtulamayacağı bu işkenceyi bir süre daha çekmeyi sürdürmek için gizli, kesin bir kararlılık fark ettiğinde şaşırmıştı. Daha sonra, annesiyle, kız kardeşiyle konuşurken her sözcüğün, hastasının bir yerindeki bir yarasını deşiyormuş gibi ona acı verdiği de kaçmamıştı gözünden. Ne var ki, dün en küçük bir sözcükten çılgına dönen bu monomanın bugün kendini tutmakta, duygularını gizlemekte gösterdiği ustalığa şaşmaktan da alamıyordu kendini.

Raskolnikov annesiyle kız kardeşini içtenlikle öptükten sonra (o anda aydınlanmıştı Pulheriya Aleksandrovna'nın yüzü),

– Evet, dedi, iyileştim sayılır. Ben de farkındayım. (Razumihin'e döndü, elini dostça sıktıktan sonra ekledi:) Hem de *dün olduğu gibi* söylemiyorum bunu.

Zosimov gelenlere çok sevinmişti. Hastasıyla konuşurken on dakikada ipin ucunu iyice yitirmişti çünkü.

– Doğrusunu isterseniz bugün ben de şaştım ona, diye başladı. Böyle giderse üç dört gün sonra, belki bir ay... ya da iki ay... belki üç ay... sonra önceki durumuna dönecektir. Öyle ya, ta o zamanlardan başlamış bir hastalıktı bu... Öyle değil mi? (Ağzından kaçıracağı bir sözcükle Raskolnikov'u gene sinirlendirmekten korkuyormuş gibi sakınarak gülümsedikten sonra sürdürdü konuşmasını:) Dostum, bu işte suçun belki de sizde olduğunun farkındasınızdır sanırım.

Raskolnikov soğuk, karşılık verdi:

– Çok olasıdır.

Zosimov konuşmaktan hoşlanmaya başlamıştı.

– Bunu şunun için söylüyorum, diye sürdürdü konuşmasını, sağlığınıza tam anlamıyla kavuşmanız önce, yalnızca size bağlıdır. Şimdi, sizinle konuşabildiğimiz şu anda size şunu anlatabilmeyi isterim, hastalıklı durumunuzun ortaya çıkmasına neden olan başlangıçtaki nedenleri, yani asıl nedenleri kafanızdan silip atmanız gerekir. Ancak o zaman iyileşebilirsiniz. Yoksa durumunuz daha da kötüye gidebilir. Başlangıçtaki nedenleri bilmiyorum, ama siz biliyorsunuz... Kafası çalışan bir insansınız. Elbette kendi üzerinizde birtakım gözlemleriniz olmuştur. Sinirlerinizin bozulmaya başlamasının bir ölçüde, üniversiteden ayrılmanızla aynı zamana rastladığı kanısındayım. Sizin boş durmamanız gerek. Bu nedenle bence bir işiniz ya da sıkı sıkıya bağlandığınız bir amacınız olmalı. Çok yararlı olacaktır sizin için bu.

– Evet, evet, çok haklısınız... Hemen başlayacağım üniversiteye, o zaman her şey bitecek... Çok güzel olacak...

Biraz da bayanları etkilemek için olacak, Raskolnikov'a akıllı uslu öğütler veren Zosimov, sözünü bitirdikten sonra dinle-

yicisine baktığında onun yüzünde gizlemediği alaycı bir anlatım görünce biraz huzursuz olmuştu kuşkusuz. Ama bir an sürmüştü bu. Pulheriya Aleksandrovna hemen, özellikle dün geceki ziyaretinden dolayı teşekkürlerini bildirmeye başlamıştı ona. Raskolnikov biraz telaşlanmış gibi,

– Nasıl? dedi. Dün gece de mi uğradı size? Demek onca yoldan gelmişken dün gece siz de uyumadınız?

– Ah, Rodyacığım, ancak ikiye dek ayaktaydık. Biz evdeyken de Dunya ile ikiden önce yatmazdık ki zaten...

Birden kaşlarını çattı Raskolnikov, başını önüne eğdi.

– Ben de bilemiyorum ona nasıl teşekkür edeceğimi, dedi. Para sorununu bir yana bırakalım... (Zosimov'a döndü.) Sözü buraya getirdiğim için bağışlayın beni, benimle böylesine içten ilgilenmenizi neyimle hak ettiğimi bilemiyorum. Doğrusu anlayamıyorum da... sonra... anlayamadığım için de ağır geliyor bana bu...

Zosimov kendini zorlayarak gülümsedi.

– Sıkmayın canınızı, dedi. Tutun ki ilk hastamsınız benim. Biz doktorlar mesleğe başladığımızda ilk hastalarımızı çocuklarımız gibi severiz. Bazılarımız handiyse âşık oluruz onlara. Bana gelince, öyle çok hastası olan bir doktor sayılmam.

Razumihin'i göstererek ekledi Raskolnikov:

– Artık ondan söz etmiyorum. Oysa hakaretten başka bir şey görmedi benden. Her zaman yalnızca yük oldum ona.

– Saçmalama! diye haykırdı Razumihin. Ne o, bakıyorum bugün pek duygulu konuşuyorsun!..

Arkadaşının yüzüne birazcık daha dikkatli baksaydı burada duygululuğun söz konusu olmadığını, bunun tam tersi bir şeyin söz konusu olduğunu fark ederdi. Ne var ki Avdotya Romanovna farkındaydı durumun. Gözlerini ayırmadan izliyordu ağabeyini.

Raskolnikov sabahtan beri ezberlediği bir dersi yineliyormuş gibi sürdürdü konuşmasını:

– Anneciğim, sizinle ilgili bir şey söyleyecek durumda değilim. Dün burada benim dönmemi beklerken ne acılar çekmiş olabileceğinizi ancak bugün, az da olsa, anlayabiliyorum.

Sözünü bitirdikten sonra birden elini bir şey söylemeden, gülümseyerek kız kardeşine uzattı. Bu gülümseyişinde şimdi gerçek, yapmacıksız bir duygululuk vardı. Kendisine uzatılan eli hemen yakaladı Dunya, heyecanla sıktı. Sevinçliydi, mutluydu. Ağabeyine bakışında minnettarlık vardı. Dünkü atışmalarından sonra ağabeyi ilk kez konuşuyordu onunla. İki kardeşin bu sessiz, kesin barışmaları karşısında annelerinin yüzü heyecanla, mutlulukla aydınlanmıştı. Her şeyi büyüten Razumihin oturduğu sandalyede birden dönüp,

– İşte bunun için seviyorum onu! diye fısıldadı. Böyle şeyleri çok yapar!..

"Hem de her zaman ne güzel yapar!" diye geçirdi içinden annesi. "Ne içten davranışları vardır! Kız kardeşiyle arasında geçen dünkü tatsızlığa ne sade, ne ince bir biçimde son verdi!.. Tam zamanında yüzüne tatlı tatlı bakarak elini uzatması yetti... Her şey bitiverdi... Gözleri ne güzel, yüzü de çok güzel!.. Dunyacığımdan bile güzel yüzü... Ama, Tanrım, giysisi ne kötü! Üstü başı berbat! Afanasiy İvanoviç'in dükkânındaki çırak Vasya bile ondan güzel giyiniyordu... Ah, koşup sarılmak istiyorum boynuna... hıçkıra hıçkıra ağlamak istiyorum... ama korkuyorum... Nasıl bir çocuk bu, Tanrım!.. Şu anda güzel güzel konuşuyor, ama ben korkuyorum ondan! Nedir korkutan beni?.."

Oğluna bir yanıt vermiş olmak için hemen araya girdi:

– Ah Rodyacığım, dün Dunyacığımla benim ne kadar mutsuz olduğumuzu bilemezsin! Ama şimdi geçti artık, her şey bitti, hepimiz mutluyuz gene... diyebilirim. Düşün bir kez, trenden iner inmez seni kucaklamak için eşyalarımızı bıraktıktan sonra doğru buraya koşuyoruz... şu kadın, işte şu! Merhaba Nastasya!.. Ondan senin ateşli hummaya yakalandığını, doktorun yasaklamasına karşın ateşler içinde, hasta hasta gizlice evden kaçtığını, seni aramaya çıktıklarını öğrendik. O anda nasıl olduğumuzu bilemezsin! Birden Teğmen Potançikov geldi aklıma. Tanıdığımızdı. Babanın bir arkadaşı. Sen anımsamazsın onu Rodyacığım. Çok acı olmuştu sonu. O da ateşli hummaya yakalanmıştı. Bir gün öyle ateşli ateşli kaçmıştı evden. Ancak iki gün sonra avludaki kuyudan çıkarmışlardı ce-

sedini. Biz senin için çok daha kötü şeylerden endişe ettik kuşkusuz... Gidip Pyotr Petroviç'i bulmak istedik, belki bir yardımı olur diye... Başka kimimiz kimsemiz yoktu çünkü buralarda, yapayalnızdık...

Ağlamaklı bir sesle konuşmaya başlamıştı. "Gene mutlu" olmalarına karşın, Pyotr Petroviç'ten söz etmesinin hâlâ tehlikeli olabileceğini düşünerek birden susmuştu.

– Evet, evet... diye mırıldandı Raskolnikov. Elbette can sıkıcı bir durum...

Bunu söylerken öylesine dalgın, öylesine ilgisizdi ki, dönüp şaşkın şaşkın bakmıştı yüzüne Dunya. Raskolnikov bir şeyi anımsamak için kendini zorluyormuş gibi,

– Neydi size söylemek istediğim, diye sürdürdü konuşmasını. Evet: Lütfen anneciğim, sen de Dunyacığım, bu sabah önce benim size gelmek istemediğimi, sizin bana gelmenizi beklediğimi düşünmeyin...

Pulheriya Aleksandrovna da şaşırmıştı.

– Neler söylüyorsun öyle Rodyacığım? diye haykırdı.

Dunya "Ne o, bize hesap vermeye zorunlu mu hissediyor kendini yoksa?" diye geçirdi içinden. "Bir görevi yerine getiriyor gibi, ders olarak ezberlemiş gibi barışma yollarını arıyor sanki, özür diliyor..."

– Uyanır uyanmaz size gelmeyi düşündüm, ama giyinirken oyalanmak zorunda kaldım. Dün söylemeyi unutmuşum ona... Nastasya'ya, şu kan lekesini temizlemesini... Ancak şimdi giyinebildim, çıkmak üzereydim siz geldiniz.

Pulheriya Aleksandrovna telaşlanmıştı.

– Kan mı? Kan lekesi mi? Ne kanı?

– Önemli bir şey değil... heyecanlanmayın hemen anneciğim. Dün ateşler içinde kendimi bilmeden sokaklarda dolaşırken, araba altında kalıp ezilmiş bir adamla... memurla ilgilendim de.

Razumihin kesti arkadaşının sözünü:

– Kendimi bilmeden, diyorsun ama, her şeyi anımsıyorsun.

Raskolnikov bu durum onu pek ilgilendiriyormuş gibi karşılık verdi:

– Evet, haklısın. En ince ayrıntısına dek anımsıyorum her şeyi. Ama gel de sor bana: Niçin yaptım bunu? Niçin gittim oraya? Orada neler konuştum? Hiçbirini anımsamıyorum.

Zosimov araya girdi:

– Son derece olağan bir şey bu. Bir işin yapılmasında kimi zaman ustalık vardır, büyük bir kurnazlık vardır, ama davranışların yönlendirilmesi de, başlangıcı da yanlıştır, sağlıksız birtakım izlenimlere bağlıdır. Düşe benzerler...

Raskolnikov "Doğrusu, beni deli sanması belki de daha iyi," diye geçirdi içinden.

Dunya Zosimov'a bakarak huzursuz,

– Sanırım sağlığı yerinde insanlarda da görülür bu durum, dedi.

– Çok doğru bir görüş, dedi doktor. Bu anlamda gerçekten de hepimiz, hem de çokluk hepimiz deliyiz. Ne var ki "hastalar" bizlerden biraz daha fazla delidirler. İşte bu ince çizgiyi unutmamalıyız. Aslında ruh dünyası uyum içinde olan insan hemen hiç yoktur. Bir gerçektir bu. Onlarca, belki yüzlerce insanda bir rastlanır böylesine, onun bile tam anlamıyla uyumlu değildir ruh dünyası...

Çok sevdiği konu üzerinde konuşurken çenesi düşen Zosimov "deli" sözcüğünü ağzından kaçırınca herkes yüzünü buruşturmuştu birden. Raskolnikov, soluk dudaklarında tuhaf bir gülümseme, konuşulanlarla hiç ilgilenmiyormuş gibi dalgın, oturuyordu. Derin düşüncelere dalmış gibiydi. Razumihin aceleci,

– Neydi şu arabanın altında kalan adamın hikâyesi? diye sordu. Demin ben sözünü kesince yarım kaldı anlatman.

Raskolnikov uykudan uyanmış gibi,

– Ne? dedi. Ha evet... Yaralıyı evine taşıyanlara yardım ettim, üzerime kan bulaşmış... Aklıma gelmişken söyleyeyim anneciğim, bağışlanamayacak bir şey yaptım dün. Gerçekten aklım başımda değildi. Bana yolladığınız parayı... onun karısına... cenazeyi kaldırabilmesi için... verdim. Dul kaldı zavallı kadıncağız, veremli de... durumu çok kötü... yetim, aç üç çocuk var başında... Ev tamtakır... Bir de kızı var... Durumlarını

görseydiniz belki siz de verirdiniz. Ama kabul ediyorum, hiç hakkım yoktu buna, hele sizin bu parayı nasıl elde ettiğinizi biliyorken... Birine yardım edebilmeniz için önce buna hakkınızın olması gerekir: "Crevez, chiens, si vous n'êtes pas contents!"* (Gülümsedi.) Öyle değil mi Dunya?

Dunya kararlı, karşılık verdi:

– Hayır, öyle değil!

Raskolnikov kız kardeşine sanki öfkeli, alaylı, gülümseyerek baktı.

– Vay canına! Demek sen de öyle düşünüyorsun ha!... diye mırıldandı. Bunu tahmin etmeliydim... Doğrusu aferin sana! Senin için böylesi daha iyi... Sonunda öylesine ileri gideceksin ki, o çizgiyi aşmazsan mutsuz olacaksın, aşarsan belki daha mutsuz... (Elinde olmadan heyecanlandığı için kendi kendine kızdı, sinirli bir tavırla ekledi:) Ama saçma bunlar! (Kararlı bir sesle bitirdi sözünü:) Size şunu söylemek istiyordum anneciğim: Özür diliyorum sizden.

Annesi neşelenmişti.

– Yeter artık Rodyacığım, dedi. Senin yaptığın her şeyin çok güzel olduğuna inanırım ben.

Dudaklarını bükerek gülümsedi Raskolnikov.

– O kadar inanmayın, anneciğim.

Bir sessizlik oldu. Bütün bu konuşmalarda da, bu sessizlikte de, iki kardeşin barışmalarında da, Raskolnikov'un özür dilemesinde de bir gerginlik vardı sanki. Herkes hissediyordu bunu.

Raskolnikov annesiyle kız kardeşine kaşlarının altından bakarak "Sanki korkuyorlar benden," diye geçirdi içinden. Gerçekten de, sustukça daha çok artıyordu Pulheriya Aleksandrovna'nın ürkekliği.

"Sanki benden uzak olduklarında daha çok seviyorum onları," diye geçirdi içinden Raskolnikov.

Pulheriya Aleksandrovna birden yerinden fırladı.

– Biliyor musun Rodya, öldü Marfa Petrovna!

– Hangi Marfa Petrovna?

(*) Durumunuz kötüyse geberin, köpekler! (Fransızca).

– Aman Tanrım, unuttun mu? Marfa Petrovna, canım, Marfa Petrovna Svidrigaylova! Kaç kez mektuplarımda söz ettim sana ondan.

– Haa, evet anımsadım... Öldü demek? (Uykudan uyanmış gibi birden irkilmişti Raskolnikov.) Gerçekten mi? Öldü demek ha? Neden öldü?

Oğlunun gösterdiği ilgi karşısında yüreklenmişti Pulheriya Aleksandrovna.

– Düşünsene, diye başladı, durup dururken ölüverdi kadıncağız! Hem de sana son yazdığım mektubu postaya verdiğim gün! Düşünebiliyor musun, sanırım o korkunç ruhlu adam neden oldu ölmesine. Kadıncağızı öldüresiye dövdüğünü söylüyorlar.

Raskolnikov kız kardeşine döndü.

– Sık sık dövüyor muymuş karısını adam? diye sordu.

– Hayır, üstelik hiç dövmezmiş. Karısına karşı her zaman son derece sabırlı, kibarmış. Kadının kaprislerini tam yedi yıl büyük bir hoşgörüyle çekmiş... Birden tükenmiş sabrı demek...

– Yedi yıl dayanabildiğine göre hiç de korkunç bir adam olmasa gerek. Sanırım adamı haklı buluyorsun sen, Dunya?

Dunya dehşete kapılmış gibi,

– Hayır, hayır, korkunç bir adamdır! diye karşılık verdi. Ondan korkunç bir şey düşünemem.

Kaşlarını çattı, düşüncelere daldı. Pulheriya Aleksandrovna konuşmasının gerisini getirmek için acele etti:

– Sabah sabah kavga etmişler. Marfa Petrovna hemen arabayı hazırlamalarını, öğlen yemeğinden sonra kente ineceğini söylemiş. Böyle durumlarda hep kente inerdi çünkü. Öğlen yemeğini büyük bir iştahla yemiş, öyle diyorlar...

– Öyle bir dayaktan sonra ha?

– Her zaman yaptığı gibi... yemekten kalktıktan sonra, geç kalmamak için hemen banyoya koşmuş... Anlayacağın, hasta olduğu için her gün banyo yapıyordu. Bahçelerinde bir soğuk su kaynağı var, banyosunu o suya girip yapıyordu. Suya girer girmez kalbi duruvermiş!

– Olağan bir şey! dedi Zosimov.

– Kocası çok mu kötü dövmüş onu?

– Ne fark eder ki? dedi Dunya.

Raskolnikov birden öfkeli, istemeyerek ağzından kaçırmış gibi,

– Hımm! dedi. Böyle saçma şeylerden söz etmeyi ne çok seviyorsunuz anneciğim!

Pulheriya Aleksandrovna üzgün,

– Ah oğlum, dedi, neden söz edeceğimi bilemiyorum ki!

Raskolnikov acı acı gülümsedi.

– Ne o, yoksa korkuyor musun benden anne?

Dunya dik dik baktı ağabeyinin yüzüne.

– Evet, korkuyor, dedi. Demin merdivenlerden çıkarken korkusundan haç çıkarıyordu.

Bir anda allak bullak olmuştu Raskolnikov'un yüzü.

Pulheriya Aleksandrovna telaşlanmıştı.

– Ah, neler söylüyorsun sen öyle, Dunyacığım? Kızma lütfen Rodyacığım... Niçin öyle söylüyorsun Dunya! Gerçekten de buraya gelirken trende yol boyunca hep seninle nasıl karşılaşacağımızı, birbirimize ne çok şeyler anlatacağımızı düşündüm... Öyle mutluydum ki, yolculuğun nasıl geçtiğini bile anlamadım! Neler söylüyorum ben de! Şu anda mutlu değil miyim yani... Boşuna öyle söylüyorsun Dunyacığım! Seni görmek mutlu olmama yetiyor, Rodyacığım...

Raskolnikov üzgün, annesinin yüzüne bakmadan, ama elini sıkarak, mırıldandı:

– Yeter anneciğim! Bol bol konuşacak çok zamanımız olacak!

Böyle söylediği için birden utandı kendinden sanki, yüzü bembeyaz oldu. Gene o korkunç duygu ölüm soğukluğuyla dolaştı içinde. Şimdi gene korkunç bir yalan söylediğini, artık değil bol bol konuşmak, bundan böyle kimseyle bir şey üzerine bile *konuşamayacağını* bir anda açıkça anlamıştı. Ona acı veren bu düşüncenin etkisi öylesine güçlüydü ki, bir anda kendini kaybetmiş, ayağa fırlamış, kimseye bakmadan hızla kapıya yürümüştü.

Kolundan yakaladı onu Razumihin.

– Ne oluyorsun?

Raskolnikov tekrar yerine oturdu, sessizce çevresine bakınmaya başladı. Herkes şaşkınlık içinde ona bakıyordu.

Hiç beklenmedik bir biçimde bağırdı birden:

– Ne o, dut yemiş bülbüller gibi susuyorsunuz! Bir şeyler söylesenize! Ne gereği var böyle kös kös oturmanın! Hadi konuşun, bir şeyler anlatın! Hep birlikte konuşalım... Hepimiz bir araya gelmişken konuşalım... Bir şeyler anlatalım!

Pulheriya Aleksandrovna haç çıkararak,

– Tanrı'ya şükürler olsun! diye mırıldandı. Gene dünkü gibi olacak sandım.

Avdotya Romanovna kuşkulu,

– Ne oluyorsun, Rodya? diye sordu.

– Hiç... bir şeyi anımsadım da, diye karşılık verdi Raskolnikov.

Birden gülümsedi. Zosimov divandan kalkarken,

– Eh, dedi, bir şeyi anımsadıysan önemli değil! Oysa ben düşünmüştüm ki... Neyse, benim gitmem gerek. Gene uğrarım, eğer... evde olacaksanız...

Herkesi selamlayıp çıktı. Pulheriya Aleksandrovna,

– Ne iyi bir çocuk! dedi.

Raskolnikov birden beklenmedik bir çabuklukla, o ana dek onda görülmemiş bir canlılıkla konuşmaya başladı:

– Evet, çok iyi, mükemmel, bilgili, akıllı bir çocuk... Gerçi hastalanmadan önce onunla nerede karşılaştığımı anımsamıyorum ya... Bir yerlerde karşılaşmış olmalıyız... (Başıyla Razumihin'i gösterdi.) Bu da çok iyidir! (Nedense gülümseyerek kız kardeşine döndü.) Nasıl, Dunya, hoşlandın mı ondan?

– Çok, dedi Dunya.

Razumihin, öf, amma da... patavatsızsın!! diye haykırdı.

Birden ayağa fırlamıştı. Çok bozulmuş, kulaklarına kadar kızarmıştı. Pulheriya Aleksandrovna hafiften gülümsedi. Raskolnikov ise kahkahalarla gülüyordu.

– Nereye gidiyorsun?

– Ben de gidiyorum... işim var.

– İşin falan yok senin, otur yerine! Zosimov gittiği için senin de gitmen gerekir diye düşünüyorsun. Hayır gitme... Saat kaç? On bir olmuş mudur? Ne hoş bir saatin var Dunyacığım?

Ne diye sustunuz gene? Hep ben konuşuyorum, siz dinliyorsunuz!..

– Marfa Petrovna'nın armağanı, dedi Dunya.

– Çok da pahalı bir saat, diye ekledi Pulheriya Aleksandrovna.

– Ama çok büyük bir saat, erkek saatine benziyor.

– Ben böylesini seviyorum, dedi Dunya.

"Demek nişanlısının armağanı değilmiş," diye geçirdi içinden Razumihin. Nedense sevinmişti buna. Raskolnikov,

– Ben de Lujin'in armağanıdır sanmıştım, dedi.

– Hayır, onun henüz bir armağanı olmadı Dunyacığıma.

Raskolnikov annesine baktı birden,

– Yaa!.. dedi. Anımsarsınız anneciğim, bir zamanlar bir kızı sevmiştim, evlenmek istiyordum onunla.

Oğlunun konuyu böyle birden değiştirmesiyle, onun ses tonundaki değişiklikle şaşkına dönmüştü Pulheriya Aleksandrovna. Dunya ile, Razumihin'le bakıştı.

– Ah oğlum! dedi. Evet!

Raskolnikov gene birden düşüncelere dalmış gibi başını önüne eğdi.

– Hımm! Evet ne anlatabilirim size? diye sürdürdü konuşmasını. Onunla ilgili çok az şey anımsıyorum. Hastalıklı bir kızcağızdı. Çok hastaydı. Yoksullara bir şeyler vermeyi çok severdi. Hep bir manastıra kapanmayı hayal ederdi. Bir gün bana bundan söz ederken hüngür hüngür ağlamaya başlamıştı. Evet, evet... anımsıyorum,... Hem çok iyi anımsıyorum. Çirkin... bir kızdı. Doğrusu, o zaman ona niçin bağlandığımı ben de bilmiyorum. Sanırım sürekli hasta olduğu için... Topal ya da kambur olsaydı sanırım daha çok severdim onu... (Dalgın, gülümsedi.) Öyle işte... bir yaz düşüydü, geçti...

Dunya heyecanlı,

– Hayır, dedi, yalnızca bir yaz düşü değil.

Raskolnikov gergin, dikkatli dikkatli baktı kız kardeşine. Ama onun ne dediğini anlamamış, duymamıştı bile. Sonra çok dalgın, yerinden kalktı, annesinin yanına gitti, öptü onu, tekrar yerine geçip oturdu. Pulheriya Aleksandrovna duygulanmıştı.

– Sen hâlâ seviyorsun onu, dedi.

– Onu mu? Hâlâ mı? Ah, evet... O kızdan söz ediyorduk değil mi? Hayır, geçmişte kaldı hepsi... Uzun zaman geçti aradan... Şimdi çevremde olup bitenler de bambaşka bir dünyada oluyor sanki...

Dikkatli dikkatli baktı odadakilerin yüzlerine. Canı sıkılmış gibi sürdürdü konuşmasını:

– İşte şimdi de siz... Sanki binlerce versta uzaktan bakıyorum size. Aman, ne diye açtık ki bu konuyu! Hem siz de ne diye sorup duruyorsunuz ki bunları bana?

Sustu, tırnaklarını yiyerek düşüncelere daldı gene.

Bu sıkıcı sessizliği Pulheriya Aleksandrovna bozdu:

– Ne kötü bir odan var Rodyacığım, dedi. Tıpkı bir tabut... Seni böyle melankolik yapanın da yarı yarıya bu oda olduğundan kuşkum yok.

Raskolnikov dalgın,

– Oda mı dedin anneciğim? diye karşılık verdi. Evet, bu odanın da çok etkisi olmuştur... Ben de düşündüm bunu... (Birden tuhaf tuhaf gülümsedi.) Şu anda ne tuhaf bir şey söylediğinizi bilseydiniz, anneciğim!

Aradan biraz daha zaman geçseydi bu topluluk da, üç yıllık bir ayrılıktan sonra kavuştuğu bu akrabalar da, konuşabilecekleri bir konu olsun bulamadıkları bu akraba söyleşisi de Raskolnikov için dayanılmaz olacaktı. Ancak, erteleyemeyecekleri, öyle ya da böyle, bugün bir karara varmaları gereken bir konu vardı ortada. Sabah uyandığında kesin kararını öyle vermişti. Konuşma fırsatı yaratacağı için bu *konunun* varlığına şimdi seviniyordu bile. Ciddi bir tavırla, soğuk,

– Bak sana ne diyeceğim, Dunya, diye başladı. Kuşkusuz, dünkü olay için özür diliyorum senden. Ama sana anımsatmayı da kendim için bir borç bilirim, asıl düşüncemi değiştirmiş değilim. Yani, ya ben ya Lujin... Varsın aşağılık bir insan olayım. Ama sen benim gibi olmak zorunda değilsin. İkimizden birisinin aşağılık olması yeter. Lujin'le evlenirsen o andan sonra kız kardeşim bilmeyeceğim seni.

Pulheriya Aleksandrovna acıklı bir sesle,

– Rodya! Rodyacığım! diye haykırdı. Dün de aynı şeyi söylemiştin. Niçin hep aşağılık diyorsun kendine? Dayanamıyorum buna ben! Dün de öyle demiştin...

Dunya kararlı, o da soğuk bir tavırla,

– Abi, dedi. Yanılıyorsun. Bütün gece düşündüm, yanıldığın noktayı buldum sonunda. Olay şu, sanırım birisi için kendimi kurban ettiğimi düşünüyorsun. Oysa yok öyle bir şey. Onunla evlenmeyi ben kendim istiyorum. Durumum çok ağır çünkü. Evlenmemin bu arada yakınlarıma bir yararı olacaksa buna sevinirim kuşkusuz. Ama bu kararı vermemde başlıca neden bu değil...

Raskolnikov öfkeden tırnaklarını yerken "Yalan söylüyor!" diye geçiriyordu içinden. "Gururlu kız! Beni kurtarmak için evlendiğini itiraf etmek istemiyor! Ah şu aşağılık insanlar! Nefret eder gibi severler... Oh, ne çok nefret ediyorum hepsinden!"

Dunya sürdürüyordu konuşmasını:

– Sözün kısası, evleneceğim Pyotr Petroviç'le. Çünkü iki kötüden daha az kötü olanını seçtim. Onun benden istediği her şeyi dürüstçe yerine getireceğim. Yani aldatmış olmuyorum onu... Niçin öyle gülümsüyorsun?

Dunya kulaklarına kadar kızarmıştı. Gözlerinde bir öfke parıltısı vardı.

Raskolnikov anlamlı anlamlı gülümseyerek,

– Senden her beklediğini getirecek misin yerine? diye sordu.

– Belli bir yere kadar kuşkusuz. Pyotr Petroviç'in davranışlarından da, evlilik konusunda düşüncelerinden de onun benden neler beklediğini anlamış durumdayım. Kendine değer veren bir insan, kuşkusuz. Belki gereğinden bile çok... Ama bana da değer vereceğini umuyorum... Niçin gülüyorsun gene?

– Peki sen niçin kızardın, gene? Yalan söylüyorsun, kardeşcağızım. Sırf kadın inadın yüzünden, kendini haklı çıkarmak için böyle söylüyorsun... Lujin'e saygın olamaz senin. Gördüm onu, konuştum onunla. Bu demek oluyor ki, parayla satıyorsun kendini. Anlayacağın, ne olursa olsun aşağılık bir şey senin bu yaptığın. Ama şuna seviniyorum, hiç değilse yüzün kızarabiliyor.

Bütün soğukkanlılığını yitirmişti Dunya.

– Hayır, yalan söylemiyorum!.. diye haykırdı. Bana değer verdiğine, beni takdir ettiğine inanmasam evlenmem onunla. Benim de ona saygı duyacağıma kesin inanmasam gene evlenmem. Neyse ki kesin olarak anlayabileceğim bunu. Hem de bugün. Ayrıca, böyle bir evlilik senin dediğin gibi, bir alçaklık da sayılmaz. Dahası, sen haklı bile olsan, bu yaptığım bir alçaklık olsa bile... senin benimle böyle konuşman acımasızlık değil de nedir? Belki sende bile olmayan bir kahramanlığı niçin ısrarla bekliyorsun benden? Despotluktur senin bu yaptığın! Zorbalıktır! Birisini mahvedeceksem, yalnızca kendimi edeceğim... Kimsenin boğazını kesmedim henüz!.. Niçin öyle bakıyorsun yüzüme? Niçin bembeyaz oldu yüzün? Rodya, Rodyacığım, ne oluyor sana? Rodya, canım!..

– Tanrım! diye haykırdı Pulheriya Aleksandrovnaç. Sonunda ettin eyledin, bayılttın çocuğu!

– Hayır, hayır... önemli değil... Bir şey yok anneciğim! Biraz başım döndü, o kadar! Bayılma falan değil!... Takmışsınız siz de bayılmama!.. Hım!.. evet... Ne diyordum? Ha, evet, ona saygı duyup duymayacağını, onun da... dediğin gibi, seni sayıp saymayacağını nasıl anlayacaksın bugün? Öyle ya, bugün, dedin, değil mi? Yanlış mı duydum yoksa?

– Anneciğim, dedi Dunya, gösterin ona Pyotr Petroviç'in mektubunu.

Pulheriya Aleksandrovna elleri titreyerek oğluna uzattı mektubu. Raskolnikov mektubu büyük bir merakla aldı. Ama açıp okumadı. Önce, şaşırmış gibi bir süre baktı kız kardeşinin yüzüne. Aklına o anda gelmiş bir düşünceyle sarsılmış gibi, tane tane konuşarak,

– Çok tuhaf, diye başladı. Ne için çabalıyorum ki ben... Bunca bağırıp çağırmamın gereği ne? Kiminle istersen evlen!

Kendi kendine konuşuyordu sanki. Ama yüksek sesle, kız kardeşinin yüzüne bir süre bakarak, endişeliymiş gibi söylemişti bunları. Hâlâ şaşkın bir durumdaymış gibi sonunda açtı mektubu. Sonra ağır ağır, dikkatle okumaya başladı. Bitirdikten sonra bir kez daha okudu. Pulheriya Aleksandrovna çok

huzursuzdu. Herkes olağanüstü bir şeyin olmasını bekliyordu.

Raskolnikov bir süre düşündükten sonra mektubu annesine geri verdi. Özel olarak kimseye söylemiyormuş gibi, ortadan,

– Doğrusu şaşkına çevirdi beni bu, dedi. Adam duruşmalara giriyor, avukat, konuşması bile pek... çalımlı, ama yazması cahilce.

Herkes şöyle bir kıpırdadı oturduğu yerde. Hiç beklemedikleri bir tepkiydi bu. Razumihin kesik kesik konuşarak,

– O beylerin hepsi böyle yazarlar, dedi.

– Sen de mi okudun bu mektubu?

– Evet.

Pulheriya Aleksandrovna telaşlı,

– Biz istedik okumasını, Rodyacığım, biz... dedi. Demin onun bu konuda ne düşündüğünü öğrenmek istemiştik de...

Razumihin Pulheriya Aleksandrovna'nın sözünü kesti:

– Tam bir mahkeme tutanağı gibi yazmış. Mahkeme tutanaklarını hâlâ böyle yazıyorlar.

– Mahkeme tutanağı mı dedin? Evet, haklısın, tam bir mahkeme tutanağı, pratik bir yazma biçimi... Pek cahilce sayılamayacaksa da, çok edebi de değil. Bir iş mektubu sanki!

Ağabeyinin bu yeni konuşma biçimine biraz içerlemişti Avdotya Romanovna.

– Pyotr Petroviç iyi bir öğrenim görmediğini gizlemiyor ki zaten, dedi. Kendi kendini yetiştirdiğiyle övünüyor bile.

– Övündüğüne göre, övünebileceği bir şeyi var demektir. Buna itirazım yok. Dunyacığım, Lujin'in mektubunu böylesine sudan bir nedenle eleştirdiğim için gücendin bana yanılmıyorsam. Canım sıkıldığı için, kızdığım için seni üzmek amacıyla böylesine saçma şeyler söylediğimi düşünüyorsundur. Hayır, hiç de öyle değil, mektubun havası üzerine hiç de boşuna aklıma gelmeyen bir düşüncem var. Şöyle yazıyor Lujin: "Suçu kendinizde arayın." Son derece ilginç, son derece açık bir uyarı bu. Ayrıca, geldiğinde beni orada görürse hemen geri döneceği tehdidini de savuruyor. Bu gözdağı sizin için de söz konusu. Söz dinlemezseniz, Petersburg'a onun için gelmiş olsanız bile, sizden ayrılacağını söylüyor. Ee, şimdi ne dersin:

Böyle bir mektubu ondan (Razumihin'i gösterdi), ya da Zosimov'dan, ya da herhangi birimizden almış olsaydın gene aynı tepkiyi mi gösterirdin?

Dunya heyecanlanmıştı.

– Hayır! dedi. Pyotr Petroviç'in bu anlatım biçiminin aşırı safça olduğunu, onun yalnızca yazmakta pek usta olmadığını çok iyi biliyorum... Çok yerinde bir şey söyledin abi. Senden bunu beklemiyordum doğrusu...

– Mahkeme diliyle bir anlatım biçimi bu. Başka türlü yazmak olmaz mahkemede. Başka bir biçimde yazmaya kalkışsaydı daha da kırıcı olurdu. Bununla birlikte, biraz hayal kırıklığına da uğratmak zorundayım seni: Bir şey daha var bu mektupta, benimle ilgili son derece aşağılık bir iftira... Dün parayı ben kocası ölen veremli, zavallı o kadına verdim. Hem "sözde cenaze giderleri" için değil, doğrudan doğruya cenaze giderleri için... Sonra (ömrümde ilk kez gördüğüm) "bilinen meslekten" o kızının eline değil, özellikle annesine verdim parayı... Bütün bunlarda beni küçük düşürmek, sizinle aramızı açmak için başvurulan aşırı bir acelecilik görüyorum. Bütün bunlar gene bir mahkeme tutanağı havasıyla, yani asıl amacını açıkça ortaya koyan aceleci bir saflıkla anlatılmış. Kafası çalışan bir insan, evet ama, akıllıca davranmak için yalnızca akıl yetmez. Bütün bunlar onun kişiliğini koyuyor ortaya... bana sorarsan, sana pek değer vermiyor bu adam. Gerçeği göresin diye anlatıyorum bunları, çünkü içtenlikle istiyorum mutlu olmanı...

Dunya susuyordu. Kararını daha önce vermişti çünkü, akşamı bekliyordu yalnızca.

Oğlundaki bu birden ortaya çıkan yeni *iş bilir* tavrından daha da telaşa kapılmıştı Pulheriya Aleksandrovna.

– Kararın ne Rodyacığım? dedi.

– Hangi konuda?

– Pyotr Petroviç bu akşam bize geldiğinde seni orada görmek istemediğini, görürse geri döneceğini yazıyor ya? Ne diyorsun, gelecek misin?

– Kuşkusuz, bana düşmez bu konuda karar vermek, dedi

Raskolnikov. Pyotr Petroviç'in bu isteği sizi incitmemişse, önce size... Sonra, onu da incitmemişse, Dunya'ya... (Soğuk bir tavırla ekledi:) Siz nasıl isterseniz öyle yaparım ben.

Pulheriya Aleksandrovna karşılık vermekte acele etti:

– Dunya çoktan verdi kararını. Ben de öyle düşünüyorum.

Dunya

– Kararım şu, dedi. Rodya, rica ediyorum, özellikle rica ediyorum, bu akşam onun geleceği saatte sen de bizde ol. Nasıl, gelecek misin?

– Geleceğim.

Razumihin'e döndü Dunya.

– Sizden de rica ediyorum, saat sekizde bizde olunuz. Anneciğim, Bay Razumihin'i de çağırıyorum.

– Çok iyi ediyorsun Dunyacığım. Nasıl karar verdiyseniz öyle olsun. İçim rahat artık. Yapmacığı, yalanı hiç sevmiyorum. En iyisi her şeyi açık açık koymak ortaya... Şimdi ister darıl, Pyotr Petroviç, ister darılma.

IV

O anda kapı yavaşça açıldı, çevresine ürkek ürkek bakınarak genç bir kız girdi odaya. Herkes şaşkınlık içinde, merakla dönüp baktı ona. İlk bakışta tanıyamamıştı onu Raskolnikov. Sonya Semyonovna Marmeladova'ydı bu. Dün akşam ilk kez görmüştü onu. Ama o zaman ortam bambaşkaydı, kıyafeti de böyle değildi. Bu nedenle Raskolnikov'un belleğinde çok daha değişik bir yüzün anısı kalmıştı. Sade, dahası yoksul giyimli, gösterişsiz, saygılı, aydınlık, ama sanki ürkek yüzlü, handiyse bir kız çocuğu kadar küçük bir kız duruyordu karşısında şimdi. Üzerinde çok sade, gündelik bir giysi, başında modası geçmiş bir şapka vardı. Yalnızca şemsiyesi günün modasına uygundu. Dün olduğu gibi, elinde bir şemsiye vardı gene. Hiç beklemediği bir biçimde odayı dolu görünce utanmak şöyle dursun, ne yapacağını şaşırmış, küçük bir çocuk gibi korkmuş, dönüp gidecek olmuştu.

Raskolnikov büyük bir şaşkınlık içinde,

– Ah... siz miydiniz?.. dedi.

Birden kendi de utandı sanki. Annesiyle kız kardeşinin, Lujin'in mektubundan "bilinen meslekten" bir kız üzerine bazı şeylerden haberdar olduklarını anımsamıştı. Lujin'in iftiralarını şimdi yalanlamış, bu kızı dün ilk kez gördüğünü söylemişti ki, tam o anda da kız girmişti odasına. Sonra, "bilinen meslekten" deyimine hiç itiraz etmediğini de anımsamıştı. Bütün bu düşünceler bulanık bir biçimde bir anda geçivermişti aklından. Ne var ki, daha bir dikkatli bakınca bu zavallı kızcağızın düşündüğünden çok daha kötü durumda olduğunu fark etti. Yüreği sızladı. Kızcağız korkup kaçacak olunca, bir anda altüst olmuştu Raskolnikov'un içi. Bakışıyla kızı durdurmaya çalışarak, aceleyle,

– Hiç beklemiyordum sizi, dedi. Oturunuz lütfen. Katerina İvanovna yollamış olacak sizi. Lütfen, oraya değil, buraya buyurun...

Sonya içeri girdi, tam kapının önünde, Raskolnikov'un üç sandalyesinden birinde oturan Razumihin ayağa kalkmış, ona yol vermişti. Raskolnikov önce, oturması için biraz önce Zosimov'un oturduğu divanın köşesini gösterecek olmuştu ona, ama orasının *pek senli benli* olacağını, kendisine yatak görevi yaptığını anımsayınca vazgeçti, hemen Razumihin'in kalktığı sandalyeyi gösterdi ona. Razumihin'e Zosimov'un oturduğu divanın köşesini göstererek,

– Sen buraya geç, dedi.

Sonya korkudan handiyse titreyerek, ürkek ürkek Dunya ile annesine bakarak oturdu Raskolnikov'un gösterdiği sandalyeye. Onlarla yan yana nasıl olup da oturabildiğini kendisinin de anlayamadığı belliydi. Bunu fark edince öylesine ürktü ki, birden ayağa kalktı gene, büyük bir utangaçlık içinde Raskolnikov'a döndü. Kekeleyerek,

– Ben... ben... bir dakikalığına uğramıştım size... diye başladı. Rahatsız ettiğim için özür dilerim. Katerina İvanovna yolladı beni. Yollayacak başka kimsesi yoktu... Katerina İvanovna özellikle rica ediyor... yarın... sabah duasından sonra Mitrofaniyevski

Kilisesi'nde okunacak ölü duasına gelmenizi, sonra bize... şey, yani Katerina İvanovna'ya yemeğe buyurmanızı... evini onurlandırmanızı... Bu ricasını size iletmem için yolladı beni...

Başka ne söyleyeceğini bilemedi Sonya, sustu. Raskolnikov da ayağa kalkmıştı.

– Gelmeye çalışacağım... dedi. Çalışacağım... (O da kekeleyerek konuşuyordu. O da getiremedi sözünün sonunu. Birden ekledi:) Lütfen oturunuz... Sizinle konuşmam gerek. Lütfen... Acele bir işiniz vardır belki... Ama ne olur, iki dakikanızı ayırınız bana...

Oturması için sandalyeyi ona doğru itti. Sonya yeniden oturdu. Anne kıza gene ürkek ürkek, şaşkın, aceleci bir göz attıktan sonra hemen başını önüne eğdi.

Raskolnikov'un solgun yüzü bir anda kıpkırmızı kesilmişti. Tüm bedeni tutulmuştu sanki. Gözlerinin içi alev alevdi. Annesine döndü, kararlı, ısrarlı bir tavırla,

– Anneciğim, dedi. Demin size sözünü ettiğim... dün gözlerimin önünde atların ayakları altında ezilen zavallı Bay Marmeladov'un kızı Sonya Semyonovna Marmeladova'dır bu...

Pulheriya Aleksandrovna Sonya'ya baktı, hafiften kıstı gözlerini. Rodya'nın ısrarlı, meydan okurcasına bakışı karşısında şaşırmış olmasına karşın, bu hazdan yoksun edememişti kendini. Dunya ciddi, ısrarlı bakışını zavallı kızın yüzüne dikmiş, şaşkınlık içinde onu inceliyordu. Kendisinden söz edildiğini duyunca yeniden bakışını yerden kaldıracak oldu Sonya, ama bu kez öncekinden de çok sıkıldı.

Zaman geçirmeden sordu Raskolnikov:

– Bugün orada neler yaptığınızı, işleri yoluna koyup koyamadığınızı öğrenmek istemiştim... Rahatsız edenler oldu mu sizi?.. Sözgelimi, polis falan...

– Hayır efendim, önemli bir şey yok... Babamın ölüm nedeni ortada zaten. Gelen giden olmadı. Yalnızca komşular biraz kızıyorlar.

– Neden?

– Cenazeyi evde tutmamıza... Havalar sıcak ya, koku... Onun için, bugün akşam duasından sonra mezarlığa götürece-

ğiz, yarın sabaha kadar mezarlık kilisesinde kalacak. Katerina İvanovna önce karşı koydu buna, ama sonunda o da başka türlü olamayacağını anladı...

– Öyleyse, bugün ha?

– Katerina İvanovna yarın sabah kilisede okutacağı ölü duasında bizleri onurlandırmanızı, sonra evde vereceği ölü yemeğine buyurmanızı rica ediyor.

– Demek ölü yemeği de verecek?

– Evet efendim, bir şeyler hazırladı. Dün bize yaptığınız yardım için size çok çok minnettar olduğunu iletmemi söyledi... Sizin o yardımınız olmasaydı toprağa veremeyecektik babamı...

Birden dudakları ile çenesi titredi. Ama tuttu kendini, ağlamadı, hemen önüne eğdi başını.

Bu arada Raskolnikov dikkatle inceliyordu onu. Yüz çizgileri pek güzel sayılmazdı. Sanki biraz sivrice küçücük yüzü zayıf, çok zayıf, soluktu. Küçük burnuyla çenesi de sivriydi. Güzel bir kız olduğu söylenemezdi. Ama masmavi gözlerinin içi öylesine aydınlıktı, canlandıklarında yüz anlatımı öylesine içten, öylesine candan oluyordu ki, ister istemez ısınıyordu ona insan. Ayrıca, yüzünde de, tüm bedeninde de çok değişik bir özellik vardı: On sekiz yaşında olmasına karşın, küçük bir kız çocuğu görünümündeydi. Yaşından çok küçük gösteriyordu. Çocuk gibiydi. Bazı davranışlarıyla gülünç bir biçimde çelişiyordu bu.

Onunla konuşmayı ısrarla sürdürüyordu Raskolnikov:

– Katerina İvanovna o kadar az bir parayla her işi hallettikten başka bir de ölü yemeği verecek demek?

– Tabut çok sade, en ucuzundan olacak efendim... Her şeyi en ucuzundan yapıyoruz... Katerina İvanovna ile oturup her şeyi inceden inceye hesapladık. Ölü yemeği için de biraz para kalıyor... Ölü yemeği verilmesini çok istiyor Katerina İvanovna. Doğrusunu isterseniz yanlış ama efendim... kadıncağız öyle istiyor... O da öyle bir insan, tanıyorsunuz onu...

– Anlıyorum, anlıyorum... elbette... Ne o, odamı mı inceliyorsunuz? Annem de tabuta benzetiyor burayı.

Sonya birden çok alçak sesle, çabuk çabuk konuşarak,

– Dün elinizdeki tüm parayı verdiniz bize! diye başladı.

Ama hemen önüne eğdi gene başını. Dudaklarıyla çenesi titremeye başlamıştı. Raskolnikov'un kaldığı yerin yoksul görünümü daha odaya girdiğinde çekmişti dikkatini, şaşırtmıştı onu. Şimdi de istemeden dökülüvermişti ağzından bu sözcükler. Bir sessizlik oldu. Dunya'nın gözlerinin içi aydınlanmıştı. Pulheriya Aleksandrovna da sevgiyle bakıyordu Sonya'ya. Ayağa kalkıp,

– Rodyacığım, dedi, sanırım yemeği birlikte yiyeceğiz. Gidelim Dunyacığım... Sen de çık dolaş biraz, Rodyacığım, sonra eve gel, dinlen, biraz yat... sonra da doğru bize gel. Hayli yorduk seni çünkü. Korkarım ben...

Hemen ayağa kalktı Raskolnikov.

– Evet anneciğim, evet, geleceğim, diye kesti annesinin sözünü. Ama önce bir işim var...

Razumihin şaşkın şaşkın Raskolnikov'a bakarak, yüksek sesle,

– Ne diyorsun sen? dedi. Ayrı ayrı mı yiyeceksiniz yemeği? Ne işinden söz ediyorsun?

– Evet, evet, geleceğim, elbette geleceğim, kesin geleceğim... Sen gitme, biraz bekle. Şimdilik Dimitri'ye ihtiyacınız yok, değil mi anneciğim? Bir süre için alabilir miyim onu sizden?

– Oh, elbette, elbette! Siz de geliyorsunuz yemeğe değil mi Dimitri Prokoviç? Lütfen gelin, bekliyoruz!

Dunya da destekledi annesini:

– Lütfen gelin!

Razumihin öne eğilerek selamladı anne kızı. Yüzü sevinçle aydınlanmıştı. Bir anda herkes bir tuhaf olmuştu sanki.

– Allahaısmarladık, Rodya, yani görüşmek üzere. Hiç sevmiyorum şu "Allahaısmarladık" sözünü.... Allahaısmarladık Nastasya... bak gene "Allahaısmarladık" dedim...

Sonya ile de vedalaşmak istedi Pulheriya Aleksandrovna, ama nedense uygun bir ortam olmadı, aceleyle çıktı odadan.

Ama Avdotya Romanovna sırasını beklemiş gibi, annesinin arkasından yürümüş, Sonya'nın yanından geçerken özenerek, kibarca öne eğilip selamlamıştı onu. Kızarıp bozarmıştı Sonya, telaşlı, ürkek, öne eğilerek karşılık vermişti Dunya'nın selamı-

na. Dunya'nın kibarlığı, yakın ilgisi ona ağır gelmiş gibi bir huzursuzluk anlatımı kaplamıştı yüzünü.

Raskolnikov hole çıkıp seslendi Dunya'nın arkasından:

– Dunya! Güle güle! Uzat şu elini de sıkayım bir!

Dunya sıkılmış gibi döndü ağabeyine, sevgi dolu bir sesle,

– Demin sıktın ya, abi, dedi, unuttun mu?

– Olsun varsın! Bir kez daha sıkmak istedim!

Kız kardeşinin ince parmaklarını avucunda kuvvetlice sıktı. Dunya ağabeyinin yüzüne bakarak içtenlikle gülümsedi, kulaklarına kadar kızardı. Hemen çekti elini. Nedense o da pek mutlu, annesinin arkasından yürüdü.

Raskolnikov yerine dönerken Sonya'ya içtenlikle bakarak,

– İyi olmuş! dedi. Tanrı ölülere yattıkları yerde huzur, yaşayanlara uzun ömür versin. Öyle değil mi? Ne dersiniz? Öyle değil mi?

Sonya Raskolnikov'un birden neşeyle aydınlanan yüzüne şaşkın şaşkın bakıyordu. Raskolnikov bir şey söylemeden, gözlerini ayırmadan baktı kızın yüzüne. Ölen babasının onun için anlattıklarının tümü o anda birden geçmişti belleğinden...

* * *

Sokağa çıktıklarında hemen konuşmaya başladı Pulheriya Aleksandrovna:

– Aman Tanrım, Dunyacığım! Oradan çıktığımıza sevindim bile sanki... Hafifledim gibi... Dün trende gelirken, böyle bir şeye sevinebileceğimi düşünebilir miydim?

– Gene söylüyorum size anneciğim, hâlâ çok hasta abim. Farkında değil misiniz? Belki de bizi düşünmekten bozulmuştur sinirleri. Hoşgörülü olmalıyız ona karşı. Çok şeyini, çok şeyini bağışlamalıyız.

Pulheriya Aleksandrovna sinirli, kıskançlık dolu bir sesle kesti kızının sözünü:

– Sen hoşgörülü mü davrandın ona sanki! Biliyor musun Dunyacığım, demin abinle sana bakıyordum da, tıpkı ona benziyorsun. Yalnızca yüzden değil hem, ruhsal yönden de: İkiniz de melankolik yapıdasınız, ikiniz de içe kapanıksınız, aynı za-

manda sinirlisiniz de, birden parlayıveriyorsunuz. İkiniz de kibirli, ikiniz de iyi yüreklisiniz... Rodya bencil olamaz, değil mi Dunya? Hı?... Akşam neler olacağını düşündükçe yüreğim yerinden kopacak gibi çarpıyor!

– Üzmeyin kendinizi anneciğim, ne olması gerekiyorsa o olacaktır.

– Dunyacığım! Şu anda ne durumdayız düşünsene! (Zavallı Pulheriya Aleksandrovna istemeden kaçırdı ağzından:) Ya nişanı bozarsa Pyotr Petroviç?

Dunya küçümser bir tavırla, hırçın,

– Bunu yaparsa gözümde ne değeri kalır ki onun! dedi.

Pulheriya Aleksandrovna aceleyle kesti kızının sözünü:

– Oradan şimdi ayrılmakla çok iyi ettik. Rodya'nın bir yere gitmek için acelesi vardı sanki. Çıksın dolaşsın biraz, hiç olmazsa hava almış olur. Odası da mezar gibi... Hoş nerede hava alabilir ki burada insan? Sokaklar bile penceresiz evlerden farksız. Tanrım! Ne kentmiş!.. Dur, kenara çekil, ezileceksin. Ne taşıyorlar öyle? Piyanoya benziyor. Evet, piyano taşıdıkları... Ne biçim taşıyorlar baksana... sağa sola çarpa çarpa... Şu kızdan da çok korktum yani...

– Hangi kızdan, anneciğim?

– Sonya Semyonovna mıdır nedir, ondan işte, deminki kızdan...

– Neyinden korktunuz?

– Öyle bir önsezi var içimde, Dunya. İnanır mısın, odaya girdiğinde, onu görür görmez bütün bu olup bitenin onun başının altından çıktığını düşündüm...

Dunya, canı sıkkın, yüksek sesle,

– Yok öyle bir şey! dedi. Ne tuhaf önsezileriniz var sizin öyle, anneciğim? Daha dün tanışmış o kızla abim. Odaya girdiğinde ilk anda tanımadı bile onu, görmedin mi?

– Dediydin, dersin!.. Çok canımı sıkıyor bu kız. Göreceksin, göreceksin! Rodya onu benimle tanıştırdığında nasıl baktı yüzüme, görmedin mi? Ne acayip gözleri vardı. Az kaldı düşecektim oturduğum sandalyeden. Bir şey daha tuhafıma gitti: Pyotr Petroviç söz ediyordu ondan mektubunda. Onun için

neler yazdığını biliyorsun. Rodya da tutmuş tanıştırıyor onu bizimle. Hele hele seninle! Demek değer veriyor ona!

– Ne olmuş yazmışsa! Bizim için de neler yazdılar, neler söylediler! Biliyorsunuz, unuttunuz mu yoksa? Onun... iyi bir kız olduğuna, Pyotr Petroviç'in yazdıklarının yalan olduğuna... inanıyorum ben!

– Umarım öyledir!

Birden annesinin sözünü kesti Dunya:

– Hem, adi bir yalancı, iftiracıdır Pyotr Petroviç!

Birden sustu Pulheriya Aleksandrovna. Bu konuşma da böylece sona ermiş oldu.

* * *

Raskolnikov pencerenin önüne götürdü Razumihin'i.

– Bak ne diyeceğim sana, dedi, seninle bir işim var...

Sonya hemen ayağa kalktı, çıkmak için selam verirken,

– Bu durumda geleceğinizi söyleyeceğim Katerina İvanovna'ya... dedi.

– Bir dakika, Sonya Semyonovna, gizli değil konuştuğumuz, kalabilirsiniz... Size söyleyeceğim birkaç sözcük var... (Sözünün sonunu getirmeden birden Razumihin'e döndü.) Beni dinle, yanılmıyorsam tanıyordun sen şu... Neydi adı?.. Porfiriy Petroviç'i?

– Daha neler! Akrabamdır! (Büyük bir meraka kapılmış gibi sordu Razumihin:) Ne var, ne olacak?

– Şimdi şu cinayet olayına... o bakıyor değil mi?.. Şu öldürülen kadın olayına, hani dün gece sözünü ettiğiniz?..

Razumihin'in gözleri birden iri iri açılmıştı.

– Evet... ne olmuş? dedi.

– Yaşlı kadına rehin eşya bırakanları sorguluyordu. Benim de rehin bıraktığım bazı şeyler vardı onda. Değerli şeyler değil aslında. Buraya gelirken kız kardeşimin bana armağan ettiği bir yüzükle, babamın gümüş saati. İkisi etse etse beş-altı ruble eder, ama anıları değerli. Bu durumda ne yapmalıyım sence? Onları kaybetmek istemem. Hele saati, hiç. Demin Dunya'nın saatinden söz edilirken annem babamın saatini soracak diye

ödüm koptu. Babamdan bize kalan tek anı bu saattir. O saat kaybolursa yataklara düşer annem! Kadınları bilirsin! Bu durumda ne yapmalıyım, söyle bana! Karakola başvurmamın gerektiğini biliyorum. Doğrudan Porfiriy'e söylesem daha iyi olmaz mı? Ne dersin? Ne düşünüyorsun bu konuda? Ne yapmam gerekiyorsa, bir an önce yapmak istiyorum. Göreceksin, sofraya oturmadan soracaktır saati annem!

Razumihin heyecanlı,

– Sakın ha, karakola gitme... diye haykırdı. Porfiriy'e açmalıyız durumu! Sevindim bu işe! Ne diye bekliyoruz, hemen gidelim, iki adım ötede oturuyor zaten. Kesin evdedir şimdi!

– Olabilir... gidelim...

– Seninle tanıştığına çok, ama pek çok sevinecektir! Zaman zaman çok söz etmişimdir ona senden... Dün bile sözün geçmişti. Hadi gidelim!.. Demek tanıyordun o yaşlı kadını? Vay canına!.. İşler çok güzel yolunda gidiyor!.. Ah evet... Sonya İvanovna...

– Sonya Semyonovna, diye düzeltti Raskolnikov. Sonya Semyonovna, bu benim dostum Razumihin... Çok da iyi bir insandır...

Sonya, başını bile çevirip Razumihin'e bakmadan, bu yüzden daha da sıkılarak,

– Hemen gidecekseniz... diyecek oldu.

Raskolnikov kararını vermişti.

– Evet evet, gidelim, diye kesti sözünü. Bugün uğrayacağım size, Sonya Semyonovna. Nerede oturduğunuzu söyleyin bana, yeter.

Ne yapacağına karar veremiyormuş gibi şaşkın falan değildi, ama sanki acele ediyor, kızla göz göze gelmekten kaçınıyordu. Sonya adresini verdi. Bu arada yüzü kızarmıştı. Birlikte çıktılar.

Merdivende arkalarından inerken sordu Razumihin.

– Kapıyı kilitlemedin?

Önemsemez bir tavırla karşılık verdi Raskolnikov:

– Hiçbir zaman kilitlemiyorum!.. İki yıldır bir kilit almak istiyorum. (Gülümseyerek Sonya'ya döndü.) Kapılarını kilitlemelerini gerektirecek bir şeyleri olmayan insanlar ne mutludurlar, değil mi?

Sokağa çıktıklarında kapının önünde durdular. Raskolnikov,

– Siz sağa mı gidiyorsunuz, Sonya Semyonovna? dedi.

Genç kıza bambaşka bir şey söylemek istiyormuş gibi, (aslında genç kızın duru, aydınlık gözlerine bakmak istiyordu ama bir türlü başaramıyordu bunu...) ekledi:

– Aklıma gelmişken, adresimi nereden biliyordunuz?

– Dün Polenkacığa vermiştiniz ya.

– Polya'ya mı? Ha evet... Polenkacık! Şu küçük kız çocuğuna... Kız kardeşinizdi yanılmıyorsam? Adresimi verdim ona demek?

– Yoksa unuttunuz mu?

– Yo hayır unutmadım...

– Toprağı bol olsun babam da söz etmişti bana sizden... Ama o zaman bilmiyordum soyadınızı, o da bilmiyordu zaten... Şimdi gelebildim ancak... Dün soyadınızı öğrenince bugün hemen geldim.. Bay Raskolnikov nerede oturuyor diye sordum... Pansiyoner kaldığınızı bilmiyordum... Hoşçakalın efendim... Ben Katerina İvanovna'ya söylerim...

Sonunda oradan ayrılabildiğine çok sevindiği belliydi. Nasıl olursa olsun, iki delikanlının görüş alanından bir an önce çıkabilmek için, sağa sapan sokak başına kadar olan yirmi adımlık yolu ne yapıp yapıp bir an önce aşıp o sokağa sapmak, sonunda yalnız kalmak, orada çabuk adımlarla yürürken başını kaldırıp kimsenin yüzüne bakmadan, hiçbir şeyi fark etmeden, demin konuştukları her sözcüğü, orada geçen her olayı anımsamak, her birinin üzerinde uzun uzun düşünmek için başı önünde, koşarcasına gidiyordu. Daha önce hiç böyle hissetmemişti kendini, hiç... Bambaşka bir dünya anlaşılmaz, bulanık bir biçimde dolmuştu içine. Birden Raskolnikov'un bugün ona gelmek istediğini söylediğini anımsadı. Belki öğleden önce gelirdi, belki de hemen şimdi!

Korkuya kapılmış küçük bir çocuk gibi, yüreği hızla çarparak, birilerine yalvarıyormuşçasına mırıldanıyordu kendi kendine:

– Lütfen bugün gelmesin, lütfen! Tanrım! Bugün gelmesin! Gelirse... odama... her şeyi görecek... Oh Tanrım!

Bu arada tanımadığı bir adamın onu ısrarla izlediğinin, bir

adım dibinden ayrılmadığının farkında değildi kuşkusuz. Raskolnikov'la Razumihin'in yanından ayrılmasından hemen sonra takılmıştı adam peşine. Üçünün kapının önünde kaldırımda kısa konuşmaları sırasında yanlarından geçerken Sonya'nın "Bay Raskolnikov nerede oturuyor diye sordum" dediğini duyunca birden irkilmişti. Üçünü, özellikle de Sonya'nın konuştuğu Raskolnikov'u çabuk, dikkatli bir bakışla yukarıdan aşağı süzdükten sonra, yeri aklında tutmak için eve de şöyle bir bakmış, yanlarından geçmişti. Bir anda, adam önlerinden geçerken olup bitmişti her şey. Sonra onlarla hiç ilgilenmiyormuş gibi, adımlarını yavaşlatıp (bekliyordu sanki) uzaklaşmıştı. Sonya'yı bekliyordu. Vedalaştıklarını görmüştü çünkü. Kızın şimdi onlardan ayrılacağını, bir yere, belki de evine gideceğini anlamıştı.

Sonya'nın yüzünü bir yerden anımsıyor gibiydi. "Evi neredir acaba?" diye soruyordu kendi kendine. "Bir yerde gördüm ben bu yüzü. Nerede gördüğümü öğrenmeliyim."

Sokağın başına gelince karşı kaldırıma geçti. Dönüp baktı. Sonya'nın arkasından geldiğini gördü. Ama genç kızın bir şeyin farkında olmadığı belliydi. Sokağın başına gelince Sonya da sapmıştı onun saptığı sokağa. Karşı kaldırımda, gözlerini ondan ayırmadan izliyordu onu adam. Elli adım sonra Sonya'nın yürüdüğü kaldırıma geçti. Yetişti ona, arada beş adım bırakıp arkasından yürümeye başladı...

Elli yaşlarında, ortadan uzun boyluca, iri yarı bir adamdı bu. Geniş, kalkık omuzları hafiften kamburumsu gösteriyordu onu. Şık, zarif giyimliydi. Efendiden birine benziyordu. Her adım atışında kaldırıma çarparak ses çıkaran güzel bir bastonu, ellerinde gıcır gıcır eldivenleri vardı. Ablak, elmacık kemikleri çıkık yüzü oldukça hoş, Petersburglularda görülmeyecek derecede canlı, tazeydi. Yer yer hafiften kırlaşmış açık kumral saçları hâlâ oldukça gürdü. Düz bir biçimde aşağı inen geniş sakalının rengi ise saçlarından daha açıktı. Mavi gözlerinin soğuk, dik, dalgın bir bakışı vardı. Dudakları al aldı. Genelde, sağlığı yerinde, yaşından çok genç gösteren biriydi.

Sonya kanal boyuna çıkınca kaldırımda ikisi yan yana geldi-

ler. Sonya'nın yüzüne yakından bakınca onun pek dalgın, düşünceli olduğunu fark etti adam. Evinin önüne gelince dönüp avlu kapısından girdi Sonya. Adam buna biraz şaşırmıştı sanki. İzledi Sonya'yı. Avluda sağa, dairesine çıkan merdivenin bulunduğu yöne saptı Sonya. "Vay canına!" diye mırıldandı adam. Sonya'nın arkasından çıkmaya başladı merdivenleri. Ancak o zaman fark etti onu Sonya. Üçüncü kata çıktı, koridora saptı, kapısında tebeşirle "Terzi Kapernaumov" yazan dokuz numaralı dairenin zilini çaldı. Bu tuhaf rastlantıya şaşmıştı adam. "Vay canına!" diye yineledi içinden. O da hemen yandaki sekiz numaralı dairenin zilini çaldı. İki kapının arası altı adım var yoktu.

Adam Sonya'ya bakıp gülümseyerek,

– Kapernaumov'un dairesinde mi oturuyorsunuz? diye sordu. Dün yeleğimi dikmişti. Ben de hemen sizin yanınızda, Madam Resslich'in, Madam Gertrut Karlovna Resslich'in dairesinde kalıyorum. Ne güzel bir rastlantı!

Sonya dönüp dikkatli dikkatli baktı adamın yüzüne. Adam pek bir neşeli,

– Demek komşuyuz, diye ekledi. Kente geleli daha üç gün oluyor. Neyse, hoşçakalın.

Sonya karşılık vermedi. Kapıyı açtılar. Süzülürcesine girdi içeri. Bir şeyden utanıyor, korkuyordu sanki...

* * *

Porfiriy'e giderlerken çok heyecanlıydı Razumihin. Birkaç kez,

– Çok iyi oldu bu, kardeş, diye yinelemişti. Ben de sevindim buna! Çok sevindim!

"Neye seviniyor böyle?" diye düşünüyordu Raskolnikov.

– Doğrusu, senin de o yaşlı kadına bir şeyler rehin yatırdığını bilmiyordum. Peki... peki, uzun zaman önce mi yatırmıştın? Yani ona gitmiştin?

"Ne saf bir budala!" diye geçirdi içinden Raskolnikov. Anımsamaya çalışıyormuş gibi duraladı.

– Ne zaman mı?.. dedi. Sanırım öldürülmesinden üç gün

önce uğramıştım. (Rehin bıraktığı şeyler onu çok ilgilendiriyorlarmış gibi telaşlı, aceleci, sürdürdü konuşmasını:) Bununla birlikte, ona rehin bıraktığım şeyleri parasını verip geri almak için gitmiyorum ben şimdi oraya. Kahrolası dünkü hastalığımdan sonra... yalnızca bir gümüş ruble var şu anda cebimde!..

"Hastalığımdan sonra" derken duyguluydu, üzerine basa basa söylemişti bunu...

Razumihin aceleci,

– Ah, evet, evet, evet! diye onayladı. (Ama neyi onayladığı belli değildi.) Demek o zaman bunun için öyle... heyecanlanmıştın... Biliyor musun, hastalığın sırasında birtakım yüzükler, zincirler sayıklıyordun!.. Evet, anlaşılıyor, her şey anlaşılıyor şimdi.

"Vay canına! Bu düşünce yaygın demek onların arasında! Baksana, benim için çarmıha gerilmeye gidiyor bu adam, ama öte yandan, hastayken yüzüklerden söz etmemin nedeninin *anlaşılması* nasıl sevindiriyor onu! Evet, inanmışlar öyle olduğuna!.." Yüksek sesle sordu:

– Evde bulabilecek miyiz onu dersin?

Hemen karşılık verdi Razumihin:

– Bulacağız, bulacağız. Çok iyi bir çocuktur, göreceksin! Yalnız biraz patavatsızdır. Aslında kibardır, patavatsız diye başka bir anlamda söyledim... Kafası çalışan, zeki bir çocuktur, hem de çok iyi çalışır kafası, ama gelgelelim, kendine göre bazı tuhaf düşünceleri de yok değildir... Kuşkucudur, her şeyin kötü yanını düşünür, karamsardır... İnsanları avlamayı, yani avlamayı değil de, faka bastırmayı pek sever... Bilinen, eskimiş bir metot, anlayacağın... Ama işini iyi bilir, ustadır işinde... Geçen yıl delilleri hemen hemen hiç kalmamış bir cinayet olayını çözmüştü! Seninle tanışmayı çok, hem de pek çok istiyor!

– Niçin o kadar çok?

– Yani bir şey için değil... Anlayacağın, son zamanlarda, hastalığın nedeniyle senden çok sık söz ettim de ona... Dinliyordu kuşkusuz anlattıklarımı... Parasal sıkıntıların yüzünden hukuk fakültesini bırakmak zorunda kaldığını öğrenince "Çok yazık!" demişti. Bundan şu sonucu çıkardım ben... anlayaca-

ğın, yalnızca bu sözü değil kuşkusuz, hepsini birlikte düşündüğünde... Dün Zamyetov... Bak ne diyeceğim sana Rodya, dün senin eve giderken yolda sarhoş kafayla bir şeyler saçmalamıştım... söylediklerimi büyütmüş olacağından korkuyorum da... biliyor musun...

– Neymiş o? Beni deli sandıkları mı? Doğru, haklı olabilirler.

Kendini zorlayarak gülümsedi Raskolnikov.

– Evet... evet... dedi Razumihin. Yani kahretsin, hayır!.. Dün akşam sana söylediğim her şey (bu arada ötekiler de) saçmaydı, sarhoş kafayla saçmaladığım şeyler...

Raskolnikov abartılmış bir öfkeyle (biraz da yapmacıktı bu öfkesi) yüksek sesle,

– Ne diye özür dileyip duruyorsun? dedi. Bıktım artık bütün bunlardan!

– Biliyorum, biliyorum, anlıyorum. İnan ki anlıyorum seni. Bunu söylemekten bile utanıyorum...

– Utanıyorsan, kes artık, söyleme!

Sustular. Razumihin çok heyecanlıydı. Nefretle, tiksintiyle izliyordu onu Raskolnikov. Razumihin'in biraz önce Porfiriy ile ilgili anlattıkları da huzursuz ediyordu onu. Yüzü bembeyaz olmuştu. Yüreği hızlı çarpmaya başlamıştı. "Şimdi bir de onun gözünü boyamak gerekecek," diye geçirdi içinden. "Hem de doğal bir biçimde. Son derece doğal olmalıyım. En önemlisi doğal olmak... Kendimi *zorlarsam* doğal olamam... Bakalım neler olacak orada, nasıl davranmam gerekecek... Şimdi... oraya gitmekle acaba iyi mi ediyorum, kötü mü? Pervane kendi ayağıyla geliyor muma. Yüreğim çok hızlı atıyor, bu kötü işte!.."

– İşte bu gri evde oturuyor, dedi Razumihin.

"Asıl önemli olan, dün o cadının evine gittiğimi... yerdeki kanları sorduğumu Porfiriy'in bilip bilmediği... Hemen, ilk anda, yanına girer girmez, yüzüne bakar bakmaz anlamalıyım bunu. Yoksa... Evet, ne pahasına olursa olsun, öğrenmeliyim bunu!" Çapkın bir gülümsemeyle birden Razumihin'e döndü.

– Biliyor musun, dedi, bugün sabahtan beri, dikkat ediyorum, pek coşkulu, heyecanlısın. Doğru mu bu?

Yüzünü ekşitti Razumihin.

– Ne heyecanından söz ediyorsun? dedi. Heyecanlı falan değilim.

– Hayır kardeşcağızım, apaçık ortada. Heyecanlı olduğun belli. Demin hiçbir zaman oturmadığın gibi oturuyordun sandalyede. Ta ucuna ilişmiştin. İkide bir irkiliyordun sanki. Ortada bir neden yokken sıçrayıp duruyordun oturduğun yerde. Bir an öfkeli oluyordun, hemen peşinden tatlı mı tatlı. Hele seni yemeğe çağırdıklarında kıpkırmızı kesildi yüzün.

– Yok öyle bir şey. Yalan söylüyorsun!.. Nereden çıkardın bunu?

– Öyleyse niçin okul çocuğu gibi kızarıp bozarıyorsun? Bak, bak, gene kulaklarına kadar kızardın!

– Ah ne domuzsun sen!

– Niçin bozuluyorsun? Romeo! Dur sen, bugün orada açayım konuyu da gör... ha, ha, ha! Annemi güldüreyim biraz, sonra birisini daha...

Dehşet içinde, soğuk soğuk terler dökülüyordu Razumihin. Ne söyleyeceğini bilemiyordu.

– Beni dinle, beni dinle, dinle! Şakaya gelir yanı yok bu söylediğinin! Bu... Ne demek istiyorsun? Ne anlatacakmışsın onlara? Ben, kardeşcağızım... Öf, ne domuz bir adamsın!

– Tam bir bahar gülü! Bunun sana ne çok yakıştığını bilemezsin! Bir seksenlik bir Romeo!.. Bugün ne de güzel yıkanıp temizlenmişsin ha! Tırnaklarını bile kesmişsin... Şimdiye dek görülmüş şey mi bu? Vallahi krem bile sürmüşsündür yüzüne! Eğil bakayım!

– Domuz!!!

Kahkahalarla gülmeye başlamıştı Raskolnikov. Kendini tutamıyordu sanki. Öyle kahkahalarla gülerken girdiler Porfiriy Petroviç'in dairesine. Raskolnikov'un istediği de buydu: Onların kapıdan kahkahalarla gülerek girdikleri, holde hâlâ güldükleri içeriden duyulabilirdi.

Razumihin öfkeyle yakaladı Raskolnikov'u omzundan.

– Tek kelime edersen... beynini dağıtırım!

V

Önden Raskolnikov girdi odaya. Gülmemek için kendini zor tutuyormuş gibi yapıyordu. Arkadan sırık gibi boyuyla, hantal bedeniyle Razumihin girdi. Yüzü allak bullak, öfkeli, kıpkırmızıydı. O anda yüz anlatımıyla da, her şeyiyle de gerçekten gülünç bir durumdaydı. Onu öyle gören, Raskolnikov'un gülmesini olağan karşılardı. Raskolnikov, tanıştırılmasını beklemeden, odanın ortasında ayakta duran, soru dolu bakışlarla onlara bakan ev sahibini öne eğilerek selamladı. Hâlâ gülmesini bastırmak, kendini tanıtmak için hiç değilse birkaç sözcük söyleyebilmek için kendini çok zorluyormuş gibi elini uzattı, Porfiriy'in elini sıktı. Ama tam ciddi bir anlatım takınabilmişti yüzüne, bir şeyler mırıldanmıştı ki, istemeden Razumihin'e takılmıştı gözü gene, artık tutamamıştı kendini: O ana dek bastırdığı kahkahaları bu kez bastırıldıkları ölçüde güçlenmiş olarak dışa taşmıştı. Bu "yürekten" kahkahalara Razumihin'in öfkesi ortama son derece içten bir neşe, daha önemlisi, doğallık veriyordu. Razumihin de sanki bilerek yardımcı oluyordu Raskolnikov'a. Kolunu sallayarak,

– Hay Tanrı'nın cezası adam! diye uludu.

Bu arada yumruğunu üzerinde boş bir çay bardağı bulunan yuvarlak sehpaya indirmiş, bardak şangur şungur yere düşmüştü.

Porfiriy Petroviç neşeli, yüksek sesle haykırdı:

– Ne diye masa sandalye kırıyorsunuz beyler! Devlet malına zarar verdiğinizin farkında mısınız?

Durum şöyleydi: Raskolnikov elini ev sahibinin elinde unutmuş, gülmesini sürdürüyor, ama bu arada ölçüyü kaçırmadan buna bir an önce doğal bir son vermek için uygun zamanı kolluyordu. Sehpayı devirmesi, bardağı kırması üzerine iyice bozulan Razumihin canı sıkkın baktı kırılan bardağın parçalarına, yere tükürdü, birden dönüp pencerenin önüne gitti, arkası odadakilere dönük durdu orada, kaşları çatık, bir şey görmeden dışarı bakmaya başladı. Porfiriy Petroviç de gülüyordu, gülmek geliyordu içinden, ama neden gülmesi gerek-

tiğinin kendisine açıklanmasını istediği de belliydi. Köşede bir sandalyede Zamyetov oturuyordu. Odaya girenleri gördüğünde hafifçe doğrulmuştu oturduğu yerden. Yüzünde yarım bir gülümseme, olan biteni anlamaya çalışıyormuş gibi, dahası sanki kuşkulu, bakınıyor, bekliyordu. Bu arada Raskolnikov'a bakışında bir şaşkınlık bile vardı. Burada karşılaşmayı hiç beklemediği Zamyetov'u görünce tatsız bir duyguya kapılmıştı Raskolnikov.

"Bunu da hesaba katmalı!" diye geçirdi içinden. Sonra çok utanmış gibi,

– Ne olur bağışlayın, dedi. Ben Raskolnikov...

– Rica ederim, ne demek... Sizinle tanıştığıma çok sevindim efendim. İçeri böyle girmeniz de çok hoş oldu doğrusu... (Başıyla Razumihin'i gösterdi.) Ne o, selam sabah yok mu?

– İnanın, niçin öylesine kızdı bana, bilmiyorum. Demin gelirken yolda yalnızca, Romeo'ya benzediğini söyledim... sonra bunu kanıtladım da ona... hepsi o kadar, sanırım başkaca bir şey olmadı.

Razumihin yüzünü çevirmeden,

– Domuz! diye söylendi.

Porfiriy gülümsedi.

– Bir sözcüğe böylesine çok kızdığına göre, bunun ciddi nedenleri olmalı.

Razumihin birden döndü, hiçbir şey olmamış gibi, yüzünde neşeli bir gülümsemeyle Porfiriy Petroviç'in yanına geldi,

– Eh, sen de sayın sorgu yargıcı!.. dedi. Hepinizin canı cehenneme! Yeter be! Hepiniz aptalsınız! İşimize bakalım artık: İşte dostum Rodion Romanıç Raskolnikov! Sana sözünü etmiştim, tanışmak istiyordun onunla. Ayrıca seninle küçük bir işi de var. Vay! Zamyetov! Senin ne işin var burada? Tanışıyor muydunuz? Ne zamandır tanışıyorsunuz?

Raskolnikov telaşlı, "Ne oluyoruz?" diye geçirdi içinden.

Zamyetov biraz utanır gibi olmuştu. Ama çok sürmedi bu. Senli benli bir tavırla,

– Dün akşam senin evde tanıştık, dedi.

– Şu işe bak... Geçen hafta onu seninle tanıştırmam için kaç

kez yalvardı durdu bana Porfiriy. Benim yokluğumda koklaşıp tanışıvermişsiniz demek... Tütünün nerede Porfiriy?

Porfiriy Petroviç ev kıyafetiyleydi. Üzerinde ropdöşambr ile tertemiz bir gömlek, ayağında yana yatmış terlikler vardı. Otuz beş yaşlarında, orta boyludan kısaca, şişman, dahası göbekli biriydi. Yüzünü tıraş etmişti. Bıyığı da, favorisi de yoktu. Özellikle ensesinde bir çıkıntısı olan kocaman, yuvarlak başında saçları çok kısa kesilmişti. Yuvarlak, biraz kalkık burunlu, tombul yüzünün hastalıklı, koyu sarı bir rengi vardı. Ama oldukça canlı, dahası şakacı bir yüzdü bu. Birine göz kırpıyormuş gibi durmadan kırpışan handiyse beyaz kirpiklerinin örttüğü duru su renginde gözlerinin anlatımı olmasa, yüzü sevimli bile sayılabilirdi. Gözlerinin bakışı bedeninin biraz kadınsı bile olan görünümüne ters düşüyor, ilk bakışta ondan beklenebileceğinden çok daha ciddi bir hava veriyordu kendisine.

Porfiriy Petroviç konuğunun onunla "küçük bir işi" olduğunu duyunca hemen divana oturmasını rica etmişti. Kendi de geçip karşısına oturmuş, hemen konuya girmesi beklentisi içinde bakışlarını yüzüne dikmişti. İlk anda insanı (özellikle yabancı bir insanı, hele anlatacağı şeyin karşısındakinin özel dikkatine hiç de değmeyeceğini düşünüyorsa) rahatsız eden, ona ağır gelen aşırı ciddi, dikkatli bir bakıştı bu. Ama Raskolnikov kısa, birbirleriyle uyumlu birkaç tümceyle anlatmıştı sorununu. Bu arada Porfiriy'i iyice incelemek fırsatını da bulduğu için keyfi yerindeydi. O anlatırken Porfiriy de bir an ayırmamıştı ondan gözlerini. Razumihin masada onların hemen karşısına yerleşmişti. Raskolnikov konuşurken heyecanlı bir acelecilik içinde onu dinliyor, bakışlarını (biraz da ölçüsünü kaçırarak) sık sık bir Raskolnikov'a, bir Porfiriy'e çeviriyordu.

"Salak!" diye söylendi içinden Raskolnikov.

Porfiriy son derece ciddi bir tavırla,

– Polise bir dilekçe vermelisiniz, dedi. Dilekçenizde olayı, yani bu cinayeti duyduğunuzu, olayı inceleyen sorgu yargıcına şu şu eşyaların sizin olduklarının bildirilmesini, onları parasını verip geri almak istediğinizi... ya da bırakın, orada... evet, orada bir dilekçe hazırlarlar sizin için.

Raskolnikov elinden geldiğince utanıyor gözükmeye çalışarak,

– Ama sorun şu ki, efendim, hiç param yok benim şu anda... dedi. Onları geri alacak kadar param bile yok... Anlayacağınız, şimdilik, bu eşyaların benim olduklarının bilinmesini istiyorum. Param olunca...

Porfiriy, Raskolnikov'un para durumuyla ilgili açıklamasını soğuk karşılamıştı.

– Bunun önemi yok efendim, diye karşılık verdi. Bununla birlikte, isterseniz aynı şeyleri doğrudan bana da yazabilirsiniz... Yaşlı kadının öldürüldüğünü öğrendim, ona rehin bıraktığım şu şu eşyalar benimdir, onların...

Raskolnikov olayın daha çok parasal yönüyle ilgilenmeyi sürdürerek kesti Porfiriy'in sözünü:

– Adi bir kâğıda yazabilirim değil mi?

– En adisine bile yazabilirsiniz efendim.

Porfiriy Petroviç birden, Raskolnikov'a göz kırpıyormuş gibi gözlerini kırpıştırarak açıktan açığa alaylı alaylı gülümsemişti. Ama belki de Raskolnikov'a öyle gelmişti. Bir an sürmüştü çünkü öyle gülümsemesi. Ne var ki, en azından buna benzer bir şey olmuştu. Porfiriy'in ona, şeytan bilir niçin, göz kırptığına yemin edebilirdi Raskolnikov.

Şimşek gibi bir düşünce çaktı kafasında: "Biliyor!" Biraz şaşırmış, sürdürdü konuşmasını:

– Sizi böylesine önemsiz şeyler için rahatsız ettiğim için bağışlayın beni. Sözünü ettiğim şeylerin değeri en çok beş ruble eder. Ama benim için birer anı olarak değerleri büyüktür. Ne yalan söyleyeyim, olayı duyunca çok korktum...

Razumihin belli bir amaçla araya girdi:

– Dün akşam Zosimov'la konuşurken Porfiriy'in öldürülen kadına rehin bırakanları sorguya çektiğini söylediğimde bunun için telaşlanmıştın demek!

Bu kadarı da fazlaydı artık. Raskolnikov dayanamadı, öfkeyle parlayan siyah gözlerini ona dikti. Ama hemen toparladı kendini. Ustaca, öfkeli bir tavır takınıp çıkıştı Razumihin'e:

– Yanılmıyorsam benimle alay ediyorsun, dostum. Evet, kabul ediyorum, senin gözünde hiç değeri olmayan o iki parça

şey için belki gereğinden çok endişeleniyorum; ama bunun için bana bencil de diyemezsin, açgözlü de... Ayrıca, bu iki değersiz parça benim gözümde hiç de değersiz şeyler olmayabilirler. Beş para etmeyecek o gümüş saatin babamdan kalan tek şey olduğunu demin anlattım sana. Dalga geçebilirsin benimle (birden Porfiriy'e döndü) ama annem geldi, saatin nerede... (sonra hemen gene Razumihin'e döndü. Sesinin titremesine özellikle çalışarak ekledi:) olduğunu öğrenirse... yemin ederim perişan olur! Kadınları bilirsiniz!

Razumihin çok üzgün,

– Hayır, hayır, yanılıyorsun! diye haykırdı. Hiç de o anlamda söylememiştim bunu! Tam tersini söyledim ben!

Raskolnikov endişeli, "İyi oldu mu?" diye geçirdi içinden. "Doğal mıydı? Fazla abartmamışımdır umarım! Niçin 'kadınları bilirsiniz!' dedim ki?"

Porfiriy Petroviç nedense sordu:

– Demek anneniz geldi?

– Evet.

– Ne zaman?

– Dün akşam.

Bir şeyler düşünüyormuş gibi bir süre sustu Porfiriy. Sonra sakin, soğuk bir sesle,

– Ne olursa olsun, eşyalarınız kaybolmazdı, dedi. Zaten ben de çoktandır bana gelmenizi bekliyordum.

Sonra, sigarasının külünü acımasızca halıya döken Razumihin'in önüne bir şey olmamış gibi, dikkatlice küllüğü sürdü. Raskolnikov irkildi. Ama Porfiriy daha çok Razumihin'in küllüğüyle ilgileniyormuş gibi, dönüp bakmıyordu bile ona.

– Ne dedin sen? diye bağırdı Razumihin. Onu bekliyordun demek! Rodya'nın da *o kadına* rehin bıraktığını biliyordun ha?

Porfiriy doğrudan Raskolnikov'a döndü.

– İki eşyanız da, yüzüğünüzle saatiniz bir kâğıda sarılı olarak *onun* evindeydi. Kâğıdın üzerinde de kurşun kalemle adınız, onları sizden aldığı tarih okunaklı bir biçimde yazılıydı...

Raskolnikov Porfiriy'in gözlerinin içine bakmaya çalışarak acemice gülümsedi.

– Çok dikkatlisiniz!.. dedi. (Ama dayanamadı, hemen kaçırdı bakışını.) Bunu şunun için söyledim, sanırım yaşlı kadına rehin bırakan çok insan vardır... Hepsini akılda tutmak kolay değil... Oysa siz tek tek anımsıyorsunuz hepsini... ayrıca...

"Aptallık, benim bu yaptığım! Zayıf kaçtı! Niçin söyledim ki bunu şimdi?"

Porfiriy belli belirsiz bir şakayla karşılık verdi:

– Rehin bırakanların hepsi biliniyor şu anda. Öyle ki, yalnızca siz başvurmamıştınız.

– Biraz rahatsızdım da...

– Bundan da haberim var efendim. Nedeni neyse, sinirlerinizin çok bozuk olduğundan da haberim var. Şu anda bile yüzünüz soluk.

– Hiç de değil... Tersine, çok iyiyim!

Birden ses tonu değişmişti Raskolnikov'un. Kaba, öfkeli bir tavırla kesmişti Porfiriy'in sözünü. Giderek bozuluyordu sinirleri. Öfkesini bastıramıyordu. "Sinir bozukluğuyla bir şeyler kaçıracağım ağzımdan!" diye geçirdi içinden. "Peki ama niçin eziyet etmeye çalışıyorlar bana?.."

Razumihin söze karıştı:

– İyiymiş! Lafa bak! Daha dün kadar kendinde olmadan sayıklayıp duruyordun! İnanır mısın Porfiriy, zor ayakta duruyordu, Zosimov'la ben gidince arkamızdan hemen kalkmış, giyinmiş, kimseye görünmeden sokağa sıvışıvermiş, gece yarılarına kadar bir yerlerde sürtmüş durmuş. Hem de tam anlamıyla sayıklar bir durumda. İnan bana, düşünebiliyor musun, inanılacak şey değil!

Porfiriy kadınsı bir tavırla salladı başını.

– Söyler misiniz lütfen! Gerçekten *tam anlamıyla sayıklar bir durumda* mı?

Raskolnikov canı çok sıkkın:

– Saçma bunlar! diye söylendi. İnanmayın! Zaten inanmazsınız ya!

Ama onun bu tuhaf sözlerini duymamıştı sanki Porfiriy. Birden Razumihin karıştı söze:

– Kendinde olsaydın o durumda sokağa çıkar mıydın? Niçin

çıktın evden? Ne yapmak için?.. Hem niçin özellikle gizli? Peki aklın başında mıydı o anda? Şimdi, her tehlike geçmişken açık açık soruyorum sana bunu...

Raskolnikov yılışık yılışık sırıtarak birden Porfiriy'e döndü.

– Dün çok sıktılar canımı. Kendime bir daha beni bulamayacakları bir oda bulup kiralamak için çıkmıştım. Parayı da bu amaçla almıştım yanıma. Bay Zamyetov da gördü parayı. Söyler misiniz Bay Zamyetov, dün aklım başımda mıydı benim, yoksa kendimi bilmez bir durumda mıydım? Söyleyin onlara lütfen!

O anda boğabilirdi Zamyetov'u. Bakışı da, susuşu da hiç hoşuna gitmiyordu.

Zamyetov soğuk bir sesle karşılık verdi:

– Bana sorarsanız son derece mantıklı, kurnazca bile konuşuyordunuz efendim, ama sinirleriniz çok gergindi.

Porfiriy Petroviç,

– Nikodim Fomiç de bugün anlatıyordu bana... dedi. Dün gece geç saatte atların ezdiği bir memurun evinde görmüş sizi.

Razumihin söze karıştı:

– Evet o memur olayı! O memurun evindeyken bilincin yerinde miydi sanki? Son paranı da cenaze giderleri için memurun dul karısına vermişsin. Yardım etmek istedin, diyelim... hiç değilse on beş ver, hadi bilemedin yirmi ver... hiç olmazsa üç ruble ayırır kendine insan, yirmi beş rublenin tümünü verir mi?

– Belki gömü buldum bir yerde, senin haberin yok. Bu yüzden de dün akşam hovardalık ettim!.. Sor bak, Bay Zamyetov biliyor gömü bulduğumu... (Porfiriy Petroviç'e döndü. Dudakları titriyordu.) Bağışlayın lütfen, yarım saattir bu saçmalıklarla kafanızı şişiriyoruz. Canınızı sıktık, değil mi?

– Rica ederim efendim. Hayır, hiç de sıkmadınız! Size ne büyük bir ilgi duyduğumu bilemezsiniz! Yüzünüze bakmak, anlattıklarınızı dinlemek çok ilginç... Ne yalan söyleyeyim, sonunda bana geldiğinize çok sevindim...

Razumihin yüksek sesle,

– Bari bir çay be adam! dedi. Boğazım kurudu!

– Harika bir fikir! Herkes katılır buna sanırım. Çaydan önce daha... güzel bir şey istemez miydin?

– Fırla!

Çay söylemeye çıktı Porfiriy Petroviç.

Düşünceler burgaç gibi dönüp duruyorlardı Raskolnikov'un kafasının içinde. Sinirleri çok bozuktu.

"İşin asıl önemli olan yanı da niyetlerini gizlememeleri, düşündüklerini açık açık dökmeleri ortaya! Beni hiç tanımıyorsanız Nikodim Fomiç'le ne diye söz ediyorsunuz benden? Beni av köpekleri gibi izlediklerini gizlemeyi düşünmüyorlar bile! (Öfkeden titremeye başlamıştı Raskolnikov.) Açıktan açığa tükürüyorlar yüzüme! Hadi indirin vuruşunuzu, kedinin fareyle oynadığı gibi oynamayın benimle. Bu yaptığınız doğru değil Porfiriy Petroviç. Belki izin de vermem buna efendim!.. Kalkarım ayağa, gerçeği haykırırım yüzünüze, o zaman anlarsınız sizi nasıl küçümsediğimi!.. (Güçlükle soluk alıyordu.) Ya bu bir kuruntumsa benim, bana öyle geliyorsa? Ya bir hayalse bunlar, ya yanılıyorsam, ya bu işlerde acemiliğimden öfkeye kapılıyorsam, bu alçak rolümü kaldıramıyorsam? Belki de bir art niyetleri yoktur? Söyledikleri hep olağan şeyler. Ama gene de bir şeyler var... Bir insanın her zaman doğal olarak söyleyeceği şeyler, ama gene de bir şeyler var sanki... Niçin üstüne basa basa '*onun* evindeydi' dedi öyleyse? Niçin Zamyetov *kurnazca bile* konuştuğumu eklemek gereğini duydu? Niçin böyle konuşuyorlar benimle? Evet, konuşma tavırları değişik... Peki ama Razumihin de burada, o niçin farkında değil bir şeyin? Bu görülmemiş geveze hiçbir zaman bir şeyin farkında olmaz zaten! Gene titremeye başladım işte!.. Demin göz mü kırpmıştı bana Porfiriy? Kırpmamış mıydı yoksa? Saçmalıyorum galiba gene? Niçin göz kırpsın ki bana? Sinirlerimi bozmak, ya da beni sinirlendirmek mi istiyorlar yoksa? Ya hepsi benim kuruntum, ya da *biliyorlar*... Zamyetov da çok anasının gözü... Gerçekten öyle mi Zamyetov? Bir gecede değişmiş düşünceleri! Değişeceği içime doğmuştu zaten! O kendi evinde gibi rahat burada, bense ilk kez geliyorum. Yabancıdan saymıyor onu Porfiriy. Arkasını ona dönüp oturabiliyor. İyi anlaşmışlar!

Kesin, böyle iyi anlaşmış olmaları *benimle ilgili*! Biz gelmeden önce benden söz ettiklerine kalıbımı basarım!.. Oraya gittiğimden haberleri var mıdır acaba? Elimi çabuk tutmalıyım!.. Kendime yeni bir kalacak yer aramaya çıktığımı söylediğimde farkına varmadı, anlamadı... Oysa bilerek öyle söylemiştim. İleride işime yarayacak!.. Yani kendimde değilken!.. Ha, ha, ha... Dün akşam olanların hepsini biliyor! Annemin geldiğinden haberi yokmuş!.. Kocakarı kurşun kalemle tarihini bile yazmış!.. Boş versenize! Faka bastıramazsınız beni! Durun bakalım, bunların hiçbiri kanıt sayılamaz henüz. Hayallerden söz ediyorsunuz! Gerçek bir delil gösterin bana! Kocakarının evine gitmiş olmam da bir delil olamaz! Boş laf! Bunların yanıtları hazır bende... Oraya gittiğimden haberleri var mı dersin? Bunu öğrenmeden gitmeyeceğim buradan! Niçin geldim ben buraya? Ama şimdi öfkelenmem bir delil sayılabilir... Öf, ne bozuldu sinirlerim! Ama belki de iyi oldu. Hasta rolü yaparım... Beni yokluyor... Şaşırtacak beni. Niçin gelmiştim ben buraya?"

Bütün bunlar bir anda geçmişti aklından.

Porfiriy Petroviç çabuk döndü. Birden neşelenmişti sanki. Bambaşka bir ses tonuyla, gülümseyerek, Razumihin'e,

– Azizim, dün akşam senin evde biraz fazla kaçırmışım galiba, başım çok kötü... dedi. İnan dökülüyorum.

– İyi vakit geçirdiniz mi bari? Tartışmanın en heyecanlı yerinde ayrıldım ben çünkü. Sonunda kim kazandı?

– Kim kazanacak, hiç kimse kuşkusuz. Gene o bitmez tükenmez konuyu açtılar, gene havanda su dövdüler.

– Düşünsene Rodya, neyi tartışıyorlardı dün akşam biliyor musun, "Suç diye bir şey var mıdır, yok mudur?" Söyledim sana, deli bunlar!

Raskolnikov dalgın,

– Ne var bunda, dedi, sıradan bir sosyal sorun.

Porfiriy girdi araya:

– Ama sorun öyle atılmamıştı ortaya.

Razumihin her zamanki aceleciliğiyle, heyecanıyla hemen onayladı Porfiriy'i:

– Evet, evet, hiç de öyle atılmamıştı ortaya... Bak ne diyeceğim Rodya, dinle beni, sonra da sen nasıl düşünüyorsun, onu söyle. Söylemeni istiyorum. Dün gece onlara laf anlatacağım diye göbeğim çatladı, hep senin gelmeni bekledim. Geleceğini onlara da söylemiştim... Sosyalist görüşün tartışılmasından açıldı konu. Sosyalistlerin savundukları düşünceyi biliyorsundur: Suç sosyal düzenin bozukluğuna bir başkaldırıdır. Geçerli olan yalnızca budur, başkaca bir neden kabul edilemez. Hepsi o kadar!..

Porfiriy Petroviç yüksek sesle kesti Razumihin'in sözünü:

– Saçmalıyorsun!

Giderek daha çok neşelendiği belliydi. İkide bir Raskolnikov'a bakarak gülümsüyordu, bu da sinirini bozuyordu Raskolnikov'un. Razumihin heyecanlı bir sesle kesti sözünü:

– Başkaca bir nedeni kabul etmiyorlar! Saçmaladığım falan da yok benim!.. Onların kitaplarını göstereceğim sana. Her şeyi "toplumdaki bozukluklara" bağlıyorlar. Başka bir şey yok onlara göre! En çok sevdikleri deyim de budur! Buradan da şu sonucu çıkarıyorlar: Toplumdaki bozukluklar düzeltilirse protesto edilecek bir şey kalmayacağı için her türlü suç da bir anda kalkacaktır ortadan, herkes dürüst olacaktır. Doğa hiç hesaba katılmıyor... İnsanın doğası dışlanıyor. Yok sayılıyor doğa! Onlara göre tarih boyunca *doğal* bir süreç içinde gelişen, sonunda kendi düzenini kendi kuran bir toplum değildir asıl olan... Tam tersine, yalnızca matematik çalışmış bir kafadan çıkma, tarihsel, doğal bir süreçten geçmeden toplumu hemencecik düzene sokuveren, insanları bir anda dürüst, kusursuz yapıveren bir düşüncedir savundukları! Tarihi, içgüdüsel olarak sevmemelerinin nedeni de budur işte: "Rezaletten, saçmalıklardan başka bir şey yoktur tarihte." Saçmalıklarla açıklarlar tarihteki her şeyi. Yaşamın *doğal* gelişimini de bu yüzden sevmezler: Nemize gerek bizim *yaşayan insan*! Canlılık ister yaşayan insan, mekanik yasalara boyun eğmez, kuşkucudur, gericidir! Bir ölü kokusu bile olsa burada, kauçuktan da yapılabilir aynı şey. Canlı olmayan, iradesiz, baş kaldırmayan bir köle... Sonunda her şeyi getirip yalnızca bir tuğla istifine, falansterlerde kori-

dorların, odaların yerleştirilmesine bağlıyorlar! Evet, falanster hazır ama, falanster için doğanız henüz hazır değil. Yaşamak istiyor falansteriniz, yaşam sürecini tamamlamadı daha... mezara girmesine çok var! Yalnızca kuru bir mantıkla aşamazsınız doğayı! Mantık üç beş olayı çözebilir ancak, oysa doğada milyonlarcası var... Bütün bu milyonlarca olayı koparıp atmak, her şeyi yalnızca rahatlık, sorunsuzluk düşüncesine bağlamak! Sorunun en kolay çözümüdür bu! Ne kolay değil mi? Kafa patlatmaya gerek yok! Asıl önemli olan da kafa patlatmamaktır zaten! Yaşamın tüm gizi iki sayfaya sığar o zaman!

Porfiriy gülümsedi.

– Amma da dümbelek çaldın ha! Tutun şunun ellerini de gürültüyü kessin. (Raskolnikov'a döndü.) Düşünsenize, dün akşam küçücük bir odada altı kişi, her kafadan bir ses çıkıyor, hem de kafaları çekmişler... Düşünebiliyor musunuz? Hayır canım, saçmalıyorsun sen: Suçta "çevrenin" etkisi tartışılamaz. Kanıtlayacağım bunu sana.

– Çevrenin büyük etkisi olduğunu ben de biliyorum. Ama şunu söyler misin sen bana: Kırklık bir adam on yaşındaki bir kızı kirletiyor... söyler misin, çevre mi zorladı onu buna?

Porfiriy insanı şaşırtan bir ağırbaşlılıkla karşılık verdi:

– Evet, sözcüğün tam anlamıyla doğrudur bu, diyebiliriz. Kızcağızı kirletme olayı pekâlâ "çevre" ile açıklanabilir.

Razumihin öfkeden kuduruyordu.

– İster misin? diye bağırdı. İster misin sana şimdi kesin *kanıtlayayım*, senin kirpiklerinin beyaz olmasının tek nedeninin Büyük İvan Kilisesi'nin kulesinin yüksekliğinin otuz beş sajen olmasından ileri geldiğini? Hem de açık bir biçimde, kesinkes, ilerici bir görüşle, dahası liberal bir anlayışla yapayım mı bunu? Başlayayım mı? Bahse girer misin?

– Kabul! Buyur kanıtla bakalım!

Razumihin birden ayağa fırladı, kolunu sallayarak haykırdı:

– Adamın işi gücü dalga geçmek! Konuşmaya değer mi seninle be! Onu bilmezsin sen Rodya, inadına böyle konuşuyor! Dün akşam da sırf onlarla dalga geçmek için, onların düşüncelerini paylaşıyormuş gibi konuşuyordu. Aman Tanrım,

neler neler söyledi dün akşam! Onlar da bayıldılar onun konuşmasına!.. Şimdi iki hafta böyle konuşacaktır... Geçen yıl da ne düşünmüştü bilmem, gidip papaz olacağına inandırmıştı bizi. Tam iki ay dalga geçti bizimle! Geçenlerde de evleneceğini söylemeye başladı. Nikâh için her türlü hazırlığı yaptığını söylüyordu. Yeni giysi bile diktirmişti kendine. Kutlamaya bile başlamıştık onu. Oysa hepsi yalanmış, nişanlısı falan yokmuş!

– Bak işte bu yalan! Giysiyi daha önce diktirmiştim. Bundan yararlanıp sizlerle biraz dalga geçmek istemiştim.

Raskolnikov bunu pek umursamaz bir tavırla,

– Gerçekten o kadar şakacı mısınız? diye sordu.

– Öyle olmadığımı mı sanıyordunuz yoksa? Durun sizinle de biraz dalga geçeyim... Ha, ha, ha! Bir dakika durun, gerçeği olduğu gibi anlatayım size. Bütün bu sorunlar nedeniyle, suçlar, çevre, küçük kızlar nedeniyle sizin bir yazınızı anımsadım. Aslında her zaman ilgilendirmiştir bunlar beni... Neydi yazınızın başlığı... *Suç Üzerine*... ya da buna benzer bir şeydi işte, aklımda kalmamış. Bundan iki ay önce *Periyodik Söz* dergisinde okumak mutluluğuna ermiştim o yazınızı.

Raskolnikov şaşırmış,

– Benim yazım mı? diye sordu. *Periyodik Söz*'de ha? Gerçekten de, bundan altı ay önce, üniversiteden ayrıldığımda bir kitap üzerine bir yazı yazmıştım. Ama o zaman *Periyodik Söz* dergisine değil, *Haftalık Söz* dergisine yollamıştım onu.

– Ama *Periyodik*'te çıktı.

– Evet, *Haftalık Söz* kapandığı için basamamışlardı onu.....

– Evet, haklısınız efendim. Ne var ki, *Haftalık Söz* kapanınca *Periyodik Söz*'le birleştiği için yazınız da iki ay önce *Periyodik Söz*'de çıktı. Ama sizin haberiniz olmadı bundan sanırım?

Gerçekten de bundan haberi olmamıştı Raskolnikov'un.

– Aferin size... Öyle ya, gidip yazınızın karşılığı parayı isteyebilirsiniz onlardan! Ne tuhaf bir insansınız! Kabuğunuza çekilmiş yaşıyorsunuz, sizinle doğrudan ilgili şeylerden bile haberiniz yok. Olacak şey mi bu?

Razumihin yükseltti sesini:

– Bravo doğrusu Rodyacığım! Benim de haberim olmadı bundan! Hemen bugün bir okuma odasına gidip derginin o sayısını isteyeceğim! İki ay önce mi dedin? Ayın kaçının dergisiydi? Her neyse, arar bulurum ben onu! Şu işe bak! Söylemiyor da!

– Peki o yazının benim olduğunu nereden anladınız? Adımın baş harflerini koymuştum altına yalnızca.

– Ben de bir rastlantı sonucu öğrendim... Geçen gün... Yazı işleri müdürü söyledi. Tanışıyoruz kendisiyle... Çok ilgilendirmişti beni yazı, sorunca anlattı.

– Aklımda kaldığı kadarıyla, suçlunun suça başlamasından bitirmesine kadar geçen süreç içindeki ruhsal durumunu incelemeye çalışıyordum.

– Evet efendim, suçlunun suç işlediği sırada ruhsal bakımdan sağlıklı olmadığı görüşünü savunuyordunuz. Çok çok ilginç bir görüş, ama... yazınızın bu bölümü değildi benim ilgimi çeken. Daha çok, yazınızın sonunda, ne yazık ki açık bir biçimde değil de, üstü kapalı açıkladığınız düşüncenizle ilgilenmiştim... Sözün kısası, anımsarsanız, üstü kapalı olarak, birtakım insanların var olduğu... bu insanların her türlü rezilliği yapabilecekleri, her türlü suçu işleyebilecekleri, dahası buna hakları olduğu, onlar için henüz bir yasanın bile yapılmadığı görüşünü savunuyordunuz.

Düşüncelerinin böylesine ısrarlı, amaçlı bir biçimde değiştirilmesine gülümsedi Raskolnikov.

Razumihin dehşete kapılmış gibi sordu:

– Nasıl? Ne demek oluyor bu? Suç işleme hakkı mı dedin? "Çevre onu bozduğu" için olmasın bu sakın?

– Hayır, hayır, dedi Porfiriy. Neden o değil. Beyefendinin yazısında insanlar iki gruba ayrılıyorlar: "Olağan insanlar", "olağanüstü insanlar". Olağan insanlar söz dinler olmak zorundadırlar, yasaları çiğnemeye hakları yoktur... çünkü, anlıyorsunuz ya, olağan insanlardır onlar. Öte yandan, olağanüstü insanların her türlü suçu işlemeye hakları vardır. İstedikleri gibi çiğneyebilirler yasaları. Çünkü olağanüstü insanlardır onlar. Yanılmıyorsam böyle diyordunuz, değil mi?

Razumihin, söylenenlerden bir şey anlayamamış gibi,

– Ne demek oluyor bu? diye mırıldandı. Olacak şey değil!

Gene gülümsedi Raskolnikov. Birden kavramıştı durumu. Böyle konuşarak onu nereye götürmeye çalıştıklarını sezmişti. Anımsıyordu yazdığı yazıyı. Bu meydan okumayı karşılıksız bırakmayacaktı. Sakin, alçakgönüllü bir tavırla,

– Yazımdan böyle bir anlam çıkarılması yanlış, diye başladı. Bununla birlikte ne yalan söyleyeyim, anlatmak istediğimi aslına oldukça uygun bir biçimde, dahası, doğrusunu isterseniz, aslına tam uygun biçimde anlattınız... (Aslına tam uygun biçimde olduğunu kabul etmek hoşuna bile gitmişti sanki.) Ancak arada bir fark var, ben, sizin iddia ettiğiniz gibi, olağanüstü insanların her zaman kötü şeyler yaptıkları, yapmak zorunda oldukları görüşünde diretmiyordum. Öyle olsaydı sanırım yazımı yayımlamazlardı bile. Ben orada yalnızca, "olağanüstü" insanın, ancak (kimi zaman belki de tüm insanların kurtuluşu olabilecek) bir düşüncesini gerçekleştirmesi gerekiyorsa, vicdanının sesine kulak verip... bazı engelleri aşmaya hakkı olduğunu... ama bu hakkın elbette yasal bir hak olmadığını söylüyordum. Yazımın yeterince açık olmadığını buyuruyorsunuz. Size oradaki düşüncelerimi elimden geldiğince açıklamaya hazırım. Tahminimde yanılmıyorsam, sizin istediğiniz de bu olsa gerek... Öyle değil mi? Buyurunuz anlatayım öyleyse. Bence, Kepler'in, Newton'un buluşlarının, bir araya gelip bu buluşlara engel olmaya çalışan, ya da bu yolda bir engel oluşturan bir, on, yüz ya da daha çok insan feda edilmeden insanlığa duyurulamayacağı kesin anlaşılsaydı, o zaman Newton'un, buluşundan insanlığı haberdar etmek için bu on ya da yüz kişiyi önünden kaldırmaya hakkı olurdu, dahası zorunlu olurdu bunu yapmaya... Kuşkusuz bundan, Newton'un her önüne geleni, aklına estiği insanı öldürmeye, ya da çarşı pazarda her Allahın günü hırsızlık yapmaya hakkı olduğu anlamını çıkarmak yanlış olur. Anımsıyorum, daha sonra başka şeylerden söz ediyordum yazımda... Sözgelimi, ilk çağlardakilerden başlayıp Lycurgus'la, Solon'la, Muhammet'le, Napoléon'la vb. devam edersek, insanlığın yasa koyucularının, düzen getiricilerinin

hepsi birer suçluydu. Hiç değilse, yeni bir yasa getirirken, o güne dek toplumun kutsal bildiği, atalardan kalma yasaları değiştirdikleri için suçluydular. Kuşkusuz, kendilerine bir yararı olacaksa (kimi zaman eski yasalara sadık kalmaktan başka suçu olmayan suçsuz insanların kahramanca döktükleri) kan bile durduramamıştır onları. Asıl ilginç olan da insanlığın her şeyini borçlu olduğu bu yüce kişilerin, bu düzen kurucuların büyük çoğunluğunun gerçekte acımasız birer kan dökücü olmalarıdır. Sözün kısası, buradan şu sonucu çıkarıyorum: Değil büyük insanlar, toplumda çok az, sürüden ayrılan, yani söyleyecek çok küçük de olsa bir şeyi bile olan insanların tümü, yaradılışları gereği, (kuşkusuz, az ya da çok), kesinlikle birer suçlu olmak zorundadır. Yoksa sürüden ayrılmaları çok güç olur. Sürüde kalmaya, gene yaradılışları gereği, razı olamazlar kuşkusuz. Bana sorarsanız razı olmamaları da gerekir. Sözün kısası, sizin de gördüğünüz gibi, düşüncelerimde buraya kadar herhangi bir önemli yenilik yoktur. Binlerce kez yazılmış, söylenmiş şeylerdir bunlar. İnsanları olağan ve olağanüstü diye iki gruba ayırmama gelince, bunun biraz temelsiz olduğunu kabul edebilirim. Kesin sayılarda direttiğim de yok zaten. Yalnızca ana düşünceme inanıyorum ben. Ana düşüncemin özü de şudur: Doğanın yasaları gereği insanlar *genelde* iki gruba ayrılırlar: Aşağı sınıf (olağan olanlar) ki böylelerinin görevi yalnızca kendileri gibi yaratıkların üremesinde hammadde görevi yapmaktır; bir de bulundukları ortamda söyleyecek *yeni bir şeyleri* olan yetenekli, üstün insanlar... Kuşkusuz, burada birçok da alt bölümler söz konusudur. Ama bu iki grubu birbirinden ayıran çizgiler oldukça keskindir: Birinci grup, yani hammadde olan insanlar genel söyleyecek olursak, yaradılıştan tutucudurlar, uysaldırlar, her şeye boyun eğerek yaşayıp giderler, söz dinlemeyi severler. Bence bu tür insanlar söz dinlemek zorundadırlar da, çünkü bu onların yaradılış nedenidir. Bunda onları küçük düşürücü bir yan da yoktur. İkinci gruba gelince, sürekli yasaların sınırlarını zorlarlar böyleleri. Yeteneklerı ölçüsünde yıkıcıdırlar, ya da buna yatkındırlar. Bu tür insanların suçları görecedir kuşkusuz, ayrıca çok çeşitlidir.

Hayli değişik söylemlerle, daha iyi bir düzen adına günün düzeninin yıkılmasını savunurlar. Ama düşüncelerini gerçekleştirmek için cesetler üzerinden, kan gölleri üzerinden atlamaları gerekse bile, bence, ruhunun derinliklerinde, vicdanlarında bu kan gölünün üzerinden atlamaya izin verebilirler kendilerine. Ama şurasını da unutmamak gerekir kuşkusuz, düşüncelerinin büyüklüğüne bağlı bir şeydir bu. Yazımda onların suç işleme haklarından söz ederken yalnızca bu anlamdaydı benim söylediklerim. (Anımsıyorsunuzdur, hukuksal sorunlardan başlamıştık konuşmamıza.) Ancak, pek öyle endişelenecek bir şey de yoktur burada: Sürü hemen hiçbir zaman onlara bu hakkı tanımaz, (azını ya da çoğunu) katleder, olmazsa asar. Böylece tam anlamıyla haklı olarak, kendi tutucu görevini yerine getirmiş olur. Öte yandan, sonraki kuşaklarda sürü bu kez atalarının katlettiği, astığı bu kişilerin (azının ya da çoğunun) anıtlarını diker, önünde saygıyla eğilir. Birinci grup her zaman için bugünün efendisidir, ikinci grup ise geleceğin efendisi. Birinci grup dünyayı korur, dünyada insanların çoğalmasını sağlar, ikinci grup ise dünyayı harekete geçirir, amacına doğru götürür. Birinci grubun da, ikinci grubun da var olmaya eşit hakları vardır. Sözün kısası, benim için ikisinin de hakları eşittir ve... *vive la guerre éternelle...** Kuşkusuz yeni bir Kudüs'e kadar!

– Demek Yeni Kudüs'e inanıyorsunuz?

Raskolnikov kendine güven dolu bir sesle karşılık verdi:

– İnanıyorum.

Bunu söylerken de, uzun söylevi süresince de başını önünden hiç kaldırmamış, halıda kendine bir nokta seçmiş, hep oraya bakarak konuşmuştu.

– Pekiii... Tanrı'ya inanıyor musunuz? Böylesine ilgilendiğim için bağışlayın beni.

Raskolnikov bakışını Porfiriy'in yüzüne kaldırdı.

– İnanıyorum, dedi.

– Pekiii ya Lazarus'un dirilişine?

(*) Yaşasın sonsuz savaş (Fransızca).

– Evet, inanıyorum. Niçin soruyorsunuz bunları bana?

– Gerçekten inanıyor musunuz?

– Gerçekten inanıyorum.

– Demek öyle... merak etmiştim de, onun için sordum. Bağışlayın... Ama izninizle önceki konuya döneceğim gene... Aslını isterseniz hepsini asmıyorlar. Bazıları, tam tersine...

– Ölmeden kutluyorlar başarılarını, değil mi? Evet, evet, hayattayken başarıya ulaşıyorlar, o zaman da...

– Bu kez kendileri öldürmeye başlıyorlar, değil mi?

– Gerek olursa... Bildiğiniz gibi, büyük çoğunluğu öyle yapar. Çok yerinde bir düşünce sizinki.

– Teşekkür ederim efendim. Yalnız söyler misiniz, şu olağanüstü insanları olağanlardan nasıl ayırt edeceğiz? Doğduklarında birtakım belirtileri mi oluyor? Bunu şunun için soruyorum, burada gözle görülen daha belirgin bir şeyler olmalı diye düşünüyorum. Pratik, iyi niyetli bir insanın bu doğal endişesini bağışlayın, peki ama, onlar için sözgelimi, özel bir üniforma düşünülemez mi, ya da rozet gibi bir şey takmaları sağlanamaz mı... Öyle ya, tutun ki bir kargaşa oldu, birinci gruptan olan biri öteki gruptan olduğunu sandı ve... sizin de pek güzel açıkladığınız gibi "engelleri yıkmaya kalkıştı", o zaman ne olacak?..

– O... çok sık görülür böyleleri! Bu düşünceniz öncekinden de önemli...

– Çok teşekkür ederim...

– Bir şey değil efendim. Yalnız şunu da dikkate almalısınız, bu yanılgı ancak birinci grup insanların, yani (belki de çok başarısız bir biçimde "olağan" diye adlandırdığım) insanların yapabileceği bir şeydir. Doğanın bir cilvesi olarak ineklere bile verilmemiş onlardaki bu söz dinlemeye doğuştan yatkınlıklarına karşın, bu grubun insanlarının çoğunluğu kendilerini önder, "yıkıcı" insanlardan görmeye pek yatkındır. Onlardaki bu "yeni söze" aşırı heves tam anlamıyla içtendir de. Ne var ki, bu arada gerçek *yenileri* çoğu zaman fark etmezler; dahası, geri kalmış insanlar, aşağılık düşünceli insanlar diye küçümserler bile onları. Ancak, bana sorarsanız, bundan önemli bir tehlikenin çıkabileceği söz konusu değildir. Endişelenmeniz için

bir neden yoktur ortada. Böyleleri işi asla ileri götüremezler çünkü. Bu yaramazlıkları yüzünden, toplumdaki yerlerini anımsatmak için arada bir kırbaçlamak gerekir kendilerini kuşkusuz. Ama daha ileri gitmemeli... Bu kırbaçlama işini yapacak birine bile gerek yoktur. Onlar öylesine iyi niyetli insanlardır ki, kendi kendilerini kırbaçlarlar. Bazıları bu hizmeti karşılıklı olarak birbirlerine yaparlar, bazıları da kendi kendilerine... Toplumun karşısına çıkar, suçunu itiraf eder... Son derece hoş, öğretici olur bu davranışları. Anlayacağınız, telaşlanmanızı gerektirecek bir durum yoktur ortada... Doğanın yasası böyle.

– Eh, hiç değilse bu bakımdan biraz içimi rahatlattınız. Ancak, can sıkan bir şey daha var efendim: Söyler misiniz, şu "olağanüstü" dediğiniz, başkalarını kesmeye hakkı olan insanlar çok mudur? Onların karşısında saygıyla eğilmeye hazırım kuşkusuz, ama, siz de kabul edersiniz ki, sayıları çoksa korkunç bir şey olur bu, öyle değil mi?

Aynı ses tonuyla sürdürdü konuşmasını Raskolnikov:

– Oh, bu konuda da hiç endişe etmeyin. Genelde, yeni düşüncesi olan, ya da küçük bile olsa *yeni* bir şey söylemeye yeteneği olan insanlar çok seyrek, dahası inanılmaz derecede seyrek doğarlar. Yalnız şu bilinen bir gerçektir, bu grubun insanları ile alt grubun insanlarının dünyaya gelişleri doğanın bir yasasıyla son derece kesin bir biçimde düzenlenmiş olsa gerektir. Şimdilik bu yasanın ne olduğu bilinmiyor, ama ben böyle bir yasanın olduğuna inanıyorum. Bir gün onu da öğreneceklerdir insanlar. Hammadde olan büyük insan kalabalığının yeryüzünde bulunmasının tek nedeni de birtakım çabalar sonucunda, bugüne dek çözemediğimiz bir yolla, cinslerin, çeşitlerin bilinmeyen bir karışımıyla yeryüzünde binde bir bile olsun, isterse çok daha az sayıda olsun, davranışlarında bağımsız insanların doğmasına var güçleriyle çalışmalarıdır. Daha üst düzeyde bağımsız insanlar belki de ancak on binde bir doğar. (Yaklaşık olarak, doğruluğuna inanarak söylüyorum bunu.) Daha da üst düzeyde olanlarsa yüz binde bir. Dâhi olanlar ise milyonlarda bir; büyük dâhiler, insanlığı yücelten dâhiler de yeryüzünden birçok bin milyon insanın geçmesin-

den sonra doğuyorlar. Sözün kısası, bütün bu işlemlerin gerçekleştiği o imbiğe bakmadım ben. Ne var ki, böylesine belirleyici bir doğa yasası vardır, olmak zorundadır da. Rastlantı diye bir şey söz konusu olamaz burada.

Sonunda sesini yükseltti Razumihin:

– Nedir sizin bu yaptığınız, birbirinizle dalga mı geçiyorsunuz? Birbirinizle eğleniyor musunuz? Oturmuşsunuz, birbirinizle alay ediyorsunuz! Ciddi mi söylüyorsun sen bunları Rodya?

Raskolnikov bir şey söylemeden solgun, handiyse hüzünlü yüzünü kaldırıp Razumihin'e baktı, ama karşılık vermedi. Onun bu sakin, hüzünlü yüzünün yanında Porfiriy'in, gizlemediği yılışık bir anlatımla kaplı, sinirli, *küstah* alaycı yüzü Razumihin'in çok tuhafına gitmişti.

– Bak dostum, dedi, bu söylediklerin gerçekten doğruysa, o zaman... Bunun yeni bir şey olmadığını, binlerce kez böyle şeyleri okuduğumuzu, dinlediğimizi söylerken haklıydın. Ama burada gerçekten de *orijinal* olan (dehşetle görüyorum, senin kişisel düşüncendir bu) şu, beni bağışla, büyük bir ısrarla savunuyorsun bu düşünceyi...*vicdanın izin verdiği* kanın dökülmesini olağan karşılıyorsun. Yazının özü bu sanıyorum. *Vicdanın izin verdiği* kanın dökülmesine izin... bence resmen, yasal yolla kan dökülmesinden de korkunç bir şeydir...

Porfiriy söze karıştı:

– Çok haklısın, daha da korkunç bir şey bu, efendim.

– Hayır, biraz aşırıya kaçmışsın, o kadar! Bir yanlışlık yapmışsın. Okuyacağım o yazını... Söylemek istediğin bu olmasa gerek! Böyle düşünüyor olamazsın... Okuyacağım o yazını.

Raskolnikov,

– Yazımda böyle bir şey yok, dedi. Yalnızca birtakım imalar var, hepsi o kadar..

Porfiriy yerinde oturamıyordu.

– Evet efendim, evet... Suç üzerine ne düşündüğünüzü aşağı yukarı açık olarak anlamış durumdayım şimdi, ne var ki... yapışkan ısrarım için bağışlayın beni (farkındayım, rahatsız ediyorum sizi, bunun için kendimden utanıyorum) biliyor musu-

nuz ne var: Demin kişinin kendini bir üst gruptan sanması konusunda içimi rahatlatmasına rahatlattınız da, ama... gene günlük yaşamda karşılaşabileceğimiz bazı olaylar huzursuz ediyor beni! Ya bir adam, bir delikanlı kendini Lycurgus, ya da Muhammet (kuşkusuz geleceğin Lycurgus'u, ya da Muhammet'i) sanırsa, önündeki engelleri yıkmaya kalkışırsa ne olacak?.. Gelecekteki savaşları için para gereklidir ona kuşkusuz... Savaşları için parayı nasıl bulacağını... bilirsiniz değil mi?

Zamyetov oturduğu köşede kıs kıs gülmeye başlamıştı. Raskolnikov dönüp bakmadı bile ona. Sakin bir sesle Porfiriy'e karşılık verdi:

– Evet. Bu çeşit olayların gerçekten de görülebileceği konusunda sizinle aynı görüşteyim. Biraz aptal olanlar, ün düşkünleri yutarlar bu oltayı. Çoğunlukla gençler...

– Gördünüz mü ya? Peki o zaman ne olacak?

Raskolnikov gülümsedi.

– Evet, öyle... Bu benim suçum değil ki. Böyle şeyler her zaman olacaktır. İşte o da (başıyla Razumihin'i göstermişti) benim kan dökülmesine izin verdiğimi söylüyor. Hiç önemli değil bunlar! Toplum sürgünlerle, cezaevleriyle, savcılarla, kürek cezalarıyla yeterince güven altına almıştır kendini... Ne diye endişe ediyorsunuz ki? Siz hırsızı arayın!..

– Peki ya bulursak?

– Hak ettiği cezayı verirsiniz.

– Doğru söylüyorsunuz. Peki ama onun vicdanı ne olacak o zaman?

– Onun vicdanından size ne?

– İnsanlık yönünden, demek istemiştim.

– İnsanlık duygusu olan kişi yaptığı yanlışlığı fark ederse varsın acı çeksin. Kürek cezasının dışında bir de o olur cezası.

Razumihin kaşlarını çatarak sordu:

– Ee, gerçek dâhilerin, şu, kendilerine insanları kesmek hakkı verilen dâhilerin döktükleri kanlar için bile hiç acı çekmemeleri gerekiyor, değil mi?

– *Gerekiyor* sözcüğünün hiç de yeri yok burada. Bir izin de söz konusu değil burada, bir yasaklama da. Kurbanına acıyor-

sa varsın acı çeksin... Geniş bilinç ile derin yürek için acı da, üzüntü de her zaman zorunludur. (Raskolnikov birden dalgın bir tavırla, dahası, konuşmasının ses tonuna benzemeyen bir ses tonuyla ekledi:) Gerçek büyük insanların, yaşamlarında büyük acılar çekmek zorunda oldukları kanısındayım.

Sonra başını kaldırıp tek tek odadakilerin yüzlerine dalgın baktı, gülümsedi, kasketini aldı. Demin buraya geldiğinde olduğundan çok daha sakindi şimdi. Hissediyordu bunu. Herkes ayağa kalkmıştı.

Porfiriy Petroviç gene aynı konuya döndü:

– Eh... İsterseniz küfredin bana, isterseniz kızın, ama tutamayacağım kendimi, izin verin bir sorucuk daha sorayım size (farkındayım, çok sıktım canınızı!) Yalnızca küçücük bir düşüncemi size sunmak istiyorum, sırf unutmamak için efendim...

Raskolnikov ciddi bir tavırla, yüzü bembeyaz, dikiliyordu Porfiriy'in karşısında, bekliyordu.

– Pekâlâ, söyleyin bakalım şu küçücük düşüncenizi.

– Evet, şunu demek istiyordum... doğrusu, en iyi biçimde nasıl açıklayacağımı bilemiyorum bunu... değişik anlamlara çekilebilecek küçük bir düşünce çünkü... biraz da psikolojik, efendim... Yani, siz o yazınızı yazarken, gerçi olacak şey değil ya, ha, ha, ha!.. kendinizi birazcık bile olsun şu söyleyecek *yeni sözleri* olan "olağanüstü" insanlardan saydığınız olmadı mı hiç efendim... Ne dersiniz?

Raskolnikov küçümser bir tavırla,

– Olmuştur, dedi.

Razumihin bir şey söyleyecek oldu. Porfiriy fırsat vermedi ona.

– Öyleyse, yaşamınızda birtakım başarısızlıklarınız nedeniyle, sıkıntılarınız nedeniyle, ya da insanlığa yararlı olmak amacıyla diyelim... engelleri yıkıp aşmaya karar verir miydiniz?.. Sözgelimi bir insanı öldürür, ya da soyar mıydınız?..

Biraz önce olduğu gibi, sol gözünü kırpmıştı gene Raskolnikov'a, sessizce gülümsemişti.

Raskolnikov kibirli bir küçümsemeyle, meydan okurcasına karşılık verdi:

– Böyle bir şey yapacak olsaydım, bunu size söylemezdim kuşkusuz.

– Çok haklısınız... yalnızca merak etmiştim de... düşüncelerinizi yazınsal yönden kavrayabilmek için...

Raskolnikov tiksintiyle geçirdi içinden: "Üf! ne de açıktan açığa, küstahça!"

Soğuk bir tavırla ekledi:

– İzninizle size şunu söyleyeyim, kendimi Muhammet ya da Napoléon sanmıyorum... Onlara benzer biri olduğumu da hiçbir zaman düşünmedim, dolayısıyla, o durumda nasıl davranacağım konusunda size hoşlanabileceğiniz bir yanıt veremeyeceğim.

Porfiriy birden aşırı senli benli bir tavırla,

– Boş verin bunları şimdi, diye karşılık verdi, bugün Rusya'da kendini Napoléon sanmayan kaç kişi var ki...

Bu kez ses tonunda apaçık bir anlam bile vardı. Birden Zamyetov girdi araya:

– Geçenlerde bizim şu Alyona İvanovna'yı baltayla öldüren de geleceğin Napoléonlarından biri olmasın sakın?

Raskolnikov bir şey söylemeden dik dik Porfiriy'in yüzüne bakıyordu. Razumihin yüzünü ekşitmişti. Daha önce de bir şeyler sezinler gibi olmuştu. Öfkeyle şöyle bir bakındı çevresine. Bir dakika kadar süren sıkıntılı bir sessizlik oldu. Çıkmak için döndü Raskolnikov. Porfiriy kibarca elini uzattı ona, sevecen bir tavırla,

– Gidiyorsunuz demek! dedi. Sizinle tanıştığıma çok, pek çok sevindim. İsteğiniz konusunda endişeniz olmasın. Size anlattığım gibi yazın, verin dilekçenizi. Ya da, iyisi mi bir ara... isterseniz yarın daireye bana gelin. Sanırım saat on birde orada olacağım. Gerekeni yaparız... konuşuruz... (son derece iyi yürekli bir tavırla ekledi:) Yanılmıyorsam bu konuyla ilgili *bize gelen* son kişilerden biri siz olacaksınız...

Raskolnikov kabaca,

– Beni resmen sorguya mı çekeceksiniz? dedi.

– Nereden çıkardınız bunu? Böyle bir şeye gerek yok. Yanlış anladınız. Size bir şey söyleyeyim mi, her fırsatı değerlendiri-

yorum, sonra... hem sonra bu arada yaşlı kadına rehin bırakmış herkesle görüştüm... onlardan bilgiler aldım... siz de sonuncusunuz... (Birden bir şeye sevinmiş gibi yükseltti sesini:) Ah, evet, sırası gelmişken! (Razumihin'e döndü.) Şimdi aklıma geldi. Nasıl unutmuşum!.. Anımsıyor musun, şu Nikolaşka yüzünden başımın etini yemiştin... (Gene Raskolnikov'a döndü.) Biliyorum, ben kendim de biliyorum çocuğun tertemiz olduğunu, ama elden ne gelir... Mitka'nın üzerine düşmemiz de gerekti... İşin püf noktası nerede biliyor musunuz... siz merdivenlerden çıkarken... izin verin... saat sekiz sularında oradaydınız siz, değil mi?

– Evet, sekiz sularında, diye karşılık verdi Raskolnikov.

Ama o anda canı sıkıldı verdiği bu yanıta. Bunu söylemeseydi daha iyi olacağını hissetmişti.

– Peki merdivenden çıkarken hiç değilse siz görmediniz mi ikinci katta dairenin kapısının açık olduğunu? Anımsamıyor musunuz? Orada çalışan iki işçiyi, hiç değilse birini görmediniz mi? Boya yapıyorlardı orada. Hiç fark etmediniz mi? O çocuklar için çok önemli bu, çok!..

Raskolnikov anımsamaya çalışıyormuş gibi, tane tane konuşarak,

– Boyacılar mı dediniz? dedi. Hayır görmedim... (O anda büyük bir gerilim içindeydi. Bu soruda nasıl bir tuzağın gizli olabileceğini bir an önce anlamaya, bir şey kaçırmamaya çalışıyordu.) Hayır, kimseyi görmedim, kapısı açık bir daire de fark etmedim... (Bu arada tuzağın ne olduğunu anlamış, neşelenmişti.) Ancak dördüncü katta, evet, anımsıyorum dördüncü katta... Alyona İvanovna'nın karşı dairesinden bir memur taşınıyordu... evet, anımsıyorum... Çok iyi anımsıyorum bunu... Askerler bir divan taşıyorlardı, beni duvara sıkıştırmışlardı... ama boyacıları anımsamıyorum, boyacı falan görmedim... Yanılmıyorsam kapısı açık bir daire de yoktu. Evet, yoktu...

Razumihin bir şeyi anımsamış, olayı kavramış gibi bağırdı birden:

– Neden söz ediyorsun sen be adam! Boyacılar cinayetin iş-

lendiği gün çalışıyorlardı orada, oysa Rodya olaydan üç gün önce gitmişti oraya. Tutmuşsun neler soruyorsun sen de?

Porfiriy avuç içiyle alnına vurdu.

– Tüh! Günleri karıştırmışım! Allah kahretsin! İyice allak bullak etti bu iş benim kafamı. (Özür diliyormuş gibi Raskolnikov'a döndü.) Bizim için boyacıları birisinin saat sekiz sularında boya yaparken görmüş olması çok önemli. Şu anda ben de sandım ki, siz görmüş olabilirdiniz... Günleri karıştırmışım!

Razumihin canı sıkkın,

– Böyle şeylerde dikkatli olmak gerek, dedi.

Bu arada hole çıkmışlardı. Porfiriy Petroviç ta dış kapıya kadar büyük bir nezaketle geçirdi onları. İki arkadaş yüzleri asık, canları sıkkın, çıktılar sokağa. Bir süre hiç konuşmadılar. Neden sonra derin bir göğüs geçirdi Raskolnikov...

VI

Razumihin Raskolnikov'un öne sürdüğü düşüncelerini var gücüyle çürütmeye çalışırken telaşlı, yineleyip duruyordu:

– ... İnanmıyorum! Böyle bir şeye inanamam ben!

Bu arada Bakaleyef'in pansiyonuna yaklaşmışlardı. Pulheriya Aleksandrovna ile Dunya orada bekliyorlardı onları. Razumihin kendini konuşmanın heyecanına kaptırmış, *bu konuyu* aralarında ilk kez açık açık konuştukları için heyecanlı, telaşlı, adım başı duruyordu. Raskolnikov umursamaz, soğuk,

– İnanma sen! diyordu. Her zaman olduğu gibi, bir şeyin farkında değilsin, ama ben ağzından çıkan her sözcüğü enine boyuna ölçüp biçiyordum.

– Kuşkucu bir insansın, onun için ölçüp biçmişsindir... Hımm... Evet, haklısın, şu Porfiriy çok tuhaftı bugün doğrusu, hele o alçak Zamyetov!.. Haklısın, bir şeyler vardı kafasında. Peki ama niçin? Niçin?

– Dün geceden bu yana değiştirmiş olacak düşüncesini.

– Hayır, hayır, tam tersi! Kafalarının içinde böyle saçma bir

düşünce yer etmiş olsaydı, sonra seni avlamak için olanca güçleriyle bunu belli etmemeye, kartlarını saklamaya çalışırlardı... Oysa adamlar ne kadar küstah, pervasız konuşuyorlardı.

– Bildikleri kesin şeyler olsaydı, yani gerçek delilleri olsaydı, ya da az da olsa güvenilir kuşkular taşısalardı evet, o zaman oynadıkları oyunu gizlemek gereğini duyarlardı: Böylece biraz daha bilgi toplama olanağı elde etmek için... (Ayrıca, çoktan gelip bir arama da yapmış olmaları gerekirdi!) Ama bir delil yok ellerinde, en küçük bir delil yok. Hepsi hayal, hepsi anlamsız tahminler, boş düşünceler. Bu yüzden de edepsizlikleriyle insanı şaşırtmak istiyorlar. Belki de elinde bir kanıt olmadığı için öfkeleniyordur, sıkıntısından böyle yapıyordur. Ama belki bir düşündüğü de vardır... Kafası çalışan bir insana benziyor... Kim bilir, belki de bir şeyler biliyor numarası yapıp beni korkutmak istemiştir... Adamın bir düşündüğü vardır elbet... Kim ne derse desin, bence iğrenç şeyler bunlar, kardeşim. Boş ver!

– Üstelik onur kırıcı da, evet onur kırıcı! Anlıyorum seni! Ama... Madem ki şu anda açık konuşuyoruz (sonunda bu konuyu açık konuştuğumuz çok iyi oldu, sevindim buna!) sana açıkça söyleyebilirim artık, bunun, yani böyle şeyler düşündüklerinin hanidir farkındaydım. Gerçi belli belirsiz bir kuşkudan başka bir şey değil onlarınki, ama ne hakla düşünebiliyorlardı böyle bir şeyi! Nasıl cesaret edebiliyorlardı! Nereden geliyordu onlardaki bu kuşkunun kökleri? Onlara bunun için ne kadar kızdığımı, öfkelendiğimi bilsen! Düşün bir kere: Yoksulluğun pençesinde kıvranan, ruhsal bunalım içinde, sayıklamalarla sürüp gidecek ağır bir hastalığın başlangıcında, (belki de başlamıştır bu hastalığı, bunu unutma) kuruntulu, kendine saygısı olan, gururlu bir üniversite öğrencisi küçücük odasında altı ay kimseyle görüşmeden kapalı kaldıktan sonra üzerinde eski püskü bir gömlek, ayaklarında altları delik pabuçlar, birtakım polis memurlarının karşısında bulur kendini, memurların hakaretlerine katlanır. Orada hiç bilmediği bir borcu olduğunu öğrenir. Saray danışmanlarından Çebarov diye birinin karakola verdiği ödeme süresi geçmiş bir borç senedini

uzatırlar ona. Ağır boya kokusu, otuz derece bunaltıcı bir sıcak, odanın boğucu havası, kalabalık, bir gün önce evine gittiği yaşlı bir kadının öldürüldüğü üzerine söylenenler... bütün bunların yanında bir de boş midesi... Çocuğun elinde mi bayılmamak! Bütün kuşkuların temeli bu işte! Kahretsin! Bunun can sıkıcı bir şey olduğunu biliyorum Rodya, senin yerinde olsam ben ne yapardım biliyor musun, gözlerinin içine bakarak basardım kahkahayı ya da daha iyisi: Suratlarına şöyle okkalıcasından bir tükürürdüm, hepsine ağzıma geleni söylerdim. En iyisi öyle yapmak! Tükür suratlarına Rodya! Canını sıkma! Ayıp yani bu yaptıkları!

"Doğrusu çok güzel özetledi," diye geçirdi içinden Raskolnikov. Canı sıkkın,

– Tüküreyim mi? diye mırıldandı. Öyle ama, yarın gene sorguya çekecekler beni! Yarın da dert anlatmak zorunda kalacağım onlara... Dün meyhanede şu Zamyetov'la konuşacak kadar küçüldüğümü düşündükçe bile canım sıkılıyor...

– Allah kahretsin! Ben kendim gideceğim Porfiriy'e! *Bir akraba* olarak sıkıştıracağım onu. Her şeyi anlatacak bana. Zamyetov'a gelince...

"Sonunda anladı!" diye geçirdi içinden Raskolnikov.

Razumihin birden Raskolnikov'un omzunu tuttu.

– Dur hele! diye bağırdı. Dur!.. Demin saçmaladın sen! Şimdi anladım: Evet saçmaladın! Tuzak neresinde bunun? Boyacıları sana sormasının bir tuzak olduğunu söylüyorsun. Düşünsene: *Bunu* sen yapmış olsaydın, o dairede işçilerin boya yaptıklarını gördüğünü söyler miydin hiç?.. Görmüş olsaydın bile "görmedim" derdin. Kendini ele verecek bir şeyi kim söyler?

Raskolnikov isteksiz, tiksinir bir tavırla karşılık verdi:

– *O işi* ben yapmış olsaydım boyacıları da, o daireyi de gördüğümü kesinlikle söylerdim.

– Niçin kendini ele veresin ki?

– Çünkü sorgu sırasında yalnızca köylüler, bir de hiç deneyimi olmayan çaylaklar her şeyi inkâr ederler. Çok az da olsa kafası çalışan, görmüş geçirmiş bir insan ise eldeki sağlam bilgileri elinden geldiğince doğrulamaya çalışır. Yalnız bu bilgile-

ri başka bir biçimde yorumlar, başka, beklenmedik anlamlar alacak biçime sokar. Onları bambaşka bir ışık altına koyar. Porfiriy benim de kesinlikle böyle bir yanıt vereceğimi, yanıtımın gerçeğe yakın olması için, kesinlikle, işçileri gördüğümü söyleyeceğimi, bu konuda birtakım açıklamalarda bulunacağımı hesaba katmış olabilir...

– Öyle ama, o zaman hemen şunu söyleyecekti sana: İşçiler iki gün öncesinden kesinlikle orada olmadıklarına göre, bu durumda sen cinayet günü saat yedi ile sekiz arası kesinlikle oradaydın. Böylece avlamış olacaktı seni!

– Evet, bunu hesaba katmıştı. Benim düşünmeye zaman bulamayacağımı, gerçeğe yakın bir yanıt vermek için acele edeceğimi, iki gün öncesinden orada işçilerin olamayacağını akıl edemeyeceğimi düşünmüş olsa gerek.

– Nasıl akıl edemez bunu insan?

– Çok kolay! Kurnaz insanların böyle basit şeylerde kendilerini ele vermeleri daha kolaydır. İnsan ne denli kurnazsa, basit konularda tuzağa düşeceğinden o denli az kuşku eder. En kurnaz bir insanı en basit şeylerde avlamaya çalışmalısın. Senin sandığın kadar aptal biri değil Porfiriy...

– Öyleyse, alçağın teki!

Gülmekten kendini alamadı Raskolnikov. Bu son sözlerini söylerken gösterdiği heyecan ile istek birden tuhaf gelmişti ona. Oysa o dakikaya kadar (belli bir amacı olduğu, kendini buna zorunlu hissettiği için olacak) hep kederli bir tiksintiyle konuşmuştu.

"Bazı konulardan hoşlanmaya başladım!" diye geçirdi içinden.

Ama tam o anda birden, aklına beklenmedik, rahatsız edici bir düşünce gelmişti. Bir huzursuzluk hissetmişti içinde. Huzursuzluğu giderek büyüyordu. Bu arada Bakaleyef'in pansiyonunun kapısına gelmişlerdi. Raskolnikov birden,

– Sen yalnız gir, dedi, ben biraz sonra geleceğim.

– Nereye gidiyorsun? Kapıdan dönülür müymüş!

– Bir yere gitmem gerek, gitmem gerek. Bir işim var... Yarım saat sonra gelirim... Öyle söyle onlara.

– Pekâlâ, ben de seninle geliyorum!

– Bana acı mı çektirmek istiyorsun!

Raskolnikov sesinde öylesine acıklı bir öfkeyle, bakışında öylesine derin bir umutsuzlukla bağırmıştı ki, eli ayağı boşalmıştı Razumihin'in. Merdiven başında bir süre durup arkadaşının, evinin bulunduğu sokağa doğru hızlı adımlarla gidişini içi sızlayarak izledi. Sonra, dişlerini de, yumruklarını da sıkarak hemen o gün Porfiriy'e gitmeye, onu limon gibi sıkmaya, kafasında ne var ne yok hepsini öğrenmeye karar verip, uzun zamandır onları büyük bir endişeyle beklemekte olan Pulheriya Aleksandrovna'yı yatıştırmak için merdivenleri çıkmaya başladı.

Raskolnikov evine geldiğinde şakakları terden sırılsıklamdı. Güçlükle soluk alıyordu. Hızlı adımlarla çıktı merdivenleri, kapısı kilitlenmemiş odasına girdi, hemen kapının çengelini taktı. Sonra dehşet içinde, ses çıkarmadan, duvar kâğıdının arasına yaşlı kadının evinden aldığı öteberiyi sakladığı köşeye koştu. Elini deliğe soktu, duvar kâğıdıyla duvar arasındaki boşlukta birkaç dakika dikkatle dolaştırdı elini. Her köşesini, duvar kâğıdının her kıvrımını aradı. Aradığını bulamayınca ayağa kalktı, derin bir soluk aldı. Biraz önce Bakalayef'in kapısına vardıklarında birden bir kuşku düşmüştü içine: Ya bir zincir, bir kol düğmesi, ya da bunların sarılı olduğu, üzerinde yaşlı kadının el yazısı olan küçük bir kâğıt parçası gözden kaçmış, deliğin bir köşesine sıkışmışsa... sonra beklenmedik bir anda çürütülemeyecek kanıtlar olarak karşısına çıkarsa?

Düşüncelere dalmış, köşede dikiliyordu. Tuhaf, zoraki, anlamsız bir gülümseme dolaşıyordu dudaklarında. Neden sonra kasketini aldı, sessizce çıktı odadan. Kafasının içi karmakarışıktı. Avlu kapısından dalgın, çıkıyordu. Birisinin gür sesini duydu:

– Hah işte kendileri!

Kapıcı küçük odasının kapısında dikilmiş, esnaf kılıklı, üzerinde pijamaya benzeyen bir şey olan yelekli, uzaktan bir köylü kadını andıran orta boylu bir adama onu gösteriyordu. Kir pas içinde bir kasket vardı adamın başında. Başı sanki öne sarkık gibi olduğu için kamburmuş gibi duruyordu. Pörsük, bu-

ruş buruş bir yüzü vardı. Ellisini aşkın gösteriyordu. Küçük, çukura kaçmış gözleri kederli, sert, keyifsiz bakıyorlardı.

Kapıcının yanına gitti Raskolnikov.

– Ne var? diye sordu.

Esnaf kılıklı adam alttan alttan dikti ona gözlerini. Hiç acele etmeden dikkatle, ısrarla yukarıdan aşağı süzdü onu. Sonra ağır ağır döndü, tek sözcük etmeden yürüdü, avlu kapısından çıkıp gitti.

– Neler oluyor? diye bağırdı Raskolnikov.

– Ben ne bileyim, adam geldi, üniversite öğrencisi falanca, (sizin adınızı söyledi,) burada mı oturuyor, kimin yanında kalıyor, diye sordu. Tam o sırada da siz indiniz. Sizi gösterdim ona, ama adam çekti gitti. Ne iştir anlamadım.

Kapıcı da şaşırmıştı. Ama çok şaşırmışa benzemiyordu. Bir an düşündükten sonra o da döndü, odasına girdi.

Raskolnikov esnaf kılıklı adamın arkasından koştu. Adam karşı kaldırımda gene öyle hiç acele etmeden, başı önünde, derin düşüncelere dalmış gibi, ağır adımlarla yürüyordu. Çok geçmeden yetişti ona Raskolnikov, ama bir süre arkası sıra yürüdü. Sonra yanına geçti. Yandan baktı yüzüne. Adam hemen farkına varmıştı onun yanına geldiğinin. Birden başını çevirip baktı yüzüne. Ama sonra bakışını yere indirdi gene.. Böylece hiç konuşmadan yan yana bir dakika kadar yürüdüler. Sonunda Raskolnikov sesini çok yükseltmeden sordu:

– Kapıcıya... beni sormuşsunuz?

Esnaf kılıklı adam karşılık vermedi. Dönüp bakmamıştı bile Raskolnikov'a. Gene bir süre konuşmadan yürüdüler.

– Nedir sizin bu yaptığınız?.. Gelip beni soruyorsunuz... sonra da ağzınızı açıp bir şey söylemiyorsunuz... Ne demek oluyor bu?

Raskolnikov'un sesi titriyordu. Sözcükler güçlükle çıkıyordu ağzından.

Esnaf kılıklı adam bu kez bakışını kaldırdı; öfkeli, nefret dolu bir bakışla yukarıdan aşağı süzdü Raskolnikov'u. Birden sakin, ama açık seçik, anlaşılır bir biçimde,

– Katil! diye söylendi.

Raskolnikov adamın hemen yanında yürüyordu. Birden ayaklarının bağı çözüldü, sırtından soğuk bir ürperti geçti, kalbi bir an durdu sanki. Sonra zincirden boşalmış gibi bu kez güm güm vurmaya başladı. Böylece yan yana yüz adım kadar gene hiç konuşmadan yürüdüler.

Adam başını çevirip bakmıyordu ona. Raskolnikov güç işitilir bir sesle,

– Ne diyorsunuz siz?.. diye mırıldandı. Nedir... kimdir katil?

Adam daha anlaşılır, daha etkileyici bir sesle,

– *Sensin*, dedi.

Dudaklarında kin dolu bir zafer sevincini yansıtan bir gülümsemeyle bir kez daha baktı Raskolnikov'un solgun yüzüne, ölgün bakışlı gözlerinin içine. Bu arada bir kavşağa gelmişlerdi. Esnaf kılıklı adam sola saptı, sağına soluna bakmadan yürüdü. Raskolnikov olduğu yerde kalakalmıştı. Uzun süre baktı adamın arkasından. Elli adım kadar uzaklaştıktan sonra durdu adam, döndü, hâlâ olduğu yerde kıpırdamadan duran Raskolnikov'a baktı. O kadar uzaktan seçmek olanaksızdı ama, adamın dudaklarında bu kez de o kin dolu soğuk, zafer sevinci dolu gülümsemesi var gibi gelmişti Raskolnikov'a.

Raskolnikov geri döndü, sessiz, güçsüz adımlarla, dizleri titreyerek, içinde korkunç bir üşümeyle odasına çıktı. Kasketini çıkarıp masanın üzerine bıraktı. On dakika kıpırdamadan durdu olduğu yerde. Sonra bitkin bir durumda divana attı kendini; ağır hastaymış gibi, inleyerek iyice yerleşti yatağın içinde. Gözleri kapalıydı. Yarım saat kadar öyle yattı.

Bir şey düşünmüyordu. Birtakım düşünceler, ya da düşünce kırıntıları, birtakım hayaller karmakarışık, dönüp duruyorlardı kafasının içinde. Daha çocukluğunda gördüğü, ya da bir yerde yalnızca bir kez karşılaştığı, o güne dek hiç anımsamadığı birtakım insanların yüzleri; V..... Kilisesi'nin çan kulesi; bir meyhanede bir bilardo masası, masanın yanında bir subay, bodrum kat bir tütüncü dükkânında puro kokusu, bir meyhane, bulaşık sularıyla ıpıslak, basamakları yumurta kabuğu içinde kapkaranlık bir arka merdiven; bir yerden gelen, insanları pazar ayinine çağıran bir çan sesi... Bütün bunlar peş peşe

değişerek bir kasırga gibi dönüp duruyorlardı kafasının içinde. Bazılarından hoşlanıyordu bile, gitmelerini istemiyordu, tutmak istiyordu onları, ama yapamıyordu, sönüp kayboluyorlardı. İçinden doğru bir şey sıkıştırıyor, eziyordu onu. Ama pek öyle güçlü değildi bu. Arada bundan hoşlanıyordu bile. Bedeninde dolaşan hafif ürperti sürüyordu. Bunu hissetmek bile hoşuna gidiyordu.

Birden Razumihin'in çabuk ayak sesini, birisiyle konuştuğunu duydu. Gözlerini kapayıp uyuyor gibi yaptı. Razumihin kapıyı açtı. Kararsız, bir süre bekledi kapıda. Sonra sessizce girdi odaya, dikkatlice divana yaklaştı. Nastasya'nın fısıltısı duyuldu:

– Elleme! Bırak uyusun! Sonra yer yemeğini.

– Haklısın, dedi Razumihin.

İkisi de usulca çıktılar odadan, kapıyı kapadılar. Aradan yarım saat daha geçti. Raskolnikov gözlerini açtı, yeniden sırtüstü döndü, ellerini başının altına koydu...

"Kimdir bu adam? Yerden bitmiş gibi karşıma çıkan bu adam kimdir? Neredeydi? Ne gördü? Her şeyi görmüş olduğu kesin. O anda nerede olmuş olabilir? Nereden bakmış olabilir bana? Ortaya çıkmak için niçin bunca zaman bekledi? Peki ama, nasıl görmüş olabilir?.. Nasıl?.. Hım... (Üşüyordu Raskolnikov, titriyordu.) Ya Nikolay'ın kapının arkasında bulduğu kutu... O da olacak şey miydi peki? Suç kanıtları... Küçücük bir noktayı gözden kaçırırsan bir Mısır piramidi büyüklüğünde delil olarak dikilir karşına! Bir sinek uçtu, o da gördü işte! Olacak şey mi bu yani?"

Güçten düştüğünü, bedeninin zayıfladığını hissediyordu. Bu tiksindiriyordu onu. Acı acı gülümseyerek sürdürdü düşünmeyi:

"Bunu bilmem gerekirdi. Aklım başımdayken, kendimi *biliyorken* ne cesaretle baltayı aldım, elimi kana buladım? Önceden bilmem gerekirdi... (umutsuzluk içinde mırıldandı:) Eh! Evet, böyle olacağını biliyordum da!.."

Aklına gelen bir düşüncenin karşısında zaman zaman kalakalıyordu:

"Hayır, öyle yaratılmış olamazlar o insanlar. Her şeyi yapmasına izin verilen gerçek *hükümdar* Toulon'u yıkar, Paris'te insanları keser, ordusunu Mısır'da *unutur*, Moskova seferinde yarım milyon insanı yok eder, Vilna'da bir sözcük oyunuyla paçasını kurtarır, sonra ölünce de heykelini dikerler... Demek *her şeyi* yapmasına izin vardır. Hayır, bu tür insanların bedenleri tunçtandır anlaşılan!"*

Ansızın aklına gelen başka bir düşünce güldürdü onu:

"Napoléon, piramitler, Waterloo bir yanda... öte yanda dul bir memur karısı, sıska, iğrenç bir kocakarı, ona buna faizle para veren, rehin aldığı eşyaları karyolasının altında kırmızı bir kutuda saklayan bir pislik, bir tefeci... Hiç değilse bizim Porfiriy Petroviç'e nasıl anlatırsın bunu!.. İnanır mı böyle bir şeye?.. Önce estetik engeldir buna: "Ne yani, bir "kocakarının" karyolasının altına girer mi hiç Napoléon! Aman ne iğrenç!.."

Zaman zaman sayıklar gibi olduğunu hissediyordu. Sıtma nöbetli bir heyecana kaptırıyordu kendini. Kesik kesik, heyecanlı şeyler geliyordu aklına:

"Kocakarı saçma! Belki de bir yanılgıydı kocakarı... önemli olan o değil şimdi! Yalnızca bir hastalıktı kocakarı... bir an önce yenmek istedim onu... Bir insanı öldürmedim ben, bir prensibi öldürdüm! Prensibi öldürmesine öldürdüm ama, onu aşıp öte yana geçmedim, bu yanda kaldım gene... Ancak öldürebildim. Ne var ki, anlaşılan onu da yapamadım... Prensip mi? Ne diye sosyalistlere küfrediyordu şu salak Razumihin? Çalışkan, ticareti seven insanlardır onlar. "Genel mutluluk" için çalışırlar... Hayır, bir kez verildi bana bu yaşam, bir daha gelmeyeceğim dünyaya. "Genel mutluluğu" bekleyecek zamanım yok benim, bekleyemem. Ben de yaşamak istiyorum, yoksa hiç yaşamayayım daha iyi. Evet, ne olmuş? "Genel mutluluk" uğruna aç annemin yanından cebimdeki bir rubleyi

(*) Birinci Napoléon'un yaşamından olaylara gönderme yapılıyor: Toulon'un alınması (17 Aralık 1793); Paris'te 1795 Ayaklanması'nın bastırılması; Mısır Seferi (1799) sırasında General Napoléon ordusunu Mısır'da bırakıp acele Fransa'ya döndü, iktidarı ele geçirdi; 1812 yılında "büyük ordunun" yenilmesi. Napoléon'un yenilgiden sonra söylediği söz: "Büyükle gülünç olan arasında yalnızca bir adım vardır" (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısının dipnotu).

avucumda sımsıkı tutarak geçip gitmek istemiyorum ben. Ne diyorlar: "Genel mutluluk için bir tuğla da ben taşıyorum, içim rahat, mutluyum".* Ha, ha!.. Peki benim mutluluğum ne olacak? Beni niçin unutuyorsunuz? Öyle ya, ben de bir kez geldim bu dünyaya, benim de tek yaşamım var, ben de mutlu olmak istiyorum... (Aklını yitirmiş gibi gülümsedi birden.) Eh, estetik bir böcekten başka bir şey değilim ben... (Bu düşünce hoşuna gitmişti. Kin dolu bir sevinçle bu düşünceye sarılmış, onu didik didik ediyor, onunla sanki oynuyordu.) Evet, gerçekten bir böceğim ben. Önce, bir böcek olduğumu düşündüğüm için bir böceğim. İkincisi, sözde, kişisel çıkarımı düşünmediğime, ya da kişisel bir hırsımın olmadığına, yalnızca güzel, yüce bir amaç için çalıştığıma tam bir ay Büyük Varlığı tanık gösterip durduğum için bir böceğim... Ha, ha, ha!...

Üçüncü olarak da, olası bir adalet duygusunu ağırlık ölçüsüyle, metreyle, aritmetikle ölçmeyi düşündüğüm için... Böceklerin en işe yaramazını aldım, ilk adımım için bana gerekli olanı, ne biraz azını, ne de fazlasını (fazlası, kadının vasiyeti üzerine bir manastıra gidecekti sanırım... Ha, ha, ha!..) almak için öldürdüm... Son olarak da (dişlerini gıcırdatarak sürdürüyordu düşünmeyi:) kendim o öldürdüğüm böcekten daha iğrenç, daha pis bir böcekken, onu öldürdükten *sonra* bunu kendi kendime söyleyeceğimi önceden *sezinlemişken* bunu gene de yaptığım için bir böceğim. Bu dehşetle boy ölçüşebilecek bir duygu var mıdır acaba dünyada? Ah, ne iğrenç bir şey!.. Ah, alçaklık!.. Evet, atının üzerinde kılıcını sallayan "Peygamberi" çok iyi anlıyorum şimdi: Allah emretti, boyun eğ "tiril tiril titreyen"** yaratık!.. Pek güçlü bataryasını sokağa karşıdan karşıya yerleştirip, açıklama yapmalarına bile izin vermeden suçlu suçsuz herkese ateş eden "Peygamber" de haklıdır. Sen boyun eğ yalnızca, ey tiril tiril titreyen yaratık,

(*) Furye V. Konsideran'ın (1808-1893) ve 1840'lı yılların öteki ütopik sosyalistlerinin söyledikleri değiştirilerek onlara taş atılıyor: "Apportez sa pierre a L'édifice nouveau" (Yeni dünya için kendi taşını taşımak) (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

(**) A.S. Puşkin'in "Kuran'dan Parçalar" şiirinden (1824) (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

sakın bir şey *isteme*. Senin işin değil bu çünkü!.. Ah, asla, asla bağışlamayacağım o kocakarıyı!"

Saçları terden sırılsıklam olmuştu. Dudakları kupkuruydu, titriyorlardı. Kıpırtısız bakışını tavana dikmişti.

"Annem, kız kardeşim! Ne çok seviyordum onları! Şimdi niçin nefret ediyorum onlardan? Evet nefret ediyorum, fizik olarak nefret ediyorum, yakınımda olmalarına dayanamıyorum... Bu sabah yanına gittim annemin, öptüm onu, anımsıyorum... Onu kucaklamak, öpmek, ama bu arada yaptığımı bilseydi ne olacağını düşünmek... O zaman söylemeli miydim ona yoksa? Yapmalıydım bunu... Hım! (Üzerine çöken ağırlıktan kurtulmaya çalışırken düşünmeyi sürdürüyordu:) Annem de benim gibi olsa gerek. Öf, ne çok nefret ediyorum o kocakarıdan! Sanırım, dirilseydi bir kez daha öldürürdüm onu! Zavallı Lizaveta! Ne diye çıkageldi ki sanki o anda!.. Ama şaşılacak şeydir, sanki onu öldürmemişim gibi hiç aklıma gelmiyor zavallı... Lizaveta! Sonya! Zavallı, uysal, yumuşak, tatlı bakışlı insanlar... Sevimli insanlar... Niçin ağlamıyorlar onlar? Niçin inlemiyorlar?.. Her şeylerini veriyorlar... İçtenlikle, tatlı tatlı bakıyorlar insanların yüzüne... Sonya, Sonya! Uysal Sonya!

Kendinden geçti... Kendine geldiğinde sokaktaydı. Evden nasıl çıktığını anımsamaması tuhafına gitmişti. Akşam geç vakitti. Ortalık iyice kararmıştı. Dolunay giderek daha çok aydınlatıyordu ortalığı. Ama nedense boğucu bir hava vardı. Sokaklar kalabalıktı. Dükkân sahipleri, çalışanlar evlerine gidiyorlardı. Bazıları dolaşmaya çıkmışlardı. Kireç kokusu, toz kokusu, durgun su kokusu sinmişti havaya. Raskolnikov düşünceli, endişeli yürüyordu: Evden çıkarken bir niyeti olduğunu, bir şey yapması gerektiğini, acele etmek zorunda olduğunu anımsıyordu... Ama niyeti neydi, ne yapacaktı, niçin acele etmesi gerekiyordu, unutmuştu. Birden karşı kaldırımda birisinin durmuş, ona el salladığını fark etti. Karşıya, adamın bulunduğu kaldırıma geçti. Ama adam birden döndü, bir şey olmamış gibi, ona el sallayan o değilmiş gibi, ona bakmadan, başı önünde yürümeye başladı. "Yoksa işaret etmedi mi bana?" diye geçirdi içinden Raskolnikov. Adamın arkası sıra yürümeye

başladı. On adım gitmişti ki, birden tanıdı adamı... Bir korku düştü içine. Bugün kapıcıya onu soran adamdı bu... Kıyafeti aynıydı. Gene öyle kambur yürüyordu. Uzaktan izlemeye başlamıştı onu Raskolnikov. Kalbi küt küt çarpıyordu. Bir sokağa saptılar. Adam hâlâ dönüp bakmıyordu arkasına. "Onu izlediğimin farkında değil mi yoksa?" diye düşünüyordu. Adam büyük bir evin avlu kapısından içeri girdi. Raskolnikov hemen kapıya koştu, adamın arkasından bakmaya başladı: Dönüp arkasına bakacak mıydı, çağıracak mıydı onu? Gerçekten de, avluda birkaç adım attıktan sonra birden durmuştu adam, dönüp elini sallamıştı ona sanki. Raskolnikov hemen girdi kapıdan, yürüdü... Ama adam kaybolmuştu. İlk merdivene sapmış olacaktı. Koştu Raskolnikov. Gerçekten de iki merdiven üstten birisinin düzenli, aceleci ayak sesleri geliyordu. Tuhaftır, merdiven sanki yabancı gelmemişti Raskolnikov'a! İşte birinci kattaki pencere... Ayın hüzünlü, esrarlı ışığı pencerenin camlarından içeri süzülüyordu. İşte ikinci kat. Vay! İşçilerin boyadıkları daire bu... Nasıl olmuştu da hemen tanıyamamıştı? Önden çıkan adamın ayak sesleri birden kesilmişti: "Durmuş olsa gerek, ya da bir yere saklanmıştır." İşte üçüncü kat. Devam etse miydi çıkmaya? Ne korkunç bir sessizlikti bu... Ama sürdürdü basamakları çıkmayı. Kendi ayak sesi korkutuyordu onu, rahatsız ediyordu. Tanrım, ne karanlıktı! Adam buralarda bir yere saklanmış olmalıydı. O!.. Merdiven başındaki kapı ardına kadar açık! Bir an düşündükten sonra kapıdan içeri girdi Raskolnikov. Hol zifiri karanlıktı. Kimsecikler yoktu. Eşyaları götürmüşlerdi sanki. Parmaklarının ucuna basarak sessizce konuk odasına yürüdü. Ay ışığıyla ışıl ışıldı odanın içi. Her şey eskiden olduğu gibiydi burada: Sandalyeler, ayna, sarı divan, çerçevelerde resimler... Bakır kırmızısı koskocaman, yusyuvarlak ay pencereden içeri bakıyordu sanki. "Bu sessizlik aydan olsa gerek..." diye geçirdi içinden. "Esrarlı bir bilmece soruyordur şimdi." Odanın ortasında dikiliyor, bekliyordu. Uzun süre bekledi. Ayın sessizliği arttıkça onun yüreği daha güçlü çarpıyordu. Ağrıyordu bile kalbi. Derin bir sessizlik vardı. Ansızın, ince bir dalı kırmışlar gibi kuru bir çıtırtı duyuldu. Sonra gene

sessizlik... Uykusundan uyanan bir sinek uçtu birden, pencerenin camına çarptı, acı acı vızıldadı. Tam o anda köşede, küçük dolapla pencerenin arasında duvara asılı, köylü kadınların giydikleri çeşidinden mantoya benzer bir şey görür gibi oldu. "Nereden çıktı bu?" diye geçirdi içinden. "Öyle ya, daha önce böyle bir şey yoktu burada..." Sessizce yaklaştı, mantonun arkasında sanki birisinin gizlendiğini hissetti. Tutup usulca kaldırdı mantonun kenarını. Arkasında bir sandalye vardı. Sandalyede iyice büzülmüş, iki büklüm olmuş, başını öne eğmiş (öyle ki, yüzü görünmüyordu) yaşlı bir kadın oturuyordu. Ama o idi bu... Raskolnikov bir süre dikildi başında. "Korkuyor," diye geçirdi içinden. Yavaşça çıkardı baltayı ilmikten, yaşlı kadının tepesine indirdi. Bir kez daha indirdi. Ama çok tuhaftı: Kıpırdamamıştı bile yaşlı kadın. Odundan yapılmıştı sanki. Korktu Raskolnikov, eğilip yakından baktı, incelemeye başladı onu. Ama yaşlı kadın bu kez daha çok öne eğdi başını. O zaman Raskolnikov yere kadar eğilip alttan baktı yüzüne. Birden dehşet içinde dondu kaldı. Yaşlı kadın gülümsüyordu... Güldüğünü Raskolnikov duymasın diye var gücüyle kendini tutmaya, sessiz olmaya çalışarak kıs kıs gülüyordu. Birden yatak odasının kapısı azıcık aralandı gibi geldi ona. Orada da birileri kıs kıs gülüyor, fıs fıs konuşuyorlardı sanki. Çılgın bir öfkeye kapıldı: Var gücüyle baltayı kocakarının başına indirmeye başladı. Ama onun baltayı her indirişinde yatak odasındaki fısıldaşmalar, gülüşmeler artıyordu. Kocakarının bedeni de artık kahkahalarla gülmeye başladığı için sarsılıyordu. Dönüp kaçmak istedi. Ama hol insan doluydu. Dış kapı ardına kadar açıktı. Sahanlıkta, merdivenlerde, merdiven boyunca ta aşağılara kadar her yerde insanlar üst üsteydi, iğne atsan yere düşmezdi... Herkes ona bakıyordu. Ama gizleniyorlardı sanki, onu kolluyorlardı, hiç ses çıkarmıyorlardı!.. Yüreği sıkıştı Raskolnikov'un. Bacaklarını kıpırdatamıyordu. Kocaman olmuşlardı sanki... Bağırmak istedi... birden uyandı.

Derin bir soluk aldı. Ama tuhaftır, gördüğü düş hâlâ sürüyordu sanki: Odasının kapısı ardına kadar açıktı. Eşikte hiç tanımadığı bir adam dikiliyor, gözlerini ayırmadan ona bakıyordu.

Raskolnikov gözlerini tam açmamıştı ki, hemen tekrar kapadı. Kıpırdamadan sırtüstü yatıyordu. "Gördüğüm düş mü sürüyor acaba?" diye geçirdi içinden. Sonra hafiften araladı kirpiklerini: Yabancı aynı yerinde duruyor, ona bakmayı sürdürüyordu. Birden eşiği dikkatlice geçti, arkasından kapıyı usulca kapadı, masanın yanına gitti, bir dakika kadar dikildi orada (bu arada hiç ayırmıyordu bakışını Raskolnikov'dan) sessizce, hiç ses çıkarmadan divanın önündeki sandalyeye oturdu. Şapkasını hemen yanına yere bıraktı, sonra iki elini bastonuna koydu, çenesini de ellerinin üzerine. Uzun süre beklemeye hazırlandığı belliydi. Raskolnikov'un kırpışan kirpikleri arasından gördüğü kadarıyla, orta yaşlı, şişmanca, beyaz denecek kadar açık sarı, gür sakallı biriydi bu.

Aradan on dakika kadar geçti. Hava kararmak üzereydi. Derin bir sessizlik vardı odanın içinde. Merdivenlerde bile çıt yoktu. Yalnızca uçup uçup pencerenin camına çarpan bir sineğin vızıltısı duyuluyordu. Sonunda dayanamadı artık Raskolnikov. Birden doğruldu, divana oturdu.

– Evet, söyleyin bakalım, nedir istediğiniz?

Yabancı sakin sakin gülümseyerek,

– Uyumadığınızı, uyur numarası yaptığınızı anlamıştım zaten, dedi. İzninizle tanıtayım kendimi: Arkadiy İvanoviç Svidrigaylov...

Dördüncü Bölüm

I

Bir kez daha sordu kendi kendine Raskolnikov: "Gördüğüm düş mü sürüyor yoksa?" Beklenmeyen konuğa dikkatle, kuşkuyla bakıyordu. Sonunda yüksek sesle, duruma akıl erdiremiyormuş gibi şaşkın, sordu:

– Svidrigaylov mu dediniz? Çok saçma! Olacak şey değil bu!

Onun böyle bağırmasını hiç yadırgamamışa benziyordu konuk.

– İki nedenle uğradım size, dedi. Önce, tanışmak istedim sizinle. Çünkü uzun zamandır ilginç, çok iyi bir insan olduğunuzu duyuyorum. Sonra, kız kardeşiniz Avdotya Romanovna'yı doğrudan ilgilendiren bir konuda belki de bana yardımcı olmaktan kaçınmayacağınızı umduğum için... Yardımınız olmazsa benimle ilgili olumsuz düşünceleri yüzünden kız kardeşiniz beni avlu kapısından bile sokmaz sanırım, oysa sizin yardımınızla umarım...

Raskolnikov birden kesti konuğun sözünü:

– Yanlış umuyorsunuz.

– İzninizle sorabilir miyim, dün geldiler Petersburg'a, değil mi?

Yanıt vermedi Raskolnikov.

– Evet biliyorum, dün geldiler. Ben de önceki gün geldim. Bu konuda şunu söyleyeceğim size Rodion Romanoviç, kendimi temize çıkarmaya çalışmayı gereksiz buluyorum, ama izin verin şu kadarını açıklayayım: Önyargılarımızı bir yana bırakıp sağlıklı düşünecek olursak, gerçekten de bu işte hangi bakımdan suçlu sayılabilirim ki ben?..

Ağzını açmadan ona bakmayı sürdürüyordu Raskolnikov.

– Bana yüklenen suç, evimde kalan kimsesiz bir kıza sarkıntılık etmem, "iğrenç önerilerimle onu küçük düşürmem" değil midir? (Önce kendim söylüyorum bunu.) Ama kabul edin, ben de bir insanım... *et nihil humanum...** Sözün kısası, ben de kaptırabilirim kendimi, sevebilirim (kuşkusuz, bizim elimizde olan şeyler değildir bunlar). O durumda her şeyin anlaşılması çok kolay olurdu... Bütün sorun şurada: Bir canavar mıyım ben, yoksa bir kurban mı? Peki ama nasıl bir kurban? Gerçekten de, sevdiğim insana birlikte Amerika'ya ya da İsviçre'ye kaçmayı önerirken belki en içten saygılarımla, içtenliğimle yapmıştım bunu. İkimizin de mutlu olmamızdı tek isteğim!.. Bildiğiniz gibi, mantık tutkuların etkisindedir her zaman. Böylece belki kız kardeşinizden çok kendime zararım dokundu. Öyle değil mi?

Raskolnikov iğreniyormuş gibi kesti sözünü:

– Sorun hiç de bu değil... ister haklı olun, ister haksız, düpedüz iğreniyorum sizden... Sizinle uğraşacak zamanım yok, defolup gidin buradan!..

Birden kahkahayla gülmeye başladı Svidrigaylov. İçtendi kahkahaları.

– Vay canına, siz... kandırmak hiç kolay değil sizi! Kurnazlık yapayım dedim, ama sökmedi. Asıl noktaya parmak bastınız!

– Ama hâlâ kurnazlık yapmayı sürdürüyorsunuz.

Svidrigaylov içtenlikle gülümsedi.

(*) İnsanca bir şey (Latince). Romalı ünlü dram yazarı Terehtsiya'nın (MÖ 2. yüzyıl) "Kendine işkence eden insan" komedisinden ünlü "*Homo sum et nihil humanum a me alienum puto*" tümcesinin değiştirilmiş biçimi (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

– Ne olmuş yani? Ne olmuş yani? diye yineledi. *Bonne guerre** dedikleri şey değil mi bu... Hoş görülebilecek bir kurnazlık!.. Ama sözümü bitirmeme izin verin. Her ne ise, gene de anlatacağım size: Bahçedeki o olay olmasaydı herhangi bir tatsızlık çıkmayacaktı. Marfa Petrovna...

Kabaca kesti sözünü Raskolnikov:

– Marfa Petrovna'yı öteki dünyaya siz göndermişsiniz, öyle diyorlar...

– Bunu da mı duydunuz? Nasıl duymayacaktınız ki... Sizin bu sorunuza gelince, bu konuda vicdanımın çok rahat olmasına karşın, doğrusu size ne söyleyeceğimi bilemiyorum. Böyle bir şeyin söz konusu olmadığına inanmanızı isterim. Çünkü inceden inceye araştırıldı her şey. Tıp yönünden yapılan araştırma sonucunda da anlaşıldı ki, tıka basa yemek yedikten, bir şişeye yakın da şarap içtikten hemen sonra banyoya girdiği için kalp durması sonucu ölmüştür Marfa Petrovna. Bundan başka bir neden bulamadılar... Hayır efendim, zaman zaman, özellikle de buraya gelirken trende hep düşündüm kendi kendime: Bu... felakette benim bir etkim olmuş mudur acaba, diye... onun sinirlerini bozmuş, ya da buna benzer bir şey yapmış olabilir miyim? Ama böyle bir şeyin kesinlikle olmadığı sonucuna vardım.

Raskolnikov gülmeye başladı.

– Ne diye böyle üzülüyorsunuz efendim!

– Niçin gülüyorsunuz? Onu kırbaçladığımı mı düşünüyorsunuz. Topu topu iki kırbaç vurdum, ama o kadar hafif ki, izi bile yoktu... Aşağılık bir adam olduğumu düşünmeyiniz lütfen. Bu yaptığımın ne kadar çirkin bir şey olduğunu bilmiyor değilim. Marfa Petrovna'nın da benim bu, nasıl söylesem, kendimi kız kardeşinize kaptırmamdan belki de hoşnut olduğunu çok iyi biliyorum. Kız kardeşinizin olayı sonuna kadar sömürüldü. Üç gün evden çıkamadı Marfa Petrovna. Kasabaya inmeye yüzü mü kalmıştı... O mektup yüzünden orada herkes nefret ediyordu ondan. (Mektubun okunması olayını duymuş olmalısınız?) İşte tam o anda da benim iki kırbacım gökten in-

(*) *Bonne guerre* (Fransızca). Oyunun kuralına uygun, açıkça, erkekçe.

miş gibi geliyor! Hemen arabayı hazırlamalarını söyledi!.. Bazı kadınların, çok çok öfkelenmiş gibi yapmalarına karşın, aşağılanmaktan hoşlandıklarını söylemeyi bile gerekli görmüyorum burada. Herkeste vardır bu duygu. İnsanlar aşağılanmayı genelde çok, hem de pek çok severler. Farkına vardınız mı bunun bilmem? Hele kadınlarda daha da güçlüdür bu duygu. Dahası, denebilir ki bir eğlence bilirler bunu.

Raskolnikov bir ara kalkıp dışarı çıkmayı, böylece bu görüşmeye son vermeyi düşünecek oldu. Ne var ki biraz merak, dahası, biraz da gizli bir hesap bunu yapmaktan alıkoydu onu. Dalgın,

– Kavgadan hoşlanır mısınız? diye sordu.

Svidrigaylov sakin,

– Hayır, hiç hoşlanmam, dedi. Marfa Petrovna ile de hemen hiç kavga etmemişizdir. Çok iyi geçiniyorduk. Her zaman hoşnuttu benden. Yedi yıllık evliliğimiz süresince kırbacı (bütünüyle başka bir anlamda olan birini saymazsak) topu topu iki kez kullandım: Birincisi, evlenmemizden iki ay sonra, köye gelmemizden hemen sonra... bir de bu sonuncu işte. Beni katı yürekli bir canavar, geri kafalı biri sandınız galiba. Hah, hah, hah... Şimdi aklıma geldi: Anımsıyor musunuz, Rodion Romanoviç, bundan birkaç yıl önce, gazetelerde her şeyin açıkça yazılabildiği o mutlu günlerde (adını unuttum) soylu bir kişi trende Alman bir kadını kırbaçlamıştı? Gazeteler o soylu kişiyi yerden yere vurmuşlardı, anımsıyor musunuz?* Yanılmıyorsam "Yüzyıl'ın çirkin olayı" da o yıl olmuştu.** Anımsıyor

(*) 1860 yılının sonlarında gazeteler toprak sahibi soylu Kozlyainov'un Riji köyünden bir kadını kırbaçla dövdüğünü yazmıştı. Bu olay üzerine Dostoyevski'nin dergisi *Zaman* (1861, No. 1) Kozlyainov'u savunan *Kuzey Arısı* gazetesiyle polemiğe girmişti (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

(**) 1861 yılının başlarında *Yüzyıl* gazetesinde (No. 8) Kamni-Vinogorov'un (P. İ. Veynberg) takma adıyla bir yazısı çıkmıştı. Yazar bu yazısında Perm ilinde müzikli bir şiir toplantısında Tolmaçeva adında bir kadının "hiç utanmadan" A.S. Puşkin'in "Mısır Geceleri" şiirinden Kleopatra'nın monoloğunu "kişiyi heyecanlandırıcı" tavırlarla okuduğundan nefretle söz ediyordu. Toplumda büyük yankı uyandırmıştı bu yazı. Dostoyevski *Yüzyıl* dergisinde de çıkan bu yazıyı eleştiren iki yazı yazmış, Bayan Tolmaçeva'yı savunmuştu (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

musunuz "Mısır Geceleri"ni? Toplantılarda okunduğu günleri? Simsiyah gözler!.. Ah, gençliğimizin o güzel günleri, neredesiniz! Benim düşüncemi soracak olursanız, o Alman kadını kırbaçlayan adamın davranışını hiç onaylamıyorum, çünkü böyle bir şey... Neresini onaylayabilirim bunun!.. Bununla birlikte şunu söylemeden de edemeyeceğim: İnsanı kimi zaman çileden çıkaran öyle "Alman kadınlar" oluyor ki, sanırım ileri görüşlü hiçbir insan bu durumda kendini tutabileceğinden emin olamaz. Olaya bu yönünden bakan olmamıştı o zaman. Oysa olayın bu yönü gerçek insan yönüdür, inanın öyle!

Sözünü bitirince gene birden gülmeye başladı Svidrigaylov. Onun bir konuda kesin kararlı olduğunun, bazı şeyler düşündüğünün farkındaydı Raskolnikov.

– Yanılmıyorsam birkaç gündür kimseyle konuşmadınız? diye sordu.

– Aşağı yukarı... Yanılmıyorsam, böylesine aklı başında biri olmam şaşırttı sizi.

– Hayır, asıl sizin gerektiğinden çok aklı başında olduğunuza şaştım.

– Sorularınızın kabalığından alınmadığım için, değil mi? Yanılıyor muyum? Evet... Alınacak ne var ki bunda? (İnsanı şaşırtan bir içtenlikle ekledi:) Nasıl sorduysanız ben de öyle karşılık verdim. (Düşüncelere dalmış gibi sürdürdü konuşmasını Svidrigaylov:) İnanın hiçbir şeyle ilgilenmiyorum artık. Şu anda yaptığım bir şey de yok... Demin de söylediğim gibi, kız kardeşinizle ilgilendiğim için size yaltaklandığımı düşünebilirsiniz, haklı da sayılırsınız... Ama açıkça söyleyeyim size: Canım çok sıkılıyor! Özellikle şu son üç gündür! Bu yüzden sizinle görüştüğüme sevindim bile... Kızmayın bana Rodion Romanoviç! Ama doğrusu bir tuhaf görünüyorsunuz... Ne derseniz deyin, bir tuhaflık var üzerinizde. Özellikle şimdi, ama şu anda değil de genel olarak demek istiyorum... Peki, peki, kapatıyorum bu konuyu, kaşlarınızı çatmayın! Sandığınız kadar da ayı değilim yani...

Yüzü asıktı Raskolnikov'un. Ona bakıyordu.

– Belki hiç de ayı değilsiniz, dedi. Bana sorarsanız efendi bir

insan bile sayılabilirsiniz, ya da hiç değilse, gerektiğinde efendi olabilecek bir insan...

Svidrigaylov soğuk, dahası sanki biraz mağrur bir tavırla karşılık verdi:

– Evet, başkalarının ne düşündükleriyle pek ilgilenmem. Ayrıca, günümüzde kaba saba olmak geçerliyse... niçin kaba olmayayım... (gene gülümsedi) üstelik içimden de öyle geliyorsa...

– Burada çok tanıdıklarınızın olduğunu duymuştum. Evet, "çevresi geniş" dedikleri insanlardansınız. Öyleyken, özel bir amacınız yoksa ne diye gelip bulasınız beni...

Svidrigaylov asıl konuyu es geçip,

– Çok tanıdığımın olduğunu doğru söylüyorsunuz, dedi. Çoğuyla da görüştüm. Üç gündür sürtüp duruyorum buralarda. Benim tanıdıklarım var, beni tanıyanlar var. Giyimim kuşamım yerinde kuşkusuz, yoksul da sayılmam. Toprak reformu da pek sarsmadı beni. Ormanlarım, sulak çayırlarım olduğu için gelirimde bir azalma olmadı. Gelgelelim... köye gitmem artık. Önceleri de sıkılıyordum köyde. Üç gündür burada dolaşıp duruyorum, ne yalan söyleyeyim... Sözüm ona, kent! Söyler misiniz lütfen, ne biçim bir kent burası? Yazıcılar, her çeşidinden öğrenciler kenti! Doğrusu, yedi sekiz yıl önce buralarda serserilik ederken birçok şeyin farkına varmamışım... İnanın, artık yalnızca anatomiye güvenim kaldı!

– Ne anatomisinden söz ediyorsunuz?

Svidrigaylov gene kendisine sorulan soruyu anlamadan sürdürdü konuşmasını:

– Sizin şu kulüplerinize, Düssotlarınıza, puantlarınıza,* ya da ilerlemenize gelince, benden uzak olsun hepsi... Kim oyunda hile yapmak ister artık?

– Hiç hile yaptığınız oldu mu oyunda?

– Yapmadan olur mu? Sekiz yıl önce son derece saygın kişilerden oluşmuş kalabalık bir grubumuz vardı.... Hoş vakit geçiriyorduk. Hem biliyor musunuz, sosyetede tanınan kimselerdik. Aramızda ozanlar, zengin insanlar vardı. Hem bizde, Rus

(*) Düssot: (Dussot) Petersburg'da bir restoranın sahibi. Puant (Fransızca: point) gezinti yeri (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

toplumunda en kibar davranışlı insanlara daha çok kumarda hile yapanlar arasında rastlandığını bilmem duymuş musunuzdur? Zaten bunun için köyde aldım soluğu. Nejin ilinden mendebur bir Yunanlı'ya olan borcum yüzünden az kaldı kodesi boyluyordum. Tam o sırada Marfa Petrovna çıktı ortaya, Yunanlı'yla pazarlığa oturdu, otuz bin gümüş ruble verip kurtardı beni. (Borcumun tamamı yetmiş bindi.) Resmî nikâhla evlendik. Bir hazine gibi hemen alıp köyüne götürdü beni. Aslında beş yaş büyüktü benden. Çok seviyordu beni. Yedi yıl bir yere çıkmadım köyden. Şuna da dikkatinizi çekerim, başkasının adına düzenlenmiş otuz bin gümüş rublelik bir borç senedi vardı karımın elinde. Yani aklıma esip de şöyle bir baş kaldıracak olsam hemen işleme koyacaktı senedi! Evet, koyardı da! Kadınlarda bu tür çelişkiler her zaman bir arada bulunabilir...

– Bu senet olmasaydı kirişi kırar mıydınız peki?

– Bilmiyorum. Ne yapardım bilmiyorum. O senedi pek düşündüğüm yoktu. Bir yere gitmek istemiyordum. Canımın sıkıldığını görünce iki kez yurtdışına gitmemizi önermişti Marfa Petrovna. Ne olacak! Daha önce de gitmiştim yurtdışına, her gidişimde de çok kötü olmuştum. Aslında bir nedeni yoktu bunun. Güneş batarken gökyüzünde oluşan o kızıllık dokunuyor insana, Napoli Körfezi, deniz... bunları gördükçe sanki bir hüzün çöküyor üzerine. Bütün bunların en iğrenci de, inanın, insanın gerçekten bir şey için hüzünlenmesi! Hayır, kendi yurdunda daha mutlu oluyor insan. Burada hiç değilse her şey için başkalarını suçlayabiliyorsun, kendini temize çıkarabiliyorsun. Şimdi belki bir Kuzey Kutbu bilimsel seferine katılabilirim. Çünkü *j'ai le vin mauvais.** İçmekten de nefret ederim. Oysa şaraptan başka bir şey de kalmıyor. Denedim. Derler ki, Berg** pazar günü Yusupov Parkı'ndan kocaman bir balonla havaya yükselecekmiş, belli bir ücret karşılığında yanına insanlar da alacakmış, doğru mu bu?

(*) Sarhoşluğum kötüdür benim (Fransızca).

(**) Berg: O günlerde Petersburg'da bir eğlence, atraksiyon merkezinin sahibi. Gazete ilanlarıyla kendisinin bir bale ustası ve uçan adam olduğunu duyurmuştu (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

– Eee, siz de o balona binmeyi mi düşünüyorsunuz yoksa?

Svidrigaylov dalgın,

– Ben mi? dedi. Hayır canım... laf olsun diye söyledim...

"Gerçekten yapar mı?" diye geçirdi içinden Raskolnikov. "Ciddi mi bu adam?"

Svidrigaylov dalgın, sürdürdü konuşmasını:

– Hayır, o senedi düşündüğüm falan yoktu. Köyden ayrılmayı istemiyordu canım. Hem Marfa Petrovna doğum günümde o senedi bana vereli bir yıl oluyor. Ayrıca oldukça yüklü bir parayı da armağan olarak verdi bana. Çok zengindi. "Size ne kadar güvendiğimi görüyor musunuz Arkadiy Ivanoviç", gerçekten böyle diyordu. Böyle dediğine inanmıyorsunuz değil mi? Biliyor musunuz: Köyde iyi bir çiftlik sahibi olmuştum. Herkes tanıyordu beni çevrede. Köye kitaplar bile getirtmeye başlamıştım. Önceleri iyi karşılıyordu bunu Marfa Petrovna. Ama sonraları, kafamın karışacağını düşünerek korkmaya başlamıştı.

– Yanılmıyorsam, Marfa Petrovna'yı çok özlediniz?

– Ben mi? Olabilir. Gerçekten de özlüyor olabilirim. Aklıma gelmişken sorayım, hayaletlere inanır mısınız siz?

– Nasıl hayaletlere?

– Nasıl olacak, basbayağı hayaletlere!

– Peki siz inanıyor musunuz?

– Sanırım evet, belki de *pour vous plaire** hayır diyorum... Anlayacağınız, inanmıyorum ama, sanki...

– Ne o, görünüyorlar mı size yoksa?

Svidrigaylov tuhaf tuhaf baktı Raskolnikov'un yüzüne. Dudaklarında tuhaf bir gülümsemeyle,

– Marfa Ivanovna arada bir ziyaretime geliyor... diye mırıldandı.

– Nasıl yani?

– Üç kez geldi. İlk kez, onu toprağa verdiğimiz gün, mezarlıktan döndükten bir saat sonra göründü bana. Buraya gelmek üzere yola çıkmamdan bir gün önce. İkinci kez, önceki gün, buraya gelirken, Küçük Vişere tren istasyonunda, şafak söker-

(*) Size yaranmak için (Fransızca).

ken geldi. Üçüncü kez de, bundan iki saat önce, kaldığım evde, odada. Yalnızdım.

– Uyanıkken mi?

– Evet. Üçünde de uyanıktım. Geliyor, bir dakika kadar konuşuyor, sonra çıkıp gidiyor kapıdan. Hep kapıdan çıkıyor. Kapının sesini bile duyuyorum.

Raskolnikov birden,

– Niçin acaba, size de böyle şeylerin göründüğünü düşündüm dersiniz? diye mırıldandı.

Ama aynı anda bu söylediğine kendi de şaştı. Çok heyecanlanmıştı. Svidrigaylov şaşırmıştı.

– Demek öyle? dedi. Demek öyle düşündünüz? Gerçekten mi? Aramızda benzerliklerin olduğunu söylememiş miydim size? Hı?

Raskolnikov sert, heyecanlı bir sesle karşılık verdi:

– Hayır, öyle bir şey söylemediniz!

– Söylemedim mi?

– Söylemediniz!

– Oysa ben söyledim sanıyordum. Demin odanıza girdiğimde gözleriniz kapalı, uyuyor gibi yaptığınızı görünce kendi kendime "İşte o!" demiştim.

– O dediğiniz kimdir? diye haykırdı Raskolnikov. Neden söz ediyorsunuz?

Svidrigaylov içten bir tavırla, ne söyleyeceğini bilemiyormuş gibi,

– Neden mi söz ediyorum? dedi. Doğrusu, neden söz ettiğimi ben de bilmiyorum...

Bir dakika kadar sustular. İkisi de birbirinin gözlerinin içine bakıyorlardı.

Raskolnikov canı sıkkın, yüksek sesle,

– Saçma şeyler bunlar! dedi. Geldiğinde ne diyor size Marfa Petrovna?

– Ne mi diyor? Düşünebiliyor musunuz, en olmadık, en gereksiz şeylerden söz ediyor. İnsanın başına neler gelebiliyor anlatayım da aklınız dursun: Çileden çıkarıyor beni. İlk geldiğinde girdi içeri (biliyor musunuz, çok yorgundum: Cenaze töreni,

öteki dünyada huzur duası, ölü yemeği... Sonunda yalnız kalmıştım odamda. Bir sigara yakmış, düşüncelere dalmıştım) kapıdan girdi: "Ah Arkadiy İvanoviç, dedi, bu telaş arasında yemek salonundaki saati kurmayı unuttunuz." Gerçekten de yedi yıldır her hafta düzenli kurardım o saati, unuttuğum olursa uyarırdı beni... Sonra, ertesi gün buraya gelmek üzere yola çıkmıştım. Sabaha karşı istasyona geldim. Gece doğru dürüst uyuyamamıştım, her yanım dökülüyordu, gözlerim kapanıyordu. Bir fincan kahve ısmarlamıştım kendime. Baktım, Marfa Petrovna hemen yanı başımda sandalyede oturuyor, elinde bir deste iskambil kâğıdı: "Yolculuk için bir fal bakayım mı size Arkadiy İvanoviç?" Fal bakmakta gerçekten ustaydı. Falıma baktırmadığım için kendimi affetmeyeceğim! Korkup kaçtım yanından, tam o anda kampana çaldı... Bugün de bir aşçıdan getirttiğim berbat yemeği yedikten sonra ağırlaşmış, odamda oturuyor, sigara içiyordum... birden Marfa Petrovna süslenmiş püslenmiş, girdi kapıdan. Uzun kuyruğu yerleri süpüren, yeşil ipekli kumaştan yepyeni bir tuvalet vardı üzerinde. "Günaydın Arkadiy İvanoviç! Kıyafetimi beğendiniz mi? Aniska bu kadar güzelini dikemez." (Aniska bizim köyde usta bir terzidir. Moskova'da öğrenmiştir dikiş dikmesini. Eski, toprağa bağlı kölelerden, cici bir kızdır.) Gelip karşımda durdu, dönmeye başladı. Tuvaletine bakıyordum, sonra dikkatli dikkatli baktım yüzüne. "Ah, Marfa Petrovna, dedim, böyle önemsiz şeyler için niçin zahmet edip geliyorsunuz bana?" – "Ah Tanrım, rahatsız edilmek istemiyorsunuz demek!" Ona biraz takılmış olmak için "Evlenmek istiyorum ben, Marfa Petrovna!" dedim. "Bu sizin bileceğiniz bir şey, Arkadiy İvanoviç. Ama karınızı toprağa verir vermez evlenmeye kalkışmanız sizin için onur kırıcı bir şey. Bari iyi bir seçim yapmış olsaydınız. Biliyorum, size de, ona da yaramayacak bu. Herkesi güldüreceksiniz kendinize." Böyle dedikten sonra çıkıp gitti. Tuvaletinin kuyruğunun yere sürtünürken çıkardığı hışırtıyı bile duydum sanki. Ne saçma bir şey, değil mi?

– Yalan değil ya bu anlattıklarınız? dedi Raskolnikov.

Svidrigaylov dalgın,

– Pek yalan söylemem ben, diye karşılık verdi.

Raskolnikov'un sorusunun kabalığının farkında bile olmamış gibiydi.

– Peki daha önceleri de hayalet gördüğünüz olmuş muydu?

– Ha... hayır, oldu... oldu... Ömrümde bir kez. Bundan altı yıl önceydi. Toprağa bağlı kölelerimizden Filka adında bir adamım vardı. Onu toprağa verdiğimiz gün dalgınlığıma gelip, her zamanki alışkanlığımla "Filka, tütünümü ver!" diye seslenmiştim. Hemen içeri girmişti, doğru pipo takımlarımın bulunduğu rafa gitmişti. Oturduğum yerde şöyle düşünmüştüm: "Öç alıyor galiba benden", çünkü ölümünden birkaç gün önce çok kötü azarlamıştım onu.

"Böyle yırtık dirseklerle nasıl çıkabiliyorsun karşıma... Defol git, pis herif!" Dönüp çıkmıştı odamdan, bir daha da girmemişti. Marfa Petrovna'ya söz etmemiştim bu olaydan. Ruhuna bir dua okutmak istemiştim, ama utanmış, vazgeçmiştim.

– Bir doktora görünseniz iyi olacak.

– Siz söylemeden de farkındayım bunun. Hasta olduğumu biliyorum. Ama hastalığımın ne olduğunu bilmiyorum. Bana sorarsanız, sizden beş kat sağlıklıyım derim. Size sormak istediğim bu değildi. Hayaletlerin insanlara göründüğüne inanıp inanmadığınızı öğrenmek istemiştim. Hayalet diye bir şeyin olduğuna inanıp inanmadığınızı sormuştum.

Raskolnikov canı sıkılmış gibi, öfkeli, yüksek sesle,

– Hayır, böyle şeylere inanmıyorum! dedi.

Svidrigaylov başını hafiften önüne eğdi, başka yana bakarak kendi kendine konuşuyormuş gibi,

– Böyle durumlarda genelde ne derler insana? diye mırıldandı. Şöyle derler: "Hastasın sen. Dolayısıyla, sayıklamanın sonucu sana öyle geliyor. Aslında yok öyle bir şey." Aslında mantığın kabul edeceği bir şey değil kuşkusuz. Bu tür hayaletlerin yalnızca hastalara göründüğünü ben de biliyorum. Ama bu, hayaletlerin yalnızca hastalara göründüklerini gösterir, yoksa hayalet diye bir şeyin olmadığı anlamına gelmez.

Raskolnikov sinirli,

– Elbette yoktur, dedi.

Svidrigaylov başını yavaşça çevirip baktı Raskolnikov'a.

– Yok mudur? Öyle mi düşünüyorsunuz? Böyle düşünecek olursak (yardım edin bana): "Hayalet dediklerimiz başka dünyaların parçaları, orada yaşayan yaratıklar, o dünyaların başlangıcıdırlar, diye düşünsek... Sağlıklı insanların onları görmelerine hiç gerek yoktur, çünkü sağlıklı insan daha çok bu dünyanın insanıdır, dolayısıyla bu dünyadaki yaşamın tam olması, düzenin bozulmaması için yalnızca bu dünyanın yaşamını yaşamalıdırlar. Ama sağlığı birazcık bozulacak olursa, organizmasında bu dünyanın olan yaşam düzeni birazcık bozulursa hemen başka bir dünyanın yaşam belirtileri kendini göstermeye başlar. Hastalığı ne ölçüde ilerlerse öteki dünyaya yakınlığı da o ölçüde artar. Öldüğü zaman da bütünüyle öteki dünyaya geçer." Uzun zamandır düşünüyorum ben bunları. Öteki dünyaya inanıyorsanız, bu düşünceleri de yadırgamamanız gerekir.

– Öteki dünyaya inanmıyorum, dedi Raskolnikov.

Svidrigaylov dalgın, oturuyordu. Birden,

– Peki ya orada birtakım örümceklerden, buna benzer şeylerden başka bir şey yoksa? dedi.

Raskolnikov, "Bu adam kaçık!" diye geçirdi içinden. Svidrigaylov sürdürüyordu konuşmasını:

– Öteki dünyayı hep aklımızın ermeyeceği, çok çok büyük bir şey olarak düşünürüz! Peki ama niçin özellikle çok büyük? Bir de şöyle düşünün bakalım: Küçük bir odadır orası, köy evlerindeki banyolara benzeyen bir yer, her yanı isten kapkara, her köşesinde örümcekler... alın size öteki dünya işte. İnanır mısınız, kimi zaman böyle düşünüyorum öteki dünyayı.

Raskolnikov canı sıkkın, yükseltti sesini:

– Daha hoş, daha insaflı bir şey gelmiyor mu aklınıza?

Svidrigaylov belli belirsiz gülümsedi.

– Daha insaflı mı dediniz? Peki ama nereden biliyorsunuz, belki insaflı olanı budur? Hem size bir şey söyleyeyim mi, elimde olsa öteki dünyayı özellikle böyle yapardım ben!

Bu çirkin yanıt karşısında birden soğuk soğuk ürperdi Raskolnikov. Svidrigaylov başını kaldırdı, dikkatli dikkatli baktı onun yüzüne, ansızın kahkahalarla gülmeye başladı. Yüksek sesle,

– Düşünün, diye başladı, yarım saat öncesine kadar birbirimizi görmemiştik bile, birbirimize düşman sayılırdık, çözülmemiş bir sorun vardı aramızda. Ama biz ne yaptık... o sorunumuzu bir kenara ittik, nelerden söz etmeye başladık! Aynı tarlanın ürünü olduğumuzu söylerken haklı değil miymişim?

Raskolnikov canı sıkkın, sinirli, kesti sözünü:

– Lütfen izin verin, rica ediyorum, bir an önce söyleyiniz, niçin beni görmeye geldiniz?.. üstelik... üstelik... zamanım yok... hemen çıkmak zorundayım...

– Peki, peki... Kız kardeşiniz Avdotya Romanovna Bay Lujin'le, Pyotr Petroviç Lujin'le evleniyormuş, doğru mu bu?

– Bana kız kardeşimle ilgili soru sormasanız, onun adını ağzınıza almasanız iyi olacak! Siz gerçekten de Svidrigaylov iseniz, benim yanımda onun adını ağzınıza almaya nasıl cesaret edebiliyorsunuz, anlayamıyorum.

– Nasıl olur, buraya onunla ilgili konuşmaya geldim, adını söylemeden olur mu?

– Peki, peki, ne söyleyecekseniz çabuk söyleyin!

– Karım tarafından akrabam olan şu Bay Lujin üzerine, hiç kuşkum yok, (onu yarım saat gördüyseniz, ya da onunla ilgili güvenilir, doğru birtakım şeyler duyduysanız) bir düşünceniz oluşmuştur kafanızda. Avdotya Romanovna'nın dengi değildir o! Bana sorarsanız, bu işte Avdotya Romanovna kutsal bir görev uğruna... ailesi için düşünmeden, soylu bir davranışla kendini feda ediyor. Sizinle ilgili edindiğim bilgilerin ışığında, bu evlenme işi kız kardeşinize herhangi bir zarar gelmeden bozulursa sizin bundan mutlu olacağınızı düşündüm. Şimdi sizi tanıyınca da bundan kuşkum kalmadı.

– Çok saf, bağışlayın ama, çok küstah bir insansınız, dedi Raskolnikov.

– Kendi çıkarım için böyle konuştuğumu düşündüğünüz için böyle söylüyorsunuz. Bunu hiç dert etmeyin kendinize Rodion Romanoviç, burada kendi çıkarım söz konusu olsaydı böyle açık açık konuşmazdım sizinle. O kadar da aptal biri değilimdir. Bununla ilgili psikolojik bir tuhaflıktan söz edeceğim size. Demin size Avdotya Romanovna'ya olan sevgimin içtenli-

ğini anlatmaya çalışırken, kendimin bir kurban olduğumu söylemiştim. Ama şunu bilmenizi isterim, kız kardeşinize karşı en küçük bir sevgi yok artık içimde, en küçük... Öyle ki, buna kendim bile şaşıyorum şimdi, çünkü gerçekten de bir şeyler hissetmiştim ona karşı...

Raskolnikov sözünü kesti:

– Kuşkusuz, başka yapacak bir şeyiniz olmadığı için, ahlaksızlığınızdan...

– Gerçekten de ahlaksız bir insanım, işsiz güçsüzün biriyim. Ancak, kız kardeşiniz öylesine üstün erdemleri olan bir kız ki, elimde olmadan etkilendim, kaptırdım kendimi. Ama şimdi görüyorum, saçmaymış hepsi...

– Çok oluyor mu bunu göreli?

– Önceleri farkında olur gibiydim, ama önceki gün, Petersburg'a gelir gelmez kuşkum kalmadı. Oysa daha Moskova'dayken Avdotya Romanovna'yı kazanmak için savaşmaya, Bay Lujin'in elinden onu almak için her şeyi yapmak amacıyla Petersburg'a gittiğimi sanıyordum.

– Sözünüzü kestiğim için bağışlayın, söyler misiniz lütfen: Kısa kesemez misiniz, ziyaretinizin asıl amacını hemen söyleyemez misiniz? Hiç zamanım yok çünkü, hemen çıkmam gerekiyor...

– Seve seve efendim. Buraya gelince uzunca bir yolculuğa çıkmaya karar verdim. Bu nedenle bazı önemli işlerimi yoluna koymak zorunda hissettim kendimi. Çocukları teyzelerinin yanına bıraktım. Zengin onlar, bana hiç ihtiyaçları yok. Hem benim nasıl bir baba olduğum da ortada! Kendime yalnızca geçen yıl Marfa Petrovna'nın bana verdiği parayı aldım. Yeter bana bu para. Bağışlayın, hemen geliyorum asıl konuya. Belki de gerçekleşecek olan bu yolculuğuma çıkmadan önce şu Lujin işini bitirmek istiyorum. Bunu ondan hoşlanmadığım için yapacağımı düşünmeyesiniz. Karımla olan kavgam onun yüzünden çıkmıştı. Lujin'in evlenmesi işinin karımın başının altından çıktığını öğrenmiştim çünkü. Şimdi sizin aracılığınızla, gerekirse sizin de yanınızda, Avdotya Romanovna ile görüşmek, ona önce, Bay Lujin'den kendisine

en küçük bir yarar gelmek şöyle dursun, üstelik büyük zarar geleceğini anlatmak istiyorum. Sonra da, kendisine ettiğim kötülük için özür dileyeceğim, ona on bin ruble önermeme izin vermesini dileyeceğim kendisinden. Bu on bin ruble onun Bay Lujin'le ilişkisini koparıp atmasında kendisine yardımcı olacaktır ki, elinden gelse bunu seve seve yapacağına inanıyorum.

– Gerçekten, gerçekten delisiniz siz! diye bağırdı Raskolnikov. (Öfkelenmişti ama, daha çok şaşırmıştı.) Ne cesaretle benimle böyle konuşabiliyorsunuz?

– Böyle bağıracağınızı biliyordum zaten. Ama, bir kere, zengin biri sayılmasam da, bu on bin ruble şu anda bir işime yaramayacak benim. Yani hiç gereksinimim yok bu on bin rubleye, hiç... Avdotya Romanovna almazsa, belki daha aptalca bir yerde kullanacağım bu parayı. Bu birinci neden. İkincisi: Vicdanım bütünüyle rahat. Bir art niyetim yok çünkü. İster inanın, ister inanmayın, ama nasıl olsa siz de, Avdotya Romanovna da anlayacaksınız bunu sonunda. Gerçek şu ki, çok saygıdeğer bir insan olan kız kardeşinizin başına çok işler açtım. Büyük kötülüklerim oldu ona. Bu yüzden yürekten pişmanlık duyuyorum. Yaptıklarımı bağışlatmak, ya da karşılığını parayla ödemek için değil, kız kardeşinizin yararına olacak bir şeyler yapmış olmak, bu arada kendimin yalnızca kötü şeyler yapmak ayrıcalığımın olduğuna inanmadığımı kanıtlamak istiyorum. İçtenlikle istiyorum bunu. Bu öneride bulunurken kafamda milyonda bir bile olsa bir art niyet bulunsaydı, yalnızca on bin ruble önermezdim. Çünkü daha beş hafta önce çok daha fazlasını önermiştim ona. Ayrıca, belki pek yakında başka bir genç kızla evleneceğim. Avdotya Romanovna'ya karşı herhangi bir düşüncemin olamayacağı da sanırım, böylece anlaşılmış olacaktır. Son olarak şunu da söyleyeyim, Bay Lujin'le evlenmesi durumunda da alacaktır bu on bin rubleyi Avdotya Romanovna, ama başka bir biçimde... Evet, Rodion Romanoviç, kızmayın, sakin olun, soğukkanlı düşünmeye çalışın.

Bunu söylerken Svidrigaylov son derece soğukkanlı, sakindi. Raskolnikov,

– Rica ederim, kesin artık, dedi. Kim ne derse desin, büyük küstahlık sizin bu yaptığınız!

– Hiç de değil. İşte bu yüzden, dünyamızda insan kendi cinsinden olanlara yalnızca kötülük yapabilmektedir. Kafalara yerleşmiş birtakım anlamsız formaliteler onların birbirlerine en küçük bir iyilik yapmalarına izin vermemektedir. Saçma bir şey bu. Tutalım ki öldüm ben, kilise vasiyetimle bu parayı kız kardeşinize bıraktım, o zaman da geri çevirecek miydi bu on bin rubleyi?

– Sanırım çevirirdi.

– Hayır efendim, çevirmezdi. Neyse, çevirdi diyelim, öyle olsun... Ama yerine göre fena para sayılmaz on bin ruble. Evet, sizden ricam, bu söylediklerimi Avdotya Romanovna'ya iletmeniz.

– Hayır, iletmeyeceğim.

– O zaman, Rodion Romanoviç, onunla kendim görüşme yollarını aramak, dolayısıyla onu rahatsız etmek zorunda kalacağım.

– Peki, iletirsem kendisiyle görüşme yollarını aramayacak mısınız?

– Doğrusu, ne söyleyeceğimi bilemiyorum. Bir kez olsun görüşmeyi çok isterdim...

– Bunu beklemeyin.

– Çok yazık. Ama beni tanımıyorsunuz. Belki dost oluruz ileride.

– Dost olabileceğimizi mi düşünüyorsunuz?

Gülümsedi Svidrigaylov, şapkasını alırken,

– Niçin olamayalım ki? dedi. Aslını isterseniz, sizi rahatsız etmeyi pek düşünmüyordum. Her ne kadar bu sabah yüzünüz beni çok şaşırtmış olsa da, demin buraya gelirken böyle bir şeyi beklemiyordum...

Raskolnikov endişeli,

– Bu sabah nerede gördünüz beni? diye sordu.

– Bir rastlantı sonucu... Hep sizde bana benzer bir şeyler var gibi geliyor bana... Ama üzülmeyin, öyle sıkıcı biri değilimdir. Kumarda hile yapanlarla uyuşmuşumdur, uzak akrabam Prens

Svirbey ile de, saraydan kişilerle de onları bıktırmadan dostluk etmişimdir, Madam Prilukova'nın albümüne Raphael'in Madonnası üzerine birkaç şey yazmışımdır, Bayan Marfa Petrovna ile yedi yıl bir yere çıkmadan yaşamışımdır, bir zamanlar Saman Pazarı'nda Vyazenski'nin evinde geceledığim olmuştur,* belki Berg'in balonuyla uçacağım bile...

– Çok güzel, çok güzel. Söyler misiniz, geziye ne zaman çıkıyorsunuz?

– Ne gezisine?

– Uzun bir geziye çıkacağınızı söylemiştiniz ya?..

– Uzun gezi mi? Ha, evet!.. Sahi, uzun bir geziye çıkacağımı söylemiştim değil mi? Öyle ama, uzun hikâyedir bu... (Kısa bir kahkaha attıktan sonra ekledi Svidrigaylov:) Bana ne sorduğunuzu bir bilseydiniz... Geziye çıkmaktansa belki evlenirim... Bir kız öneriyorlar bana çünkü...

– Burada mı?

– Evet.

– Ne zaman becerdiniz bunu?

– Ama Avdotya Romanovna ile bir kez olsun görüşmeyi çok istiyorum. Gerçekten çok istiyorum bunu. Neyse, hoşçakalın... Ah, evet! Az kaldı unutuyordum! Kız kardeşinize söyleyin Rodion Romanoviç, Marfa Petrovna vasiyetinde üç bin bıraktı ona. Doğru söylüyorum. Ölümünden üç hafta önce ekletti bunu vasiyetnamesine. Ben de yanındaydım. İki üç haftaya kalmaz, alır parasını Avdotya Romanovna.

– Doğru mu söylüyorsunuz bunu?

– Evet. Kendisine iletiniz lütfen... Hoşçakalınız efendim, saygılarımı sunarım. Ben de sizden pek uzakta değilim zaten, hemen şuracıkta oturuyorum.

Svidrigaylov çıkarken kapıda Razumihin'le burun buruna geldi.

(*) Vyazenski'nin evi (Vyazenski'nin manastırı): *Suç ve Ceza*'nın yazıldığı sıralar V. V. Krestov'un *Petersburg Batakhaneleri* romanında (1864-1867) sözü edilen, yoksul takımının geceledikleri bir ev (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

II

Saat sekize geliyordu. Lujin'den önce orada olmak için acele Bakaleyef'in evine gidiyorlardı.

Sokağa çıktıklarında Razumihin hemen sordu:

– Kimdi o adam?

– Svidrigaylov. Kız kardeşimin mürebbiyelik yaparken evinde aşağılandığı şu toprak sahibi. Kız kardeşime sarkıntılık ettiği için karısı Marfa Petrovna kovmuştu Dunya'yı evden. Ama sonra özür dilemişti ondan. Geçenlerde de durup dururken ölüvermiş. Bugün annemin sözünü ettiği kadın. Nedendir bilmiyorum, çok korkuyorum bu adamdan. Karısını toprağa verir vermez hemen gelmiş. Çok tuhaf bir adam. Kafasında bir şeyler var sanki... Bir şeyler biliyor gibi... Dunya'yı korumamız gerekiyor ondan... Sana bunu söylemek istiyordum işte. Anlıyor musun beni?

– Korumak mı dedin? Ne yapabilir ki Avdotya Romanovna'ya? Bunu bana söylediğin için teşekkürler, Rodyacığım... Koruruz, koruruz!.. Nerede oturuyormuş Svidrigaylov dediğin o adam?

– Bilmiyorum.

– Niçin sormadın? Tüh, yazık! Ama öğrenirim ben!

Kısa bir sessizlikten sonra sordu Raskolnikov:

– Gördün mü onu sen?

– Gördüm elbette. Hem çok iyi gördüm.

Raskolnikov ısrarla soruyordu:

– Tam olarak gördün mü yani? Her şeyiyle gördün mü?

– Yüzünü çok iyi anımsıyorum. Bin kişinin arasında görsem hemen tanırım. Gördüğüm bir insanın yüzünü hiç unutmam ben.

Gene bir süre sustular. Raskolnikov,

– Hım... evet... diye mırıldandı. Ama biliyor musun... belki de... evet, sanırım... benim kuruntum bu.

– Neden söz ediyorsun? Anlayamıyorum seni.

Dudaklarını bükerek gülümsedi Raskolnikov.

– Öyle ya, deli olduğumu söylüyordunuz, diye sürdürdü ko-

nuşmasını. Belki gerçekten deliyim. Gördüğüm bu hayalleri de deli olduğum için görüyorum belki.

– Neler saçmalıyorsun?

– Öyle ya, kim bilir? Belki de basbayağı delirdim, şu son günlerde olup bitenler gerçekte olmamıştır, hayal görmüşümdür...

– Ah Rodya! Gene bozdular sinirlerini!.. Neler anlattı sana o adam? Niçin gelmiş?

Raskolnikov yanıt vermedi. Bir dakika kadar düşündü Razumihin.

– Bu arada neler oldu, anlatayım da dinle, diye başladı. Sana uğradım. Uyuyordun. Sonra öğlen yemeğini yedik. Peşinden doğru Porfiriy'e gittim. Zamyetov hâlâ oradaydı. Konuyu açmak istedim, ama bir türlü olmadı. Şöyle güzel bir biçimde giremedim söze. Sanki anlamıyorlardı beni, anlayamıyorlardı. Utandıkları falan da yoktu. Umurlarında değildi. Sonunda Porfiriy'i pencerenin yanına çektim, anlatmaya başladım. Ama nedense istediğim gibi konuşamıyordum: O bir yana bakıyordu, ben öte yana. Sonunda yumruğumu suratına dayadım, akrabalık adına beynini dağıtacağımı söyledim. Dönüp yüzüme baktı yalnızca. Yere tükürüp çıktım, hepsi bu kadar işte. Aptalca şeyler... Zamyetov'la hiç konuşmadım. Sana bir şey söyleyeyim mi, sanırım çok yanlış bir şey yaptım. Ama merdivenlerden inerken şöyle düşünüyordum: Ne diye telaşlanıyoruz ki? Ortada senin için bir tehlike, ya da buna benzer bir şey olsaydı, hadi neyse. Boş ver! Seni ilgilendiren bir şey yok ki ortada. Bırak ne düşünürlerse düşünsünler! Sonra alay ederiz onlarla! Senin yerinde olsam, yalan yanlış bir sürü şey söyler, iyice karıştırırdım kafalarını... Bakalım sonra nasıl bakacaklar yüzümüze! Boş ver gitsin! Sonra yapacağımızı yaparız onlara, şimdi gülüp geçelim.

– Sanırım öyle olacak! diye karşılık verdi Raskolnikov.

"Bakalım yarın ne diyeceksin?" diye geçirdi içinden. Tuhaftır, o dakikaya kadar "öğrenince Razumihin'in ne düşüneceği" bir kez bile gelmemişti aklına. Böyle düşününce dik dik baktı arkadaşının yüzüne. Razumihin'in Porfiriy'i ziyareti üzerine

anlattıkları pek az ilgilendiriyordu onu artık. Ondan sonra çok şeyler olmuştu!..

Koridorda Lujin'le karşılaştılar. Saat tam sekizde gelmiş, odayı arıyordu. Öyle ki, üçü aynı anda girmişlerdi odaya. Ne var ki, birbirlerine bakmamışlar, selamlaşmamışlardı bile. Gençler önden girdiler. Pyotr Petroviç nezaket gereği holde paltosunu çıkarırken biraz yavaştan almıştı. Onu karşılamak için hemen kapıya koştu Pulheriya Aleksandrovna. Dunya ağabeyiyle selamlaştı.

Pyotr Petroviç odaya girdi, oldukça sevimli, ama öncekinden bir kat daha kendini önemseyen bir tavırla öne eğilerek selamladı bayanları. Ama biraz şaşkın olduğu, kendini toparlayamadığı belliydi. Pulheriya Aleksandrovna (onun da heyecanlı olduğu belliydi) konukları, üzerinde semaverin kaynadığı yuvarlak masaya oturtmak için acele ediyordu. Dunya ile Lujin masanın birer ucunda karşı karşıya oturdular. Razumihin ile Raskolnikov Pulheriya Aleksandrovna'nın karşısında (Razumihin Lujin'e daha yakın, Raskolnikov da kız kardeşinin hemen yanında) oturmuşlardı.

Bir anlık bir sessizlik oldu. Pyotr Petroviç hiç acele etmeden patiska mendilini çıkardı cebinden (mendilden lavanta kokusu yayılmıştı odanın içine); kibar da olsa, gururu incinmiş, ama kendisine yapılan kabalığın açıklamasını beklemeye kesin kararlı bir kişi tavrıyla sümkürdü. Daha holde şöyle düşünmüştü: Paltosunu çıkarmayacak, hemen dönüp gidecek, böylece iki bayanı gereğince cezalandırmış olacak, herkes her şeyi bir anda anlayacaktı. Ama yapmadı bunu. Bilinmezlikleri sevmezdi çünkü. Açıklığa kavuşturulması gereken şeyler vardı burada: Verdiği emir böylesine açıktan açığa dinlenmemişse, demek bir şeyler dönüyordu ortada. Önce durumun ne olduğunu öğrense iyi olurdu. Cezalandırmak için nasıl olsa önünde bol zaman vardı. İstediği gibi cezalandırabilirdi...

Ciddi bir tavırla Pulheriya Aleksandrovna'ya döndü.

– Umarım, yolculuğunuz iyi geçmiştir, dedi.

– Tanrıma şükürler olsun, Pyotr Petroviç.

– Sevindim buna, efendim. Avdotya Romanovna da yorulmamışlardır ya?

Dunya karşılık verdi:

– Gencim ben, güçlüyüm, kolay yorulmam, ama annem çok sıkıntı çekti.

– Elden ne gelir, bizim devlet demir yolları hayli uzundur. "Rusya Anamız" çok geniştir... Çok istediysem de, dün karşılamaya gelemedim sizi. Ama umarım işleriniz yolunda gitmiştir.

Pulheriya Aleksandrona tuhaf bir ses tonuyla yanıt vermekte acele etti:

– Ah, evet Pyotr Petroviç, dün çok kötü bir duruma düşmüştük. Tanrı'nın yardımıyla Dimitri Prokoviç imdadımıza yetişmeseydi düpedüz perişan olurduk. (Razumihin'i göstererek Lujin'e tanıştırdı:) İşte kendisi, Dimitri Prokoviç Razumihin.

Lujin tatsız bir bakışla yandan bir göz attı Razumihin'e,

– Kendileriyle dün... tanışmak onuruna ermiştim, diye mırıldandı.

Sonra kaşlarını çatıp sustu. Pyotr Petroviç genel olarak toplum içinde görünüşte aşırı nazik, sevimli olan, böyle görünmeye özellikle özen gösteren insanlardandı. Ne var ki, böyle insanların bir bölümü hoşlanmadıkları en küçük bir olay karşısında hemen kaybederler kendilerini, içinde bulundukları ortamın neşe kaynağı, rahat şövalyeleri olmaktan bir anda çıkar, daha çok bir un çuvalına dönerler. Herkes bir kez daha susmuştu. Raskolnikov ısrarla açmıyordu ağzını. Avdotya Romanovna zamanı gelene dek susmayı yeğliyordu, Razumihin'in söyleyeceği bir şey yoktu; öyle ki, gene telaşlanmıştı Pulheriya Aleksandrovna. Can simidi gibi aynı konuyu açtı:

– Duydunuz mu, Marfa Petrovna öldü?

– Duymaz olur muyum efendim. Hemen haber verdiler bana. Buraya gelirken ben de size Arkadiy Ivanoviç Svidrigaylov'un, karısını toprağa verir vermez hemen buraya, Petersburg'a gelmek üzere yola çıktığını bildirmeyi düşünüyordum. Hiç değilse, güvenilir kaynaklardan aldığım bilgi böyle.

Dunya, annesiyle bakıştıktan sonra telaşlı,

– Petersburg'a mı? Buraya mı geliyor? diye sordu.

– Evet efendim, buraya. Böylesine acele etmesinin yanında, genel olarak, önceki olaylar da göz önüne alınacak olursa, buraya gelişinin nedensiz olmadığı kolayca anlaşılır.

– Tanrım! diye haykırdı Pulheriya Aleksandrovna. Burada da mı rahat vermeyecek Dunyacığıma?

– Onunla herhangi bir biçimde ilişki kurmayı kendiniz istemediğiniz sürece sizin de, Avdotya Romanovna'nın da hiç endişe etmenize gerek yok efendim. Bana gelince, gereken araştırmayı yapacağım, nerede oturduğunu da öğreneceğim...

– Ah Pyotr Petroviç, diye sürdürdü konuşmasını Pulheriya Petrovna, şu anda ne çok korkuttunuz beni, bilemezsiniz! Yalnızca iki kez gördüm onu, korkunç göründü bana, çok korkunç! Bana sorarsanız, rahmetli Marfa Petrovna'nın ölümü de kesin onun yüzünden olmuştur.

– Bu konuda kesin bir şey söylemek yanlış olur. Benim elimde güvenilir bilgiler var. İddia etmem, olayların gelişmesini hızlandırmış olabilir. Yani kadıncağızın gururunu incittiği için ölümünde bir katkısı söz konusu olabilir. Ama onun davranışlarına, genel olarak kişiliğine, ahlak yapısına gelince sizinle aynı görüşte olduğumu söyleyebilirim. Şu anda zengin midir, Marfa Petrovna ona bir şeyler bırakmış mıdır, bilmiyorum. Ama çok yakında öğrenmiş olacağım bütün bunları. Hiç kuşku yok, elinde biraz para varsa burada, Petersburg'da hiç zaman geçirmeden gene eski yaşantısına dönecektir. Ahlaksızlık çamuruna batmış insanların en iğrenci, en rezilidir o! Bundan sekiz yıl önce onu öylesine sevme şanssızlığına uğrayan, onu borçlarından kurtaran Marfa Petrovna'nın ona çok büyük bir iyiliğinin daha dokunduğu üzerine kesin bilgiler var elimde: Adının karıştığı canavarca, akıl almaz bir cinayetle ilgili bir dava Marfa Petrovna'nın çabaları sonucunda daha başlangıcında örtbas edilmiş, aşağılık adam böylece Sibirya'yı boylamaktan kurtulmuştu. Öğrenmek istiyorsanız, böyle bir adamdır işte Svidrigaylov.

– Tanrım! diye haykırdı Pulheriya Aleksandrovna.

Raskolnikov dikkatle dinliyordu. Dunya ciddi, sert bir tavırla,

– Bu konuda elinizde kesin bilgiler olduğunu söylerken doğru mu söylüyorsunuz? diye sordu.

– Rahmetli Marfa Petrovna'dan duyduklarımı söylüyorum. Sır olarak anlatmıştı bana bunları. Şunu da eklemeliyim, hukuksal yönden son derece karanlık bir olaydır bu. O zamanlar burada Resslich adında yabancı bir kadın vardı, yanılmıyorsam hâlâ burada yaşıyor, ufak tefek tefecilik işleriyle uğraşıyormuş, bu arada başka işler de çeviriyormuş. Bay Svidrigaylov ile işte bu Resslich arasında uzun zamandır tuhaf bir yakın ilişki varmış. Bayan Resslich'in yanında, yeğeni olsa gerek, uzaktan akrabası on beş yaşlarında, belki de on dört yaşında sağır dilsiz bir kız barınıyormuş. Resslich hiç hoşlanmazmış bu kızcağızdan. Yediği bir lokma ekmeği sürekli başına kakarmış. Acımasızca dövermiş de zavallıyı. Bir gün tavan arasında asılmış bulmuşlar kızcağızı.

Kendini astığını düşünmüşler. Böyle durumlarda yapılması gereken olağan işlemlerden, soruşturmalardan sonra olay kapanmış. Ne var ki bir süre sonra bir ihbar olmuş, çocuğu... Svidrigaylov'un acımasızca incittiği iddia edilmiş. Kuşkusuz, karanlık bir durum varmış ortada: İhbarı yapan bir başka Alman kadınmış. Sabıkası olan, sözüne güvenilmeyecek bir kadın. Kısacası, Marfa Petrovna'nın çabaları, parası sayesinde bu ihbardan bir sonuç çıkmamış. Dedikodular dolaşmış durmuş ortalıkta, hepsi o kadar. Ne var ki, çok anlamlıydı bu dedikodu. Kuşkusuz, siz de duymuşsunuzdur Avdotya Romanovna, altı yıl önce, toprağa bağlı kölelik henüz kalkmamışken onların çiftliğinde Filip adında bir köylü de işkenceden ölmüştü.

– Ben bunun tam tersini, Filip'in kendini astığını duymuştum.

– Evet, doğru söylüyorsunuz efendim. Ama Bay Svidrigaylov'un ettiği sürekli eziyetler, verdiği cezalar zorlamıştı, daha doğrusu sürüklemişti onu ölüme.

Dunya soğuk,

– Bunu bilmiyorum, diye karşılık verdi. Ben bambaşka şeyler duymuştum bu konuda. Filip denen o adam bir melankolikmiş. Evin içinde bir çeşit filozofmuş. Evdekilerin ifadesiyle "okumaktan beyni sulanmışmış". Daha çok da Svidrigaylov'un

dayağından değil, evdeki hizmetçilerin alayları yüzünden asmış kendini. Ben oradayken Svidrigaylov çok iyi davranıyordu adamlarına. Hizmetçiler gerçi Filip'in ölümünden suçluyorlardı onu ama, seviyorlardı da onu.

Lujin anlamlı anlamlı gülümseyerek,

– Bakıyorum, birden onu savunmaya başladınız sanki, Avdotya Romanovna, dedi. Gerçekten de kurnaz, kadınların gözünde çekici bir erkektir. Çok tuhaf bir biçimde ölen Marfa Petrovna da bu konuda acı bir örnektir. Ne var ki ben bu adamın ileride başvuracağı kötü oyunlar konusunda sizi de annenizi de uyarmak istemiştim yalnızca. Benim düşüncemi soracak olursanız, çok geçmeden gene borç batağına saplanacak, uzun bir zaman için kodesi boylayacaktır. Aslında, çocuklarını düşünerek kesinlikle bir şey bırakmak niyetinde değildi ona Marfa Petrovna. Zorunlu olarak bir şeyler bıraktıysa da çok küçük, böyle alışkanlıkları olan bir insanın elinde bir yılda eriyip gidecek bir paradır.

Dunya kesti sözünü:

– Pyort Petroviç, rica ediyorum Svidrigaylov konusunu kapatalım artık. Fenalık geldi bana...

İlk kez söze karıştı Raskolnikov:

– Az önce bana uğradı.

Her yandan şaşkınlık belirten sesler yükseldi. Herkes Raskolnikov'a dönmüştü. Pyotr Petroviç bile heyecanlanmıştı. Raskolnikov sürdürdü konuşmasını:

– Bir buçuk saat önce odama girmiş. Ben uyuyordum. Uyandırdı beni. Kendisini tanıttı. Oldukça senli benli, neşeliydi. Onunla dost olacağıma da inanıyor. Ayrıca, seninle görüşmeyi de çok istiyor, Dunya. Bu görüşme için aracı olmamı istedi benden. Bir önerisi var sana. Söyledi bu önerisinin ne olduğunu. Ayrıca, Marfa Petrovna'nın, ölümünden bir hafta önce vasiyetnamesine ek yapıp, sana üç bin ruble bıraktığını, kısa bir zaman içinde bu üç bin rubleyi alabileceğini de söyledi.

– Tanrıma şükürler olsun! diye haykırdı Pulheriya Aleksandrovna. (Haç çıkardı.) Dua et onun için Dunya, dua et!

Birden,

– Evet, doğru bu, dedi Lujin.

Dunya sabırsızlanmıştı.

– Eee, sonra, sonra ne oldu? diye sordu.

– Sonra, artık zengin biri olmadığını, her şeyin, şimdi teyzelerinin yanında olan çocuklara kaldığını anlattı. Bana yakın bir yerde oturduğunu söyledi ama, nerede olduğunu bilmiyorum, sormadım...

Pulheriya Aleksandrovna korkmuştu sanki.

– Ne önerecekmiş, ne önerecekmiş Dunya'ya? Bir şey söylemedi mi sana?

– Evet, söyledi.

– Neymiş?

– Bunu sonra anlatacağım, dedi Raskolnikov.

Sustu. Çayını içmeye koyuldu.

Pyotr Petroviç saatini çıkarıp baktı.

– Biraz işim vardı, dedi. (Bir şeye kırılmıştı sanki.) Gitmek zorundayım. Böylece size de engel olmamış olurum.

Sandalyesinden kalkıyordu ki, Dunya,

– Gitmeyin, Pyotr Petroviç, dedi. Hani bu akşamı bizimle geçireceğinizi söylemiştiniz. Ayrıca, mektubunuzda annemle bir şey konuşacağınızı yazmıştınız.

Pyotr Petroviç yeniden oturdu (ama şapkasını elinden bırakmamıştı) etkileyici bir tavırla,

– Haklısınız Avdotya Romanovna, diye mırıldandı. Gerçekten, sizinle de, çok saygıdeğer annenizle de önemli bazı konuları görüşmek istiyordum. Ne var ki, ağabeyiniz Svidrigaylov'un size yaptığı birtakım önerilerden benim yanımda söz edemeyeceği gibi... ben de... başkalarının yanında... çok çok önemli bazı konuları açmak istemiyorum, açamam da. Üstelik, en önemli, başlıca ricamın da dikkate alınmadığını görmüşken...

Acı acı gülümsedi Lujin, mağrur bir tavırla sustu. Dunya,

– Görüşmemizde ağabeyimin bulunmaması üzerine ricanız özellikle benim isteğimle yerine getirilmemiştir, dedi. Mektubunuzda ağabeyime gücendiğinizi yazıyordunuz. Bence bu konu hemen şimdi açıklığa kavuşturulmalı, ikiniz hemen barış-

malısınız. Rodya size gerçekten hakaret etmişse şimdi sizden özür dilemek *zorundadır*, hemen burada, *dileyecektir* de.

Dunya'nın bu söyledikleri üzerine hemen cesaretlendi Pyotr Petroviç.

– Bazı hakaretler vardır, Avdotya Romanovna, istediğimiz kadar iyi niyetli düşünelim, unutamayız onları. Her şeyde, aşılması tehlikeli olan bir sınır vardır. O sınır bir kez aşıldı mı, bir daha geri dönüşü yoktur.

Dunya biraz sabırsız, kesti Lujin'in sözünü:

– Size söylemek istediğim bu değildi Pyotr Petroviç. Şunu çok iyi bilmenizi isterim, tüm geleceğimiz şimdi bu konunun bugün burada açıklığa kavuşup kavuşmayacağına bağlıdır. Bir kez daha söylüyorum, ağabeyim suçluysa, özür dileyecek sizden.

– Sorunu önümüze böyle koymanız şaşırtıyor beni, Avdotya Romanovna. (Giderek daha çok bozuluyordu Lujin'in sinirleri.) Size değer vermem, nasıl söylesem, size büyük saygı duymam hiç de ailenizden birini sevmemi gerektirmez. Sizinle bir arada mutlu olmak istiyorum diye, hoşlanmadığım birtakım yükümlülüklerin altına giremem...

Dunya duygulu bir sesle kesti sözünü:

– Ah, Pyotr Petroviç, bırakın bu alınganlığı. Tanıdığım, hep de öyle görmek istediğim aklı başında, soylu Pyotr Petroviç olun gene. Büyük bir söz verdim size, nişanlınızım. Bu konuda güvenin bana, taraf tutmadan karar verebileceğime de inanın. Burada üzerime hakem görevini almam sizin olduğu kadar ağabeyim için de sürpriz olmuştur. Sizin mektubunuzdan sonra bu görüşmemizde onun da bulunmasını ısrarla isterken düşüncelerimden, niyetlerimden tek sözcük etmedim ona. Şunu bilmenizi isterim, barışmazsanız ikinizden birini, onu ya da sizi, seçmek zorunda kalacağım. Sizin için de, onun için de olay buraya gelmiştir. Ancak, seçimimde yanılmak istemiyorum, yanılmayacağım da. Ya sizin için ağabeyimi yitirmek zorunda kalacağım; ya da ağabeyim için sizi... Şimdi şunu anlamalıyım, anlamak zorundayım: Ağabeyim midir o benim? Ya da, sizin için değerli miyim, değer veriyor musunuz bana, kocam olabilecek misiniz?

Lujin küskün bir tavırla,

– Avdotya Romanovna, dedi, bu sözleriniz benim için çok anlamlı. Şunu da söyleyeceğim, aramızdaki ilişki göz önüne alınacak olursa, daha çok gurur kırıcı bile sayılır. Benimle... kendini bir şey sanan bir delikanlıyı tuhaf bir davranışla, beni küçük düşürücü, aşağılayıcı bir biçimde aynı kefeye koymanız bir yana, bu sözlerinizle, aramızdaki ilişkiye son vermek olasılığını da sürüyorsunuz önüme. "Ya o, ya siz" demek istiyorsunuz değil mi? Böylelikle gözünüzde ne kadar değerim olduğunu anlatmak istiyorsunuz bana... Aramızdaki ilişkide, ayrıca... zorunluluklarda buna izin veremem.

Birden yükseltti sesini Dunya:

– Demek öyle! Yaşamımda bugüne dek en değer verdiğim her şeyle, bu güne dek yaşamımın *tümünü* oluşturan şeyle sizi bir tutarken, size *az* değer veriyorum diye güceniyorsunuz ha!

Raskolnikov sesini çıkarmadan anlamlı anlamlı gülümsedi. Razumihin yüzünü buruşturdu. Ama Dunya'nın sözlerini önemsemişe benzemiyordu Pyotr Petroviç. Tersine, istediği de buymuş gibi, giderek daha çok söz anlamaz, sinirli oluyordu. Küçümser bir tavırla,

– Bir kızın, gelecekteki hayat arkadaşına, kocasına olan sevgisi, ne olursa olsun, ağabeyine olan sevgisinden büyük olmalıdır. Ayrıca, kim ne derse desin, onunla... bir tutulamam ben. Gerçi az önce ağabeyinizin yanında buraya geliş nedenimi oluşturan her şeyi açıklamak istemediğimi, bunu yapamayacağımı söylemiştim ama, gene de son derece önemli, gururuma dokunan bir konuda çok saygıdeğer annenizle konuşmak niyetindeyim şimdi. (Pulheriya Aleksandrovna'ya döndü.) Oğlunuz dün Bay Rassudkin'in yanında (Razumihin'e dönüp kibarca selam verdi.) ya da... adınız Rassudkin'di yanılmıyorsam, değil mi? Bağışlayın, unutmuşum soyadınızı... evet, Bay Rassudkin'in yanında, sizinle o zaman, kahve içerken dostça bir konuşmamızda bir erkeğin büyük sıkıntılar çekmiş yoksul bir kızla evlenmesinin, bana göre, hiç sıkıntı çekmemiş varlıklı bir kızla evlenmesinden aile ilişkileri bakımından da, ahlak bakımından da çok daha yararlı olduğu üzerine açıkladığım

düşüncemi çarpıtarak hakaret etti bana. Oğlunuz amaçlı olarak sözcüklerin anlamlarını alabildiğine abartarak kötü niyet beslemekle suçladı beni. Sanırım sizin yazdığınız bir mektuba dayanarak yaptı bunu. Yanıldığıma beni inandırabilirseniz, böylece içimi rahatlatırsanız mutlu olacağım Pulheriya Aleksandrovna. Açıklayınız bana lütfen, mektubunuzda görüşlerimi Rodion Romanoviç'e özellikle hangi sözcüklerle anlattınız?

Pulheriya Aleksandrovna telaşlanmıştı.

– Anımsamıyorum, dedi. Nasıl anladıysam öyle yazmışımdır. Rodya size nasıl aktardı, bilmiyorum... Belki de abartmıştır biraz...

– Yazdıklarınız abartılabilecek gibi olmasaydı, abartamazdı...

Pulheriya Aleksandrovna mağrur bir tavırla,

– Pyotr Petroviç, dedi, bunun en sağlam delili, söylediklerinizi Dunya ile benim kötü anlama çekmemiş olmamızdır, şu anda burada *bulunmamızdır*.

Dunya annesini destekledi:

– Çok doğru söylüyorsun anneciğim!

Lujin gücenmiş gibi,

– Demek suç bende! dedi.

Pulheriya Aleksandrovna cesaretlenmişti.

– Bakın Pyotr Petroviç, hep Rodion'u suçluyorsunuz... oysa mektubunuzda onunla ilgili doğru olmayan şeyleri yazan sizsiniz.

– Doğru olmayan bir şey yazdığımı anımsamıyorum.

Raskolnikov sert bir sesle kesti Lujin'in sözünü (ama dönüp ona bakmamıştı bile):

– Dün bütün paramı, gerçekte olduğu gibi, atların ezdiği bir adamın dul kalmış karısına değil de (düne kadar ömrümde görmediğim) kızına verdiğimi yazmışsınız. Ailemle aramı bozmak için yazdınız öyle. Bu amaçla, hiç tanımadığınız bir kızı karalayıcı iğrenç sözler de ettiniz. Hepsi birer iftiraydı bunların. Yaptığınız hiç yakışık almayan bir şeydi...

Lujin öfkeden titremeye başlamıştı.

– Bağışlayın ama beyefendi, mektubumda durumunuzdan, davranışlarınızdan söz ettiysem, bunu kız kardeşinizle anneni-

zin ricalarını yerine getirmek için yapmışımdır. Çünkü sizi nasıl bulduğumu, üzerimde nasıl bir izlenim bıraktığınızı kendilerine yazmamı rica etmişlerdi. Mektubumda sözünü ettiğim konulara gelince, yalan ya da yanlış tek satır bulamazsınız yazdıklarımda. Yani size yollanan paraları çar çur etmediniz mi? Mutsuz bile olsa, o ailede kötü yola düşmüş kimseler yok muydu?

– Bana sorarsanız, sözde erdemlerinizin tümüyle birlikte, karaladığınız o mutsuz kızın küçük parmağı bile etmezsiniz siz.

– Gerekirse onu annemle kız kardeşimin yanına sokardım mı demek istiyorsunuz?

– Öğrenmek istiyorsanız, bunu yaptım bile. Bugün annemle, Dunya ile yan yana oturttum onu.

– Rodya! diye haykırdı Pulheriya Aleksandrovna.

Dunya'nın yüzü kıpkırmızı olmuştu. Razumihin kaşlarını çattı. Lujin alaylı alaylı, mağrur, gülümsedi.

– Siz de görüyorsunuz Pulheriya Aleksandrovna, dedi. Bir uzlaşma olabilir mi burada? Umarım bu konu kapanmıştır artık, her şey aydınlığa kavuşmuştur. Bu aile toplantısının tadını daha fazla kaçırmamak, birbirinize sırlarınızı açmanıza engel olmamak için gideyim ben artık. (Sandalyeden kalktı, şapkasını aldı.) Ama giderken şunu da söylemek isterim, ileride bu tür karşılaşmalardan, kısacası, barışma törenlerinden beni uzak tutacağınızı umuyorum. Çok saygıdeğer Pulheriya Aleksandrovna, özellikle sizden rica ediyorum bunu; mektubum size yazılmıştı çünkü, başka birine değil...

Biraz kırılır gibi olmuştu Pulheriya Aleksandrovna.

– Ne o, Pyotr Petroviç, bizi emriniz altına almak istiyorsunuz galiba? dedi. İsteğinizi niçin yerine getirmediğimizi anlattı size Dunya. Kızcağız iyi niyetle yaptı bunu. Hem emreder gibi yazmıştınız siz de... Her isteğinizi emir mi saymamız gerekiyor yoksa? Ayrıca şunu da söyleyeyim size, şimdi daha da nazik, hoşgörülü davranmanız gerekir bize karşı. Çünkü her şeyimizi bıraktık, size güvenip buralara geldik. Anlayacağınız, öyle ya da böyle, sizin elinizdeyiz.

– Hiç de doğru değil bu, Pulheriya Aleksandrovna. Özellikle şimdi, Marfa Petrovna'nın kızınıza üç bin ruble bıraktığının

öğrenilmesinden sonra... (Alaycı bir ses tonuyla ekledi:) Benimle konuşurken takındığınız bu yeni tavrınızdan anlaşıldığı kadarıyla, tam da zamanında aldınız bu haberi.

Dunya sinirli bir tavırla kesti Lujin'in sözünü:

– Bu sözlerinizden, gerçekten de amacınızın bizim çaresizliğimizden yararlanmak olduğu anlaşılıyor...

– Ama hiç değilse şimdi böyle bir şey düşünemem. Ayrıca, Arkadiy İvanoviç Svidrigaylov'un ağabeyiniz aracılığıyla size yaptığı, anladığım kadarıyla sizin için çok önemli, çok anlamlı o pek gizli önerinin size iletilmesine engel olmak da istemiyorum.

– Ah, Tanrım! diye haykırdı Pulheriya Aleksandrovna.

Razumihin oturduğu yerde oturamıyordu. Raskolnikov bağırdı kız kardeşine:

– Şimdi yüzün kızarmıyor mu Dunya, utanmıyor musun?

– Utanıyorum, Rodya, dedi Dunya. (Lujin'e döndü, öfkeden yüzü bembeyaz, bağırdı:) Defolun gidin buradan Pyotr Petroviç!

Pyotr Petroviç'in böyle bir sonu hiç beklemediği belliydi. Kendine, anne kızın üzerindeki otoritesine, kurbanlarının çaresizliğine çok güveniyor olmalıydı. Olanlara inanamıyordu. Yüzü bembeyaz olmuştu, dudakları titriyordu.

– Avdotya Romanovna, dedi, şimdi bu kapıdan böyle yolcu edilerek çıkarsam, unutmayasınız ki, bir daha geri dönmem. İyi düşünün! Söylediğimi yaparım!

Dunya birden ayağa fırladı,

– Bu ne küstahlık! diye bağırdı. Geri dönmenizi isteyen kim! Dönmeyin!

Lujin,

– Nasıl! dedi. Demek öyle!.. (Olayın buraya kadar geldiğine bir türlü inanamıyordu. Ne yapacağını, ne söyleyeceğini iyice şaşırmıştı.) Anlaşılıyor! Demek öyle!.. Ama biliyorsunuz Avdotya Romanovna, protesto edebilirim sizi, efendim.

Pulheriya Aleksandrovna heyecanlı, araya girdi:

– Onunla böyle konuşmak hakkını nereden alıyorsunuz? Ne için protesto edecekmişsiniz onu? Hem ne hakkınız varmış buna? Dunyacığımı nasıl veririm senin gibi bir adama? Çıkın

gidin buradan!.. Bir daha da rahatsız etmeyin bizi! Böyle yanlış bir işe kalkışmakla hata etmişiz. Bunda en büyük suç da benim...

Lujin öfkeden kudurmuş gibi, heyecanlı,

– Ama Pulheriya Aleksandrovna, dedi, verilmiş bir sözünüz var bana, bununla bağladınız beni, şimdi de cayıyorsunuz... hem sonra... sonra bu yüzden birtakım giderlerim de...

Pyotr Petroviç'in bu son sözleri karakterine öylesine gitmişti ki, öfkesinden, öfkesini tutmak için harcadığı çabadan yüzü bembeyaz olmuş Raskolnikov tutamamıştı kendini artık, kahkahayı basmıştı. Pulheriya Aleksandrovna ise iyice kaybetmişti kendini.

– Giderleriniz mi oldu? Neymiş giderleriniz bakalım? Sandığımızı mı söylüyorsunuz yoksa? Haberimiz var, kondüktör para almadı sizden onun için. Tanrım, demek bağlamışız sizi! Aklınızı başınıza toplayın Pyotr Petroviç, biz değiliz sizi bağlayan, asıl siz bizim elimizi kolumuzu, bacaklarımızı da bağladınız!

Avdotya Romanovna kesti annesinin sözünü:

– Yeter anneciğim, lütfen kesin artık. Gidin artık Pyotr Petroviç, rica ediyorum gidin!

– Gidiyorum efendim, yalnız son olarak bir şey söyleyeceğim... (Ne söyleyeceğini, ne yapacağını iyice şaşırmıştı.) Sanırım anneniz unutmuş olacak, kentte sizi karalayan dedikodular her yanda dolaşıyorken sizinle evlenmeye karar vermiştim. Toplumun sizinle ilgili düşüncelerini umursamamışsam, onurunuzu kurtardıysam, çok haklı olarak sizden buna bir karşılık beklemek, hiç değilse bir teşekkür istemek hakkım değil miydi?.. Ama ancak şimdi açıldı gözlerim! Toplumun düşüncesini umursamadan sizinle evlenmeye kalkıştığım için büyük akılsızlık etmişim...

Razumihin birden fırladı yerinden,

– Beynini parçalayacağım bu herifin! diye bağırdı.

Vurmaya hazırlanmıştı da. Dunya,

– Çok aşağılık bir insanmışsınız! dedi.

Raskolnikov Razumihin'i tutup,

– Kes! diye bağırdı. Tek sözcük söyleme! En küçük bir şey

de yapmayacaksın! (Sonra Lujin'in yanına gitti, yüzünü yüzüne iyice yaklaştırdı. Sözcükleri tane tane söyleyerek, alçak sesle) Hemen defolun buradan! dedi. Bir şey daha söylemeyin, yoksa...

Öfkeden bembeyaz, allak bullak olmuştu Pyotr Petroviç'in yüzü. Öyle birkaç saniye baktı Raskolnikov'un gözlerinin içine. Sonra döndü, çıkıp gitti. Hiç kuşku yok, o anda bu adamın yüreğinde Raskolnikov'a olan kin kadar güçlü bir kini çok az insan birine karşı duymuştur. Her şeyde yalnızca onu suçluyordu. İlginçtir, merdivenlerden inerken hâlâ Dunya'yı belki de henüz bütünüyle kaybetmediğini, iş Dunya ile annesine kalırsa barışmalarının "pekâlâ olası" olduğunu düşünüyordu.

III

Olayın önemli yanı, son ana kadar onun böyle bir son beklememiş olmasıydı. Yoksul, savunmasız anne kızın onun buyruğundan çıkmaları olasılığını aklının ucundan geçirmediği için burnundan kıl aldırmamıştı. Bu kanıda olmasının nedeni daha çok kibri, kendini beğenmişlik de diyebileceğimiz o aşırı kendine güveniydi. Önemsiz biriyken buralara gelmiş olan Pyotr Petroviç aşırı derecede beğenirdi kendini. Aklına, yeteneklerine büyük değer verir, dahası, yalnız olduğu zamanlar kimi zaman aynanın karşısına geçer, hayran hayran yüzüne bakardı. Ama dünyada en çok sevdiği şey büyük güçlüklerle, her yolu deneyerek kazandığı paralarıydı: Kendisinden yüksek insanların düzeyine onlar çıkarmışlardı onu.

Az önce Dunya'ya, ortalıkta dolaşan çirkin dedikodulara karşın onunla evlenmek istediğini üzülerek anımsatırken içtendi Pyotr Petroviç. Böylesine "kapkara bir nankörlük" karşısında büyük bir öfke de duyuyordu içinde. Öte yandan, Dunya'ya evlenme önerisinde bulunduğunda bu dedikoduların tümünün yalan olduğu da biliniyordu. Çünkü Marfa Petrovna kendisi açıklamıştı herkese Dunya'nın bir suçu olmadığını. Kasaba halkı çoktan unutup gitmişti bu olayı, Dunya'nın ter-

temiz olduğundan hiç kimsenin kuşkusu kalmamıştı. Bütün bunları kendisinin o zaman da bildiğini inkâr edemezdi şimdi. Dahası, Dunya'yı kendi düzeyine çıkarmak konusunda kararlılığı da çok değerliydi onun için. Bunun kendisi için bir kahramanlık olduğu inancındaydı. Şimdi Dunya'ya bundan söz ederken, içinde sevgiyle sakladığı, ona büyük haz veren sırrını da açmış, açıklamıştı. Kendisinin bu soylu davranışının başkalarına nasıl oluyor da haz vermediğini anlayamıyordu. O gün Raskolnikov'u ziyarete gittiğinde de büyük bir iyilik yapmış, şimdi de bu iyiliğinin meyvelerini toplamaya, tatlı iltifatlar duymaya gelmiş bir insanın ruhsal durumu vardı onda. Kuşkusuz şimdi, merdivenlerden inerken gücendirilmiş, değeri bilinmemiş hissediyordu kendini.

Dunya düpedüz gerekliydi onun için. Ondan vazgeçemezdi. Uzun zamandır, birkaç yıldır evlenmeyi hayal ederek para biriktirmiş, beklemişti. Ruhunun derinliklerinde hep dürüst, yoksul (özellikle yoksul), çok genç, çok güzel, iyi bir aileden, okumuş, ürkek yaradılışlı, çok sıkıntılar çekmiş, onun karşısında her zaman boynu bükük duracak, ömür boyu onu kurtarıcısı olarak görecek, ona, yalnızca ona derin saygı duyacak, yalnızca onun her dediğini yapacak, yalnızca onu gözünde yüce bir insan olarak görecek bir kızın sıcak hayalini kurmuştu. İşlerinden uzakta, sakin dinlenirken bu tatlı, çekici konuyla ilgili ne hoş sahnelerin, ne güzel olayların hayallerine dalıp gitmişti kaç kez! Yılların hayali gerçekleşmek üzereydi işte: Avdotya Romanovna'nın güzelliği, kültürü şaşırtmıştı onu. Çaresizliği alabildiğine isteklendirmişti. Hayal ettiğinden çok şeyler vardı bu kızda: Gururluydu Avdotya Romanovna, kişilik sahibiydi, dürüsttü, okumuşluk yönünden de, gelişmişlik yönünden de ondan üstündü (hissediyordu bunu). İşte böyle bir kız yaptığı fedakârlık için ömür boyu kölece minnettar olacaktı ona, her şeyiyle kendini ona verecekti. O ise sınırsız, kesin bir egemenlik kuracaktı bu kızın üzerinde!.. Ayrıca, sanki bilerek, bu evlenme girişiminden bir süre önce uzun uzun düşündükten, kararsız günler geçirdikten sonra mesleğini değiştirmeye karar vermişti. Böylece daha geniş bir iş alanına gire-

cek, yavaş yavaş, uzun zamandır hayal ettiği daha yüksek bir çevreye adımını atmış olacaktı... Sözün kısası, Petersburg'da neler yapabileceğini denemek istiyordu. Kadınların yardımıyla "çok" hem de "pek çok" şey elde edilebileceğini biliyordu. Çok hoş, dürüst, kültürlü bir kadının çekiciliği onun yolunu şaşırtıcı bir biçimde açabilir, yükselmesi için ona yardımcı olabilirdi... oysa bütün bu umutları yok olup gitmişti şimdi! Bu beklenmedik, çirkin ayrılma yıldırım çarpmışa çevirmişti onu. İğrenç bir şakaydı bu, saçmalıktı! Birazcık kibirli davranmıştı, hepsi o kadar! Düşüncesini doğru dürüst açıklamamıştı bile. Yalnızca biraz şaka yapmıştı, heyecanlanıvermişti... çok ciddi bir durum çıkmıştı ortaya! Hem sonra, kendince sevmeye bile başlamıştı Dunya'yı, hayallerinde ona egemen bile olmuştu, ama birden!.. Hayır! Yarın, hemen yarın her şeyi düzeltmeli, yoluna koymalı, barışmalı... en önemlisi de, her şeyin tek suçlusu o anasının kuzusu küstah çocuğu ortadan kaldırmalıydı. Bu arada hastalıklı bir duyguyla, elinde olmadan Razumihin de geliyordu aklına... Ama bu konuda çabuk yatıştırmıştı kendini: "Yok artık, o çocuğu onunla bir mi tutacaklardı!" Bu arada ciddi olarak en çok çekindiği şu Svidrigaylov'du... Sözün kısası, yapması gereken bir sürü şey vardı.....

.....

Dunya annesini kucakladı, öptü.

– Hayır, benim suçlu olan, anneciğim, bütün suç bende! Onun parasına kandım, ama yemin ederim abi, onun böylesine aşağılık bir insan olabileceğini aklımın ucundan geçirmemiştim. Onun böyle bir insan olduğunu anlasaydım parası da, hiçbir şeyi de olmazdı gözümde! Suçlama beni abiciğim!

Pulheriya Aleksandrovna kendinde değilmiş gibi,

– Tanrı kurtardı bizi, Tanrı kurtardı! diye mırıldandı.

Olup bitenin hâlâ farkında değildi sanki.

Olanlara herkes sevinmişti. Beş dakika sonra gülüşmeye bile başlamışlardı. Yalnızca zaman zaman Dunya'nın yüzü sararıyor, olanları anımsadıkça kaşlarını çatıyordu. Pulheriya Aleksandrovna bu olaya kendisinin de sevinebileceğini aklının ucundan bile geçirmezdi. Daha o sabah Lujin'le Dunya'nın bo-

zuşmalarının korkunç bir felaket olacağını düşünüyordu. Razumihin sevincinden göklerde uçuyordu. Sevincini tam olarak dışa vurmayı göze alamıyordu henüz, ama yüreğinin üzerinden beş pudluk* bir çeki taşı kalkmış gibi sevinçli, heyecanlı, titriyordu. Artık tüm yaşamını onlara vermek, onlara hizmet etmek hakkına kavuşmuştu... Neler olmazdı ki şimdi! Öte yandan, bunu izleyen düşüncelerini ürkek bir biçimde kafasından kovmaya çalışıyor, kurduğu hayallerden korkuyordu. Yalnızca Raskolnikov, handiyse yüzü asık, dahası dalgın, oturuyordu yerinde. Lujin'in uzaklaştırılmasında herkesten çok onun diretmiş olmasına karşın, şimdi sanki herkesten az ilgileniyordu bu olayla. Dunya elinde olmadan, ağabeyinin ona hâlâ çok kızdığını düşünüyordu. Pulheriya Aleksandrovna ise ürkek ürkek bakıyordu oğluna. Dunya ağabeyinin yanına gitti.

– Ne söyledi sana Svidrigaylov?

– Ah, evet, evet! diye haykırdı Pulheriya Aleksandrovna.

Raskolnikov başını kaldırdı.

– Israrla, sana on bin ruble armağan etmek istiyor. Ayrıca, benim yanımda da olsa, seninle bir kez olsun görüşmek...

– Görüşmek mi? diye haykırdı Pulheriya Aleksandrovna. Dünyada olmaz! Hem ona para vermeye nasıl cesaret edebiliyor?

Daha sonra Raskolnikov (oldukça soğuk), Svidrigaylov ile arasında geçen konuşmayı anlattı. Ama bu arada, gereksiz ayrıntılara girmemek, en önemli konudan sapmamak (bundan nefret ediyordu) için Marfa Petrovna'nın hayaletini atlamıştı.

– Sen ne karşılık verdin ona? diye sordu Dunya.

– Önce, önerisini sana iletmeyeceğimi söyledim. O zaman, ne pahasına olursa olsun, seninle görüşme yollarını arayacağını söyledi. Sana olan duygusunun aptalca bir heves olduğunu, şimdi sana karşı hiçbir şey hissetmediğini söylüyor... Lujin'le evlenmeni de istemiyor... Konuşması karmakarışık, anlaşılmazdı zaten.

– Onunla ilgili ne düşünüyorsun sen Rodya? Nasıl bir insan izlenimi bıraktı sende?

(*) Pud: 16,3 kilogram karşılığı eski bir Rus ağırlık ölçü birimi – ç.n.

– Ne yalan söyleyeyim, doğru dürüst bir şey anlayamadım. Bir yandan on bin ruble öneriyor, öte yandan, zengin olmadığını söylüyor. Bir yerlere gideceğini söylüyor, ama on dakika sonra unutuyor bu dediğini. Sonra birden evlenmek istediğini, ona bir kız bile bulduklarını söylüyor... Hiç kuşkum yok, birtakım amaçları var, ama sanırım hiç iyi şeyler değil bu amaçları. Ama şu da var, seninle ilgili kötü bir niyeti olsaydı böylesine aptalca davranmaz, gelip bana bunları söylemezdi. O on bin ruble önerisini senin adına kesinkes geri çevirdim kuşkusuz. Genelde çok tuhaf göründü bana bu adam, sonra... dahası... aklı başında değil gibi geldi bana... Ama yanılmış olabilirim. Belki de bir aldatmacaydı yaptıkları... Marfa Petrovna'nın ölümünün onu çok etkilediği belli...

– Tanrım yattığı yerde dinlendirsin onu! diye haykırdı Pulheriya Aleksandrovna. Ömrümün sonuna dek, ömrümün sonuna dek yakaracağım Tanrı'ya onun için! Sana o üç bin rubleyi bırakmasaydı ne yapardık Dunya! Oh Tanrım, gökten iner gibi geldi şimdi bu para! Ah Rodya, biliyor musun, bu sabah cebimizde hepsi üç rublemiz kalmıştı. O adam kendi akıl edene dek ondan para istememeye karar vermiştik. Saatlerimizi hemen bir yerlere götürüp rehin bırakacaktık.

Svidrigaylov'un önerisi Dunya'yı çok şaşırtmıştı. Oturduğu yerde düşünüyordu. Bir ara sanki hafiften titreyerek mırıldandı kendi kendine:

– Korkunç bir şeyler düşünmüş olacak...

Kız kardeşinin büyük bir korku içinde olduğu Raskolnikov'un gözünden kaçmamıştı. Dunya'ya döndü.

– Sanırım birkaç kez daha gelecektir bana, dedi.

Razumihin heyecanla yükseltti sesini:

– Peşini bırakmayacağım! Arayıp bulacağım onu! Gözümü ayırmayacağım üzerinden! Rodya izin verdi bana. "Kız kardeşimi koru," dedi. Siz de izin veriyor musunuz Avdotya Romanovna?

Dunya gülümsedi, elini uzattı ona. Ancak, yüzündeki endişe hâlâ gitmemişti. Pulheriya Aleksandrovna ürkek ürkek baktı kızına. Üç bin ruble oldukça rahatlatmışa benziyordu

onu.

On beş dakika sonra tatlı bir sohbete dalmışlardı. Raskolnikov bile (konuşmalara katılmasa da), konuşulanları dikkatle dinliyordu. Razumihin coşmuştu. Kendini heyecana kaptırmış, söylev çeker gibi konuşuyordu:

– Peki ama niçin, niçin geri döneceksiniz? Ne yapacaksınız o kasabada? Oysa burada bir arada olursunuz. Birbirinize destek olursunuz. Gereklisiniz birbiriniz için... anlayabiliyor musunuz beni? Hiç olmazsa bir süre kalın... Beni dostluğunuza kabul edin. Arkadaşınız olmama izin verin. İnanın harika bir iş yaparız. Dinleyin, her şeyi... planımı inceden inceye anlatayım size! Henüz bu olayların hiçbiri olmamışken bu sabah aklıma şöyle bir şey geldi... Anlatayım da dinleyin: Bir dayım var benim (tanıştıracağım onu sizinle. Çok iyi, saygıdeğer bir ihtiyardır!) bin ruble bir parası var. Emekli maaşı da var. O yüzden bu paraya elini sürmez. İki yıldır kaç kez söylemiştir bana "al şu parayı, bana yüzde altı faiz ver," diye. İşin aslını biliyorum: Düpedüz yardımı dokunsun istiyor bana. Geçen yıl işime hiç yaramazdı bu para, onun için de almamıştım. Ama bu yıl buraya gelmesini dört gözle bekliyordum. Parayı almaya karar vermiştim çünkü. Alacağınız üç bin rublenin binini de siz koyarsınız, başlangıçta bu yeter de artar bize... Ortak oluruz. Yapacağımız iş ne midir?

Planını açıklamaya koyuldu Razumihin. Anlattıkça coşuyordu. Bizde kitap satıcılarının da, kitap basanların da bastıkları şeyler konusunda çok az şey bildiklerini, bu yüzden iyi kitaplar basamadıklarını, oysa iyi kitapların genelde çok iyi sattıklarını, büyük kârlar bıraktıklarını uzun uzun anlattı. Kitap basma işi uzun zamandır aklındaymış. İki yıldır başkaları için çalışıyormuş, üç Avrupa dilini fena bilmiyormuş ama, gene de altı gün önce Almancasının "şvah"* olduğunu söyleyip Raskolnikov'a elindeki çevirinin yarısını alıp çevirmesini önermiş. Bunu yapmaktaki amacı çeviri ücretinin yarısı olan üç rubleyi Raskolnikov'un almasını istemesiymiş. Almancası-

(*) *Schwach* (Almanca): "zayıf".

nın zayıf olduğu yalandı kuşkusuz. Raskolnikov da anlamıştı bunu.

Durmadan anlatıyordu Razumihin:

– Önemli olan, paramız elimizin altındayken ne diye kaçıracağız fırsatı, ne diye? Biliyorum, çok çalışmamız gerekecek, ama çalışacağız, siz Avdotya Romanovna, ben, Rodion... Bazı yayınlar çok iyi para getiriyor! Bizim en büyük avantajımız nelerin çevrilmesi gerektiğini bilmemizdir. El ele verip çalışacağız, çevireceğiz, çevirdiklerimizi bastıracağız. Bu arada öğrenimimizi de sürdüreceğiz. Bu konuda benim büyük yararım dokunacaktır sizlere. Deneyimim var çünkü... Handiyse iki yıldır yayınevlerine girip çıkıyorum. İşin girdisini çıktısını öğrendim. İnanın pek öyle önemli bir şey değil yaptıkları. Elimizde olanak varken ne diye yararlanmayalım... Bildiğim, ama kimseye söylemediğim iki üç yapıt var ki, bir yayıncıya gitsem, onları çevirtip yayınlamasını söylesem her biri için yüz ruble verir bana. Ama beş yüz rubleye bile söylemem birinin adını. Öylesine odun kafalı adamlardır ki bunlar, bu yapıtlardan birinin adını söyleyecek olsam kuşkulanırlar, çevirtip basarlar kitabı! Kitapların dizgi işini, kâğıt işini, satışını falan bana bırakın! Bu işlerin nasıl yapılacağını biliyorum! Önce ufak ufak başlarız, yavaş yavaş büyütürüz işi. Hiç değilse ekmek paramızı çıkarırız. En kötü olasılıkla koyduğumuz parayı geri alırız.

Dunya'nın gözleri parlıyordu.

– Anlattıklarınız çok hoş Dimitri Prokoviç, dedi.

Pulheriya Aleksandrovna karıştı söze:

– Ben hiç anlamam bu işlerden. Belki de iyi bir iştir. Nasıl olduğunu Tanrı bilir. Başlangıçta hiçbir işin nasıl olduğunu bilemezsin... Evet, hiç değilse bir zaman için burada kalmak zorundayız...

Dönüp Rodya'ya baktı. Dunya,

– Sen ne diyorsun abi, dedi.

– Bence Dimitri doğru düşünüyor, diye karşılık verdi Raskolnikov. Yalnız, bana sorarsanız, büyük yayınevi olmak hayaline kapılmakta acele etmemek gerek. Ama beş altı kitap başarıyla çıkarılabilir. Kesinlikle iyi satacak bir kitap da ben biliyo-

rum. Dimitri'nin bu işi başarıyla yürüteceğinden hiç kuşkunuz olmasın: Kafası çalışır... Neyse, oturup bol bol konuşacak çok zamanınız olacak...

– Yaşasın! diye haykırdı Razumihin. Durun hele, bu evde aynı adamın bir dairesi daha var. Bu odalarla ilgisi olmayan, çok daha güzel, dayalı döşeli, ayrı bir daire... Fiyatı da uygun. Birinci katta, üç küçük odalı bir daire. Şimdilik orayı tutun. Saatlerinizi yarın rehine götürürüm, parasını getiririm. Orada rahat edersiniz.. Ayrıca, üçünüz birlikte de oturabilirsiniz. Rodya sizin yanınıza taşınır... Ne o Rodya, nereye gidiyorsun?

Pulheriya Aleksandrovna korkmuştu birden.

– Gidiyor musun Rodya? diye sordu.

Razumihin yükseltti sesini:

– Hem de böyle birden!

Dunya inanamıyormuş gibi şaşkın bakıyordu ağabeyine. Raskolnikov kasketini eline almıştı. Çıkmaya hazırlanıyordu. Tuhaf bir sesle,

– Ne o, toprağa veriyorsunuz beni sanki, ya da bir daha görüşmemek üzere vedalaşıyoruz...diye mırıldandı. (Gülümsemişti sanki, ama gülümseme de değildi dudaklarındaki. Bir umutsuzluk vardı bakışında. Bir an sustuktan sonra ekledi:) Hem kim bilir, belki görüşmeyiz de bir daha...

Aslında böyle söylemek istememişti, yalnızca düşünmüştü bunu, ama nasılsa dökülmüştü ağzından sözcükler.

– Neyin var senin Rodya? diye haykırdı annesi.

Dunya da tuhaf bir biçimde haykırdı:

– Abi, nereye gidiyorsun?

Raskolnikov bu konuda konuşmak istemiyormuş gibi, kararlı,

– Öyle işte, gitmem gerek, diye karşılık verdi. (Kesin bir kararlılık vardı yüzünde.) Anneciğim... diye sürdürdü konuşmasını, buraya gelirken... sizinle konuşmak istiyordum... seninle de Dunya... Bir süre için ayrılsak iyi olacak... Kötü hissediyorum kendimi, rahat değilim... Sonra gelirim, görüşürüz... gelebileceğim zaman... Hiç unutmayacağım sizi, hep seveceğim... Bırakın beni! Yalnız bırakın beni! Kararımı vereli çok oluyor...

Kesindir kararım... Başıma ne gelirse gelsin, perişan bile olacak olsam, tek başıma olmak istiyorum. Bütünüyle unutmaya çalışın beni. Böylesi daha iyi... Benim için bir şeyler yapmaya kalkışmayın. Neredeyim, ne yapıyorum, sorup soruşturmayın. Gerektiği zaman ben gelir, bulurum sizi, ya da... sizi yanıma çağırırım. Belki zamanla düzelir her şey!.. Ama şu anda, beni seviyorsanız, bırakın gideyim... Yoksa nefret ederim sizden, hissediyorum bunu... Hoşçakalın!

– Tanrım! diye haykırdı Pulheriya Aleksandrovna.

Ana kız dehşet içindeydiler. Razumihin de. Zavallı kadın bağırarak yalvarıyordu:

– Rodya! Rodyacığım! Barış bizimle yavrucuğum, eskisi gibi olalım gene!

Raskolnikov ağır ağır döndü, yavaş adımlarla kapıya yürüdü. Dunya koşup yetişti arkasından. Büyük bir öfkeyle gözlerinin içine bakarak alçak sesle,

– Abi! dedi. Anneme ne yaptığının farkında mısın?

Raskolnikov üzgün bakıyordu kız kardeşinin yüzüne. Ne söyleyeceğini bilemiyormuş gibi,

– Bir şey yok! diye mırıldandı. Geleceğim size, sık sık uğrayacağım...

Çıktı gitti. Arkasından bağırdı Dunya:

– Duygusuz, kalpsiz, egoist!

Razumihin Dunya'nın elini kuvvetlice sıkarak, heyecanlı bir sesle fısıldadı kulağına:

– Duygusuz değildir, de-li-dir! Aklı başında değil! Bunun farkına varmadıysanız asıl duygusuz olan sizsiniz!.. (Dehşetten taş kesilmiş Pulheriya Aleksandrovna'ya döndü.) Şimdi geliyorum! diye haykırdı.

Koşarak çıktı odadan. Koridorun sonunda bekliyordu onu Raskolnikov.

– Arkamdan geleceğini biliyordum, dedi. Onların yanına dön, yalnız bırakma onları... Yarın da ayrılma yanlarından... hiçbir zaman ayrılma... Belki... gelirim... gelebilirsem... Hoşçakal!

Elini bile uzatmadan dönüp yürüdü. Razumihin kendinde değildi.

– Peki ama nereye gidiyorsun? diye mırıldandı arkasından. Nedir bu yaptığın? Neyin var? Böyle şey olur mu yani...

Bir kez daha durdu Raskolnikov.

– Şu sözümü hiç unutma: Hiçbir zaman, hiçbir şey sormayacaksın bana. Sana verebileceğim bir yanıt yok... Bana uğrama. Belki ben gelirim oraya... Beni bırak, ama onları...*bırakma*. Anlıyor musun beni?

Koridor karanlıktı. Bir lambanın altında duruyorlardı. Bir dakika kadar bir şey söylemeden, sessiz, baktılar birbirlerinin yüzüne. Razumihin sonraları hiç unutamadı o dakikayı... Raskolnikov'un alev alev yanan ısrarlı bakışı her an güçlenerek ta ruhuna, bilincine işliyordu. Birden ürperdi Razumihin. İkisinin arasında tuhaf, anlaşılmaz bir iletişim olmuştu sanki... Üstü kapalı bir düşünce gidip gelmişti sanki ikisinin arasında... Korkunç, iğrenç bir düşünce... İkisi de hissetmişti bunu... Ölü gibi bembeyaz olmuştu Razumihin'in yüzü.

Bir ıstırap anlatımıyla allak bullaktı Raskolnikov'un yüzü. Birden,

– Şimdi anladın mı? dedi. Onların yanına dön...

Hızla döndü, çabuk adımlarla uzaklaştı.

O akşam Pulheriya Aleksandrovna'nın odasında neler olduğunu, Razumihin'in odaya döndükten sonra anne kızı nasıl yatıştırmaya çalıştığını, nasıl yeminler ederek onları Rodya'nın hasta olduğuna, dinlenmesi gerektiğine inandırmaya çalıştığını, yeminler ederek, Rodya'nın kesinlikle geri geleceğini, onlara her gün uğrayacağını, çocukcağızın sinirlerinin çok bozuk olduğunu, üzerine fazla gidilmemesi gerektiğini anlatmaya çalıştığını; kendisinin (Razumihin'in) de onunla sürekli ilgileneceğini, ona iyi bir doktor, en iyisinden bir doktor götüreceğini, konsültasyon yaptıracağını... burada uzun uzun anlatmayacağım. Sözün kısası, o akşamdan sonra aileden biri olmuştu Razumihin. Bir oğul, bir ağabey...

IV

Bu arada Raskolnikov doğrudan Sonya'nın oturduğu kanal boyundaki evine gitmişti. Üç katlı, yeşil boyalı eski bir evdi bu. Kapıcıyı arayıp buldu. Terzi Kapernaumov'un hangi dairede oturduğu üzerine ayrıntılı bilgi aldı ondan. Avlunun bir köşesinde dar, karanlık bir merdivene açılan girişi buldu, zar zor çıkabildi ikinci kata. Burada avluya bakan bir koridor vardı. Koridor boyunca yürüdü. Kapernaumov'un oturduğu daireyi nasıl bulacağını düşünerek karanlıkta kararsız yürürken, birden üç adım önünde bir kapı açıldı. Bir şey düşünmeden hemen o kapıya doğru yürüdü Raskolnikov. Ürkek bir kadın sesi duyuldu:

– Kim var orada?

– Benim... size geldim, diye karşılık verdi Raskolnikov.

Kapıdan küçük bir hole girdi. Kırık dökük bir sandalyenin üzerinde eğri büğrü bir bakır şamdanda bir mum yanıyordu burada.

– Siz miydiniz?! diye haykırdı Sonya.

Olduğu yerde kalakalmıştı.

– Odanız nerede? dedi Raskolnikov. Şurası mı?

Sonya'ya bakmamaya çalışarak çabuk adımlarla odaya yürüdü.

Aradan bir dakika geçtikten sonra elinde mumla Sonya da girdi odaya. Mumu yerine koydu. Gelip Raskolnikov'un karşısında ayakta durdu. Şaşkın bir durumdaydı. Raskolnikov'un bu beklenmedik ziyaretinin onu çok heyecanlandırdığı, korkuttuğu belliydi. Soluk yüzü birden kıpkırmızı olmuştu. Gözleri dolu doluydu... Hem sıkılıyor, hem utanıyor, hem haz duyuyordu... Birden döndü Raskolnikov, masanın yanındaki sandalyeye oturdu. Bu arada şöyle bir göz gezdirmişti odanın içinde.

Oldukça geniş, ama tavanı çok alçak bir odaydı bu. Kapernaumovların bölümüyle bu odayı sol duvardaki kapalı bir kapı ayırıyordu. Sağdaki karşı duvarda da sürekli sıkı sıkı kapalı durduğu belli bir kapı daha vardı. Bu kapının ardında başka kapı numaralı bitişik bir daire vardı. Sonya'nın odası daha çok bir ambarı andırıyordu. Düzgün olmayan bir dörtgen biçimi

vardı ki, bu ona çirkin bir görünüm veriyordu. Kanala bakan üç pencereli duvar odayı çaprazlamasına kesiyor gibiydi. Bu yüzden odanın aşırı sivri köşesi derin bir girinti oluşturuyordu. Öyle ki, loş ışıkta orada ne var görmek güçtü. Odanın öteki köşesi ise çirkin kaçacak biçimde geniş bir açı oluşturuyordu. Bu kocaman odada eşya diye hemen hiçbir şey yoktu. Sağda köşede bir karyola vardı. Onun hemen yanında, kapıya yakın, bir sandalye. Karyolanın dayalı olduğu duvarın dibinde, yan daireye açılan kilitli kapının önünde kaba ağaçtan, mavi örtülü bir masa duruyordu. Masanın yanında da hasır iki sandalye. Karşı duvarda ise, sivri köşeye yakın, boşlukta kaybolmuş gibi, tahtadan yapılmış küçük bir komodin vardı. Odada olan eşya bu kadardı. Sararmış, aşınmış, yer yer yırtılmış duvar kâğıtları köşelerde isten simsiyah olmuştu. Kışları bu odanın çok rutubetli, dumanlı olduğu belliydi. Yoksulluk apaçık gösteriyordu kendini. Karyolanın önünde bir perde bile yoktu.

Odasını böylesine dikkatle, böylesine rahat bir biçimde gözden geçiren konuğuna sesini çıkarmadan bakıyordu Sonya. Sonunda, yargıç karşısında ayakta duruyor, vereceği kararı bekliyor gibi korku içinde titremeye başlamıştı.

Raskolnikov bakışını Sonya'nın yüzüne hâlâ kaldırmadan,

– Geç oldu sanırım... dedi. Saat on bir olmuş mudur?

– Oldu, diye mırıldandı Sonya. (Tek kurtuluş yolu buymuş gibi aceleyle ekledi:) Ah, evet, oldu! Ev sahiplerinin saati demin on biri vurmuştu... Buradan duyuluyor... Evet, evet.

Raskolnikov üzgün,

– Son kez geliyorum size, diye sürdürdü konuşmasını. (Oysa ilk gelişiydi de) Belki bir daha görmeyeceğim sizi...

– Bir yere mi... gidiyorsunuz?

– Bilmiyorum... Her şey yarın belli olacak...

– Yarın Katerina Ivanovna'ya gelmeyecek misiniz yoksa?

Sesi titriyordu Sonya'nın.

– Bilmiyorum. Yarın sabah belli olacak her şey... Sorun bu değil şimdi. Size bir şey söylemek için geldim buraya...

Dalgın bakışını Sonya'nın yüzüne kaldırdı. Birden kendisinin oturduğunu, Sonya'nın karşısında hâlâ ayakta durduğunu

fark etti. Değişti sesi. Sakin, yumuşak bir sesle,

– Niçin ayakta duruyorsunuz? dedi. Otursanıza.

Sonya oturdu. Raskolnikov bir şey söylemeden sevgiyle, handiyse içi burkuluyormuş gibi bir dakika kadar baktı onun yüzüne.

– Çok zayıfsınız! dedi. Şu elinize bakın! Bir deri bir kemik kalmış! Parmaklarınız ölü parmağı gibi!

Sonya'nın elini eline almıştı.

– Hep böyle zayıftım, dedi Sonya.

– Evdeyken de mi?

– Evet.

Raskolnikov'un yüzü de, sesi de gene değişti birden. Çatlak bir sesle,

– Ha, doğru ya! diye mırıldandı.

Bir kez daha dolaştırdı bakışını odanın içinde.

– Burasını Kapernaumov'dan mı kiraladınız?

– Evet efendim...

– Şu kapının arkasındaki odada oturuyorlar, değil mi?

– Evet... Bu odanın bir eşi de orada var.

– Bütün aile bir odada mı yaşıyor?

– Evet efendim, bir odada.

Raskolnikov canı sıkkın,

– Sizin yerinizde olsam geceleri korkardım bu odada, dedi.

– Ev sahiplerim çok iyidirler, çok güler yüzlüdürler. (Sanki hâlâ kendine gelememişti Sonya; bu ziyareti neye yoracağını kestiremiyordu.) Bütün bu eşyalar da... her şey, her şey onlarındır. Çok iyi yürekli insanlar... Çocukları da sık sık geliyorlar bana...

– Kekemeydiler galiba?

– Evet efendim... Bay Kapernaumov hem kekeme, hem topaldır. Karısı da öyle... Kekelemiyor ama, sözcükleri tam söyleyemiyor sanki. Çok iyi yürekli bir kadındır. Bay Kapernaumov eski toprağa bağlı kölelerden bir köylü. Yedi çocukları var... Yalnızca en büyükleri kekeliyor, ötekiler ise hastalıklı... ama kekelemiyorlar... (Biraz şaşırmış gibi sordu Sonya:) Siz nereden tanıyorsunuz onları?

– Bütün bunları babanız anlattı bana. Sizinle ilgili her şeyi anlatmıştı... Sizin ilk gün saat altıda evden çıkıp saat dokuzda döndüğünüzü de, Katerina İvanovna'nın yatağınızın yanında yere diz çöktüğünü de...

Sonya utandı. Kararsız,

– Bugün gördüm onu sanki... diye mırıldandı.

– Kimi gördünüz?

– Babamı. Sokakta yürüyordum. Şurada köşe başında... saat dokuzu geçiyordu. Yürüyordum, o da önümde yürüyordu. Babamdı sanki... Katerina İvanovna'ya haber vermek istedim...

– Dolaşmaya mı çıkmıştınız?

– Evet, diye mırıldandı Sonya.

Sesi kesik kesikti. Gene utandı, bakışını yere indirdi.

– Babanızın yanındayken dövüyormuş sizi galiba Katerina İvanovna?

Sonya ürkek ürkek baktı Raskolnikov'un yüzüne.

– Yo, hayır... Nereden çıkardınız bunu? Hayır! dedi.

– Seviyor musunuz Katerina İvanovna'yı?

Kollarını göğsünün üzerinde kavuşturdu Sonya. Acıklı bir sesle, sözcükleri uzatarak,

– Onu mu? Seviyorum elbette! dedi. Ah! Siz onu... siz onu tanısaydınız. Bir çocuk gibidir... Üzüntüden kafasının içi karmakarışıktır... Oysa önceleri çok akıllıydı... ne yüce gönüllü, ne iyi yürekliydi... Hiçbir şey bilmiyorsunuz siz, hiçbir şey... ah!

Sonya sanki umutsuz, heyecanlı, acı duyarak, elini kolunu sallayarak konuşuyordu. Soluk yanakları kıpkırmızı olmuştu. Bakışında derin bir acı vardı. Ruhunun derinliklerinde duyarlı bir şeye dokunulduğu, bir şeyleri açıklamayı, anlatmayı, savunmayı çok istediği belliydi. Yüzünün her çizgisinde birden (böyle demek mümkünse) *doyumsuz* bir ıstırap anlatımı belirmişti.

– Beni dövüyormuş! Neden söz ediyorsunuz siz! Tanrım, beni dövüyormuş! Hem dövseydi ne çıkardı ki! Ne anlamı olurdu bunun? Bir şey bilmiyorsunuz siz, hiçbir şey... Öyle mutsuz bir kadındır ki o, öyle mutsuz bir kadındır ki! Üstelik hastadır da... Her şey hakça olsun ister... Tertemiz bir insandır... Her şeyin hakça olması gerektiğine inanır, bunu ister

de... İsterseniz işkence edin ona, gene haksız bir şey yapmaz. Bunun olmayacak bir şey olduğunu, insanlar arasında her şeyin hakça olamayacağını fark edemiyor, sinirleri bozuluyor... Bir çocuk gibi, bir çocuk gibidir! Çok dürüst bir insandır, çok dürüsttür!

– Peki siz ne olacaksınız?

Sonya sorar gibi baktı Raskolnikov'un yüzüne.

– Öyle ya, onlar size kaldılar şimdi. Aslında daha önceleri de sizin başınızdaydılar sayılır. Rahmetli babanız bile gelip sizden alıyordu içki parasını. Peki şimdi ne olacak?

Sonya üzgün, mırıldandı:

– Bilmiyorum.

– Şimdi oturdukları yerde mi kalacaklar?

– Bilmiyorum. Orada kalmak zorundalar. Ama duydum, bugün ev sahibesi onları oradan çıkaracağını söylüyordu. Katerina İvanovna da bir dakika kalmayacağını söylüyor.

– Nasıl böyle konuşabiliyor? Size güveniyor olmalı.

– Yo, hayır! Öyle söylemeyin!.. Birbirimizden ayrılamayız biz... (Birden gene heyecanlandı Sonya, sinirlendi bile. Ama küçük bir kanaryanın, ya da başka küçük bir kuşun sinirlenmesini andırıyordu onun bu sinirlenmesi.) Öyle ya, ne yapacak kadıncağız? (Giderek heyecanlanıyordu, telaşlanıyordu.) Ne yapacak, nasıl yapacak? Öf, bugün ne çok ağladı! Nasıl ağladı! Aklını yitiriyor, farkına varmadınız mı? Delirmek üzere. Bakıyorsunuz, yarın ölü yemeği masasında her şeyin güzel olması, masada her çeşit yiyeceğin bulunması için bir çocuk gibi telaşlanıyor... sonra birden elini kolunu sallamaya, öksürüp aksırmaya, kan tükürmeye, ağlamaya, umutsuzluk içinde başını duvarlara vurmaya başlıyor. Sonra gene sakinleşiyor, her şeyde size güvendiğini söylüyor: Şimdi ona sizin yardım edeceğinizi, bir yerlerden bir miktar para bulacağını, beni de alıp kendi kentine gideceğini, orada soylu kızlar için bir pansiyon açacağını, beni pansiyona yardımcı öğretmen alacağını, yepyeni, çok güzel bir yaşamımız olacağını söylüyor... öpmeye başlıyor beni, kucaklıyor, avutmaya çalışıyor. İnanıyor da bütün bu söylediklerine! Kurduğu bu hayallere içtenlikle inanıyor! İti-

raz edebilir misiniz ona, bunların olamayacağını söyleyebilir misiniz? Bugün bütün gün öteberiyi yıkadı, ortalığı topladı, yırtığı söküğü dikti... Bitkin olduğuna bakmadan koca çamaşır teknesini odaya çıkarmaya kalkışınca soluğu kesildi, yatağa düştü. Üstelik sabah erken Polenka ile Lena'ya pabuç almak için çarşıya çıkmıştık. Ayaklarındakilerin ayağa giyilecek yanları kalmamıştı çünkü. Ama paramız yetmemişti. Çok eksikti paramız. Katerina İvanovna öyle güzel pabuçlar seçmişti ki... gerçekten çok ince zevklidir, bilemezsiniz... Paramız pabuçları almaya yetmedi diye dükkânda tezgâhtarların yanında bir ağlamaya başladı... Ah, ne çok acıdım ona o anda.

Raskolnikov acı acı gülümsedi.

– Bütün bunları öğrendikten sonra niçin bu yaşamı... sürdürdüğünüz anlaşılıyor, dedi.

Sonya bir kez daha yükseltti sesini:

– Siz acımıyor musunuz ona sanki! Acımıyor musunuz? Daha bir şey görmemişken cebinizdeki bütün paranızı vermediniz mi ona! Her şeyi bilmiş olsanız... Aman Tanrım! Ya ben kaç kez ağlattım onu, kaç kez! Daha geçen hafta bile!.. Evet, ben! Babamın ölümünden bir hafta önce bile! Çok acımasız davrandım ona karşı! Hem kaç kez, kaç kez yaptım aynı şeyi... Ah, aklıma geldikçe yüreğim parçalanıyor!

Yürek acısından söz ederken ellerini ovuşturuyordu.

– Siz misiniz acımasız olan?

Ağlamaya başlamıştı Sonya.

– Evet benim, benim! diye sürdürdü konuşmasını. O gün eve gelmiştim. Babam "Bir şeyler oku bana Sonya, dedi, başımda tuhaf bir ağrı var, bir şeyler oku... şu kitaptan." Andrey Semyonıç'tan, Andrey Semyonıç Lebezyatnikov'dan aldığı bir kitaptı. Burada oturuyor Andrey Semyonıç. Hep gülünç kitaplar bulup veriyordu babama. "Zamanım yok baba, gitmek zorundayım," dedim. Okumak istemiyordu canım. Yeni aldığım yakalığı Katerina İvanovna'ya göstermek için uğramıştım. Bohçacı Lizaveta ucuza çok güzel, yepyeni, üstelik desenli bir yakalıkla, bir çift kolluk getirmişti bana. Katerina İvanovna'nın çok hoşuna gitmişlerdi. Taktı, aynanın karşısına geçip

kendine baktı. Çok çok beğenmişti onları. "Lütfen bana armağan et bunları Sonya," demişti. *Lütfen* diye rica ediyordu bana... Öylesine canı çekmişti yakalıkla kollukları. Ama hangi giysisiyle takacaktı onları? Eski mutlu günlerini anımsamış olacaktı!.. Aynada hayran hayran seyrediyordu kendini. Kaç yıldır doğru dürüst bir giysisi, bir şeyi olmamıştı. Ayrıca birisinden bir şey de istemez. Öylesine gururuna düşkündür. Her şeyini verir, ama kimseden bir şey istemez. Demek ne çok canı çekmişti yakalıkla kollukları... Ama ben vermeye kıyamadım. "Nenize gerek sizin bunlar, Katerina İvanovna?" dedim. Evet, tam böyle, "Nenize gerek" dedim. Ona bunu söylememem gerekirdi! Şöyle bir baktı yüzüme, onları ona vermemem öylesine gücüne gitmişti, onu öylesine derinden yaralamıştı ki, içim sızladı... Üzüldüğü yakalığı, kollukları alamaması değildi, benim onun isteğini geri çevirmemdi. Farkındaydım. Ah, olup bitenleri, o sözlerimi geri çevirebilmeyi ne çok isterdim... Oh, ben... evet, nelerden söz ediyorum ben!.. Sizi ne ilgilendirir ki bunlar!

– Bohçacı Lizaveta'yı tanıyor muydunuz?

Şaşırmıştı Sonya. Raskolnikov'un sorusuna soruyla karşılık verdi:

– Evet... Siz de tanıyor muydunuz onu?

Raskolnikov bir süre sustu. Sonya'nın sorduğu soruya yanıt vermeden,

– Katerina İvanovna veremli, ağır hasta, dedi. Yakında ölecektir.

– Oh, hayır, hayır, hayır!

Sonya ne yaptığını bilmeden, öyle olmaması için yalvarıyormuş gibi Raskolnikov'un iki eline yapışmıştı.

– Öyle ama, ölse onun için daha iyi olur.

Sonya korkmuştu, ne söylediğini bilmeden,

– Hayır, daha iyi olmaz, daha iyi olmaz, hiç de daha iyi olmaz! diye yineledi.

– Peki çocuklar ne olacak? Yanınıza almayacaksanız, ne yapacaksınız onları?

Umutsuzluk içinde başını ellerinin arasına aldı Sonya.

– Of, bilmiyorum! diye haykırdı.

Bu düşüncenin birçok kez aklına geldiği, Raskolnikov'un bunu ona şimdi bir kez daha anımsattığı belliydi. Acımasızca sürdürüyordu konuşmasını Raskolnikov:

– Peki, ya Katerina İvanovna ölmeden siz hastalanırsanız, hastaneye düşerseniz ne olacak?

– Oh, neler söylüyorsunuz siz, neler söylüyorsunuz! Olamaz böyle bir şey!

Dayanılmaz bir korku anlatımı kaplamıştı Sonya'nın yüzünü. Raskolnikov, dudaklarında acımasız bir gülümsemeyle sürdürdü konuşmasını:

– Nasıl olamazmış? Sigortanız yok değil mi? O zaman onların durumu ne olacak? Hep birlikte sokağa dökülecekler. Katerina İvanovna öksüre öksüre dilenecek, bugün olduğu gibi, bir yerlerde başını duvarlara vuracak, çocuklar ağlaşacaklar... Orada yığılıp kalacak kadıncağız, alıp karakola götürecekler onu, sonra hastaneye, orada ölecek, çocuklar da...

Sonya'nın sıkışmış göğsünden bir inilti koptu birden:

– Yo, hayır!.. Tanrı izin vermez o kadarına!

Raskolnikov'un yüzüne yalvarır gibi bakıyor, her şey onun elindeymiş gibi ellerini sessiz bir yakarışla birleştirmiş, dinliyordu onu. Ayağa kalktı Raskolnikov, odanın içinde dolaşmaya başladı. Bir dakika geçti aradan. Sonya kollarını yana sarkıtmış, başını önüne eğmiş, çok üzgün, öyle ayakta duruyordu.

Birden geldi Raskolnikov, Sonya'nın karşısında durdu.

– Biraz para biriktiremez misiniz? diye sordu. Kara gün için kenara bir şeyler atamaz mısınız?

– Hayır, diye mırıldandı Sonya.

– Demek öyle! (Handiyse alaylı gülümseyerek ekledi Raskolnikov:) Peki hiç denediniz mi bunu?

– Denedim.

– Ama beceremediniz! Öyle anlaşılıyor! Sormam bile yersizdi!

Gene odanın içinde dolaşmaya başladı. Bir dakika daha geçti aradan.

– Her gün elinize para geçmiyor değil mi?

Şimdi daha da utandı Sonya. Yüzü gene kıpkırmızı oldu.

Acı duyduğu belliydi. Kendini zorlayarak,

– Geçmiyor, diye mırıldandı.

Raskolnikov birden,

– Polenkacığın durumu da öyle olacaktır sanırım, dedi.

Sonya, bir yerine bıçak saplamışlar gibi, dehşet içinde bağırdı:

– Hayır! hayır! Olamaz! Böylesine iğrenç bir şeye Tanrı izin vermez!..

– Başka iğrençliklere izin veriyor ama.

– Hayır, hayır! Tanrı korur onu,Tanrım korur!..

Kendinde değildi sanki Sonya.

Raskolnikov, dudaklarında hain bir gülümseme, Sonya'ya bakarak,

– Belki Tanrı bile yoktur, diye karşılık verdi.

Sonya'nın yüzü birden değişti: Kaslar çekildi yüzünde. Anlatılamaz bir sitemle baktı Raskolnikov'un yüzüne. Bir şey söylemek istedi, ama söyleyemedi, birden ellerini yüzüne kapayıp hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Bir süre sonra Raskolnikov,

– Katerina İvanovna'nın delirmek üzere olduğunu söylüyorsunuz, diye başladı. Siz de öylesiniz.

Aradan beş dakika geçti. Raskolnikov bir şey söylemeden, Sonya'ya da bakmadan hâlâ bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu odanın içinde. Sonunda geldi Sonya'nın yanına. Gözlerinin içi alev alevdi. Sonya'yı iki omzundan tuttu, gözyaşlarıyla ıslanmış yüzüne uzun uzun baktı. Bakışı kupkuru, çakmak çakmak, dokunaklıydı. Dudakları titriyordu... Birden yere diz çöktü, eğildi, Sonya'nın ayaklarını öpmeye başladı. Sonya, karşısındaki bir deliymiş gibi dehşet içinde geri çekildi. Gerçekten de o anda bir deliden farksız görünüyordu Raskolnikov. Sonya'nın yüzü sapsarı olmuştu. Yüreğine bir acı saplanmıştı.

– Siz ne yapıyorsunuz? Ne yapıyorsunuz? diye mırıldanıyordu.

Hemen ayağa kalktı Raskolnikov. Tuhaf bir sesle,

– Senin önünde yere kapanmadım, dedi, insanoğlunun çektiği acıların önünde yere kapandım... (Pencerenin yanına gitti. Bir dakika sonra Sonya'nın yanına döndü.) Beni dinle, diye sürdürdü konuşmasını. Biraz önce aşağılık bir adama senin

küçük parmağına değmeyeceğini... bugün kız kardeşimi senin yanına oturtmakla sizi değil, onu onurlandırdığımı söyledim.

Sonya dehşet içinde bağırdı:

– Ah, nasıl söyleyebildiniz bunu! Hem de kız kardeşinizin yanında! Benim yanımda oturması onu onurlandırmış ha! Oysa bir günahkârım ben... Kötü yola düşmüş bir insan! Büyük bir günahkâr, büyük! Ah, nasıl yapabildiniz bunu!

– Senin kötü yola düşmüş olman, ya da günahların değildi benim için o anda önemli olan. Senin çektiğin büyük acıyı düşünerek böyle söyledim... (Heyecanlanmıştı Raskolnikov.) Senin büyük bir günahkâr olmana gelince, diye sürdürdü konuşmasını, doğrudur bu... ama daha çok kendini *boş yere* öldürdüğün, teslim ettiğin için günahkârsın. Bundan daha korkunç bir şey olabilir mi! Böylesine nefret ettiğin bir çamurun içinde yaşıyorsun, ama (gözlerini birazcık açsan göreceğin gibi) bununla kimseye bir yararının dokunmadığını, kimseyi bir şeyden kurtarmadığını da biliyorsun... korkunç bir şey değil midir bu? (Öfkelenmişti sanki.) Hem sonra söyler misin bana... böylesine bir yüz karası, böylesine bir bayağılık nasıl oluyor da tam tersi olan kutsal duygularla bir arada bulunabiliyor senin içinde? Çünkü senin gibi birinin kendini baş aşağı suya atıp her şeye bir son vermesi çok daha akıllıca, binlerce kez daha akıllıca olurdu!

Sonya, Raskolnikov'un bu önerisine hiç de şaşmamış gibi, acı acı baktı onun gözlerinin içine. Bitkin bir sesle,

– Onlar ne olurlardı o zaman? diye sordu.

Raskolnikov tuhaf tuhaf bakıyordu Sonya'nın yüzüne. Sonya'nın bakışından bir anda her şeyi anlamıştı. Bunu Sonya'nın da çok kez düşündüğü belliydi. Belki de umutsuzluk içinde birçok kez bir anda her şeyi bitirmeyi öylesine ciddi düşündüğü için şimdi Raskolnikov'un önerisini hiç yadırgamamışa benziyordu. Onun sözlerindeki acımasızlığın bile farkında değildi. (Onun yüz karası için Raskolnikov'un ettiği sitemin, gözlerinin içine bakışının anlamını da anlamamış gibiydi. Raskolnikov farkındaydı bunun.) Ama yüz kızartıcı, aşağılık durumunun genç kıza ne büyük acılar verdiğini çok iyi anlamıştı. "Her şeyi bir anda bitirmek kararlılığından bugüne dek ne

alıkoyabilmişti onu? Ne?" diye geçiriyordu içinden. Onun için bu zavallı, kimsesiz çocukların da, başını duvarlara vuran veremli, yarı deli Anna İvanovna'nın da ne denli değerli olduklarını ancak şimdi anlayabiliyordu.

Ayrıca, böylesine bir karakteri olan, az çok okumuş Sonya gibi bir kızın ne olursa olsun, böyle kalmayı sürdüremeyeceği de apaçıktı onun için. Ama gene de bir soru vardı kafasının içinde: Kendini suya atmak gücünü kendinde bulamadıysa, nasıl olmuştu da bunca zaman bu durumda kalabilmişti, aklını yitirmemişti? Hiç kuşku yok, Sonya'nın bu durumunun toplumda sıkça rastlanan bir durum olmadığının, ama ne yazık ki tek, benzersiz de olmadığının farkındaydı Raskolnikov. Oysa az rastlanan bu olayın kendisi, bu belli bir düzeyde okumuşluk, onun önceki yaşamı... hep birlikte ancak bu iğrenç yolda daha ilk adımlarını attığında öldürebilirlerdi Sonya'yı. Öyleyse neydi onu tutan? Ahlak bozukluğu olmasındı? Bütün bu rezilliklerin ona yalnızca fiziksel olarak dokunduğu belliydi. Gerçek kötülüğün tek damlası bile işlememişti yüreğine: Görüyordu bunu Raskolnikov. İçini okuyordu Sonya'nın...

"Üç yol var önünde," diye geçiriyordu içinden. "Kanalın derin sularına atmak kendini, tımarhaneye düşmek, ya da... ya da insanın beynini uyuşturan, yüreğini taşlaştıran rezil bir yaşama bırakmak kendini." Raskolnikov için en iğrenci de bu son düşündüğüydü. Ne var ki, artık kuşkucu bir insan olmuştu, gençti, yaşamın gerçeklerinden uzaktı, dolayısıyla katıydı, acımasızdı... Bu nedenle, son olasılığın, yani rezil bir yaşamın öteki iki olasılıktan daha güçlü olduğuna inanmamak elinde değildi.

"Gerçekten, olabilir mi böyle bir şey?" diye soruyordu kendi kendine. "Gerçekten, ruh temizliğini henüz yitirmemiş bu kız bile bile bırakabilir mi kendini bu çirkef çukuruna, bu iğrenç yaşama? Gerçekten böyle bir eğilim başlamış olabilir mi içinde? Gerçekten, bu yüz karası ona gerektiğince iğrenç görünmediği için mi hâlâ dayanıyor? (Biraz önce Sonya'nın yaptığı gibi bağırdı içinden:) Hayır, hayır, olamaz! Kanaldan şimdiye dek günah düşüncesi bir de *onlar* uzaklaştırdılar onu... Şimdiye dek aklını yitirmediyse... Peki ama kim söyledi aklını

yitirmediğini? Aklı başında mı yani? Aklı başında olan bir insan onun konuştuğu gibi mi konuşur? Aklı başındaysa onun düşündüğü gibi düşünebilir mi bir insan? Ona tehlikeyi anlatmaya çalışırlarken, içine düşmek üzere olduğu felaketin, çirkef çukurunun kenarında oturup elini kolunu sallayabilir, kulaklarını tıkayabilir mi? Beklediği nedir? Bir mucize mi? Öyle olsa gerek. Deliliğin belirtileri değil de nedir bütün bunlar?"

Israrla bu düşünce üzerinde duruyordu Raskolnikov. Ötekilerden daha çok hoşuna gitmişti bu çıkış yolu. Daha dikkatli bakmaya başladı Sonya'nın yüzüne.

– Demek Tanrı'ya çok dua ediyorsun Sonya? diye sordu.

Susuyordu Sonya. Raskolnikov onun hemen yanında ayakta duruyor, vereceği yanıtı bekliyordu.

Sonya kıvılcımlar saçan bakışını birden Raskolnikov'un yüzüne kaldırdı, elini tutup kuvvetlice sıktı. Coşkulu bir sesle çabuk çabuk konuşarak,

– Tanrı olmasaydı ne yapardım? diye mırıldandı.

"Evet, gerçekten de öyle!" diye geçirdi içinden Raskolnikov. Kızın bu konuda ne düşündüğünü öğrenmek amacıyla sürdürdü konuşmasını:

– Tanrı ne yapıyor senin için?

Bu soruya yanıt bulamıyormuş gibi uzunca bir süre sustu Sonya. Güçsüz göğsü heyecandan kalkıp iniyordu. Sert, öfkeli bakışını Raskolnikov'un gözlerinin içine dikip bağırdı birden:

– Susun artık! Başka bir şey sormayın! Değmezsiniz siz buna!..

Israrla "Evet öyle!" diye geçirdi içinden Raskolnikov. "Yanılmamışım!"

Sonya bakışını gene yere indirdi. Çabuk çabuk,

– Çok şey yapıyor! diye mırıldandı.

Raskolnikov aşırı bir merakla Sonya'ya bakarken vermişti kararını: "Çıkış yolu bu işte! Çıkış yolunun açıklaması burada işte!"

Bu soluk, zayıf, düzensiz köşeli küçük yüze; öylesine bir ateşle ışıldayabilen, böylesine katı, capcanlı bir duyguyla bakan bu tatlı bakışlı, masmavi gözlere; hâlâ öfkeyle, nefretle titreyen bu ufak tefek bedene Raskolnikov, içinde yepyeni, tuhaf,

handiyse hastalıklı bir merakla bakıyordu. Giderek daha tuhaf, handiyse olanaksız gibi geliyordu ona bütün bunlar. "Kaçık bu kız! Kaçık!" diye geçirdi içinden.

Komodinin üzerinde bir kitap vardı. Odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşırken komodinin önünden her geçişinde görüyordu onu Raskolnikov. Şimdi eline alıp baktı kitaba. *Yeni Ahid*'in Rusça çevirisiydi. Meşin ciltli, çok eski, çok kullanılmış bir kitaptı.

Odanın öte ucundan seslendi Sonya'ya:

– Nereden buldun bunu?

Sonya hep aynı yerde, masanın üç adım ötesinde ayakta duruyordu. Raskolnikov'un sorusuna, ona bakmadan, sanki isteksiz, karşılık verdi:

– Getirdiler...

– Kim getirdi?

– Lizaveta... Ben istemiştim getirmesini...

"Lizaveta ha! Çok tuhaf!" diye düşündü Raskolnikov. Sonya'nın her şeyi geçen her dakika giderek daha tuhaf, daha olağanüstü gelmeye başlamıştı ona. Kitabı ışığa götürüp sayfalarını çevirmeye başladı. Birden sordu Sonya'ya:

– Lazarus'tan nerede söz ediliyordu?

Sonya ısrarla önüne, yere bakıyor, yanıt vermiyordu. Masaya biraz yan duruyordu.

– Lazarus'un dirilişinin öyküsü neredeydi? Bulsana bana orayı, Sonya.

Sonya başını çevirmeden, göz ucuyla bakıyordu Raskolnikov'a. Yerinden kıpırdamadan soğuk,

– Yanlış yere bakıyorsunuz... Dördüncü bölüme bakacaksınız... diye mırıldandı.

– Bul da oku bana orayı, dedi Raskolnikov.

Oturup dirseklerini masaya dayadı, ellerini başına destek yaptı, kederli bakışını odanın bir köşesine dikip dinlemeye hazırlandı. Kendi kendine mırıldandı: "Üç hafta sonra, yedinci verstaya, tımarhaneye buyurmaz mıydınız efendim!.. Sanırım ben orada olacağım... daha kötüsü olmazsa kuşkusuz..."

Raskolnikov'un bu isteğini yadırgamıştı Sonya. Ama gene de

kararsız adımlarla yaklaştı masaya. Kitabı eline aldı. Masanın bu ucundan Raskolnikov'un yüzüne alttan alttan bakarak sordu:

– Daha önce okumamış mıydınız o öyküyü?

Sesi giderek daha sert, çok daha sert oluyordu.

– Çok eskiden... Okuldayken okumuştum. Hadi oku!

– Peki kilisede de mi hiç dinlemediniz?

– Ben... hiç gitmedim kiliseye. Ya sen, sık gider misin?

– Hayır, diye mırıldandı Sonya.

Raskolnikov gülümsedi.

– Anlıyorum... Demek yarın babanın cenaze törenine de gitmeyeceksin?

– Gideceğim. Geçen hafta da gitmiştim kiliseye... bir ölü duasına.

– Kimin?

– Lizaveta'nın. Balta ile öldürdüler zavallıyı.

Raskolnikov'un sinirleri giderek bozuluyordu. Başı dönmeye başlamıştı.

– Lizaveta arkadaşın mıydı?

– Evet... Çok dürüst bir insandı... uğrardı bana... seyrek... zamanı olmazdı çünkü. Birlikte okurduk... konuşurduk. Şimdi Tanrı'nın yanında.

Kitaplardan alınma bu sözcükler tuhaf bir biçimde çınlıyorlardı Raskolnikov'un kulaklarında. Gene yeni bir şey çıkıyordu ortaya: İki tuhaf yaradılışlı insanın (Lizaveta ile Sonya'nın) sır dolu görüşmeleri...

"Bu gidişle sen de üşüteceksin kafayı!" diye geçirdi içinden Raskolnikov. "Bulaşıcı bir şey bu!" Sinirli, ısrarlı bir sesle bağırdı birden:

– Okusana!

Sonya hâlâ kararsızdı. Kalbi küt küt çarpıyordu. Sanki korkuyordu onun yanında okumaktan. Raskolnikov "mutsuz kaçığın" yüzüne içi sızlayarak bakıyordu. Sonya:

– Niçin istiyorsunuz okumamı? diye fısıldadı. (Soluk almakta güçlük çekiyordu sanki.) Tanrı'ya inanmıyorsunuz ki...

Israr ediyordu Raskolnikov:

– Hadi oku! Okumanı istiyorum! Lizaveta'ya okuyordun ya!

Sonya kitabı açtı, okuyacağı yeri buldu. Elleri titriyordu. Sesi çıkmıyordu. İki kez başlayacak oldu, ama ilk hece bir türlü çıkmıyordu ağzından.

Sonunda kendini zorlayarak başladı: "Bethanyalı Lazarus adında biri hastalanmıştı..." Ama daha üçüncü sözcükte birden titredi sesi, aşırı gerilmiş bir tel gibi koptu. Soluğu kesilmişti, yüreği sıkışmıştı.

Sonya'nın ona niçin okumaktan kaçındığını biraz anlıyordu Raskolnikov. Bunu anladıkça daha ısrarla, daha kabaca diretiyordu okuması için. Sonya'nın şimdi *iç dünyasını* bir başkasına açmasının, açıklamasının ona ne denli ağır geldiğini çok iyi anlıyordu. Onun bu duygularının şimdiki yaşamının yanında, belki de çok eskilere dayanan, ta çocukluğundan, mutsuz bir babanın, üzüntüden aklını yitirmiş bir üvey annenin, aç çocukların, çirkin bağrışmaların, sitemlerin arasında geçmiş çocukluk yıllarından başlamış anıların birikimiyle oluşmuş bir *sır* olduğunu da biliyordu Raskolnikov. Ne var ki, öte yandan, genç kızın şimdi okumaya başlarken sıkıldığının, bir şeyden çok korktuğunun, ama sıkılmasına, her türlü tehlikesine karşın, "sonra kötü şeylerin olmaması için!" Raskolnikov'un dinlemesi için özellikle *ona*, özellikle *şimdi* okumayı çok istediğinin de farkındaydı, anlamıştı bunu... Sonya'nın gözlerinde okuyordu onun bu isteğini, coşkulu heyecanından anlıyordu... Sonra kendini toparladı Sonya, okumaya başladığında gırtlağına saplanıp sesini kesen spazmı yendi, Yuhanna'nın İncilinin on birinci bölümünü okumayı sürdürdü. On dokuzuncu baba kadar okudu:

"Ve Yahudilerin birçoğu kardeşlerinin ölümünün acısını paylaşmak için Marta ile Meryem'e gelmişlerdi. İsa'nın gelmekte olduğunu duyunca onu karşılamaya çıktı Marta. Meryem içeride oturuyordu. O zaman Marta şöyle dedi İsa'ya: Efendimiz! Sen burada olsaydın kardeşim ölmezdi. Ama ben biliyorum, senin her dileğini yerine getirir Tanrı."

Burada sesinin gene titremeye başladığını, kesilecek gibi olduğunu hissedince utandı Sonya, bir kez daha ara verdi okumaya...

"Şöyle söyledi ona İsa: Dirilecek senin kardeşin. Marta şöyle

söyledi ona: İnanıyorum, dirilecektir. Tüm ruhların dirileceği son gün o da dirilecektir... İsa şöyle dedi: *Yaşamak da dirilmek de benim*; bana inanan biri ölse bile dirilir. Yaşarken bana inananlar hiçbir zaman ölmezler. İnanıyor musun sen buna? Marta şöyle dedi: (Sonya, kilisede vaaz veriyormuş gibi acıyla derin bir göğüs geçirdikten sonra duygulu bir sesle tane tane, okumayı sürdürdü:) Evet efendimiz! Senin yeryüzüne inmiş Mesih olduğuna, Tanrı'nın oğlu olduğuna inanıyorum."

Okumasına ara verecek, bakışını çabucak *onun* yüzüne kaldıracak oldu Sonya, ama hemen toparladı kendini, okumayı sürdürdü. Raskolnikov dirseklerini masaya dayamış, Sonya'dan yana dönmeden, öte yana bakarak kıpırdamadan dinliyordu. Otuz ikinci baba gelmişlerdi.

"Meryem İsa'nın bulunduğu yere gelip de onu görünce ayaklarına kapandı. Şöyle dedi: Efendimiz! Sen burada olsaydın kardeşim ölmeyecekti. Meryem'i, onunla birlikte gelmiş Yahudileri ağlarken görünce İsa'nın yüreği burkuldu, üzüldü. Şöyle dedi: Nereye koydunuz onu? Kalabalık şöyle karşılık verdi: Efendimiz! Gelin görün! İsa duygulanıp ağladı. O zaman Yahudiler şöyle söylediler: Bak ne çok seviyormuş onu. Bazıları da şöyle dediler: Bir körün gözünü açan bu adam onun ölmemesi için bir şeyler yapamaz mıydı?"

Raskolnikov Sonya'ya döndü, heyecanla baktı yüzüne. Evet, yanılmamıştı! Zangır zangır titriyordu Sonya. Onun beklediği de buydu. Sonya yüce, inanılması güç mucizenin anlatıldığı yere yaklaşıyordu. Büyük bir utkunun heyecanı sarmıştı tüm benliğini. Sesi bir zil gibi çınlıyordu. Heyecan, sevinç, coşku vardı sesinde. Bunlar sesinin gür çıkmasına neden oluyorlardı. Gözlerinin önünde satırlar birbirine karışıyordu. Gözleri kararmıştı çünkü. Ama öyküyü ezbere bildiği için okumayı sürdürüyordu. "Bir körün gözünü açan..." tümcesini okurken sesini alçaltarak, bir dakika sonra yıldırım çarpmış gibi yerlere kapanacak, yalvarıp yakarmaya başlayacak inanmayanların, gözleri kör Yahudilerin sitemlerini, kuşkularını, nefretlerini daha etkileyici bir biçimde vermeye çalışmıştı. O anda büyük bir coşkuyla, sevinç dolu bir bekleyiş içinde tüm bedeni titre-

yerek şöyle geçiriyordu içinden: "Şimdi, evet şimdi *onun* da, gözleri kör, imandan yoksun *onun* da gözleri açılacaktır sonunu dinleyince... *o* da imana gelecektir. Evet, evet, az kaldı, şimdi..."

"İsa gene içinden ah ederek yaklaştı mezara. Mezarın üzerinde bir taş vardı. İsa şöyle dedi: Kaldırın taşı. Ölenin kız kardeşi Marta şöyle dedi: Efendimiz! Artık kokmuştur onun cesedi. *Dört* gündür orada çünkü".

Dört sözcüğünü, üzerine özellikle basarak okumuştu Sonya.

"İsa şöyle söyledi ona: İnanırsan, Tanrı'nın yüceliğine tanık olacaksın diye söylememiş miydim sana? Sonra ölen adamın mezarı üzerindeki taşı aldılar. İsa bakışını gökyüzüne kaldırdı, ve şöyle söyledi: Baba! Dileğimi yerine getirdiğin için şükürler olsun sana! Dileklerimi her zaman yerine getireceğini biliyorum. Bunu şimdi yanımdaki bu insanların duymaları, beni senin gönderdiğine inanmaları için söyledim. Böyle söyledikten sonra yüksek sesle şöyle dedi İsa: Hey, Lazarus! Çık oradan! *Ve ölmüş adam çıktı mezardan.*

(Bu mucize gözlerinin önünde gerçekleşiyormuş gibi yüksek sesle, heyecanla, ürpererek okuyordu Sonya:) Kolları, bacakları kefene sarılıydı, yüzü mendille örtülüydü. İsa çevresindekilere şöyle söyledi: Çözün elini ayağını, bırakın gitsin.

Meryem'e gelmiş Yahudilerin birçoğu İsa'nın bu mucizesini görünce ona iman ettiler."

Bundan sonrasını okumadı Sonya, okuyamadı. Kitabı kapadı, birden kalktı oturduğu sandalyeden. Soğuk bir sesle, kesik kesik,

– Lazarus'un diriliş öyküsünün hepsi bu kadar, diye mırıldandı.

Öte yana döndü, Raskolnikov'a bakmaya cesaret edemeden, bundan korkuyormuş gibi kıpırdamadan beklemeye başladı. Titremesi hâlâ geçmemişti. Eğri büğrü kandildeki mum çoktan sönmeye yüz tutmuş, bu yoksul odada tuhaf bir biçimde bir araya gelmiş, Kutsal Kitap'ı, birlikte okuyan bir katille bir sokak kadınını yarım yamalak aydınlatıyordu. Beş altı dakika geçti aradan.

Raskolnikov birden yüksek sesle, kaşları çatık,

– Seninle önemli bir konuyu konuşmak için gelmiştim buraya, diye başladı.

Yerinden kalktı, Sonya'nın yanına gitti. Sonya bir şey söylemeden başını kaldırıp Raskolnikov'a baktı. Raskolnikov'un bakışı oldukça sertti. Yabani bir kararlılık vardı bakışında.

– Ailemden ayrıldım bugün, dedi. Annemle kız kardeşimden... Bir daha gitmeyeceğim yanlarına. Bütün bağlarımı kopardım onlarla.

Şaşırmıştı Sonya.

– Niçin? diye sordu.

Kısa bir süre önce Raskolnikov'un annesiyle, kız kardeşiyle karşılaşması Sonya'nın üzerinde, kendisi için belirsiz olsa da, olağanüstü bir etki bırakmıştı. Raskolnikov'un ailesinden ayrılması haberi dehşete düşürmüştü onu. Raskolnikov sürdürdü konuşmasını:

– Şimdi yalnızca sen varsın benim için. Birlikte gidelim... Bunun için geldim sana. İkimiz de lanetliyiz, öyleyse birlikte gidelim!

Gözleri parlıyordu. Bu kez Sonya "Sanki aklını yitirmiş!" diye geçirdi içinden. Korkmuştu. Elinde olmadan geri geri çekilerek,

– Nereye gideceğiz? diye sordu.

– Bilmiyorum. Bildiğim bir şey var, o da aynı yolun yolcusu olduğumuz... Yalnızca bunu kesin biliyorum... Amaçlarımız da bir!

Sonya, söylediklerinden bir şey anlamadan bakıyordu Raskolnikov'un yüzüne. Yalnızca, onun korkunç derecede, çok çok mutsuz olduğunu anlamıştı. Raskolnikov sürdürüyordu konuşmasını:

– Bunları kime anlatsan, anlamaz seni, ama ben anladım. Benim için gereklisin sen, bu yüzden geldim sana.

– Ne demek istediğinizi anlayamıyorum, diye fısıldadı Sonya.

– Sonra anlarsın. Sen de aynı şeyi yapmadın mı? Sen de aştın sınırı... aşabildin. İsteyerek son verdin yaşamına. *Kendi* hayatını mahvettin... (İkisi de aynı şey!) Tertemiz, akıllı uslu bir

yaşamın olabilirdi, ama sen Saman Pazarı'nda mahvettin her şeyi... Ama bunun üstesinden gelemezsin sen. *Tek başına* kalırsan aklını yitirirsin. Benim gibi! Şimdi bile yarı deli gibisin. Öyleyse aynı yolda birlikte gitmeliyiz... Gidelim!

Raskolnikov'un söyledikleri tuhaf bir biçimde heyecanlandırmıştı Sonya'yı.

– Niçin? diye mırıldandı. Niçin söylüyorsunuz bunları bana?

– Niçin mi? Böyle kalamazsınız da onun için! Çünkü çocuk gibi ağlayarak "Tanrı izin vermez buna!" diye bağırmayı bırakıp artık ciddi, akıllıca düşünmen gerek! Söylesene, yarın hastaneye kaldırırlarsa seni, ne olacak? Katerina İvanovna'nın aklı başında değil. Üstelik veremli. Yakında ölecek. Çocuklar ne olacak o zaman? Polenkacık da mahvolmayacak mı sanki? Dilenmeleri için annelerinin sokağa saldığı köşe başlarında, duvar diplerinde dilenen çocukları görmedin mi hiç? Onların annelerinin nerelerde, ne durumlarda olduklarını çok iyi bilirim ben. Çocuklar çocuk olarak kalamazlar o yerlerde. Yedi yaşında bir çocuk ahlaksızdır orada, hırsızdır. Oysa İsa'nın birer örneğidirler çocuklar: "Tanrı'nın cennetlik kullarıdırlar."* Tanrı onları korumamızı, sevmemizi buyuruyor. Geleceğin insanlığı onlardır...

Sonya hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamıştı. Ellerini ovuşturarak,

– Ne yapmalı öyleyse, ne yapmalı? diye yineledi.

– Ne mi yapmalı? Koparılıp atılması gereken her şeyi koparıp atacaksın, hepsi o kadar... Acılara da katlanacaksın kuşkusuz! Ne? Hâlâ anlamadın mı? Neyse, zamanı gelince anlarsın... İnsana önce özgürlük ile güç gereklidir. Özellikle güç! Yüreksiz, aşağılık yaratıkların üzerinde bir egemenlik, karınca yuvasında elde edilmiş bir üstünlük!.. İşte sana amacın! Unutma bunu! Sana bunu öneririm! Belki bir daha konuşamam seninle! Yarın sana gelmezsem, duyarsın her şeyi... Bu söylediklerimi anımsa o zaman. Yıllar sonra bir gün yaşam deneyimlerinle belki anlarsın bu sözlerimin ne anlama geldiğini. Yarın

(*) Matfey'in İncilinden bir tümce. V, 10 (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

gelirsem, Lizaveta'yı kimin öldürdüğünü söyleyeceğim sana. Hoşçakal!

Korkudan tir tir titriyordu Sonya. Dehşet içinde tüm bedeni taş kesilmiş, Raskolnikov'un gözlerinin içine yabani yabani bakarak sordu:

– Lizaveta'yı kimin öldürdüğünü biliyor musunuz?

– Biliyorum, bunu sana söyleyeceğim de... Yalnızca sana! Seni seçtim bunun için. Senden özür dilemek için gelmeyeceğim, gelip söyleyeceğim yalnızca... Bunu söylemek için seni seçeli çok oluyor. Baban bana senden söz ettiği zaman vermiştim kararımı. Lizaveta yaşıyordu o zaman. Hoşçakal. Elini uzatma bana. Yarın!

Odadan çıktı Raskolnikov. Arkasından bir deliye bakar gibi bakıyordu Sonya. Ama o anda kendisinin de bir deliden farkı yoktu. Bilincindeydi bunun. Başı dönüyordu. "Tanrım! Lizaveta'yı kimin öldürdüğünü nasıl bilebiliyor? Ne anlama geliyordu söyledikleri? Korkunç bir şey bu!" Ne var ki, *o düşünce* hiç gelmiyordu aklına. Hiç gelmiyordu! Hiç!.. "Oh, çok mutsuz bir insan olsa gerek!.. Annesiyle kız kardeşinden ayrılmış. Neden acaba? Ne oldu? Niyeti nedir? Ne yapacak? Ne anlama geliyordu söyledikleri? Ayaklarıma kapanarak neler söyledi öyle... (evet, açık açık söyledi bunu) onsuz yaşayamayacağını söyledi... Oh, Tanrım!"

Sonya o geceyi ateşler içinde, sürekli sayıklayarak geçirdi. Arada bir yattığı yerden sıçrıyor, ağlamaya başlıyor, ellerini ovuşturuyor... sonra gene ateşler içinde derin bir uykuya dalıyordu. Polenka'yı görüyordu düşünde, Katerina İvanovna'yı, Lizaveta'yı görüyordu. İncil okuyordu düşünde, sonra Raskolnikov... renk kalmamış yüzüyle, çakmak çakmak gözleriyle Raskolnikov... Ayaklarını öpüyordu, ağlıyordu... Ah Tanrım!

Sonya'nın odasıyla Bayan Gertrude Karlovna Resslich'in dairesini birbirinden ayıran sağdaki kapının öte yanında Bayan Resslich'in dairesinin uzun zamandır boş bir odası vardı. Bayan Resslich kiraya vermek istiyordu bu odayı. Bunu duyurmak için avlu kapısına da, kanala bakan pencerelere de kâğıtlar yapıştırmıştı. Sonya uzun zamandır o odanın boş olduğuna

alıştırmıştı kendini. Oysa onun Raskolnikov'la konuşması süresince Bay Svidrigaylov bu boş odanın kapısının arkasında çıt çıkarmadan durmuş, konuşmalarını başından sonuna kadar dinlemişti. Raskolnikov çıkıp gittikten sonra Svidrigaylov bir an durup düşünmüş, parmaklarının ucuna basarak sessizce, bu boş odaya bitişik kendi odasına geçmiş, oradan bir sandalye almış, hiç ses çıkarmadan sandalyeyi getirip Sonya'nın odası ile boş odanın arasındaki kapının hemen dibine koymuştu. Raskolnikov ile Sonya'nın arasındaki konuşma çok ilgi çekici, çok anlamlı gelmişti ona. Çok, hem de çok hoşlanmıştı bundan. Öylesine çok hoşlanmıştı ki, bir dahaki sefere, hiç değilse yarın, sözgelimi gene bir saat ayakta kalmamak, sandalyede oturup rahat rahat, tadını çıkara çıkara orada konuşulanları dinlemek için sandalye bile getirip koymuştu kapının dibine.

V

Ertesi sabah saat tam on birde Raskolnikov .....kiy Karakolu'nun soruşturma bölümüne gelip, kendisinin geldiğini Porfiriy Petroviç'e haber vermelerini söylediğinde, onu böylesine çok bekletmelerine şaşmıştı bile: Handiyse on dakika geçmişti aradan, hâlâ çağırmıyorlardı onu. Oysa hemen onun üzerine atılacaklarını sanıyordu. Bekleme odasında bekliyordu Raskolnikov. Girip çıkan bir sürü insan onunla hiç ilgilenmeden gelip geçiyordu önünden. Kalem odasına benzeyen bitişik odada birkaç yazıcı oturmuş, bir şeyler yazıyorlardı. Onlardan hiçbirinin de Raskolnikov adının ne anlama geldiğini bilmediği belliydi. Huzursuz, kuşkulu bakışlarla çevresine bakıyor, durumu anlamaya çalışıyordu: Yakınlarda bir yerde saklanmış hiç değilse bir korucu, bir yere kaçmaması için onu gizliden gözetleyen bir görevli yok muydu? Ama böyle birine benzeyen hiç kimse yoktu. Yalnızca yazıcılar, ufak tefek endişeleri olduğu belli birtakım insanlar, bir şeyle ilgilenmeyen insanlar vardı... Kimsenin ilgilendiği bile yoktu onunla. İstese hemen çıkıp gidebilirdi oradan. Dün yerden biter gibi ortaya çıkan o tuhaf

adam, o hayalet her şeyi biliyorduysa, her şeyi gördüyse onun, Raskolnikov'un şimdi burada böyle dikilmesine, sakin sakin beklemesine izin verirler miydi? Hem sonra, buraya kendiliğinden buyursun diye saat on bire kadar beklerler miydi onu? Öyleyse ya o adam henüz bir ihbarda bulunmamıştı, ya da... ya da bir şey bildiği yoktu, bir şey görmemişti (hem nasıl görmüş olabilirdi ki?), demek dün onun, Raskolnikov'un başından geçenler aşırı duyarlı, hasta hayal gücünün abarttığı bir hayaldi gene. Bu düşünce daha dün, ruhsal durumunun en bozuk olduğu sırada, en çok endişeli, umutsuz olduğu sırada yerleşmeye başlamıştı içinde. Şimdi bütün bunları düşünürken, yeni bir savaşa hazırlanıyorken korkudan... üstelik nefret ettiği o Porfiriy Petroviç'ten korkusundan titrediğini hissedince içi öfkeyle dolmuştu. Onun için en korkuncu da şimdi Porfiriy Petroviç denen o adamla bir kez daha karşılaşacak olmasıydı: Sınırsız bir nefret vardı içinde ona karşı. Dahası, nefretinden şöyle ya da böyle kendini ele vereceğinden bile korkuyordu. Nefreti öylesine güçlenmişti ki, birden kesilmişti titremesi. Odaya soğuk, aşırı rahat bir tavırla girmeye hazırlanmıştı. Elinden geldiğince susacak, ortamı anlamaya çalışacak, dinleyecek, hiç değilse bu kez, ne pahasına olursa olsun, hastalıklı, bozuk ruhsal durumunu yenecekti. Tam o anda çağırdılar onu Porfiriy Petroviç'in yanına.

İçeri girdiğinde odasında yalnızdı Porfiriy Petroviç. Büyük de değildi odası, küçük de. Muşamba kaplı bir kanepenin önünde kocaman bir yazı masası, bir çalışma masası, köşede bir dolap ile birkaç sandalye... Odada devlet malı, sarı ağaçtan, cilalı eşyanın hepsi bunlardı. Köşede, arka duvarda, ya da daha doğrusu, ara bölmede kapalı bir kapı vardı. O bölmenin arkasında başka odalar olsa gerekti. Raskolnikov odaya girince Porfiriy İvanoviç hemen kalkıp onun girdiği kapıyı kapadı. Yalnız kalmışlardı odada. Porfiriy Petroviç konuğunu görünüşte son derece neşeli, dostça karşılamıştı. Ne var ki, aradan birkaç dakika geçtikten sonra Raskolnikov bazı belirtilerden, onu sanki birden pek şaşırtmışlar, ya da çok özel, gizli bir durumda yakalamışlar gibi, bir telaş sezmişti onda.

Porfiriy Petroviç iki elini birden uzattı Raskolnikov'a.

– O, muhterem! Demek sonunda... uğradınız bizim buralara... diye başladı. Şöyle oturunuz dostum! Belki size *tout court** muhterem, ya da... dostum denmesinden hoşlanmazsınız. Laubalilik saymayın bunu lütfen... Şuraya, kanepeye buyurunuz.

Raskolnikov oturdu. Gözlerini ayırmıyordu Porfiriy Petroviç'ten.

"Bizim buralar", laubaliliği yüzünden özür dilemesi, Fransızca "*tout court*" vb., vb... Hepsi dikkat çekici belirtilerdi. Bir şeylerden kuşkulanmaya başlamıştı Raskolnikov. "İki elini birden uzattı bana ama, biriyle bile sıkmadı elimi, hemen geri çekti ellerini..." diye geçirdi içinden. İkisi de birbirini izliyordu, ama bakışları karşılaştığında yıldırım hızıyla hemen kaçırıyorlardı bakışlarını.

– Şu kâğıdı getirdim size... saatle ilgili... buyurun. Doğru yazmış mıyım, yoksa yeni baştan mı yazmak gerekiyor?

Porfiriy Petroviç acelesi varmış gibi,

– Efendim? Kâğıt mı dediniz? Ha, evet... dedi. (Kâğıdı eline alıp baktı.) Evet, iyi olmuş. (Gene öyle, acelesi varmış gibi çabuk çabuk konuşarak:) Başka bir şey gerekmez, diye ekledi.

Kâğıdı masanın üzerine bıraktı. Bir dakika sonra, bambaşka bir şeyden söz ederlerken tekrar aldı kâğıdı, götürüp çalışma masasının üzerine koydu.

– Yanılmıyorsam dün... diye başladı Raskolnikov, şu öldürülen yaşlı kadınla ilişkim konusunda beni... resmî olarak sorguya çekmek... istediğinizi söylüyordunuz...

Birden "Niçin *yanılmıyorsam*, dedim ki?" diye geçirdi içinden. Peşinden gene birden şöyle düşündü: "Peki, *yanılmıyorsam*, dedim diye niçin telaşlandım ki?"

O anda hissetmişti Porfiriy'le yalnızca karşılaşmasının, onunla iki sözcük konuşmasının, onun yalnızca iki bakışının, içindeki kuşkuları bir anda çok çok büyüttüğünü... bunun çok tehlikeli bir şey olduğunu... Sinirleri giderek bozuluyor, heyecanı artıyordu. "Çok kötü! çok kötü!.. Gene bir şeyler kaçıracağım ağzımdan."

(*) Kısaca (Fransızca).

– Evet, evet! diye mırıldandı Porfiriy Petroviç. Acele etmenize gerek yok! Zamanımız çok efendim!

Masanın yanında bir amacı yokmuş gibi bir aşağı bir yukarı gidip geliyordu. Bir pencerenin yanına, bir çalışma masasının yanına, sonra gene öteki masaya koşuyordu sanki. Bu arada bakışını Raskolnikov'un kuşkulu bakışından kaçırıyor, sonra birden durup dik dik bakmaya başlıyordu onun yüzüne. Dört bir yana yuvarlanan, her köşeye, duvara çarpıp geri dönen küçücük bir topu andıran onun bu tombalak, şişko, küçük bedeninin çok tuhaf bir görünümü vardı. Konuğuna sigara uzatırken sürdürdü konuşmasını:

– Zamanımız bol efendim! Çok bol!... Sigara alır mıydınız? Var mıydı sigaranız? Buyurun buradan yakın!... Biliyor musunuz, burada ağırlıyorum sizi ama, aslında benim odam şu bölmenin arkasındadır... Devlet malı... Geçici bir zaman için buradayım. Orada birtakım değişiklikler yapmak gerekti de... Bitmek üzere... Biliyor musunuz, devlet malı bir yerde oturmak çok hoş bir şey... Öyle değil mi? Siz ne dersiniz?

Raskolnikov onun yüzüne handiyse alaylı bakarak,

– Evet, öyle olsa gerek, diye karşılık verdi.

– Çok hoş bir şey, çok hoş bir şey... diye yineledi Porfiriy Petroviç. (O anda bambaşka bir şeyi düşünmeye başlamıştı sanki. Sonra birden gelip Raskolnikov'un iki adım önünde durdu, onun gözlerinin içine bakarak yüksek sesle yineledi:) Evet! Hoş bir şey!

Devlet malı odanın çok hoş bir şey olduğunun bu aptalca yinelenişindeki basitlik, şimdi konuğunun gözlerinin içine diktiği esrarlı, ciddi, anlamlı bakışına hayli ters düşüyordu.

Gelgelelim, bu daha da kabartıyordu Raskolnikov'un içindeki öfkeyi. Bu yüzden de alaycı, oldukça tehlikeli davranmaktan alamıyordu kendini.

Porfiriy'in yüzüne neredeyse küstahça bakarak (bu tavrı ona haz verir gibiydi) birden,

– Biliyor musunuz? diye sordu, hukukta her soruşturmacının uyduğu bir kural, bir yöntem bu galiba... Önce uzaktan, önemsiz şeylerden, ya da ciddi ama konuyla ilgisi olmayan

birtakım şeylerden başlarsınız, böylece sorguya çektiğiniz insanın endişelerini dağıtırsınız, ya da, daha doğrusu, dikkatini dağıtırsınız, sonra ansızın, hiç beklemediği bir anda, hiç beklemediği bir biçimde en önemli, en korkunç soruyu bir balyoz gibi indirirsiniz tepesine... Öyle değil mi? Yanılmıyorsam, mesleğinizin kitaplarında hep böyle yazar... her meslektaşınız da harfi harfine uyar buna...

– Demek, demek... size devlet malı odamdan bunun için... söz ettiğimi sanıyorsunuz... öyle mi?

Gözlerini kıstı Porfiriy Petroviç. Yüzünde neşeli, kurnaz bir anlatım dolaştı, alnındaki küçük kırışıklıklar düzlendi, zaten ufak gözleri iyice ufaldı, yüz çizgileri gerildi, Raskolnikov'un gözlerinin içine bakarak birden, bedenini hoplata hoplata sinirli kahkahalarla gülmeye başladı. Raskolnikov da kendini biraz zorlayarak gülecek oldu; ama Porfiriy onun da güldüğünü görünce öylesine katıla katıla gülmeye başlamıştı ki, mosmor olmuştu yüzü. İşte o anda Raskolnikov'un nefreti her türlü önlem düşüncesini yıkıp geçmişti: Gülmeyi kesti, yüzünü ekşitti, Porfiriy'in bitmek bilmeyen, özellikle uzatıldığı belli gülüşü süresince gözlerini bir an ayırmadan nefretle bakmaya başladı yüzüne. İkisinin de önlemi elden bıraktığı apaçıktı: Porfiriy Petroviç'in, onun bu gülüşünü nefretle karşılayan, ama bunu hiç de umursamayan konuğunun gözlerinin içine bakarak onunla alay edercesine kahkahalar attığı belliydi. Bu son durum çok anlamlı gelmişti Raskolnikov'a: Porfiriy'in az önce de alınmadığını, tersine, belki de kendisinin oyuna geldiğini anlamıştı. Ortada onun bilmediği bir şeylerin döndüğünün, Porfiriy'in böyle gülmesinin bir amacı olduğunun farkındaydı. Bunların hepsinin önceden hazırlandığına inanıyordu. Şimdi, biraz sonra her şey ortaya çıkacak, her şey mahvolacaktı...

Hemen olayın üstüne üstüne gitti... Ayağa kalktı, kasketini eline aldı. Kararlı, ama oldukça sinirli bir sesle,

– Porfiriy Petroviç, diye başladı, bana birtakım sorular sormak istediğinizi söyleyip bugün buraya gelmemi rica etmiştiniz. (*Sorular* sözcüğünü özellikle üzerine basa basa söylemişti.) Ben de geldim. Bana sormak istediğiniz bir şey varsa, soru-

nuz, yoksa izninizle gidiyorum... Zamanım yok, işim var... Atların ezdiği bir memurun cenazesinde hazır bulunmam gerekiyor. Siz de... biliyorsunuz olayı... (Olaydan Porfiriy Petroviç'in de haberi olduğunu söylemesi canını sıkmıştı. Daha çok sinirlerini bozmuştu.) Bütün bunlardan bıktım artık, duyuyor musunuz, hem de çoktan bıktım... Biraz da bu yüzden hastalandım... (Hastalığından söz etmesinin daha da yersiz kaçtığını hissedince neredeyse bağırdı:) Anlayacağınız, ya sorguya çekecekseniz çekin beni, ya da bırakın gideyim... Sorguya çekecekseniz de resmî olarak çekin! Başka türlüsüne izin vermem. Bu durumda, şimdilik hoşçakalın, şu anda ikimizin birlikte yapacağımız bir şey yok çünkü.

Porfiriy Petroviç birden gülmeyi kesip ses tonunu da, tavrını da değiştirdi. Tavuk gıdıklamasını andıran bir sesle,

– Tanrım! dedi. Ne diyorsunuz siz! Niçin sorguya çekecekmişim sizi? (Gene odanın içinde sağa sola koşuşturmaya başlamıştı. Raskolnikov'u tekrar oturtmaya çalışıyordu.) Telaşlanmayın lütfen. Zamanımız var, çok zamanımız var efendim. Önemsiz şeyler bunlar zaten... Tersine, sonunda bize geldiğinize öyle çok sevindim ki... Konuğum sayıyorum sizi... Yere batasıca şu gülme hastalığıma gelince, bağışlayın beni sevgili Rodion Romanoviç. Rodion Romanoviç'ti değil mi? Yanılmıyorsam baba adınız Romanoviç'ti?.. Sinirleri zayıf bir adamım ben, efendim. Konuşmanızdaki incelik, nükte güldürdü beni. İnanın, kimi zaman top gibi hoplaya hoplaya yarım saat güldüğüm olur... Gülmeyi çok severim efendim. Şişman olduğum için de bir gün bir yerime inme ineceğinden korkuyorum. Hadi otursanıza, niçin ayakta duruyorsunuz?.. Lütfen oturunuz dostum, yoksa bana kırıldığınızı düşüneceğim...

Raskolnikov susuyor, yüzüne bakarak Pyotr Petroviç'i dinliyordu. Hâlâ somurtuyordu, öfkesi geçmemişti. Ama gene de oturdu... Ama kasketini elinden bırakmamıştı.

Porfiriy Petroviç odanın içinde telaşlı telaşlı dolaşmasını sürdürürken, önce de olduğu gibi, konuğuyla göz göze gelmemeye çalışarak anlatıyordu:

– Nasıl bir insan olduğumu anlayabilmeniz için, kendimle

ilgili bazı şeyler anlatacağım size Rodion Romanoviç... Bildiğiniz gibi, bekârım, çevrem yoktur, tanınmış biri de değilim. Üstüne üstlük işi bitmiş, yaşı geçmiş, tohuma kaçmış biriyim... ayrıca, bilmem farkında mısınız Rodion Romanoviç, bizde, yani Rusya'da, daha çok da bizim Petersburg'da birbirleriyle pek yakın tanıdık olmayan, ama, nasıl söylesem, karşılıklı olarak birbirlerine saygı besleyen, aklı başında iki kişi, tıpkı sizinle benim gibi işte, karşılıklı yarım saat otururlar, konuşacak bir şey bulamazlar... birbirinin karşısında uyuşuk uyuşuk otururlar, sıkıntıdan patlarlar. Oysa herkesin konuşacak bir şeyleri vardır, sözgelimi kadınların... sözgelimi, yüksek çevreden insanlar her zaman konuşacak bir şeyler bulurlar aralarında. *C'est de rigueur.** Oysa bizim gibi orta sınıf insanlar... yani düşünen insanlar, sıkılgandırlar, konuşkan değildirler. Niçin böyleyiz bizler, dostum? Toplumsal olaylara ilgi mi duymuyoruz, yoksa çok dürüstüz de birbirimizi aldatmak mı istemiyoruz, bilmiyorum. Ne dersiniz? Siz ne düşünüyorsunuz bu konuda? Bırakın şu kasketinizi elinizden lütfen, sanki hemen kalkıp gideceksiniz. İnanın sizi böyle gördükçe rahatsız oluyorum... Oysa sizinle sohbet etmek öylesine hoş ki...

Raskolnikov kasketini masanın üzerine bıraktı. Gene ağzını açmadan, kaşları çatık, ciddi, Porfiriy'in tutarsız, anlamsız gevezeliğini dinlemeyi sürdürdü. "Bu aptalca gevezeliğiyle dikkatimi dağıtmak mı istiyor acaba?"

Ara vermeden anlatıyordu Porfiriy Petroviç:

– Size kahve ikram edemeyeceğim, yeri değil çünkü. Ama niçin bir dostumla beş dakikacık sohbet etmeyeyim ki... Bilirsiniz, memurluğun zorunlulukları işte... Ayrıca, böyle aşağı yukarı dolaştığım için de kızmayın bana, dostum. Bağışlayın, sizi kızdırmaktan çok korktuğum için söylüyorum bunu. Bu ufak gezintiler önemlidir benim için, efendim... Hep oturuyorum çünkü, beş dakikacık dolaşmak iyi geliyor... Hemoroidim var da... Cimlastikle yenmeye çalışıyorum hastalığımı... Duyduğuma göre devlet danışmanları, başdanışmanlar, gizli danış-

(*) Böyledir bu (Fransızca).

manlar bile bu hastalık yüzünden ip atlıyorlarmış... görüyorsunuz, günümüzde bir bilim oldu bu, efendim... Evet, öyle... Buradaki işimize, sorgulamalara, resmî işlemlere gelince... Şimdi siz kendiniz söz ettiniz dostum, sorgulamadan... Size bir şey söyleyeyim mi Rodion Romanoviç, gerçekten de bu sorgulamalar kimi zaman sorguya çekilenden çok sorgulayanı yanıltıyor... Demin çok doğru, çok zekice söylediniz efendim... (Oysa böyle bir şey söylediği yoktu Raskolnikov'un.) İnsanın aklı karışıyor! Gerçekten ipin ucunu kaçırıyorsun! Her zaman aynı şey! Davul sesi gibi! İşte hukuk reformu yapılıyor şimdi, hiç değilse adımız değişecek, ha! ha! ha!.. Ama hukuk prensiplerimize gelince, gene sizin pek başarılı deyiminizle söyleyeceğim, bu konuda bütünüyle sizinle aynı görüşteyim. Hem söyler misiniz, sanıklardan hangisi, dünyadan habersiz köylü bile olsa, hangisi bilmez dikkatini dağıtmak için ona önce konuyla ilgisiz sorular soracaklarını, sonra (çok güzel buyurduğunuz gibi) tepesine balyozu indireceklerini?.. Ha! ha! ha!... Tam tepesine... Ne güzel söylediniz bunu! Ha! ha! ha!... Sahi, odamdan söz ederek aynı şeyi size yapmak istediğimi nasıl düşünebildiniz?.. Ha! ha!... Çok şakacı bir insansınız! Olur mu öyle şey?.. Ha, bakın şimdi aklıma geldi, bir sözcük ötekini, bir düşünce de bir başkasını çağrıştırır insana... Demin yöntemden söz etmiştiniz... anlarsınız ya, sorgulama yönteminden... Biliyor musunuz, çoğu zaman bir anlamı olmaz yöntemin. Kimiyle dostça, arkadaşça konuşursun, böylesi daha çok işe yarar. Her zaman her şeyi yöntemle elde edemezsiniz, inanın bana... bu konuda içiniz rahat olsun. Hem sorarım size, gerçekte nedir yöntem? Soruşturmayı her zaman yöntemle kısıtlamak, sorgucunun elini kolunu bağlamak doğru değildir... Sorgucunun işi, nasıl söylesem, özgür bir sanattır. Bir çeşit sanat, ya da kendine özgü bir sanat... Ha! ha! ha!...

Pyotr Petroviç soluklanmak için bir dakika kadar sustu. Durmadan, dinlenmeden konuşuyordu. Kâh anlamsız, boş tümceler dökülüyordu ağzından, kâh birden bilmece gibi birtakım sözcükler sıkıştırıyordu araya, sonra gene saçmalamaya başlıyordu. Şimdi yağlı bacaklarıyla giderek daha çabuk adım

atarak odanın içinde hızlı hızlı yürümeye, neredeyse koşmaya başlamıştı. Hep önüne yere bakıyor, sağ kolu arkasında, sol kolunu durmadan sallayarak, sözleriyle hiç mi hiç bağdaşmayan birtakım hareketler yaparak yürüyordu. Raskolnikov onun odanın içinde koşuştururken iki kez kapının yanında bir an durur gibi yaptığını, sanki dışarıya kulak kabarttığını fark etmişti... "Bir şeyler mi bekliyor yoksa?"

Porfiriy Petroviç neşeli, aşırı içten bir tavırla Raskolnikov'un yüzüne bakarak (öyle ki, birden ürpermişti Raskolnikov, hemen atağa hazırlamıştı kendini) yeniden konuşmaya başladı:

– Bu konuda gerçekten çok haklısınız efendim... bizim şu hukuk kurallarımızla, yöntemlerimizle öylesine zekice alay etmekte gerçekten çok haklısınız. Ha! ha! Kuşkusuz, bu derin anlamlı psikolojik yöntemlerimiz (hepsi değil kuşkusuz) son derece gülünç şeylerdir. Birtakım kalıplara sıkı sıkıya bağlı kalındığında belki yararsızdırlar da... Evet efendim... Gene yöntemden söz edeceğim: Soruşturması bana verilmiş bir işte tutalım birinin suçlu olduğunu biliyorum, ya da daha doğrusu, suçlu olduğundan kuşkulanıyorum... Siz de hukuk öğrenimi yapıyordunuz değil mi Rodion Romanoviç?

– Evet, yapıyordum...

– Durun, ileride işinize yarayacak küçük bir örnek vereyim size. Ama sakın size ders vermeye kalkıştığımı düşünmeyesiniz. Cinayetler üzerine yazılar yazmış birine ders vermek ne haddime benim... Yo, yalnızca gerçekmiş gibi bir örnek vereceğim size... Tutalım ki birinin suçlu olduğunu biliyorum, peki ama sorarım size, elimde onun suçlu olduğunu kanıtlayan deliller bile olsa, niçin zamanı gelmeden huzursuz edeyim onu? Sözgelimi, bir başkasını hemen içeri atmak zorundayım. Ama o bambaşka yapıda bir insandır. Niçin bırakmayayım biraz dolaşsın kentte? Ha! ha! ha! Evet, farkındayım, olayı tam anlayamadınız. Biraz daha açık anlatayım: Onu zamanından önce içeri tıkarsam belki de manevi bir destek vermiş olacağım ona... Ha! ha! ha! Gülüyorsunuz değil mi? (Oysa gülmeyi aklının ucundan bile geçirdiği yoktu Raskolnikov'un. Dudaklarını kısmış, ateşli bakışlarını Porfiriy Petroviç'in gözlerinden ayırmadan oturuyordu.)

Böyledir işte... Bazılarına karşı özellikle böyle davranmak gerekir. İnsanlar çeşit çeşittir çünkü. Her birine ayrı bir yöntem uygulamak zorundasınız. Şimdi şöyle söyleyeceksiniz: Ya delilleriniz? Evet, diyelim ki deliller var elimizde. Ama deliller genellikle iki yanı keskin kılıç gibidirler dostum. Ama ne yalan söyleyeyim, ben bir sorgucuyum, yani gücü olmayan bir insanım. Soruşturmamın sonucunu matematiksel bir kesinlikle ortaya koymak isterim. İki kere ikinin dört ettiği gibi kesin deliller bulmalıyım. Elde ettiğim deliller çürütülemez, yadsınamaz olmalı! Ama *onun* suçlu olduğunu kesinkes bilsem bile, sanığı zamanından önce içeri alırsam, onun suçluluğunu kanıtlayacak birtakım bilgilere ulaşmak olanağından yoksun etmiş olurum kendimi belki. Neden mi diyeceksiniz? Çünkü onu hapse atmakla, nasıl söylesem, belirli bir duruma sokmuş olurum onu. Yani psikolojik olarak rahatlatırım kendisini. O zaman uzaklaşır benden, kabuğuna çekilir. Sonunda hapse atıldığını bilir. Anlattıklarına göre Alma olayından* hemen sonra Sivastopol'de kafası çalışan insanlar düşmanın tüm gücüyle saldırıp kenti ele geçireceğinden korkuyorlarmış. Ama düşmanın doğrudan saldırıya geçecek yerde kenti kuşatmayı yeğlediğini, kuşatma hendekleri kazmaya başladığını görünce o kişiler bu kez sevinmişler, rahatlamışlar: Demek en azından iki ay daha uzayacaktı bu iş. Kentin ne zaman düşeceği belli olmazdı çünkü! Gene gülüyorsunuz, gene inanmıyorsunuz bana! Aslını isterseniz siz de haklısınız. Haklısınız, çok haklısınız! Bunların hepsi özel olaylardır, ben de sizin gibi düşünüyorum! Size bu anlattığım gerçekten özel bir olay! Ama, değerli dostum Rodion Romanoviç, burada şuna dikkat edilmesi gerekir: Bütün hukuk kurallarının, yöntemlerinin işaret ettiği, hesapladığı, yorumladığı, kitaplarının yazdığı genel olaylar gerçekte yoktur. Bunun tek nedeni de, her olayın, sözgelimi her cinayetin gerçekleştiği andan sonra hemen bütünüyle özel bir olaya dönüşmesidir. Kimi zaman öylesine değişik bir biçim alır ki, daha öncekilerin hiçbirine ben-

(*) 1853-1856 Kırım Savaşı'nda 8-20 Eylül 1854'te Rus ordusu Alma Irmağı boylarında yenilgiye uğradıktan sonra Sivastopol'e çekilmek zorunda kalmıştı (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

zemez. Bazılarının son derece komik bir biçim aldığı bile görülmüştür. Evet, tutalım ki böyle birini rahat bıraktım: İçeri almadım, rahatsız da etmedim... ama her saat, her dakika her şeyden haberim olduğunu, hazırlık yapıtığımı, gece gündüz peşinde olduğumu, aralıksız onu izlediğimi bildiği için sonunda ele verecektir kendisini... Benden sürekli olarak kuşkulandığı, korktuğu için inanın, bir zaman gelecek, kontrolünü kaybedecektir, kendi ayağıyla gelecektir bana; ya da iki kere iki kesinliğindeki delili bana kazandıracak bir şey yapacaktır... Anlayacağınız, matematiksel kesinliğe ulaşırım... Hoş olan da budur işte! Kara cahil bir köylünün başına da gelebilir bu, kafası çalışan, aydın, anlayacağınız, belli bir alanda gelişmiş birinin başına da! Ayrıca, sevgili dostum, bir insanın hangi alanda gelişmiş olduğunu anlayabilmek de çok önemlidir. Hem sonra sinirler, dostum, sinirler, unuttunuz sinirleri! Günümüzde herkesin sinirleri zayıf, hasta, dahası bozuk!.. Ayrıca öfke de var. Herkesin içi öfke dolu! Size şunu söyleyeyim, bir bakıma her şeyin kaynağı bunlardır! Hem onun kentte serbestçe dolaşması niçin rahatsız edecek ki beni! Varsın şimdilik dolaşsın, istediği yere gitsin! Benim kurbanım olduğunu, elimden hiçbir yere kaçamayacağını biliyorum ya! Nereye kaçabilir ki, ha! ha! ha!.. Yurtdışına mı kaçacak? Ancak bir Leh kaçar yurtdışına, *o* kaçmaz. Söylediğim gibi, gereken önlemleri de almışımdır zaten. Yoksa yurdumuzun kuytu bir köşesine mi kaçacak? O da olmaz. Oralarda mujikler, gerçek Ruslar vardır çünkü. Günümüzün aydını bizim mujiklerimiz gibi yabancıların arasında yaşamaktansa hapishaneye girmeyi yeğlerler, ha! ha!.. Neyse, boş laf bunların hepsi, konumuzla ilgili şeyler değil... Hem kaçacak da ne demek oluyor? Bu olayın görünen yanıdır. Asıl önemli olan başka şey. Benden kaçmamasının nedeni yalnızca kaçacak bir yerinin olmaması değildir: *Psikolojik* olarak kaçamaz benden, ha! ha! ha! Ne güzel anlatıyorum değil mi! Kaçacak yeri olsa bile, doğanın yasası gereği kaçamaz... Bir mumun çevresinde dönüp duran kelebekçikleri gördünüz mü hiç? O kelebekçiklerin mumun çevresinde dolandıkları gibi o da uzaklaşamayacaktır benim yanımdan, hep çevremde dolaşacaktır. Özgürlük zamanla çekilmez olacak-

tır onun için, düşünmeye başlayacaktır, ağa takılmış bir balık gibi çabaladıkça daha çok dolanacaktır ağa, ölesiye bir korkuya kapılacaktır!.. Üstelik, iki kere iki kesinliğinde birtakım delilleri de bu arada kendi verecektir elime. Bunun için kendisine uzunca bir hazırlanma süresi vermeliyim... Çevremde giderek daralan daireler çizecek, çizecek, sonunda... hop! Gelip ağzıma girecek, ben de yutuvereceğim onu. Öylesine hoş bir duygudur ki bu! Ha! ha! ha!.. İnanmıyorsunuz, değil mi?

Raskolnikov susuyordu. Yüzü bembeyaz, kıpırdamadan, gene öyle, gergin bir dikkatle Porfiriy'in yüzüne bakıyordu.

Üşüyordu sanki. "Güzel bir dersti!" diye geçirdi içinden. "Bu dün olduğu gibi kedi fare işi de değil artık. Boşuna göstermek istemiyor bana gücünü... ima etmiyor... Bunun için yeterince zekidir. Başka bir amacı var. Ne olabilir amacı? Boş versene sen, canım, palavra bunlar. Boşuna beni korkutmaya, kurnazlık etmeye çalışıyorsun! Elinde delil falan yok senin. Dünkü adam da yok! Düpedüz şaşırtmak istiyorsun beni. Sinirlerimi bozacaksın, hastalığımdan yararlanıp kendimi ele vermemi sağlayacaksın, hemen enseleyeceksin beni... Ama avucunu yalarsın dostum! Peki ama niçin böylesine açıldın bana? Niçin?.. Evet, hasta sinirlerime mi güveniyorsun!.. Hayır canım, bir şeyler hazırladın ama, yanılıyorsun, avucunu yalarsın... Göreceğiz bakalım neler hazırlamışsın."

Raskolnikov ne olduğunu bilemediği korkunç bir olaya kendini hazırlamış, bütün gücünü toplamıştı. Zaman zaman Porfiriy'in üzerine atılıp boğazını sıkmak geliyordu içinden. Buraya gelirken de böylesine bir öfkeye kapılacağından korkuyordu zaten. Dudaklarının kuruduğunu, kalbinin güm güm vurduğunu, ağzının köpürdüğünü hissediyordu. Ama gene de susmaya kararlıydı. Zamanı gelene dek tek sözcük çıkmayacaktı ağzından. İçinde bulunduğu durumda bunun en iyi taktik olduğunu anlamıştı. Çünkü böylece ağzından gereksiz bir şey kaçırmayacak, ayrıca suskunluğuyla düşmanının sinirlerini bozacak, böylece belki de düşmanının ağzından bir şeyler kaçırmasını sağlamış olacaktı. Hiç değilse bunun böyle olmasını umuyordu.

– Hayır, farkındayım, inanmıyorsunuz bana, diye sürdürdü konuşmasını Porfiriy Petroviç. (Giderek artıyordu neşesi. Zevkten kıkır kıkır gülüyordu. Gene dört dönmeye başlamıştı odanın içinde.) Aslında haklısınız kuşkusuz: Tanrı bedenimi insanlar üzerinde komik düşünceler uyandırsın diye böyle yaratmış. Buffon!* Bir kez daha söylüyorum size sevgili dostum Rodion Romanoviç, bağışlayın bu ihtiyarı! Henüz çok gençsiniz, ömrünüzün baharındasınız, bu yüzden her genç gibi sizin de en çok değer verdiğiniz şey insan zekâsıdır. Zekânın kıvrak inceliği ile mantığın soyut delilleri çekiyor sizi, ayartıyor. Askerlikten ne derece anlarım bilmem ama, bu tıpkı, sözgelimi, eski Avusturya *Hofkriegsrath*'larına benziyor: Kâğıt üzerinde yenmişlerdi Napoléon'u, ordusunu darmadağın etmişlerdi. Karargâhlarında masa başında pek zekice her şeyi hesaplamışlardı, sonuçlandırmışlardı, oysa öte yanda General Mack ordusuyla birlikte teslim oluyordu Napoléon'a.** Ha! ha! ha!.. Evet değerli dostum Rodion Romanoviç, farkındayım, sivil biri olmama karşın, tutup size savaş tarihinden örnekler verdiğim için gülüyorsunuz. Ne yaparsın, bu da benim zayıf yanım işte, askerlik bilimini çok seviyorum. Savaş raporlarını okumaya bayılırım... Yanlış meslek seçmişim. Asker olmalıymışım. Bir Napoléon olamazdım belki, ama bir binbaşı olabilirdim, ha! ha! ha!... Şu *özel olay* dediğim şeyin ne olduğunu inceden inceye anlatayım size şimdi, sevgili dostum: Gerçek ile doğa, sevgili dostum, çok önemlidir. Kimi zaman en incesinden hesapları bile altüst ederler! Evet, bu ihtiyarın sözlerine kulak verin, çok ciddi söylüyorum Rodion Romanoviç. (Bunu söylerken otuz beş yaşında bir genç olan Porfiriy Petroviç bir anda gerçekten ihtiyarlamıştı sanki. Sesi bile değişmişti. Çökmüştü.) Üstelik açık yürekli bir insanım... Sizce açık yürekli miyim? Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Öyle anlaşılıyor ki, aşırı açık yürekliyim:

(*) Soytarı (Fransızca: *Bouffon*).

(**) 20 Ekim 1805'te Avusturya Ordusu başında komutanı Mack ile birlikte Ulm'da Napoléon'a teslim oldu. Ordusunun yenilgisinden sonra Mack'ın Kutuzov'un karargâhına gelişi Tolstoy'un romanı *Savaş ve Barış*'ta anlatılır (I cilt, II. bölüm, III. başlık) (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

Bunca şeyi hiç gereği yokken anlattım size. Üstelik bir karşılık beklemeden... Ha! ha! ha!.. Her neyse, anlatmaya devam ediyorum: Bence ince zekâ harikulade bir şeydir. Nasıl söylesem, doğanın süsü, yaşamın ışığıdır. Kimi zaman öylesine hileler yapabilir, öylesine numaralar çevirebilir ki, kendini zaten hayallerine kaptırmış zavallı bir sorgu görevlisi çoğu zaman işin içinden çıkamaz. O da bir insandır çünkü! Ama burada doğa yetişir zavallı sorgucunun imdadına. Felaket dediğim budur işte! İnce zekânın çekiciliğine kendini kaptırmış, (dün sizin de son derece zekice, kurnazca belirttiğiniz gibi) "bütün engellerin üzerinden aşan" gençliğin bunu umursadığı yoktur. Tutalım, yalan söylemektedir bu *özel olay* dediğimiz *incognito* adam, hem çok güzel yalan söylemektedir, çok kurnazdır... Ne var ki, tam zaferini kutlayacağı, kurnazlığının meyvelerini toplayacağı sırada birden altüst olur her şey! En olmadık bir yerde, herkesin ortasında düşüp bayılıverir. Tutalım ki hastalığıdır bunun nedeni, odanın boğucu havasıdır... Ama gene de bayılmıştır ya! İnsanların içine bir kuşku düşmüştür ya! Çok güzel yalanlar kıvırmıştır, gelgelelim doğayı hesaba katmamıştır. İşin püf noktası da burada işte! Bir başka zaman ince zekâsına güvenip, ondan kuşkulanan insanı avanak yerine koyup, yapmacıktan, tiyatrodaymış gibi hasta numarası yapmaya kalkışır, yüzü bembeyaz olur... Ne var ki biraz aşırı *doğal* kaçar bu, gereğinden çok gerçeğe benzer sanki. Ama gene bir kuşku düşer karşısındaki insanın içine! Gerçi ilk anda aldatmıştır karşısındakini, ama gece acaba bir yerde küçük de olsa bir hata yaptım mı diye düşünmeye başlar. Bu ruhsal durumdan kurtaramaz kendini! Hepsi bu kadar: Her yerde öne atılır, her şeye burnunu sokar, kendisine bir şey sorulmadan söze karışır, susması gereken yerde, durmadan gevezelik eder, anlamlı anlamlı konuşur, ha! ha!.. Kendi gelir, niçin onu hâlâ tutuklamadıklarını sorar... Ha! ha! ha!.. İnanın en zeki bildiğiniz biri de, bir psikolog da, bir edebiyatçı da yapar bunu! Bir aynadır doğa, hem de aynaların en iyi göstereni... Bak ona, kendini zevkle izle... Hepsi o kadar işte! Ne o, Rodion Romanoviç, niçin sapsarı oldu yüzünüz? Çok mu sıcak oda? Pencereyi açayım mı?

– Hayır, rahatsız olmayın lütfen! diye bağırdı Raskolnikov. (Birden kahkahalarla gülmeye başlamıştı.) Rica ederim rahatsız olmayın.

Porfiriy gelip onun tam karşısında durdu, bir an bekledi. Raskolnikov'un arkasından birden o da kahkahalarla gülmeye başladı. Raskolnikov ayağa kalktı, sinirli gülmesini birden kesip, titreyen bacaklarının üzerinde güçlükle durmasına karşın, sözcükleri tane tane söyleyerek, yüksek sesle,

– Porfiriy Petroviç! diye başladı. Farkındayım, şu yaşlı kadınla kız kardeşi Lizaveta'nın öldürülmeleri olayında benden açıkça kuşkulanıyorsunuz. Size şunu söyleyeyim ki, canımı sıkmaya başladı bu iş... Beni yasal olarak sorgulamak hakkınız olduğuna inanıyorsanız, sorgulayın, tutuklamak hakkınız olduğuna inanıyorsanız, tutuklayın. Ama gözlerimin içine bakarak benimle alay etmenize, bana acı çektirmenize izin veremem.

Birden dudakları titremeye başlamıştı. Bakışlarında korkunç bir öfke vardı. O ana kadar tutmayı başardığı sesi çınlıyordu. Yumruğunu var gücüyle masaya indirip,

– İzin vermem buna! diye haykırdı. Duyuyor musunuz beni, Porfiriy Petroviç? İzin vermem!

– Aman Tanrım!.. (Görünüşte pek korkmuş gibiydi Porfiriy Petroviç.) Gene neler söylüyorsunuz öyle? Sevgili dostum Rodion Romanoviç! Dostum benim! Canım kardeşim! Neyiniz var?

Bir kez daha bağırdı Raskolnikov:

– İzin vermem!

Porfiriy Petroviç yüzünü Raskolnikov'un yüzüne iyice yaklaştırıp dehşet içinde,

– Bağırma dostum! diye fısıldadı. Duyarlarsa koşup gelirler! Düşünsenize, sonra ne deriz insanlara?

Raskolnikov bu kez sesini iyice alçaltıp,

– İzin vermem, izin vermem! diye yineledi.

Porfiriy Petroviç pencereyi açmaya koştu.

– Biraz temiz hava iyi gelir size! Birkaç yudum da su için dostum! Gene nöbet geçiriyorsunuz sanırım!

Su getirmelerini söylemek için kapıya koşmuştu ki, tam o

anda köşede su dolu bir sürahi ilişti gözüne. Sürahiyi alıp Raskolnikov'un yanına koştu.

– Şu sudan biraz için dostum! diye fısıldadı. Belki iyi gelir size...

Porfiriy Petroviç'in kapıldığı korku, içten ilgisi öylesine doğaldı ki, susmuştu Raskolnikov, yabani bir bakışla ona bakmaya başlamıştı. Ama su içmedi.

– Rodion Romanoviç! Sevgili dostum! Böyle yaparsanız, inanın sonunda aklınızı yitirirsiniz. Ah! Ah!.. Hiç olmazsa bir yudumcuk alın şu sudan!

Su doldurduğu bardağı Raskolnikov'un eline tutuşturdu. Raskolnikov bir şey düşünmeden dudaklarına götürdü bardağı, ama birden kendine geldi, tiksintiyle masanın üzerine bıraktı bardağı. Porfiriy Petroviç gene o tavuk gıdaklamasını andıran sesiyle dostça, ama hâlâ şaşkın,

– Evet canım, nöbet geçirdiniz! dedi. Yapmayın, hastalığınızı depreştireceksiniz... Tanrım! Hiç dikkat etmiyorsunuz kendinize. Bakın, dün Dimitri Prokoviç geldi bana... Kabul ediyorum, evet kabul ediyorum, çok kötü, çok alaycı bir huyum var. Ama bakın, sözlerimden nasıl bir anlam çıkarmış... Tanrım! Dün sizden çıkınca bana geldi, birlikte yemek yedik. Konuştu, konuştu... Kollarımı iki yana açmaktan başka bir şey yapamadım. Aklıma geldikçe... Aman Tanrım! Siz mi gönderdiniz onu bana? Otursanıza dostum, Tanrı aşkına oturunuz!

Raskolnikov sert bir tavırla,

– Hayır ben yollamadım! dedi. Ama onun size uğrayacağını, hem niçin uğrayacağını biliyordum.

– Biliyor muydunuz?

– Evet, biliyordum. Ne çıkar bundan?

– Ne mi çıkar, sevgili dostum Rodion Romanoviç, sizin yalnızca bu tür soylu davranışlarınızı bilmiyorum ben, sizinle ilgili her şeyi biliyorum, dostum! Evet, hava kararıktan sonra *o daireyi kiralamak* için oraya gittiğinizi de, çıngırağı nasıl çaldığınızı da, yerdeki kanların ne olduğunu sorduğunuzu da, işçilerle kapıcıları nasıl şaşırttığınızı da biliyorum. O zamanlar içinde bulunduğunuz ruhsal durumu çok iyi anlıyorum...

Ama inanın, böyle giderse sonunda düpedüz aklınızı yitireceksiniz... inanın bana! Beyniniz duracak! Önce kaderinizden yediğiniz darbeler, sonra karakolda uğradığınız hakaretler içinizde soylu bir öfkenin kabarmasına neden olmuş. Bu yüzden herkesi, neler biliyorlarsa bir an önce ortaya dökmeye zorlamak, her şeyi bir an önce sona erdirmek için sağa sola saldırıyorsunuz... Çünkü bıktınız artık bütün bu saçmalıklardan, kuşkulardan... Öyle değil mi? Nasıl, doğru anlamış mıyım sizi? Ne var ki, bu davranışınızla yalnızca kendinizi değil, benim Razumihinimi de perişan ediyorsunuz. Siz de bilirsiniz, *çok iyi yürekli* bir insandır. Siz hastasınız, o iyi yürekli, hastalığınız hemencecik bulaşır ona... Sakinleştiğiniz zaman söyleyeceklerim var size dostum... Hadi oturun artık, Tanrı aşkına oturun! Biraz dinlenin, kendinize gelin! Yüzünüzde renk yok! Oturun lütfen!

Raskolnikov oturdu. Titremesi geçmişti. Tüm bedenini bir ateş sarmıştı. Korkuya kapılmış, onunla dostça ilgilenen Porfiriy Petroviç'i büyük bir şaşkınlık içinde, dikkatle dinliyordu. İçinde onun sözlerine inanmak için tuhaf bir istek olmasına karşın, tek sözcüğüne inanmıyordu. Porfiriy Petroviç'in yaşlı kadının dairesiyle ilgili bu son beklenmedik sözleri şaşkına çevirmişti onu. Birden "Oraya gittiğimi nereden öğrenmiş olabilir? diye geçirdi içinden. Üstelik söylüyor bunu bana!"

Porfiriy Petroviç çabuk çabuk konuşarak anlatıyordu:

– Evet, bir zamanlar bizim meslekte buna benzer psikolojik, hastalıklı bir olay olmuştu... Bir cinayeti kendisinin işlediğini sanıyordu bir adam. Hem de ne sanmak: Başlı başına hayali bir olay canlandırmıştı kafasında, deliller oluşturmuştu... Olayın nasıl olduğunu anlatıyordu... Herkes ne düşüneceğini şaşırmıştı. Peki ama niçin? Adamcağız bütünüyle istemeyerek, ama bir ölçüde, neden olmuştu bir cinayete, ancak bir ölçüde... ne var ki, katillere cinayet işleme fırsatını kendisinin verdiğini öğrenir öğrenmez derin bir kedere kapılmıştı, sapıtmıştı... Birtakım hayaller görmeye başlamıştı, sonunda aklını yitirmişti... Katil olduğuna inandırmıştı kendini... Sonunda yüksek mahkeme bozdu kararı, zavallı adamı suçsuz buldu. Ama

gözetim altına alındı. Teşekkürler, yüksek mahkemeye! Vay canına! Olacağı budur işte, dostum! İnsan geceleri kapıları çalarsa, döşemedeki kanların ne olduğunu sorarsa elbette bozulur sinirleri, sayıklamaya başlar! Bu psikolojiyi kendi deneyimlerimden bilirim. Bazıları pencereden, ya da çan kulesinden aşağı atmaya kalkışır kendini... insanı öylesine çeken bir duygudur bu. Kapı çıngırağı da bu çeşit bir şey işte... Hastalık bu, Rodion Romanoviç, hastalık! Hiç önemsemiyorsunuz hastalığınızı! İyi bir doktora başvurmalısınız. Bu şişko da kim oluyor değil mi?.. Kendinizde değilsiniz, sayıklıyorsunuz! Bütün bunları yaparken aklınız başınızda değildi!..

Birden her şey dönmeye başlamıştı Raskolnikov'un çevresinde.

"Acaba şimdi de mi yalan söylüyor? diye geçirdi içinden. Olamaz, olacak şey değil!" Bu düşüncenin onu ne korkunç bir öfkeye, çılgınlığa sürükleyebileceğini önceden bildiği, öfkesinden kendini kaybedeceğini hissettiği için hemen kovdu onu kafasından.

Porfiriy Petroviç'in oyununu anlayabilmek için tüm zekâsını toplamaya çalışarak,

– Hayır! diye bağırdı, kendimdeydim o anda, sayıklar durumda değildim! Kendimdeydim, kendimdeydim! Duyuyor musunuz, kendimdeydim!

– Evet duyuyorum, anlıyorum da efendim! Dün de aynı şeyi söylüyordunuz, özellikle aklınızın başınızda olduğunda ısrar ediyordunuz! Şu anda söyleyebileceğiniz her şeyi çok iyi anlıyorum! Eh!.. Evet, iyi yürekli dostum benim Rodion Romanoviç, şu sözümü unutmayın... gerçekten bir cinayet işlemiş olsaydınız, ya da herhangi bir biçimde bu pis işe karışmış olsaydınız, bunları yaparken aklınızın başınızda olduğunu söyler miydiniz hiç, bunda diretir miydiniz? Sayıklar durumda olduğunuzu kesinkes yadsır, aklınızın bütünüyle başınızda olduğunu söyler miydiniz? Olacak şey mi bu, rica ederim! Ben bunun tam tersini düşünüyorum. Az da olsa bir suçunuz olduğu kuşkusunu taşısaydınız, bunu kendinizi bilmez bir durumda yaptığınızı söylerdiniz! Öyle değil mi? Söyleyin, öyle değil mi?

Bu soruda kurnaz bir tınlama vardı sanki. Raskolnikov, üze-

rine eğilmiş olan Porfiriy'den uzaklaşmak için kanepenin arkalığına iyice yaslanmış; bir şey söylemeden, şaşkın, ısrarlı bakışını Porfiriy'in gözlerinin içine dikmişti.

– Sonra, Bay Razumihin'in dün bana kendiliğinden mi geldiği, yoksa onu sizin mi yolladığınız konusunu alalım... Öyle olsaydı, onu sizin yollamadığınızı, kendiliğinden bana geldiğini söylemeniz, onu yönlendirdiğinizi gizlemeniz gerekirdi! Oysa bakın, gizlemiyorsunuz bunu. Özellikle ısrar ediyorsunuz onu sizin buna yönlendirdiğinizde!

Böyle bir iddiada hiç bulunmamıştı Raskolnikov. Soğuk bir ürperti geçti sırtından. Dudaklarında hastalıklı bir gülümsemeyle, sözcükleri tane tane söyleyerek mırıldandı:

– Söylediklerinizin hepsi yalan. Gene her şeyden haberiniz olduğunu, vereceğim her yanıtı önceden bildiğinizi göstermek istiyorsunuz. (Konuşurken kullandığı sözcükleri gereğince ölçüp biçemediğini hissediyordu.) Korkutmak istiyorsunuz beni... ya da düpedüz alay ediyorsunuz benimle...

Bunları söylerken Porfiriy Petroviç'in gözlerinin içine bakmayı sürdürüyordu. Birden gene sınırsız bir öfke parıltısı belirdi gözlerinde.

– Yalan söylüyorsunuz! diye bağırdı. Siz de çok iyi bilirsiniz ki, bir suçlunun başvuracağı en iyi hile gizlenemeyecek şeyleri elden geldiğince gizlememektir. Size inanmıyorum!

Kıs kıs güldü Porfiriy Petroviç.

– Bir dediğiniz ötekini tutmuyor! dedi. Sizinle anlaşmak çok zor, dostum! Sabit fikirli bir insansınız, takmışsınız kafanıza... Demek bana inanmıyorsunuz ha? Ama şunu söyleyeyim size, söylediklerimin hiç değilse dörtte birine inanıyorsunuz, ama ben hepsine inandıracağım sizi... Çünkü gerçekten seviyorum sizi, gerçekten iyiliğinizi istiyorum.

Raskolnikov'un dudakları gene titremeye başlamıştı.

Porfiriy Petroviç, Raskolnikov'un kolunu dirseğinin biraz yukarısından dostça hafifçe tutup sürdürdü konuşmasını:

– Evet, gerçekten sizin iyiliğinizi istiyorum. Gene söylüyorum: Hastalığınızı önemseyin biraz. Üstelik aileniz de burada artık. Kendinizi düşünmüyorsanız, onları düşünün. Onlarla il-

gilenmeniz, onları rahat ettirmeniz gerekirken, üzüyorsunuz onları, korkutuyorsunuz...

– Size ne bundan? Nereden biliyorsunuz bütün bunları? Niçin ilgilendiriyor sizi bu? Demek izliyorsunuz beni, izlediğinizi de bana göstermek istiyorsunuz.

– Sevgili dostum, bana siz söylediniz bütün bunları, kendiniz anlattınız! Heyecanınızdan, kime ne söylediğinizi bilmiyorsunuz. Dün Razumihin'den, Dimitri Prokoviç Razumihin'den de ilginç birçok şey öğrendim. Hayır efendim, sözümü kestiniz, size şunu açıkça söylemek isterim, son derece zeki bir insan olmanıza karşın, kuşkularınız yüzünden olayları sağlıklı bir biçimde değerlendirmek yeteneğinizi yitirmişsiniz. Sözgelimi, gene şu çıngırak konusuna dönelim: Öylesine önemli bir olayı, öylesine büyük bir delili (hem de ne delil!) tuttum açıkladım size. Düşünün ki bir soruşturmacıyım ben! Gerçekten farkında değil misiniz? Sizden birazcık olsun kuşkulansaydım böyle mi yapmam gerekirdi? Tersine, önce içinizdeki kuşkuları dağıtmam, bundan haberim olmadığına sizi inandırmam gerekirdi. Böylece rahatlatırdım sizi, sonra da ansızın (sizin deyiminizle) tepenize indirirdim balyozu, aptallaştırırdım sizi. "Söyler misiniz bayım, gecenin onundan sonra, neredeyse saat on birde, öldürülen kadının dairesinde ne işiniz vardı? Kapının çıngırağını niçin öyle çaldınız? Döşemedeki kanları ne yaptıklarını niçin sordunuz? Ne diye kapıcılarla tartıştınız? Niçin onlarla birlikte karakol komiserine gitmeyi önerdiniz?" Evet, sizden birazcık olsun kuşkulansaydım, bunları sorardım size işte! Resmî olarak ifadenizi alırdım, evinizi aratırdım, belki tutuklatırdım bile sizi... Bunları yapmadığıma göre, demek bir kuşku yok içimde... Ama siz sağlıklı düşünemiyorsunuz, tekrar söylüyorum, gerçekleri göremiyorsunuz!

Raskolnikov'un bedeninden bir titreme geçti. (Öyle ki, Porfiriy Petroviç bile fark etmişti bunu.)

– Hep yalan söylüyorsunuz! diye bağırdı. Amacınız nedir, bilmiyorum ama, durmadan yalan söylüyorsunuz... Demin başka türlü konuşuyordunuz, yanılmış olamam... Evet, söylediklerinizin hepsi yalan!

Porfiriy Petroviç kesti sözünü:

– Ben mi yalan söylüyorum! (Sinirlendiği belliydi, ama neşeli, alaycı tavrını koruyordu. Raskolnikov'un onun için ne düşündüğünü hiç mi hiç umursamadığı açıktı.) Ben mi yalan söylüyorum?.. Peki deminden beri nasıl davranıyorum size karşı? Unutmayın, bir sorgucuyum ben... Savunmanızla ilgili her bilgiyi, en küçük ayrıntısına varana dek size veren, üstü kapalı söyleyen ben değil miyim? "Hastaydım, yani kendimde değildim, küçük düşürülmüştüm, ne yaptığımın farkında değildim, polisler..." daha bir sürü şeyi ben söylemedim mi size?.. Öyle değil mi? Ha! ha! ha!.. Ama sırası gelmişken şunu da söyleyeyim, savunma amaçlı bütün bu psikolojik nedenler, bahaneler, hileler aslında pek geçerli şeyler değildirler... iki yanı keskin kılıca benzerler... "Yani hastasın, sayıklar durumdaydın, ne yaptığını bilmiyordun, anımsamıyorsun, hayal görüyordun..." hepsi tamam da bunların, dostum, hastayken, sayıklar durumdayken niçin başka türlü değil de, özellikle böyle hayaller görüyorsun? Öyle ya, gördüğün başka hayaller de olmalı? Yanlış mı düşünüyorum? Ha! ha! ha!

Raskolnikov gururlu, küçümser bir tavırla baktı Porfiriy Petroviç'in yüzüne. Porfiriy Petroviç'i biraz öteye iterek ayağa kalktı, yüksek sesle, ısrarlı,

– Uzun sözün kısası, diye bağırdı, kısacası, şunu öğrenmek istiyorum: Benimle ilgili herhangi bir kuşkunuz var mı, *yok* mu? Bunu şimdi, hemen şimdi açıkça, kesin olarak söyleyiniz Porfiriy Petroviç, hemen şimdi!

Porfiriy Petroviç son derece neşeli, kurnaz bir tavırla, ama hiç de telaşlanmadan yüksek sesle karşılık verdi:

– Aman ne güç bir görev bu! Sizinle çalışmak gerçekten çok güç! Kimse size gelip bir şey sormamışken bunu öğrenip ne yapacaksınız? Ne işinize yarayacak böylesine çok şeyi öğrenmek? İnanın, çocuk gibisiniz: İlle de elime alacağım ateşi, tutacağım, avucumda tutacağım... Hem niçin bu kadar telaşlanıyorsunuz? Ayrıca niçin ikide bir karşımıza dikiliyorsunuz? Hangi nedenle? Söyler misiniz? Ha! ha! ha!

Büyük bir öfkeyle bağırdı Raskolnikov:

– Bir kez daha söylüyorum size, dayanamayacağım artık...

Porfiriy Petroviç sözünü kesti:

– Neye dayanamayacaksınız? Belirsizliğe mi?

– Dalga geçmeyin benimle! diye bağırdı Raskolnikov. İstemiyorum! İstemediğimi söylüyorum size!.. İstemiyorum, istemiyorum!.. (Bir kez daha indirdi yumruğunu masaya.) Anlıyor musunuz beni, anlıyor musunuz?

– Yavaş olun! Öyle bağırmayın! Duyacaklar! Ciddi olarak uyarıyorum sizi: Kendinize hakim olun! Şaka değil bu söylediğim!

Fısıldayarak konuşuyordu Porfiriy Petroviç. Ama bu kez biraz önceki kadınsı iyi yürekli, ürkek anlatım yoktu yüzünde. Tersine, şimdi açıkça kaşlarını sert bir biçimde çatmış, her türlü sırrı, anlamlı konuşmayı bir kenara itmiş gibi, *emrediyordu*... Ama ancak bir an sürmüştü bu. Birden şaşırmıştı Raskolnikov. Korkunç bir öfke kabarmıştı içinde. Ama çok tuhaftır, delice öfkesine karşın, gene emre boyun eğmiş, sesini alçaltmıştı. Biraz önce olduğu gibi sesini alçaltmıştı gene. Birden fısıldadı:

– Bana işkence etmenize izin vermeyeceğim. (Emre karşı gelemediğini, bunun elinde olmadığını hissedince nefretle, acıyla doldu içi, bu daha da azdırdı öfkesini.) Tutuklayın beni, evimi aratın, ama ne yapacaksanız, yasaların gerektirdiği gibi yapın... Ama oynamayın benimle! Böyle bir şeye kalkışmayın...

Porfiriy Petroviç, dudaklarında gene o eski kurnaz gülümsemesi, Raskolnikov'un yüzüne sanki sevgiyle bakarak kesti sözünü:

– Yo, yasalar konusunda endişeniz olmasın. Bir yakınım olarak çağırdım sizi buraya, Rodion Romanoviç. Bir dost gibi...

– Dostluğunuzu istemiyorum! İçine tüküreyim dostluğunuzun! Duyuyor musunuz? İşte o kadar! Kasketimi alıp gidiyorum şimdi buradan! Ne diyorsun, tutuklamak niyetinde misin beni?

Kasketini kaptığı gibi kapıya yürümüştü Raskolnikov.

Porfiriy Petroviç arkasından koşup kapıda yetişti ona. Gene dirseğinin biraz yukarısından yakalayıp durdurdu onu. Kıs kıs gülerek,

– Küçük bir sürprizim var size görmek ister misiniz? dedi.

Giderek belirginleşen bir biçimde neşeleniyor, şakacı olu-

yordu. Bu iyice attırıyordu tepesini Raskolnikov'un. Birden durdu, Porfiriy Petroviç'in yüzüne korkuyla bakarak,

– Ne süprizi? diye sordu. Ne demek istiyorsunuz?

– Küçük süprizim burada, dedi Porfiriy Petroviç. Şu kapının arkasında oturmuş bekliyor, ha! ha! ha!.. (Parmağıyla bölmedeki odasının kapalı kapısını gösteriyordu.) Kaçmasın diye üzerine kapıyı bile kilitledim.

Bölmedeki kapıya yaklaştı Raskolnikov, açacak oldu onu. Gerçekten de kilitliydi kapı.

– Ne demek oluyor bu? Nerede? Nedir içerideki?..

– Kapı kilitlidir, dedi Porfiriy Petroviç. Anahtar burada!

Gerçekten de anahtarı cebinden çıkarmış, Raskolnikov'a gösteriyordu.

Raskolnikov tutamadı kendini artık.

– Yalan söylüyorsun! diye bağırdı. Yalan söylüyorsun, pis soytarı!

Bu arada kapıya doğru geri geri çekilmekte olan Porfiriy Petroviç'in (ama hiç de ondan korkmadığı belliydi) üzerine üzerine yürüyordu. Bir yandan da bağırıyordu:

– Anlıyorum, her şeyi çok iyi anlıyorum! Yalan söylüyorsun. Kendimi ele vermem için kızdırmaya çalışıyorsun beni!..

– Bir insan bundan daha iyi ele veremez kendini dostum Rodion Romanoviç! Doğrusu öfkenizden çılgına döndünüz. Bağırmayın, adam çağırmak zorunda kalacağım yoksa!

– Yalan söylüyorsun! Bir şeyin olacağı yok! Hadi çağır adamlarını! Hasta olduğumu biliyordun. Kendimi ele vermem için sinirlerimi alabildiğine bozmaya çalıştın! Amacın buydu işte! Delili varmış! Anladım durumu! Delil melil yok senin elinde! Zamyetov'un kafana soktuğu saçma sapan birtakım kuşkular var, hepsi o kadar!.. Benim durumumu biliyordun, sinirlerimi bozacaktın, sonra da birden papazlarla, vekillerle şaşkına çevirecektin beni... Onları bekliyordun, değil mi? Ha? Ne bekliyorsun? Hani, nerede? Çıkarsana ortaya!

– Ne vekillerinden söz ediyorsunuz dostum? Şunun düşündüğü şeye bak! Söylediğiniz gibi, resmî işlem söz konusu değildir burada. Hiçbir şeyden haberiniz yok sizin dostum...

(Kapıya kulak kabarttı Porfiriy Petroviç.) Göreceksiniz, resmî işlem yürüyecek...

Öteki odaya açılan kapının arkasında gerçekten de o anda bir gürültü olmuştu.

– Geliyorlar işte! diye haykırdı Raskolnikov. Gelmelerini söylemiştin demek... Onları bekliyordun! Amacın buydu... Gelsinler bakalım vekillerin, tanıkların, daha kim varsa... Hepsi gelsin... Hazırım ben! Bekliyorum...

Gelgelelim o anda öylesine tuhaf, o ortamda öylesine beklenmedik bir şey oldu ki... Porfiriy Petroviç de, Raskolnikov da hiç kuşku yok, olayın böyle çözümleneceğini akıllarının ucundan geçirmiş olamazlardı.

VI

Daha sonraları Raskolnikov o anı düşündükçe olayı şöyle anımsıyordu:

Kapının dışındaki gürültü birden artmış, kapı hafiften aralanmıştı. Porfiriy Petroviç canı sıkkın,

– Ne oluyor orada? Ne var? diye bağırdı. Ne söylemiştim ben size...

Bir an dışarıdan yanıt veren olmadı. Ama orada birkaç kişinin olduğu, birini kapıdan geri çekmeye çalıştıkları belliydi. Porfiriy Petroviç telaşlı,

– Neler oluyor? diye yineledi.

Dışarıdan bir ses karşılık verdi:

– Tutuklu Nikolay'ı getirdik.

Porfiriy Petroviç kapıya doğru koşarken bir kez daha bağırdı:

– İstemez! Çıkın dışarı! Dışarıda beklesin! Burada ne işi var? Ne biçim iştir bu yaptığınız?

Gene aynı ses duyuldu dışarıdan:

– Ama efendim, kendisi...

Birden kesildi ses... Fazla değil, iki saniye süren gerçek bir boğuşma oldu dışarıda. Sonra biri sanki birden zorla itip uzaklaştırdı birini. Arkasından yüzü çarşaf gibi bembeyaz biri daldı

Porfiriy Petroviç'in odasına.

İlk bakışta çok tuhaf bir görünüşü vardı. Doğrudan yere, hemen önüne bakıyor, sanki kimseyi görmüyordu. Bakışlarında da bir kararlılık vardı. Öte yandan, onu idam sehpasına götürüyorlarmış gibi bir ölüm beyazlığı kaplamıştı yüzünü. Kanı çekilmiş dudakları titriyordu.

Çok gençti. Bir işçi gibi giyinmişti. Orta boylu, zayıftı. Saçları yuvarlak biçimde tıraş edilmişti. Yüz çizgileri ince, sanki sertti. Onun itip elinden kurtulduğu adam da hemen arkasından girmişti odaya, omzundan yakalamıştı onu. Koruma görevlilerinden biriydi bu. Ama Nikolay kolunu çekti birden, bir kez daha kurtardı kendini onun elinden.

Birkaç meraklı toplanmıştı kapıda. Bazıları içeri girmeye bile çalışıyorlardı. Bütün bunlar bir anda olmuştu.

Porfiriy Petroviç'in canını çok sıkmıştı bu olay. Ne söyleyeceğini bilemiyordu.

– Çıkın dışarı! Defolun! Sırası değil şimdi! Dışarıda bekle, seni çağırdığım zaman gelirsin... Niçin bana haber vermeden getirdiniz bu adamı buraya?..

Ama bu arada Nikolay, Porfiriy Petroviç'in ayaklarına kapanmıştı.

Şaşırmıştı Porfiriy Petroviç.

– Ne istiyorsun? diye bağırdı.

Nikolay, sanki soluğu kesiliyormuş gibi, ama oldukça yüksek sesle, birden bağırdı:

– Suçluyum efendim! Günah işledim! Katilim ben!

On saniye süren bir sessizlik oldu. Odada herkes taş kesilmişti sanki. Koruma görevlisi bile birden kendini geri atmış, bir daha yaklaşmamıştı Nikolay'a. Geri geri yürüyerek kapının yanına gitmiş, kıpırdamadan orada beklemeye başlamıştı.

Şaşkınlığını üzerinden çabuk atmıştı Porfiriy Petroviç.

– Ne oluyoruz? Nedir istediğin?

Nikolay, bir an sustuktan sonra,

– Ben... katilim... diye yineledi.

– Nasıl... sen... Ne dedin?.. Kimi öldürdün?

Ne söyleyeceğini şaşırmıştı Porfiriy Petroviç.

Nikolay gene bir an sustu. Sonra birden ekledi:

– Alyona İvanovna ile kız kardeşi Lizaveta İvanovna'yı... baltayla... ben... öldürdüm. Aklım başımda değildi...

Gene birden sustu. Hâlâ yere diz çökmüş, öyle duruyordu.

Porfiriy Petroviç ne yapması gerektiğini düşünüyormuş gibi bir süre duraladı, sonra birden parladı gene, çağırılmamış tanıkların dışarı çıkmaları için elini kolunu sallamaya başladı. Tanıklar bir anda boşalttılar odayı. Kapıyı kapadılar. Sonra döndü Porfiriy Petroviç, köşede durmuş, yabani bakışını Nikolay'a dikmiş Raskolnikov'a baktı. Onun yanına gidecek oldu, ama birden durdu. Bakışını Raskolnikov'dan hemen Nikolay'a çevirdi, sonra gene Raskolnikov'a baktı, sonra gene Nikolay'a... Sonra kendisini bir şey oraya çekiyormuş gibi tekrar Nikolay'ın yanına koştu. Öfkeyle bağırdı ona:

– Ne o, hemen aklının başında olmadığından başlıyorsun? Daha sormadım sana, aklın başında mıydı, değil miydi diye... Söyle bakayım: Sen mi öldürdün onları?

Nikolay,

– Katil benim efendim, dedi. İtiraf ediyorum...

– Pekâlâ! Neyle öldürdün onları?

– Baltayla. Önceden hazırlamıştım baltayı.

– Gene sormadığım şeyi söylüyorsun! Tek başına mı?

Soruyu anlamamıştı Nikolay.

– Tek başına mı öldürdün onları.?

– Evet, tek başıma. Mitka'nın hiçbir suçu yok, bu işe hiç karışmadı o...

– Mitka'yı karıştırma şimdi! Evet... Peki, o zaman nasıl indin merdivenlerden, nasıl?.. Kapıcılar ikinizi birlikte görmüşler çünkü.

Nikolay çabucak karşılık verdi:

– Onları aldatmak için öyle yaptım... o zaman... Mitka'nın arkasından koştum...

Bu yanıtı daha önce hazırlamışa benziyordu.

Porfiriy Petroviç öfkeyle bağırdı:

– Demek öyle!.. (Kendi kendine konuşuyormuş gibi mırıldandı:) Böyle söylemesini öğretmişler ona!

Birden Raskolnikov'a takıldı gözü. Besbelli, Nikolay çok ilgilendirmişti onu, unutmuştu Raskolnikov'un orada olduğunu. Birden anımsamıştı onu, biraz utanmıştı bile... Hemen onun yanına koştu.

– Sevgili Rodion Romanoviç! Bağışlayın beni. Böyle olmaz efendim... Lütfen... Burada bir işiniz yok sizin... Ben de... kendiniz de görüyorsunuz, ne sürprizlerle karşılaşıyor insan!.. Lütfen efendim!..

Raskolnikov'u kolundan tuttu, kapıyı doğru götürecek oldu.

Raskolnikov ne olup bittiğini doğru dürüst anlayamamıştı kuşkusuz. Ama iyice artmıştı cesareti.

– Bunu beklemiyordunuz sanırım? dedi.

– Evet ama, siz de beklemiyordunuz dostum. Baksanıza eliniz nasıl titriyor! Ha! ha! ha!.

– Evet ama, siz de titriyorsunuz Porfiriy Petroviç.

– Haklısınız, ben de titriyorum. Bunu hiç beklemiyordum çünkü!..

Bu arada kapıya gelmişlerdi. Raskolnikov'un çıkmasını sabırsızlıkla bekliyordu Porfiriy Petroviç. Raskolnikov birden,

– Küçük sürprizinizi göstermeyecek misiniz bana? diye sordu.

– Şuna bakın, ağzında dişleri takur tukur birbirine vururken bile şakayı bırakmıyor, ha! ha!.. Çok şakacı bir insansınız! Hadi, görüşmek üzere...

– Bence *elveda* deseydiniz daha uygun olurdu!

Zoraki gülümsedi Porfiriy Petroviç.

– Tanrı bilir bunu, Tanrı bilir! diye mırıldandı.

Kalem odasından geçerken çoğu görevlinin ona dikkatli dikkatli baktığını fark etti Raskolnikov. Holde, kalabalık arasında *o evin*, o gece karakola birlikte gitmeyi önerdiği iki kapıcısını gördü. Orada bekliyorlardı. Ama tam kapıdan çıkıyordu ki, arkasından Porfiriy Petroviç'in seslendiğini duydu. Dönüp bakınca onun soluk soluğa ona yetişmeye çalıştığını gördü.

– Bir sözcük daha, Rodion Romanoviç... gerçi olayların nasıl gelişeceğini Tanrı bilir ya, kurallar gereği gene de bazı şeyler sormam gerekiyor size efendim... onun için gene görüşeceğiz. Olur mu?

Gelip Raskolnikov'un tam karşısında durmuştu. Gülümseyerek,

– Olur mu? diye yineledi.

Bir şey daha söylemek istediği belliydi, ama nasılsa söyleyememişti...

Kibarlık taslamak için dayanılmaz bir istek duyacak kadar toparlamıştı kendini Raskolnikov.

– Deminki sözlerim için bağışlayın beni Porfiriy Petroviç... dedi. Biraz heyecanlanmıştım da...

Porfiriy Petroviç buna sevinmiş gibi, kesti Raskolnikov'un sözünü:

– Önemi yok efendim, hiç önemi yok... Ben de biraz... Kötü bir huyum vardır, ama sonra pişman oluyorum yaptığıma. Kabul ediyorum! Gene görüşeceğiz efendim... Tanrı izin verirse daha çok görüşeceğiz!..

– İyice tanıyacağız da birbirimizi, değil mi?

Porfiriy Petroviç yineledi Raskolnikov'un dediğini:

– İyice tanıyacağız da birbirimizi... (Gözlerini kısarak oldukça ciddi baktı Raskolnikov'un yüzüne.) Şimdi yaş gününe mi gidiyorsunuz?

– Hayır, cenazeye.

– Ah evet, cenazeye gidecektiniz... Sağlığınıza dikkat edin, sağlığınıza...

Bu arada merdivenlerden inmeye başlamıştı Raskolnikov. Birden durdu, Porfiriy Petroviç'e döndü.

– Ama ben kendi açımdan size ne dilekte bulunacağımı bilemiyorum! dedi. Çok başarılı olmanızı dilerdim ama, öylesine komik bir göreviniz var ki...

Dönüp odasına gitmek üzereyken Porfiriy Petroviç de durdu, Raskolnikov'un söylediğine kulak kesilmişti.

– Niçin komik oluyormuş görevim? diye sordu.

– Öyle ya, suçlu olduğunu söyleyene dek şu zavallı Nikolaycığa kendi yöntemlerinizle psikolojik işkence ettiniz, acılar çektirdiniz... Sanırım gece gündüz yineleyip durdunuz ona: "Katilsin, katilsin!..." diye. Ama şimdi de, katil olduğunu söylemeye başlayınca bu kez başının etini yemeye başlayacaksı-

nız: "Yalan söylüyorsun, katil değilsin! Katil olacak adam değilsin sen! Birileri öğretti sana böyle söylemeni!" Bu durumda komik değil de nedir göreviniz?"

– Ha! ha! ha! Demin Nikolay'a "Böyle söylemesini öğretmişler ona" dediğim nasıl da kaçmamış gözünüzden!

– Nasıl kaçsındı...

– Ha! ha! Çok zeki bir insansınız! Bir şey kaçmıyor gözünüzden! Gerçek bir ince zekânız var! Olayın en komik çizgisini hemen yakalıyorsunuz... Ha! ha! ha! Yazarlar içinde bu yeteneği en yüksek olanın Gogol olduğunu söylerler. Öyle mi?

– Evet, Gogol'ün bu konuda üstün bir yeteneği vardır.

– Çok haklısınız... Dostça buluşmak üzere...

– Hoşçakalın...

Raskolnikov doğru evine gitti. Öylesine bitkindi, kafası öylesine karışıktı ki, odasına girer girmez divana çökmüş, dinlenmek, kafasını birazcık olsun toparlamak için divanda on beş dakika kadar öylece oturmuştu. Nikolay'ın davranışını yorumlamaya kalkışmıyordu bile: Şaşkın bir durumda olduğunu hissediyordu. Nikolay'ın bu davranışında onun şimdi kesinlikle anlayamayacağı, açıklanamaz, şaşırtıcı bir şeyin olduğunun farkındaydı. Ne var ki, gerçek bir olaydı Nikolay'ın itirafı. Bu olayın sonuçları apaçıktı şimdi Raskolnikov için: Nikolay'ın yalan söylediği eninde sonunda ortaya çıkacaktı. O zaman gene onun üzerine geleceklerdi. Ama hiç değilse o zamana kadar özgürdü... Bu arada kendisi için kesinlikle bir şeyler yapmak zorundaydı. Tehlike kaçınılmazdı çünkü.

Ama ne ölçüde kaçınılmaz? Durum yavaş yavaş aydınlanmaya başlamıştı. Biraz önce Porfiriy Petroviç'le arasında geçenleri şöyle *kaba taslak* anımsayınca elinde olmadan dehşete kapılıyor, titremeye başlıyordu. Kuşkusuz, Porfiriy Petroviç'in niyetinin ne olduğunu bilmiyordu henüz. Başlangıçta onun neler düşündüğünü, ne hesaplar yaptığını bilmesine olanak yoktu. Ne var ki, oyunun bir bölümü anlaşılmıştı artık. Hiç kuşku yok, Porfiriy Petroviç'in oyununda bu "hamlenin" Raskolnikov için ne korkunç bir anlamı olduğunu Raskolnikov'dan daha iyi hiç kimse bilemezdi. Bu biraz daha sürseydi

açıkça ele *verebilirdi* kendini. Porfiriy Petroviç, Raskolnikov'un sağlıksız yapısını bildiği, daha başlangıçta onu iyi anladığı, avucunun içine aldığı için, biraz fazla kesin olsa da, oldukça kararlı davranmıştı. Evet, tartışması olamazdı bunun, Raskolnikov kendini ele verir gibi konuşmuştu orada. Ama *delillere* kadar varmamıştı iş. Orada kalmıştı. Peki ama şimdi her şeyi, her şeyi gerektiği gibi anlıyor muydu? Yanılıyor olamaz mıydı? Bugün nereye götürmek istiyordu olayı Porfiriy Petroviç? Hazırladığı bir şeyler var mıydı gerçekten? Ne olabilirdi hazırladığı? Gerçekten de bir şeyi bekliyor muydu? Nikolay olayı patlak vermeseydi bugün nasıl ayrılacaktı oradan?

Oyununun hemen tümünü açık oynamıştı Porfiriy Petroviç. Elbette tehlikeyi göze almıştı, ama (Raskolnikov'a öyle gelmişti) elinde başka deliller olsaydı onları da açıklayacağını gizlememişti. Sözünü ettiği şu "sürpriz" neydi acaba? Şaka mı ediyordu yoksa? Bir anlamı var mıydı bunun? Bu "sürprizin" arkasında küçük de olsa, delile benzeyen bir şey, onun suçlu olduğunu gösterecek bir şey olabilir miydi? Dünkü adam mı? Nereye kaybolmuştu o adam? Nerelerdeydi bugün? Evet, Porfiriy Petroviç'in elinde bir şeyler vardıysa, kesin dünkü o adamla ilgiliydi...

Başını önüne eğmiş, dirseklerini dizlerine dayamış, elleriyle yüzünü kapamış, divanda öylece oturuyordu. Sinirsel bir titreme hâlâ dolaşıyordu bedeninde. Sonunda ayağa kalktı, kasketini aldı, bir an durup düşündükten sonra kapıya yürüdü.

Hiç değilse bugün kendisi için bir tehlikenin söz konusu olmadığını düşünüyordu. Birden bir sevinç doldu içine. Hemen şimdi Katerina İvanovna'ya gitmek istiyordu. Cenaze törenine geç kalmış olmalıydı. Ama ölü yemeğine yetişebilirdi. Sonya'yı da görecekti orada.

Durdu, bir an düşündü, hastalıklı bir gülümseme belirdi dudaklarında.

– Bugün! Bugün! diye yineledi kendi kendine. Evet bugün! Bugün olmak zorunda...

Tam kapıyı açıyordu ki, kendiliğinden açılmaya başladı kapı. Raskolnikov birden irkildi, geriye sıçradı. Yavaş yavaş, sessizce

açılıyordu kapı. Birden dünkü *yerin dibinden çıkan* adamı gördü.

Adam kapının eşiğinde bir an durdu. Bir şey söylemeden baktı Raskolnikov'un yüzüne, odanın içine bir adım attı. Tıpkı dün olduğu gibiydi adam: Aynı boy, aynı kıyafet... Ama yüzünde de, bakışında da büyük bir değişiklik vardı şimdi. Sanki çok üzgündü. Bir an durduktan sonra derinden iç geçirdi. Elini yanağına koysa, başını hafiften yana eğse o anda köylü bir kadına benzemesine yetecekti.

Ölü gibi bembeyaz olmuştu Raskolnikov'un yüzü.

– Ne istemiştiniz? diye sordu.

Adam bir an sessiz durdu, sonra birden Raskolnikov'un önünde yerlere kadar eğilerek selamladı onu. Öylesine çok eğilmişti ki, sağ elindeki yüzüğü döşemeye değmişti.

– Ne istiyorsunuz? diye haykırdı Raskolnikov.

Adam alçak sesle,

– Size karşı suçluyum, dedi.

– Ne bakımdan?

– Kötü şeyler düşündüm sizin için. (Birbirinin yüzüne bakıyorlardı.) Canım çok sıkılmıştı. O akşam oraya geldiğinizde, belki de sarhoştunuz... kapıcıları birlikte karakola gitmeye zorladığınızda, ayrıca döşemedeki kanları sorduğunuzda canım çok sıkılmıştı... sizi sarhoş sanıp sözlerinize kulak asmamalarına da canım sıkılmıştı. Hem öylesine sıkılmıştı ki, uykularım kaçmıştı. Ertesi gün adresinizi anımsayınca dün buraya geldik, soruşturduk...

Bir anda durumu kavramaya başlamıştı Raskolnikov.

– Kimler geldi buraya? diye kesti adamın sözünü.

– Ben yalnız geldim, yani kötülük ettim size.

– Siz de o evde mi oturuyorsunuz?

– Evet, o akşam kapıcıların yanındaydım, anımsamıyor musunuz? Uzun zamandır oradayız biz, atölyemiz var orada. Kürk işleri yapıyoruz, esnafız, eve de iş getiririz... çok canım sıkılmıştı...

Raskolnikov birden önceki akşam evin avlu kapısında olanları açık seçik anımsamıştı. Anımsıyordu, o akşam kapıda kapıcılardan başka birkaç kişi daha, ayrıca kadınlar da vardı. Onu doğrudan karakola götürüp teslim etmelerini öneren bir sesi de

anımsıyordu. Bunu söyleyenin yüzünü anımsayamıyordu şimdi, ama o zaman dönüp, adama bir şeyler bile söylemişti...

Dünkü korkunç olay da böylece aydınlanmış oluyordu. İşin en korkunç yanı da, böylesine *önemsiz* bir olay yüzünden az kaldı her şeyi berbat edeceğini, kendini felakete sürükleyeceğini düşünmesiydi. Demek daireyi kiralamakla ilgili sözlerinden, kan konusunda sorduklarından başka bir şey söyleyemezdi bu adam. Demek Porfiriy'in elinde de şu *sayıklama* olayından, *iki yanı keskin* şu *psikolojiden* başka elle tutulur bir delil yoktu... Demek, başka bir delil bulunamazsa (artık başka bir delilin bulunmaması gerekiyordu, bulunmamalıydı!) bu durumda... bu durumda ne yapabilirlerdi ona? Neyle suçlayabilirlerdi onu? Nasıl hapse atabilirlerdi? Demek daireyi kiralama işini yeni öğrenmişti Porfiriy, daha önce haberi olmamıştı bundan.

Aklına gelen bu yeni düşüncenin heyecanıyla bağırdı Raskolnikov:

– Bugün siz mi söylediniz Porfiriy'e... o akşam oraya geldiğimi?

– Hangi Porfiriy'e?

– Sorgu yargıcına.

– Evet, ben söyledim. O akşam kapıcılar gelmek istemediler, sonra ben kalkıp gittim.

– Bugün mü?

– Siz gelmeden bir dakika önce oradaydım. Evet, her şeyi duydum, size nasıl işkence ettiğini duydum...

– Neredeydiniz? Ne yapıyordunuz orada? Ne zaman?

– Oradaydım, bölmenin arkasında, hep orada oturdum.

– Nasıl? Onun sürpriz dediği sizdiniz demek? Hay Allah!

Adam anlatmaya başladı:

– Baktım ki kapıcılar beni dinlemiyorlar, karakola haber vermek istemiyorlar; geç oldu, komiser niçin hemen gelmediniz diye kızar belki, diyorlar, canım sıkıldı, o gece uyku girmedi gözüme, işin aslını öğrenmeye karar verdim. Dün öğrenmem gerekeni öğrenince bugün karakola gittim. İlk gittiğimde sorgu yargıcı yoktu. Bir saat sonra tekrar gittim, bu kez yanına sokmadılar beni. Üçüncü kez gittiğimde yanına girebildim. Her şeyi ol-

duğu gibi anlatmaya başladım ona. Odanın içinde hop hop hoplamaya, göğsünü yumruklamaya başladı. "Ah sizi gidi haydutlar! dedi. Ne yaptınız siz bana? Bunu bilseydim jandarmayla getirtirdim onu buraya!" Sonra dışarı koştu, birisini çağırdı, köşede bir şeyler konuşmaya başladı onunla. Sonra gene benim yanıma geldi, bana sorular sormaya, küfürler etmeye başladı. Çok bağırdı bana... Her şeyi anlattım. Dün, size katil dediğimde bir yanıt vermeye cesaret edemediğinizi, beni tanımadığınızı anlattım... Gene odanın içinde koşuşturmaya, göğsünü yumruklamaya başladı. Öfkeyle bağırıp çağırıyor, odanın içinde dönüp duruyordu. Sizin geldiğinizi haber verdiklerinde hemen "Şu bölmenin arkasına geç, otur bekle orada, ne duyarsan duy, sakın sesini çıkarma," dedi. Kendi, oturmam için bir sandalye bile getirdi bana, kapıyı da üzerime kilitledi. "Belki çağırırım seni," dedi. Nikolay'ı getirdiklerinde ise, sizin arkanızdan odaya aldı beni. "Sonra çağıracağım seni, sorguya çekeceğim..." dedi.

– Senin yanında mı sorguya çekti Nikolay'ı?

– Sizin arkanızdan beni de hemen salıverdi. Nikolay'ı sorguya çekmeye başladı.

Adam sözünü bitirince bir an durdu, sonra yüzüğünü yere değdirecek biçimde öne eğilerek bir kez daha selamladı Raskolnikov'u.

– Size iftira ettiğim için, kötülüğüm dokunduğu için bağışlayın beni.

– Tanrı bağışlasın sizi.

Raskolnikov böyle deyince adam bu kez yerlere kadar değil, göbekten hafifçe eğilerek bir selam daha verdi, yavaşça döndü, çıktı odadan. Raskolnikov "İki yanı keskin kılıç, yalnızca iki yanı keskin kılıç kaldı," diye söylendi kendi kendine. Her zamankinden daha dinç, çıktı odasından.

Merdivenlerden inerken dudaklarında kin dolu bir gülümseme, "Şimdi daha yaman boğuşacağız seninle," diye mırıldanıyordu. Bu öfkesi doğrudan kendineydi. "Yüreksizliğini," küçümsemeyle, kendinden utanarak anımsıyordu.

Beşinci Bölüm

I

Pyotr Petroviç'in Dunya ile, Pulheriya Aleksandrovna ile o tatsız görüşmesini izleyen ertesi sabahın, Pyotr Petroviç'in üzerinde de uyarıcı bir etkisi olmuştu. Dün ona handiyse olmayacak bir hayal gibi görünen, gerçekleşmiş olsa bile gene de olanaksız sandığı olayın artık olup bitmiş olduğunu, dönüşü olmayan bir biçimde gerçekleştiğini (hiç hoşuna gitmemesine karşın) zorunlu olarak yavaş yavaş kabullenmekteydi. Yaralanmış gururunun kapkara yılanı bütün gece ısırmış durmuştu yüreğini. Yataktan kalkar kalkmaz gidip aynaya baktı. Gece sarılığa yakalanmış olacağından korkuyordu. Ama bu bakımdan korkulacak bir şey yoktu şimdilik. Dahası, bembeyaz, soylu, son zamanlarda hafiften tombullaşmış yüzüne bakınca kendisine bir başka yerde, kolayca bir başka nişanlı bulabileceğini, hem bulacağı nişanlının belki daha da güzel olacağını düşününce bir an rahatlamıştı bile. Ama sonra birden kendine gelmiş, öfkeyle yere tükürmüştü. Oda arkadaşı, genç dostu Andrey Semyonoviç Lebezyatnikov sessizce, alaylı alaylı gülümsemişti onun bu davranışına. Andrey Semyonoviç'in bu gülümsemesi kaçmamıştı Pyotr Petroviç'in gözünden. Hemen arka-

daşının hesabına yazmıştı bunu. Aslında son günlerde arkadaşının hesabına çok şeyler yazmıştı. Birden, dün son olaydan Andrey Semyonoviç'e hiç söz etmeseydi çok daha iyi olacağını düşününce öfkesi bir kat daha arttı. Hırsa, heyecana, gereksiz bir öfkeye kapılıp dün yaptığı ikinci yanlıştı bu... Öte yandan, o sabah terslikler sanki inadına, birbirini izlemişti. Senatoda da o sıralar ilgilendiği iş konusunda bir başarısızlık bekliyordu onu. Özellikle, yakında evleneceği düşüncesiyle kiraladığı, kendi hesabına onarttığı dairenin sahibi sıkmıştı canını: Her nasılsa zenginleşmiş tamirci bir Alman olan ev sahibi, yeni imzaladıkları kontratı bozmaya asla razı olmuyor, Pyotr Petroviç'in ona daireyi yepyeni yapıp geri vermesine karşın, kontratta yazılı cayma tazminatının ödenmesini istiyordu. Mobilya mağazasında da aynı şey olmuştu. Satın aldığı, ama evine henüz götürmediği mobilya için ödediği kaparonun bir rublesini geri vermeye razı olmuyorlardı. Dişlerini gıcırdatarak söyleniyordu Pyotr Petroviç: "Mobilyanın hatırı için evlenecek değilim ya!" Gene çılgın bir umut doğuyordu içine o anda: "Gerçekten her şey bitti mi yani, dönüşü yok mu bunun? Bir kez daha denesem mi acaba?" Dunyacığın düşüncesi bir kez daha tatlı tatlı battı yüreğine. Acı çekiyordu o anda. Hiç kuşku yok, yalnızca istemekle Raskolnikov'u o anda öldürmek olanağı olsaydı, hiç düşünmez, hemen isterdi bunu.

Canı sıkkın, Lebezyatnikov'un daracık odasına dönerken düşünüyordu: "Bir hatam daha oldu, hiç para vermedim onlara... Kahretsin, niçin o kadar cimrileştim ki?.. Üstelik bir çıkarım da yoktu bunda! Onları sıkıntılar içinde kıvrandırmak, işi beni bir kurtarıcı olarak görmelerine vardırmak istemiştim yalnızca, o kadar!.. Şu yaptıklarına bak!... Tüh!... Evet, bu arada onlara, sözgelimi, çeyiz düzmek için, armağanlar, kutu kutu öteberi, kokular, tuvalet takımları, taşlı yüzükler, giysiler, Knop mağazasından da, İngiliz mağazasından da daha bir sürü şeyler almaları için bin beş yüz ruble verseydim, böyle olmayacaktı... iş sağlam olacaktı! O zaman böyle kolayca yüz çevirmeyeceklerdi benden. Böyle insanlar ayrılık durumunda armağanları da paraları da kesinlikle geri verirler. Onca şeyi geri

vermeye kıyamazlardı sanırım... Sonra vicdanları da sızlardı. Bunca zaman onlara öylesine cömert, öylesine kibar davranan bir insanı kovmak olur muydu?.. Hım! Büyük yanlış yaptım!" Pyotr Petroviç dişlerini gene gıcırdatarak bir aptal olduğunu (kuşkusuz içinden) söylüyordu.

Bu sonuca vardıktan sonra, evden çıktığında olduğundan iki kat daha huysuz, canı sıkkın dönmüştü eve. Katerina İvanovna'nın odasında ölü yemeği hazırlıkları bir ölçüde çekmişti ilgisini. Dün de bu hazırlıklar üzerine bir şeyler duymuştu. Anımsıyordu, sanki çağırmışlardı bile onu bu yemeğe. Ama telaşı yüzünden bu ayrıntıların hiçbirine dikkat etmemişti. Katerina İvanovna'nın olmadığı bir sırada (mezarlıktaydı Katerina İvanovna) oraya uğramış, sofranın hazırlanmasıyla ilgilenen Madam Lippevechzel'den (kadın masanın çevresinde dolanıp dururken) yemeğin çok kalabalık olacağını, rahmetlinin tanımadığı komşuların bile yemeğe çağırıldığını, Katerina İvanovna ile aralarında bir süre önce geçen tartışmaya bakılmadan, Andrey Semyonoviç Lebezyatnikov'un bile çağırılı olduğunu, sonra, Pyotr Petroviç'in de yalnızca çağırılmadığını, onun yemeğe özellikle beklendiğini, çünkü kiracılar arasında aşağı yukarı en önemli konuğun o olacağını öğrenmişti. Amaliya İvanovna'nın kendisi de, önceki tatsızlıklar unutulup saygıyla çağırılmıştı. Bu yüzden handiyse büyük bir haz duyarak ilgileniyordu masanın hazırlanmasıyla. Üstelik, yas giysisi giymiş olsa bile, son derece şıktı. Yepyeni ipekli bir giysi giymiş, takmış takıştırmıştı. Gurur duyuyordu kıyafetiyle. Bütün bu olaylar, bilgiler birtakım düşünceler doğurmuştu Pyotr Petroviç'in içinde. Bu yüzden odasına, yani Andrey Semyonoviç Lebezyatnikov'un odasına girdiğinde dalgındı. Davetliler arasında Raskolnikov'un da bulunduğunu öğrenmişti çünkü.

Nedense o sabah odasından çıkmamıştı Andrey Semyonoviç. Pyotr Petroviç ile arasında tuhaf, ama bir bakıma doğal sayılabilecek bir ilişki vardı: Odasına yerleştiği günden bu yana aşırı derecede küçümsüyordu onu Pyotr Petroviç. Ama aynı zamanda sanki biraz da çekiniyordu ondan. Petersburg'a gelince, hemen onun odasına yerleşmesi (asıl neden bu olmakla

birlikte) yalnızca cimriliğinden değildi. Bir başka nedeni daha vardı. Bir zamanlar evinde beslediği Andrey Semyonoviç'in şimdilerde Petersburg'da ilerici gençlerin önde gelenlerinden biri olduğunu daha taşradayken duymuştu; dahası, birtakım ilginç, akıl almaz topluluklarda önemli işler üstlendiğini de biliyordu. Bu şaşırtmıştı Pyotr Petroviç'i. İşte bu güçlü, her şeyden haberleri olan, herkesi küçümseyen, herkesi dile de düşüren bu gruplar uzun zamandır Pyotr Petroviç'in içine değişik, ama bütünüyle belirsiz bir korku salmaktaydı. Kuşkusuz, taşradayken *bu özel konularda* az da olsa, belli bir fikir edinmişti. Taşrada herkes gibi o da duymuştu özellikle Petersburg'da birtakım ilericilerin, nihilistlerin, insanları dile düşürenlerin, vb. vb. olduğunu. Ne var ki herkes gibi o da bu kavramları saçmalarcasına abartıyor, onlara değişik anlamlar veriyordu. Birkaç yıldır işte bu *dile düşürmek* olayından çekiniyordu. İşini Petersburg'a taşımayı düşünürken içinde sürekli büyüyen o huzursuzluğun başlıca nedeni buydu işte. Bu yüzden, nasıl söylemeli, kimi zaman küçük çocukların *korkutulmuş* oldukları gibi *korkuyordu*. Bundan birkaç yıl önce, taşrada meslek yaşamının henüz başındayken, yanında yetiştiği, onu koruyan taşranın çok önemli iki kişisinin acımasızca dile düşürüldüğü iki olaya tanık olmuştu. Bu dile düşürülme olaylarından biri dile düşürülen kişi için büyük bir rezalete neden olmuştu. Ötekinin ise daha da ciddi bir olayla sonuçlanmasına az kalmıştı... Pyotr Petroviç işte bunun için Petersburg'a gelir gelmez önce durumun ne olduğunu öğrenmeye, gerekirse elini çabuk tutmaya, ne olur ne olmaz diye "genç kuşaklarımıza" yaltaklanmaya karar vermişti. Bu konuda Andrey Semyonoviç'e güveniyordu. Sözgelimi, Raskolnikov'u ziyareti sırasında da başkalarından kapma belli birtakım tümceleri gelişigüzel sıralamayı bile denemişti...

Hiç kuşku yok, Andrey Semyonoviç'in aşırı derecede basit, saf bir insan olduğunu anlamakta gecikmemişti. Ama Pyotr Petroviç'in düşüncelerinin az bile olsa değişmesine neden olmamıştı bu, onun yüreklenmesine de. Bu ilericilerin tümünün böyle birer aptal oldukları inancı içinde yer etseydi bile, geç-

mezdi tedirginliği. Bütün bu öğretiler, düşünceler, sistemler (Andrey Semyonoviç bunların tümüyle birden saldırmıştı Pyotr Petroviç'in üzerine) umurunda değildi. Onun kendine özgü, bambaşka bir amacı vardı. Burada nelerin olup bittiğini bir an önce öğrenmesi gerekiyordu. Bu adamlar güçlü müydüler, güçsüz mü? Bir şeylerden korkması gerekiyor muydu, gerekmiyor muydu? Bir şeyler yapmaya kalkıştığında dile düşürürler miydi onu, düşürmezler miydi? Düşürürlerse, özellikle ne için düşürürlerdi? Ne için yaparlardı bunu? Dahası: Bu insanlar gerçekten güçlülerse, nasıl yakınlaşabilirdi onlarla, nasıl aldatabilirdi onları? Bunu yapması gerekli miydi, gereksiz mi? Acaba onların aracılığından yararlanarak mesleğinde yükselmesi için bir şeyler yapabilir miydi? Sözün kısası, yüzlerce soru vardı kafasının içinde.

Andrey Semyonoviç sıska, sıracalı, kısa boylu biriydi. Bir devlet dairesinde çalışıyordu. Tuhaf kaçacak derecede sarışındı. Her zaman övündüğü favorileri kocaman birer köfteyi andırıyordu. Üstelik gözleri de hemen her zaman hastaydı. Oldukça yumuşak yürekli biriydi. Ama konuşmasında her zaman bir kendine güven, dahası, kimi zaman aşırı bir kibir vardı. Öyle ki, bu tavrı çoğu zaman bedenine ters, gülünç bile düşerdi. Bununla birlikte Amaliya İvanovna'nın kiracıları arasında oldukça saygın bir yeri vardı. Yani sarhoş değildi, kirasını da düzenli öderdi. Bütün bu özellikleri yanında gerçekten de biraz budalacaydı Andrey Semyonoviç. Onu ilericilerin, "genç kuşağımızın" yanına iten tutkusuydu. O, bir süre içtenlikle hizmet ettikleri her şeyi hemen gülünçleştirmek, bayağılaştırmak için, özellikle günün en moda, en geçerli düşüncesine bir anda katılıveren değişik yapıda sayısız salaklar, geri kafalı gelişmemişler, bilgisizler, kendini beğenmişler sürüsünden biriydi.

Öte yandan, son derece iyi yürekli bir insan olmasına karşın Lebezyatnikov bir zamanlar ona büyük iyilikleri dokunmuş oda arkadaşı Pyotr Petroviç'ten yavaş yavaş bıkmaya başlamıştı. Aslında ikisi de pek farkında olmadan, karşılıklı olarak aynı duyguları besliyorlardı birbirlerine. Andrey Semyonoviç bütün

saflığına karşın, gene de Pyotr Petroviç'in kendisini aldattığını, için için onu küçümsediğini, "onun hiç de göründüğü gibi biri olmadığını" yavaş yavaş fark etmeye başlamıştı. Ona Fourier'in sistemini, Darwin'in teorisini anlatacak olmuştu, ama Pyotr Petroviç özellikle son zamanlarda yüzünde küçümser bir alayla onu dinlemeye başlamış, son günlerde onu azarlamaya bile başlamıştı. Olay aslında şöyleydi: Pyotr Petroviç içgüdüsüyle, Lebezyatnikov'un yalnızca basit, budala biri olmadığının, üstelik bir yalancı da olduğunun, adını ettiği o grubunda hiç de önemli ilişkilerinin bulunmadığının, üçüncü ağızlardan birtakım şeyler duyduğunun; üstelik, *propagandacı* görevini bile doğru dürüst beceremediğinin, (çünkü söyleyeceği bir şeyi nasıl söyleyeceğini çoğu zaman şaşırıyordu) yavaş yavaş farkına varmaya başlamıştı. Öyleyse nasıl bir dile düşürücü olabilirdi bu çocuk! Sırası gelmişken bu arada şunu da belirtmeliyiz, bu bir buçuk haftada (özellikle ilk günlerde) Pyotr Petroviç tuhaf hayli övgü dinlemişti Andrey Semyonoviç'ten. Andrey Semyonoviç ileride Meşçenskaya Sokağı'nda yeni bir *"komün'ün"* kuruluşunda onun yardıma hazır olduğunu söylediğinde; ya da, sözgelimi, evliliklerinin ilk ayında Dunya kendine bir sevgili bulmaya kalkışırsa ona engel olmayacağını; ya da ileride olacak çocuklarını vaftiz ettirmeyeceğini vb. vb. söylediğinde hiç değilse itiraz etmiyor, susuyordu. Pyotr Petroviç, kendisine yakıştırılan nasıl olursa olsun, her çeşit güzel övgüyü hemen kabullenirdi. Kendisinin böyle övülmesine bile izin verirdi... Öylesine severdi övülmeyi.

O sabah nedendir bilinmez, yüzde beş faizli senetlerinden birkaçını satmıştı. Masada oturmuş, banknot destelerini sayıyordu. Hemen hiçbir zaman çok parası olmamış Andrey Semyonoviç odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, banknot destelerine onları umursamıyormuş gibi, dahası küçümsüyormuş gibi bakıyordu. Pyotr Petroviç bu kadar çok paraya onun ilgisiz bakamayacağını çok iyi biliyordu. Öte yandan Andrey Semyonoviç de Pyotr Petroviç'in onun için gerçekten de böyle düşünebileceğini; dahası, masanın üzerine yayılmış banknotlarla genç dostuna ona hiçliğini, aralarındaki büyük farkı gös-

tererek nispet yapma olanağını elde ettiği için belki de için için sevindiğini biliyordu.

Pyotr Petroviç'in bu sabah nedense pek sinirli, dalgın olduğunun farkındaydı Andrey Semyonoviç. Oysa en sevdiği konu üzerine, yeni, özel bir "komünün" kurulması üzerine uzun uzun bir sürü şey anlatmıştı ona. Hesap tahtasında boncukların şakırtısı durduğu anlarda Pyotr Petroviç'in ağzından dökülen kısa itirazlar, düşünceler, en açık, en kabaca alay amacı taşıyorlardı. Gelgelelim "insancıl yanı güçlü" Andrey Semyonoviç Pyotr Petroviç'in bu tavrını onun dün Dunya'dan ayrılmasına veriyor, bir an önce bu konuda onunla konuşmak için sabırsızlanıyordu. İlerici görüş açısından, propaganda açısından ona, saygı duyduğu dostuna onu rahatlatabilecek, ileride gelişmesine "kesinlikle" yardımcı olacak bir şeyler söylemek istiyordu.

Pyotr Petroviç, Andrey Semyonoviç'in konuşmasını en entelektüel yerinde birden kesip,

– Şu... dul kadının verdiği ölü yemeği de neyin nesidir? diye sordu.

– Bilmiyormuş gibi soruyorsunuz... Unuttunuz mu, daha dün konuştuk sizinle. Bu tür törenler üzerine düşüncelerimi anlattım size... Sizi de çağırdı kadın. Duydum. Dün konuşuyordunuz onunla...

– Bu geri zekâlı kadının, bir başka geri zekâlıdan... Raskolnikov'dan aldığı paranın tümünü bu yemeğe yatıracağını sanmıyordum... Demin oradan geçerken şaşırdım kaldım... Ne hazırlıklar var... şaraplar!.. Bir sürü insan çağırmış... (Bu konuşmayı sürdürmekte Pyotr Petroviç'in bir amacı vardı sanki. Sözü bir yere getirmeye çalışıyor gibiydi.) Anlamadım gitti... Ne oluyoruz? (Birden başını kaldırıp yüksek sesle ekledi:) Yemeğe beni de çağırdıklarını mı söylediniz? Ne zaman? Ben anımsamıyorum. Zaten gitmeyeceğim... Ne işim var benim orada? Dün ayaküstü iki sözcük konuştuk, o kadar. Ölmüş bir memurun yoksul dul karısı olarak kocasının bir yıllık maaşı tutarında ölüm yardımı alabileceğini anlattım kendisine... Bu kadarcık şey için mi yemeğe çağıracak beni? Ha! ha! ha!.

Lebezyatnikov,

– Ben de gitmeyi düşünmüyorum, dedi.

– Bir de gidecek miydiniz yani! Hem pataklayın kadıncağızı, hem verdiği yemeğe gidin... Utanır insan, ha! ha! ha!

Birden telaşlandı Lebezyatnikov. Yüzü kıpkırmızı olmuştu.

– Kim pataklamış? Kimi pataklamış?

– Elbette siz, Katerina İvanovna'yı... bundan bir ay önce mi ne! Ben de dün duydum... Bakın şu idealistlere!.. Kadın sorununu ne güzel halletmişler! Ha! ha! ha!

Pyotr Petroviç söyleyeceğini söylemiş, rahatlamış gibi gene hesap tahtasında boncukları şakırdatmaya koyulmuştu.

Bu olayın kendisine anımsatılmasından her zaman korkardı Lebezyatnikov. Birden parladı.

– Saçmadır bu! İftiradır! İşin aslı hiç de öyle değil! Hiç de öyle olmadı... Yanlış duymuşsunuz.. Bir dedikodu bu! Yalnızca kendimi savunmuştum ben. Önce o tırnaklarıyla saldırmıştı üzerime... Favorimi yoldu... Kendini savunmak herkesin hakkıdır sanırım. Ayrıca, kimsenin bana zor kullanmasına izin vermem ben... Prensibim öyle... Bir çeşit despotluktur bu çünkü. Ne yapmam gerekiyordu yani... karşısında put gibi duracak mıydım? Yalnızca ittim onu...

Lujin alaylı alaylı güldü yalnızca.

– Ha! ha! ha!..

– Bugün canınız sıkkın olduğu için böyle sataşıyorsunuz bana... Aslında çok saçma bu söylediğiniz... kadın sorunuyla da uzaktan yakından ilgisi yok! Yanılıyorsunuz. Bana sorarsanız, kadın her şeyde, güçte bile (bunu savunanlar da var çünkü) erkekle eşitse, burada da eşitlik olmalı. Sonra bu konuda düşününce, aslında böyle bir sorunun olamayacağını anladım kuşkusuz. Çünkü kavga diye bir şey olmamalı, geleceğin toplumunda kavga söz konusu olamaz... dolayısıyla kavgada eşitlik diye bir şey...* O kadar da aptal değilim ben... Şu anda kavga olsa bile... bir zaman gelecek olmayacak, ama şimdi varsa...

(*) Lebezyatnikov'un buradaki söylevi '60'lı yılların devrimci demokrat yayınının da, N.G. Çernişevski'nin *Ne Yapmalı?* romanının da başlıca düşüncelerinin alaylı bir taklidiyle doludur (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

Tüh, kahretsin... Sizinle konuşurken ne söyleyeceğini şaşırıyor insan! Ölü yemeğine gitmememin nedeni sözünü ettiğiniz o üzücü olay değil. Prensiplerimle uyuşmadığı için gitmeyeceğim. Ölü yemeği gibi bağnazca bir olaya katılmak istemediğim için... Olay bu! Aslında, sırf alay etmek amacıyla gidebilirdim de... Ama ne yazık ki, papazlar gelmeyecek. Yoksa ne yapar yapar, giderdim...

– Yani çağırıldığınız sofranın başında yediğiniz yemeğin içine tükürecek, sizi çağıran insanlarla alay edecektiniz, öyle mi?

– Hayır, hiç de tükürmezdim, yalnızca protesto ederdim. Onlara bir yararım olsun diye... Böylece ilerlemeye, propagandaya bir katkım olurdu. Herkes ilerlemeye, propagandaya katkıda bulunmak zorundadır. Hem bu ne ölçüde keskin bir biçimde olursa, o ölçüde yararlı olur. Düşünceyi, tohumu ekebilirim ben... Bu tohumdan olay filizlenir. Niçin gücendirmiş olacağım ki onları? Önce güceneceklerdir belki, ama sonra onların iyiliği için çalıştığımı anlayacaklardır. Bakın anlatayım size: Terebyeva adında bir kız (şimdi komündedir) ailesinden ayrılıp bize katıldığında... babasıyla annesine bir mektup yazıp o bağnaz ortamda artık yaşamak istemediğini, kilise dışı nikâhla evleneceğini bildirdiğinde bu mektubunun çok ağır kaçtığını, annesiyle babasına acıyıp mektubu biraz daha yumuşak yazması gerektiğini söyleyerek onu suçlayanlar olmuştu. Bence saçmalıktı onların yaptığı. Hiç de yumuşak olmamak gerekir bu işlerde. Tersine, sert olacaksın, protesto edeceksin! Varents'in yaptığı gibi yapacaksın: Yedi yıl yaşadı kocasıyla, iki de çocuk doğurdu, kocasına yazdığı bir mektupla bitiriverdi işi: "Sizin yanınızda mutlu olamayacağımı anladım. Komün biçiminde bir başka yaşam türünün varlığını benden gizlediğiniz için asla bağışlamayacağım sizi. Kısa bir zaman önce yüce gönüllü bir insandan öğrendim bütün bunları. Kendimi bütünüyle verdim ona, birlikte bir komün oluşturacağız.. Bunu açıkça söylüyorum size, çünkü sizi aldatmayı alçaklık sayıyorum. Nasıl işinize geliyorsa öyle yapın. Beni geri getirebileceğinizi ummayın, çok geç artık. Size mutluluklar dilerim." Bu durumda mektup böyle yazılır işte!

– Bu Terebyeva, bana sözünü ettiğiniz, şu anda kilise dışı üçüncü evliliğini yapmış Terebyeva olmasın?

– Doğrusunu isterseniz, onun ikinci evliliği bu! Ne olmuş yani, isterse dördüncü, on beşinci evliliği olsun, ne çıkar? Saçma şeyler bunlar! Annemle babamın öldüklerine bir gün üzüldüysem, hiç kuşkusuz bugündür o gün. Hâlâ yaşamış olsalardı onları protestomla nasıl haşlayacağımın hayalini kurduğum çok olmuştur! Özellikle yapardım bunu... "Kopmuş bir parça!" olurdum evden! Tüh! Gösterirdim onlara! İkisini de şaşkına çevirirdim. İnanın, bağlarımı koparıp atabileceğim bir kimsem olmadığı için üzülüyorum!

Onun sözünü kesti Pyotr Petroviç:

– Şaşkına çevirmek için demek! Ha! ha! ha! Nasıl isterseniz öyle yapın. Yalnız şunu söyleyin bana: Ölen memurun şu sıska kızını tanıyordunuz değil mi? Onun için söylenenler gerçekten doğru mu? Hı?

– Ne olmuş yani? Bana sorarsanız, benim kişisel görüşüme göre, bir kadın için son derece doğal bir durumdur onunki. Niçin olmasın? Yani *distinguons.** Günümüz toplumunda hiç de olağan sayılamaz kuşkusuz, zorunluluktan doğmuştur çünkü. Ama geleceğin toplumunda son derece olağan sayılacaktır, çünkü özgürce atılmış bir adım olacaktır. Ama o bugün bu adımı atmakta haklıdır. Yoksuldu çünkü. Öte yanda, istediği gibi kullanmakta özgür olduğu bir kaynağı, nasıl söylesem, bir sermayesi vardı. Geleceğin toplumunda bu tür kaynaklara gerek kalmayacak kuşkusuz. Ne var ki, bu çeşit kızların rolünün başka bir anlamı olacak. Akıllıca düzenlenecek onların yapacağı iş... koşullara bağlanacak. Sofiya Semyonovna'nın kendisine gelince, onun bu davranışını toplum yapısına enerjik bir başkaldırı olarak görüyorum, bunun için de derin saygı duyuyorum ona, yüzüne bakmak haz bile veriyor bana...

– Oysa onu bu evden kovduranın siz olduğunuzu söylüyorlardı...

Öfkelenmişti Lebezyatnikov.

(*) Ayırt edeceğiz (Fransızca).

– Bu da başka bir iftira! diye bağırdı. Hiç de doğru değil, hiç de doğru değil! Öyle olmadı olay! İşin iç yüzünü anlamadığı için Katerina İvanovna uydurdu bunu! Hiçbir zaman Sofiya Semyonovna'ya yanaşmaya çalışmadım ben. Yalnızca bir şeyleri anlatmaya çalıştım ona, o kadar... Art bir düşüncem olmadan, içinde bir başkaldırının uyanması için çalıştım... Benim için başkaldırıydı gerekli olan, sonrasında Sofiya Semyonovna kendiliğinden giderdi bu evden!

– Komüne mi çağırdınız onu?

– İzninizle şunu söyleyeyim size: Hep alaya alıyorsunuz beni. Ama doğru dürüst beceremiyorsunuz bunu... Bir şeyden anladığınız yok. Bu çeşit roller yoktur komünde. Bu tür rollerin olmaması için kuruluyor zaten komünler. Komünde bu rol günümüzdeki anlamını bütünüyle değiştirecek. Burada aptalca sayılan bir şey orada akıllıca sayılacak. Bugünkü koşullar altında doğal olmayan bir şey orada bütünüyle doğal sayılacak. Her şey insanın nasıl bir ortamda olduğuna bağlı. Her şey ortamla ilgilidir. İnsanın kendisi bir hiçtir. Sofiya Semyonovna'ya gelince, şimdi de aram iyidir onunla. Onun beni kendine bir düşman, onu küçük düşüren biri olarak görmediğinin en güçlü delili de bu olsa gerek. Evet! Komüne girmesi için çalışıyorum. Ama bambaşka nedenlerle, bambaşka nedenlerle! Niçin gülüyorsunuz? Biz kendi komünümüzü oluşturmak istiyoruz. Özel, bugüne dek kurulmuş olanlara oranla daha geniş temeller üzerinde olacak bizim komünümüz. İnançlarımızda daha ilerilere gittik çünkü. Daha çok şeyi yadsıyoruz. Dobrolyubov mezarından kalksaydı, tartışırdım onunla. Belinski'yi de alaşağı ederdim... Sofiya Semyonovna'yı geliştirmeye çalışıyorum şimdilik. Çok hoş, çok hoş yapısı olan bir kız!

– Çok hoş yapısından da yararlanıyorsunuz demek, öyle mi? Ha! ha!..

– Hayır, hayır, yanılıyorsunuz! Hiç de sandığınız gibi değil!

– Sandığım gibi değil demek! Ha! ha! Ettiğiniz lafa bakın!

– İnanın, yanılıyorsunuz! Hem söyleyin, böyle bir şey olsa niçin saklayayım sizden? Benim de tuhafıma gidiyor: Benim

karşımda sanki kendini zorlayarak akıllı uslu, utangaç bir kız oluveriyor. Korkuyor benden sanki!

– Demek geliştirmeye çalışıyorsunuz onu... Ha! ha!.. Bu utangaçlığının falan saçma olduğuna inandırmaya çalışıyorsunuz onu!..

– Hayır, hiç de öyle değil! Hiç de öyle değil! Lafı ne kabaca, bağışlayın beni, aptalca anlıyorsunuz! Geliştirmekmiş! Anlayamıyorsunuz! Tanrım!.. henüz hiç... hazır değilsiniz! Biz kadının özgürlüğü için çalışıyoruz, sizinse aklınız nerelerde... Kadının namus sorununu, utangaçlık sorununu son derece önemsiz, dahası bağnazca şeylermiş gibi bir kenara itip, Sofiya Semyonovna'nın benim yanımda namuslu olmasını olağan buluyorum! Çünkü burada onun kişisel iradesidir söz konusu olan. Nasıl isterse öyle davranır. Kuşkusuz, gelip bana "Benim olmanı istiyorum" dese çok sevinirdim. Çok hoşlanıyorum ondan çünkü. Ama şimdilik, hiç değilse şimdilik kimse benim kadar kibarca, saygılı davranmamıştır ona. Kişiliğine büyük saygım var... Yalnızca bekliyorum, umuyorum... hepsi o kadar.

– İyisi mi bir şeyler armağan edin ona... Bahse girerim, aklınıza gelmemiştir bu.

– Söyledim size, bir şeyden haberiniz yok! Anlamıyorsunuz! Değişik bir durum bu kızınki. Ama başka bir sorun var ortada! Çok değişik bir sorun! Basbayağı küçümsüyorsunuz siz Sofiya Semyonovna'yı. Bir yanılgı sonucu, size onu küçümseme hakkını verdiğini sandığınız bir gerçeğe dayanarak, bir insana insan gibi bakmayı yadsıyorsunuz. Onun nasıl bir insan olduğunu bilmiyorsunuz henüz! Yalnız, beni çok üzen bir şey var, son günlerde nedense bütünüyle bıraktı okumayı. Artık gelip hiç kitap istemiyor benden. Oysa önceleri gelip isterdi. Ayrıca, daha önce bir kez kanıtladığı baş kaldırmadaki tüm enerjisine, kararlılığına karşın, şimdi sanki kendi başına buyrukluğunu biraz yitirmiş olması, nasıl söylesem, birtakım bağnazlıklardan, budalalıklardan kurtulabilmesi için kendine güveninin, kararlılığının azalması da üzüyor beni... Bununla birlikte bazı konuları çok iyi anlıyor. Sözgelimi el öpme konusunu, yani erkeğin, kadının elini öpmekle onu kendiyle eşit gör-

meyerek küçük düşürdüğünü harika anladı.* Bu konu bizim komünde tartışıldığı gün, ben de hemen koşup ona anlatmıştım. Fransa'da işçi kuruluşları konusunu da büyük bir dikkatle dinlemişti. Şimdilerde, geleceğin toplumunda bir odaya rahatça girme konusunu anlatıyorum ona.

– Bu da nedir?

– Son günlerde tartıştığımız bir konu. Komünün bir üyesi, (kadın ya da erkek olsun) bir başka üyenin odasına herhangi bir anda girmek hakkına sahip midir, değil midir?.. Buna hakkı olduğuna karar verildi...

– Peki içerideki kadın ya da erkek o anda zorunlu bir gereksinimiyle meşgulse ne olacak?..

Andrey Semyonoviç iyice kızmıştı artık.

– Takmışsınız kafanıza şu adı batasıca "gereksinimleri"! diye bağırdı. Tuh, size sistemi anlatmaya çalışırken, daha zamanı gelmeden bu adı batasıca gereksinimlerden söz ettiğime öylesine pişmanım ki, öyle canım sıkılıyor ki buna! Kahretsin! Sizin gibilerin akıl erdiremedikleri bir şeydir bu. İşin kötüsü, daha bir şey anlamadan sırıtmaya başlıyorsunuz! Sanki bunu yapmaya hakkınız varmış gibi! Bir şeyinizle övünüyor gibisinizdir! Tüh! Birkaç kez söyledim orada aynı şeyi, bu konuyu insanlara en sonunda, sistemi iyice kavradıktan sonra, adam tam anlamıyla geliştikten sonra açalım diye... Hem söyler misiniz, çirkef çukurlarında bile olsa, böylesine alay edilebilecek, küçümsenebilecek ne buluyorsunuz? İstediğiniz çirkef çukurunu temizlemeye hazırım ben! Bir özveri falan da değildir bu! Doğrudan doğruya bir iştir, soylu, toplum için yararlı bir iş. Çok daha üstün her türlü işle, sözgelimi herhangi bir Raphael'in, ya da Puşkin'in işine eşdeğer, daha bile yüce bir iştir, çünkü daha yararlıdır!

– Ayrıca daha da soylu, daha da soylu... Ha! ha! ha!..

(*) Lebezyatnikov burada *Ne Yapmalı?* romanında Vera Pavlovna'nın "Erkeklerin kadınların elini öpmeleri yanlıştır. Kadınlar için bir yüz karasıdır bu. Erkeklerin onları insandan saymadıklarını, onların karşısında küçülmelerinin doğru olmadığını düşündüklerini gösterir..." sözlerini çarpıtarak aktarıyor (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

– Daha soylu da ne demek? İnsan emeğinin bu türlü sıfatlandırılmasını anlamıyorum ben. "Daha soylu", "daha yüce gönüllü"... Hepsi saçma bunların, anlamsız, eski bağnaz kavramlar... hepsini yadsıyorum! İnsana *yararlı* olan aynı zamanda soyludur da! Benim bildiğim tek sözcük vardır: *Yararlı*! İstediğiniz kadar keh keh gülün! Ama gerçek budur!

Pyotr Petroviç gülmekten katılıyordu. Bu arada hesap işini bitirmiş, paraları yerine koymuştu. Ama nedense bir bölümü masanın üzerindeydi hâlâ. Bu "çirkef çukurları sorunu" bütün bayağılığına karşın, daha önce de birkaç kez Pyotr Petroviç ile genç dostu arasında tartışmaya neden olmuştu. Bütün saçmalık Andrey Semyonoviç'in bu konu açılınca heyecanlanmasıydı. Böylece içini rahatlatmış oluyordu Lujin, ama şimdi asıl amacı Andrey Semyonoviç'i kızdırmaktı.

Genel olarak söyleyecek olursak, bütün "bağımsızlığına", bütün "protestocu" yaradılışına karşın, Pyotr Petroviç'e itiraz etmekten sanki çekinen, eskiden kalma bir alışkanlıkla ona genelde hep saygılı davranan Lebezyatnikov dayanamamıştı sonunda.

– Sanırım dünkü başarısızlığınız yüzünden böylesine hırçınsınız bu sabah, sataşıyorsunuz bana... dedi.

Pyotr Petroviç mağrur bir tavırla, öfkeli, kesti sözünü:

– Bırakın şimdi onu bunu, söyler misiniz bana, şunu yapabilir misiniz siz... ya da daha doğrusu, sözünü ettiğiniz o kızla, ona hemen şimdi buraya, bu odaya gelmesini söyleyebilecek kadar yakın mısınız, değil misiniz? Sanırım dönmüşlerdir mezarlıktan... Ayak sesleri duyuyorum da... O kızı görmem gerekiyor.

Lebezyatnikov şaşırmıştı.

– Niçin? diye sordu.

– Öyle işte, gerekli bana o kız... Bugün yarın gidiyorum buradan, bunu ona söylemem gerek... Onunla konuşurken isterseniz siz de yanımızda bulunabilirsiniz. Böylesi daha da iyi olur. Yoksa Tanrı bilir, neler gelir aklınıza.

– Hiçbir şey gelmez... Öylesine sordum. O kızla bir işiniz varsa, onu buraya çağırmaktan kolay ne olabilir... Hemen gidiyorum. Size engel olmayacağıma da inanabilirsiniz...

Gerçekten de, Lebezyatnikov beş dakika sonra Sonya ile döndü. Odaya girerken büyük bir şaşkınlık vardı Sonya'nın yüzünde. Her zaman olduğu gibi ürkekti de. Böyle durumlarda hep ürkek olur, tanımadığı insanlardan, yeni tanışıklıklardan korkardı. Bu korkusu çocukluk yıllarından beri vardı üzerinde, son zamanlarda daha da artmıştı... Pyotr Petroviç "güler yüzle, kibarca" karşıladı Sonya'yı. Onun gibi saygıdeğer, ağırbaşlı bir beyefendi için böyle gencecik, bir anlamda *ilginç* bir kızın karşısında daha uygun kaçacağını düşündüğünden olacak, yüzüne neşeli, senli benli bir anlatım takınmıştı. Sonya'yı "rahatlatmak" için acele etti. Hemen masaya, tam karşısına oturttu onu. Sonya oturdu, çevresine şöyle bir bakındı. Sonra Lebezyatnikov'a, masanın üzerindeki paralara baktı, daha sonra birden başını çevirip tekrar Pyotr Petroviç'e baktı. Bakışını mıhlanmış gibi ayırmıyordu ondan. Lebezyatnikov dışarı çıkmak için kapıya yürüyecek oldu. Pyotr Petroviç ayağa kalktı, bakışıyla Sonya'ya beklemesini işaret edip, kapıda durdurdu Lebezyatnikov'u. Alçak sesle sordu:

– Raskolnikov denen adam orada mıydı? Gelmiş mi?

– Raskolnikov mu? Evet, gelmiş. Ne olacak? Evet, orada... Şimdi geldi, gördüm onu... Ne olmuş ona?

– Sizden özellikle rica ediyorum, kalın burada, yalnız bırakmayın beni şu... kızla. Olay çok basit... bakarsınız bir sürü anlam çıkarırlar bu yaptığımdan. Raskolnikov'un bunu gidip *orada* anlatmasını istemiyorum... Anlıyorsunuz beni, değil mi?

Durumu birden kavramıştı Lebezyatnikov.

– Anlıyorum, anlıyorum! dedi. Haklısınız... Bana sorarsanız, fazla çekingenlik gösteriyorsunuz ama, gene de haklısınız. Ne var ki... gene de haklısınız. Pekâlâ, kalıyorum. Şurada pencerenin önünde oturacağım, hiç rahatsız etmeyeceğim sizi... Bence yerden göğe haklısınız...

Pyotr Petroviç gidip divana, Sonya'nın karşısına oturdu. Bir süre dikkatli dikkatli baktı onun yüzüne. Birden "Sakın ha öyle şeyler gelmesin aklına küçük hanım" der gibi aşırı ağırbaşlı, dahası biraz sert bir tavır takındı. Sonya iyice bozulmuştu.

– Önce, Sofiya Semyonovna, çok sayın annenizden benim

adıma özür dilemenizi rica edeceğim... Yanılmıyorum, değil mi? Sanırım, Katerina İvanovna anneniz sayılır.

Çok ciddi bir tavırla, aynı zamanda oldukça sevimli konuşuyordu Pyotr Petroviç. Pek dostça niyetleri olduğu belliydi.

Sofiya hâlâ ürkek, yanıt vermekte acele etti:

– Evet efendim, öyle, annem sayılır.

– O zaman, annenize, elimde olmayan nedenlerden ötürü çağrısına uyamayacağımı, nazik davetine karşın, ölü yemeğine katılamayacağımı iletiniz lütfen, beni bağışlamasını rica ettiğimi söyleyiniz...

Telaşla ayağa fırladı Sonya.

– Söylerim efendim, söylerim, şimdi söylerim...

Genç kızın saflığına, görgüsüzlüğüne gülümsedi Pyotr Petroviç. Durdurdu onu.

– *Daha* bitmedi söyleyeceklerim. Çok sevimli Sofiya Semyonovna, yalnızca beni ilgilendiren böylesine küçük bir iş için sizi rahatsız edeceğimi, sizin gibi saygıdeğer bir insanı ayağıma çağıracağımı düşünüyorsanız, beni hiç tanımıyorsunuz demektir. Bambaşka bir amacım vardı sizi çağırırken.

Aceleyle gene oturdu Sonya. Masanın üzerinden kaldırılmamış gri ağırlıklı gökkuşağı renginde banknotlar aldı gözünü gene. Ama başını hemen öte yana çevirdi, Pyotr Petroviç'e baktı. Özellikle *onun* durumunda bir insanın başkasının paralarına bakması çok yakışıksız bir davranış gibi gelmişti ona. Bakışını Pyotr Petroviç'in sol elinde tuttuğu altın saplı gözlük ile, gene aynı elinin orta parmağındaki sarı taşlı, olağanüstü güzel, iri yüzüğe dikecek oldu. Ama oradan da hemen kaçırdı gözlerini. Nereye bakacağına bir süre karar veremedikten sonra gene Pyotr Petroviç'in gözlerine dikti bakışını. Pyotr Petroviç öncekinden daha ağırbaşlı, bir süre sustuktan sonra sürdürdü konuşmasını:

– Dün ayaküstü birkaç sözcük konuşmak fırsatını buldum Katerina İvanovna'yla. Bu iki sözcük, onun, deyim yerindeyse, doğal olmayan bir durumda olduğunu anlamama yetti...

Aceleyle onayladı Sonya:

– Evet efendim... hiç de doğal değil durumu...

– Ya da daha açıkça, daha anlaşılır bir biçimde söyleyecek olursak...hasta olduğu...

– Evet efendim, daha açıkçası... hastadır.

– Çok doğru. İleride düşeceği kötü durumu şimdiden görebildiğim için, insanlık açısından... sonra... nasıl söylesem, yüreğim sızladığı için... kendisine küçük bir yardımda bulunmak amacıyla... Yanılmıyorsam bu yoksul aile yalnızca sizin elinize bakıyor.

Birden gene ayağa kalktı Sonya.

– İzninizle sorabilir miyim, dedi, kendisine emekli maaşı bağlanabileceğini dün siz mi söylediniz ona? Dün, ona emekli maaşı bağlanması için çalışacağınızı söyledi bana. Gerçek mi bu?

– Kesinlikle hayır. Bir bakıma anlamsız bir şey bile. Yalnızca, görevde olan bir memurun ölümü durumunda dul karısına geçici bir süre (o da arkası olması koşuluyla) bir yardım yapılabileceğini çıtlatmıştım kendisine, o kadar. Ama öyle anlaşılıyor ki, rahmetli babanız emekli hakkını kazanacak süreyi henüz doldurmamış olduğu gibi, öldüğünde devlet hizmetinde de değilmiş. Sözün kısası, bir umut olabilirdi belki, ama çok zayıf bir umut... Çünkü bu durumda yardım almaya bir hakkınız olmuyor. Üstelik, tersine... Kadıncağız emekli maaşı almayı hayal ediyor demek... Ha! ha! ha! Pek saf bir kadınmış!

– Evet efendim, emekli maaşı almayı hayal ediyor... Çünkü her söylenene inanan temiz yürekli bir insandır, temiz yüreklilığinden her şeye inanıverir, sonra da, sonra da... öyle bir insandır işte... (Artık gitmeye hazırlanıyordu Sonya.) Evet efendim... bağışlayın.

– Durun bir dakika, sözümü bitirmedim henüz.

– Bitirdiniz, diye mırıldandı Sonya.

– Oturunuz lütfen.

Çok bozulmuştu Sonya. Gene oturdu. Pyotr Petroviç sürdürdü konuşmasını:

– Size demin de söylediğim gibi, kadıncağızın, başında zavallı, küçücük çocuklarıyla kötü durumunu gördüm. Gücüm ölçüsünce şöyle ya da böyle yararlı olmak istiyorum ona. An-

cak gücüm ölçüsünde yararlı olabilirim kuşkusuz, daha fazlası elimden gelmez. Bu gibi durumlarda çoğu zaman yapıldığı gibi, sözgelimi, onun yararına bir yardım kampanyası, ya da, nasıl söylesem, bir piyango, belki başka bir şey düzenlenebilir... Böyle durumlarda kişinin yakınlarınca, ya da yardımsever insanlarca böyle şeyler yapılıyor... İşte bunu söylemek istemiştim size. Böyle bir girişimde bulunulabilir.

Sonya, Pyotr Petroviç'in gözlerinin içine bakarak mırıldandı:

– Çok iyi olur efendim... Bunun için Tanrı sizi...

– Böyle bir girişimde bulunulabilir ama... şimdi değil, sonra yapacağız bunu... Aslında hemen bugün de başlayabiliriz. Akşam buluşur, konuşuruz, bu işi nasıl yapacağımızı kararlaştırırız. Şöyle saat yediye doğru gelin bana. Umarım Andrey Semyonoviç de katılır bize... Ancak... Önceden üzerinde titizlikle durulması gereken bir durum daha var ortada. Sofiya Semyonovna, sizi buraya çağırmakla rahatsız etmemin nedeni de budur. Benim kişisel düşüncemi sorarsanız, toplanacak parayı doğrudan Katerina İvanovna'nın eline vermek hem doğru değil, hem tehlikeli... Bunun en güzel delili de bugün verdiği ölü yemeği. Yarına yiyecek bir kabuk ekmeği, sonra... ayağına giyecek bir çift pabucu, kısacası, hiçbir şeyi yokken bugün kalkıyor Jamaika romu, Madera şarabı, kahve alıyor. Demin dairenizin önünden geçerken gördüm. Yarın her şey sizin üzerinize kalacak gene. Karınlarını siz doyuracaksınız... Akıl alacak şey değil! Bana sorarsanız bu kampanya öyle düzenlenmeli ki, zavallı dul kadının, nasıl söylesem, toplanacak paradan haberi olmamalı. Sözgelimi, yalnızca siz bilmelisiniz bunu. Haksız mıyım?

– Bilemiyorum efendim. Bugün öyle yaptı işte... Ömründe ilk kez... Babamın anısına güzel bir şeyler yapmak istedi... Aslında aklı başında bir kadındır. Ama siz nasıl isterseniz öyle olsun efendim. Ben size çok... çok... onlar da size... Tanrı sizi... o yetimleri efendim...

Sözünün sonunu getiremedi Sonya, ağlamaya başlamıştı. Pyotr Petroviç,

– Böyle işte, dedi. Evet, bu söylediklerimi unutmayın. Şimdi

aileniz için, başlangıç olarak benim kendi hesabıma ayırabildiğim şu parayı lütfen kabul ediniz. Ayrıca özellikle rica ediyorum sizden, bu işte benim adımdan kesinlikle söz etmeyiniz. Buyurun... benim de kendime göre birtakım özel durumlarım olduğu için yapabileceğim, elimden gelen ancak bu kadar...

Pyotr Petroviç on rublelik bir banknotu güzelce açıp düzelttikten sonra Sonya'ya uzatmıştı. Sonya parayı aldı. Yüzü kıpkırmızı olmuştu. Birden ayağa fırladı, bir şeyler mırıldandı, öne eğilerek selam verip hemen gitmeye hazırlandı. Pyotr Petroviç mağrur bir tavırla kapıya kadar geçirdi onu. Sonunda Sonya heyecanlı, acılar içinde odadan dışarı atmıştı kendini. Şaşkın bir durumda Katerina İvanovna'nın yanına döndü.

Pyotr Petroviç ile Sonya konuşurlarken Andrey Semyonoviç onların konuşmasını bölmemek için kâh pencerenin önünde ayakta dikilmiş, kâh odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşıp durmuştu. Sonya çıkınca hemen Pyotr Petroviç'in yanına geldi, coşku içinde elini uzattı ona.

– Her şeyi duydum, her şeyi *gördüm*! dedi. (Gördüm sözcüğünü özellikle üzerine basarak söylemişti.) Soylu bir davranıştı bu yaptığınız, yani insanca demek istiyorum... Farkındayım, size minnet duygusu beslemelerini istemiyorsunuz. Gerçi, ne yalan söyleyeyim, prensiplerim gereği, kişisel iyiliklere karşıyım ben. Çünkü bu tür iyilikler kötülükleri kökünden kazıyıp atmak şöyle dursun, üstelik daha da beslerler onları, güçlendirirler. Bununla birlikte şunu söylemeden de edemeyeceğim, büyük haz verdi bana bu davranışınız... Evet, evet, hoşuma gitti bu yaptığınız.

Pyotr Petroviç biraz heyecanlı, Lebezyatnikov'a bakarak,

– Eh, saçma bunların hepsi! dedi.

– Hayır, saçma değil! Sizin gibi, dünkü olayla hakarete uğramış, sinirleri bozulmuş, öyleyken gene de başkalarının mutsuzluklarından etkilenme yeteneği olan bir insan... evet böyle bir insan, yapmaya çalıştığı sosyal bir yanlışlık olsa bile, gene de... saygıya değerdir! Doğrusu, Pyotr Petroviç, düşüncelerinizi bildiğim için, böyle bir davranışı hiç beklemiyordum sizden. Ah! Ne çok şeyde engel oluyor size şu düşünceleriniz! (İyi yürekli

Andrey Semyonoviç gene içten bir yakınlık duymaya başlamıştı Pyotr Petroviç'e. Sesini yükselterek sürdürdü konuşmasını:) Sözgelimi, dün başınızdan geçen şu olay kim bilir ne çok bozmuştur sinirlerinizi! Söyler misiniz saygıdeğer, sevgili Pyotr Petroviçim benim, nenize gerek sizin ille de şu *yasal* evlilik? Evlilikte niçin ille de şu *yasallık* dedikleri şeyi arıyorsunuz? İsterseniz dövebilirsiniz beni, ama kim ne derse desin, o evlenme işinin gerçekleşmediğine, özgür olduğunuza, insanlık için henüz bütünüyle yok olmadığınıza seviniyorum, çok seviniyorum... Gördüğünüz gibi, ne düşünüyorsam onu söylüyorum...

O anda bambaşka düşünceler vardı Lujin'in kafasının içinde. Dalgındı. Bir yanıt vermiş olmak için,

– Çünkü, sizin o halk nikâhınızla evlenip boynuz yaldızlamak istemiyorum ben, başkalarının çocuklarını kendi çocuklarım diye büyütmek istemiyorum... İşte bunun için gerekli bana yasal evlilik.

Saldırı borusu duymuş bir süvari atı gibi irkildi Andrey Semyonoviç.

– Çocuklar mı dediniz? Çocuklardan söz ediyorsunuz sanırım? Kabul ediyorum, sosyal bir sorundur bu, hem de birinci derecede önemli bir sorun... Ama çocuk sorunu bambaşka bir biçimde çözümlenecektir. Bazı kimseler aileyi çağrıştırdığı için çocukları yadsıyorlar bile. Çocuk işini sonra konuşuruz. Şimdi boynuz konusunu ele alalım! Doğrusunu söyleyeyim, bu boynuz konusu en zayıf noktamdır benim, yumuşak karnımdır. Puşkin'e özgü bu iğrenç, kaba deyimin, geleceğin sözlüğünde yeri bile olmayacaktır. Hem nedir sizin boynuz dediğiniz? Ne büyük bir yanılgı! Nasıl bir boynuz? Niçin özellikle boynuz? Ne saçma şey! Tersine, halk evliliğinde yeri olmayacaktır boynuzun! Boynuz dediğiniz, yasal evliliğin doğal bir sonucu, deyim yerindeyse, onun düzeltilmesi, ona karşı bir protestodur; öyle ki, bu nedenle hiç de küçük düşürücü bir olay sayılmaması gerekir... Günün birinde ben de (saçmalığı seçip) yasal bir evlilik yaparsam, sizin o yere batasıca boynuzlarınızı takmaktan haz bile duyacağım. Boynuzlandığımda şöyle diyeceğim karıma: "Sevgili karıcığım, bugüne kadar yalnızca sevdim seni,

ama artık saygı da duyuyorum sana, protesto etmesini bildin çünkü..." Gülüyor musunuz? Kör inançlardan kendinizi kurtaramadığınız için gülüyorsunuz! Kahretsin, yasal evlilikte eşlerin birbirlerini aldatmalarının niçin hoş karşılanmadığını biliyorum: Erkeğin de, kadının da alçaltıldıkları aşağılık bir durumun aşağılık bir sonucudur bu da ondan... Halk evliliğinde boynuz açıktan açığa takıldığında ise, o anda boynuz olmaktan çıkar... anlamını yitirir. Tersine, karınız, sizi onun mutluluğuna engel olamayacak bir insan saymakla, yeni aşkı nedeniyle ondan öç almaya kalkışmayacak kadar aydın bir insan olduğunuzu düşünmekle size ne büyük bir saygısı olduğunu da kanıtlamış olacaktır.* Allah kahretsin, kimi zaman şöyle düşündüğüm olur: Bir gün kocaya varırsam, tüh! yani bir gün evlenirsem demek istedim, (yasal olsun, halk nikâhıyla olsun, fark etmez) karım uzun süre kendine bir âşık edinemezse, sanırım ben kendim bulurum ona bir âşık... "Karıcığım, derim, seni seviyorum, ama daha çok da bana saygının olmasını istiyorum. Buyur!" Doğru değil mi bu söylediğim?

Pyotr Petroviç bıyık altından gülümseyerek dinliyordu onu. Ama anlattıklarıyla pek ilgilenmediği belliydi. Duymuyordu bile sanki onu. Gerçekten de o anda başka şeyler vardı aklında. Öyle ki, sonunda Lebezyatnikov da fark etmişti bunu. Pyotr Petroviç heyecanlıydı. Ellerini ovuşturuyor, düşünüyordu. Bütün bunları sonra anlıyordu Andrey Semyonoviç, anımsıyordu...

II

Katerina İvanovna'nın karmakarışık aklında bu saçma ölü yemeği düşüncesini doğuran nedenleri tam olarak açıklamak güçtü. Gerçekten de, Marmeladov'un cenaze giderleri için

(*) *Ne Yapmalı*'da Lopuhov'un sözleri. Vera Pavlovna'nın Kirsanov'a âşık olduğunu öğrenir, onların mutluluklarına engel olmak istemez: "Bana olan saygını yitirdin mi yoksa?.. Benim yüzümden mutluluğundan yoksun olmadığını düşünmek mutlu edecektir beni" (Üçüncü bölüm, XXV) (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

Raskolnikov'dan aldığı yirmi rubleden fazla paranın yaklaşık on rublesi bu yemeğe harcanmıştı. Katerina İvanovna belki de, bütün kiracıların, bu arada özellikle Amaliya İvanovna'nın, rahmetlinin "hiç de onlardan aşağı bir insan olmadığını, üstelik belki onlardan çok daha üstün bile olduğunu", bu nedenle, onların hiçbirinin, ailesine "burun kıvırmaya" hakları olmadığını öğrenmeleri için kocasının anısına "gereken saygıyı" göstermeyi kendisi için bir görev bilmişti. Belki de bu davranışının asıl nedeni, her birimiz, için bir zorunluluk olan toplumsal yaşamımızdaki şu törenlerde çoğu yoksulu, yalnızca "başkalarından geri" kalmamak, başkalarınca "ayıplanmamak" için biriktirdikleri son kapiklerini, son çabalarını harcamaya iten şu *yoksul gururuydu*. Şu da çok olasıdır, özellikle böyle bir durumda, herkesçe terk edildiğinin sanıldığı böyle bir anda Katerina İvanovna onun yalnızca "oturup kalkmasını, insanları evinde ağırlamasını" bilmekle kalmadığını, onun hiç de böyle bir yaşam için yetiştirilmediğini, "soylu, dahası aristokratik bile sayılabilecek bir albay evinde" büyüdüğünü, kendisinin hiç de tahtaları silmek, geceleri çocuk eski püsküllerini yıkamak için yetiştirilmediğini, o "aşağılık, iğrenç kiracıların" hepsine göstermek istemişti... Ün düşkünlüğünün, gururun bu çeşit nöbetleri kimi zaman en yoksul, en ezilmiş insanlarda bile görülür. Bu nöbetlerin böyle insanlarda aşırı sinirli, gem vurulamaz bir istek düzeyine yükseldikleri de sık görülen bir durumdur. Üstelik ezilmiş insanlardan da değildi Katerina İvanovna: Koşulların altında tam anlamıyla öldürebilirdiniz onu, ama ruhsal yönden ezemezdiniz, yani sindiremezdiniz... Öte yandan, onun aklını oynattığını söylerken haklıydı da Sonya. Aslında bu konuda kesin, inandırıcı bir şey söylemek şimdilik olanaksızdı. Ne var ki, son zamanlarda, özellikle şu son bir yıldır kadıncağızın zavallı aklı, biraz olsun zarar görmemek, bozulmamak için gerçekten de çok zorlanmıştı. Hekimlerin dediğine göre, ilerlemiş verem hastalığının aklın yetenekleri üzerinde yıkıcı etkisi varmış.

Bol bol, çeşit çeşit *şarap* falan yoktu, *madera da*... Bir abartmaydı bu... ama şarap vardı, votka da, Lizbon romu da... Hepsi

en ucuz çeşidinden, iğrenç şeylerdi. Yeterince de boldu... Yemeklerden, ballı ölü yemeğinden başka üç dört çeşit yemek daha (bu arada börekler de) vardı. Hepsi Amaliya İvanovna'nın mutfağında hazırlanmıştı. Ayrıca yemekten sonra içilecek çay ile punç için de gene Amaliya İvanovna'nın mutfağında iki semaver hazırlanmıştı. Satın alınacak öteberiyle Katerina İvanovna kendi ilgilenmişti. Kiracılardan, Madam Lippevehzel'in evinde niçin, nasıl kaldığını kimsenin bilmediği yoksul mu yoksul bir Polonyalı yardım etmişti ona. Hemen Katerina İvanovna'nın yanında almıştı soluğu, birtakım görevleri kendiliğinden üstlenmişti, dün bütün gün oraya buraya koşturup durmuş, bu sabah kan ter içinde, dili bir karış dışarıda (özellikle dilinin bir karış dışarıda olduğuna dikkatleri çekmeye çalıştığı belliydi) ortalarda dolaşmıştı. En küçük bir ayrıntı için hemen Katerina İvanovna'ya koşuyordu. Bir ara gidip Gostiniy Pazar'da bile bulmuştu onu. İkide bir "pani harunjina" diye sesleniyordu ona. Başlangıçta Katerina İvanovna "bu yardımsever, yüce gönüllü" adam olmasaydı işinin zor olacağını söylerken, sonra bıkmıştı ondan. Katerina İvanovna ilk karşılaştığı bir insana hemen en güzel özellikleri yakıştırır, onu öve öve göklere çıkarır (öyle ki, bazıları bundan sıkılırdı bile) aslında hiç de var olmayan birçok övülecek yan bulur buluşturdu onda, büyük bir içtenlikle, temiz yüreklilikle söylediklerinin gerçek olduğuna inanır, sonra birden karamsarlığa kapılır, topu topu birkaç saat önce, sözcüğün tam anlamıyla önünde saygıyla, sevgiyle eğildiği insanı tekme tokat uzaklaştırırdı yanından. Aslında şakacı, neşeli, uysal bir insandı Katerina İvanovna, ama peş peşe gelen şanssızlıklar, başarısızlıklar yüzünden dünyada her insanın mutlu olmasını, başka türlü yaşamayı *akıllarının ucundan* geçirmemelerini öylesine *çılgınca* istemeye başlamıştı ki, yaşamda en küçük bir uyumsuzluk, en küçük bir başarısızlık o anda handiyse çılgına çeviriyordu onu. En parlak umutların, hayallerin arkasından hemen kaderini lanetlemeye, eline geçen her şeyi kırıp dökmeye, başını duvarlara vurmaya başlıyordu. Amaliya İvanovna bile (belki yalnızca) bu yemek nedeniyle, yemekler hazırlanırken içtenlikle her işe

koştuğu için Katerina İvanovna'nın gözünde olağanüstü bir anlam, büyük bir saygınlık kazanmıştı. Sofrayı o hazırlamış; masa örtüsünü, peçeteleri, kap kacağı o bulmuş getirmiş, yemekleri de kendi mutfağında pişirtmişti. Mezarlığa giderken evde işlerin yürütülmesi yetkisini ona vermişti Katerina İvanovna, kendi yerine onu bırakmıştı. Gerçekten de son derece güzel yapmıştı her şeyi: Masaya tertemiz bir örtü konmuştu. Tabaklar, çatallar, bıçaklar, kadehler, bardaklar, fincanlar, hepsi... kuşkusuz, kiracılardan toplanmış, değişik biçimlerde, değişik boylardaydı ama, belirlenen saatte hepsi yerli yerindeydi. Görevini büyük bir başarıyla tamamlamanın rahatlığı içindeydi Amaliya İvanovna. Mezarlıktan dönenleri giyinmiş kuşanmış, şapkasına yeni matem kurdeleleri takmış, siyah bir giysiyle, biraz da gururla karşılamıştı. Hak edilmiş bile olsa, onun bu gururu nedense hiç hoşuna gitmemişti Katerina İvanovna'nın: "Gören de Amaliya İvanovna olmasaydı masa kurulamazdı sanacak!" Yeni kurdeleler taktığı şapkasından da hoşlanmamıştı. "Şu asalak Alman karısı ev sahibesi olduğuyla, merhametinden yoksul kiracılarına yardım etmesiyle mi öyle gururlanıyor acaba:.. Merhametinden! Sevsinler! Valiliğine az kalmış bir albay olan Katerina İvanovna'nın babasının evinde bazı günler kırk kişinin oturduğu yemek masaları donatılırdı. Öyle ki, Amaliya İvanovna, daha doğrusu, Lüdvigovna gibilerini orada mutfağa bile sokmazlardı..." Bununla birlikte, Katerina İvanovna bugün Amaliya İvanovna'nın ağzının payını vermeye, ona gerçek yerini göstermeye (yoksa Tanrı bilir, ne sanacaktı kendini bu kadın) kesin kararlı olmasına karşın, duygularını zamanı gelene dek dışa vurmamaya karar vermişti. Şimdilik yalnızca biraz soğuk davranıyordu ona, o kadar... Canını az da olsa sıkan bir tatsız durum daha vardı: Cenaze törenine, ne yapıp edip mezarlığa da yetişen Polonyalı dışında, çağırılan kiracıların hemen hiçbiri gelmemişti. Ölü sofrasına, yani yemeğe de yalnızca en önemsizleri, en yoksulları gelmişti. Çoğunun üstünde başında yoktu, yani tam bir döküntü takımı... Çağrılıların yaşlı başlı, durumları iyice olanlarının ise, aralarında sözleşmişler gibi, hiçbiri gelmemişti. Sözgelimi, kiracıların arasında en say-

gını sayılabilecek Pyotr Petroviç Lujin gelmemişti. Oysa Katerina Ivanovna dün akşam her önüne gelene, yani Amaliya Ivanovna'ya, Poleçka'ya, Sonya'ya, Polonyalı'ya bile, Pyotr Petroviç'in birçok önemli kişiyle dostluğu olan çok saygın, çok yüce yürekli, ayrıca varlıklı biri, birinci kocasının da arkadaşı olduğunu, babasının evine girip çıktığını, ona yüklüce bir emekli maaşı bağlatmak için elinden geleni yapacağına söz verdiğini uzun uzun anlatmıştı. Burada şunu da belirtmeliyiz, Katerina Ivanovna birisinin önemli ilişkileriyle, zenginliğiyle övünürken bunu hiç de çıkarını düşünerek, kişisel bir amaç güderek değil, tam anlamıyla içten, sözün kısası, yüreğinin doluluğundan, övdüğü insanı daha da yüceltmek, ona daha büyük değer vermiş olmak hazzını tatmak için yapardı. Ayrıca, Lujin'den başka, belki "ona bakıp" şu "aşağılık Lebezyatnikov" da gelmemişti. "O da ne sanıyordu ki kendini? Sırf acıdığı için çağırmıştı onu yemeğe. Pyotr Petroviç'le aynı odada kaldığı, onun tanıdığı olduğu için çağırmasa ayıp kaçardı çünkü." Sonra, "kart kızıyla" şu kibarlık budalası kadın da gelmemişlerdi. Gerçi daha yeni, iki hafta önce taşınmışlardı Amaliya Ivanovna'nın odalarından birine, öyleyken, Marmeladovların evindeki gürültü patırtıdan (özellikle rahmetlinin eve sarhoş geldiği zamanlar) birkaç kez şikâyetçi bile olmuşlardı. Amaliya Ivanovna aracılığıyla Katerina Ivanovna bundan hemen haberdar edilmişti kuşkusuz. Katerina Ivanovna'ya bağırıp çağırmıştı Amaliya Ivanovna. Bütün aileyi evinden atacağı tehdidini savurmuş, avazı çıktığınca bağırarak, "parmağı etmeyecekleri değerli kiracılarını" rahatsız ettiklerini söylemişti. Katerina Ivanovna "parmağı etmeyeceği" bu kadınla kızını özellikle çağırmıştı yemeğe. Şimdiye dek rastlantıyla karşılaştıklarında bu kadın onu küçümser bir tavırla başını hep öte yana çevirdiği için, bazı kimselerin "düşüncelerinin, duygularının daha soylu olduğunu, kötü şeyler düşünmeden insanları davet ettiklerini" anlamaları için, Katerina Ivanovna'nın böyle şeylere alışık olmadığını görmeleri için davet etmişti... Bunları yemek masasında açıklaması, bu arada babasının vali olduğunu da atlamadan, insanların karşılaştıklarında başlarını öte yana çevirmele-

rinin hiç de yakışık almadığını, bunun çok aptalca bir şey olduğunu üstü kapalı da olsa belirtmesi gerekiyordu. Koca göbekli yarbay (aslında emekli bir teğmendi ya, neyse) da gelmemişti. Ama onun dün sabahtan bu yana çok yorgun olduğu anlaşılmıştı sonra. Sözün kısası, gelenler yalnızca şunlardı: Polonyalı, sonra, üzerinde kirli paslı bir frakla, yüzü sivilce dolu, iğrenç kokan, ağzını açıp bir sözcük konuşamayan, pislik bir yazıcı; sonra, Amaliya İvanovna'nın evinde kirasını çok eskilerden beri kimin, niçin ödediği bilinmeyen, bir zamanlar bilmem hangi postanede çalışmış sağır, gözleri hemen hiç görmeyen bir ihtiyarcık... ayrıca çirkin kahkahalar atan sarhoş emekli bir teğmen (aslında levazım memuruydu) de "düşünebiliyor musunuz", yeleksiz gelmişti! Tuhaf biri de gelip, Katerina İvanovna'ya selam bile vermeden doğrudan masaya oturmuştu. Sonra bir kadın, giyecek bir şeyi olmadığından olacak, basbayağı sabahlıkla boy göstermişti. Ama bu öylesine yakışık almaz bir şeydi ki, Amaliya İvanovna ile Polonyalı'nın çabalarıyla hemen kapı dışarı edilmişti kadın. Bu arada Polonyalı yanında, Amaliya İvanovna'nın evinde hiç kalmamış, evde o güne dek kimsenin görmediği iki Polonyalı daha getirmişti. Bütün bunlar çok bozmuştu Katerina İvanovna'nın sinirlerini. "Kimler için yapılmıştı bunca hazırlık?" Yer kazanmak için çocukları bile, zaten odanın bütününü kaplamış masaya oturtmayacaklardı. Onların yiyeceklerini dip köşedeki sandığın üzerine koymuşlardı. İki küçüğü de kanepeye oturtmuşlardı. Polenka bir büyük olarak onlara göz kulak olacak, onları yedirecek, "iyi aile çocuklarına yaptıkları gibi" ellerini, burunlarını silecekti. Sözün kısası, Katerina İvanovna ister istemez bir kat daha gururlu, dahası küçümser bir tavırla karşılamak zorunda kalmıştı gelenleri. Bazılarını özellikle sertçe yukarıdan aşağı şöyle bir süzüyor, aşağılar bir tavırla masaya buyur ediyordu. Yemeğe gelmeyenlerin tek suçlusu olarak nedense Amaliya İvanovna'yı görüyormuş gibi, birden aşırı derecede önemsemez davranmaya başlamıştı ona. Öyle ki, çok geçmeden fark etmişti bunu Amaliya İvanovna, gücenmişti. Böyle bir başlangıç kötü bir sonun habercisiydi. Sonunda oturulmuştu masaya.

Tam mezarlıktan döndükleri anda gelmişti Raskolnikov. Katerina İvanovna onu gördüğünde pek çok sevinmişti: Önce, "okumuş tek konuğu" olduğu, "bilindiği gibi, iki yıl sonra Petersburg Üniversitesi'nde profesör olarak bir kürsü sahibi olmaya hazırlandığı" için; sonra çok istemesine karşın mezarlıkta bulunamadığı için Katerina İvanovna'dan hiç zaman geçirmeden saygılı bir tavırla özür dilediği için öylesine saygı gösterilmişti ona... Birden üzerine atılmıştı Katerina İvanovna. Masada hemen yanına, soluna oturtmuştu onu (sağ yanında Amaliya İvanovna oturuyordu). Yemeklerin düzenli dağıtılmasıyla sürekli ilgilenirken, konuşmasına sık sık engel olan, soluğunu sık sık kesen şu son iki gündür onu çok sıkıştıran kötü öksürüğüne karşın ikide bir Raskolnikov'a dönüyor, içinde birikmiş tüm duyguları, bu başarısız ölü yemeği yüzünden haklı olarak duyduğu tüm öfkesini alçak sesle, çabuk çabuk konuşarak anlatmaya çalışıyordu ona. Bu arada öfkesi sık sık, yemeğe gelmiş kiracılarla, özellikle de ev sahibesiyle alaylı kahkahalara dönüşüyordu.

– Bütün suç guguk kuşu suratlı şu kadında. Kimden söz ettiğimin farkındasınız sanırım. Şundan, şundan! (Başıyla ev sahibesini gösteriyordu Katerina İvanovna.) Şunun suratına bakın! Patlak gözlerini dikmiş bize bakıyor. Ondan söz ettiğimizi anladı, ama ne konuştuğumuzu kestiremediği için dikti patlak gözlerini bize. Tüh, baykuş karı! Ha, ha, ha! Öhö, öhö, öhö! Başındaki şu bağcıklı şapkasıyla ne anlatmak istiyor dersiniz? Öhö, öhö! Farkında mısınız, yemeğe gelmekle beni koruduğunu, bana büyük onur bağışladığını herkes bilsin istiyor... Aklı başında bir insan bilip, doğru dürüst insanları, özellikle de rahmetlinin tanıdıklarını çağırmasını söylemiştim ona, bakın kimleri toplamış getirmiş! Bir sürü soytarı kılıklı insan! Pislikler! Suratı kir pas içinde şu herife bakın! Ya şu iki ayaklı sümüklü böceğe ne buyrulur! Şu Polonyalı bozuntularına... Ha, ha, ha! Öhö, öhö, öhö! Şimdiye dek buralarda gören olmamış onları. Ben de görmedim. Sorarım size, ne işleri var bu adamların burada? Diz dize ne de uslu oturuyorlar. (Ansızın seslendi Polonyalılardan birine:) Hey, Polonyalı bey! Gözleme-

den aldınız mı? Bir tane daha alın! Bira için, bira! Votkadan da ister miydiniz? Bakın, hemen fırladı yerinden, yerlere kadar eğilerek selamlıyor beni. Bakın, bakın: Zavallılar günlerdir bir şey yememişler sanki... Önemli değil, varsın doyursunlar karınlarını. Hiç değilse gürültü patırtı etmiyorlar... Yalnızca... yalnızca, ne yalan söyleyeyim, ev sahibesinin gümüş kaşıkları için korkuyorum!.. (Birden ev sahibesine döndü, handiyse yüksek sesle seslendi ona:) Amaliya İvanovna! Kaşıklarınızdan kaybolan olursa sorumluluğunu üzerime almam, haberiniz olsun! Şimdiden uyarıyorum sizi! (Gene Raskolnikov'a döndü, gene ev sahibesini başıyla gösterip kahkahalarla gülmeye başladı.) Ha, ha, ha! Hâlâ anlayamadı kadın, hâlâ anlayamadı! Ağzını açmış, aval aval bakıyor... Baykuş, baykuş, gerçek bir baykuş bu! Yeni kurdeleli baykuş! Ha, ha, ha!

Kahkahası gene dayanılmaz bir öksürüğe dönüştü. Beş dakika sürdü öksürmesi. Mendilinde birkaç damla kan vardı. Alnı boncuk boncuk terlemişti. Kanı Raskolnikov'a gösterdi; güçlükle soluyarak, yanaklarında kırmızı lekeler, gene büyük bir heyecanla fısıldadı kulağına:

– Baksanıza, en önemli diyebileceğim görevi vermiştim ona. Şu bayanla kızını çağıracaktı. Kimden söz ettiğimi anlıyorsunuz değil mi? Bu gibi durumlarda son derece kibar olmak, ustaca davranmak gerekir. Oysa Amaliya İvanovna öyle yaptı ki, buraya yeni gelmiş burnu Kafdağı'nda o yaratık, taşralı o ciğeri beş para etmez kadın sırf dul bir binbaşı karısı olduğu, kendine emekli maaşı bağlatmak, devlet dairelerinin kapılarını aşındırmak için Petersburg'a geldi diye, elli beş yaşında olduğuna bakmadan saçlarını boyattığı, yüzüne pudralar, allıklar sürdüğü için (herkes biliyor bunu)... işte böyle bir değersiz yaratık yalnızca yemeğe gelmemekle kalmadı, bu durumlarda gösterilmesi gereken en olağan inceliği gösterip, gelemediği için birisini yollayıp özür dilemeyi bile gerekli bulmadı! Pyotr Petroviç'in gelmeyişine de aklım ermiyor bir türlü. Peki ama Sonya nerede? Nereye kayboldu bu kız? Hah işte sonunda o da geldi! Ne o Sonya? Neredeydin? Babanın ölümüne böylesine ilgisiz kalman çok tuhaf doğrusu. Rodion Romanoviç, yer verin de

yanınıza otursun. Senin yerin burası, Sonyacığım, geç otur... Ne istiyorsan al kendine... Biraz haşlama al. Güzeldir. Gözlemeyi de şimdi getirecekler. Çocuklara bir şeyler verdiler mi? Poleçka, her şeyiniz tamam mı orada? Öhö, öhö, öhö! Pekâlâ... Uslu uslu otur Lenya, sen de Kolya, ayaklarını öyle sallayıp durma. İyi çocuklar gibi otur. Ne dedin Sonyacığım?

Sonya hemen Pyotr Petroviç'in özür dilediğini herkesin duyacağı biçimde yüksek sesle, Pyotr Petroviç'in kullandığı en seçme, saygı dolu sözcükleri başkalarıyla da süsleyerek anlatmaya koyuldu. Ayrıca, Pyotr Petroviç'in, ilk fırsatta Katerina İvanovna'ya uğrayacağını, onunla baş başa *işler konusunu* konuşacağını, ileride neler yapabileceklerini, ne gibi önlemler alacaklarını vb. vb. kararlaştıracaklarını Katerina İvanovna'ya iletmesini rica ettiğini de ekledi.

Sonya bu anlattıklarının Katerina İvanovna'yı rahatlatacağını, sakinleştireceğini, onun hoşuna gideceğini, en önemlisi de gururunu okşayacağını biliyordu. Raskolnikov'un yanına oturdu. Otururken hafiften eğilerek çabuk bir selam vermiş, meraklı bir bakışla süzmüştü onu. Bununla birlikte yemek süresince ona bakmaktan, onunla konuşmaktan kaçınıyor gibiydi. Pek dalgın gözüküyordu ama, Katerina İvanovna'dan gözlerini, (ona yaranmak istiyormuş gibi) ayırmıyordu. Katerina İvanovna da, o da yas giysisi giymemişlerdi. Yoktu çünkü. Sonya biraz koyuca kahverengi bir şey giymişti, Katerina İvanovna ise tek giysisi olan koyu çizgili basma entarisini... Pyotr Petroviç'le ilgili haber tam yerinde gelmişti. Katerina İvanovna, Sonya'nın anlattıklarını mağrur bir tavırla dinledikten sonra aynı mağrur tavrıyla Pyotr Petroviç'in sağlığının nasıl olduğunu sordu. Sonra, duyulacak biçimde *fısıldayarak*, Raskolnikov'a, gerçekten de, Pyotr Petroviç gibi önemli, saygın birinin, onun ailesine olan bağlılığına, babasıyla eski dostluğuna karşın, böylesine "görülmemiş bir topluluğun" içine girmesinin yakışık almayacağını anlatmaya koyuldu.

Sonra neredeyse yüksek sesle ekledi:

– İşte bunun için özellikle minnettarım size, Rodion Romanoviç, böylesine koşullar altında bile soframızı onurlandır-

maktan çekinmediniz. Bununla birlikte şundan da kuşkum yok, sözünüzü tutmanızda rahmetliyle olan büyük dostluğunuzun etkisi olmuştur.

Arkasından mağrur bir tavırla, ağırbaşlı, bir kez daha gözden geçirdi konuklarını, sonra birden masanın öte başındaki sağır ihtiyara özel bir ilgiyle seslenerek "daha kızarmış et isteyip istemediğini, ona şarap verilip verilmediğini" sordu. İhtiyar bir karşılık vermedi. Yanındakilerin alay olsun diye onu dürtüklemelerine karşın, uzun süre ne olup bittiğini anlayamadı. Yalnızca ağzını açmış, çevresine bakınıyordu. Bu daha da neşelendirmişti konukları.

– Ne salak bir şey! Şuna bakın, hele şuna bakın! Onu da ne diye çağırmışlar? Pyotr Petroviç'e gelince (Raskolnikov'la konuşmasını sürdürüyordu Katerina İvanovna:) her zaman inanmışımdır ona... Elbette benzemez... (Birden Amaliya İvanovna'ya döndü, yüksek sesle, aşırı sert bir tavırla, öyle ki, birden ürkmüştü bile Amaliya İvanovna, seslendi ona:) evet benzemez sizin şişim şişim şişen şu süprüntülerinize. Babamın evinde bulaşıkçı olarak mutfağa bile sokmazlardı böylelerini. Ama rahmetli kocam sınırsız yüce gönüllüğüyle onlara büyük onur verir, evine alırdı kuşkusuz.

Emekli levazım subayı on ikinci votka kadehini de yuvarladıktan sonra bağırdı birden:

– Evet efendim, içkiyi severdi... İçmeyi severdi, çok da içerdi!

Hemen ona döndü Katerina İvanovna.

– Doğru, gerçekten de içkiye karşı zayıftı... bilmeyen yok bunu zaten. Ama iyi yürekli, soylu bir insandı. Ailesini sever, sayardı. Yalnız bir kusuru vardı, temiz yürekliliğinden, her önüne gelen ahlaksıza güvenirdi. Pabucunun tabanına değmeyecek insanlarla oturup içerdi! Düşünebiliyor musunuz Rodion Romanoviç, bir gün horoz biçiminde zencefilli bir kurabiye bulmuştuk cebinde. Ölesiye sarhoşken bile aklında çocukları vardı.

Levazım subayı bağırdı oturduğu yerden:

– Horoz mu dediniz? Yanılmıyorsam horoz dediniz, değil mi?

Başını çevirip bakmadı bile ona Katerina İvanovna. Aklına

bir şey gelmişti sanki. Derin bir göğüs geçirdi. Raskolnikov'a dönüp sürdürdü konuşmasını:

– Sanırım herkes gibi siz de benim ona çok sert davrandığımı düşünüyorsunuzdur. Doğrusunu isterseniz, yanlış bu! Bana karşı saygılıydı, hem çok, çok çok saygılıydı! İyi yürekli bir insandı! Bazen öyle çok acırdım ki ona! Köşede oturur, oradan öyle bakardı bana. İçim burkulurdu... Gidip başını okşamak gelirdi içimden. Ama hemen toparlardım kendimi, düşünürdüm: "Bunu yaparsam içmeye başlar gene..." Ancak sert davranmakla biraz olsun uzak tutabiliyordum onu içkiden.

Emekli levazım subayı gene yükseltti sesini:

– Evet efendim, yolduğunuz saçları kimi zaman tutam tutam kalırdı elinizde, hem de sık sık...

Yeniden doldurdu kadehini. Katerina İvanovna sözünü kesti:

– Bazı salakların değil saçlarını yolmak, sırtlarını süpürgeyle okşamak da gerekir... Bu sözüm rahmetli kocam için değil...

Yüzündeki kırmızı lekeler giderek koyulaşıyordu. Göğsü inip kalkıyordu. Olay çıkarmasına az kalmıştı. Sofradakilerin çoğu kıkır kıkır gülmeye başlamışlardı. Birçoğunun bu durumdan hoşlandığı bile belliydi. Emekli levazım subayını kışkırtmaya, kulağına bir şeyler fısıldamaya başlamışlardı. Besbelli, kapıştırmak istiyorlardı Katerina İvanovna ile emekli levazım subayını.

– Peki ama, iz-ni-niz-le sorabilir miyim, kimden söz ediyorsunuz siz şu anda?.. diye başladı emekli levazım subayı. Yani hangi konuda?.. soylu bir hesap... şu anda... Adam sen de! Boş verin! Dul bir kadın... Genç yaşta dul kalmış bir kadın... Hoş görüyorum onu... Benden paso!

Gene dikti votka kadehini.

Raskolnikov oturduğu yerden konuşmaları sesini çıkarmadan, tiksintiyle dinliyordu. Katerina İvanovna'nın durmadan tabağına doldurduğu yemeklerin ucundan sırf ayıp olmasın diye isteksiz isteksiz şöyle bir tadıyordu, o kadar. Gözleri hep Sonya'daydı. Ancak, Sonya'nın giderek daha endişeli, telaşlı olduğu kaçmıyordu gözünden. Yemeğin sonunun iyi bitmeyeceğini Sonya da hissediyor, Katerina İvanovna'nın giderek ar-

tan sinirliliğini giderek artan bir endişeyle izliyordu. Öte yandan, iki taşralı bayanın Katerina İvanovna'nın çağrısına böylesine aşağılayıcı bir biçimde uymamalarının başlıca nedeninin de kendisi olduğunun herkesçe bilindiğinin de farkındaydı Sonya. Amaliya İvanovna'dan öğrenmişti: Taşralı kızın annesi, Amaliya İvanovna onları yemeğe çağırdığında öfkelenmiş, ona "kızını *o kızın* yanına nasıl oturtacağını" sormuştu. Sonya, Katerina İvanovna'nın bundan öyle ya da böyle haberinin olduğunu; onun (Sonya'nın) bu yüz karasını, kendisinin de (Katerina İvanovna'nın da), çocuklarının da, babasının da yüz karasından daha önemli saydığını, kısacası, bunu ölümcül bir yüz karası bildiğini hissediyordu. Dahası, Sonya, Katerina İvanovna'nın "bu süprüntü takımına ikisinin de" vb. vb... kanıtlamadan içinin rahat etmeyeceğini de biliyordu. Aksi gibi o anda masanın öte ucundan biri Sonya'ya içinde siyah ekmekten yapılmış iki kalbe saplanmış bir ok olan bir tabak göndermesin mi... Birden parladı Katerina İvanovna, tabağın geldiği yana doğru yüksek sesle, bu tabağı yollayanın "sarhoş bir eşek" olduğunu söyledi. O anda işin kötüye gitmekte olduğunu sezen Amaliya İvanovna, biraz da Katerina İvanovna'nın kibirli davranışlarına derinden içerlemiş olduğu için, gergin havayı yumuşatmayı düşünerek, bu arada konukların gözünde kendini de yüceltmek amacıyla, hiç de sırası değilken durup dururken bir fıkra anlatmaya koyulmuştu: "Eczaneden Karl" dedikleri bir tanıdığı bir gece faytona binmiş gidiyormuş. "Faytoncu öldürmek istemek onu... Karl şok şok yalvarmak faytoncuya... öldürmemek için... şok ağlamak... ellerine yapışmak... korkudan yüreği durmak..." Katerina İvanovna gülümsemişti ama, gene de Amaliya İvanovna'nın Rusça fıkralar anlatmaya kalkışmamasının daha iyi olacağını söylemeden edememişti. Katerina İvanovna'nın bu sözüne daha da alındı Amaliya İvanovna. "Fater aus Berlin'in* şok şok onemli bir kisi olduğu, hep elleri ceplerde dolastığı"nı söyledi. Alaycı Katerina İvanovna tutamamıştı ken-

(*) *Vater aus Berlin*: Berlinli baba (Almanca).

dini artık, kahkahalarla gülmeye başlamıştı. Öyle ki, Amaliya Ivanovna'nın sabrı tükenmişti sonunda.

Neşelenmişti Katerina Ivanovna. Hemen Raskolnikov'a döndü,

– Şu baykuş karıya bakın! diye fısıldadı. Elleri cebinde dolaşırdı demek isterken, dediğinden hep başkalarının ceplerini karıştırırdı anlamı çıktı. Ha, ha, ha!.. Farkına vardınız mı bilmem, Rodion Romanoviç, bizim şu Petersburglu yabancılarımız, özellikle de, buralara nerelerden geldikleri bilinmez Almanlarımız bizlerden daha aptal oluyorlar! Siz söyleyin, "Eczaneden Karl'ın yüreği durmak" denir mi? Ne salak adammış o da! Faytoncunun ellerini bağlayacak yerde "şok şok yalvarmak, öldürmemek işin ağlamak..." Ah aptal karı! Bu anlattığının çok etkileyici olduğunu sanıyor. Ne aptal bir duruma düştüğünün farkında değil! Bana sorarsanız şu beyinsiz sarhoş levazım subayı bile çok daha akıllıdır ondan. Hiç değilse, son akıl kırıntısını votkayla birlikte mideye indirdiği belli adamın. Oysa bunlar pek çalımlıdırlar, kurum kurum kurulurlar, pek de ciddidirler... Baksanıza, gözleri yuvalarından uğramış, nasıl bakıyor bize... Kızıyor anlaşılan... Kızıyor, kızıyor! Ha, ha, ha! Öhö, öhö, öhö!..

İyice neşelenmişti Katerina Ivanovna. Hemen değişik şeylerden söz etmeye başladı. Birden, kendisine emekli maaşı bağlandığında doğduğu kent T.....'de kesinlikle bir soylu kızlar pansiyonu açacağını anlatmaya başladı. Katerina Ivanovna bu düşüncesinden ilk kez Raskolnikov'a söz ediyordu. Büyük haz duyarak inceden inceye anlatmaya koyulmuştu düşüncesini. Bu arada nasıl ortaya çıktı bilinmez, rahmetli Marmeladov'un meyhanede Katerina Ivanovna'nın, enstitüyü bitirdiğinde "valiyle öteki konukların önünde" şalla nasıl dans ettiğini Raskolnikov'a anlatırken sözünü ettiği "takdir belgesi" Katerina Ivanovna'nın ellerinde belirmişti. Besbelli, bu takdir belgesi şimdi Katerina Ivanovna'nın böyle bir pansiyon açmaya hakkı olduğunun en kesin deliliydi. Ama bu belgeyi Katerina Ivanovna daha çok şunun için almıştı yanına: Yemeğe gelirlerse "şu iki kendini beğenmiş karıyı" iyice yere sermek, onlara Katerina Ivanovna'nın en soylu "aristokratik bile denebilecek" bir aile-

den geldiğini, onun bir albay kızı olduğunu, kuşkusuz, son zamanlarda pek çoğalan şu serüven arayan birtakım kadınlardan da çok üstün bir insan olduğunu göstermek için... Takdir belgesi hemen sarhoş konukların arasında elden ele dolaşmaya başlamıştı. Katerina İvanovna hiç karşı koymamıştı buna. Çünkü gerçekten de orada *en tout lettres** Katerina İvanovna'nın yedinci dereceden süvari bir devlet memuru, (dolayısıyla hemen hemen bir albay) kızı olduğu yazılıydı. Açıldıkça açılıyordu Katerina İvanovna.

İleride T..... kentinde süreceği huzurlu yaşamı da; pansiyonuna ders vermeleri için alacağı öğretmenleri de; enstitüdeyken Katerina İvanovna'ya Fransızca dersi vermiş, şimdi saygıdeğer bir ihtiyar olan Fransız Profesör Mango'yu (kesinlikle şimdi T..... kentinde ömrünün son yıllarını mutlu geçiriyordu Profesör Mango, pansiyonunda ders vermeyi de küçük bir ücret karşılığında kabul edecekti) evet, Profesör Mango'yu da inceden inceye anlatmaya koyulmuştu. Sonunda konu "Katerina İvanovna ile birlikte T.....'ye gelecek, ona orada yardım edecek" Sonya'ya gelmişti. Ama o anda masanın öteki ucunda biri kıs kıs güldü. Katerina İvanovna masanın öte ucundan gelen bu gülme sesini her ne kadar küçümsemeyle duymazlıktan gelmeye çalıştıysa da, hemen o anda sesini özellikle yükseltip büyük bir heyecanla Sonya Semyonovna'nın üstün yetenekleriyle ona çok yardımcı olacağını, "onun ne sevecen, yumuşak başlı, özverili, yüce gönüllü, kültürlü bir kız olduğunu" anlatmaya koyuldu. Anlatırken arada bir Sonya'nın yanağını okşamaktan geri kalmıyordu. İki kez de yerinden kalkmış, gidip öpmüştü onu. Kıpkırmızı olmuştu Sonya'nın yüzü. Katerina İvanovna ise birden ağlamaya başlamıştı. Bu arada "kendisinin sinirleri zayıf bir budala olduğunu, şu anda çok duygulandığını, buna bir son vermesinin gerektiğini, yemek işi bittiğine göre, artık çay servisi yapılmasının zamanı geldiğini" söyledi. Tam o anda da, konuşmalara hiç katılamadığı, onu kimsenin dinlemediği, adam yerine koymadığı için gücenen, canı sıkılan

(*) Tam olarak, eksiksiz (Fransızca).

Amaliya İvanovna birden gözünü karartmış, can sıkıntısını, öfkesini içinde saklayarak Katerina İvanovna'ya açmayı düşündüğü pansiyon konusunda çok önemli, çok derin anlamlı düşüncelerini anlatmaya karar vermişti: Katerina İvanovna kızların (*di vaşe*) çamaşırlarının temizliğine çok dikkat etmeliydi, ayrıca "iyi bir kadin (*di dame*) bulmak sizin, çamaşırların şok guzel oldu bakmak için. Sonra genç kızların geceleri roman okumamak için de şok dikkat etmek gerek..." Sinirleri gerçekten çok bozuk olan, yorgunluktan bitkin Katerina İvanovna bu yemekten iyice nefret etmeye başlamıştı artık. Hemen "kesti" Amaliya İvanovna'nın sözünü. Onun ağzından çıkanın ne anlama geldiğini bilmediğini söyledi, ne dediğinin anlaşılmadığını, çünkü, "saçma sapan şeyler geveledigini", aklının bir şeye ermediğini de ekledi. Çünkü *di vaşe* ile ilgilenmenin pansiyon direktörünün değil, yöneticisinin görevi olduğunu; roman okuma konusuna gelince, doğrusu bu kadarının da çirkin kaçtığını söyledi... Lütfen sesini kessindi artık... Birden parladı Amaliya İvanovna, öfkelendi. Katerina İvanovna'nın yalnızca "iyiliğini düşündüğü" için, üstelik "fazla şok iyiliğini düşündüğü" için böyle söylediğini, onun "zaten uzun zamandır kirayı bile ödemediğini" ekledi. Katerina İvanovna onun "iyiliğini" istediğini söylerken Amaliya İvanovna'nın yalan söylediğini, çünkü daha dün, rahmetli daha masada yatarken kira için başının etini yediğini söyleyerek "ağzının payını" verdi. Bunun üzerine Amaliya İvanovna oldukça inandırıcı bir tavırla "o bayanları kendisinin yemeğe çağırdığını, ama onların gelmediklerini, çünkü o bayanların soylu bayanlar olduklarını, soylu olmayan insanların evine gelemeyeceklerini" söylediklerini açıkladı. Katerina İvanovna hemen, bir bulaşıkçı parçası olduğu için onun soyluluk konusunda bir yargıda bulunamayacağını "gösterdi" Amaliya İvanovna'ya. Bu kadarına dayanamadı artık Amaliya İvanovna. Hemen "fater aus Berlin'inin şok şok onemli bir kisi oldugunu, iki eli ceplerde dolaştığını, hep böyle yapmak olduğunu, hep puf! puf! yapmak olduğunu" söyledi. Fateri'nin nasıl yaptığını tam olarak göstermek için ayağa bile kalkmış, iki elini cebine sokmuş, ya-

naklarını şişirmiş, ağzından puf puf diye acayip birtakım sesler çıkarmaya başlamıştı. Konuklar kahkahalarla gülüyorlardı. İki kadının kapışacaklarını hissettikleri için Amaliya İvanovna'yı destekliyorlar, onu kışkırtmaya çalışıyorlardı. Bu kadarına Katerina İvanovna da dayanamamıştı artık. Sesini herkesin duyacağı biçimde yükseltip, Amaliya İvanovna'nın belki de hiçbir zaman fater'inin falan olmadığını, onun düpedüz, Petersburg'un kenar mahallelerinden birinde doğmuş sarhoş bir Finli olduğunu, daha önceleri kim bilir kimlerin evinde aşçılık yaptığını, belki daha bile aşağılık işlerde çalıştığını "sayıp döktü". Amaliya İvanovna'nın yüzü mosmor olmuştu. Cırlak bir sesle belki de Katerina İvanovna'nın "fater'inin hiç olmadığını, oysa kendisinin bir fater aus Berlin olduğunu, upuzun kuyruklu redingotlar giydiğini, durmadan puf, puf, puf! ettiğini" söyledi. Katerina İvanovna küçümser bir tavırla, onun nasıl bir aileden geldiğini, ne soylu bir insan olduğunu herkesin bildiğini, elindeki şu takdir belgesinde her şeyin kitap yazısıyla yazılı olduğunu, babasının bir albay, Amaliya İvanovna'nın babasının ise (bir babası vardıysa kuşkusuz) belki de Petersburg'un kenar mahallelerinden bir Finli olduğunu, sokaklarda dolaşıp süt sattığını; ama aslında babasının falan olmadığını, çünkü şu ana kadar Amaliya İvanovna'nın gerçek baba adını kimsenin bilmediğini, onun baba adının İvanovna mı, yoksa Lüdvigovna mı olduğunu kimsenin bilmediğini söyledi. Bunun üzerine çok sinirlendi Amaliya İvanovna. Yumruğunu masaya indirip ciyak ciyak bağırarak kendisinin Lüdvigovna değil, Amal-İvan olduğunu, fateri'nin "adının Yohan olduğunu, onun kâhyalık yaptığını", Katerina İvanovna'nın fateri'nin ise "hiçbir zaman kâhya bile olamadığını" söyledi. Katerina İvanovna bir an ayağa fırladı, sert bir sesle, görünüşte sakin, kararlı, (ama yüzü kireç gibi bembeyazdı, göğsü inip kalkıyordu) bir kez daha "o pislik fateri'ni saygıdeğer babasıyla karşılaştıracak olursa onun, Amaliya İvanovna'nın, o iğrenç şapkasını başından alıp ayaklarının altında çiğneyeceğini" söyledi. Amaliya İvanovna bunu duyunca, bu evin sahibinin kendisi olduğunu, Katerina İvanovna'nın "bugünden tezi yok, bu evi

terk edeceğini" bağıra bağıra söyleyerek odanın içinde koşuşturmaya başlamıştı. Sonra nedense, masadaki gümüş kaşık çatalları toplamaya koyuldu. Bir gürültü patırtıdır kopmuştu odanın içinde. Çocuklar ağlamaya başlamışlardı. Sonya Katerina İvanovna'yı tutmak için atılacak oldu. Ama tam o anda Amaliya İvanovna Sonya'nın sarı kartıyla ilgili bir şeyler söylemiş, Katerina İvanovna bunu duyunca Sonya'yı kenara itmiş, Amaliya İvanovna'nın şapkasıyla ilgili tehdidini hemen uygulamak için onun üzerine atılmıştı. Tam o anda kapı açıldı, Pyotr Petroviç Lujin göründü eşikte. Ağırbaşlı bir görünümü vardı. Dikkatle süzüyordu odadakileri. Ona doğru koştu Katerina İvanovna.

III

– Pyotr Petroviç! diye haykırdı. Hiç olmazsa siz arka çıkın bana. Şu şapşal yaratığa, felakete uğramış soylu bir bayana böyle davranmaya hakkı olmadığını, bunun sonunun mahkemede biteceğini söyleyiniz... doğrudan general-valinin karşısına çıkıp şikâyet edeceğim onu... Bunun hesabını verecek... Babamın evinde yediğinizin içtiğinizin hatırına koruyun şu öksüzleri.

Pyotr Petroviç, Katerina İvanovna'dan geri çekilirken,

– Bir dakika, hanımefendi, izin verin, bir dakika... dedi. Sizin de bildiğiniz gibi, babanızla tanışmak onuruna erişmiş değilim... İzninizle hanımefendi! (O anda biri yüksek sesle bir kahkaha atmıştı.) Ayrıca, Amaliya İvanovna ile aranızda bitmek tükenmek bilmeyen kavganıza karışmak niyetinde hiç değilim efendim... Özel bir nedenle geldim buraya... üvey kızınız Sofiya... İvanovna ile... doğru söyledim değil mi? Evet üvey kızınız Sofiya İvanovna ile hemen görüşmeliyim. İzin verin de geçeyim efendim...

Pyotr Petroviç, Katerina İvanovna'nın yanından geçip karşı köşede ayakta duran Sonya'nın yanına yürüdü.

Katerina İvanovna yıldırım çarpmış gibi kalakalmıştı olduğu yerde. Pyotr Petroviç'in, babasının evinde yediğini içtiğini na-

sıl inkâr edebildiğine akıl erdiremiyordu. Pyotr Petroviç'in onun babasının evinde yediği içtiği olayını kafasında bir kez kurduktan sonra, bunun gerçek olduğuna içtenlikle inanır olmuştu. Pyotr Petroviç'in iş adamlarına özgü ciddi, soğuk, küçümser bir gözdağı bile taşıyan tavrı şaşırtmıştı onu. Dahası, Pyotr Petroviç odaya girince herkes yavaş yavaş sesini de kesmişti. Ayrıca, bu "iş adamı tavırlı, ciddi" adamın buradakilerle arasında büyük bir çelişkinin olduğu ortadaydı. Hiç kuşku yok, önemli bir nedenle gelmişti buraya. Onu böyle insanların arasına ancak olağanüstü bir şey sürüklemiş olabilirdi. Demek şimdi bir şeyler olmak üzereydi, bir olay çıkacaktı... Sonya'nın hemen yanında ayakta duran Raskolnikov, Pyotr Petroviç'e yol vermek için kenara çekildi. Pyotr Petroviç onu fark etmemiş gibi yapmıştı. Çok geçmeden Lebezyatnikov da görünmüştü kapıda. İçeri girmeden, o da büyük bir merakla, handiyse şaşırmış, kapıda ayakta bekliyordu.

Konuşulanları dinliyordu. Ama uzun süre ne olup bittiğini anlayamadığı belliydi.

Pyotr Petroviç ortadan konuşuyormuş gibi,

– Bağışlayın beni, dedi, yanılmıyorsam konuşmanızı yarıda kestim. Ama sorun çok önemli... Herkes burada olduğu için ayrıca mutluyum. Amaliya İvanovna, bu dairenin sahibi olmanız nedeniyle, şimdi Sofiya İvanovna ile yapacağım konuşmayı özellikle büyük bir dikkatle dinlemenizi rica ediyorum. (Çok şaşırmış, korkmuş Sonya'ya dönüp konuşmasını sürdürdü:) Sofiya İvanovna... biraz önce dostum Andrey Semyonoviç Lebezyatnikov'un odasında, sizin ziyaretinizden hemen sonra masamın üzerinden yüz rublelik bir banknotun eksik olduğunu fark ettim. Nasıl olursa olsun, bu paranın nerede olduğunu biliyorsanız, onun şu anda nerede olduğunu bize söylerseniz, size onur sözü veriyorum, herkesin önünde söylüyorum bunu, olay burada kapanacaktır. Yoksa ciddi yollara başvurmak zorunda kalacağım, o zaman da... suçu kendinizde ararsınız efendim!

Bir ölüm sessizliği çökmüştü odanın içine. Ağlayan çocuklar bile susmuşlardı. Sonya, yüzü bir ölününki gibi bembeyaz,

Lujin'e bakıyor, ağzını açıp bir şey söyleyemiyordu. Henüz bir şey anlayamamıştı sanki. Birkaç saniye geçti aradan. Lujin, Sonya'nın gözlerinin içine bakarak,

– Evet! Ne diyorsunuz? diye sordu.

Sonunda zayıf bir sesle mırıldanabildi Sonya:

– Bilmiyorum... Bir şey bilmiyorum ben...

– Hayır mı? dedi Lujin. Bilmiyorsunuz demek? (Sonra birkaç saniye sustu, arkasından ciddi bir tavırla, ama hâlâ Sonya'ya akıl veriyormuş gibi, sürdürdü konuşmasını:) Bakınız matmazel, iyi düşünün, düşünmeniz için biraz daha süre veriyorum size. Şunu aklınızdan çıkarmayın: Bunca deneyimli bir insan olarak, durumdan bu kadar emin olmasaydım, gelip açıkça suçlamazdım sizi... Birisini herkesin ortasında bir suçu yokken bilerek ya da yanlışlıkla böylesine suçlamanın suç olduğunu bilmiyor değilim. Biliyorum bunu efendim... Birtakım gereksinimlerim için bu sabah yüzde beş faizli tahvillerimden üç bin ruble nominal değerinde birkaçını bozdurmuştum. Hesabı cep defterimde yazılı. Eve gelince paraları saydım, Andrey Semyonoviç tanıktır, iki bin üç yüz rublesini cüzdanıma yerleştirdim, cüzdanımı da ceketimin yan cebine koydum... Masanın üzerinde üçü yüz rublelik olmak üzere yaklaşık beş yüz ruble vardı. O arada (davetim üzerine) siz girdiniz odaya. Biraz sonra nedense çok telaşlandınız, konuşmamız henüz bitmemişti ama, üç kez bir an önce gitmek için ayağa bile kalktınız. Andrey Semyonoviç bütün bu söylediklerime tanıklık edecektir. Sizi Andrey Semyonoviç aracılığıyla, yalnızca, zor durumda olan üvey anneniz Katerina İvanovna'ya yardım için neler yapabileceğimizi, onun için bir yardım defteri mi açalım, yoksa bir piyango mu düzenliyelim, bunları görüşmek üzere çağırttığımı (yemeğe gelemeyecektim çünkü) sanırım doğrulayacaksınızdır matmazel. Teşekkürlerinizi bildirdiniz bana, gözleriniz bile yaşarmıştı. (Her şeyi olduğu gibi tek tek anlatıyorum size, çünkü, önce, anımsamanıza yardımcı olmak; sonra, belleğimden en küçük ayrıntıların bile silinmediğini size göstermek istiyorum.) Daha sonra masanın üzerinden bir on rublelik alıp üvey annenize kendi

adıma ilk yardım olarak size verdim. Bütün bu anlattıklarımı gördü Andrey Semyonoviç. Sonra kapıya kadar geçirdim sizi. Gene öyle heyecanlı, telaşlıydınız. Siz çıkınca Andrey Semyonoviç'le yalnız kaldık. On dakika kadar konuştuk. Daha sonra Andrey Semyonoviç de çıktı. Ben de önceden tasarladığım gibi, paraları sayıp ayırmak için paraların bulunduğu masanın başına geçtim gene. Yüz rublelik banknotlardan birinin eksik olduğunu görünce şaşırdım. Şimdi siz söyleyin: Andrey Semyonoviç'ten asla kuşkulanamam efendim. Böyle bir şeyi düşünmekten bile utanırım. Hesapta yanıldım da diyemem. Çünkü siz gelmeden bir dakika önce genel toplamı da yapmıştım, hesap tamdı. Bu durumda sanırım siz de kabul edersiniz, odadan bir an önce çıkmakta gösterdiğiniz aceleciliğinizi, telaşınızı, ayrıca ellerinizi bir süre masanın üzerine koyduğunuzu da göz önüne alınca; sonra, toplumsal durumunuzu, bu durumunuzun gerektirdiği bazı alışkanlıklarınızı da düşününce, nasıl söylesem, dehşetle, istemeye istemeye sizden kuşkulanmak *zorunda kaldım*... Elbette acımasız bir kuşku bu, ama haklı bir kuşku! Şunu da tekrar ekleyeyim, *kesin* inanıyorsam da, sizi böyle suçlamamın benim için büyük bir tehlikesi olduğunu da biliyorum. Ama gördüğünüz gibi, ısrar ediyorum, baş kaldırıyorum. Nedenini de söyleyeyim size: Tek neden hanımefendi, evet tek neden sizin iğrenç nankörlüğünüzdür! Hangi nankörlüğünüz mü?.. Elinde avucunda olmayan, yoksul düşmüş bir akrabanıza yardım için yanıma çağırıyorum sizi, elimden geleni yapıyorum, on ruble sıkıştırıyorum elinize, bu iyiliğime böyle karşılık veriyorsunuz! Hayır, hiç de hoş bir şey değil bu yaptığınız! Dersinizi almalısınız! Sonra düşünün, gerçek bir dost olarak (çünkü şu anda benden daha iyi dostunuz olamaz sizin) rica ediyorum, aklınızı başınıza toplayın! Yoksa acımam size! Nasıl, anlaştık mı?

Dehşet içinde mırıldandı Sonya:

– Bir şey almadım ben sizin... (cebinden mendilini çıkardı, düğümlediği yeri aradı buldu, düğümü açtı, on rublelik banknotu aldı, Lujin'e uzattı.) On ruble verdiniz bana, işte burada, alın...

Lujin parayı almadan, sitemli, ısrarlı bir tavırla,

– Öteki yüz rubleyi inkâr ediyorsunuz demek? dedi.

Çevresine bakındı Sonya. Herkes, ona yüzünde soğuk, alaycı, nefret dolu bir anlatımla bakıyordu. Dönüp Raskolnikov'a baktı... Raskolnikov duvarın dibinde durmuş, kollarını göğsünün üzerinde kavuşturmuş, heyecanla onu izliyordu.

– Tanrım! diye mırıldandı Sonya.

Lujin, Amaliya İvanovna'ya döndü, alçak sesle, dahası yumuşak bir tavırla,

– Amaliya İvanovna, dedi, durumu polise bildirmek zorundayım, lütfen kapıcıyı çağırtır mısınız?

Ellerini birbirine vurdu Amaliya İvanovna.

– *Got der bermgertsige!** Onun hırsızlık yapmak olduğu biliyordum!

Lujin hemen kaptı sözü Amaliya İvanovna'nın ağzından:

– Demek biliyordunuz! Böyle düşünmenizi gerektirecek bazı olaylar oldu demek! Yalnız, rica ediyorum çok saygıdeğer Amaliya İvanovna, üstelik tanıkların önünde söylediğiniz bu sözünüzü unutmayınız.

Birden her yanda yüksek sesle konuşmalar başlamıştı. Herkes şöyle bir kımıldamıştı yerinde.

Sonunda durumu kavrayan Katerina İvanovna,

– Naa-aasıl? diye haykırdı. Ne dediniz? Ne? (Yerinden ok gibi fırlamış, Lujin'in karşısına dikilmişti.) Onun hırsız olduğunu mu söylemek istiyorsunuz? Sonya mı hırsızmış? Ah aşağılık insanlar!

Sonya'nın yanına koşup, kupkuru kollarının arasında kıskaç gibi sıktı onu.

– Sonya! O on rubleyi nasıl alabildin ondan? Ah benim aptal kızım! Getir o parayı buraya! Hemen şimdi geri ver onu! Hah işte öyle!

Sonya'nın elinden on rublelik banknotu kaptığı gibi, avucunda buruşturduktan sonra var gücüyle doğrudan Lujin'in yüzüne fırlatmıştı. Kâğıt topağı Lujin'in gözüne gelmiş, yere

(*) Ey merhametli Tanrım! (Almanca. *Gott der Barmherzige*).

düşmüştü. Amaliya İvanovna parayı yerden almak için atıldı. Pyotr Petroviç öfkeli,

– Tutun şu deli kadını! diye bağırdı.

O anda kapıda Lebezyatnikov'un yanında birkaç kişi daha belirmişti. Yeni gelen iki bayan da aralarındaydı. Katerina İvanovna avazı çıktığınca bağırıyordu:

– Ne dedin? Deli kadın mı? Ben mi deliyim? Seni aptal adam! Aptalsın sen, salaksın! Seni gidi mahkeme simsarı, seni! Aşşaağılık adam! Sonya, benim Sonyam senin paranı çaldı ha! Sonya mı hırsızmış? (İsterik bir kahkaha attı Katerina İvanovna.) Aptal adam, istiyorsan o versin sana para! (Herkese Lujin'i göstererek sağa sola koşuyordu.) Görüyor musunuz şu salağı? Ne? Sen de mi? (Amaliya İvanovna ilişmişti gözüne.) Sen de ha, köfteci bozuntusu! Sen de onun "hırsız" olduğunu söylüyorsun ha, yamuk bacaklı Prusya tavuğu! Ah siz! Ah sizler! Odadan bir yere çıkmadı kızcağız, sen alçağının yanından gelir gelmez Rodion Romanoviç'in yanına oturdu... Arayın üzerini bakalım! Bir yere çıkmadığına göre paranın şu anda üzerinde olması gerekir. Ara üstünü! Ara, ara! Yalnız şunu bilesin canım, bulamazsan, bağışla beni, bu yaptığının karşılığını alacaksın... Hükümdarımıza, dosdoğru hükümdarımıza, yüce gönüllü Çarımıza gideceğim. Karşısına çıkıp ayaklarına kapanacağım. Hemen şimdi, bugün gideceğim! Kimsesiz bir yetimim ben! Yanına sokacaklardır beni! Sokmayacaklarını mı sanıyorsun? Yanılıyorsun canım, sokacaklar! Sokacaklar! Kızcağızı sessiz bulduğun için yaptın bunu, değil mi? Sessizliğine güvendin! Ama ben sessiz değilim canım! Göreceksin gününü! Ara bakalım şimdi üstünü! Ara, ara, hadi ara!

Lujin'i çekeleyerek Sonya'nın yanına götürmeye çalışıyordu.

– Ben hazırım efendim, cezam varsa çekmeye de hazırım... ama sakin olun hanımefendi, lütfen sakin olun! Farkındayım, gözü pek bir kadınsınız!.. Bu... bu... nasıl olacak? Polisin önünde yapmak gerek bunu efendim... gerçi yeterince tanık var burada... Ben hazırım efendim... Ama ne olursa olsun, bunu bir erkeğin yapması hiç yakışık almaz... o bir bayan çün-

kü... Eğer Amaliya İvanovna yardım edecek olursa... Ama gene de olmaz... Nasıl yapacağız bunu?

– Kimi isterseniz, söyleyin yardım etsin size! Kim isterse arasın üstünü! (Bas bas bağırıyordu Katerina İvanovna.) Sonya, ceplerini çıkar dışarı, göster onlara! Hah işte şöyle! Buyurun! Görüyor musun, canavar ruhlu adam! Bak, para mara yok ceplerinde. Mendili işte şurada, cebi de boş! Al sana öteki cebi de... bak! Görüyorsun değil mi? Görüyorsun!

Katerina İvanovna birbiri arkasından koparırcasına çekip dışarı çıkarmıştı Sonya'nın ceplerini. Sol cebinden sonra sağ cebini çıkardığında ortaya birden bir banknot çıkmış, havada daireler çizerek Lujin'in ayaklarının dibine düşmüştü. Herkes görmüştü bunu. Bağrışanlar olmuştu. Pyotr Petroviç eğildi, iki parmağıyla tutup yerden aldı parayı. Kaldırdı, herkesin göreceği biçimde açtı. Sekize katlanmış yüz rublelik bir banknottu bu. Pyotr Petroviç parayı herkesin iyice görmesi için kolunu havaya kaldırıp banknotu elinde çevirdi.

– Hırsız! diye bağırdı Amaliya İvanovna. Hemen şimdi defol git evimden! Polis, polis! Sibirya'ya sürmek gerekmek onları! Defol!

Her kafadan bir ses çıkmaya başlamıştı. Raskolnikov susuyordu. Gözlerini Sonya'dan ayırmıyordu. Arada başını çevirip Lujin'e bir göz attığı da oluyordu. Sonya olduğu yerde kıpırdamadan duruyordu. Kendinde değildi sanki. Olan bitene hiç şaşırmamış gibiydi. Birden kıpkırmızı oldu yüzü. Bir çığlık atıp elleriyle yüzünü kapadı. Yürek paralayıcı bir sesle,

– Hayır, ben bir şey yapmadım! diye bağırmaya başladı. Ben yapmadım bunu! Ben bir şey almadım! Bir şeyden haberim yok benim!

Katerina İvanovna'nın yanına koştu. Katerina İvanovna kızını herkesten korumak istiyor gibi tuttu, göğsüne bastırdı.

– Sonya! Sonya! İnanmıyorum! Bak, ben inanmıyorum! (Olayın apaçık ortada olmasına karşın, Katerina İvanovna Sonya'yı kollarının arasında bir bebek gibi sarsarak, onu durmadan öperek, öpmek için ellerini yakalamaya çalışarak bağırıyordu.) Sen almadın o parayı. Sen almış olamazsın! Ne salak

insanlar bunlar! Ah Tanrım! (Odadakilere dönüp bağırdı:) Hepiniz aptalsınız! Sonya'nın nasıl bir yüreği olduğunu bilmiyorsunuz! Bilmiyorsunuz! Onun nasıl bir kız olduğunu bilmiyorsunuz! O almış olacak ha! O! Sizin ihtiyacınız olduğunu bilse, son gömleğini çıkarır satar, çıplak dolaşır da, parasını size verir o!.. Öyle bir insandır! Çocuklarının açlıktan ölmemeleri için sarı kart alıp kendini sattı... Ah rahmetli, ah! Ah rahmetli, ah! Görüyorsun değil mi? Görüyorsun! Al sana ölü yemeği işte! Tanrım! Ne duruyorsunuz Rodion Romanoviç! Korusanıza onu! Niçin arka çıkmıyorsunuz ona? Siz de mi inanıyorsunuz yoksa? Küçük parmağı olamazsınız siz onun, küçük parmağı! Hiçbiriniz! Hiçbiriniz! Tanrım! Hadi savunsana onu!

Bu çaresiz, bu kimsesiz, bu veremli kadının hıçkırıklarının odada bulunanlar üzerinde büyük bir etki yaptığı belliydi. Acıyla çarpılmış bu veremli, tükenmiş yüzde, yer yer kan bulaşmış bu kupkuru dudaklarda, bu hırıltılı çığlıklarda, çocuk ağlamasını andıran bu hıçkırıklarda, Sonya'yı savunmaları için bu güven dolu, çocuksu, aynı zamanda umutsuz yalvarışta öylesine yürek paralayıcı, öylesine dokunaklı bir şey vardı ki, görünüşte, herkes acımaya başlamıştı bu zavallı kadına. Hiç değilse Pyotr Petroviç hemen acımıştı. Duygulu bir sesle,

– Hanımefendi! Hanımefendi! diye haykırdı. Sizinle ilgisi yok bu olayın! Kimse kötü bir niyetinizin olduğunu, ya da hırsızla işbirliği yaptığınızı söylemiyor! Kimse suçlamıyor sizi... üstelik, suçlunun cebini dışarı çıkarmakla olayın aydınlanmasına da siz yardımcı oldunuz. Olaydan haberinizin olmadığını gösterir bu. Nasıl söylesem, Sofiya Semyonovna'yı bu işe yoksulluğun sürüklediğini kabul etmeye, onu bağışlamaya hazırım. Hemen şimdi hazırım... Peki ama niçin itiraf etmediniz matmazel? Çıkacak bir rezaletten mi korktunuz? İlk kez mi yapıyorsunuz böyle bir şeyi? Belki de bilmeden yaptınız? Evet, anlıyorum. Çok iyi anlıyorum... Peki ama, ne diye düşürdünüz kendinizi bu kadar? (Odadakilere döndü.) Baylar! Baylar! Burada hakarete uğramış olsam da, üzüldüğüm için, nasıl söylesem, içim sızladığı için şu anda bağışlamaya belki

de hazırım... (Sonya'ya döndü.) Bu ayıbınız umarım bir ders olur size matmazel. Bu işin peşini bırakıyorum artık. Ne olduysa oldu, unutalım gitsin. Yeter...

Göz ucuyla Raskolnikov'a baktı Pyotr Petroviç. Göz göze gelmişlerdi. Raskolnikov'un öfkeli bakışı yakacak gibiydi onu. Bu arada Katerina İvanovna her şeyi unutup gitmişti: Sonya'yı kucaklamış, çılgıncasına öpüyordu onu, öpüyordu... Çocuklar da küçücük kollarıyla dört bir yandan sarılmışlardı Sonya'ya. Ne olup bittiğini tam olarak anlayamayan Poleçka ise gözyaşlarından ıpıslak, ağlamaktan şişmiş güzel yüzünü Sonya'nın omzuna bastırmış, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

Birden gür bir ses yükseldi kapıdan:

– Ne iğrenç bir şey bu!

Pyotr Petroviç aceleyle dönüp o yana baktı.

Lebezyatnikov onun gözlerinin içine dik dik bakarak yineledi:

– Ne iğrenç bir şey bu!

Birden irkilmişti sanki Pyotr Petroviç. Herkes fark etmişti bunu. (Daha sonra herkes anımsamıştı o anı.) Lebezyatnikov yürüyüp odaya girdi. Pyotr Petroviç'in yanına geldi.

– Demek bir de tanık gösteriyorsunuz beni ha!

Pyotr Petroviç,

– Nedir sizin bu yaptığınız Andrey Semyonoviç? diye mırıldandı. Neden söz ediyorsunuz?

Lebezyatnikov çok öfkeliydi. İyi görmeyen gözleriyle Pyotr Petroviç'in gözlerinin içine dik dik bakarak haykırdı:

– Şu demek oluyor ki bayım... iftiracının tekisiniz siz! İşte bundan söz ediyorum!

Çok öfkeli görünüyordu. Raskolnikov, onun ağzından çıkan her sözcüğü yakalamak istiyor gibi, büyük bir dikkatle bakıyordu yüzüne. Gene bir sessizlik çöktü odanın içine. Pyotr Petroviç ilk anda şaşırmıştı sanki.

– Eğer bana söylüyorsanız bunu... diye kekeledi. Ne oluyor size öyle? Aklınız başınızda mı?

– Benim aklım başımda. Onun için biliyorum, bir sahtekârsınız siz! Öf! Ne iğrenç bir şey bu yaptığınız! Her şeyi iyice anlamak için özellikle bekledim. Sonuna kadar dinledim... Ne

yalan söyleyeyim, hâlâ aklım ermiyor... Niçin yaptınız bunu, anlayamıyorum...

– Ne yapmışım, söyler misiniz? Saçmalamayı keser misiniz lütfen! Sarhoş musunuz yoksa?

– Aşşağılık adam! Ben değil, belki siz sarhoşsunuz! Prensiplerime aykırıdır, içki koymam ağzıma ben. Düşünebiliyor musunuz, bu adam, evet bu adam kendi eliyle verdi Sofiya Semyonovna'ya o yüz rubleliği. Ben gördüm. Tanıklık edebilirim buna. Gerekirse yemin bile ederim! (Lebezyatnikov odadakilere döndü.) Bu adam! Evet, bu adam! diye yineledi.

Lujin ıslığı andıran bir sesle bağırdı:

– Aklını mı kaçırdın sen be? Sofiya Semyonovna şimdi, sizin yanınızda, herkesin önünde benim ona yalnızca on ruble verdiğimi söylemedi mi? Öyleyse nasıl vermiş olabilirim ona bu yüz rubleliği?

Israrla bağırdı Lebezyatnikov:

– Gördüm! Gördüm! Prensiplerime ters düşse de, mahkemede her türlü yemini etmeye hazırım. O yüzlüğü usulca Sofiya Semyonovna'nın cebine nasıl soktuğunuzu gördüm çünkü! Ama aptallığımdan, kızcağıza acıdığınız için parayı gizlice cebine sokuşturduğunuzu sanmıştım! Kapıda onu yolcu ediyordunuz. Bir elinizle onun elini sıkarken, ötekiyle, yani sol elinizle usulca cebine koydunuz banknotu. Gördüm! Gördüm bunu!

Lujin'in yüzü bembeyaz olmuştu. Küstah bir tavırla,

– Neler saçmalıyorsunuz! diye bağırdı. Odanın ta dibindeki pencerenin yanında duruyordunuz, onun cebine para koyduğumu nasıl görmüş olabilirsiniz? Öyle gelmiştir size!.. Hem de o yarı kör gözlerinizle mi... Düş görmüş olacaksınız!

– Hayır öyle gelmedi bana! Gerçi uzaktaydım, ama gördüm her şeyi, bundan kuşkum yok, her şeyi gördüm... Gerçekten de pencerenin yanından o banknotu seçmek zordu, evet haklısınız, ama o anda bir şeyi anımsamıştım, bu yüzden biliyordum Sofiya Semyonovna'nın cebine koyduğunuz şeyin bir yüzlük banknot olduğunu. Çünkü Sofiya Semyonovna'ya on rubleyi verirken (görmüştüm) bir de yüz rublelik almıştınız

masanın üzerinden. O anda yakınınızdaydım. Dikkatimi çekmişti bu yaptığınız. O yüzlük rublenin elinizde olduğunu biliyordum. Katlamıştınız onu, avucunuzun içinde tutuyordunuz. Ama sonra aklımdan çıkmıştı onun elinizde olduğu. Sofiya Semyonovna'yı yolcu etmek için yerinizden kalkarken sağ elinizden sol elinize geçirdiniz parayı. O arada az kaldı yere bile düşürüyordunuz onu. O anda yeniden anımsadım paranın elinizde olduğunu. Gene aynı şey gelmişti aklıma çünkü. Bana belli etmeden ona bu parayı da verecektiniz. Bu nedenle sizi ne büyük bir dikkatle izlediğimi sanırım tahmin edersiniz. Parayı sonunda nasıl usulca cebine indirdiğiniz de bu yüzden kaçmadı gözümden. Gördüm, gördüm, her türlü yemine hazırım!

Tıkanacak gibi soluyordu Lebezyatnikov. Her yandan, şaşkınlık belirtisi, çeşitli sesler yükselmeye başlamıştı. Bu arada gözdağı, öfke dolu sesler de vardı. Herkes Pyotr Petroviç'i çembere almıştı. Katerina İvanovna Lebezyatnikov'un yanına koştu.

– Andrey Semyonoviç! Sizi yanlış tanımışım! Savunun Sonya'yı! Yalnız siz bu yetim kızdan yanasınız! Yetimdir o! Bize Tanrı yolladı sizi! Andrey Semyonoviç, biricik dostum, anam babam!

Sonra, ne yaptığını bilmiyormuş gibi Lebezyatnikov'un ayaklarına kapandı.

Lujin öfkeden çılgına dönmüştü.

– Saçma! diye bağırdı. Saçmalıyorsunuz bayım! "Aklımdan çıkmıştı... anımsadım, tekrar aklımdan çıktı..." Neler saçmalıyorsunuz öyle! Yüz rubleyi özellikle mi koydum cebine demek istiyorsunuz? Niçin yapayım bunu? Amacım ne olabilir? Ne ilişkim var benim bu...

– Niçin mi? Ben de bunu anlayamıyorum işte. Ama söylediklerim gerçektir. Benim bildiğim budur! Bu konuda öylesine yanılmıyorum ki, aşağılık, iğrenç adam, kızcağızın cebine gizlice parayı soktuğunuzu görünce, size teşekkür etmek için yanınıza gelip elinizi sıktığım anda aklıma gelen bir soruyu çok iyi anımsıyorum. Niçin gizlice koymuştunuz onun cebine pa-

rayı? Yani niçin özellikle gizli?.. Bunun benim düşüncelerime ters düştüğünü, benim kökten çözüm üretmeyen bu tür özel yardımları yadsıdığımı bildiğiniz için benden gizlemek amacıyla olmasındı? Sonra, bu kadar büyük bir parayı benim önümde ona vermekten utanmış olabileceğinizi de düşündüm... Cebinde bütün bir yüz rublelik bulduğunda nasıl şaşıracağını düşünerek sürpriz yapmak istemiş de olabilirdiniz kızcağıza. (Bazı iyilikseverlerin, yaptıkları iyiliği bu tür şeylerle bezemeye pek düşkün olduklarını bilirim çünkü.) Ayrıca, onu denemek istemiş olabileceğinizi de düşündüm. Bakalım cebinde yüz rubleyi bulunca teşekkür etmek için gelecek miydi size? Ayrıca, onun size minnet duygusu beslemesinden kaçınmak istemiş de olabilirdiniz. Nasıl derler: Sol elin yaptığından sağ elin haberi olmasın... öyle bir şeydi işte... Az mı olasılık gelmişti aklıma o anda... Ama karar vermiştim, sonra düşünecektim bütün bunları. Sırrınızdan haberim olduğunu size açıklamayı uygun bulmamıştım. Ne var ki, o anda bir başka soru daha gelmişti aklıma: Peki ama ya Sofiya Semyonovna parayı cebinde fark etmeden düşürür, kaybederseydi? İşte bunun için geldim buraya, Sofiya Semyonovna'yı uyaracaktım, cebine bir yüzlük banknot koyduğunuzu söyleyecektim ona. Buraya gelirken, "olumlu yöntemin toplumsal sonuçları" nı onlara vermek, ayrıca Piderit'in, (bu arada Wagner'in de) yazılarını* özellikle okumalarını önermek için Bayan Kobılyatnikovların odasına uğradım. Sonra buraya gelince ne görsem beğenirsiniz... Böyle bir olayla karşılaştım! Kızcağızın cebine o parayı koyduğunuzu görmemiş olsaydım nereden düşünmüş olabilirdim bütün bunları?

Andrey Semyonoviç uzun konuşmasını böylesine akla yatkın bir sonuca bağlayarak bitirdiğinde oldukça yorgun düş-

(*) 1866'nın başlarında Neklyudov'un redaktörlüğü altında Petersburg'da zamanın Batı düşünürlerinden makalelerin toplandığı bir kitap yayımlanmıştı. Bu yazılar arasında pozitif bilimler fizyoloğu T. Piderit'in "Beyin ile Ruh. Düşünen her okuyucu için fizyolojik psikoloji üzerine notlar" ile A. Wagner'in ünlü Belçikalı sosyolog A. Ketle'nin toplumsal yasaların değişmezliği üzerine düşüncelerinin eleştirildiği yazıları da yer alıyordu (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

müştü. Yüzü ter içinde kalmıştı. Ne yazık ki, Rusça konuşmayı pek iyi beceremediği için (oysa bildiği başka bir dil de yoktu) bu avukatça söylevini sürdürürken zorlanmış, birden tükenmiş, sanki zayıflamıştı bile. Öte yandan, söylevi olağanüstü etkili olmuştu. Öylesine coşkulu, öylesine kendine güvenerek konuşuyordu ki, görünüşte herkes inanmıştı ona. İşin kötüye gittiğini anlamaya başlamıştı Pyotr Petroviç.

– Aklınıza saçma sapan şeyler gelmişse bana ne bundan! diye haykırdı. Delil sayılmaz bunlar! Kendi hayalinizde kurmuş olabilirsiniz bütün bunları! Ben de size, yalan söylüyorsunuz, diyorum! Bana bir şeyden ötürü kızdığınız için yalan söylüyorsunuz, iftira ediyorsunuz! Özellikle, serbest, dinsiz sosyal düşüncelerinizi paylaşmadığım için öfkelenmiş olacaksınız bana. Evet, evet, öyle!

Ama bu kurnaz manevra da bir yarar sağlamadı Pyotr Petroviç'e. Tersine, sağdan soldan homurdananlar olmuştu.

– Bak konuyu nerelere çekiyorsun! diye bağırdı Lebezyatnikov. Yalan söylüyorsun! Polis çağır, yemin de edeceğim! Yalnız anlayamadığım bir şey var: Niçin böylesine aşağılık bir işe kalkıştı bu adam? Bu alçak, bu rezil adam?

Raskolnikov sonunda öne çıkıp inandırıcı bir tavırla söze karıştı:

– Böyle bir şeye kalkışmasının nedenini ben açıklayabilirim... Gerekirse ben de yemin edebilirim!

Görünüşte sakindi, kendine güveniyordu. Herkes bir bakışta onun gerçekten işin iç yüzünü bildiğini, bu bilmecenin artık çözülmek üzere olduğunu anlamıştı. Raskolnikov doğrudan Lebezyatnikov'a dönüp,

– Şimdi her şeyi çok iyi anlıyorum, diye sürdürdü konuşmasını. Ta baştan, bu işin içinde bir oyunun olduğunun farkındaydım zaten. Bu kuşku yalnızca benim bildiğim, şimdi burada da açıklayacağım bazı durumlardan ötürü uyanmıştı içimde. Her şeyi açıklayacak anlatacaklarım! Siz, Andrey Semyonoviç, değerli sözlerinizle her şeyi kesin olarak açıklamış oldunuz. Herkes dinlesin beni lütfen, herkes: Bu beyefendi (Lujin'i gösteriyordu) yakın bir geçmişte bir kızla ilişki kurmuştu.

Yani benim kız kardeşim Avdotya Romanovna Raskolnikova ile... Ne var ki, Petersburg'a gelince, önceki gün beni ziyarete geldiğinde daha ilk görüşmemizde tartıştık, evimden kovdum onu. İki de tanığı vardır bunun. Aşağılık bir insandır bu adam... Onun sizin odanızda kaldığını önceki gün henüz bilmiyordum Andrey Semyonoviç. Dolayısıyla, onunla tartıştığımız o gün, yani önceki gün rahmetli Marmeladov'un bir dostu olarak eşi Katerina İvanovna'ya cenaze giderleri için biraz para verdiğime tanık olduğundan da haberim yoktu. Hemen anneme bir mektup yazmış, bütün paramı Katerina İvanovna'ya değil, Sofiya Semyonovna'ya verdiğimi yetiştirmiş. Bu arada Sofiya Semyonovna için de son derece çirkin sözler kullanmış. Yani Sofiya Semyonovna ile aramızda uygunsuz bir ilişkinin olduğunu ima etmiş. Sizin de anlayacağınız gibi, bana yardım için yolladıkları son paralarını çirkin ilişkimde çar çur ettiğime onları inandırarak ailemle aramı açmaktı amacı. Dün akşam annemle kız kardeşime, onun da yanında, parayı Sofiya Semyonovna'ya değil, cenaze giderleri için Katerina İvanovna'ya verdiğimi, önceki güne kadar Sofiya Semyonovna ile tanışmadığımızı bile, onun yüzünü daha önce bir kez bile görmediğimi kanıtlamıştım... Bu arada onun, Pyotr Petroviç'in, tüm özellikleriyle birlikte, öylesine kötülediği Sofiya Semyonovna'nın tırnağı bile olamayacağını eklemiştim. Bana Sofiya Semyonovna'yı kız kardeşimle yan yana oturtup oturtamayacağımı sorduğunda da, kendisine bunu daha o gün bile yaptığım yanıtını vermiştim. Onun iftiraları karşısında annemle kız kardeşimin hiç de benimle bozuşmak niyetinde olmadıklarını görünce küplere binmişti, bağışlanamaz bir küstahlıkla ağzına geleni söylemişti... Kız kardeşimle aralarındaki bağ bir anda kopuvermişti. Kovdular onu. Dün akşam oldu bütün bunlar. Şimdi şu noktaya dikkat etmenizi istiyorum: Düşünün, şimdi burada Sofiya Semyonovna'nın hırsız olduğunu kanıtlayabilseydi, öncelikle annemle kız kardeşime kuşkularında haklı olduğunu göstermiş olacaktı. Sonra, kız kardeşimle Sofiya Semyonovna'yı bir tuttuğum için bana haklı olarak kızdığını, ayrıca, bana saldırırken kız kardeşimin, dolayısıyla nişanlısının

onurunu savunduğunu söyleyebilecekti. Sözün kısası, böylece ailemle aramı yeniden açabileceğini, bu yolla yeniden onların gözüne girebileceğini umuyordu. Böylelikle benden öcünü almış olacağından söz etmiyorum artık... Çünkü Sofiya Semyonovna'nın onurunun, mutluluğunun benim için ne denli değerli olduğunu düşünmesini gerektiren birtakım nedenler var ortada. Kafasında bunlar vardı işte! Ben böyle anlıyorum! Başlıca nedeni budur bu yaptığının! Başka bir nedeni olamaz!

Raskolnikov, onu dikkatle dinleyen kalabalıktan yükselen değişik seslerle sık sık kesilen uzun konuşmasını böyle, ya da buna benzer bir biçimde bitirmişti. Sözünün ikide bir kesilmesine karşın, kesin bir dille, sakin, anlaşılır bir biçimde, kararlı sürdürmüştü konuşmasını. Kararlı sesi, inandırıcı tavrı, ciddi yüz anlatımı dinleyicilerin üzerinde çok etkili olmuştu.

Lebezyatnikov heyecanlı bir sesle onayladı Raskolnikov'u:

– Evet, evet, doğru! Öyle olsa gerek! Çünkü Sofiya Semyonovna ile birlikte odaya girdiğimizde sorguya çekmişti beni: Siz Katerina İvanovna'nın yanında mıydınız? Konukların arasında görmüş müydüm sizi? Pencerenin yanına çağırmıştı beni, Sofiya Semyonovna'nın duymaması için alçak sesle sormuştu bunları. Demek özellikle sizin orada olmanız gerekiyordu. Evet, anlaşılıyor! Çok iyi anlaşılıyor! Demek öyle!

Lujin susuyordu. Küçümser bir tavırla gülümsüyordu. Ama yüzü bembeyazdı. Bu işten kendini nasıl sıyırabileceğini düşündüğü belliydi. Belki de her şeyi bırakıp kaçmaya dünden hazırdı... Ama olanaksızdı artık bunu yapabilmesi. Ona yöneltilen suçlamaları kabullendiği, ayrıca, Sofiya Semyonovna'ya gerçekten iftira ettiği anlamına gelirdi bu. Öte yandan, zaten sarhoş kalabalık dalgalanmaya başlamıştı. Levazım subayı (gerçi durumu kavrayamamıştı ama) herkesten çok bağırıyor, Lujin için hiç de hoş olmayan önlemlerin alınmasını öneriyordu. Bu arada sarhoş olmayanlar da vardı. Evdeki kiracıların hepsi toplanmıştı kapıya. Üç Polonyalı çok öfkelenmişlerdi. Lujin'e durmadan "pane laydak!"* diye bağırıyorlardı. Kendi

(*) Aşağılık adam (Lehçe).

dillerinde daha başka tehditler de savuruyorlardı. Sonya konuşulanları gergin bir dikkatle dinliyordu. Ama baygınmış da hemen o anda kendine gelmiş gibi, olup biteni anlamadığı belliydi. Tüm dayanağının Raskolnikov olduğunu hissettiği için olacak, gözlerini ondan ayırmıyordu. Katerina İvanovna hırıltılı sesler çıkararak güçlükle soluyordu. Çok bitkin olduğu belliydi. Amaliya İvanovna'nın ise herkesten daha aptal bir görünümü vardı. Ağzını açmış, bir şey anlamadan öyle dikiliyordu olduğu yerde. Pyotr Petroviç'in kötü bir durumda olduğunu anlayabilmişti yalnızca. Raskolnikov konuşmasının sonunu getirmek istiyordu ama, izin vermiyorlardı ona: Herkes Lujin'in çevresini sarmış, küfürler ediyor, tehditler savurarak bağırıp çağırıyordu. Ama Pyotr Petroviç'in buna aldırdığı yoktu. Sonya'yı suçlama olayını bütünüyle kaybettiğini gördüğü için, işi doğrudan yüzsüzlüğe vurmuştu. Kalabalığın arasından kendine yol açmaya çalışırken,

– İzin verin baylar, izin verin geçeyim! diyordu. Sıkıştırmayın beni, yol verin geçeyim! Lütfen gözdağı vermeyi de bırakın bana! İnanın bir şey çıkmaz bundan, elinizden bir şey gelmez! Öyle kuru gürültüye pabuç bırakacak adam değilim ben! Tersine, bir suçu zorbalıkla örtbas ettiğiniz için siz sorumlu duruma düşersiniz. Hırsız ortada... yasal yollara başvuracağım... Yargıçlar sizin gibi kör değildirler... sarhoş da... Bu iki tanrıtanımaz anarşistin, aptallıkları yüzünden kendilerinin de itiraf ettikleri kişisel kinlerinden ötürü beni suçlamalarına kulak asmayacaklardır. Evet, şimdi izin verin de geçeyim!

Lebezyatnikov bağırdı:

– Artık odamda görmek istemiyorum sizi. Hemen defolup gidin buradan! Aramızda her şey bitmiştir! İki haftadır onu ağırlamak için kendimi nasıl paraladığımı düşündükçe...

– Peki ama Andrey Semyonoviç, geçen gün size başka bir yere taşınmak istediğimi söylediğimde, beni bırakmayan siz değil miydiniz? Bu sözünüze yalnızca, bir aptal olduğunuzu söyleyerek karşılık vereceğim! Bir önerim olacak size: Aklınızı da, şu kör gözlerinizi de tedavi ettiriniz... Çekilin baylar, yol verin!

Aradan geçmeye çalışıyordu. Ama levazım subayı onu öyle

yalnızca küfürlerle bırakacağa pek benzemiyordu. Masadan bir bardağı kaptığı gibi gerildi, Pyotr Petroviç'e fırlattı. Ama bardak Amaliya İvanovna'ya gelmişti. Kadın bir çığlık attı. Bu arada levazım subayı gerilirken dengesini yitirmiş, paldır küldür masanın altına yuvarlanmıştı. Pyotr Petroviç odasına gitti. Yarım saat sonra yoktu ortalarda. Zaten yaradılıştan ürkek bir kızdı Sonya. Kendisini kötü duruma düşürmenin başka herhangi birisini düşürmekten çok daha kolay olduğunu; onu incitmeye gelince, bunu herkesin, bir ceza görmeden kolayca yapabileceğini biliyordu. Ama gene de o ana dek, beladan herhangi bir yolla (herkesten kendini sakınarak, yumuşak başlı, saygılı davranarak) kaçınabileceğini düşünüyordu. Oysa şimdi büyük hayal kırıklığına uğramıştı. Kuşkusuz, her şeyi, bu son olayı bile, sabırla, hemen hiç yakınmadan karşılayabilirdi. Ama ilk anda çok kötü olmuştu. İlk dehşet anı, kasılıp kalması geçtikten, her şey anlaşıldıktan sonra kendisini toparlamasına, temize çıkmasına karşın, çaresizlik, hakarete uğramışlık duyguları acı verircesine sıkıştırıyorlardı yüreğini. Sinir krizi geçiriyordu. Sonunda dayanamamış, koşarak çıkmıştı odadan, evine gitmişti. Lujin'in gitmesinin hemen arkasından olmuştu bu. Amaliya İvanovna da, bardak ona geldiğinde odadakilerin kahkahalarla gülmeleri üzerine, bu sarhoşların arasında kalmaya dayanamamıştı artık. Bütün olup bitenlerin sorumlusu saydığı Katerina İvanovna'nın üzerine çılgın gibi bağırarak yürümüştü.

– Def olmak dairem! Hemen! Şimdi! Marş!

Bas bas bağırıyor, Katerina İvanovna'nın eşyalarından eline geçeni kapıp yere fırlatıyordu. Zaten perişan bir durumda olan Katerina İvanovna (ha bayıldı, ha bayılacaktı) yüzü bembeyaz, güçlükle soluk alarak fırladı yatağından (bitkin bir durumda atmıştı kendini oraya) Amaliya İvanovna'nın üzerine saldırdı. Ne var ki bu boğuşma denk güçler arasında değildi. Amaliya İvanovna bir tüy gibi fırlatıp atmıştı zavallı kadını.

– Şu işe bakın! Tanrı'dan korkmadan kızıma iftira ettikleri yetmiyormuş gibi, bir de bu hayvan karı üzerime saldırıyor! Vay canına! Kocamı toprağa verdiğim gün, oturup yemeğimi yedikten sonra yetimlerimle birlikte sokağa atmak istiyorlar

beni! Nereye gidebilirim ben! (Zavallı kadın tıknefes soluyarak, hüngür hüngür ağlıyor, bağırıyordu. Birden gözlerinden ateşler saçarak haykırdı:) Tanrım!.. Senin adaletin yok mu! Bizi, bu yetimleri korumadıktan sonra kimi koruyacaksın? Ama görüşürüz! Yeryüzünde mahkemeler var, adalet var! Evet, var! Mahkemeye vereceğim! Hemen şimdi. Bekle sen biraz canavar kadın! Poleçka, çocukların yanında kal sen, ben şimdi geleceğim. Bekleyin beni, sokağa atarlarsa, sokakta bekleyin, geleceğim... Yeryüzünde adalet var mıymış, yok muymuş göreceğiz!

Sonra, rahmetli Marmeladov'un Raskolnikov'a sözünü ettiği yeşil şalını başına aldı Katerina İvanovna, odada giderek çoğalan kiracıların oluşturduğu karmakarışık, sarhoş kalabalığın arasından geçti, bağırarak, gözyaşları dökerek, nereye gittiğini bilmeden, ne pahasına olursa olsun, hemen şimdi bir yerlerde adaleti bulmak için sokağa attı kendini. Poleçka köşede sandığın üzerine, iki küçüğü kucaklayıp sinmiş, korkudan titreyerek annesini beklemeye başlamıştı. Amaliya İvanovna çılgın gibiydi. Odanın içinde dört dönüyor, sürekli yakınıyor, bağırıp çağırıyor, eline geçen her şeyi yere fırlatıyordu. Her kafadan bir ses çıkmaya başlamıştı. Konukların bazıları olay üzerine düşüncesini söylüyor, bazıları aralarında tartışıyor, bazıları küfür ediyor, bazıları şarkı söylüyorlardı.

"Artık benim de gitme zamanım geldi!" diye geçirdi içinden Raskolnikov. "Bakalım şimdi ne diyeceksiniz Sofiya Semyonovna!"

Sonya'nın evine gitmek için çıktı.

IV

Raskolnikov, ruhunda onca dehşet, acı varken Lujin'e karşı Sonya'nın avukatlığını ustaca, yılmadan yapmıştı. Ne var ki, o sabah öylesine acılar içinde kıvrandıktan sonra, artık dayanılmaz bir duruma gelen duygularını değiştirmek fırsatının karşısına çıkmasına (onu Sonya'yı savunmaya iten birtakım kişisel, içten nedenleri saymazsak) sevinmişti bile. Ayrıca, arada

bir anımsadığında dehşete kapıldığı, onu bekleyen bir randevusu vardı. Sonya ile buluşacaktı. Lizaveta'yı kimin öldürdüğünü söylemesi *gerekiyordu* ona. Bunun ona vereceği dayanılmaz acı aklına geldikçe, bu düşünceyi içinden çıkarıp atmak istiyormuş gibi kollarını sallıyordu. Katerina İvanovna'nın odasından çıkarken içinden "Bakalım şimdi ne diyeceksiniz Sofiya İvanovna!" diye haykırmasının nedeni buydu işte. O anda, duygulu bir canlılık vardı üzerinde kuşkusuz, biraz önce Lujin'i yerle bir etmesinin coşkusu da hâlâ üzerindeydi... Ama şimdi tuhaf bir şey olmuştu ona. Kapernaumov'un evine geldiğinde bir bitkinlik, korku çöktü üzerine. Kapıda dalgın, durup tuhaf bir soru sordu kendine: "Lizaveta'yı kimin öldürdüğünü söylemek zorunda mıyım ona?" Yadırgamıştı bu soruyu. Çünkü o anda hissetmişti, bunu değil söylememesinin, dahası kısa bir süre için bile olsa ertelemesinin de olanaksız olduğunu. Ama bunun niçin olanaksız olduğunu henüz bilmiyordu. Yalnızca *hissediyordu* bunu, o kadar. Bu zorunluluk karşısında ona acı veren güçsüzlüğü de handiyse bitiriyordu onu. Artık daha düşünmemek, acı çekmemek için çabucak açtı kapıyı, eşikte durup Sonya'ya baktı. Dirseklerini küçük masaya dayamış, ellerini yüzüne kapamış, oturuyordu. Raskolnikov'u görünce, onu bekliyormuş gibi hemen ayağa kalktı, karşılamak için yürüdü. Odanın ortasında buluştuklarında çabuk çabuk konuşarak,

– Siz olmasaydınız ne yapardım?! dedi.

Raskolnikov'a bunu bir an önce söylemek için onu sabırsızlıkla beklediği belliydi.

Raskolnikov masaya yürüdü, biraz önce Sonya'nın kalktığı sandalyeye oturdu. Sonya dün olduğu gibi gene iki adım önünde ayakta duruyordu.

– Evet Sonya? diye başladı Raskolnikov. (Ama o anda hissetmişti sesinin titrediğini.) Gördüğünüz gibi, her şey "insanın toplumsal durumuna, yerleşmiş alışkanlıklara" bağlı. Orada anladınız mı bunu?

Derin bir acı anlatımı vardı Sonya'nın yüzünde. Raskolnikov'un sözünü kesti:

– Ne olur, dünkü gibi konuşmayın benimle! Yalvarırım başlamayın gene. Bu kadar acı yeter bana... (Bu siteminin belki de Raskolnikov'un hoşuna gitmemiş olabileceğinden korktuğu için, hemen gülümsedi.) Aptallık edip hemen ayrıldım oradan. Benden sonra neler oldu? Kalkıp oraya geri dönmeyi düşünüyordum ama... siz gelecektiniz...

Raskolnikov, Amaliya İvanovna'nın onları evinden kovduğunu, Katerina İvanovna'nın "adalet aramak" için koşarak bir yerlere gittiğini anlattı.

– Tanrım! diye haykırdı Sonya. Hemen oraya gitmeliyiz...

Mantosunu kaptı. Raskolnikov sinirli,

– Hep aynı şey! diye haykırdı. Aklınız fikriniz onlarda! Biraz oturun şuraya!

– Ya... Katerina İvanovna ne olacak?

– Sanırım sizi unutmayacaktır. (Canı sıkılmış gibi ekledi Raskolnikov:) Evden çıktığına göre, size gelecektir. Gelir de sizi evde bulamazsa iyi olmaz...

Ona acı veren bir huzursuzluk içinde sandalyeye çöktü Sonya. Raskolnikov önüne, yere bakıyordu. Susuyordu. Bir şeyler düşündüğü belliydi. Başını kaldırıp Sonya'ya bakmadan,

– Tutalım ki şimdi istemedi Lujin... diye başladı. Ama isteseydi... ya da herhangi bir nedenle bu onun işine gelseydi... Lebezyatnikov ile ben de olmasaydık... kolaylıkla hapse attırabilirdi sizi! Öyle değil mi?

Bitkin bir sesle mırıldandı Sonya:

– Evet! (Dalgın, endişeli, yineledi:) Evet!

– Aslında ben gerçekten de bulunmayabilirdim orada. Lebezyatnikov'a gelince, o da rastlantı sonucu oradaydı.

Sonya susuyordu.

– Hapse atılsaydınız ne olacaktı? Dün size söylediklerimi anımsıyor musunuz?

Gene karşılık vermedi Sonya. Susuyordu. Raskolnikov sürdürdü konuşmasını:

– Bir kez daha "Ah, böyle şeylerden söz etmeyin bana, susun!" diye bağıracaksınız sandım. (Gülümsedi Raskolnikov. Ne var ki, zorlama bir gülümseyişti bu. Aradan bir dakika geç-

tikten sonra sordu:) Ne o, hâlâ susuyor musunuz? Hadi, bir şeylerden söz etmemiz gerekmiyor mu? Lebezyatnikov'un söylediği şu "sorunu" nasıl çözebildiğinizi öğrenmeyi çok isterdim. (Ne söyleyeceğini şaşırmaya başlamıştı sanki.) Evet, çok ciddiyim... Düşünün bir kez Sonya, tutalım ki Lujin'in niyetinden haberiniz var... onun Katerina İvanovna'yı da, çocukları da, fazladan (kendinizi bir hiç saydığınız için *fazladan* diyorum) sizi de perişan etmek niyetinde olduğunu (kesin olarak) biliyorsunuz... Poleçka da... onun sonu da bu olacak çünkü... Evet... şimdi şöyle olsa: Birden her şeyi sizin vereceğiniz karara bıraksalar... Onların mı, yoksa Lujin'in mi hayatta kalacağına siz karar verecek olsanız... Lujin'in yaşamasına, iğrenç şeyler yapmayı sürdürmesine mi, Katerina İvanovna'nın ölmesine mi karar verirdiniz? Evet, hangisinin ölmesine karar verirdiniz? Size soruyorum bunu!

Sonya huzursuz bakışını Raskolnikov'un yüzüne dikti. Ona uzaktan bir şeyleri çağrıştıran bu kararsız konuşmada çok değişik bir anlam vardı sanki. Raskolnikov'un gözlerinin içine bakarak,

– Bana böyle bir şeyler soracağınız içime doğmuştu! dedi.

– Pekâlâ, öyle olsun... Ama söyleyin lütfen, kararınız ne olurdu?

Sonya nefret dolu bir sesle,

– Olmayacak şeyleri ne diye soruyorsunuz? dedi.

– Demek Lujin yaşasın, iğrenç şeyler yapmayı sürdürsün ha? Bu kararı vermeye yetmedi yürekliliğiniz, değil mi?

– Tanrı'nın işine karışamam ben!.. Sorulmaması gereken soruları niçin soruyorsunuz insana? Böyle anlamsız şeyleri sormanın ne gereği var? Bu nasıl benim kararıma bağlı olacakmış? Kimin yaşayacağına, kimin öleceğine karar vermek için yargıç olarak kim atadı ki beni?

Raskolnikov canı sıkkın, söylendi:

– Bu işe Tanrı'yı karıştıracak olursan yapacak bir şeyin kalmaz...

Sonya, bir yeri acıyormuş gibi,

– Benden ne istediğinizi açıkça söyler misiniz? dedi. Anladı-

ğım kadarıyla, gene bir yerlere götürmeye çalışıyorsunuz sözü... Bana işkence etmek için mi geldiniz buraya?..

Artık kendini tutamamıştı Sonya, birden hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamıştı. Raskolnikov acıyarak bakıyordu ona. Aradan beş dakika geçti. Sonunda sessizliği bozan Raskolnikov oldu. Alçak sesle,

– Evet, haklısın Sonya, dedi. (Yüz anlatımı birden değişmişti. Biraz önceki yapmacık küstah, güçsüz saldırgan tavrı kaybolup gitmişti. Sesi bile zayıflamıştı sanki.) Buraya özür dilemek için gelmeyeceğimi dün söylemiştim sana. Oysa sanki özür dileyerek başladım sözüme... Lujin üzerine, bir de Tanrı üzerine söylediklerim için bağışla beni Sonya... Özür diliyorum senden...

Gülümsemek istedi Raskolnikov. Ama bu soluk gülümsemesinde güçsüz, henüz sonuçlanmamış bir şey vardı. Başını önüne eğdi, ellerini yüzüne kapadı.

Birden Sonya'ya karşı tuhaf, acımasız bir nefret dolmuştu yüreğine. Bu duyguya şaşmıştı. Ondan korkmuş gibi kaldırdı başını birden, dikkatli dikkatli bakmaya başladı Sonya'nın yüzüne. Sonya da huzursuz, acıtırcasına yakın bir ilgiyle bakıyordu ona. Sevgi vardı onun bu bakışında. Raskolnikov'un içindeki nefret hayal gibi kaybolup gitmişti bir anda. Hayır, beklediği bu değildi. Yanılmıştı duygularında. Yalnızca, *o dakikanın* geldiğini hissediyordu.

Gene ellerini yüzüne kapadı Raskolnikov, başını önüne eğdi. Birden çarşaf gibi bembeyaz kesildi yüzü. Sandalyeden kalktı, Sonya'nın yüzüne baktı, bir şey söylemeden, ne yaptığının farkında değilmiş gibi, geçip Sonya'nın yatağına oturdu.

O andaki duygusu, yaşlı kadının arkasında durmuş, ilmikten baltayı çıkarmış, "bir an gecikmek olmaz" diye düşündüğü o andaki duygusuna korkunç derecede benziyordu.

Onu böyle görünce büyük bir korkuya kapılmıştı Sonya.

– Neyiniz var? diye sordu.

Konuşamıyordu Raskolnikov. *Açıklamanın* hiç de, hiç de böyle zor olacağını düşünmemişti. Kendisine neler olduğunu da anlayamıyordu. Sonya usulca onun yanına gitti, yatağa,

onun yanına oturdu. Gözlerini ondan ayırmadan beklemeye başladı. Yüreği duracakmış gibi çarpıyordu. Dayanılmaz bir andı bu. Raskolnikov ölü beyazı yüzünü Sonya'ya döndü. Bir şey söylemek istiyormuş gibi hafiften titriyordu dudakları. Bir dehşet düştü Sonya'nın yüreğine. Raskolnikov'dan biraz geri çekilip yineledi:

– Neyiniz var?

Raskolnikov kendinde değilmiş, sayıklıyormuş gibi,

– Bir şey yok Sonya, diye mırıldandı. Önemsiz bir şey... Evet, düşünecek olursan, gerçekten de saçma bir şey. (Birden başını kaldırıp Sonya'nın yüzüne baktı.) Niçin buraya geldim ki sanki, sizi üzüp duruyorum! Gerçekten de, niçin? Sonya hep bu soruyu soruyorum kendime işte...

On beş dakika önce gerçekten de soruyordu kendine belki bu soruyu. Ama şimdi aşırı derecede bitkin, ne dediğini bilmeden, tüm bedeninde güçlü bir titreme hissederek mırıldanmıştı bu soruyu.

Sonya onun yüzüne derin bir acıma duygusuyla bakarak,

– Ah, çok acı çekiyorsunuz, diye mırıldandı.

– Hepsi saçma Sonya... Bak ne diyeceğim sana... (İki saniye süren ölgün, bitkin bir gülümseme dolaştı dudaklarında nedense.) Dün sana bir şey söylemek istiyordum, anımsıyor musun?

Endişeli bir bekleyiş içindeydi Sonya. Raskolnikov sürdürdü konuşmasını:

– Biliyorsun, dün buradan çıkarken belki de bir daha görüşemeyeceğimizi, ama bugün gelirsem, Lizaveta'yı kimin... öldürdüğünü sana açıklayacağımı söylemiştim.

Birden zangır zangır titremeye başlamıştı Sonya.

– İşte geldim, açıklayacağım şimdi sana...

Sonya güçlükle mırıldandı:

– Evet... gerçekten de dün... (Birden aklına gelmiş gibi, çabuk çabuk konuşarak sordu:) Nereden biliyorsunuz onu kimin öldürdüğünü?

Güçlükle soluk alıyordu Sonya. Yüzü bembeyazdı.

– Biliyorum işte, diye karşılık verdi Raskolnikov.

Sonya bir süre bir şey söylemedi. Sonra ürkek, sordu:

– Buldular mı yoksa *katili*?

– Hayır, bulmadılar.

Sonya gene bir dakika kadar sessiz durduktan sonra, gene güç duyulur bir sesle,

– Öyleyse nereden biliyorsunuz *bunu*? diye sordu.

Raskolnikov Sonya'ya döndü, gözlerinin içine uzun uzun baktıktan sonra, dudaklarında gene o ölgün, bitkin gülümseme,

– Tahmin et, diye mırıldandı.

Sonya'nın bedeninde çarpıntıya benzer bir titreme dolaştı. Bir çocuk gibi gülümseyerek fısıldadı:

– Evet siz... beni... niçin böyle... korkutuyorsunuz beni?

– Demek ki *onunla* yakın arkadaştın... diye sürdürdü konuşmasını Raskolnikov. (Gözlerini Sonya'nın yüzünden ayırmaya gücü yokmuş gibi bakıyordu ona.) Lizaveta'yı o öldürdü... Aslında öldürmek istememişti... istemeden... öldürdü onu... Yaşlı kadını öldürmek için gitmişti oraya... Lizaveta'nın evde olmadığı bir sırada... Birden Lizaveta girdi içeri... İstemeye istemeye onu da öldürdü.

Korkunç bir dakika daha geçti aradan. İkisi de birbirinin yüzüne bakıyordu. Raskolnikov, kendini çan kulesinden aşağı atan bir insanın o andaki duygusuyla birden sordu:

– Hâlâ anlayamadın mı?

Güç duyulur bir sesle fısıldadı Sonya:

– Hayır...

– İyice bak bakalım yüzüme...

Raskolnikov bunu söyler söylemez gene o eski, bildik, buz gibi duygu doldurmuştu yüreğini. Sonya'nın yüzüne baktı, birden onun yüzünde Lizaveta'nın yüzünü görür gibi oldu. Elinde balta, ona doğru yürürken Lizaveta'nın, kollarını öne uzatıp, geri geri duvara doğru çekilirken yüzündeki anlatımı çok iyi anımsıyordu. Küçük çocukların ansızın bir şeyden korktuklarında, korktukları şeye gözlerini dikip dehşet içinde baktıkları, küçücük kollarını öne uzatıp geri geri çekilerek ağlamaya hazırlandıkları anda yüzlerindeki anlatımın aynısıydı o anda Lizaveta'nın yüzündeki anlatım. Şimdi aynı şeyi Sonya yapmıştı: O da öyle bitik, gözlerinde öyle bir korkuyla bak-

mıştı Raskolnikov'un yüzüne, sonra birden sol kolunu öne uzatıp parmaklarının ucuyla hafiften dokunmuştu Raskolnikov'un göğsüne, kıpırtısız bakışını onun yüzünden ayırmadan yavaş yavaş ayağa kalkmış, geri geri çekilmişti. Sonya'nın korkusu bir an Raskolnikov'a da geçmişti. Aynı korku onun yüzünde de belirmişti. O da hemen hemen aynı çocuksu gülümsemeyle bakmaya başlamıştı Sonya'nın yüzüne. Sonra,

– Anlayamadın mı? diye fısıldamıştı.

Korkunç bir çığlık koptu Sonya'nın göğsünden:

– Aman Tanrım!

Yüzükoyun yatağa attı kendini. Bir dakika sonra yattığı yerden aceleyle doğruldu, hemen Raskolnikov'a yaklaştı, iki elini eline alıp, ince parmaklarının arasında bir mengene gibi var gücüyle sıktı. Bakışı Raskolnikov'un yüzüne yapışıkmış gibi, gözlerini ayırmadan yüzüne bakmaya başladı gene. Bu son yılgın bakışıyla Raskolnikov'un yüzünde kendisi için hiç değilse son bir umut ışığı görmek, yakalamak istiyordu sanki. Ama yoktu orada böyle bir şey... En küçük bir kuşku kalmamıştı içinde. *Öyleydi* durum! Sonya daha sonraları bile, o anı düşündüğünde hem tuhaf, hem inanılmaz geliyordu ona bu: Artık bir kuşkuya yer kalmadığını *birdenbire* nasıl anlamıştı? Öyle ya, sözgelimi, o anda buna benzer bir şey hissettiğini söyleyemezdi. Oysa Raskolnikov şimdi ona bunu söylediğinde, birden *bunu* kendisi de daha önce sezinliyordu gibi gelmişti Sonya'ya.

Raskolnikov acı dolu bir sesle, yalvarırcasına,

– Yeter Sonya, yeter! dedi. İşkence etme bana!

Sonya'ya bunu hiç de, hiç de böyle söylemeyi düşünmemişti, ama *böyle* çıkmıştı ağzından.

Ne yaptığını bilmiyormuş gibi fırladı yerinden Sonya, elini kolunu sallayarak odanın ortasına kadar yürüdü... sonra aceleyle geri dönüp, Raskolnikov'un yanına, omzu omzuna değecek kadar yakınına oturdu. Bir yerine bir şey saplanmış gibi irkildi birden, bir çığlık attı, bunu neden yaptığını bilmeden, birden Raskolnikov'un önünde yere diz çöktü. Umutsuz, çaresiz, üzgün,

– Ne yaptınız kendinize öyle? diye mırıldandı.

Sonra birden ayağa fırladı, Raskolnikov'un boynuna sarıldı, kollarının arasında sıktı onu, sıktı...

Raskolnikov kurtardı kendini onun kollarının arasından, biraz geri çekilip acı dolu, kederli bir bakışla baktı yüzüne.

– Ne tuhaf bir kızsın sen Sonya... Sana *bunu* söylediğim anda sarılıp öpüyorsun beni. Aklın başında değil galiba...

Raskolnikov'un dediğini duymamıştı bile Sonya. Üzüntüden kendinde değilmiş gibi,

– Dünyanın en mutsuz insanısın sen, dünyanın en mutsuz insanı! diye haykırdı.

Sinir krizi gelmiş gibi hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlamıştı.

Uzun zamandır unuttuğu bir duygu sel gibi dolmuştu Raskolnikov'un içine. Bir anda yumuşamıştı yüreği. Tutmaya çalışmadı kendini: İki damla yaş takıldı kaldı kirpiklerinde. İçinde çok küçük de olsa, bir umutla baktı Sonya'ya,

– Beni bırakmayacaksın, değil mi Sonya?

– Hayır, hayır! diye haykırdı Sonya. Hiçbir zaman, hiçbir yerde, asla! Nereye gidersen ben de seninle geleceğim, hep senin yanında olacağım!.. Ah Tanrım!.. Ah, ne şanssız bir insanım ben!.. Niçin, niçin daha önce tanımadım seni? Niçin daha önce gelmedin bana? Of Tanrım!

– Geldim işte.

– Ama şimdi... Of, ne yapabiliriz şimdi?.. (Kendinde değilmiş gibi) Birlikte, birlikte! diye yineleyerek Raskolnikov'un boynuna sarıldı gene. Sibirya'ya birlikte gideceğiz!

O anda bir şey dürtmüştü sanki Raskolnikov'u, gene o nefret dolu, handiyse küstah gülümseme belirmişti dudaklarında.

– Belki de Sibirya'ya gitmeyeceğim Sonya, dedi. Gitmek de istemiyorum.

Sonya birden başını çevirip baktı ona. Mutsuz bir insana ilk anda duyduğu güçlü acıma duygusundan sonra, cinayetin korkunç düşüncesi çarpmıştı onu gene. Raskolnikov'un değişen ses tonunda bir katili duymuştu ansızın. Şaşkın şaşkın Raskolnikov'un yüzüne bakıyordu. Henüz bir şey bilmiyordu: Niçin, nasıl, ne amaçla yapmıştı bunu Raskolnikov? Birden dolmuştu içine bu sorular. Hâlâ inanamıyordu: "Hayır, katil

olamaz o! Katil olamaz! Olabilir mi böyle bir şey?"

Hâlâ kendine gelememiş gibi, büyük bir şaşkınlık içinde mırıldandı:

– Ne oluyor! Neredeyim ben! *Sizin gibi*... bir insan nasıl yapabilir bunu?.. Niçin yaptınız?

Raskolnikov bitkin, dahası çok üzgün, karşılık verdi:

– Niçin olacak, paralarını almak için. Yeter artık Sonya!

Sonya sersemlemiş gibiydi. Birden yükseltti sesini.

– Karnın açtı! Ya da, sen... annene yardım etmek için yaptın bunu, değil mi? Söyle, öyle, değil mi?

Yüzünü öte yana çevirdi Raskolnikov, başını önüne eğdi.

– Hayır Sonya, hayır! Karnım o kadar aç değildi... Gerçekten yardım etmek istiyordum anneme, ama... bu da çok doğru değil... Ne olur, işkence etme bana artık Sonya!

Şaşkınlık içinde ellerini birbirine vurdu Sonya.

– Gerçek olabilir mi bütün bunlar! Tanrım, ne biçim bir gerçek bu! Kim inanabilir buna?.. Elindekini avucundakini başkalarına veren birisinin para için cinayet işleyebileceğine kim inanabilir? A!.. (Birden yükseltmişti sesini.) A!.. Katerina Ivanovna'ya verdiğiniz... o para... o para mı yoksa? Tanrım, oradan aldığınız parayı mı yoksa...

Raskolnikov aceleyle kesti Sonya'nın sözünü:

– Hayır Sonya, için rahat olsun, o paradan değildi... Katerina Ivanovna'ya verdiğim parayı annem bir tüccar aracılığıyla yollamıştı bana. Hastaydım o ara, aldığım gün de Katerina Ivanovna'ya verdim... Razumihin biliyor... Benim adıma o aldı parayı... Katerina Ivanovna'ya verdiğim para benimdi, kendi paramdı...

Sonya şaşkın, dinliyordu onu, söylediklerinden bir anlam çıkarmak için zorluyordu kendini. Raskolnikov alçak sesle, dalgın, sürdürdü konuşmasını:

– *O paralara* gelince... doğrusunu istersen, orada para falan var mı, onu bile bilmiyorum. Kadının boynunda asılı güderi para kesesini çekip almıştım... içi dolu, kabarık bir para kesesiydi... içine bile bakmadım. Zamanım olmadı çünkü... Ayrıca birtakım incik boncuk vardı... Ertesi gün hepsini V..... Soka-

ğı'nda tanımadığım bilmediğim bir avluda bir taşın altına sakladım... Şu anda hepsi orada...

Büyük bir dikkatle dinliyordu onu Sonya. Son bir umut deyip,

– Peki ama niçin o zaman... paraları almadıysanız, öyle diyorsunuz, çünkü...

Gene derin düşüncelere dalmış gibi mırıldandı Raskolnikov:

– Bilmiyorum... O paraları alıp almayacağıma karar vermedim henüz... (Birden kendine gelmiş gibi çabucak, sevgiyle gülümsedi.) Amma da saçmaladım ha!... Öyle değil mi Sonya?

Sonya bir an "Sakın deli olmasın?" diye geçirecek oldu içinden. Ama bu düşünceyi hemen kovdu kafasından: Hayır, başka bir şey söz konusuydu burada. Hiçbir şey anlayamıyordu Sonya, hiçbir şey!

Raskolnikov birden coşmuş gibi,

– Bak ne diyeceğim sana Sonya! dedi. Bak ne diyeceğim sana! (Sonya'nın gözlerinin içine esrarlı bir biçimde, içtenlikle bakıyor, her sözcüğün üzerine basa basa konuşuyordu.) Beni dinle: Karnım aç olduğu için o cinayeti işlemiş olsaydım şu anda... *mutlu* olurdum! Bunu bilmeni isterim! (Bir an sustuktan sonra umutsuzca yükseltti sesini:) Ama sana ne bundan, sana ne! Yaptığımın çok kötü bir şey olduğunu itiraf edecek olsam seni ne ilgilendirecek bu! Bana karşı kazanmış olacağın bu aptalca zaferi ne yapacaksın? Ah Sonya, ben bunun için mi gelmiştim sana!

Sonya gene bir şey söyleyecek oldu, ama söylemedi. Susuyordu.

– Dün benimle gelmeni istemiştim. Başka kimsem yok çünkü.

Ürkek ürkek sordu Sonya:

– Nereye gelmemi istemiştin?

Gene acı acı gülümsedi Raskolnikov.

– Hemen korkma... hırsızlık yapmaya, adam öldürmeye değil... Seninle ben birbirimize hiç benzemiyoruz... Biliyor musun Sonya, dün seni *nereye* çağırdığımı ancak şimdi anlıyorum. İnan dün seni çağırırken nereye çağırdığımı kendim de bilmiyordum. Bir şey için çağırmıştım seni, şimdi de bir şey için geldim buraya: Beni bırakmaman için... Bırakmayacaksın beni değil mi Sonya?

Raskolnikov'un elini sıktı Sonya.

Aradan bir dakika geçtikten sonra Raskolnikov içinde sonsuz bir acıyla, umutsuzca haykırdı:

– Niçin, niçin söyledim sana bunu, niçin! Görüyorum Sonya, benden bir açıklama bekliyorsun, karşımda oturmuş, sana ne söyleyeceğimi bekliyorsun. Anlatsam bile bir şey anlayamayacaksın Sonya, yalnızca acı çekmene yarayacak bu... Hem de benim yüzümden! Bak, ağlıyorsun gene, sarılıyorsun bana. Peki ama niçin kucaklıyorsun beni? Yaptığımın ağırlığı altında ezildiğim, onu kaldıramadığım için biraz da sen acı çekesin diye mi anlattım bunu sana sanıyorsun? Bunun için mi geldim buraya sanıyorsun? "Biraz da sen acı çek, ben hafifleyeceğim o zaman!" Öyle mi? Böyle aşağılık bir adamı sevebilir misin Sonya?

– Sen de acı çekmiyor musun sanki? diye haykırdı Sonya.

Gene o duygu sel gibi doldu Raskolnikov'un içine, gene yumuşadı yüreği.

– Şunu unutma Sonya, çok acımasız bir yüreğim vardır benim: Çok şeyi açıklar bu. Biraz da acımasız olduğum için geldim sana. Benim gibi olup da gelmeyecekler de vardır. Ama yüreksizin... aşağılığın biriyim ben! Ama... neyse! Sorun bu değil şimdi... Konuşmam gerek seninle, ama bir türlü giremiyorum konuya...

Durdu, düşüncelere daldı. Sonra gene yüksek sesle,

– Evet... Birbirimize benzemiyoruz biz... diye başladı. Birbirimizin dengi değiliz! Hem ne diye geldim ki ben buraya! Asla bağışlamayacağım kendimi sana geldiğim için!

– Hayır, hayır! İyi ettin geldiğine! diye bağırdı Sonya. Öğrenmem iyi oldu! Çok çok iyi oldu!

Acıyarak baktı ona Raskolnikov. Düşünüp kararını vermiş gibi,

– Gerçekten de ne var ki bunda! dedi. Olan oldu artık! Şöyle ki: Bir Napoléon olmak istedim, bunun için öldürdüm... Şimdi anladın mı?

Sonya saf saf, ürkek,

– Hayır, diye fısıldadı. (Israrlı, yalvarmaya başladı:) Ama... anlat sen, anlat! Anlarım ben, *kendiliğimden* anlarım her şeyi!

– Anlayacak mısın? Pekâlâ, bakalım...

Sustu Raskolnikov, uzun süre düşündü.

– Sorun şu diye başladı. Bir gün şöyle sordum kendime: Sözgelimi, benim yerimde Napoléon olsaydı, mesleğine başlamak için önünde ne Toulon bulunsaydı ne Mısır ne de Mont Blanc Geçidi... ama bütün bu güzel, anıtsal şeylerin yerinde düpedüz gülünç bir kocakarı, üstelik öldürülüp sandığındaki paralarının alınması gereken (anlıyorsun ya, mesleği için...) tefeci bir kocakarı olsaydı, yolunu kesseydi, başka bir çıkış yolu da olmasaydı, ne karar verirdi Napoléon? Bunun anıtsal bir şey olmadığını, ayrıca... günah olduğunu düşünüp tiksinir miydi bunu yapmaktan? Sana açıkça söyleyeyim, bu "sorun" üzerine çok kafa patlattım ben. Öyle ki, sonunda (nasılsa birden) Napoléon'un bundan değil tiksinti duymak, bunun anıtsal bir şey olmadığını aklının ucundan bile geçirmeyeceğine... burada tiksinecek en küçük bir şeyin olmadığına karar vereceğini anlayınca kendimden çok utandım. Başka bir çıkış yolu olmasaydı soluk almasına fırsat vermeden bitirirdi kocakarının işini Napoléon, bir an bile düşünmezdi... İşte ben de... hiç düşünmeden... öldürdüm... onun yapacağı şeyi yaptım yani... Tıpkı onun yapması gereken şeyi yaptım! Gülüyor musun? Evet Sonya, burada en gülünç olan da olayın tıpkı öyle gerçekleşmiş olmasıdır...

Oysa hiç de güldüğü yoktu Sonya'nın. Güç duyulan bir sesle, daha da ürkek,

– İyisi mi doğrudan anlatın siz bana bunu... örnek vermeden, dedi.

Raskolnikov, Sonya'ya döndü üzgün, baktı ona, sonra iki elini tuttu.

– Gene haklısın Sonya! Hepsi saçma bunların, saçma sapan şeyler! Bak ne diyeceğim sana: Biliyorsun, annemin elinde avucunda yok. Bir rastlantı sonucu öğrenim görebildi kız kardeşim, mürebbiye olarak onun bunun evinde sürünmekten başka yapabildiği bir şey yok... Tüm umutlarını bana bağlamışlardı. Ben de okuyordum, ama parasızlık yüzünden üniversiteden bir süre için ayrılmak zorunda kaldım. Ayrılmayıp öğrenimimi sürdürebilseydim bile ancak on, ya da on iki yıl son-

ra (o da her şey yolunda gitse) olsa olsa, yıllık maaşı bin ruble olan bir öğretmen, ya da bir memur olmayı umabilirdim... (Söyleyeceklerini ezberlemiş gibi konuşuyordu.) O zamana kadar annem sıkıntılar, üzüntüler içinde eriyip giderdi. Gene huzura eriştirememiş olurdum onu. Kız kardeşime gelince, onun durumu daha da kötü olurdu!.. Peki ama niçin bir ömür boyu katlanacaktım bunlara? Niçin annemi getirmeyecektim aklıma? Kız kardeşimin uğrayacağı hakaretleri niçin boynumu büküp sineye çekecektim? Niçin? Onları toprağa verdikten sonra yenilerini edinmek... evlenip çoluk çocuk sahibi olmak, bu kez de onları yoksulluk içinde yaşatmak için mi? Böyle işte... Kocakarının parasını alıp, annemi sıkıntıya sokmadan bu parayla üniversite öğrenimimi tamamlayacak, üniversiteyi bitirdikten sonra da yaşam yolunda ilk adımlarımı gene bu parayla atacaktım... Böylece kendime sağlam bir meslek edinecektim. Mutlu bir yaşamım olacaktı... Evet... hepsi bu kadar işte... Anlayacağın, ben öldürdüm o yaşlı kadını, hiç de iyi bir şey yapmadım kuşkusuz... Neyse, bu kadarı yeter!

Güçlükle getirmişti sözünün sonunu. Başını önüne eğdi.

Sonya çok üzgün,

– Hayır, doğru değil bu... dedi. Doğru değil! Olacak şey mi bu? Hayır, hayır, doğru değil...

– Sen de görüyorsun öyle olmadığını!.. Oysa bütün içtenliğimle anlattım sana gerçeği!

– Nasıl bir gerçekmiş bu? Ah, Tanrım!

– Ben yalnızca bir biti öldürdüm Sonya... kimseye bir yararı olmayan iğrenç, zararlı bir biti...

– Ama insan olan bir biti!

Raskolnikov tuhaf tuhaf baktı Sonya'nın yüzüne.

– Evet, biliyorum, gerçek bir bit değildi... Zaten yalan söyledim ben sana Sonya... Ta baştan beri yalan söylüyorum... Demek istediğim o değildi. Doğru söylüyorsun. Burada bambaşka nedenler söz konusu, büsbütün bambaşka nedenler!.. Daha önce hiç kimseye açmadım ben bunu Sonya... Şu anda başım öyle zonkluyor ki...

Sıtma nöbetine tutulmuş gibi çakmak çakmaktı gözleri. Sa-

yıklamaya başlamıştı sanki. Huzursuz bir gülümseme dolaşıyordu dudaklarında. Heyecanlı ruhsal durumunun arasından korkunç bir bitkinlik gösteriyordu kendini. Onun ne büyük acılar içinde kıvrandığının farkındaydı Sonya. Onun da başı dönmeye başlamıştı. Ne dediği doğru dürüst anlaşılmıyordu. Şöyle söylüyordu sanki: "Ama nasıl olur! Nasıl! Aman Tanrım!" Umutsuzluk içinde ellerini ovuşturuyordu Sonya.

Raskolnikov, düşüncelerindeki ani değişiklik onu çarpmış, yeniden heyecanlandırmış gibi birden başını kaldırdı gene.

– Hayır Sonya! diye başladı. Öyle değil! Öyle değil! İyisi mi... Tut ki (evet! böylesi çok daha iyi!) tut ki, bencil, kıskanç, kötü, aşağılık, kinci, eh... sonra belki de deli biriyim ben. (Varsın hepsi birden olayım! Deliliğimden daha önce de söz edenler olmuştu zaten, biliyorum!) Parasızlık yüzünden üniversiteden ayrılmak zorunda kaldığımı demin anlatmıştım sana. Ama biliyor musun, isteseydim ayrılmayabilirdim de belki. Öğrenimimi sürdürebilmem için gereken parayı annem yollayabilirdi bana. Ayakkabı, giysi, yemek paramı da kendim kazanabilirdim. Evet, kazanabilirdim! Ders verebileceğim çok öğrenci vardı. Elli kapik öneriyorlardı bana... Razumihin çalışarak okuyor! Ben kızdım, çalışmak istemedim. Evet *kızdım* (tam yerinde bir sözcük bu!) Örümcek gibi köşeme çekildim... Dün geldin bana, gördün hücremi... Biliyor musun Sonya, alçak tavanlar, dar odalar insanın aklını da ruhunu da daraltıyorlar! Ah, ne çok nefret ediyordum o küçük odadan! Ama gene de çıkmak istemiyordum oradan! Özellikle çıkmak istemiyordum! Günlerce dışarı çıkmıyordum, çalışmak istemiyordum, yemek bile yemiyordum, hep yatıyordum... Nastasya bir şeyler getirirse ucundan birazcık yiyordum, getirmezse bütün gün aç duruyordum. İnadıma, öfkemden yemek getirmesini söylemiyordum! Geceleri ışık olmuyordu odamda. Karanlıkta yatıyordum. Mum almak için bile çalışmak istemiyordum. Okumam gerekti, ama kitaplarımı satmıştım. Masamın üzerindeki notlarımın, kâğıtlarımın üzerinde ise şu anda bir parmak toz var. Yatmaktan, düşünmekten başka bir şey yapmak gelmiyordu içimden. Hep düşünüyordum... Birtakım düşler görüyordum. Değişik, tuhaf

düşler... Bunların nasıl düşler olduğunu anlatmaya değmez! İşte o aralar hayaller de görmeye başladım... Hayır, öyle değil! Gene öyle konuşmaya başladım! Biliyor musun, o sıralar hep soruyordum kendime: Niçin böylesine aptalım ben? Başkaları aptalsa, ben de bunu görüyorsam, onların aptal olduklarını biliyorsam niçin kendim akıllı olmak istemiyorum? Sonra anladım ki, Sonya, herkesin akıllı olmasını beklemeye kalkarsam bu çok uzun sürecek... Sonra gene anladım ki, asla gerçekleşemeyecek bir şeydir bu, insanlar değişemeyeceklerdir, kimse de değiştiremeyecektir onları, bunun için çaba harcamaya değmez... Evet, böyle işte! Bir doğa yasasıdır bu... Yasa, Sonya, doğa yasası! Öyle işte!.. Şimdi şunu biliyorum Sonya, akılca da ruhça da kim sağlamsa, güçlüyse, insanlara o hükmedecektir. Kim daha yürekliyse, o haklıdır... Kim daha çok şeyi umursamıyorsa yasa koyucu o oluyor, gözü en pek olan herkesten haklı çıkıyor... Şimdiye dek böyle gelmiş, böyle gidecek! Ne var ki, körler göremezler bunu!

Raskolnikov anlatırken gerçi bakıyordu Sonya'ya ama, söylediklerini onun anlayıp anlamadığını umursadığı yoktu artık. Tüm bedeni sıtma nöbeti gelmiş gibi titriyordu. Kapkaranlık bir coşkuya kapılmıştı. (Gerçekten de uzun süredir kimseyle konuşmamıştı!) Bu karanlık düşüncelerin onda bir inanca, bir yasaya dönüştüğünü anlıyordu Sonya. Heyecanlı, sürdürüyordu konuşmasını Raskolnikov:

– O zaman anladım ki Sonya, iktidar ancak, onu eğilip almak yürekliliğini gösterenin olur. Yalnızca bir şey gerekli burada, yalnızca bir şey: Yüreklilik göstermek! O zaman bir düşünce doğdu kafamın içinde, ömrümde ilk kez oluyordu bu... Benden önce hiç kimsenin, hiçbir zaman aklına gelmemiş bir düşünce... Hiç kimsenin! Gün gibi apaydınlık anlamıştım birden, bütün bu saçmalıkların yanı başından gelip geçerken şimdiye dek hiç kimse onları kuyruklarından yakaladığı gibi cehennemin dibine fırlatmak yürekliliğini gösterememiştir, şimdi de göstermemektedir! İşte ben bu *yürekliliği göstermek* istedim, gidip öldürdüm... Yalnızca yürekli olmak istedim Sonya, neden bu işte!

Sonya ellerini çırparak haykırdı:

– Ah! susun! Susun! Tanrı'ya karşı suç işlediniz Tanrı cezalandırdı sizi, şeytanın eline bıraktı!..

– Sahi mi söylüyorsun Sonya, odamda karanlıkta sırtüstü yatmış, böyle şeyleri düşünürken şeytan çıkardı beni yoldan, demek! Öyle mi?

– Susun! Alay etmeyin! Günahtır! Bir şeyden haberiniz yok sizin! Hiçbir şeyden! Ah Tanrım! Anlamıyor! Hiçbir şeyi anlayamıyor!

– Sus Sonya, alay ettiğim falan yok benim! Beni baştan çıkaranın şeytan olduğunu biliyordum zaten! Sus Sonya, sus! (Karamsar bir tavırla, ısrarlı, yineliyordu.) Her şeyden haberim var benim! Her şeyi biliyorum! Karanlıkta odamda yatarken her şeyi tekrar tekrar düşündüm, fısıltıyla sordum kendime... En ince ayrıntısına varana dek her şeyi tekrar tekrar sordum, yanıtını da verdim! Her şeyi biliyorum Sonya! O zaman bu saçmalıklardan öylesine tiksindim ki, anlatamam! Her şeyi unutup yeni baştan başlamak istiyordum Sonya. Böyle şeylere kafa patlattığım için aptal olduğumu mu düşünüyorsun? Akıllı biri gibi gittim oraya, ama bu düşünceler dağıttı kafamı... Sözgelimi, kendime "iktidar sahibi olmaya" hakkımın olup olmadığını sorarken, böyle bir hakkımın olmadığını bilmediğimi mi sanıyorsun? Yoksa, insanın bir bit olup olmadığını sorarken, *benim için* onun bir bit olmadığını, oysa böyle bir şeyi aklının ucundan bile geçirmeyenler için, bunu kendi kendilerine sormayanlar için onun bir bit olduğunu bilmediğimi mi sanıyorsun?.. Onca gün Napoléon'un kendine böyle sorular sorup sormadığını düşündükten sonra, sonunda anladım benim bir Napoléon olmadığımı... Bu saçmalığın tüm ıstırabını çektim ben Sonya! Üzerimden silkip atmak istedim tümünü... Amacımı bir nedene bağlamadan, kendim için, yalnızca kendim için öldürmek istedim Sonya! Bu konuda kendime bile olsa, yalan söylemek istemiyordum! Anneme yardım için öldürmediğime gelince, saçma bir şey bu! Büyük paralar elde edip iktidarı ele geçirdikten sonra, insanlara iyilik etmek için de öldürmedim! Bu da saçma! Basbayağı öldürdüm işte! Ken-

dim için, yalnızca kendim için öldürdüm! Yoksa, insanlara yardım etmek, ya da yaşam boyu bir örümcek gibi köşeme sinip, herkesin ağıma düşmesini beklemek, düşenlerin kanını emmek... o anda hepsi birdi benim için... Hem o yaşlı kadını öldürdüğüm anda para değildi benim için en önemli olan, Sonya... Paradan çok daha başka bir şeydi... Şimdi çok iyi biliyorum bunun ne olduğunu. Anlamaya çalış beni, Sonya. Geçmişi bir kez daha yaşayacak olsam, sanırım bu cinayeti bir kez daha işlemezdim. Bir şeyi öğrenmem gerekiyordu çünkü. Başka bir şey yönetiyordu beni... Herkes gibi ben de bir bit miydim, yoksa bir insan mı, o anda öğrenmeliydim bunu, hemen o anda öğrenmeliydim... Sınırı aşacak gücüm var mıydı? Eğilip alabilir miydim iktidarı?.. Korkudan tir tir titreyen zavallı bir yaratık mıydım, yoksa *hakkım* var mıydı?..

Ellerini çırptı Sonya.

– Öldürmeye mi? Öldürme hakkınızın olup olmadığını mı öğrenmek istiyordunuz?

Raskolnikov canı sıkkın,

– Eh Sonya! diye haykırdı. (İtiraz edecek olmuştu, ama vazgeçmiş, bir şey söylememişti. Küçümser bir tavırla gülümsemişti yalnızca.) Sözümü kesme lütfen Sonya! Yalnızca şu kadarını söylemek istiyorum sana: O zamanlar şeytan istediği yana sürüklüyordu beni... Ama daha sonra bir şeyi, oraya gitmeye hakkımın olmadığını, çünkü benim de herkes gibi bir bit olduğumu anlattı bana... Alay etti benimle. Ben de kalkıp sana geldim! Kabul et konuğunu! Bir bit olmasaydım gelir miydim sana hiç? Beni dinle: O gün yaşlı kadının evine kendimi denemek için gidiyordum... Bunu bilmeni isterim!

– Ama öldürdünüz onu! Öldürdünüz!

– Peki ama nasıl öldürdüm? İnsanı öyle mi öldürürler? Öldürmek için giden biri öyle mi giderdi oraya? Oraya nasıl gittiğimi bir gün anlatırım sana... O yaşlı kadını öldürdüm mü ben yani? Hayır, kendimi öldürdüm, o yaşlı kadını değil! Bir anda kıydım canıma... O yaşlı kadını öldüren ise şeytandı, ben değil... (dehşetli bir keder içinde yükseltti sesini:) Bırak beni Sonya! Bırak beni!

Dirseklerini dizlerine dayayıp başını ellerinin arasına aldı, sıktı, sıktı.

Sonya'nın göğsünden acı bir çığlık koptu:

– Tanrım ne büyük bir ıstırap bu!

Raskolnikov başını kaldırıp, yüzü umutsuzlukla allak bullak, Sonya'ya bakarak sordu birden:

– Söyle, ne yapacağız şimdi?

Sonya aceleyle fırladı yerinden. O ana dek gözyaşı dolu gözleri birden parlamıştı.

– Ne mi yapacağız! diye haykırdı. Kalk! (Omzundan tutmuştu Raskolnikov'u. Şaşkın şaşkın onun yüzüne bakarak Raskolnikov da kalkmıştı.) Hemen şimdi sokağın başına, dört yol ağzına koş, yere kapan, önce, kirlettiğin toprağı öp, sonra dört bir yana dönüp yerlere kadar eğilerek bütün dünyayı selamla, yüksek sesle bağır, "Ben öldürdüm!" diye... O zaman Tanrı gene yaşamana izin verir. (Raskolnikov'un iki elini tutmuş, nöbet gelmiş gibi titreyerek var gücüyle sıkıyor, gözlerinin içine büyük bir heyecanla bakıyordu.) Gidecek misin? Gidecek misin? diye yineledi.

Onun bu beklenmedik heyecanı karşısında şaşırmıştı Raskolnikov, afallamıştı bile. Üzgün,

– Sibirya'ya gitmekten mi söz ediyorsun Sonya? diye sordu. Gidip teslim mi olayım yani?

– Acı çekmelisin, böylece günahlarının karşılığını ödemelisin... Senin için gerekli olan bu.

– Hayır Sonya, teslim olmayacağım!

– Peki, nasıl yaşayacaksın o zaman? diye haykırdı Sonya. Nasıl yaşayacaksın? Neyle yaşayacaksın? Bu yaptığından sonra olabilecek şey mi bu? Annenle nasıl konuşacaksın? (Ah, onların durumu ne olacak! Ne yapacaklar!) Ben de neler söylüyorum! Öyle ya, ayrıldın annenle kız kardeşinden! Evet, ayrıldın onlardan, terk ettin onları! (Haykırdı:) Tanrım! Kendi de biliyor bunları zaten! Yanında insanlar olmadan nasıl yaşayabilir bir insan! Nasıl yaşayabilir! Ne yapacaksın şimdi?

Raskolnikov alçak sesle,

– Çocuk olma Sonya, dedi. Onlara karşı ne suç işledim ki?

Niçin gidip teslim olayım? Ne diyeceğim onlara? Hepsi bir hayal bunların... Kendileri milyonlarca insanı öldürüyorlar, üstelik bunu bir erdem sayarak... Dolandırıcıdırlar onlar Sonya, aşağılık yaratıklardır!.. Gitmeyeceğim! (Acı acı gülümseyerek ekledi:) Hem gidip ne diyeceğim onlara: Kadını öldürdüğümü, ama paralarını almaya cesaret edemediğimi, bir taşın altına sakladığımı mı? O zaman alay edeceklerdir benimle, şöyle diyeceklerdir: "Paraları almadığın için salaksın! Hem korkak, hem aptal!" Anlamayacaklar beni Sonya, hiç anlamayacaklar! Bunu anlatmaya da değmezler zaten! Bu durumda niçin gideyim? Gitmeyeceğim. Çocuk olma Sonya...

Sonya, umutsuzca yalvarıyormuş gibi kollarını ona doğru uzatıp,

– Çok acı çekeceksin, çok acı çekeceksin! diye yineledi.

Raskolnikov, derin düşüncelere dalmış gibi, üzgün,

– Belki kendime iftira *bile* ettim, dedi. Belki bit değil, bir insanım *bile*, kendimi suçlamakta acele ettim... Savaşmayı bırakmayacağım...

Mağrur bir gülümseme dolaştı dudaklarında.

– Böyle bir acıyı taşıyacaksın içinde ha! Hem de bütün bir ömür, bütün bir ömür!

Raskolnikov dalgın, canı sıkkın,

– Alışırım... diye mırıldandı. (Bir dakika sustuktan sonra yeniden başladı:) Beni dinle Sonya... Ağlayıp sızlanmayı bırak artık. İşimize bakalım: Beni aradıklarını, yakalamaya çalıştıklarını sana söylemek için geldim buraya...

Korkuyla bağırdı Sonya:

– Aman Tanrım!

– Niçin öyle bağırdın Sonya? Hem Sibirya'ya gitmemi istiyorsun, hem gideceğim diye korkuyorsun! Ama şunu bilmeni isterim, teslim olmayacağım onlara... Savaşacağım... Bir şey yapamayacaklar bana... İşe yarar, gerçek deliller yok ellerinde çünkü... Bu sabah büyük bir tehlike atlattım, bir an her şey bitti sandım. Ama düzeldi durum artık. Ellerindeki bütün deliller öyle de olur, böyle de olur türünden. Yani delillerin tümünü beni suçsuz gösterecek biçime çevirebilirim. Anlıyor

musun beni Sonya, yapacağım da bunu! Nasıl yapacağımı biliyorum... Ama gene de sonunda içeri atacaklardır beni. Bir rastlantı olmasaydı bugün bile atarlardı belki. Sanırım *hâlâ* da atabilirler... Ama hiç önemi yok bunun Sonya: Atsalar bile çıkarım... Ellerinde kesin bir delil yok çünkü, olmayacak da, söz veriyorum sana Sonya. Olanlarla da uzun süre içeride tutamazlar beni... Eh, bu kadarı yeter... Sırf durumu bilesin diye anlattım sana bunları... Annemle kız kardeşime gelince, düşüncelerini değiştirmeye, onları korkutmayacak biçimde durumu onlara anlatmaya çalışacağım... Hepsi bu kadar işte Sonya... Ama sen de dikkatli ol... Ben içerideyken görmeye gelecek misin beni?

– Elbette geleceğim! Geleceğim!

Fırtınanın ıssız bir kıyıya attığı yapayalnız iki kişi gibi üzgün, bitkin, yan yana oturuyorlardı. Sonya'nın yüzüne bakıyordu Raskolnikov. Ne büyük bir sevgi vardı bu yüzde... Tuhaftır, sevildiği için birden canı sıkılmıştı Raskolnikov'un, üzülmüştü. Evet, tuhaf, korkunç bir duyguydu bu! Biraz önce buraya gelirken tüm umudunun, kurtuluşunun Sonya'da olduğunu hissediyordu. Acılarının hiç değilse birazını burada bırakacağını düşünüyordu. Gelgelelim, Sonya'nın yüreğinin bütünüyle ona yöneldiğini görünce eskisinden çok daha derin, sınırsız mutsuz olduğunu hissetmişti birden.

– Sonya, dedi, ben içerideyken iyisi mi görmeye gelme beni sen...

Bir yanıt vermedi Sonya. Ağlıyordu. Birkaç dakika geçti aradan.

Birden aklına gelmiş gibi, beklenmedik bir biçimde sordu Sonya:

– Haç var mı senin üzerinde?

Soruyu önce anlamamıştı Raskolnikov.

– Yok mu? Gerçekten yok mu üzerinde haç? Al şu servi ağacından haçı... Bende bir tane daha var... Bakırdan... Lizaveta'nınki... Lizaveta ile değiş tokuş etmiştik. O bana haçını vermişti, ben ona küçük tasvirimi. Ben Lizaveta'nınkini takarım artık, bu senin olsun. Al... Benimki bu! Benimkini sana veri-

yorum! (Haçı almaya razı etmeye çalışıyordu Raskolnikov'u.) Birlikte acı çekeceğimize göre, birlikte haç takalım!..

– Ver! dedi Raskolnikov.

Sonya'yı üzmek istemiyordu. Ama haçı almak için uzattığı elini birden geri çekti.

– Şimdi değil Sonya! dedi. (Sonya'yı yatıştırmak için ekledi:) Sonra alırsam daha iyi olacak.

Heyecanlanmıştı Sonya.

– Evet, evet! Öyle yaparsak daha iyi olur! Acı çekmeye giderken takarsın! Bana gelirsin, ben takarım onu boynuna. Birlikte dua eder, birlikte gideriz.

O anda biri üç kez vurmuştu kapıya. Çok tanıdık, kibar bir ses duyulmuştu:

– Sofiya Semyonovna, girebilir miyim?

Korku içinde kapıya koştu Sonya. Sarışın Bay Lebezyatnikov göründü kapıda.

V

Telaşlıydı Lebezyatnikov.

– Size geldim Sofiya Semyonovna... (Birden Raskolnikov'a döndü.) Bağışlayın... Sizi burada bulacağımı biliyordum. Yani aklıma kötü bir şey gelmedi de... öyle yani... ama nedense düşündüm ki... (Raskolnikov'u bırakıp birden gene Sonya'ya döndü.) Bizim orada işler kötü... Sanırım, Katerina İvanovna aklını yitirdi...

Bir çığlık attı Sonya. Lebezyatnikov anlatmayı sürdürdü:

– Yani hiç değilse, öyle anlaşılıyor. Bununla birlikte... Ne yapacağımızı şaşırdık doğrusu! Eve döndü... Bir yerlerden kovmuşlar onu anlaşılan... dövmüşler bile galiba... hiç değilse öyle gözüküyor... Semyon Zaharoviç'in amirine gitmiş, ama evinde bulamamış onu. Kendisi gibi bir generalin evinde yemekteymiş... Düşünebiliyor musunuz... doğru öteki generalin evine gitmiş, düşünebiliyor musunuz, tutturmuş orada, generali göreceğim, diye... dışarı gelsin, diyormuş, hem de sofradan kal-

kıp... Sonra ne olmuş, biliyor musunuz... Anlaşılacağı gibi, kovalamışlar onu. Ama Katerina İvanovna öyle anlatmıyor... sözde bağırıp çağırmış, eline geçen bir şeyi bile fırlatmış generale... Bunu yapmış da olabilir... ama anlayamadığım bir şey var, nasıl olmuş da tutuklamamışlar onu... Şimdi herkese, bu arada Amaliya İvanovna'ya da anlatıyor yaptıklarını. Ama ne dediği pek anlaşılmıyor. Bağırıp çağırıyor, dövünüp duruyor... Ah, evet, bir de, bağıra bağıra, artık kimsesi kalmadığına göre çocuklarını alıp sokağa çıkacağını, sokak çalgıcısı olacağını, çocuklara şarkı söyleterek sokak sokak dolaşacağını, dileneceğini, her gün generalin penceresinin dibine gideceğini söylüyor... "Memur bir babanın soylu çocuklarının sokaklarda nasıl dilendiklerini varsın görsün herkes," diyor! İkide bir dövüyor çocukları. Ağlıyorlar çocuklar. Lenya'ya "Benim küçük çiftliğim"i öğretmeye çalışıyor. Erkek çocuğuna dans etmeyi, Polina Mihaylovna'ya da... Aktörlerinki gibi birtakım şapkalar yaptı onlara, kendi de eline bir tava alıp müzik aleti gibi tıngırdatacağını söylüyor. Ne dersen de, dinlemiyor... Düşünsenize, olacak şey mi bu? Bu kadarı olmaz artık!

Lebezyatnikov anlatmayı sürdürecekti belki de, ama güçlükle soluk alarak onu dinleyen Sonya birden mantosuyla şapkasını kapmış, kapıya koşarken giyinmeye çalışarak fırlayıp çıkmıştı odadan. Raskolnikov onun arkasından koşmuş, Lebezyatnikov da onu izlemişti. Birlikte sokağa çıktıklarında Lebezyatnikov anlatıyordu Raskolnikov'a:

– Kesin, yitirdi aklını! Sofiya Semyonovna'yı korkutmuş olmamak için, "sanırım" dedim, ama öyle olduğundan kuşkum yok. Veremli hastaların beyinlerinde birtakım şişlerin oluştuğunu söylerler. Ne yazık ki tıptan anlamam. Bununla birlikte, yatıştırmaya çalıştım onu, ama ne dersen de, dinlediği yok.

– Beynindeki şişlerden söz ettiniz mi ona?

– Yani, tam olarak değil. Söz etsem bile anlayacak durumda değildi ki... Yalnızca şunu söylemek istiyorum: Ağlayan bir insanı mantıksal olarak, ağlamasını gerektiren bir nedenin olmadığına inandırırsanız ağlamayı keser. Bilinen bir şeydir bu. Siz ne diyorsunuz, kesmez mi ağlamayı?

– Yaşam çok kolay olurdu öyle olsaydı, diye karşılık verdi Raskolnikov.

– İzin verin, izin verir misiniz, elbette Katerina İvanovna'nın anlaması zor bunu. Ama biliyor musunuz ki, delileri yalnızca mantıksal olarak inandırmak yöntemiyle iyileştirme olanağını araştırmak için Paris'te ciddi deneyler yapılmaktadır. Geçenlerde ölen bir profesör, gerçek bir bilim adamı, delilerin bu yöntemle iyileştirilebileceğini savunuyormuş. Bu bilim adamı delilerin organizmalarında belli bir bozukluğun bulunmadığına, deliliğin aslında bir mantık bozukluğu olduğuna, düşünme yeteneğinde bir yanlışlıktan, çevreye yanlış bir bakıştan kaynaklandığına inanıyormuş. Hastayı yanlış düşündüğüne alıştıra alıştıra inandırmaya çalışıyormuş! Düşünebiliyor musunuz, anlattıklarına bakılırsa, iyi sonuçlar da alıyormuş! Bu iyileştirme sürecinde duşlardan da yararlandığı için, yöntemi kuşkuyla karşılayanlar da yok değil kuşkusuz... Hiç değilse öyle görünüyor...

Raskolnikov uzun süredir dinlemiyordu onu. Evinin önünden geçerlerken birden başıyla selamladı Lebezyatnikov'u, dönüp avlu kapısından girdi. Uyandı Lebezyatnikov, çevresine bakındı, yürüdü...

Raskolnikov küçük odasına çıktı. İçeri girince odanın ortasında durdu. "Niçin gelmişti buraya?" Sararmış, yırtık duvar kâğıtlarını, odanın her yanına çökmüş tozu, divanını gözden geçirdi... Avludan kulağı rahatsız edici, susmak bilmeyen bir tak tak sesi geliyordu. Bir yerlerde çiviye benzer bir şey çakıyorlardı sanki... Pencereye yaklaştı, parmaklarının üzerinde yükselip büyük bir dikkatle uzun uzun baktı avluya. Ama kimsecikler yoktu orada. Çivi çakan biri de yoktu. Evin sol yanındaki bölümünde yer yer birkaç pencere açıktı. Pencere içlerinde saksılarda cılız ıtır çiçekleri vardı. Daha içerilerde çamaşırlar asılıydı... Bütün bunlar Raskolnikov'un ezbere bildiği şeylerdi. Geri dönüp gitti, divana oturdu.

Ömründe hiç böylesine yalnız hissetmemişti kendini, hiç!

Evet, bir kez daha hissediyordu Sonya'dan özellikle şimdi, kızcağızı daha çok mutsuz ettikten sonra belki de gerçekten

nefret ettiğini. "Niçin gözyaşı dilenmeye gitmişti ona? Niçin kızcağızın yaşamını berbat etmek öylesine gerekliydi onun için? Ah, alçaklıktı bu yaptığı!" Birden, kararlı,

– Bir başıma kalacağım! diye mırıldandı. Ben içerideyken görmeye gelmeyecek beni!

Beş dakika sonra başını kaldırdı, tuhaf tuhaf gülümsedi. Acayip bir şey gelmişti aklına. Birden, "Sibirya'da yaşam belki daha güzeldir," diye geçirmişti içinden.

Kafasının içinde bir sürü karmakarışık, belirsiz düşünceyle divanda ne kadar oturduğunu anımsamıyordu. Birden kapı açıldı, Avdotya Romanovna girdi içeri. Kız kardeşi, onun az önce Sonya'ya baktığı gibi, kapıda durmuş, bir süre oradan bakmıştı ona. Sonra içeri girdi, Raskolnikov'un karşısına, dünkü yerine, sandalyeye oturdu. Raskolnikov sesini çıkarmadan, sanki bir şey düşünmeden, bakıyordu ona.

– Kızma bana abi, dedi Dunya, yalnızca bir dakikalığına uğradım.

Yüz anlatımı düşünceli, ama soğuk değildi. Bakışı aydınlık, sakindi. Dunya'nın da ona sevgiyle geldiğini hemen anlamıştı Raskolnikov.

– Her şeyi biliyorum abi, *her şeyi*... Dimitri Prokoviç her şeyi anlattı bana, açıkladı. İğrenç bir kuşku yüzünden izliyorlar seni, acı çektiriyorlarmış sana... Ama Dimitri Prokoviç ortada korkulacak bir şeyin olmadığını, bu yüzden boşuna kendini perişan ettiğini söyledi. Ben de öyle düşünmüyorum ama... bunun senin içini ne büyük bir nefretle doldurduğunu, bu nefretin senin üzerinde yıllarca silinmeyecek ne derin izler bırakacağını *çok iyi anlıyorum*. Bundan korkuyorum ben işte. Bizi terk ettiğin için suçlamıyorum seni, buna hakkım olmadığını biliyorum çünkü. Orada sana sitem ettiğim için de bağışla beni lütfen. Biliyorum, benim içimde de böylesine büyük bir acı olsaydı, ben de uzaklaşırdım herkesten. *Bundan* anneme hiç söz etmeyeceğim. Ama her zaman senden söz edeceğim ona, çok yakında bize geleceğini söyleyeceğim. Annemi aklına takma sen. Ben *yatıştırırım* onu. Ama sen de fazla acı çektirme ona. Bir kez olsun uğra. Onun bir anne olduğunu unutma!

(Kalkmaya hazırlandı Dunya.) Yalnızca şunu söylemek için geldim sana, bir gün gerekli olursam sana, ya da... yaşamımı senin için vermem gerekirse, ya da... seslen bana, hemen geleceğim.. Hoşçakal abi!

Hızla döndü, kapıya yürüdü.

– Dunya! diye seslendi arkasından Raskolnikov. (Yerinden kalktı, Dunya'nın yanına gitti.) Şu Razumihin... Dimitri Prokoviç Razumihin çok iyi bir çocuk.

Belli belirsiz kızardı Dunya'nın yüzü. Raskolnikov'un sözünü bitirmesi için bir dakika kadar bekledikten sonra,

– Evet? dedi.

– İşini bilir, çalışkan, dürüst, sevme yeteneği olan biri... Hoşçakal Dunya!

Kulaklarına dek kızarmıştı Dunya. Sonra birden telaşlandı.

– Ne o abi, gerçekten bir daha görüşmeyecek miyiz yoksa. Son sözlerini... söylüyor gibisin.

– Neyse... Hadi git artık, güle güle...

Dönüp pencereye yürüdü. Dunya bir süre bekledi, endişeli, bir süre baktı ona, çıktı. Büyük bir korku vardı içinde.

Hayır, soğuk değildi Raskolnikov kız kardeşine karşı. Bir an olmuştu (en son andı bu) kız kardeşini sıkı sıkı kucaklamayı, onunla *vedalaşmayı*, dahası ona gerçeği *söylemeyi* çok istemişti, ama elini bile uzatamamıştı ona.

"Olmaz, bakarsın bir süre sonra ona sarıldığımı anımsadığında tiksintiyle ürperir, onun hak etmediğim öpücüğünü çaldığımı düşünür!"

Aradan birkaç dakika geçtikten sonra "Peki ama dayanabilecek mi buna *bu kız*?" diye sürdürdü düşünmeyi. "Hayır, dayanamayacaktır... *Böyleleri* dayanamazlar, asla dayanamazlar..."

Sonra Sonya'yı düşünmeye başladı.

Pencereden bir serinlik doldu içeri. Avlu o kadar aydınlık değildi artık. Hemen kasketini alıp çıktı. Kuşkusuz, hastalığıyla ilgilenecek durumu yoktu, bunu istemiyordu da. Ne var ki, bunca sürekli endişe, bunca ruhsal korku bir iz bırakmadan geçip gidemezdi. Hâlâ gerçekten ateşlenip yatağa düşmemişse, bunun nedeni hiç kuşku yok, içindeki bu sürekli kor-

kunun onu ayakta tutması, bilincini yitirmesine engel olmasıydı. Ama zorlama bir durumdu bu, ne zamana kadar süreceği belli olmazdı.

Amaçsız dolaşıp duruyordu sokaklarda. Güneş batmıştı. Son zamanlarda tuhaf bir hüzün kendini hissettirmeye başlamıştı içinde. Acı da, yakıcı da herhangi bir şey yoktu bu hüzünde. Ama sürekli, bitip tükenmek bilmeyen bir şey vardı sanki. Bu soğuk, bu ölü hüzünde "bir iki metre karelik bir yerde" çaresizlik içinde geçecek uzun yılların sonsuzluğu sezinleniyordu. Akşamın bu saatinde bu duygu her zamankinden daha bir güçlü eziyordu onu şimdi. Nefretle söyleniyordu:

– İşte, yalnızca güneşin batışına bağlı bu bedensel güçsüzlüğün sonucu bu aptallığınla gel de geri çek kendini bir aptallık yapmaktan, bakalım! Sonya'ya değil de Dunya'ya gideceksin!

Birisinin ona seslendiğini duydu. Dönüp baktı. Lebezyatnikov koşarak ona doğru geliyordu.

– Düşünün, odanıza gittim... Sizi arıyordum. Düşünebiliyor musunuz, sonunda dediğini yaptı. Çocukları alıp sokaklara dökülmüş. Sofiya Semyonovna ile zor bulduk onları. Elindeki tavayı tıngırdatıyor, çocukları şarkı söylemeleri, oynamaları için zorluyor. Ağlıyorlar çocuklar. Sokak başlarında, dükkânların önlerinde durup çalıyor, çocuklar şarkı söylüyorlar, oynuyorlar. Bir sürü serseri takılmış peşlerine. Hadi onların yanına gidelim.

Lebezyatnikov'un arkasından yetişmeye çalışırken sordu Raskolnikov:

– Ya Sonya nasıl?

– Sinirleri çok bozuk!.. Yani Sofiya Semyonovna'nın değil kuşkusuz, Katerina Ivanovna'nın sinirleri bozuk... Sofiya Semyonovna da kendinde değil... Ama Katerina Ivanovna "aklını iyice yitirmiş gibi." Polis alıp karakola götürmek istemiş onları... Bunun kadıncağızın üzerinde nasıl bir etki yapacağını düşünebiliyor musunuz?.. Şu anda kanal boyunda, ... Köprüsü yakınındalar. Sofiya Semyonovna'nın evinin hemen yakınında. Çok yakın onun evine.

Kanal boyunda, köprünün biraz ötesinde, Sonya'nın iki ev yanında bir kalabalık vardı. Daha çok çocuklar oluşturmuşlardı kalabalığı. Katerina İvanovna'nın hırıltılı, kesik kesik sesi ta köprüden duyuluyordu. Gerçekten de, sokaktan geçen herkesi başına toplayabilecek bir görüntüydü bu. Katerina İvanovna, üzerinde eski püsküllü giysisiyle, omuzlarında her zamanki şalıyla, başında çirkin mi çirkin, yamru yumru, yana yatmış hasır şapkasıyla gerçekten de aklını yitirmiş gibiydi. Yorgundu, soluk soluğaydı. Veremli, bitkin yüzü her zamankinden daha büyük bir acıyla kaplıydı. (Zaten sokakta, güneşin altında veremliler evde olduğundan çok daha hasta, çok daha kötü görünürler.) Ne var ki, hâlâ çok heyecanlıydı Katerina İvanovna. Sinirleri her dakika daha çok bozuluyordu. Çocukların üzerine saldırıyor, onlara bağırıp çağırıyor, bir şeyler anlatmaya çalışıyor, sokağın ortasında, herkesin önünde onlara dans etmesini, şarkı söylemesini öğretmeye çalışıyor, bunun niçin önemli olduğunu onlara anlatmaya çalışıyor, çocuklar istediğini yapamayınca bu kez küplere biniyor, onları tartaklamaya başlıyor... sonra birden çocukları bırakıp, çevresinde toplanmış kalabalığa saldırıyordu. Durup ona bakan şöyle biraz iyi giyimli birisini görürse hemen onun yanına koşuyor, ona "soylu, dahası, aristokrat bir aileden geldiği bile söylenebilecek bir babanın" çocuklarının ne durumlara düşürüldüğünü anlatmaya başlıyordu. Kalabalık arasından kulağına bir gülme sesi, ya da anlamlı bir sözcük gelirse hemen atılıyordu o kendini bilmezin üzerine, tartışmaya başlıyordu onunla. Gerçekten de, bazıları gülüyor, bazıları başını sallıyordu. Toplananların çoğu, yanında korkudan titreyen çocuklarıyla bu kadını haz duyarak izliyorlardı. Lebezyatnikov'un sözünü ettiği tava şimdi yoktu Katerina İvanovna'nın elinde. Hiç değilse Raskolnikov fark etmemişti onu. Tavayı tıngırdatacak yerde, Polenka'ya şarkı söyletmeye, Lenya ile Kolya'yı dans etmeye zorlarken kupkuru ellerini çırpıyordu. Bu arada kendi de eşlik edecek oluyordu Polenka'ya, ama her şarkı söylemeye başladığında daha ikinci sözcükte kötü bir öksürükle kesiliyordu şarkısı. Gene umutsuzluğa kapılıyor, öksürüğüne lanetler okuyor, ağlamaya bile

başlıyordu. En çok da Lenya ile Kolya'nın ağlamaları bozuyordu sinirini. Gerçekten de çocukları sokak çalgıcılarının, dansçılarının giyindikleri gibi giydirmeye çalışmıştı. Erkek çocuğunun başında bir Türk'e benzemesi için kırmızılı beyazlı bir kumaştan bir sarık vardı. Lena'ya giydirecek bir şey bulamamışlardı. Yalnızca, başına yün örgü kırmızı bir şapka (ya da daha doğrusu, rahmetli Semyon Zaharoviç'in külahını) geçirmişler; şapkaya da Katerina İvanovna'nın babaannesinden kalma, bugüne dek sandıkta aile yadigârı olarak saklanmış beyaz bir devekuşu tüyü parçası saplamışlardı. Polenkacık ise her zamanki kıyafetiyleydi. Ürkek ürkek, çok üzgün bakıyordu annesine. Onun yanından ayrılmıyor, gözyaşlarını gizlemeye çalışıyordu. Annesinin aklını yitirdiğini hissediyor, huzursuz huzursuz çevresine bakınıyordu. Sokak da, kalabalık da çok korkutuyorlardı onu. Sonya bir adım ayrılmıyordu Katerina İvanovna'nın yanından. Ağlıyordu. Hemen eve dönmeye razı etmeye çalışıyordu onu. Ama söz dinlemiyordu Katerina İvanovna. Çabuk çabuk yürüyerek, tıkanacak gibi soluyarak, öksürerek bağırıp duruyordu:

– Kes Sonya, kes! Çocuktan farkın yok yani! Benden ne yapmamı istediğinin farkında değilsin! Söyledim sana! O sarhoş Alman karısının evine dönmem ben! Bir ömür inançla, dürüstçe devletine hizmet etmiş, sonra da görevi başında diyebileceğim bir anda ölmüş soylu bir babanın (Katerina İvanovna hayalinde bu fanteziyi kurmuş, bunun böyle olduğuna içtenlikle inanıyordu) çocuklarının sokaklarda nasıl dilendiklerini varsın tüm Petersburg görsün. Bırak görsün o general bozuntusu! Bırak görsün!.. Aptalsın sen Sonya. Ne yiyip içeceğiz, söyler misin? Yeterince çektirdik sana, artık istemiyorum! (Birden Raskolnikov'u görünce ona doğru koşarak haykırdı:) Ah, siz ha, sayın Rodion Romanoviç! Söyler misiniz şu aptal kıza lütfen, yapabileceğimiz en akıllıca işin bu olduğunu söyleyin ona... Laternacılar bile para kazanıyorlar günümüzde. Bizim onlardan olmadığımızı hemen fark edeceklerdir. Bizim yoksulluğa sürüklenmiş soylu, kimsesiz bir aile olduğumuzu anlayacaklardır... Göreceksiniz, o general bozuntusu da yerin-

den olacak! Her gün penceresinin dibine gideceğiz... Çar oradan geçerken, önünde yere diz çökeceğim, bu çocukları öne çıkarıp göstereceğim ona. "Koru bizi babamız!" diye yalvaracağım... Yetim babasıdır bizim Çarımız. İyi yüreklidir. Koruyacaktır bizi, göreceksiniz, o general bozuntusunu da... Lenya! *tenez-vous droite*!* Sen Kolya, hemen dans etmeye başlayacaksın gene! Ne diye mız mız ağlıyorsun? Bakın gene ağlıyor! Neden korkuyorsun be aptal çocuk? Tanrım! Ne yapacağım ben bu çocuklarla! Söyleyin, ne yapabilirim ben bu çocuklarla, Rodion Romanoviç, söyleyin!..

Ha ağladı ha ağlayacaktı. Ama durmadan konuşmasına engel olmuyordu bu. Hıçkıra hıçkıra ağlayan çocuklarını gösteriyordu Raskolnikov'a. Raskolnikov onu eve dönmeye razı etmeyi deneyecek oldu. Gururunu okşamak amacıyla, ileride bir soylu kızlar pansiyonu direktörü olacağı için, onun sokaklarda böyle laternacılar gibi dolaşmasının hiç yakışık almadığını söyledi.

– Soylu kızlar pansiyonu mu dediniz! diye bağırdı Katerina İvanovna. Ha-ha-ha!.. (Gülerken gene öksürmeye başlamıştı.) Uzaktan davulun sesi hoş gelir derler... Hayır Rodion Romanoviç! Bir hayaldi o, geldi geçti! Herkes terk etti bizi! Hele o general bozuntusu... Biliyor musunuz Rodion Romanoviç, mürekkep hokkasını fırlattım kafasına. Uşak odasında tam masanın üzerinde ziyaretçilerin kayıtlarının yapıldığı defterin yanında duruyordu hokka. Beni de yazıyorlardı, kaptığım gibi fırlattım hokkayı, sonra beklemedim, hemen kaçtım oradan. Ah alçaklar! Aşağılık yaratıklar! Neyse, boş verin bunları şimdi! Bundan böyle kendim bakacağım çocuklarıma. Kimsenin önünde eğilmeyeceğim! Ona çektirdiğimiz yetti! (Sonya'yı gösteriyordu.) Polenkacığım, göstersene ne kadar para topladık... Nasıl? Hepsi iki kapik mi? Allah kahretsin! Ellerini ceplerine atmıyorlar! Ancak dilleri bir karış dışarıda peşimizden koşmasını biliyorlar. Şu serseri de niçin gülüyor? (Kalabalığın arasında birisini gösteriyordu.) Hepsi şu Kolya aptalının yü-

(*) Dik dur! (Fransızca).

zünden. Kafası almıyor ki... işin yoksa uğraş dur onunla... Ne istiyorsun Polenkacığım? Fransızca konuş benimle, *parleas-moi français.** Öğrettim ben sana Fransızca konuşmasını. Birkaç tümce biliyorsun... Yoksa nasıl belli olacak bizlerin soylu bir aileden geldiğimiz, sizlerin okumuş çocuklar olduğunuz, öteki laternacılara benzemediğimiz?.. "Kukla" falan oynatmıyoruz biz sokaklarda, kaliteli romanslar söylüyoruz... Ah, evet! Sahi, ne okuyalım şimdi? Durmadan kesiyorsunuz sözümü. Biliyor musunuz Rodion Romanoviç... hangi şarkıyı söyleyeceğimizi kararlaştırmak için durmuştuk burada. Kolya'nın dans edebileceği bir şarkı düşünüyorduk. Söyleyeceğimiz şarkıları aramızda konuşup kararlaştırmamız gerekiyor çünkü... Düşünebiliyor musunuz, hazırlıksız çıktık sokağa, buralarda prova yapıyoruz, iyice hazırlanalım diyoruz, sonra da yüksek sınıftan daha çok insanın bulunduğu Nevski Caddesi'ne çıkacağız. Hemen fark edeceklerdir bizi orada. "Benim küçük çiftliğim"i biliyor Lenya... Herkesin söylediği de bu "Benim küçük çiftliğim" zaten! Biz daha soylu bir şeyler söylemeliyiz.... Ee, Polenka, ne düşündün bakalım? Hiç olmazsa sen yardım et annene biraz! Belleğim çok zayıfladı, yoksa ben anımsardım... "Kılıcına dayanıp bir süvari"yi mi söylesek dersin? Yoksa Fransızca "Cinq sous"u** mu? Öğretmiştim size bu şarkıyı, evet, öğretmiştim. Hem Fransızca şarkı söylediğinizde sizin soylu çocuklar olduğunuzu hemen anlayacaklardır, bu çok daha etkileyici olur... Belki "Malborough s'en va-t-en guerre"yi bile söyleriz. Çünkü tam bir çocuk şarkısıdır. Soylu evlerde çocukları uyuturken söylüyorlar.

Malborough s'en va-t-en guerre,
Ne sait quand reviendra...***

– (Şarkıyı söylemeye başlamıştı ki...) Hayır, hayır, iyisi mi "Cinq sous"u söyleyelim! Hadi Kolya, ellerini kalçalarına koy,

(*) Benimle Fransızca konuş. (Fransızca).

(**) Beş para (Fransızca).

(***) Sefere gidiyor Malburg,
Bilinmez ne zaman döner... (Fransızca).

çabuk ol! Lenya sen de karşısına geç, Polenka ile ben de şarkıyı söyleyeceğiz, el çırparak tempo tutacağız.

Cinq sous, cinq sous,
Pour monter notre ménage...*

– Öhö-öhö-öhö! (Öksürük engel olmuştu şarkıyı sürdürmesine. Öksürük nöbeti arasında soluklandığında uyardı Polenka'yı:) Entarini düzelt Polenka, omuzların aşağı kaymış. İyi aile çocukları olduğunuzu herkesin görmesi için davranışlarınıza, üstünüze başınıza dikkat etmelisiniz. Eteğini biraz uzun biçelim dedim sana Sonya, ama dinlemedin beni.. "Daha kısa, daha kısa" dedin, bak şimdi nasıl duruyor çocuğun üzerinde... Ne o, gene mi ağlamaya başladınız? Nedir istediğiniz be, aptal çocuklar! Hadi hemen başla Kolya, hemen, hemen... Öf, ne çekilmez bir çocuk bu!..

Cinq sous, cinq sous...

– Gene mi bir asker! Ee, söyle bakalım ne istiyorsun?

Gerçekten de bir polis kalabalığın arasından ona doğru ilerliyordu. Ama bu arada resmî giysili, kaputlu, ciddi görünümlü elli yaşlarında, boynunda nişanıyla (özellikle bu nişan çok hoşuna gitmişti Katerina İvanovna'nın, polisi de etkilemişti) bir memur öne çıkmış, bir şey söylemeden Katerina İvanovna'nın eline üç rublelik yeşil bir banknot sıkıştırmıştı. İçten bir acıma anlatımı vardı yüzünde. Aldı parayı Katerina İvanovna, kibarca, dahası, gösterişli bir biçimde eğilerek selamladı adamı. Mağrur bir tavırla,

– Çok teşekkür ederim beyefendi, diye başladı. Bu yaptığımızın nedenine gelince... al şu parayı Polenkacığım. Gördüğün gibi, felakete uğramış yoksul, soylu bir bayana yardım elini hemen uzatmaya hazır yüce gönüllü, iyiliksever insanlar var hâlâ. Bu gördükleriniz, sayın bayım, soylu, en yükseğinden aristokratik diyebileceğimiz ilişkileri olan bir ailenin yetim düşmüş çocuklarıdırlar... O general bozuntusu da masaya

(*) Beş para, beş para,
Durumumuzu düzeltmek için... (Fransızca).

kurulmuş, keklik yiyordu... Onu rahatsız ettim diye tepinmeye başladı... "Ekselansları, dedim, çok yakından tanıdığınız rahmetli Semyon Zaharoviç'in yetimlerini koruyun dedim. Çünkü alçağın alçağı biri babasının öldüğü gün iftira etti onun öz kızına..." Gene şu asker! (Memura seslendi:) Koruyun bizi şundan, efendim! Ne diye üzerime üzerime geliyor bu asker? Gene böyle birinin yüzünden Meşçanskaya'dan buraya kaçtık... Ne karışıyorsun be salak, sana ne?

– Sokaklarda böyle şarkı söyleyip dans etmek yasak çünkü efendim... Uygunsuz şeyler yapmayın lütfen.

– Sensin uygunsuz olan! Laterna ile şarkı söylüyorum ben, sana ne bundan?

– Laterna çalabilmeniz için elinizde izin belgenizin olması gerekir. Oysa izin belgeniz yok, halkı rahatsız ediyorsunuz. Nerede oturuyorsunuz?

– Ne izninden söz ediyorsun! diye bağırdı Katerina İvanovna. Ben kocamı toprağa verdim bugün. İzin belgesi de ne oluyormuş!

Memur yatıştırmayı deneyecek oldu onu:

– Hanımefendi, hanımefendi, sakin olun. Benimle gelin lütfen, ben götürürüm sizi... Burada sokağın ortasında iyi olmuyor... hastasınız...

– Sayın bayım, sayın beyefendi, bir şeyden haberiniz yok sizin! diye bağırdı Katerina İvanovna. Nevski Caddesi'ne gidiyoruz biz... Sonya, Sonya! Nereye kayboldu bu kız? O da ağlıyor! Ne oluyor size, hepiniz ağlıyorsunuz... (Dehşet içinde bağırdı birden:) Kolya, Lenya, nereye gidiyorsunuz? Ah benim aptal çocuklarım! Kolya, Lenya... iyi ama, nereye gidiyorlar bu çocuklar!..

Olay şöyleydi: Kalabalıktan, aklını yitiren annelerinin yaptıklarından korkuya kapılan Kolya ile Lenya bir de onları alıp bir yerlere götürmek isteyen polisi görünce, sözleşmişler gibi, birden küçücük elleriyle el ele tutuşup koşarak kaçmaya başlamışlardı. Zavallı Katerina İvanovna da çığlıklar atarak, ağlayarak arkalarından koşmaya başlamıştı. Güçlükle, soluk soluğa koşan zavallı kadının acınacak bir durumu vardı. Sonya ile

Polenka da onu izlemişlerdi. Bağırıyordu Katerina İvanovna:

– Geri çevir onları Sonya, geri getir! Ah aptal, nankör çocuklar!.. Polenka, yakala onları... Sizin için ben bunca...

Koşarken ayağı takılmış, düşmüştü. Sonya durdu, Katerina İvanovna'nın üzerine eğildi.

– Yaralanmışsın, kanıyor! Ah, Tanrım!

Kalabalık koşup gelmiş, Katerina İvanovna'nın başına toplanmıştı. En önde Raskolnikov ile Lebezyatnikov vardı. Memur da koşarak gelmişti. Onun arkasından polis de geldi. Bunun altından kendisine bir sürü iş çıkacağı için kolunu sallayarak "Hay Allah!" diye söylendi polis. Kalabalığı dağıtmaya çalışıyordu:

– Açılın! Açılın!

Kalabalık arasından biri bağırdı:

– Kadın ölüyor!

Bir başkası,

– Aklını yitirmiş zavallı, dedi.

Bir kadın haç çıkararak mırıldandı:

– Tanrım yardımcısı olsun! Çocukları yakalayabildiler mi? Hah işte getiriyorlar onları. Ablaları yakalamış... Yaramaz çocuklar!

Katerina İvanovna'nın sağına soluna iyice bakınca onun, Sonya'nın sandığı gibi, yere düşünce başını taşa çarpmadığı anlaşılmıştı. Kaldırımı kırmızıya boyayan kan ağzından geliyordu.

Memur, Raskolnikov ile Lebezyatnikov'un yanına geldi.

– Bilirim ben bunu, çok gördüm, diye mırıldandı. Verem bu... Birden kan boşanır ağzından, boğar hastayı... Geçenlerde akrabam bir kadına da aynı şey oldu. Gördüm... Birden bir buçuk bardak kan boşaldı ağzından... Yapacak bir şey yok, çok geçmez, ölür zavallı.

Sonya yalvarıyordu:

– Buraya götürün onu, buraya, benim evime! Hemen şurada oturuyorum!.. İşte şu ev, ikinci ev... Çabuk benim evime götürelim onu, çabuk! (Sağa sola koşturup duruyordu.) Çabuk doktor çağırın... Ah Tanrım!

Memurun çabalarıyla iş yoluna koyuldu. Katerina İvanovna'yı taşırlarken polis bile yardım etti. Sonya'nın odasına gö-

türdüler onu. Handiyse ölü gibi, yatağa uzattılar. Hâlâ kan geliyordu ağzından. Ama Katerina İvanovna sanki kendine gelmeye başlamıştı. Sonya'nın, Raskolnikov'un, Lebezyatnikov'un arkasından memur da, (peşlerinden kapıya kadar gelip dayanan kalabalığı dağıttıktan sonra) polis de dalmıştı odaya. Polenka, korkudan titreyerek ağlaşan Kolya ile Lenya'yı ellerinden tutup getirmişti. Kapernaumov'un kiracılarından gelenler de olmuştu: Hem topal, hem bir gözü kör, tuhaf görünümlü, fırça gibi dimdik saçlarıyla, favorileriyle Kapernaumov da; onun, bir şeyden korkmuş da, korkusu yüzünde donup kalmış gibi bir yüz anlatımı olan karısı da; sürekli hayret duygusundan odunlaşmış yüzleriyle, açık ağızlarıyla birkaç çocuğu da... Bu kalabalık arasında birden Svidrigaylov ilişti Raskolnikov'un gözüne. Ama onun nereden çıktığını anlayamamıştı. Kalabalık arasında görünce bir an kim olduğunu da anımsayamamıştı. Şaşkın şaşkın bakmıştı yüzüne. Doktordan, papazdan söz edenler vardı. Memur (Raskolnikov'un kulağına doktorun burada yapabileceği bir şeyin olmadığını fısıldadıysa da) gene ilgilendi doktor işiyle. Kapernaumov kendi koştu doktoru çağırmaya.

Bu arada biraz rahatlamıştı Katerina İvanovna. Kan da bir süre için kesilmişti. Mendille alnındaki teri silerken elleri titreyen Sonya'nın rengi gitmiş yüzünden hastalıklı, insanın içine işleyen ısrarlı bakışını ayırmıyordu. Sonunda kendisini biraz doğrultmalarını istedi. İki yanına yastıklardan destek yaparak yatağa oturttular onu. Bitkin bir sesle,

– Çocuklar nerede? diye sordu. Getirdin mi onları Polenka? Ah aptal çocuklar... Niçin kaçtınız öyle? Ah!

Kupkuru dudaklarında kan vardı hâlâ. Bakışını odanın içinde dolaştırdı. Her şeye tek tek baktı.

– Demek burada yaşıyorsun Sonya! dedi. Daha önce hiç gelmemiştim evine... Demek bugün gelmek varmış kaderde... (Yüzünde büyük acı çektiğini belli eden bir anlatımla sürdürdü konuşmasını:) Sömürdük, bitirdik seni Sonya!.. Polenka, Lenya, Kolya buraya gelin... İşte hepsi, Sonya, al onları... Elden ele... Benden bu kadar!.. Oyun bitti Sonya! Öhö, öhö!.. Yatırın beni, bırakın hiç olmazsa rahat öleyim...

Yastığı gene koydular başının altına.

– Ne o? Papaz mı çağırdınız?.. İstemez... Papaza verecek para ne gezer bizde... Günahım falan da yok benim!.. Öyle olmasa bile, bağışlar beni Tanrım... Bu dünyada ne çok acılar çektiğimi biliyor çünkü. Bağışlamazsa da varsın bağışlamasın, eksik olsun!

Hastalıklı sayıklar durumu giderek ağırlaşıyordu. Arada bir ürperiyor, çevresine bakınıyor, bir an herkesi tanıyor; sonra sayıklamaya başlıyordu gene... Gırtlağına bir şey takılmış gibi hırlayarak güçlükle soluk alıp veriyordu.

– "Ekselansları!.." diyorum ona... (Her sözcüğün sonunda bir soluk alıyor, dinleniyordu.) Şu Amaliya Lüdvigovna denen kadın... Of! Lenya, Kolya! ellerinizi belinize koysanıza... çabuk olun, hemen... *Glissez glissez! pas de basque!* Ayaklarını yere vur... Güzel çocuk ol...

Du hast Diamanten und Perlen...*

– Arkası nasıldı? Bu şarkıyı söylemelisiniz işte...

Du hast die schönsten Augen
Mädchen, was willst du mehr?**

– Hayır, öyle değildi! *Was willst du mehr...* uydur uydur söyle işte... Ah al sana bir tane daha:

Dağıstan çayırlarında öğlen sıcağında bir gün...

– Ah ne çok severdim bu romansı... Ölesiye severdim Polenkacığım!.. Biliyor musunuz, nişanlıydık, baban söylerdi bana bu romansı... Ah ne günlerdi!.. Bizim de bu romansı söylememiz gerek işte... Peki ama nasıldı...

– Birden unuttum... Söylesenize, nasıldı?

Çok heyecanlıydı Katerina İvanovna. Yattığı yerden doğrulmaya çalışıyordu. Sonunda hırıltılı, yürek parçalayan korkunç bir sesle bağırarak, sık sık soluyarak, her sözcüğün üzerinde giderek büyüyen bir korkuyla durarak başladı:

(*) Elmaslar, inciler var sende. (Almanca).

(**) Çok güzel gözlerin var,
Başka ne gerek sana be kız? (Almanca).

Bir öğlen sıcağında!.. bir çayırda... Dağıstan'da
Göğsünde bir kurşun!...

(Birden yaşlar boşaldı gözlerinden. Acıklı bir çığlık attı. Bağırmaya başladı:) Koruyun bu yetimleri Ekselansları! Aristokrat da diyebileceğim... rahmetli Semyon Zaharoviç'in size yaptığı iyiliklerin hatırı için!.. (Birden kendine geldi, dehşet içinde çevresine bakındı. Hemen tanıdı Sonya'yı.) Sonya, Sonya! Burada mıydın yavrucuğum?

Gene doğrulttular onu.

– Yeter artık!.. Yeter!.. Elveda bahtsız insan! Sıska atı çok yordular!.. (Umutsuzca, nefretle bağırarak yastığa attı kendini.) Çatladı zavallı...

Bir kez daha kaybetmişti kendini. Ama kendini bu son kaybedişi çok sürmedi. Sapsarı, kupkuru yüzünü arkaya attı. Ağzı açıldı. Bacakları titreyerek kasıldı. Derin, çok derin bir soluk aldı, öldü...

Sonya Katerina İvanovna'nın cesedinin üzerine kapandı. Sarıldı ona. Başını ölünün kupkuru göğsüne yaslayıp öyle kaldı. Polenka annesinin bacaklarına sarılmış, hıçkıra hıçkıra ağlayarak ayaklarını öpüyordu. Kolya ile Lenya ne olup bittiğini anlamadan (ama çok korkunç bir şeyin gerçekleştiğinin farkındaydılar) birbirine sarılmış, birbirinin gözlerinin içine bakarak ağızlarını açmış, bağırmaya başlamışlardı. Sokak çalgıcısı kıyafetleri hâlâ üzerlerindeydi. Birinin başında sarık, ötekinin başında devekuşu tüyü takılı külah...

Peki ama, şu "takdir belgesi" nereden, birden nasıl gelmişti Katerina İvanovna'nın cesedinin yanına yatağın üzerine? Hemen yastığın yanında duruyordu. Görmüştü onu Raskolnikov. Uzaklaştı oradan, pencerenin yanına gitti. Lebezyatnikov hemen yanına geldi.

– Öldü! dedi.

Svidrigaylov da onların yanına geldi.

– Rodion Romanoviç, dedi, önemli birkaç şey söylemek istiyorum size...

Lebezyatnikov hemen kibarca uzaklaştı oradan. Şaşırmıştı

Raskolnikov. Svidrigaylov kolundan tutup daha uzak bir köşeye götürdü onu.

– Bütün bu telaşlı işi, yani cenaze işini, öteki işleri ben üzerime alıyorum. Anımsıyor musunuz, bana gerekli olmayan fazladan bir param olduğunu söylemiştim size... Bu iki küçükle Polenka'yı düzgün bir yetimler yurduna yerleştireceğim. Ayrıca, her birinin hesabına, ergen çağa geldiklerinde kendilerine verilmek üzere bin beşer yüz ruble yatıracağım. Böylece Sofiya Semyonovna da rahata kavuşmuş olacak... Onu da kurtaracağım bu bataktan. İyi bir kız çünkü, öyle değil mi? Avdotya İvanovna'ya iletiniz bunu, böylece onun on bin rublesini kullanmış oluyorum.

– Bu iyilikseverliğinizin amacı nedir? diye sordu Raskolnikov.

Svidrigaylov gülümsedi.

– Ah! Ne kuşkucu bir insansınız! Söylemiştim ya size, bende fazla bu para diye... Ne o, bunu yalnızca iyilik etmiş olmak için yaptığıma inanamıyor musunuz yoksa? Öyle ya, tefeci bir kocakarı gibi bir "bit" değildi o... (Parmağıyla Katerina İvanovna'nın cesedini gösteriyordu.) Hem kabul edin, "Lujin mi yaşamalı, iğrenç şeyler yapmayı sürdürmeli, yoksa o mu?" Hem ben yardım etmeyecek olursam "Sözgelimi, Polenkacık da aynı yolun yolcusu..." olmaz mı?

Svidrigaylov Raskolnikov'un gözlerinin içine bakıyor, anlamlı anlamlı gülümsüyor, göz kırpıyordu. Sonya'ya söylediklerini sözcüğü sözcüğüne Svidrigaylov'dan duyunca şaşırmıştı Raskolnikov. Sırtından soğuk bir ürperti geçmişti. Birden geri geri çekilip dik dik baktı Svidrigaylov'un yüzüne. Güçlükle soluk alarak,

– Nereden... biliyorsunuz bunları? diye fısıldadı.

– Haberiniz yok mu, hemen bitişikte kalıyorum ben. Madam Resslich'in dairesinde. Bir yanda Kopernaumov, bir yanda eski, sadık dostum Madam Resslich var. Anlayacağınız Sofiya Semyonovna ile komşuyuz.

– Siz ha?

Svidrigaylov bir kahkaha attıktan sonra sürdürdü konuşmasını:

– Ben... İnanın sevgili Rodion Romanoviç, çok ilginç buluyorum sizi. Söylemiştim, bir gün bir yerde yan yana geleceğiz diye... Geldik işte. Ne derli toplu bir adam olduğumu göreceksiniz. Benimle pekâlâ geçinilebileceğini de göreceksiniz...

Altıncı Bölüm

I

Tuhaf bir dönem başlamıştı Raskolnikov için: Sanki ansızın bir sis çökmüştü her yanına, içinden çıkılmaz, dayanılmaz bir yalnızlığa gömmüştü onu. Çok sonraları o günleri anımsadığında bilincinin kimi zaman bulanıklaştığını, bu bulanıklığın o büyük felakete dek aralıklarla sürdüğünü anlıyordu. O zamanlar çoğu konuda, sözgelimi, kimi olayların süresinde, zamanında yanıldığından kuşkusu yoktu. Hiç değilse sonraları, düşünürken, anımsadıklarını kendine açıklamak için belleğini zorlarken, başkalarından aldığı bilgilerden kendisiyle ilgili çok şey öğrenmişti: Örneğin, bir olayla bir başka olayı birbirine karıştırıyor; bir başkasını da daha çok, yalnızca onun kafasında olan başka bir olayın sonucu olarak algılıyordu. Kimi zaman, onu aşırı telaşlandıran bir korkuya bile dönüşen hastalıklı-acılı bir endişe sarıyordu tüm benliğini. Ne var ki, anımsıyordu, bazı dakikalar, saatler, belki günler bile oluyordu, önceki korkusunun tam tersi, ölmek üzere olan kimi insanlarınkini andıran bir umursamazlık doluyordu içine. Genellikle o son günlerde durumunun açık seçik bilincine varmaktan kaçınıyordu sanki. Bir an önce açıklanmayı bekleyen bazı önemli olaylar

özellikle sıkıyorlardı canını. Oysa içinde bulunduğu durumda unutulması kaçınılmaz bir felakete neden olacak bazı endişelerden kaçıp kurtulmayı ne çok isterdi...

Özellikle Svidrigaylov korkutuyordu onu. Şimdi yalnızca Svidrigaylov vardı aklında denebilirdi. Sonya'nın odasında Katerina İvanovna ölürken Svidrigaylov'un onun için hayli ürkütücü, hayli açık bir biçimde söylediklerinden sonra Raskolnikov'un düşüncelerinin olağan akışı bozulmuştu sanki. Öte yandan, bu yeni gerçeğin onu aşırı huzursuz etmesine karşın, durumu açıklığa kavuşturmak için hiç de acele ettiği yoktu. Kimi zaman kendini birden kentin uzak bir kenar mahallesinde yoksul bir meyhanede bir masada tek başına, buraya nasıl geldiğini bilemeden düşüncelere dalmış bulduğunda birden Svidrigaylov'u anımsıyordu. İçi sızlayarak, endişeli, bu adamla bir an önce konuşmasının, bu işi elden geldiğince çabuk, bir sonuca bağlamasının gerektiğini düşünüyordu. Bir gün, orada Svidrigaylov ile randevusu var diye düşünüp kentin giriş kapısına bile gitmişti. Bir başka gün de sabaha karşı bir düzlükte çalıların arasında uyanmış, buraya nasıl geldiğini bilememişti. Bununla birlikte, Katerina İvanovna'nın ölümünü izleyen iki üç gün içinde, bir amacı olmadan birkaç dakikalığına uğradığı Sonya'nın odasında iki kez karşılaşmıştı Svidrigaylov ile. Her görüşmelerinde, zamanı gelene dek asıl konuyu açmamaya aralarında kendiliğinden bir sözleşme varmış gibi, hep birkaç sözcükle kısaca konuşmuşlardı. Asıl konuyu hiç açmamışlardı. Katerina İvanovna'nın cesedi hâlâ tabutundaydı. Svidrigaylov cenaze işleriyle ilgileniyor, durmadan koşturuyordu. Sonya da çok meşguldü. Son görüşmelerinde Svidrigaylov Raskolnikov'a Katerina İvanovna'nın çocuklarının işini hallettiğini; bazı tanıdıklarının aracılığıyla bazı kimselerin bulunduğunu, onların yardımlarıyla üç yetimin çabucak iyi bir öksüzler yurduna yerleştirildiklerini; onlar için para yatırmasının işlemleri çok kolaylaştırdığını, çünkü paralı yetimlerin yurtlara yerleştirilmelerinin yoksul yetimleri yerleştirmekten çok daha kolay olduğunu anlatmıştı. Sonya için de bir şeyler söylemiş, birkaç güne kadar Raskolnikov'a uğrayacağına söz vermiş; "ona bazı şeyler

danışacağını, onunla konuşmasının çok gerekli olduğunu, onunla bazı önemli işlerinin olduğunu..." eklemişti. Koridorda, merdivenin başında konuşuyorlardı. Svidrigaylov dikkatli dikkatli bakmıştı Raskolnikov'un gözlerinin içine, bir an sustuktan sonra birden alçak sesle sormuştu:

– Neyiniz var Rodion Romanoviç? Kendinizde değilsiniz sanki... Gerçekten! Dinliyorsunuz, bakıyorsunuz, ama söyleneni anlamıyor gibisiniz... Kendinize gelin lütfen! Bir gün oturup konuşalım sizinle... Ama ne yazık ki bu ara yapacak çok işim var... kendiminkiler, başkalarınınkiler... (Birden eklemişti:) Evet Rodion Romanoviç, her insanın havaya gereksinimi vardır, havaya, havaya, gene havaya... Önce havaya!

Merdivenlerden çıkmakta olan papazla zangoca yol vermek için hemen yana çekilmişti. Ölü duasına geliyorlardı papazla zangoç. Svidrigaylov bir papazla bir zangoç tutmuş, her gün düzenli olarak Katerina İvanovna için ölü duası okutturuyordu. Sonra yürüyüp gitmişti Svidrigaylov. Raskolnikov bir süre beklemişti olduğu yerde, düşünmüştü, papazın arkasından Sonya'nın odasına girmişti.

Kapıda durup beklemişti. Papaz alçak sesle, ağırbaşlı, hüzünlü okuyordu. Ölüm düşüncesi, ölümün yakınlarda bir yerlerde olduğu duygusu çocukluğundan beri ağır, mistik bir korku uyandırmıştı Raskolnikov'un içinde. Üstüne üstlük, uzun zamandır hiç ölü duasında da bulunmamıştı. Ayrıca bambaşka, son derece korkunç, insanı dehşete düşüren bir şey daha vardı burada. Çocuklara bakıyordu Raskolnikov. Tabutun yanında yere diz çökmüşler, öylece duruyorlardı. Polenka ağlıyordu. Çocukların hemen arkasında Sonya sessiz sessiz, ürkek, ağlıyor, dua ediyordu. Birden "Son günlerde bir kez bile dönüp bakmadı bana," diye geçirdi içinden Raskolnikov. "Tek sözcük bile konuşmadı benimle." Güneş vuruyordu odanın içine. Apaydınlıktı. Buhurdanlıktan çıkan tütsü dalga dalga yükseliyordu tavana. Papaz "Ruhuna huzur ver Tanrım!" duasını okuyordu. Ölü duası bitene dek kıpırdamadı yerinden Raskolnikov. Papaz ölüyü kutsarken, odadakilerle vedalaşırken tuhaf tuhaf gezdirmişti bakışını odanın içinde. Dua bittik-

ten sonra Sonya'nın yanına gitti Raskolnikov. Sonya birden Raskolnikov'un iki elini tuttu, başını omzuna dayadı. Onun bu dostça davranışı çok etkilemişti Raskolnikov'u. Çok tuhaftı doğrusu: Nasıl? En küçük bir tiksinti duymadan, hiç iğrenmeden, eli hiç titremeden nasıl yapmıştı bunu! Raskolnikov için küçülmenin bir çeşit sonsuzluğuydu bu! Hiç değilse Raskolnikov böyle yorumluyordu bunu. Susuyordu Sonya. Onun elini sıktı Raskolnikov, bir şey söylemeden çıktı. Korkunç bir ağırlık çökmüştü üzerine. O anda bir yere gitmek, ömür boyu sürecek olsa bile, orada yalnız kalmak olanağı olsaydı çok sevinirdi. Oysa son günlerde hemen her zaman yalnız olmasına karşın, hiç yalnız hissedememişti kendini. Oysa kent dışına çıktığı oluyordu kimi zaman, bir başına şosede yürüyordu. Bir gün bir koruluğa bile girmişti. Ne var ki, gittiği yer ne denli ıssız olursa, çevresinde, yakınlarında bir yerlerde sanki onu çok huzursuz eden birilerinin varlığını o denli güçlü hissediyordu... Hemen kente dönüyor, kalabalığın arasına karışıyor, içkili izbe yerlere, meyhanelere dalıyor, Bit Pazarı'nda, At Pazarı'nda dolaşıyordu. Buralarda daha rahat, daha yalnız bile hissediyordu kendini. Bir meyhanede bir akşam vakti şarkı söylüyorlardı: Tam bir saat oturmuştu orada, şarkı dinlemişti. O anda şarkı dinlemekten hoşlandığını da anımsıyordu. Ama sonra birden o huzursuzluk dolmuştu içine gene. Birden vicdanı sızlamaya başlamıştı sanki. "Oturmuş şarkı dinliyorum burada," diye geçirmişti içinden. "Yanlış yapmıyor muyum acaba?" Ne var ki, kendisini huzursuz edenin yalnızca bu olmadığını, bir an önce açıklığa kavuşturulmak isteyen, aklının ermediği, sözcüklerle anlatamadığı başka bir şeyin daha olduğunu anlamakta gecikmemişti. Her şey karmakarışıktı kafasının içinde. Düşünüyordu: "Hayır, bir savaş olsaydı daha iyiydi! Gene Porfiriy ile karşı karşıya gelseydim ne iyi olurdu... ya da Svidrigaylov'la... Bir an önce birileri gözdağı vermeli bana, biri üzerime saldırmalı... Evet, evet!" Meyhaneden çıktı. Handiyse koşar adımlarla yürümeye başladı. Dunya ile annesi aklına gelince nedense korku dolu bir telaşa kapılmıştı birden. O gün sabaha karşı Krestovski Adası'nda çalıların arasında iki büklüm,

ateşler içinde uyandı. Kalkıp kente döndü. Sabah erken saatte geldi eve. Birkaç saat uyuduktan sonra ateşi geçti. Ama uyandığında oldukça geç olmuştu: Öğleden sonra ikiydi saat.

Katerina İvanovna'nın cenaze töreninin o gün yapılacağını anımsadı. Töreni kaçırdığına sevinmişti. Nastasya yiyecek bir şeyler getirdi ona. Büyük bir iştahla, handiyse oburcasına yedi, içti. Zihni açılmıştı. Son üç güne oranla sakindi. Önceki telaşlı korkusuna şimdi hafiften şaşıyordu bile. Kapı açıldı, Razumihin girdi içeri.

– Ah! Yemek yiyor! dedi Razumihin. Demek hasta değilsin!

Bir sandalye çekip masaya, Raskolnikov'un karşısına oturdu. Telaşlıydı, bunu gizlemeye de çalışmıyordu. Canının bir şeylere sıkıldığı belliydi. Ama konuşurken acele etmiyor, sesini özellikle yükseltmiyordu. Değişik, dahası özel bir niyetinin olduğu açıktı. Kararlı bir tavırla,

– Beni dinle, diye başladı. Hiçbiriniz umurumda değilsiniz. Ama şimdi görüyorum, hem açık olarak görüyorum, bu işlerden bir şey anlayamayacağım ben. Seni sorguya çekmeye geldiğimi düşünme lütfen. Umurumda değilsin! Böyle bir şey istediğim falan yok! İstersen her şeyi anlat bana, her sırrını dök ortaya, belki dinlemem bile seni, tükürürüm anlatacaklarının içine, çeker giderim. Buraya yalnızca şunları kesin olarak öğrenmek için geldim: Önce, senin deli olduğun doğru mu? Bir yerlerde senin deli olduğun, ya da deli olmak üzere olduğun söyleniyor. Ne yalan söyleyeyim, önce, (bir türlü açıklanamayan) aptalca, bir bakıma da can sıkıcı davranışlarını, sonra, geçen gün annenle kız kardeşine yaptığını göz önüne alarak ben de bu söylenenleri bütün kalbimle destekleyecek oldum. Senin o ikisine yaptığını, deli değilse, ancak canavar ruhlu bir insan yapabilir. Öyleyse delisin...

– Son kez ne zaman gördün onları? Çok oluyor mu?

– Biraz önce oradaydım. O günden beri hiç uğramadın mı oraya? Nerelerde sürtüyorsun? Söyle bana lütfen, üç kez geldim sana. Dünden bu yana ağır hasta annen. Sana gelmeye kalkıştı, Avdotya Romanovna engel olmak istedi ona, ama dinletemedi. "Oğlum hastaysa, aklını yitirmek üzereyse annesinden

başka kim yardım edebilir ona?" diyordu. Üçümüz birlikte geldik buraya. Onu yalnız yollayamazdık. Odanın kapısına gelene dek yatıştırmaya çalıştık onu. İçeri girdik, baktık sen yoksun... Şuraya oturdu annen. On dakika öylece kaldı. Başucunda ayakta duruyorduk, sessiz bekliyorduk. Birden ayağa kalktı. "Evet," dedi, "dışarı çıktığına göre sağlığı yerinde demektir... ama anlaşılan annesini unuttu. Öyleyse annesinin de kapısında dikilip sadaka dilenir gibi ondan sevgi dilenmesi gerekmez." Eve dönünce yatağa düştü. Şimdi ateşler içinde yatıyor. "Farkındayım," diyor, "*kendisininki* için zamanı var!" *Kendisininki* dediği Sofiya Semyonovna... Senin nişanlın ya da sevgilin falan sanıyor onu. Hemen Sofiya Semyonovna'ya gittim. Her şeyi ondan öğrenmek istiyordum çünkü, canım... İçeri girince baktım, ortada bir tabut, çocuklar ağlaşıyorlar... Sofiya Semyonovna matem giysileri giydirmeye çalışıyor onlara. Sen yoksun ortalarda. Durumu görünce özür dileyip çıktım. Her şeyi gidip olduğu gibi anlattım Avdotya Romanovna'ya. Demek doğru değildi bu... *kendisininki* diye bir şey yoktu... Öyleyse... deliydin... Ama görüyorum, oturmuş, aç kurt gibi söğüş sığır eti kemiriyorsun. Sanki üç gündür ağzına bir şey koymamışsın. Gerçi deliler de yemek yemesine yerler ama, bir sözcük etmedin sen bana... ama deli olamazsın sen! Kalıbımı basarım, deli değilsin! Öyleyse hepinizin canı cehenneme. Çünkü bir sır var ortada, benim bilmediğim bir şey... Aman, sizin sırlarınızın üzerinde kafa patlatmaya hiç niyetim yok doğrusu... (Kalkarken ekledi:) Yalnızca ağzıma geleni söylemek için, içimi boşaltmak için geldim buraya... Ama biliyorum ben şimdi ne yapacağımı!

– Ne yapacaksın?

– Ne yapacağımdan sana ne?

– Şimdi gidip içeceksin!

– Nereden... nereden anladın içeceğimi?

– Anlaşılmayacak gibi mi!..

Bir dakika kadar sustu Razumihin. Birden, heyecanlı,

– Her zaman aklı başında bir çocuktun, hiçbir zaman, evet hiçbir zaman deli olmadın... İyi bildin, gidip sarhoş olacağım şimdi... (Kapıya yürüdü.) Hoşçakal!

– Sanırım, önceki gün kız kardeşimle senden söz ettik Razumihin...

– Benden mi? Ya... Nerede gördün onu önceki gün?

Birden durmuştu Razumihin. Yüzü biraz sararmıştı. Yüreğinin yavaş yavaş, ama güçlü çarptığını anlamak hiç de zor değildi.

– Buraya geldi, yalnız başına... şuraya oturdu, konuştu benimle...

– O mu?

– Evet, o!

– Ne söyledin ona?.. Benimle ilgili demek istiyorum...

– Senin çok iyi, dürüst, çalışkan bir insan olduğunu söyledim. Ama senin onu sevdiğini söylemedim kuşkusuz, bunu biliyor çünkü...

– Biliyor mu?

– Bilmez olur mu! Ben nereye gidersem gideyim, bana ne olursa olsun, her zaman onların yanında koruyucuları olarak kalmalısın... Nasıl söylesem, onları sana emanet ediyorum Razumihin. Senin onu ne çok sevdiğini bildiğim için, dürüstlüğünden de kuşkum olmadığı için böyle söylüyorum. Onun da seni sevebileceğini, belki şimdi bile sevdiğini de biliyorum. Sen karar ver bakalım şimdi... içmen mi gerekiyor, içmemen mi, sen bilirsin...

– Rodyacığım... Bak ne diyeceğim sana... Şey... Hay Allah kahretsin! Peki sen nereye gitmek niyetindesin? Bana bak, gizliyse bu, sorun yok! Ama ben... Eninde sonunda öğreneceğim nereye gittiğini. Gelgelelim, bunun kesinlikle saçma sapan, ipe sapa gelmez bir şey olduğundan, kafanda yarattığın bir kuruntudan başka bir şey olmadığından şu kadar kuşkum yok. Çok iyi bir insansın çünkü! Çok çok iyi!..

– Bir şey daha söyleyecektim sana, sözümü kestin... Demin bu sırları, gizli şeyleri öğrenmek istemediğini söylerken çok haklıydın, çok doğru söylüyordun. Zamana bırak her şeyi, telaş etme. Zamanı gelince öğreneceksin her şeyi, özellikle öğrenmen gerektiği zaman... Dün biri bana insanın havaya gereksinimi olduğunu söyledi, özellikle havaya, havaya! Şimdi

ona gitmek istiyorum, bununla bana ne anlatmak istediğini öğreneceğim...

Razumihin dalgın, heyecanlı, ayakta duruyordu. Aklından bir şeylerin geçtiği belliydi.

Birden "Politik bir suikastçı bu!.." diye geçirdi içinden. "Kesin öyle! Çok önemli bir şey yapmaya hazırlanıyor! Evet öyle! Başka bir şey olamaz, hem... hem Dunya'nın da haberi var bundan..." Her sözcüğün üzerine ayrı ayrı basarak,

– Demek Avdotya Romanovna gidip geliyor sana, diye başladı. Sen de insana daha çok havanın, en çok havanın gerektiğini... söyleyen adamla görüşmeye gidiyorsun demek. Öyleyse o mektup da... (Kendi kendine konuşuyormuş gibi ekledi:). Demek o çeşit bir şeydi...

– Ne mektubundan söz ediyorsun?

– Bugün bir mektup aldı da Avdotya Romanovna... Çok telaşlandı onu alınca. Hem de çok! Aşırı derecede!.. Senden söz edecek oldum, susmamı rica etti. Sonra... sonra da, belki çok yakında ayrılmamız gerektiğini söyledi. Peşinden bir şey için uzun uzun, heyecanla teşekkürler etti bana... Sonra gidip odaya kapandı.

Raskolnikov dalgın,

– Bir mektup mu aldı? diye sordu.

– Evet, bir mektup aldı. Senin haberin yok muydu bundan? Hım...

İkisi de bir süre sustular.

– Hoşçakal Rodion. Ben, kardeşim, bir ara... neyse canım, hoşçakal hadi. Biliyor musun, bir ara... Hadi hoşçakal! Benim de zamanım yok! İçmeyeceğim ama... Gereği yok artık... saçmaladın!

Aceleyle çıktı. Ama dışarı çıkar çıkmaz, tam kapıyı kapıyorken birden tekrar açtı, Raskolnikov'un yüzüne bakmamaya çalışarak,

– Aklıma gelmişken! diye başladı. Şu cinayet olayını anımsıyor musun? Porfiriy'in araştırdığı... Hani yaşlı bir kadını öldürmüşlerdi? Bilesin ki, katili yakaladılar. Adam her şeyi itiraf etmiş, tüm delilleri de göstermiş. Düşünebiliyor musun, o bo-

yacılardan biriymiş katil... Anımsıyor musun, savunuyordum onları hani... İnanabiliyor musun, kapıcıyla o iki tanık merdivenleri çıkarlarken onların itiş kakışı, gürültü patırtısı yapmacıkmış meğer... Sırf göz boyamak için. Böyle bir köpek yavrusunda bu kurnazlık, bu soğukkanlılık! İnsanın aklı almıyor. Her şeyi olduğu gibi anlatmış, her şeyi itiraf etmiş! Amma da aldanmışım! Kim ne derse desin, değme oyuncudan ustaymış adam... Kafası da çalışıyormuş yani... Adaleti saptırmakta da üstüne yokmuş... Böyle olunca şaşılacak bir şey kalmıyor ortada... Böyleleri olamaz mı yani? Ama sonunda dayanamayıp suçunu itiraf ettiği için daha çok inandım ona... Gerçeğe çok benziyor anlattıkları... Peki ama ben nasıl oldu da öylesine yanıldım? Onları savunacağım diye duvarlara tırmanmıştım...

Raskolnikov gözle görülür bir heyecanla,

– Söyler misin lütfen, dedi, nereden öğrendin bütün bunları? Hem niçin bu kadar ilgilendiriyor seni bu olay?

– Hoppala! Sorduğun soruya bak! Niçin bu kadar ilgilendiriyormuş beni!.. Soru mu bu şimdi yani!.. Kimden öğrenmiş olabilirim, bunu da, daha başka şeyleri de Porfiriy'den öğrendim kuşkusuz... Her şeyi biliyorum.

– Porfiriy'den mi öğrendim dedin?

– Evet, Porfiriy'den.

Raskolnikov bir şeyden korkmuştu sanki.

– Ne... diyor? diye sordu.

– Her şeyi açık açık anlattı bana. Kendine göre *psikolojik* açıdan açıkladı...

– Açıkladı mı? Kendisi açıkladı ha?

– Evet, kendisi, kendisi... Hoşçakal! Daha sonra başka şeyler de anlatacağım sana... şimdi işim var... Öyle bir an oldu, düşündüm ki... Neyse, boş ver... sonra, sonra... Gidip sarhoş olmama gerek kalmadı artık! Sen yeterince sarhoş ettin beni çünkü. Evet, sarhoşum şu anda Rodyacığım! İçmeden sarhoşum! Uğrayacağım sana! En kısa zamanda uğrayacağım!

Çıktı Razumihin. Merdivenlerden ağır ağır inerken vermişti kararını: "Politik bir suikastçı bu çocuk! Hiç kuşkum yok, politik bir suikastçı! Hiç kuşkum yok! Kız kardeşini de çekmiş

işin içine. Avdotya Romanovna'nın yaradılışında bir kız için çok olağan bir şey bu, çok... Görüşüyorlarmış... Avdotya Romanovna'nın konuşmalarına bakılırsa... ufak tefek sözlerine, üstü kapalı söylediklerine bakılırsa, besbelli bir şey bu! Böylesine karmakarışık bir durum başka nasıl açıklanabilir ki... Hım! Oysa ben de neler düşünüyordum... Oh Tanrım, neler gelmişti aklıma! Evet, çok yanılmışım... Suçluyum ona karşı! O gün lambanın altında, koridorda şaşkına çevirmişti beni! Tüh! Kahretsin! Ne iğrenç, ne bayağı, ne kötü şeyler düşünmüşüm! Aferin şu Mikolka'ya... İyi ki itiraf etti suçunu. Şimdi kolayca açıklanabilir her şey! Rodya'nın hastalığı, bütün o tuhaf davranışları... önceleri üniversitedeki o karamsarlığı, içe kapanıklığı... Peki ama şu mektup neyin nesi oluyor? Belki başka başka şeyler de söz konusu burada... Kimden gelmiş olabilir? Kuşkulanıyorum doğrusu... Hım! Evet, her şeyi öğreneceğim!"

Hep Dunya vardı aklında. Onu anımsayınca yüreği duracakmış gibi çarpmaya başlıyordu. Yerinden koparcasına koşmaya başladı birden.

Razumihin çıktıktan hemen sonra ayağa kalktı Raskolnikov, pencereye yürüdü. Odasının ne denli küçük olduğunu unutmuş gibi gidip önce bir köşeye çarptı, sonra ötekine. Tekrar divana oturdu. Şimdi gene rahatlamıştı sanki. Yeniden başlıyordu savaş... Çıkış yolu bulunmuştu işte!

Evet, demek bulundu çıkar yol! Bir süredir gerçekten de çok sıkışmış, tıkanmıştı. Her şey acı veriyordu ona. Sersem gibiydi. Porfiriy'in odasında Mikolka olayından sonra çaresizlik içinde kıvranıyor, boğulacak gibi oluyordu. Mikolka olayının peşinden aynı gün Sonya olayı olmuştu. Hiç de daha önce düşündüğü gibi geçmemiş, sonuçlanmamıştı Sonya olayı. Tüm direncini yitirmişti orada. Hem de bir anda, bütünüyle!.. Birden! Gerçekten de, ruhunda bu ağırlıkla yaşamasının olanaksız olduğu üzerine Sonya'nın söylediklerini hemencecik kabullenmişti! Yürekten kabullenmişti! Peki ama ya Svidrigaylov? Bir bilmeceydi Svidrigaylov. Huzursuz ediyordu onu. Bir gerçekti bu. Ama sanki o yönden değil de başka bir yönden. Belki ileride Svidrigaylov ile de savaşması ge-

rekecekti. Belki Svidrigaylov da bir çıkış yoluydu! Ama Porfiriy bir başkaydı!

Demek Porfiriy açıklamıştı ona her şeyi.. Hem de *psikolojik* olarak açıklamıştı! Gene o kahrolası psikolojisini atmıştı ortaya demek! Porfiriy ha? Mikolka'nın ortaya çıkmasından önce onun odasında *bir tek* anlamdan başka anlama gelmeyecek o göz göze gelişlerinden sonra Mikolka'nın suçlu olduğuna bir saniye olsun inanabilir miydi Porfiriy? (Porfiriy ile o görüşmesini, göz göze gelişini bu son günlerde parça parça birkaç kez düşünmüştü Raskolnikov. Ama tümünü birden anımsamaya gücü yetmemişti.) O anda aralarında öyle sözler söylenmişti, birbirlerine karşı öyle tavırlar takınmışlardı, birbirlerine öyle bakmışlardı, ses tonları öylesine anlamlıydı, bu iş öylesine ileri gitmişti ki... bütün bunlardan sonra (Porfiriy'in daha ilk bakışta sözlerinden, tavırlarından içini dışını ezbere okuduğu) şu Mikolka'nın, Porfiriy'in bu konudaki asıl düşüncesini değiştirmesi olanaksızdı.

Şu işe bakındı hele! Demek Razumihin bile kuşkulanmaya başlamıştı ondan! Koridorda, lambanın altında konuşmaları etkilemiş onu... Porfiriy'in yanında almış soluğu... Peki ama niçin bu düşünceden uzaklaştırmak istemiş onu Porfiriy? Razumihin'in kuşkularını Mikolka'nın üzerine yöneltmekteki amacı ne olabilir? Kesin, bir amacı vardı, bir şeyler düşünmüştü. Birtakım niyetleri vardı ama, ne? Evet, o sabahtan bu yana hayli zaman geçmişti, hem de bir hayli çok zaman geçmişti, ama hâlâ ses seda yoktu Porfiriy'den. "Böylesi daha kötü, kuşkusuz..."

Kasketini aldı Raskolnikov, bir an düşünüp çıktı odadan. Son zamanlarda ilk kez kendini hiç değilse aklı başında hissediyordu. "Şu Svidrigaylov işini halletmem gerek," diye geçirdi içinden. "Hem ne pahasına olursa olsun, bir an önce... Sanırım o da benim kendisine gitmemi bekliyordur." O anda yorgun yüreğinden öylesine bir nefret yükselmişti ki, Svidrigaylov ile Porfiriy'den birisini o anda öldürebilirdi. Şimdi olmasa bile sonra, bir gün bunu yapabilecek durumda olduğunu hissediyordu. "Bakacağız, bakacağız!" diye geçiriyordu içinden.

Ama odasının kapısını açar açmaz birden Porfiriy ile burun buruna gelmişti. Ona geliyordu Porfiriy. Birden donup kalmıştı Raskolnikov. Ama çok tuhaftır, Porfiriy'i gördüğüne pek şaşırmamışı. Sanki korkmamıştı da. Yalnızca irkilmişti. Çabucak toparlamıştı kendini. "Belki de geldi çözüm anı! Peki ama nasıl öyle sessizce, kedi gibi gelmiş... hiç ses duymadım! Yoksa kapıyı dinledi mi?"

Porfiriy gülerek, yüksek sesle,

– Konuk beklemiyordunuz sanırım Rodion Romanoviç, dedi. Evinizin önünden geçerken kaç kez uğramak istedim size. Şimdi de buradan geçiyordum, hadi beş dakika uğrayayım... dedim. Bir yere mi gidiyordunuz? Tutmayacağım sizi... Ama izin verirseniz bir sigara içeyim.

– Oturunuz lütfen Porfiriy Petroviç... Şöyle buyurun...

Raskolnikov konuğunu öylesine belirgin hoşnut, dostça bir tavırla oturtmuştu ki, gerçekten de o anda dışarıdan kendine bakabilseydi bunu nasıl yapabildiğine kendi de şaşardı. Biraz önceki endişeleri en küçük bir iz bırakmadan uçup gitmişti! Haydutların eline düşmüş birinin kimi zaman yarım saat ölüm korkusuyla titrediği olur, ama bıçağı artık gırtlağında hissettiği anda tüm korkusu yok olmuştur, uçup gitmiştir... Geçip Porfiriy Petroviç'in karşısına oturdu, gözlerini kırpmadan bakmaya başladı yüzüne. Porfiriy Petroviç gözlerini kısarak sigarasını yaktı. Sözcükler Raskolnikov'un yüreğinden dışarı fırlamaya çalışıyordu sanki:"Hadi konuş! Konuşsana! Peki ama niçin konuşmuyorsun? Niçin?"

II

Porfiriy Petroviç sigarasından bir soluk alıp üfledikten sonra sonunda konuşmaya başladı:

– Ah şu sigara! Çok zararlı bir şey, hem de çok zararlı! Ama bir türlü bırakamıyorum mereti! Öksürtüyor beni... boğazım gıcıklanıyor, nefes darlığı bile başladı... Biliyor musunuz, çok korkağımdır ben. Birkaç gün önce Doktor B.....'ye gittim. Her

hastasını en azından yarım saat muayene eder. Yüzüme bakıp güldü bile. Ama göğsümü, sırtımı dinleyince "Sigarayı bırakmanız gerekiyor," dedi. "Ciğerleriniz büyümüş." Peki ama nasıl bırakacağım sigarayı? Ne koyacağım yerine? İşin kötüsü içki de içmiyorum... Ha-ha-ha!.. Şu işe bakın, içki içmemek de kötüymüş meğer! Görüyorsunuz işte Rodion Romanoviç, her şey görece bu dünyada, her şey görece!

Nefretle şöyle geçirdi içinden Raskolnikov: "Ne o, gene o eski beylik numarasına mı başlıyor!" Birden son görüşmelerini anımsamıştı. O andaki duyguları dalga dalga dolmuştu yüreğine.

Porfiriy odanın içinde bakışlarını dolaştırırken sürdürdü konuşmasını:

– Önceki gün akşam üzeri de uğramıştım size. Haberiniz yok sanırım. Evet, bu odaydı. Tıpkı bugün olduğu gibi evinizin önünden geçiyordum, bir uğrayayım, dedim. Kapı ardına dek açıktı. İçeri baktım, bir süre bekledim. Hizmetçi kıza bile bir şey söylemeden çıkıp gittim. Kapınızı kilitlemiyor musunuz siz?

Raskolnikov'un yüzü giderek daha çok kararıyordu. Onun içinden geçenleri biliyordu sanki Porfiriy.

– Sizinle konuşmaya geldim dostum Rodion Romanoviç. Size birtakım açıklamalar yapmam gerekiyor. Bunu yapmak zorundayım çünkü. (Gülümseyerek konuşuyordu. Avuç içiyle Raskolnikov'un dizine hafifçe dokunmuştu bile. Ama tam o anda birden değişti yüz anlatımı. Ciddi, endişeli bir anlatım vardı şimdi yüzünde. Raskolnikov'u şaşırtan kederli bir şey bile vardı sanki. Onun yüzünde bu çeşit bir anlatım hiç görmemişti Raskolnikov. Böyle bir şeyin olabileceğini düşünmemişti bile.) Son görüşmemizde tuhaf bir olay geçti aramızda Rodion Romanoviç. Doğrusunu isterseniz, ilk görüşmemizde de tuhaflıklar olmuştu. Ama o zaman... Ama neyse, olan oldu! Bakın ne diyeceğim: Belki de size karşı çok suçluyum. Farkındayım bunun. Anımsıyorsunuzdur sanırım, o gün nasıl ayrılmıştık: Sizin sinirleriniz çok gergindi, dizleriniz titriyordu, benim sinirlerim de gergindi, dizlerim titriyordu. Hem biliyor musunuz, hiç de

iyi davranmamıştık birbirimize karşı. Kabalık etmiştik. Ama ne de olsa, kibar insanlarız. Yani ne de olsa, her şeyden önce birer centilmeniz. Bunu unutmamamız gerekir. Oysa, anımsıyor musunuz, işi nereye vardırdık... Çok çirkin bir durumdu.

Raskolnikov başını kaldırıp Porfiriy'in gözlerinin içine bakarak, şaşırmış, "Neler söylüyor bu adam böyle? diye geçirdi içinden. Ne sanıyor beni?"

Porfiriy Petroviç, eski kurbanını bakışıyla daha fazla sıkmak istemiyormuş, önceki kurnazlıklarını, tuzaklarını artık küçümsüyormuş gibi başını hafiften geri atıp bakışını yere indirdikten sonra sürdürdü konuşmasını:

– Artık birbirimize karşı dürüst olmamızın daha iyi olacağına karar verdim. Evet dostum, aramızda bu tür kuşkulara, bu tür olaylara artık bir son vermemiz gerek. Mikolka birden ortaya çıkmasaydı bilemem neler olurdu... Düşünebiliyor musunuz, o kahrolası adam bölmenin arkasında oturuyordu o anda... Bundan haberiniz vardır kuşkusuz. Biliyorum, daha sonra uğramış size. Ama yanılmıştınız: Kimseyi çağırtmamıştım ben, kimseye bir emir falan da vermemiştim. Bunu niçin yapmadığımı soracaksınız değil mi? Nasıl anlatsam size bilmem ki: Olaylar beni de serseme çevirmişti sanki. Ancak kapıcıları çağırtmayı akıl edebilmiştim. (Koridorda görmüş olacaksınız onları.) Şimşek gibi bir düşünce çakmıştı kafamın içinde. Biliyor musunuz, kesinlikle inanıyordum o zaman, Rodion Romanoviç... Olsun varsın, diye düşünüyordum, geçici bir zaman için birini elimden kaçırırsam, ötekini kuyruğundan yakalarım... benim olanı yakalarım, bir daha da bırakmam. Yaradılıştan çabuk sinirlenen biriyim ben, Rodion Romanoviç. Kişiliğinizin, yüreğinizin (bir ölçüde anlayabildiğim için övünebileceğimi umduğum) öteki üstün özelliklerinizin yanında gerçekten çok sinirli bir yapınız var. Kuşkusuz, o zaman ben de bilmiyor değildim bir insanın gelip her şeyi inceden inceye bana anlatmayacağını... Gerçi kimi zaman, özellikle sabrını taşırdığınızda konuşabilir, her şeyi anlatabilir. Ama sık görülen bir şey değildir bu. Bunu da düşünebilecek durumdaydım. "Hayır," diye düşünüyordum, "küçücük bir delil! Çok küçücük bir delil

geçse elime, bir tanecik, elle tutulabilecek bir delil, psikolojik değil de, gerçek bir delil... Çünkü, adam suçluysa, eninde sonunda bir açık verecektir... Hiç beklenmedik şeyler de olabilir." O günlerde en çok sizin kişiliğinize güveniyordum Rodion Romanoviç, kişiliğinize! Bütün umudum sizdeydi.

Raskolnikov sonunda,

– Peki ama siz... şimdi niçin böyle konuşuyorsunuz benimle? diye mırıldandı.

Sorduğu sorunun ne anlama geldiğini bilmiyordu bile. Şaşkın, "Neden söz ediyor bu adam?" diye geçirdi içinden. "Gerçekten suçsuz olduğumu mu düşünüyor yoksa?"

– Niçin mi böyle konuşuyorum sizinle? Size açıklamada bulunmak için geldim buraya. Nasıl söylesem, kendim için kutsal bir görev sayıyorum bunu. Her şeyi sonuna dek anlatmak istiyorum size. Yani olayların nasıl geliştiğini, o günlerde nelerin olup bittiğini, ne üzücü şeyler yaptığımı... Çok acı çektirdim size Rodion Romanoviç. Bir canavar değilim ben! Evet, ben de anlıyorum, karamsar, gururlu, kişilik sahibi, sabırsız, özellikle sabırsız bir insanın bunca şeye nasıl katlandığını... Her görüşünüzü paylaşmasam da (bunu size başta söylemeyi bir borç biliyorum, çünkü size karşı bütünüyle içten olacağım, ayrıca, her şeyden önce de aldatmış olmayı istemiyorum sizi) evet, her görüşünüzü paylaşmasam da, ne olursa olsun, çok iyi yürekli, soylu bir insan olduğunuza inanıyorum. Tanıyınca büyük bir yakınlık duydum size. Böyle söylediğim için kızıyorsunuzdur bana belki. Haklısınız. Biliyorum, daha tanıştığımız gün hoşlanmamıştınız benden. Doğrusu hoşlanmanızı gerektirecek bir neden de yoktu ortada. Ama nasıl düşünürseniz düşünün, kendi açımdan, üzerinizde bıraktığım olumsuz izlenimi nasıl olursa olsun, her olanağı kullanarak silmeyi, benim de yüreği, vicdanı olan bir insan olduğumu size kanıtlamayı istiyorum. İçtenlikle istiyorum bunu.

Mağrur bir tavırla sustu Porfiriy Petroviç. İçine bambaşka bir korkunun dolduğunu hissetti Raskolnikov. Porfiriy'in onun suçsuz olduğunu sandığı düşüncesi birden korkutmaya başlamıştı onu. Porfiriy Petroviç sürdürüyordu konuşmasını:

– O zaman her şeyin nasıl başladığını sırasıyla anlatmanın gereksiz, dahası yersiz olduğunu düşünüyorum. Hem sanırım beceremem de bunu. Çünkü ayrıntılarıyla nasıl anlatabilirsin ki onca şeyi... Önce birtakım söylentiler dolaşmaya başladı ortalarda. Ne tür söylentilerdi bunlar, kimler neler söylüyorlardı... sonra hangi nedenle gelip özellikle size dayandı iş... sanırım bunları anlatmanın da gereği yok. Bendeki kuşkular bir rastlantı sonucu başladı. Hem de sıradan bir rastlantı sonucu... Olabilirdi de, olmayabilirdi de o rastlantı. Hangi rastlantı mı? Hım... Bence bundan da söz etmek gerekmez. O ara tüm dedikodular, rastlantılar bir tek düşünceye götürüyorlardı beni. Her şeyi açık yüreklilikle itiraf ettiğime göre, doğrusunu söyleyeyim, o zaman önce ben saldırmıştım sizin üzerinize. Sözgelimi, kocakarının eşyaların üzerlerine yazdığı notlar, falan filan... hepsi boş bunlar. Böyle yüzlerce ayrıntı var. Ayrıca, karakoldaki olayı da öğrenmiştim. Bu da bir rastlantı sonucu olmuştu. Hem öyle başka ağızlardan değil, olayın gerçek bir tanığından. Bir rastlantı sonucu olaya sonuna dek tanık olmuş birinin kendi ağzından dinlemiştim. Gördüğünüz gibi, her şey aynı yere götürüyordu beni, Rodion Romanoviç! Başka bir yöne dönmenin olanağı var mıydı bu durumda? Bir İngiliz atasözü, yüz tavşandan bir at olmayacağı gibi, yüz kuşkudan da bir delil olmayacağını söyler, ne var ki, yalnızca mantık söyler bunu, ya insanın içindeki tutku ne olacak, ya tutkularımız... Sorgu yargıcı da bir insandır sonuçta... Ayrıca, ilk bana geldiğinizde üzerinde uzun uzun konuştuğumuz şu yazınızı anımsadım. Alay etmiştim sizinle o zaman, sizi konuşturmak, açılmaya zorlamak içindi bu. Gene söylüyorum Rodion Romanoviç, çok tez canlı, hasta bir insansınız. Gözü pek, kibirli, ciddi biri olduğunuzu da... çok şeyler hissettiğinizi de ta baştan beri biliyorum. Hiç yabancı değildir bana bu duygu. Yazınızda anlattıklarınız da hiç yabancı değildi bana. Uykusuz geçen geceler büyük heyecanlar içinde düşünmüştünüz bütün bunları. Yüreğiniz göğsünüzden dışarı fırlayacak gibi çarparken, coşkunluğunuzu bastırmaya çalışırken kâğıda dökmüştünüz duygularınızı... Ama bu bastırılmış gururlu coşku gençlikte tehlikeli-

dir!.. O gün alay etmiştim sizinle, ama şimdi söylüyorum, bu tür genç, heyecan dolu ilk kalem denemelerini bir amatör olarak çok severim. Sisler içinde, dumanlar içinde inleyen bir tel... Gerçi anlamsız, fantastik bir yazıydı o yazınız, ama öylesine bir içtenlik, satın alınamayacak öylesine bir gençlik heyecanı, öylesine bir coşku vardı ki onda... Karamsar bir yazı, ama böylesi daha iyi. Yazınızı okumuş, bir kenara kaldırmıştım... kaldırırken de şöyle geçirmiştim içimden: "Bu adam bu kadarla kalmayacaktır!" Şimdi söyler misiniz, böyle bir geçmişiniz varken olayın üzerine nasıl gitmezdim? Ah Tanrım, bir şey mi söylüyorum ben şimdi? Bir şey mi anlatmaya çalışıyorum. O zaman yalnızca fark etmiştim bunu. Ne var sanki bunda, diye düşünüyordum... Hiçbir şey, değil mi? Kesinlikle hiçbir şey. Ayrıca, bir sorgu yargıcı olarak hiç de yakışmıyor bana bu... Mikolka elimde şu anda, hem de bütün delilleriyle birlikte... Kim ne derse desin, deliller ortada! O da psikolojisini sürüyor öne... Bir şeyler yapmak gerek. Ölüm kalım işi çünkü... Niçin mi anlatıyorum bütün bunları size? Her şeyi bilesiniz, o zaman size haince davranışım için beni aklınızda da, yüreğinizde de anlamanız, bağışlamanız için. Aslında bir kötülük yoktu o gün size karşı davranışımda. İçtenlikle söylüyorum bunu! Ha-ha-ha! Siz ne düşünüyorsunuz bu konuda: O zaman aratmadım odanızı sanıyorsunuz, değil mi? Aradım, aradım, ha-ha-ha!.. Evet, aradım! Siz burada hasta yatarken aradım. Odanızın her köşesini didik didik aradım. Kuşkusuz resmen, resmî hüviyetimle değil. İlk kuşkular söz konusu olduğunda odanızın köşe bucağı arandı; ama *umsonst*!* O zaman şöyle düşünüyordum: "Gelecek bana bu adam, kendi ayağıyla gelecek, hem de çok yakında... Suçluysa kesin gelecektir. Başkası olsa gelmez, ama o gelir..." Anımsıyor musunuz, o sıralar Bay Razumihin ağzından birtakım şeyler kaçırıyordu. Biz ayarlamıştık bunu, sizi heyecanlandırmak için... Bay Razumihin gelip size anlatsın diye biz çıkarmıştık o söylentileri. Duygularını gizleyemeyen bir insandır çünkü Bay Razumihin. Bay

(*) Boşuna! (Almanca).

Zamyetov'u önce sizin o korkunç öfkeniz, çılgın cesaretiniz şaşırtmış. Meyhanede "Ben öldürdüm!" diye bağırmak kolay bir şey mi? Aşırı derecede cesur, aşırı derecede gözü kara bir davranış! Bana sorarsanız, bunu yapabilen bir insanın gerçekten savaşmayı seven biri olması gerekir! O zaman da böyle düşünüyordum. Bekliyordum! Sabırsızlıkla sizi bekliyordum. O gün Zamyetov'u perişan etmiştiniz... Evet, asıl kötü olan şu kahrolası psikolojinin her zaman iki türlü yorumlanabilir olması... Sizi bekliyorken baktım, Tanrı yollamış gibi, kendi ayağınızla geliverdiniz bana!.. Birden çarpmaya başladı yüreğim. Eh! Peki ama niçin gelmiştiniz bana o zaman? Odama girdiğinizde gülüyordunuz. Anımsıyor musunuz o gülüşünüzü? O anda apaçık anlamıştım her şeyi. Ama sizi öylesine sabırsızlıkla beklemeseydim, gülüşünüzden bir anlam çıkaramazdım kuşkusuz. İnsanın ruhsal durumu nelere yol açıyor, görüyorsunuz... Ya Bay Razumihin'in o günkü durumu... Taşı anımsıyor musunuz, taşı? Şu altına eşyaları sakladığınız taşı?.. Görür gibi oluyordum o taşı, bir avludaydı... Öyle ya, bir avluda olduğunu söylemiştiniz Zamyetov'a, öyle değil mi? Sonra bir kez de bana söylemiştiniz... O makaleniz üzerine nasıl konuşmuştuk peki... Açıklamaya koyulmuştunuz yazınızı. Her sözcüğünün iki anlamı vardı sanki. Anlam anlam üstünde... İşte böyle Rodion Romanoviç, son sütuna dek vardım böylece, sonuncuya alnımı çarpınca kendime geldim. Hayır, dedim kendi kendime, nedir benim bu yaptığım? İnsan isterse bütün bunları bambaşka bir biçimde yorumlayabilir. Böylesi daha bile doğal olurdu belki... Bir işkence bu! "Hayır," diye düşünüyordum, "küçücük bir delil bulabilsem!..." Ama şu kapının çıngırağı olayını duyunca donup kalmıştım. Ürpermiştim bile. "İşte sana aradığın delil! İşte aradığın şey!" diye geçirmiştim içimden. Durup düşünmedim bu delil üzerine o zaman. Düşünmeyi istemedim. O esnafın, gözlerinizin içine baka baka "Katil!" demesinden sonra, ona bir şey sormaya cesaret edemeden onunla yan yana yüz adım yürürken *sizin* gözlerinizin içine bakabilmek için bin ruble, hem de kendi paramdan bin ruble hemen o anda verirdim... Ya sırtınızdaki o ürperti? Ya hasta

hasta, ateşler içinde, sayıklarken gidip kapının çıngırağını çalmanız... Bütün bunlardan sonra, o zaman size yaptığım şakalara şaşmamanız gerekir Rodion Romanoviç. Niçin ille de o anda geldiniz bana sanki? İnanın, sanki biri itivermişti sizi odamın kapısından içeri. Şu Mikolka o anda aramıza girmeseydi... Mikolka'nın odaya nasıl girdiğini anımsıyor musunuz? İyice anımsıyor musunuz? Bir gök gürültüsü gibi dalmıştı odaya... Bir yıldırım gibi... Peki ama nasıl karşıladım ben bu gök gürültüsünü? Ona hiç mi hiç inanmadığımı siz de gördünüz... Söylediklerinin hiçbirine inanmadım. Nasıl inanırdım ki! Daha sonra, sizin arkanızdan Mikolka bazı noktalara öyle düzgün açıklamalar getirdi ki, şaşırdım kaldım. Ama gene de anlattıklarının tek sözcüğüne inanmadım. Anlayacağınız, inandığım şeyde diretiyordum. Hayır, diye geçiriyordum içimden, *Morgen fri*!* Mikolka'nın adı mı olurmuş burada!

– Oysa Razumihin demin bana Mikolka'nın suçlu olduğunu söyledi... Siz söylemişsiniz bunu ona...

Soluğu kesilmişti Raskolnikov'un. Sözünün sonunu getirememişti. Porfiriy'i, onun içini dışını anlamış bir insan olarak kendini nasıl yalanladığını, inkar ettiğini anlatılmaz bir heyecanla dinliyordu. Ona inanmaktan korkuyordu, inanmıyordu da. Onun iki anlama çekilebilecek sözcüklerinde büyük bir hırsla daha açık, daha kesin bir şeyler arıyor, yakalamaya çalışıyordu.

Hep susan Raskolnikov'un bu sorusuna sevinmişti sanki Porfiriy.

– Bay Razumihin ha! diye bağırdı. Ha-ha-ha! Evet, Bay Razumihin'i bu işe karıştırmamak gerekirdi: İki kişinin arasına üçüncü kişi girmemeli... Bir yabancı, Razumihin... Yüzü bembeyaz geldi bana... Neyse canım, bırakalım onu şimdi. Ne diye işimize karıştıralım onu! Gelelim Mikolka'ya, onu tanıdığım kadarıyla size anlatmamı ister misiniz? Her şeyden önce, henüz ergenlik çağına gelmemiş bir çocuktur Mikolka. Ürkek diyemem, ama bir çeşit sanatçı ruhlu bir çocuk... Umarım on-

(*) Günaydın! (Almanca).

dan böyle söz ettiğim için gülmezsiniz! Temiz yürekli, duyarlı bir çocuk! İçten, hayalci... Onu tanıyanların anlattıklarına göre şarkılar söylermiş, danslar edermiş, öyle güzel masallar anlatırmış ki, herkes onu dinlemeye bayılırmış... Okula gidiyormuş. Parmağını göstersen gülmekten yerlere yatarmış. Ayrıca zilzurna olana dek içermiş de. Ama serseriliğinden yapmazmış bunu. Çocukluğundan, onu içirdikleri zamanlar, ara sıra yaparmış... İşte o zaman da çalmış, yani çok sarhoşken... ne yaptığını bilmiyormuş. "Yerde buldum aldım, hırsızlık neresinde bunun!" diyordu. Onun Büyük İnanç tarikatından olduğunu biliyor muydunuz? Daha doğrusu, Büyük İnanç tarikatından değil de, onun bir kolundan... Ailesinde bir çeşit gezgin dinciler varmış. Kendisi de bir süre önce tam iki yıl köyünün manastırında bir rahibin yanında kalmış... Bütün bunları Mikolka'nın kendisinden, ayrıca Zarayskili hemşerilerinden dinledim. Daha neler var! Bir manastıra bile kapanmak istemiş! Dinine çok bağlıymış, gece sabahlara kadar dualar edermiş, eski "gerçek kutsal" kitaplar okurmuş, o kitaplara dalar gidermiş... Petersburg'un çok kötü bir etkisi olmuş üzerinde. Özellikle kadınlarının... Bu arada içkiye de vermiş kendini... Dini de, yanında kaldığı rahibi de unutuvermiş. Şunu da biliyorum, burada bir sanatçı çok sevmiş onu. O sanatçının yanına gidip gelmeye başlamış, tam o sırada da bu olay olmuş! Bu olay çok etkilemiş onu. Asmaya kalkışmış kendini! Kaçıp gitmek istemiş! Adalet sistemimiz üzerine halkımızda yerleşmiş inanışa karşı ne yapılabilir? Bilindiği gibi, "mahkemeye düşmek" düşüncesi korkuya salıyor insanımızı. Kimin suçu bu? Günümüzde yeni mahkemelerden falan söz ediyorlar. Tanrım! Umarım! Her neyse, saygıdeğer papazını anımsamış olsa gerek cezaevinde, dine verdi kendini gene. İncil düşmüyor elinden şimdi. Böyleleri için acı çekmenin ne anlama geldiğini bilir misiniz Rodion Romanoviç? Bunlar şunun bunun için değil, yalnızca "acı çekmiş olmak" için acı çekerler. Anlayacağınız, acı çekmek, daha çok da devletten gelen acıyı çekmek isterler... Benim cezaevinde görevli olduğum sıralar çok çok uslu bir mahkûm vardı orada. Tam bir yıl geceleri büyük Rus soba-

sının üzerinde sabahlara kadar İncil okurdu. Adam okudukça daldı, daldıkça okudu... sonunda öyle bir duruma geldi ki, iyice sapıttı. Bir gün durup dururken duvardan bir tuğla sökûp çıkardı, müdürün kafasına fırlattı. Oysa adamcağızın bir şey yaptığı, ona bir şey söylediği yoktu. Ama nasıl bir fırlatıştı o öyle: Müdürün bir yerine bir şey olmasın diye bilerek bir arşın yana atmıştı tuğlayı! Müdüre karşı silah kullanan bir mahkûmun sonu ne olur, bilirsiniz! Anlayacağınız, "acı çekmek" istemişti canı. Şimdi ben Mikolka'nın da "acı çekmek" ya da buna benzer bir şey istediğinden kuşkulanıyorum. Ortadaki gerçeklerden, kesin biliyorum bunu. Ama o bunu benim bildiğimi bilmiyor. Ne o, halkın arasından bu çeşit fantastik insanların çıkabileceğine inanmıyor musunuz yoksa? İstemediğiniz kadar var böyleleri. Papazını anımsamıştı gene, özellikle kendini asmaya kalkışmasından sonra... Ne var ki, sonunda gelecek bana, gelip her şeyi anlatacak. Dayanabilecektir mi diyorsunuz? Bekleyin hele, görürüz. Gelecek, her şeyi anlatacak bana! Her saat bekliyorum onu, gelecek, verdiği ifadeden döndüğünü söyleyecek... Sevdim ben bu Mikolka'yı. Sonuna varana dek izleyeceğim onu... Benim yerimde siz olsaydınız ne düşünürdünüz? Ha-ha-ha! Bazı konularda oldukça sağlam yanıtlar verdi bana. Gerekli bilgileri edindiği, ustaca hazırlandığı belli. Gelgelelim, bazı noktalarda çuvallıyor. En basit bir şeyi bilmiyor. Bilmediği gibi, bilmediğinden kuşkulanmıyor da. Hayır dostum Rodion Romanoviç, Mitka değil bu işi yapan. Fantastik bir şey söz konusu burada. Karanlık bir şey. İnsan yüreğinin karardığı günümüze özgü bir şey... "kanın" tazelik verdiğine inanıldığı günümüze; yaşamın konfor olduğuna inanıldığı günümüze özgü bir şey... Kitaplardaki hayallerdir burada söz konusu olan, teorik olarak bozulmuş yüreklerdir... İlk adımı atmanın kararlılığı vardır. Ancak, özel bir kararlılıktır bu... Kararını verdi, yamaçtan yuvarlanırcasına, ya da çan kulesinden kendini aşağı atarcasına verdi kararını. Ama cinayete sürüklendi sanki. Arkasından kapıyı kapamayı unuttu, ama teoriye göre, öldürdü, ikisini birden öldürdü... Öldürdü, ama paraları almayı beceremedi. Alabildiği şeyleri de bir taşın altı-

na sakladı. Dışarıdan kapıya vururlarken, çıngırağı çalarlarken kapının bu yanında, içeride çektiği acı, heyecan yetmemişti ona. Sonra bir akşam karanlığında o çıngırak sesini yeniden duymak, sırtında o ürpertiyi bir kez daha hissetmek isteğine kapıldı, yarı sayıklar bir durumda gene o daireye gitti... Ama tutalım ki hastalığının etkisiyle yaptı bütün bunları. Ama bir şey daha söz konusu burada: Öldürmesine öldürdü, ama hâlâ onurlu bir insan saymaktadır kendini, insanları küçümsemektedir, bir melek olduğunu düşünmektedir... Hayır dostum Rodion Romanoviç, Mikolka'nın işi değil bu!

Porfiriy'in, düşüncelerini yadsıyan, daha önce söyledikleriyle çelişen bu son söyledikleri son derece beklenmedik şeylerdi. Bir yerine bir şey saplanmış gibi sarsıldı Raskolnikov. Tutamadı kendini, güçlükle soluk alarak,

– Öyleyse... kim... öldürdü? diye sordu.

Raskolnikov'un bu beklenmedik sorusu karşısında çok şaşırmış gibi sandalyenin arkasına atmıştı kendini Porfiriy Petroviç. Kulaklarına inanamıyormuş gibi,

– Nasıl yani, kim öldürdü, dedi. (Söylediğinin doğruluğundan hiç kuşkusu yokmuş gibi, handiyse fısıldayarak ekledi:) Kim öldürecek, Rodion Romanoviç, siz öldürdünüz... Siz öldürdünüz.

Raskolnikov birden divandan ayağa fırladı, birkaç saniye ayakta öylece durduktan sonra bir şey söylemeden yeniden oturdu. Yüzünde hafiften kaslar çekilmeye başlamıştı.

– Dudağınız o zaman olduğu gibi titriyor gene, diye mırıldandı Pyotr Petroviç. (Sesinde bir acıma bile vardı. Bir süre sustuktan sonra sürdürdü konuşmasını:) Yanlış anladınız beni galiba Rodion Romanoviç. Bu yüzden şaşırdınız... Buraya özellikle, her şeyi konuşmak, durumu açıklığa kavuşturmak için geldim.

Raskolnikov, suçüstü yakalanınca birden korkmuş bir çocuk gibi,

– Hayır, ben öldürmedim! diye mırıldandı.

Porfiriy ciddi, kendine güven dolu bir tavırla fısıldadı:

– Hayır, siz öldürdünüz Rodion Romanoviç! Başkası değil, siz öldürdünüz!

İkisi de sustular. Bu sessizlik tuhaf kaçacak kadar uzun, aşağı yukarı on dakika sürdü. Raskolnikov dirseklerini masaya dayamış, saçlarını karıştırıyordu. Porfiriy Petroviç sakin, oturuyor, bekliyordu. Birden başını kaldırdı Raskolnikov, küçümser bir tavırla baktı Porfiriy Petroviç'in yüzüne.

– Gene aynı şeyi yapıyorsunuz Porfiriy Petroviç! dedi. Hep aynı numara: Nasıl bıkmazsınız böyle numaralar yapmaktan, doğrusu şaşılacak şeydir...

– Numara falan yaptığım yok! Yanımızda tanıklar olsaydı, böyle konuşmazdım sizinle... İkimiz baş başa, fısıldayarak konuşuyoruz. Farkındasınızdır sanırım, sizi tavşan gibi kovalayıp yakalamak için gelmedim buraya. Suçunuzu itiraf etseniz de, etmeseniz de bir anlamı yok bunun benim için. Öyle olduğunu biliyorum çünkü.

Sinirli sinirli sordu Raskolnikov:

– Niçin geldiniz öyleyse? Daha önce de sorduğum soruyu bir kez daha soruyorum size: Suçlu olduğumu biliyorsanız niçin tutuklatmıyorsunuz beni?

– Amma da soru sordunuz yani! Madde madde yanıtlayayım bu sorunuzu: Önce, sizi tutuklatmam benim yararıma olmaz.

– Niçinmiş o? Suçlu olduğumu biliyorsanız tutuklatmak zorundasınız beni...

– Bunu benim bilmemin ne önemi olabilir ki?.. Şimdilik benim düşüncem bu... Hem *içinizin rahatlaması* için mi tutuklatayım sizi? Tutuklanmak istediğinize göre, bunun öyle olacağını, huzura kavuşacağınızı biliyorsunuz... Sonra, sözgelimi o esnaf kılıklı adamı getirsem karşınıza, onun tanıklığıyla suçlu olduğunuzu kanıtlamaya kalkışacak olsam, şöyle söyleyebilirsiniz: "Sarhoş musun sen be adam? Kim görmüş beni senin yanında? Ayrıca, o zaman sarhoşsun diye yardım etmiştim sana. Zilzurna sarhoştun..." Ne söyleyebilirim böyle derseniz? Dahası var, sizin sözleriniz o adamın sözlerinden inandırıcı, gerçeğe yakın olurdu. Çünkü onun söylediklerinde yalnızca psikolojik gerçekler var. Üstelik adamın suratına da hiç gitmeyen bir psikoloji... Siz de en duyarlı noktaya saldırırsınız. Çünkü sarhoşun, serserinin teki adam... Herkesin tanıdığı aşa-

gılık biri... Biliyorsunuz, bir kez içtenlikle itiraf etmiştim size, psikoloji iki yönde de yorumlanabilir. İkinci yönün kimi zaman gerçeğe daha çok benzediğini, ayrıca, size karşı kötü bir düşüncemin de söz konusu olmadığını söylemiştim... Her ne kadar sizi gene de tutuklattıracaksam da, dahası (hiç de insanca bir şey değil ama) buraya bunun için, bir de size önceden her şeyi açıklamak için geldiysem de (gene insanca bir şey değil bu) açıkça söyleyeyim, benim yararıma değil bu... Evet, buraya gelmemin ikinci nedeni...

– Evet, ikincisi ne? (Hâlâ soluk almakta güçlük çekiyordu Raskolnikov.)

– Daha önce de söylediğim gibi, size açıklama yapmak zorunda hissediyorum kendimi. Canavar ruhlu bir insan olduğumu düşünmenizi istemiyorum. Üstelik, ister inanın, ister inanmayın, yürekten seviyorum da sizi... Son olarak, bu nedenle açık, doğrudan bir öneriyle geldim size: İtiraf edin suçunuzu. Sayılamayacak kadar çok yararları olacaktır size bunun. Benim için de kuşkusuz... Ağır bir yükten kurtaracaksınız beni çünkü. Ne dersiniz, şu anda yeterince içten değil miyim size karşı?

Raskolnikov bir dakika düşündü.

– Beni dinleyin Porfiriy Petroviç, demin yalnızca psikoloji vardır diyorsunuz, şimdi matematiğe daldınız... Peki, ya yanılıyorsanız?

– Hayır Rodion Romanoviç, yanılmıyorum. Küçücük bir delil var elimde. Daha o zaman bulmuştum onu. Tanrı göndermişti!

– Ne deliliymiş bu?

– Ne delili olduğunu söylemeyeceğim Rodion Romanoviç. Hem işi daha uzatmaya da yetkim yok artık. Tutuklatacağım sizi. Kararınızı verin. *Şimdi* benim için hepsi bir artık. Yalnızca sizin iyiliğinizi düşündüğüm için uyarıyorum sizi... İnanın bana, böylesi daha iyi olacak Rodion Romanoviç!

Öfkeli öfkeli gülümsedi Raskolnikov.

– Bu kadarı komik olmaktan öte, saygısızlığa da vardı artık... Suçlu olsam bile (ki böyle bir şey söylediğim yok) ceza-

evinizde *huzura kavuşacağımı* söylüyorsanız, öyleyse gelip size suçlu olduğumu itiraf etmemin ne anlamı olabilir ki?

– Ah, Rodion Romanoviç, her söylenene inanmayın lütfen. Belki hiç de *huzura kavuşmayacaksınız*. Yalnızca bir varsayımdır bu. Hem de benim bir varsayımım. Oysa bu konularda ne kadar bilgim olabilir ki benim? Belki şu anda bir şeyler bile saklıyorumdur sizden. Gelip her şeyi açıklayacak değilim ya size, ha-ha-ha! İkinci bir şey daha var: Suçunuzu itiraf etmenizin ne yararı mı olacak size? Bu davranışınızın cezanızdan ne kadar indirilmesine neden olacağını biliyor musunuz? Peki, ne zaman geleceksiniz? Bu konuyu çok iyi düşünün! Bir başkasının suçu üstlendiği, konunun kapandığı bir anda ortaya çıkıp cinayeti sizin işlediğinizi söyleyeceksiniz. Yemin ederim, "orada" işleri öyle ayarlayacağım ki, sizin gelip suçu üzerinize almanız herkesi sarsacak, şaşırtacak. Bütün o psikolojiyi kaldıracağım ortadan, üzerinizde toplanan bütün kuşkuları yok edeceğim, öyle ki, işlediğiniz suç şuurunuzu bir an yitirmenize verilecek. Gerçekte de şuurunuzu yitirdiğiniz bir anda yapmış olacaksınız bunu. Ben dürüst bir insanım Rodion Romanoviç, sözümün de eriyimdir.

Susuyordu Raskolnikov. Başını önüne eğmiş, susuyordu. Uzun süre düşündükten sonra gene gülümsedi. Ama bu kez tatlı, hüzünlüydü gülümsemesi. Porfiriy Petroviç'ten artık bir şeyi saklamaya çalışmıyormuş gibi,

– Aman! diye mırıldandı. İstemez! Gereği yok! Sizin indiriminizi istemiyorum!

Porfiriy Petroviç, elinde değilmiş gibi, heyecanla bağırdı birden:

– Ben de bundan korkuyordum işte! Benim korktuğum da bizim indirimimizi istemeyeceğinizdi!

Raskolnikov kederli, anlamlı baktı Porfiriy Petroviç'in yüzüne. Porfiriy Petroviç konuşmasını sürdürdü:

– Hey! Yaşamı böyle küçümsemeyin! Uzun bir yaşam var önünüzde. Cezanızdan indirim yapılmasını nasıl istemezsiniz! Nasıl istemezsiniz bunu! Çok tez canlı bir insansınız!

– Ne varmış önümde?

– Yaşam var! Ne o, peygamber misiniz siz ki ileride neler olacağını bileceksiniz... Arayın, bulacaksınızdır. Tanrı orada bekliyor sizi belki... orada bekliyordur sizi belki... Ömür boyu cezaevinde kalacak değilsiniz ya...

Gülümsedi Raskolnikov.

– Cezamdan indirim de var...

– Ne o, burjuva utancından mı korkuyorsunuz yoksa? Korkmuşsunuzdur belki de, ama farkında değilsinizdir. Henüz çok gençsiniz çünkü! Ama ne olursa olsun, gidip suçlu olduğunuzu söylemekten korkmamalısınız.

Raskolnikov bu konuda konuşmak bile istemiyormuş gibi, küçümser bir tavırla, canı sıkkın,

– Aman, boş verin! diye mırıldandı.

Çıkıp bir yere gitmek istiyormuş gibi gene ayağa kalkacak oldu, ama kalkmadı, belirgin bir umutsuzluk içinde oturmayı sürdürdü.

– Boş verin, ha! İnsanlara güveninizi yitirmişsiniz. Size kabaca dalkavukluk ettiğimi düşünüyorsunuz. Peki ama ne gördünüz ki henüz yaşamda? Çok şey mi bildiğinizi sanıyorsunuz? Kendinizce bir teori üretmişsiniz, bu teorinin içinin boş olduğunu, orijinal bir yanının bulunmadığını görünce utanıyorsunuz! Evet, bunun bayağı bir şey olduğu doğrudur. Ama ne olursa olsun gene de umutsuz bir alçak değilsiniz. Hayır öyle bir alçak sayılamazsınız! Hiç değilse öyle uzun uzadıya aldatmadınız kendinizi, birden sonuca vardınız. Sizi kime benzettiğimi biliyor musunuz? İsterlerse bedenini parça parça doğrasınlar, (Tanrı'yı içinde bulmuşsa) ona bu işkenceyi yapanın yüzüne gülümseyerek bakan bir insana... Siz de arayın, bulacaksınız içinizde Tanrı'yı, yaşamaya başlayacaksınız. Önce, uzun zamandır ortam değiştirmeniz gerekiyordu. Sonra, acı çekmenin de hoş bir yanı vardır. Varın acı çekin. Mikolka da acı çekmek istediği için haklıdır belki. Tanrı'ya inanmadığınızı biliyorum. Kurnazca felsefe yapmayı bırakın, düşünmeden yaşamın akışına bırakın kendinizi. Endişe etmeyin, kıyıya çıkaracaktır sizi akıntı, ayaklarınızın üzerine kaldıracaktır. Nasıl bir kıyıya mı? Ben nereden bilebilirim bunu? Ama inan-

dığım bir şey varsa, önünüzde uzun yılların olduğudur. Şimdi bu sözlerimi ezberlenmiş bir söylev olarak algıladığınızı biliyorum. Ama bakarsınız bir gün anımsarsınız bu dediklerimi, işinize yararlar. İşte bunun için anlatıyorum size bunları. Hem şu kocakarıyı öldürmeniz aslında fena da olmadı doğrusu. Kendinize başka bir teori edinmiş olsaydınız belki bundan milyon kez daha çirkin bir şey yapardınız! Tanrı'ya şükretmelisiniz. Hem biliyor musunuz: Belki Tanrı bir şeyler için koruyordur da sizi. Hadi yürekli olun, korkmayın! Sizi bekleyen büyük görevden mi korkuyorsunuz yoksa? Yo, hayır, bundan korkmak ayıp olur! Bu adımı attıysanız, sağlam durmanız gerekir. Adalet söz konusu burada! Evet, adalet neyi gerektiriyorsa, onu yapın! Tanrı'ya inanmıyorsunuz, ama yemin ederim, yaşam düze çıkaracaktır sizi. Zamanı gelince siz de seveceksiniz yaşamı. Şimdilik sizin için gerekli olan havadır. Hava, gene hava...

Raskolnikov ürperdi.

– Peki ama kimsiniz siz, peygamber mi sanıyorsunuz kendinizi? diye bağırdı. Öyle yükseklerden, mağrur, sakin öğütler veriyorsunuz bana...

– Kim miyim? Tükenmiş biri, başka bir şey değil! Belki hissedebilen, acıma duygusu olan, belki bir şeyler de bilen, ama bütünüyle tükenmiş biri! Oysa siz benim gibi değilsiniz: Tanrı bir yaşam koymuş sizin önünüze. Ama kim bilebilir, belki siz de yararlanamayacaksınız bu yaşamdan, boşa gidecek her şey... Bakarsınız siz de sıradan insanların arasına katılırsınız. Böyle bir yüreğiniz varken konfor mu arayacaksınız yani? Sonra, uzun yıllar sizi kimsenin görmeyecek olmasından ne çıkar? Önemli olan zaman değil, sizsiniz. Bir güneş olun, görsün sizi herkes. Bir güneşin her şeyden önce gerçek bir güneş olması gerekir. Niçin gülümsüyorsunuz gene: Schiller gibi konuştuğuma mı? Hem bahse girerim, şu anda size yaltaklandığımı sanıyorsunuzdur! Ama kim bilir, belki gerçekten yaltaklanıyorum. He-he-he! Size bir şey söyleyeyim mi Rodion Romanoviç, inanmayın benim söylediklerime, dahası asla tam inanmayın. Yaradılışım böyle benim, ne yapabilirim... Yalnız

şu kadarını ekleyeceğim: Benim ne ölçüde aşağılık, ya da ne ölçüde dürüst bir insan olduğuma sanırım kendiniz karar verebilirsiniz...

– Ne zaman tutuklatmayı düşünüyorsunuz beni?

– Size bir buçuk, ya da iki gün daha verebilirim. İyice düşünün dostum, Tanrı'ya dua edin... İnanın böylesi daha iyi olacak, çok daha iyi olacak...

Tuhaf tuhaf gülümsedi Raskolnikov.

– Ya kaçarsam?

– Hayır, kaçmazsınız. Bir mujik kaçar, yabancı düşüncelerin uşağı bir bozguncu da kaçar. (Çünkü bu bozguncuların istediğiniz bir şeye ömür boyu inanmaları için gemici Dırka'ya* olduğu gibi, parmağınızın ucunu göstermeniz yeterlidir.) Oysa teorinize inanmıyorsunuz siz artık, niçin kaçasınız ki? Hem kaçıp ne yapacaksınız? Kaçak yaşamak iğrençtir, zordur. Oysa size her şeyden önce gerekli olan yaşam, düzenli bir yaşantı, buna uygun bir hava... Kaçtığınız yerde bulabilecek misiniz bunları? Kaçsanız bile geri gelirsiniz. *Bizsiz yapamazsınız.* Oysa cezaevine atarsam sizi bir ay sonra, iki, bilemediniz üç ay sonra birden anımsayacaksınız bu söylediklerimi, kendiniz geleceksiniz bana. Hem kendinizin bile beklemediği bir anda yapacaksınız bunu... Bir saat öncesine kadar sizin bile haberiniz olmayacak gidip suçunuzu itiraf edeceğinizden. "Acı çekmeyi isteyeceğinize" bile inanıyorum. Bu söylediklerime inanmıyorsunuz şimdi, ama sonra inanacaksınız. Acı çekmek çok büyük bir şeydir çünkü, Rodion Romanoviç. Benim böyle şişman olduğuma bakmayın, gereği yok, biliyorum... Gülmeyin bu söylediklerime. Acı çekmenin de bir felsefesi vardır... Mikolka haklı. Hayır Rodion Romanoviç, kaçamazsınız...

Raskolnikov ayağa kalktı, kasketini aldı. Porfiriy Petroviç de kalktı.

– Dolaşmaya mı çıkıyorsunuz? Fırtına çıkmazsa, güzel bir akşam olacak. Ama yağsın da biraz serinleyelim...

(*) Dostoyevski burada Gogol'ün *Evlilik* tiyatro yapıtının kahramanlarından komik gemici Petuh'un yerine yanlışlıkla bir başka gemicinin adını (Dırka) kullanıyor (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

O da aldı şapkasını. Raskolnikov soğuk, ısrarlı bir sesle,

– Porfiriy Petroviç, dedi, bugün size bir itirafta bulunduğum düşüncesini yerleştirmeyin lütfen kafanıza. İlginç bir insansınız, sırf merak ettiğim için dinledim anlattıklarınızı. Ama bir itirafta bulunmadım size... Bunu unutmayın.

– Biliyorum, unutmayacağım da. Şuna bakın, nasıl da titriyor... Telaşlanmayın dostum. Siz nasıl isterseniz öyle olacak. Çıkın biraz dolaşın şimdi. Ama fazla dolaşmanız da olmaz. (Sesini alçaltıp ekledi Porfiriy Petroviç:) Hem ne olur ne olmaz diye, küçük bir ricam daha olacak sizden. Çok ince, önemli bir rica bu: Eğer, yani her olasılığı düşünecek olursak (gerçi böyle bir şeyin olabileceğine inanmıyorsam, sizin bunu yapacak kişilikte bir insan olmadığınızı biliyorsam...) her neyse... olur da bu arada, bu elli iki saat içinde aklınıza olayı başka bir biçimde, yani canınıza kıymak gibi fantastik bir yolla bitirmek gelirse (aptalca bir düşünce ama, bunun için bağışlayın beni) kısa, açıklayıcı bir mektup bırakın bana. İki satır, yalnızca iki satırcık. Taştan söz etmeyi de unutmayın. Böylesi daha soylu bir davranış olacaktır. Eh, hoşçakalın... Size iyi düşünceler, mutlu başlangıçlar!

Porfiriy Petroviç sırtı kamburlaşmış gibi, Raskolnikov'a bakmaktan kaçınıyormuş gibi çıktı. Raskolnikov pencereye gitti, gergin bir sabırsızlık içinde, Porfiriy Petroviç'in sokağa çıkıp uzaklaşması gereken zamanı hesaplayarak beklemeye başladı. Sonra kendi de çabucak çıktı odasından.

III

Acele Svidrigaylov'a gidiyordu. Bu adamdan ne bekleyebilirdi, kendi de bilmiyordu. Ama üzerinde onun gizli bir baskısı olduğunu hissediyordu. Bunu bir kez hissettikten sonra bir türlü içi rahat olamıyordu. Zamanı gelmişti artık Svidrigaylov'a gitmenin.

Oraya giderken bir soru özellikle kemiriyordu içini: Porfiriy Petroviç'e gitmiş miydi Svidrigaylov?

Uzun uzun düşündükten sonra vermişti kararını: Hayır gitmemişti! Yemin bile edebilirdi buna. Tekrar tekrar düşündü. Porfiriy Petroviç ile konuşmasını baştan sona geçirdi belleğinden: Hayır, gitmemişti, hiç kuşku yok, gitmemişti.

Peki, şimdiye dek gitmediyse, şimdiden sonra gidebilir miydi?

Şimdilik, gitmez diye düşünüyordu. Niçin mi? Bu soruyu da yanıtlayamazdı şimdi. Yanıtlayabilecek olsaydı bile, şu anda bunun üzerinde durmazdı. Bütün bunlar acı veriyordu ona, aynı zamanda hiçbirini umursamıyordu da sanki. Çok tuhaftır, belki kimse inanmazdı buna ama, Raskolnikov, onu yakın gelecekte bekleyen kaderine son derece kayıtsızdı o anda. Bambaşka bir şey acı veriyordu ona şimdi, çok daha önemli, olağanüstü bir şey... Başka birisiyle değil, doğrudan Raskolnikov'un kendisiyle ilgili, ama çok başka, çok önemli bir şey... Ayrıca, kafasının son günlere oranla bu sabah çok daha iyi çalışmasına karşın, büyük bir ruhsal yorgunluk vardı üzerinde.

Öte yandan, bunca olan bitenden sonra bu küçücük zorlukları yenmek için çabalamaya değer miydi şimdi? Sözgelimi, Svidrigaylov'un Porfiriy Petroviç'e gitmemesi için entrikalar çevirmeye değer miydi? Şu Svidrigaylov'u incelemeye, ne biçim biri olduğunu anlamak için zaman harcamaya değer miydi?

Ah, ne çok bıkmıştı bütün bunlardan!

Ama gene de Svidrigaylov'a bir an önce gitmek için acele ediyordu. Ondan *yeni bir şey*, bir öğüt, bir çıkış yolu mu bekliyordu yoksa? Besbelli, kurtulmak amacıyla bir saman çöpüne tutunmaya çalışıyor olmalıydı! Kader mi, yoksa bir içgüdü mü yaklaştırıyordu onları birbirine? Belki yalnızca bir yorgunluktu bu, bir umutsuzluktu. Belki de Svidrigaylov değil başka biriydi onun için gerekli olan ama, o anda Svidrigaylov gelmişti aklına... Sonya mı? Peki ama niçin gidecekti şimdi Sonya'ya? Gene ondan gözyaşı dilenmek için mi? Hem korkuyordu artık Sonya'dan. Acımasız bir yargıyı, değişmez bir kararı temsil ediyordu çünkü... Ya Sonya'nın gösterdiği yoldan gidecekti, ya da kendi bildiği yoldan. Özellikle şu anda Sonya ile görüşecek durumda değildi. Evet, en iyisi gidip Svidrigaylov'u yoklamak,

kafasının içinde neler var, öğrenmeye çalışmaktı. Uzun zamandır bu adamın bir şeyler için ona gerekli olduğunu düşünmemek elinde değildi.

Peki ama, ortak ne olabilirdi aralarında? İçlerindeki kötülükler bile aynı olamazdı. Ayrıca çok sevimsiz bir insandı Svidrigaylov. Besbelli, çok ahlaksız bir adamdı da. Aşırı kurnaz, sahtekâr, kötü niyetli olduğu kesindi. Çok söylentiler dolaşıyordu onunla ilgili. Evet, gerçekten de çok ilgilenmişti Katerina İvanovna'nın çocuklarıyla. Ama kim bilebilirdi ki niyetinin ne olduğunu? Her zaman birtakım gizli niyetleri, amaçları vardı bu adamın.

Bu son günlerde bir düşünce daha, her ne kadar onu kafasından atmaya çalışıyorduysa da, sürekli huzursuz ediyordu Raskolnikov'u. Çok ağır geliyordu ona bu düşünce! Kimi zaman şöyle düşündüğü oluyordu: Svidrigaylov daha önce de, şimdi de dolanıp duruyordu çevresinde. Biliyordu onun sırrını. Dunya ile ilgili birtakım düşünceleri vardı. Ya hâlâ aynı şeyi düşünüyorduysa? Bu soruya hemen hemen kesin olarak *evet* diye yanıt vermek olasıydı. Şimdi de onun sırrını öğrendiğine göre, ya onun üzerinde bir baskı kurup bu baskıyı Dunya'ya karşı kullanmaya kalkışırsaydı?

Bu düşünce geceleri düşlerine bile giriyordu, ona sıkıntı veriyordu. Ama bu düşünce ilk kez şimdi, Svidrigaylov'un evine giderken böylesine açık seçik geliyordu aklına. Bunun yalnızca düşüncesi bile öfkelenmesine yetiyordu. Önce, her şey değişmişti artık, özellikle onun durumu değişmişti: Bu sırrı hemen gidip Dunya'ya açması, onu uyarması gerekiyordu. Kızcağızın yanlış bir adım atmasını engellemek için belki kendini ele vermesi bile gerekebilirdi. Ya o mektup? Bu sabah birisinden bir mektup almıştı Dunya! Petersburg'da kimden mektup almış olabilirdi? (Lujin'den mi yoksa?) Gerçi Razumihin korurdu onu. Ama bir şeyden haberi yoktu ki Razumihin'in. Belki Razumihin'e de açılmak gerekecekti. Bunları düşündükçe tiksiniyordu Raskolnikov...

Sonunda kesin kararını vermişti: Bir an önce Svidrigaylov'u görmeliydi. Neyse ki, burada işin ayrıntılarından çok, özü

üzerinde durmak gerekecekti. Ama eğer o Svidrigaylov (böyle bir şey elinden gelir de) Dunya'ya karşı bir dolaplar çevirmeye kalkışırsaydı, o zaman...

Son zamanlarda, bu son bir ayda Raskolnikov öylesine yorgun düşmüştü ki, bu tür soruları artık yalnızca şöyle yanıtlayabiliyordu: "O zaman öldürürüm onu..." Şimdi de soğuk bir umutsuzluk içinde böyle düşünmüştü. Ağır bir duygu çökmüştü yüreğinin üzerine, eziyordu onu. Sokağın ortasında durup bakınmaya başladı: Ne yana gidecekti, buraya nasıl gelmişti? Biraz önce geçtiği Saman Pazarı'ndan otuz kırk adım ötede, ...ski Caddesi'nde olduğunu fark etmişti. Solundaki evin ikinci katı baştan sona meyhaneydi. Meyhanenin bütün pencereleri ardına dek açıktı. Pencerelerden görülen kargaşadan anlaşıldığı kadarıyla içerisi tıklım tıklım doluydu. Salonda şarkılar söylüyorlardı. Klarnet, keman, Türk davulu sesleri geliyordu. Kadın çığlıkları da duyuluyordu. Şaşkınlık içinde .....ski Caddesi'ne niçin saptığını düşünürken tam geri dönecekti ki, meyhanenin açık pencerelerinden birinin önünde masada oturmuş, ağzında piposu, çay içen Svidrigaylov'u gördü. Dehşete düşürmüştü onu bu rastlantı. Svidrigaylov kıpırdamadan ona bakıyor, sanki Raskolnikov onu fark etmeden oradan kalkıp sıvışmak için fırsat kolluyordu. Özellikle bu çok şaşırtmıştı Raskolnikov'u. Bu kez Raskolnikov da, onu fark etmemiş, dalgın dalgın çevresine bakınıyor, düşünüyormuş gibi yaptı. Ama göz ucuyla da Svidrigaylov'u izliyordu. Endişeyle küt küt çarpmaya başlamıştı yüreği. Evet, onun kendisini görmesini istemiyordu Svidrigaylov. Ağzından piposunu almış, saklanmaya çalışıyordu çünkü. Ne var ki, ayağa kalkıp sandalyesini geri ittiği anda, besbelli, birden Raskolnikov'un onu gördüğünü, göz ucuyla ona baktığını fark etmişti. Şimdi de, ilk kez Raskolnikov'un evinde karşılaştıklarında, Raskolnikov'un uyur gibi yaptığında aralarında geçen olaya benzer bir sahne yinelenmişti aralarında. Kurnaz bir gülümseme belirmişti Svidrigaylov'un dudaklarında. Giderek bütün yüzüne yayılmıştı bu gülümseme. İkisi de biliyordu birbirlerini izlediklerini. Sonunda kahkahayla gülmeye başlamıştı Svidrigaylov. Pencereden seslendi ona:

– Hadi, hadi! İstiyorsanız gelin. Ben buradayım!

Meyhaneye çıktı Raskolnikov. Yirmi küçük masada oturmuş, bir yandan çay içen, bir yandan da bağıra çağıra şarkı söyleyen koroyu dinleyen tüccarlar, memurlar, her çeşidinden bir sürü insan kalabalığının doldurduğu geniş salonu geçti, dipteki çok küçük, tek pencereli odada buldu Svidrigaylov'u. Bir yerlerden bilardo toplarının takırtısı geliyordu. Svidrigaylov'un önündeki masanın üzerinde açık bir şampanya şişesiyle, yarısına kadar dolu bir içki bardağı vardı. Odada Svidrigaylov'un dışında, kucağında bir el laternasıyla küçük bir çocukla, çizgili eteğinin ucunu beline tutturmuş, on sekiz yaşlarında, başında kurdeleli Tirol şapkası, yanakları al al, güzel bir kız vardı. Kız salonda koronun söylediği şarkılara aldırmadan, küçük çocuğun çaldığı laterna eşliğinde son derece kısık bir sesle iğrenç bir şarkı söylemeye çalışıyordu...

Raskolnikov içeri girince Svidrigaylov susturdu kızı:

– Hadi, yeter artık!

Kız hemen sustu, durdu, saygıyla beklemeye başladı. Şarkısını söylerken de öyle ciddi, saygılı bir anlatım vardı yüzünde.

– Hey! Filipp! diye seslendi Svidrigaylov. Bardak getir buraya!

Raskolnikov,

– Ben içmeyeceğim, dedi.

– Siz bilirsiniz... Bardağı sizin için istememiştim zaten. Hadi iç bakalım Katya! Bugünlük bu kadar yeter. Gidebilirsin artık!

Kıza bir bardak şarap doldurmuş, eline sarı bir banknot tutuşturmuştu. Katya, kadınların şarabı içtikleri gibi, yani bir dikişte yirmi yudumda içti, banknotu aldı, Svidrigaylov'un elini öptükten sonra (son derece ciddi bir tavırla izin vermişti buna Svidrigaylov) çıktı odadan. Kucağında laternasıyla küçük çocuk da koşturmuştu arkasından. İkisini de sokaktan çağırmıştı Svidrigaylov. Petersburg'a geleli bir hafta olmamıştı, ama geniş bir çevre edinmişti kendine. Garson Filipp bile "tanıdıklardandı". Bir köle gibi dönüp duruyordu çevresinde. Salona açılan kapı kapatıldığında kendi evinde gibi oluyordu bu odada Svidrigaylov. Kimi zaman bütün gününü burada geçirdiği bile oluyordu. Pis, iğrenç, dahası kötü bir meyhaneydi burası. Bu tür

meyhanelerin ikinci sınıf olanlarından bile berbattı.

– Size gidiyordum, diye başladı Raskolnikov. Sizi arıyordum, ama nasıl oldu anlayamadım, Saman Pazarı'ndan bu yana sapmışım, kendimi .....ski Caddesi'nde buldum. Oysa hiç sapmazdım bu yana, bu caddeden geçmezdim... Saman Pazarı'ndan sağa sapardım hep. Üstelik sizin eve de buradan gidilmez. Nasılsa bu yana saptım işte, baktım siz... Çok tuhaf bir şey bu!

– Niçin düpedüz bir mucize! demiyorsunuz?

– Çünkü belki yalnızca bir rastlantıdır!

Bir kahkaha attı Svidrigaylov.

– Bu millet böyle işte! İçin için mucizeye inansa bile, kabul etmez mucizeyi! Bakın siz de "belki" yalnızca bir rastlantıdır, diyorsunuz! Bu insanların kişisel düşüncelerini açıklamaktan ne çok korktuklarını bilemezsiniz Rodion Romanoviç. Sizin için söylemiyorum bunu. Sizin kişisel düşünceleriniz var, onlardan korkmuyorsunuz da... Benim ilgimi bu nedenle çektiniz işte.

– Yalnızca o kadar mı?

– Bu kadarı yeter de artar bile.

Svidrigaylov'un sarhoş olduğu belliydi. Ama çok az sarhoştu. Hepsi yarım bardak şarap içmişti. Raskolnikov,

– Yanılmıyorsam, kişisel düşünce dediğiniz şeyin bende olduğundan haberiniz yokken gelmiştiniz bana, dedi.

– Evet, o zaman durum başkaydı. Herkesin kendine göre bir davranış biçimi vardır. Mucize konusuna gelince, size şunu söylemek isterim, yanılmıyorsam son iki üç günü uykuda geçirdiniz... Doğrudan buraya gelmenizde bir mucize falan yok... size bu meyhanede randevu vermiştim. Yolu kendim tarif etmiştim size, bu meyhanenin nerede olduğunu, beni saat kaçta burada bulabileceğinizi anlatmıştım. Anımsamıyor musunuz?

Şaşırmıştı Raskolnikov.

– Unutmuşum, diye karşılık verdi.

– İnanırım! Hem iki kez anlatmıştım size. Belleğinize işlemiş demek adres. Bilmeden, bu yana sapmış olacaksınız. O gün size bunları anlatmaya çalışırken, beni anladığınızı ummuyordum doğrusu. Duygularınızı çok belli ediyorsunuz Rodion Romano-

viç. Şu da var: Yolda yürürken kendi kendine konuşan çok insan var Petersburg'da. İnanıyorum buna. Bir yarı deliler kenti burası. Bizde bilim olsaydı, doktorlarımız, hukukçularımız, filozoflarımız (her biri kendi dalında) Petersburg üzerinde değerli araştırmalar yapabilirlerdi. Petersburg'dan başka çok az kent insan ruhu üzerinde böylesine karamsar, sert, tuhaf etki yapar. İklimin etkisi ne kadar önemli, görüyorsunuz! Öte yandan, Rusya'nın yönetildiği yer burası, dolayısıyla bu kentin havası tüm Rusya'yı etkiliyor. Ama bunu bir kenara bırakalım şimdi. Birkaç kez uzaktan izledim sizi. Evinizden başınız dimdik çıkıyorsunuz. Ama yirmi adım sonra öne sarkıyor başınız. Ellerinizi arkanıza atıyorsunuz. Bakıyorsunuz ama, önünüzde de, iki yanınızda da bir şey görmediğiniz belli oluyor. Sonunda dudaklarınızı kıpırdatmaya, kendi kendinize konuşmaya başlıyorsunuz. Bu arada kimi zaman ellerinizi arkanızdan çözüp konuşurken elinizi kolunuzu sallamaya başlıyorsunuz. Sonunda sokağın ortasında durup uzun süre öyle bekliyorsunuz. Hiç iyi bir şey değil bu Rodion Romanoviç. Bakarsınız o durumda benden başka biri görür sizi, o zaman kötü olur... Aslına bakarsanız, bana göre hava hoş, ben doktora götürecek değilim ya sizi. Ne demek istediğimi anlıyorsunuzdur sanırım.

Raskolnikov, Svidrigaylov'un yüzüne ne düşündüğünü bakışından anlamaya çalışıyormuş gibi bakarak,

– Peki beni izlediklerini biliyor musunuz? diye sordu.

Svidrigaylov şaşırmıştı.

– Hayır, bilmiyorum, dedi.

Kaşlarını çatarak mırıldandı Raskolnikov:

– Neyse, öyleyse bırakalım beni.

– Pekâlâ, nasıl isterseniz.

– İyisi mi şunu söyleyin bana: Her zaman buraya gelip içiyorsanız, iki kez de bana buraya gelip sizi görmemi söylediyseniz, demin ben sokaktan buraya baktığımda niçin benden saklanmaya çalıştınız, kalkıp kaçmak istediniz?

– Ha-ha-ha! Peki o gün ben kapınızın eşiğinde durmuş size bakarken siz niçin uyanık olduğunuz halde gözlerinizi açmadınız, uyuyor numarası yaptınız? Fark etmiştim uyumadığınızı.

– Biliyorsunuz, bunun için... bazı nedenlerim... olabilirdi.

– Sizin bilmediğiniz bazı nedenlerim de benim olabilir.

Raskolnikov sağ dirseğini masaya dayadı, sağ elinin parmaklarıyla alttan çenesine destek yaptı, Svidrigaylov'un yüzüne dikkatli dikkatli bakmaya başladı. Önceleri de şaşırtmıştı onu bu yüz. Daha çok bir maskeyi andıran çok tuhaf bir yüzü vardı Svidrigaylov'un: Pembe kırmızı dudakları olan, açık kumral sakallı, oldukça sık kumral saçlarla çevrili bembeyaz, al yanaklı bir yüz... Gözleri gereğinden fazla maviydi sanki, bakışı ise fazlasıyla ağır, kıpırtısız. Bu güzel, yaşına göre olağanüstü genç kalmış yüzde korkunç bir sevimsizlik gözden kaçmıyordu. Svidrigaylov'un üzerinde ince kumaştan, yazlık, şık bir giysi vardı. Özellikle gömleği pek şıktı. Parmağında değerli taşlı kocaman bir yüzük parlıyordu.

Raskolnikov huzursuz bir sabırsızlıkla doğrudan konuya girdi:

– Yoksa bir de sizinle mi uğraşmam gerekecek, gerçi benim için belki en tehlikeli insan sizsiniz, bana kötülük yapmak isterseniz elimden bir şey gelmez... Şimdi size, kendime belki de sizin sandığınız kadar değer vermediğimi kanıtlayacağım. Şunu bilmenizi isterim, buraya yalnızca, size şunu açıkça söylemek için geldim: Kız kardeşimle ilgili düşünceniz hâlâ değişmemişse, son günlerde öğrendiğiniz bazı şeylerden yararlanmak niyetindeyseniz, inanın, siz beni hapse attırmadan sizi öldürürüm... Söylediğimi yaparım. Yapmayacağım şeyi söylemeyeceğimi de bilesiniz. Sonra, bana bir şeyler söylemek istiyorsanız (son günlerde hep bana bir şeyler söylemek istediğiniz kaçmıyordu gözümden çünkü) hemen şimdi, şu anda söyleyin, zaman değerli çünkü, yakında çok geç olabilir.

Svidrigaylov, Raskolnikov'un gözlerinin içine meraklı bakarak sordu:

– Ne aceleniz var?

Raskolnikov, canı sıkkın, sabırsız,

– Herkesin kendine göre işleri vardır, diye mırıldandı.

Gülümsedi Svidrigaylov.

– Açık konuşalım diyorsunuz, ama daha ilk soruma yanıt

vermiyorsunuz. Hâlâ bazı gizli niyetlerimin olduğunu sanıyorsunuz, bu yüzden de kuşkuyla bakıyorsunuz bana. Sizin durumunuzda son derece olağan bir şey bu. Ne var ki, sizinle dost olmayı çok istesem de, benimle ilgili düşüncelerinizi değiştirmeye çalışmak zahmetine katlanacak değilim. İnanın, zahmetine değmez. Dahası, sizinle böyle önemli şeyleri konuşmak niyetinde de değildim.

– Öyleyse niçin gerekliydim size? Öyle ya, hep çevremde dolaştığınızı söylüyorsunuz.

– Yalnızca gözlemlemeye değer ilginç biri olduğunuz için. Durumunuzun olağanüstülüğü hoşuma gitmişti. İşte bunun için izliyordum sizi! Ayrıca, çok ilgilendiğim bir hanımefendinin ağabeyiydiniz. Sonra, sözünü ettiğim hanımefendiden zamanında sizinle ilgili çok şey dinlemiştim. Onun bana anlattıklarından, onun üzerinde büyük bir etkinizin olduğu sonucunu çıkarmıştım. Bütün bunlar yetmez mi sizinle ilgilenmeme? Haha-ha! Bununla birlikte kabul ediyorum, bu sorunuz bana oldukça karmaşık geldi, yanıt vermem çok zor. Sözgelimi, şimdi siz bana işle ilgili konuşmaktan çok, yeni bir şeyler öğrenmek için gelmediniz mi? Öyle değil mi? Öyle değil mi? (Kurnaz kurnaz gülümseyerek ısrarla yineliyordu sorusunu Svidrigaylov.) Söyleyin, öyle değil mi? Bu durumda şöyle düşünün: Ben de trenle buraya gelirken sizden *yeni* bir şeyler öğrenebileceğimi, sizin yardımlarınızla bir şeyler elde edebileceğimi düşünüyordum! Görüyorsunuz ya ikimiz de ne çok şey biliyormuşuz!

– Benden ne öğrenmeyi umuyordunuz?

– Ne söyleyebilirim size? Ne öğrenmeyi umduğumu kendim biliyor muyum sanki? Görüyorsunuz, işte, bu pis meyhanede geçiriyorum günlerimi. Haz duyuyorum bundan. Aslında haz duyduğum falan yok ya... ama bir yerlerde oturmam da gerek kuşkusuz, öyle değil mi? Eh, hiç değilse şu zavallı Katya'yı alalım, gördünüz onu, değil mi?.. Sözgelimi, obur, karnı doymaz biri olsaydım ne kadar yiyebilirdim! (Svidrigaylov, küçük masanın üzerinde, içinde kızarmış patatesle korkunç bir biftek artığı olan sahanın kenarını tıklattı parmağıyla.) Yiyebileceğim bu kadar işte... Aklıma gelmişken, yemek yediniz mi siz? Ben

bir şeyler atıştırdım. Başkaca bir şey istemiyor canım. Sözgelimi, şarap hiç içmem. Şampanyadan başka içki koymam ağzıma. Şampanyayı da akşamdan akşama bir bardak içerim. O kadarı bile başımı ağrıtıyor. Bunu da sinirlerimi gevşetsin diye getirttim. Bir yere gideceğim çünkü. Şu anda değişik bir ruhsal durumda karşınızdayım. Az önce sizden bir okul çocuğu gibi saklanmamın nedeni de buydu işte. Bana engel olacağınızı düşünmüştüm. Ama sanırım (saatini çıkardı) bir saat kalabilirim sizinle. Şu anda saat dört buçuk. İnanır mısınız, hiç olmazsa bir baltaya sap olsaydım şu yaşamda... hiç değilse bir çiftçi, bir baba, bir atlı süvari, bir fotoğrafçı, bir gazeteci... ne olursa olsun, bir şey olsaydım... Bir mesleğim olsaydı! Arada bir öyle sıkılıyor ki canım! Doğrusu, bana yeni bir şeyler söyleyeceğinizi umuyordum.

– Peki ama kimsiniz siz? Buraya niçin geldiniz?

– Kim miyim? Biliyorsunuz kim olduğumu: Bir soyluyum, süvari alayında iki yıl askerlik yaptım. Sonra burada, Petersburg'da bir süre sürttüm durdum, daha sonra Marfa Petrovna ile evlendim, köye gittim. Bütün yaşamım bu işte.

– Yanılmıyorsam bir kumarbazsınız?

– Yok canım, ne kumarbazı... Hileciden kumarbaz olmaz.

– Geçekten hile yapıyor muydunuz?

– Evet, yapıyordum.

– Peki niçin dayak yediniz?

– Oldu işte... Niçin sordunuz?

– Demek düelloya çağırabilirlerdi sizi... Genellikle canlandırır da insanı...

– İtiraz etmeyeceğim bu söylediğinize. Üstelik felsefe yapmayı da pek beceremem. Size bir şey söyleyeyim mi, daha çok kadınlar için kalkıp geldim ben buraya...

– Marfa Petrovna'yı toprağa verir vermez, değil mi?

Svidrigaylov insanı şaşırtan bir içtenlikle gülümsedi.

– Evet, haklısınız... Ne olmuş yani? Yanılmıyorsam, kadınlardan böyle söz edişimde çirkin bir şeyler buldunuz?

– Yani ahlak bozukluğunda bir çirkinliğin olup olmadığını mı soruyorsunuz?

– Ahlak bozukluğunda ha! Bakın sözü nereye götürdünüz! Ama sırayı kaybetmemek için önce kadınlar konusunda genel olarak yanıtlayacağım sorunuzu. Biliyor musunuz, konuşmayı çok severim ben. Söyler misiniz, ne diye sıkacakmışım kendimi? Kadınlara düşkünsem, ne diye uzak durayım onlardan? Hiç değilse bir şeyler yapmış olurum.

– Ama yalnızca bir ahlaksızlık sizin bu yaptığınız!

– Varsın öyle olsun! Ahlaksızlık diyor, başka bir şey demiyorsunuz! Doğrusu, hoşuma gitmedi de değil, hiç değilse içtenlikle sorulmuş bir soru! Ahlaksızlık dediğiniz şeyde hiç değilse, doğanın verdiği sürekli, temel bir şey vardır. İnsan hayaline yatkın olmayan, kanımızda saklı korlarla uzun yıllar sürekli tutuşturulan, belki ömür boyu söndürülemeyecek bir şey... Şimdi söyler misiniz bana, bu da bir iş sayılmaz mı?

– Haz duyulacak ne var bunda? Bir hastalıktır sözünü ettiğiniz, tehlikeli bir hastalık.

– Bakın gene nereye götürdünüz sözü! Ölçünün kaçırıldığı her şeyde olduğu gibi bunun aşırısının da bir hastalık olduğunu kabul ediyorum. Bana sorarsanız, burada kesinlikle ölçüyü aşmak zorundasınız. Önce, ölçü dediğiniz insandan insana değişir çünkü. Sonra, anlaşılacağı gibi, her şeyde ölçülü olursak, aşağılık bir hesap bu ama, ne yapmamız gerekir o zaman? Bu da olmazsa, belki bir kurşun sıkar beynine insan. Evet, kabul ediyorum, akıllı uslu bir insanın can sıkıntısından patlaması gerekir, ancak şu da var...

– Siz beyninize bir kurşun sıkabilir miydiniz?

Tiksintiyle karşıladı bu soruyu Svidrigaylov.

– Ne diyorsunuz siz! (Önceki konuşmalarında her zaman göze çarpan o böbürlenmeyi bir yana bırakmıştı. Yüzü bile değişmişti. Çabuk çabuk konuşarak ekledi:) Lütfen bundan söz etmeyin bana... Bu konuda bağışlanamayacak kadar zayıf olduğumu itiraf ediyorum. Ama ne yaparsınız: Korkuyorum ölümden, ondan söz edilmesinden de hoşlanmıyorum. Biliyor musunuz, biraz mistik yanım vardır benim...

– Ya! Peki Marfa Petrovna'nın hayaleti! Nasıl, hâlâ geliyor mu?

Sinirli sinirli bağırdı Svidrigaylov:

– Bırakın, anımsatmayın bana onu! Petersburg'da henüz hiç gelmedi. Canı cehenneme! Neyse, iyisi mi şeyden... söz edelim biz... ama... Hım! Ah, ne yazık ki zamanım yok, uzun süre kalamayacağım sizinle. Bir şeyler anlatırdım size ama...

– Gene bir kadın işi mi yoksa?

– Evet, kadın işi, ama görülmemiş bir şey bu... Hayır, size anlatmak istediğim bu değil.

– Peki ama bu ortamın pisliği iğrendirmiyor mu sizi? Kendinizi frenlemek gücünüzü yitirdiniz mi yoksa?

– Sizin kendinizi frenlemek gücünüzün olduğunu mu söylemek istiyorsunuz? Ha-ha-ha! Böyle bir iddiada bulunacağınızı biliyordum, ama gene de çok şaşırttınız beni Rodion Romanoviç! Bana ahlaksızlıkla estetikten söz eden sizsiniz ha! Bir Schiller'siniz siz, demek, bir idealistsiniz! Hiç kuşku yok, böyle olması zorunluydu. Başka türlü olsaydı şaşardım doğrusu. Ne var ki, gerçekte gene de tuhaf bir şey bu... Ah, ne yazık ki zamanım çok az. Oysa çok ilginç bir insansınız! Ha, aklıma gelmişken, Schiller'i sever misiniz? Ben çok severim de...

Raskolnikov belirgin bir tiksintiyle,

– Övünmeyi ne çok seviyorsunuz! dedi.

Bir kahkaha attı Svidrigaylov:

– Hayır, inanın yanılıyorsunuz! Ama tartışmayacağım sizinle, varsın öyle olayım! Peki ama, kimseye bir zararı yoksa niçin övmesin kendini insan! Yedi yıl köyde, Marfa Petrovna'nın dizinin dibinde yaşadım, şimdi de sizin gibi zeki, üstelik en üst düzeyde ilginç birini bulunca çenem düştü. Ayrıca şu bardağın yarısını da içmiş durumdayım, hafiften dönüyor başım... Ayrıca, en önemlisi de, beni çok heyecanlandıran bir şey var ortada... Ama anlatmayacağım size... (Birden korku içinde sordu Svidrigaylov.) Nereye gidiyorsunuz?

Kalkacak olmuştu Raskolnikov. Buraya geldiği için birden tuhaf hissetmişti kendini. Bir ağırlık çökmüştü üzerine, boğulacak gibi olmuştu. Svidrigaylov'un dünyanın en boş, en aşağılık, en kötü insanı olduğunu anlamıştı. Svidrigaylov:

– Ah! Gitmeyin lütfen, biraz daha oturunuz, dedi. Hiç değilse söyleyin, bir çay getirsinler size. Oturun hadi, gevezelik et-

meyeceğim artık, yani kendimi övmeyeceğim... Bir şey anlatacağım size. İster misiniz, bir kadının, sizin deyiminizle, beni nasıl "kurtardığını" anlatayım size? Bana sorduğunuz ilk sorunun da yanıtı olacaktır bu anlatacaklarım, çünkü, bu kadın sizin kız kardeşinizdir. Anlatabilir miyim? Hem zaman geçirmiş oluruz.

– Anlatın bakalım, ama umarım, siz...

– Ah, hayır, hemen telaşlanmayın! Üstelik, Avdotya Romanovna benim gibi iğrenç, boş bir insanda bile yalnızca derin bir saygıdan başka bir duygu uyandırmamıştır.

IV

– Biliyorsunuzdur belki, diye başladı Svidrigaylov. Öyle ya, kendim anlatmıştım size, elbette biliyorsunuz... Kesinlikle ödeyemeyeceğim çok büyük borçlarım yüzünden burada borçlular cezaevinde yatıyordum. Marfa Petrovna'nın o zaman beni nasıl kurtardığını ayrıntılarıyla anlatmamın hiç gereği yok. Bir kadının kimi zaman ne derece çılgınca sevdiğini, işi nerelere götürdüğünü bilmem bilir misiniz? Okumamış olsa da, oldukça zeki, dürüst bir kadındı Marfa Petrovna. Düşünebiliyor musunuz, bu aşırı derecede kıskanç, bu çok namuslu kadın evlenmemizden önce uzun tartışmalardan, sitemlerden sonra, benimle, evliliğimiz süresince uyacağımız, sözleşmeye benzer bir anlaşma yapacak kadar küçülebilmişti. Bunun başlıca nedeni, onun benden hayli yaşlı olması, ayrıca, ağzında sürekli karanfil bulundurmak zorunda olmasıydı. Oysa benim ruhumda, kendime özgü dürüstlüğümde öylesine çok domuzluk vardı ki, ona sadık kalamayacağımı açık açık söylemiştim kendisine. Çılgına çevirmişti onu bu itirafım. Ama sanıyorum, benim bu iğrenç açık yürekliliğimden hoşlanmıştı da: "Öyle ya, daha başta bunu bana söylediğine göre, demek aldatmak istemiyor beni..." Evet, kıskanç kadınlar hep böyle düşünürler. Uzun uzun ağlayıp sızlamalarından sonra şöyle bir sözlü anlaşma yapmıştık aramızda: Birincisi, ben hiçbir zaman bı-

rakmayacaktım Marfa Petrovna'yı, her zaman kocası olarak kalacaktım. İkincisi, ondan izin almadan hiçbir yere gitmeyecektim. Üçüncüsü, hiçbir zaman sürekli bir sevgilim olmayacaktı. Dördüncüsü, bütün bunlara karşılık Marfa Petrovna da, gizliden onun bilgisi olması koşuluyla, evdeki hizmetçi kızlarla ara sıra gönül eğlendirmeme izin verecekti. Beşincisi, bizim sınıftan bir kadına âşık olmaktan kesinlikle kaçınacaktım. Altıncısı, Tanrı korusun, olur da günün birinde ciddi olarak birine tutulursam, açıkça söyleyecektim bunu Marfa Petrovna'ya. Bu altıncı koşul konusunda Marfa Petrovna'nın içi her zaman rahattı. Kafası çalışan bir kadındı çünkü, benim kimseyi ciddi olarak sevemeyecek kadar ahlaksız, serseri ruhlu biri olduğumu biliyordu. Ne var ki kafası çalışan bir kadınla kıskanç bir kadın apayrı şeylerdir. İşin kötü yanı da buydu işte. Ancak, birtakım insanlar üzerine yansız yargıda bulunabilmek için önce, bazı önyargılarımızı, genellikle çevremizdeki insanlara, eşyalara karşı olan günlük alışkanlıklarımızı bir kenara bırakmamız gerekir. Herhangi birisinin düşüncesinden çok sizin düşüncenize güvenmeye hakkım var benim. Marfa Petrovna ile ilgili gülünç, aptalca çok şey duymuş olabilirsiniz. Gerçekten de bazı çok gülünç alışkanlıkları vardı. Ama açıkça söyleyeceğim size, benim neden olduğum birçok acı olay için yürekten üzülüyorum şimdi. Neyse, çok ince bir kocanın çok ince karısı için bu *oraison funèbre*'sı* yeter. Tartıştığımız zamanlar genellikle susuyordum, sinirlenmemeye çalışıyordum. Bu efendiliğim hemen her zaman amacına ulaşıyordu. Etkiliyordu onu, hoşlanıyordu bile benim öyle davranmamdan. Benimle övündüğü zamanlar bile oluyordu. Ama gene de kız kardeşinize dayanamadı. Zaten böyle güzeller güzeli bir kızı eve mürebbiye olarak nasıl almıştı, anlayamamıştım... Bunu şöyle açıklıyorum: Tutkulu, çabuk etkilenen bir kadındı Marfa Petrovna, ayrıca, düpedüz tutulmuştu... kız kardeşinize. Harika bir kızdı çünkü Avdotya Romanovna! İşin kötüye varacağını hemen anlamıştım. Ne dersiniz, kararımı vermiştim, başımı kaldırıp

(*) Mezar başı konuşması (Fransızca).

bakmayacaktım kız kardeşinizin yüzüne... Ama ilk adımı Avdotya Romanovna kendi attı, inanabiliyor musunuz? Şuna da inanabilecek misiniz, Marfa Petrovna işi o denli ileri götürdü ki, kız kardeşinizden hiç söz etmediğim için, Avdotya Romanovna'dan bana sürekli övgüyle söz etmesine karşın benim bütün bunlara ilgisiz kaldığım için başlangıçta kızıyordu bile bana. Marfa Petrovna'nın ne istediğini anlayamıyordum. Kuşkusuz, benimle ilgili her şeyi anlatmıştı kız kardeşinize. Çok kötü bir huyu vardı, ailemizle ilgili her sırrı önüne gelene anlatırdı, uzun uzun yakınırdı benden. Yeni eline geçen böyle güzel bir fırsatı kaçırır mıydı! Sanırım, sürekli yalnızca benden söz ediyorlardı. Hiç kuşku yok, Avdotya Romanovna da benimle ilgili olduğu söylenen üzücü, sır dolu birçok öyküyü Marfa Petrovna'dan öğrenmiştir... Bahse girerim, bunlardan birkaçını siz de duymuşsunuzdur.

– Duydum. Bir çocuğun ölümüne neden olduğunuzu bile söylemişti Lujin. Doğru mu bu?

Svidrigaylov tiksinir bir tavırla, nefretle,

– Rica ediyorum, bu bayağı şeyleri bir yana bırakalım, dedi. Bütün bu saçmalıkları ille de öğrenmek istiyorsanız, bir gün anlatırım size hepsini. Şimdi ise...

– Ayrıca köydeki uşağınızla ilgili bir şeyler anlatıyorlardı. Sözde gene bir olaya neden olmuşsunuz...

Svidrigaylov gene belirgin bir sabırsızlıkla kesti Raskolnikov'un sözünü:

– Lütfen kesin artık!

Raskolnikov'un sinirleri giderek bozuluyordu.

– Bana anlattığınız... cenazeden sonra piponuzu doldurmaya gelen uşağınızın olayı olmasın bu?

Svidrigaylov dikkatli dikkatli baktı Raskolnikov'un yüzüne. Onun bu bakışında bir an şimşek gibi, hain bir alayın parladığı kaçmamıştı Raskolnikov'un gözünden. Ama tutmuştu kendini Svidrigaylov, oldukça kibar bir tavırla anlatmayı sürdürmüştü:

– Evet, o uşaktı. Farkındayım, bütün bunlar çok ilginizi çekiyor. Söz veriyorum, merak ettiğiniz her şeyi ilk fırsatta anlatacağım size. Allah kahretsin! Anlıyorum, gerçekten de bazı kim-

seler beni kadınların hemen âşık oldukları biri sanabiliyorlar. Şimdi siz söyleyin, kız kardeşinize benimle ilgili anlattığı onca ilginç, esrarlı şeyden sonra ne kadar teşekkür etmeliyim rahmetli Marfa Petrovna'ya... Bunların kız kardeşiniz üzerinde bıraktıkları izlenimle ilgili bir yargıda bulunmayı göze alamam. Ama ne olursa olsun, benim için yararlı olmuştur bu. Avdotya Romanovna'nın içini doğal olarak dolduran bana karşı tüksintinin yanında, her zamanki sıkıcı, itici görünüşüme de karşın, sonunda acımaya başlamıştı bana kız kardeşiniz, düşmüş bir insana acımaya başlamıştı. Ne var ki, bir genç kız "acımaya" başladı mı, onun için tehlike çanları çalıyor demektir... Bu durumda hemen "kurtarmak", yola getirmek, yeniden yaşama döndürmek, daha soylu amaçlara yöneltmek, yeni bir yaşama, güzel şeyler yapmaya başlatmak istekleri doğmaya başlar içinde... Bu tür daha nelerin beklenebileceği bilinen bir şeydir. Kuşun kendiliğinden kafese gireceğini hemencecik anlamıştım. Kendimi de hazırlamıştım buna. Yanılmıyorsam kaşlarınızı çattınız Rodion Romanoviç? Ama telaşlanmayın, bildiğiniz gibi, bir şey olmadı sonunda. (Allah kahretsin, ne çok şarap içtim!) Biliyor musunuz, ta baştan beri hep üzülmüşümdür kader kız kardeşinizi niçin ikinci ya da üçüncü yüzyılda güçlü bir prensin, hükümdarın, ya da Küçük Asya'da bir beyin kızı olarak dünyaya getirmedi diye... Hiç kuşku yok, büyük işkencelere katlananlardan biri olurdu. Göğüslerini kızgın demirlerle dağlarlarken sanırım, gülümserdi bile. Kendi ayaklarıyla giderdi işkenceye. Dördüncü ya da beşinci yüzyılda doğsaydı, Mısır çöllerine çekilirdi, köklerle, hayallerle, büyük heyecanlarla beslenerek otuz yıl yaşardı orada. Yüreği bir an önce birisi, ya da bir şey için acı çekmek isteğiyle yanıp tutuşmaktadır. Ona bu acıyı çekmek olanağı verilmezse belki tutar pencereden aşağı atar kendini. Bay Razumihin diye birisi için de buna benzer şeyler duydum. Akıllı bir çocuk olduğunu söylüyorlar (soyadı da bunu gösteriyor,* papaz okulu öğrencisiymiş galiba). Varsın korusun kız kardeşinizi. Sözün kısası, sanırım anladım ben sizin kız karde-

(*) Razumihin, Razum (Rusça). (Akıl, sağduyu) sözcüğünden türetilmiş bir soyad olduğu için bu benzerlik belirtilmek isteniyor – ç.n.

şinizin nasıl bir insan olduğunu. Bunu da kendim için bir onur sayıyorum. Ama bilirsiniz, birisiyle yeni tanıştığınızda biraz hafif düşünür insan, aptalca şeyler gelir aklına, yanılır, görmesi gereken şeyi göremez. Kahretsin, niçin o kadar güzel ki kız kardeşiniz? Kabahat bende değil. Kısaca söyleyeyim, önce önüne geçilmez bir şehvet duygusu kaplamıştı tüm benliğimi. Son derece temiz bir kızdır Avdotya Romanovna. Görülmemiş, duyulmamış derece temiz, namuslu... (Unutmayın, kız kardeşiniz için söylüyorum bunları. Gerçektir söylediklerim. Çok zeki olmasına karşın, belki de hastalık derecesine vardırmıştır bu temizlik işini, bu da zarar verecektir ona.) O sıralar Paraşa adında bir kızcağız vardı evimizde. Kara kaşlı, kara gözlü bir kızdı. Başka bir köyden hizmetçi olarak getirmişlerdi onu bize. Daha önce hiç görmemiştim onu. Çok güzel bir kızdı, ama bunun yanında inanılmayacak derecede de aptaldı. Tam o anda birden ağlamaya başlamıştı... Evi ayağa kaldırmıştı. Büyük bir rezalet çıkmıştı. Bir gün öğlen yemeğinden sonra bahçede iki yanı ağaçlık yolda yalnız başıma dolaşırken Avdotya Romanovna yanıma geldi. Kıvılcımlar saçıyordu gözleri. Zavallı Paraşa'yı rahat bırakmamı *istedi* benden. Yanılmıyorsam bu onunla baş başa ilk konuşmamızdı. Onun bu isteğini yerine getirmenin benim için bir onur olduğunu söyledim. Ondan etkilenmiş, utanmış gibi yaptım kuşkusuz. Anlayacağınız, rolümü hiç de fena oynamadım. Aramızda gizli buluşmalar, esrarengiz konuşmalar, ahlak dersleri, öğütler, yalvarmalar, ricalar, gözyaşları bile... başlamıştı. İnanabiliyor musunuz, gözyaşları bile vardı! Kendini göstermek tutkusunun bazı kızlarda ne denli güçlü olabildiğini görüyorsunuz! Kuşkusuz, bütün suçu kara talihime yüklüyor, ışık için yanıp tutuşuyormuşum gibi yapıyordum. Sonunda, kadın yüreğini esir almakta en etkili, en sağlam şeye (hiçbir zaman hiç kimseyi yarı yolda bırakmayan, ayırımsız her kadını kesinlikle etkileyen şeye) başvurmuştum. Bunun ne olduğu herkesçe bilinen bir şeydir: Pohpohlama. İçtenlikten zor, pohpohlamaktan da kolay bir şey yoktur yeryüzünde. İçtenlikte yalnızca yüzde bir bile sahtecilik notası varsa, hemen o anda başlar tökezlemeye... peşinden de rezalet gelir kuşkusuz. Pohpohlama ise ne

denli sahteyse, o denli hoş olur, hazla dinlenir. Gerçi kaba bir hazdır bu ama, gene de haz vardır ya içinde... Pohpoh ne denli belirgin, kaba saba olursa olsun, gene de yarısı gerçek olarak algılanır. Toplumun her sınıfından insan için geçerlidir bu. Pohpohlamayla dünyanın en namuslu bakiresini bile ayartabilirsiniz. Sıradan insanlara gelince, sözünü bile etmeye değmez. Bir zamanlar, kocasına, çocuklarına, ahlak kurallarına sıkı sıkı bağlı bir hanımefendiyi nasıl baştan çıkardığımı anımsadıkça gülmekten alamam kendimi. Kolayca erişmiştim amacıma. Çok eğlenmiştim! Doğrusu, gerçekten, kendine göre namuslu bir hanımefendiydi kadıncağız. Bütün taktiğim, yalnızca, onun ruh temizliğinden şaşkına dönmüş, namusluluğu karşısında saygıyla yerlere kadar eğiliyor görünmekten oluşuyordu. Utanmazca yaltaklanıyordum ona. Arada bir, elini tutabildiğimde, ya da bir bakışını üzerimde yakaladığımda hemen sitem etmeye başlıyordum kendime, bu ilgisini zorla koparıp aldığımı, onun bana karşı koyduğunu, öylesine var gücüyle karşı koyduğunu ki, ben bu denli tutkulu olmasaydım bunu kesinlikle elde edemeyeceğimi söylüyordum. Temiz yürekliliğinden, benim küstahlığımı fark etmediğini, kötü bir niyeti olmadan, bilmeden kendini bana bıraktığını vb. vb.... anlatıyordum. Sözün kısası, ben istediğim her şeyi elde etmiştim, ama benim hanımefendi suçsuz, temiz, namuslu olduğuna, her türlü sorumluluğunu, görevini yerine getirdiğine en üst düzeyde inanmayı hâlâ sürdürüyordu... Oysa hiç farkında olmadan her şeyini yitirmişti. Sonunda, benim gibi onun da bazı zevkleri tatmak için benimle ilişkiye girdiğine yürekten inandığımı kendisine açık açık söylediğimde nasıl küplere binmişti! Zavallı Marfa Petrovna da pohpohlanmaya bayılırdı. İsteseydim, sağlığında bütün varını yoğunu üstüme geçirebilirdim. (Öf gerçekten çok içtim, çenem düştü.) Avdotya Romanovna'nın da aynı etkiye kendini kaptırdığını söylersem umarım kızmazsınız. Ama aptallık ettim, aceleye getirmeye kalkıştım işi, bir çuval inciri berbat ettim. Daha önceleri de Avdotya Romanovna'nın bakışlarımdan birkaç kez (bir gün özellikle) korkunç derecede rahatsız olduğunu söylersem inanır mısınız? Kısacası, bakışlarımda Avdotya Romanovna'yı

korkutan, onda nefret uyandıran bir ateş giderek daha güçlü, daha gözü dönmüşçesine parlamaktaydı. Burada ayrıntılara girmenin gereği yok. Sonunda ayrıldık. Bu arada bir aptallık daha yaptım. Kız kardeşinizin bütün o beni kurtarma çabalarıyla, öğütleriyle alay etmeye başladım. Gene sahneye çıktı Paraşa. Hem bu kez yalnız o değil... Anlayacağınız, rezalet gene başladı. Ah, Rodion Romanoviç, ömrünüzde bir kez olsun görebilseydiniz kız kardeşinizin gözlerinin kimi zaman nasıl parladığını! Koca bir bardağı bitirdiğim, sarhoş olduğum için böyle söylüyorum sanmayın, gerçektir söylediklerim. İnanın, onun o bakışı düşlerime giriyordu. Artık giysilerinin hışırtısına bile dayanamaz olmuştum. Doğrusu, sara hastalığına yakalanacağımdan bile korkmaya başlamıştım. Kendimi böylesine kaybedeceğimi hiç düşünmezdim. Kısacası, hemen barışmam gerekiyordu onunla. Ama olanağı yoktu artık. Düşünebiliyor musunuz ne yaptım o zaman? Çılgınlık insanı sersemlikte nerelere kadar götürebiliyor! Öfkeliyken sakın bir şey yapmaya kalkışmayın Rodion Romanoviç! Avdotya Romanovna'nın aslında yoksul bir kız olduğunu (ah, bağışlayın, öyle demek istememiştim... neyse, aynı anlama geldikten sonra, hangi sözcüğü kullanırsanız kullanın, fark etmez) evet, Avdotya Romanovna'nın aslında yoksul bir kız olduğunu, kısacası, emeğiyle hayatını kazandığını, ayrıca annesiyle size de baktığını (Hay Allah, gene buruşturdunuz yüzünüzü...) hesaba katarak, elimdeki bütün parayı (o zaman otuz bin ruble toplayabilirdim) ona vermem karşılığında, benimle hiç değilse buraya, Petersburg'a gelmesini ona önermeye karar vermiştim. Kuşkusuz, ölümsüz aşk yeminleri, mutluluk vb. vb... yeminleri edecektim. İnanın, öylesine tutulmuştum ki, "Marfa Petrovna'yı öldür, ya da zehirle, benimle evlen," deseydi, hiç düşünmeden, anında yapardım dediğini! Gelgelelim, sizin de bildiğiniz o felaketle sonuçlandı olay. Marfa Petrovna'nın, dünyanın en aşağılık adamı şu pazarcı bozuntusu Lujin'i bir yerlerden bulup getirdiğini, Avdotya Romanovna ile evlendirmek üzere olduğunu duyunca nasıl çılgına döndüğümü tahmin edersiniz. Aslında bu evliliğin benim önerdiğimden bir farkı da yoktu. Öyle değil mi? Söyleyin, öyle değil mi? Ger-

çekten öyle değil mi? Nedense beni daha bir dikkatli dinlediğinizi görüyorum... ilginç delikanlı...

Heyecanlanmıştı Svidrigaylov. Yumruğunu masaya indirdi. Yüzü kıpkırmızı olmuştu. Konuşurken arada farkında olmadan yudum yudum içtiği bir ya da bir buçuk bardak şarabın onu çarptığını anlamıştı Raskolnikov. Bu fırsattan yararlanmayı koymuştu kafasına. Svidrigaylov'un kafasının içindekileri çok merak ediyordu. Onu daha da heyecanlandırmak için, hiç gizlemeye gerek görmeden, açık açık,

– Bu durumda, buraya kız kardeşimin peşinden, onun için geldiğinize inandım artık... dedi.

Birden toparladı kendini Svidrigaylov.

– Eh, yeter artık... Söyledim size... Olanlardan sonra yüzümü bile görmek istemez kız kardeşiniz.

– Ben de öyle düşünüyorum. Ama şimdi önemli olan bu değil.

Svidrigaylov gözlerini kıstı, alaylı alaylı gülümsedi.

– Siz de mi öyle düşünüyorsunuz? Evet beni sevmediği konusunda haklısınız. Ama karı koca, ya da iki sevgili arasında geçen olaylar üzerine asla kesin konuşmayın. Bu işlerde yalnızca ikisinin bildiği, dünyada başka hiç kimsenin haberinin olmadığı gizli bir nokta her zaman vardır. Avdotya Romanovna'nın benden nefret ettiğini kesin söyleyebilir misiniz?

– Öykünüzü anlatırken araya sıkıştırdığınız bazı sözcüklerden Dunya ile ilgili hâlâ birtakım gizli, erteleyemediğiniz, elbette aşağılık da, birtakım niyetlerinizin olduğunu anladım.

Svidrigaylov, niyetlerine yakıştırılan sıfata hiç aldırış etmeden, birden saf bir korkuya kapılmış gibi,

– Nasıl!? dedi. O anlama gelecek sözcükler mi kaçırdım ağzımdan?

– Evet, şimdi de aynı şey oluyor. Sözgelimi, söyler misiniz, neden korkuyorsunuz? Şimdi niçin öyle ürktünüz birden?

– Ben mi korkuyorum? Ben mi ürktüm? Sizden mi korkacakmışım? Oysa siz benden korkun, *cher ami.** Ne saçmalık... Evet, farkındayım, sarhoş oldum... Az kaldı gene bir şey kaçı-

(*) Değerli dostum (Fransızca).

racaktım ağzımdan. Kahrolasıca şarap! Hey, su getirin!

Şişeyi kaptığı gibi, bir şeyi umursamadan pencereden dışarı fırlattı. Filipp su getirdi. Svidrigaylov bir peçeteyi ıslatıp başına koyduktan sonra,

– Hepsi saçma bunların, dedi. İstesem bir sözcük söyler, ağzınızın payını verir, tüm kuşkularınızı darmadağın ederim. Sözgelimi, evlenmek üzere olduğumu biliyor musunuz?

– Daha önce de söylemiştiniz.

– Söyledim mi? Unutmuşum. Ama o zaman bunu kesin söylemiş olamam size, evleneceğim kızı henüz görmemiştim çünkü. Yalnızca öyle bir niyetim vardı. Ama artık bir nişanlım var, olay bitti. Şu anda erteleyemeyeceğim birtakım işlerim olmasaydı kesinlikle sizi alır, hemen şimdi oraya götürürdüm. Bu konuda sizin de ne düşündüğünüzü bilmek istiyorum çünkü. Hay Allah kahretsin! On dakika kalmış. Görüyor musunuz? Bakın saate! Ama anlatacağım size, bu evliliğim çok ilginç bir şey çünkü. Kendi ölçülerine göre kuşkusuz. Nereye gidiyorsunuz? Gene mi kalktınız?

– Hayır, bu kez gitmiyorum.

– Gitmeyeceksiniz ha? Bakacağız! Sizi oraya götüreceğim, inanın götüreceğim. Nişanlımı göstereceğim size. Ama şimdi değil. Şimdi hemen gitmeniz gerek sizin. Siz sağa, ben sola... Şu Resslich'i tanıyor musunuz? Evinde kaldığım şu Resslich'i?.. Anladınız mı? Hayır, ne sandınız, kışın kızı kendini suya attığı söylentileri ortalarda dolaşan Bayan Resslich bu... Anlatabildim mi? Anladınız mı? Benim evlenme işimi o ayarladı. "Senin canın sıkılıyor, dedi, biraz eğlenirsin." Gerçekte, asık suratlı, sıkıcı bir insanım! Neşeli olduğumu mu sanıyorsunuz yoksa? Hayır, karamsar bir insanım ben: Kimseye bir kötülüğüm dokunmaz, kendi köşemde otururum. Kimi zaman üç gün ağzımı açmadığım olur. Ama o Resslich karısı gerçekten bir cadı. Kafasında ne hinliklerin olduğunu söyleyeyim mi size? Bir süre sonra canımın sıkılmaya başlayacağını, karımı bırakıp gideceğimi, karımın da ona sermaye kalacağını, onu bizim sınıftan insanların, yani daha yüksek bir tabakanın piyasasına süreceğini düşünüyor... "Yatalak bir babası var kızın," di-

yordu, "emekli bir memur, üç yıldır bacaklarını oynatamıyor, hep koltukta oturuyor. Ama annesi aklı başında bir kadın. Oğlu bir taşra kentinde çalışıyor, ama ailesine hiç yardım etmiyor. Bir kızları daha var, evli, ama onun da annesine babasına uğradığı yok. Kendilerininki yetmiyormuş gibi, iki de yeğenleri var yanlarında. Bir ay sonra evlendirmeyi düşündükleri için olacak, küçük kızlarını da on altısına basmasına bir ay kala çekip aldılar okuldan." Benimle evlendirmek için yapmışlar bunu kuşkusuz... Kalkıp gittik. Çok gülünç olmuştu. Kendimi tanınmış bir aileden, yüksek yerlerde çok tanıdığı olan, varlıklı bir çiftlik sahibi olarak tanıttım. Eh, bu durumda benim ellisinde, onunsa on altısında olmasının ne önemi kalırdı ki? Kim bakardı buna? Kaçırılmayacak bir kısmet, değil mi? Evet, evet, kaçırılmayacak bir kısmettim! Ha-ha-ha! Kızın annesiyle, babasıyla nasıl konuştuğumu bir görseydiniz! O anda beni izlemek için para vermeye bile değerdi doğrusu. Bu arada kız odaya girdi, dizlerini kırarak selam verdi. Düşünebiliyor musunuz, hâlâ kısa etek giyiyor. El değmemiş gonca gül! Tanyeri gibi kızardı (söylemişlerdi ona demek.) Kadın yüzü için ne düşündüğünüzü bilmem ama, bence bu on altı yaş, bu çocuksu gözler, bu ürkeklik, bu utangaç gözyaşları güzellikten daha da güzeldir. Oysa güzellik bakımından da bir tablo kadar güzeldi. Açık sarı, lüle lüle, hafiften dalgalı saçları, küçücük ağzı, tombul, kırmızı dudakları, küçücük ayakları... Gerçekten harika bir şey!.. Neyse, sonunda tanıştık. Acelem olduğunu, aile işlerim nedeniyle gitmem gerektiğini söyleyip ayrıldım. Ertesi gün, yani bundan iki gün önce de ana baba onayını aldık. O günden sonra evlerine her gittiğimde kucağıma alıyorum kızı. Hep kucağımda oturuyor... Tanyeri gibi kıpkırmızı oluyor yüzü. Durmadan öpüp kokluyorum onu. Sanırım annesi sık sık benim onun kocası olduğumu, bunun böyle olmasının gerektiğini anlatıyor ona. Söyledim ya size, kız bir içim su! Durum şimdilik böyle. Evlilikte çok daha iyi olacaktır kuşkusuz. Tadına doyulmayacak! *La nature et la vérité*!* dedikleri şey var burada. Ha-ha! İki

(*) Doğa ile gerçek (Fransızca).

kez konuştum onunla. Hiç de aptal bir kız değil. Kimi zaman gizliden bakışlarıyla nasıl süzüyor beni! Bakışları içimi yakıyor! Hem biliyor musunuz, küçücük yüzü Raphael'in Madonnası'nın yüzünü andırıyor. Bilirsiniz, Sistine Madonnası'nın yüzü ressamın hayalinde yarattığı bir yüzdür. Hüzünlü, kendini Tanrı'ya adamış birinin yüzü... Farkına varmış mıydınız bunun? Öyle bir şey işte... Annesiyle babasının onayını aldığımızın ertesi günü bin beş yüz ruble değerinde pırlanta takılar, inciler, gümüşler, tam takım bir tuvalet kutusu götürdüm ona. Kocaman bir şeydi kutu. Her şey vardı içinde. Öyle ki, ufaklığın, yani Madonna'nın küçücük yüzü kıpkırmızı oldu. Dün gene kucağıma aldım onu; ne var ki, biraz ileri gitmiş olacağım, kızcağız kulaklarına kadar kızardı, gözleri yaşardı. Belli etmemeye çalışıyordu, ama ateş gibiydi elleri. Bir ara herkes dışarı çıktı, odada yalnız kaldık. Birden boynuma sarıldı, (ilk kez yapıyordu bunu) incecik kollarıyla kucakladı beni, yüzümü öpmeye, yeminler etmeye başladı. Her dediğimi yapacağına, bana sadık, saygılı, iyi bir eş olacağına, beni mutlu edeceğine, tüm yaşamını, yaşamının her dakikasını beni mutlu etmek için harcayacağına, her şeyini bana vereceğine yeminler ediyordu. Yalnızca bir tek isteği vardı benden: *Yalnızca saygı*, başka hiçbir şey değil. "Başka hiçbir şey istemiyorum sizden, başka bir armağan da istemiyorum!" Siz de kabul edersiniz, genç kız utangaçlığıyla yüzü kıpkırmızı, gözlerinde heyecan gözyaşları, on altı yaşında melek gibi bir kızdan böyle şeyler duymak hoş bir şeydir... Öyle değil mi? Bir şeylere değse gerek bu, ne dersiniz? Değil mi? Hadi... bakın ne diyeceğim... hadi sizinle nişanlıma gidelim... ama şimdi olmaz!

– Anladığım kadarıyla, sizin şehvet duygunuzu böylesine kamçılayan, aranızdaki bu korkunç yaş farkı ile gelişmişlik farkı! Gerçekten evlenecek misiniz o kızla?

– Niçin evlenmeyecekmişim? Kesinlikle evleneceğim. Kendisiyle ilgili konularda herkes kendi verir kararını. Kendini aldatmayı en iyi beceren insan da en mutlu olur. Ha-ha-ha! Ne o, bu dürüstlüğünüz de nereden çıktı birden? Bağışlayın beni efendim, bir günahkârım ben! Ha-ha-ha!

– Peki ama, Katerina İvanovna'nın çocuklarıyla da ilgilendiniz. Demek... demek bir nedeni vardı bunun... Şimdi anlıyorum.

Bir kahkaha attı Svidrigaylov.

– Genelde severim ben çocukları, hem çok severim. Bu konuda son derece ilginç bir şey anlatacağım size. Hâlâ süren bir olay bu... Petersburg'a geldiğim ilk gün gene batakhanelerde almıştım soluğu. Yedi yılın acısını çıkarıyordum. Farkındasınızdır sanırım, eski dostlarımla, arkadaşlarımla yeniden bir araya gelmek için hiç acele ettiğim yok... Elimden geldiğince uzak duracağım onlardan. Biliyor musunuz, köyde, Marfa Petrovna'nın yanında olduğum yedi yıl bu isteyenin çok şey bulabileceği esrarlı yerlerin, yerciklerin anısı öldüresiye acı çektirdi bana. Allah kahretsin! Halk sarhoş, durmadan içiyor, okumuş gençler işsiz güçsüzlükten, olamayacak şeylerin düşleriyle, hayalleriyle yanıp tutuşuyor. Birtakım saçma teorilere kaptırmış kendini: Nereden çıktı bu Yahudiler, soyuyorlar bizi, geri kalanlar da kendilerini çılgın bir zevke, eğlenceye bırakmışlar... Buraya gelir gelmez gene o bildik koku geldi burnuma. Danslı eğlence dedikleri bir akşam toplantısına düştü yolum. Korkunç bir batakhaneydi... (Severim ben batakhaneleri, özellikle de iğrenç olanlarını.) Anlayacağınız, benim gençliğimde görmediğim, çılgın bir kankan oynuyorlardı orada. Evet, gelişmişlik dedikleri bu olsa gerek... Birden baktım, çok güzel giyimli, on üç yaşlarında bir kız çocuğu bir dans ustasıyla dans ediyor. Adam neredeyse yiyecek kızı. Köşede duvarın dibinde kızın annesi bir sandalyede oturuyordu. Ne biçim bir kankandı bu oynadıkları, biliyor musunuz! Kızarıp bozarıyordu kız. Sonunda adamın çirkin arzusunu anlayınca ağlamaya başladı. Dans ustası kızı yakaladığı gibi çevirmeye, önünde tuhaf hareketler yapmaya başladı. Herkes kahkahalarla gülüyordu. Siz gençleri... (kankan oynarken bile olsa) gülerken görmek çok hoşuma gider. Kahkahalar atıyorlar, bağırıp çağırıyorlardı... "İyi oldu işte! Çocuğunuzu getirmeseydiniz böyle bir yere!" Bana ne bütün bunlardan, canları cehenneme! Eğlence biçimleri akıllıcaymış, ya da değilmiş, beni ne ilgilendirir! Ne yapacağıma karar verdim hemen, gidip kızın

annesinin yanına oturdum. Ona benim de taşradan yeni geldiğimi, buradakilerin kaba insanlar olduğunu, gerçek değerleri ayırt etmeyi, bu değerlere saygı göstermeyi bilmediklerini anlatmaya çalıştım. Çok param olduğunu çıtlattım ona. Arabamla onları evlerine bırakmayı önerdim. Evlerine gittik. Tanıştık. Petersburg'a onlar da yeni gelmişlerdi. Kiralık bir odada kalıyorlardı. Kız da, annesi de benimle tanışmaktan onur duyduklarını söylediler. Bu arada, parasız pulsuz olduklarını, hiçbir şeylerinin olmadığını, Petersburg'a bilmem hangi dairede bilmem hangi işin peşini kovalamak için geldiklerini öğrenmiştim. Onlara yardım edeceğimi, para vereceğimi söyledim. O danslı akşama da yanlışlıkla, orada gerçekten dans dersi verdiklerini düşündükleri için gitmişlermiş. Küçük kızın Fransızca ile dans öğrenmesine yardımcı olacağımı söyledim. Sevinçle karşıladılar bu sözlerimi, kendileri için onur saydılar. O günden bu yana görüşüyoruz... İsterseniz bir ara onlara da uğrarız, ama şimdi olmaz.

– Bırakın artık bu aşağılık, iğrenç öykülerinizi, bırakın! Ahlaksız, aşağılık, şehvet düşkünü bir insansınız siz!

– Schiller... bizim Schillerimiz. *Ou va-t-elle la vertu se nicher?** Hem biliyor musunuz, sizin tepkinizi görmek için anlatıyorum bütün bunları. Haz duyuyorum bundan!

Raskolnikov öfkeyle homurdandı:

– Daha neler, şu anda kendi gözümde ben de gülünç duruma düşmedim mi sanıyorsunuz?

Bir kahkaha attı Svidrigaylov. Sonunda Filipp'e seslendi, hesabı ödedi, kalkmaya hazırlandı.

– Öf, amma da sarhoş oldum, dedi. *Assez causé!*** Sizinle sohbet etmek hoştu!

Raskolnikov da kalktı. Yüksek sesle,

– Elbette hoşlanacaksınız böyle şeylerden, dedi. Sizin gibi aşağılık bir ahlaksızın bu çeşit serüvenleri (ortada bu çeşit büyük amaçları varsa) anlatmaktan hoşlanması doğaldır. Hele bu

(*) Nerelere yuva yapmaz erdem?(Fransızca).

(**) Gevezelik ettiğimiz yetti!(Fransızca).

koşullar altında, benim gibi birine anlatıyorsa... Hem de ne büyük bir haz duyar...

Svidrigaylov Raskolnikov'un yüzüne bakarak,

– Pekâlâ, dedi, öyleyse... (Bir hayret anlatımı bile vardı bakışında.) Öyleyse siz de utanmazın birisiniz. Demek büyük yetenekler var sizde. Çok şeyi anlayabilirsiniz, çok... ayrıca, çok şey de gelir elinizden. Her neyse, yeter artık. Sizinle doya doya konuşamadığım için inanın çok üzgünüm. Ama bırakamazsınız siz beni... Biraz bekleyeceksiniz, o kadar...

Svidrigaylov çabuk adımlarla çıktı meyhaneden. Raskolnikov da onun arkasından. Aslında pek sarhoş sayılmazdı Svidrigaylov. İçki bir an için vurmuştu başına, ama şimdi her dakika biraz daha açılıyordu. Nedense çok telaşlıydı. Çok telaşlı, dalgın, somurtkandı. Onu bekleyen bir şeyin onu çok heyecanlandırdığı, huzursuz ettiği belliydi. Konuşmalarının son dakikalarında Raskolnikov'a karşı sanki birden değişmiş, giderek daha kabalaşmaya, onu alaya almaya başlamıştı. Raskolnikov'un gözünden kaçmamıştı bu. O da telaşlanmıştı. Çok kuşku verici olmaya başlamıştı onun için Svidrigaylov. Onu izlemeye karar vermişti.

Sokağa çıktılar.

– Siz sağa gideceksiniz, ben sola, ya da kim bilir, tam tersi... *adieu, mon plaisir,** mutlu buluşmak üzere!

Sağa, Saman Pazarı'na saptı Svidrigaylov.

V

Svidrigaylov'un peşinden ayrılmıyordu Raskolnikov.

Birden arkasına dönüp bağırdı Svidrigaylov:

– Bu da ne demek oluyor! Söylemiştim size sanırım...

– Artık sizi bırakmayacağımı söylüyorsunuz, bu ne demek oluyor?

– Ne-e-e?

(*) Hoşçakal, sevincim benim (Fransızca).

İkisi de durdu, birbirlerini tartıyor gibi bir dakika baktılar birbirlerinin yüzüne. Raskolnikov sert,

– Yarı sarhoş bütün bu anlattıklarınızdan sonra *kesin olarak* şunu anladım ki, kız kardeşimle ilgili o çirkin emellerinizden vazgeçmiş olmadığınız bir yana, şimdi o emellerinizle daha da yakından ilgilisiniz. Kız kardeşimin bu sabah bir mektup aldığını biliyorum. Meyhanede iğne üzerinde oturuyordunuz sanki... Yollarda adım başı kendinize bir kadın bulabileceğinizi düşünsek bile, bir anlamı yok bunun. Şundan emin olmak istiyorum ki...

Raskolnikov o anda kendisi için özellikle neyin gerekli olduğunu, özellikle neden emin olmak istediğini belki de bilmiyordu.

– Demek öyle! İster misiniz, polis çağırayım?

– Çağır.

Bir dakika kadar gene karşı karşıya durup birbirlerinin yüzüne baktılar. Sonunda değişmişti Svidrigaylov'un yüzü. Gözdağından Raskolnikov'un korkmadığını anlayınca birden neşeli, dostça bir tavır takınmıştı.

– Çok tuhaf bir insansınız! Tahmin edeceğiniz gibi, meraktan çatlıyorum ama, gene de sizin o işten hiç açmadım. Fantastik bir şey bu! Bir sonraki görüşmemize bırakmıştım bunu, ama doğrusu ölüyü bile sinirlendirirsiniz siz. Peki, gidelim... ama haberiniz olsun, şimdi doğru eve gidiyorum, bir dakikalığına uğrayıp para alacağım. Sonra kapımı kilitleyip bir arabaya atlayacağım, adalara gidip geceyi orada geçireceğim. Benimle gelip ne yapacaksınız?

– Şimdilik size gelmiyorum, Sofiya Semyonovna'ya uğrayacağım, cenazeye gelemediğim için özür dileyeceğim ondan.

– Nasıl isterseniz öyle yapın. Ama Sofiya Semyonovna şu anda evde değil. Çocukları alıp, birkaç öksüzler yurdunun yöneticisi, çok eskiden tanıdığım soylu, yaşlı bir hanımefendiye götürdü. Katerina İvanovna'nın üç çocuğu için kendisine verdiğim para ile çocukların alınacağı öksüzler yurduna yaptığım bağış karşısında çok etkilendi yaşlı kadın. Sonra Sofiya Semyonovna'nın öyküsünü bir şeyi gizlemeden ayrıntılarıyla anlatmıştım

ona. Yaşlı kadın anlatılamayacak kadar etkilenmişti. Sofiya Semyonovna'nın yaşlı hanımefendinin yazlık dönüşü bir zaman için kaldığı .....ski Oteli'ne çağırılmasının nedeni de budur.

– Önemli değil, ben gene de uğrayacağım oraya.

– Nasıl isterseniz... Ama ben sizinle gelmeyeceğim. Bana ne! Geldik işte. Bakın ne diyeceğim size, bana kuşkuyla bakmanızın nedeninin, şimdiye dek birtakım sorularla sizi rahatsız etmeyecek kadar nezaket göstermem olduğuna inanıyorum... Ne demek istediğimi anlıyorsunuzdur... Bu durumun inanılmayacak bir durum olduğunu düşünüyorsunuzdur. Bahse girerim öyledir! O zaman siz de biraz nazik olun.

– Sizin gibi kapıları dinleyen birine karşı mı?

Güldü Svidrigaylov.

– Ha, şu olayı söylüyorsunuz! Bütün bu olanlardan sonra bu konuyu açmasaydınız şaşardım doğrusu. Ha-ha-ha! Gerçi o gün... orada... saçmaladıklarınızdan, Sofiya Semyonovna'ya söylediklerinizden bir şeyler anlar gibi oldum ama, konunun ne olduğunu çıkaramadım. Belki de çok geri kafalı biriyim, aklım bir şeye ermiyor. Tanrı aşkına söyleyin dostum, nedir olay? Yeni düşünceler konusunda aydınlatın beni!

– Bir şey duymuş olamazsınız, yalan söylüyorsunuz!

– Onu demek istemiyorum, onu demek istemedim (gerçi bir şeyler duydum ama) hayır, sizin hep bir şeylerden yakındığınızdan söz ediyorum... İçinizdeki Schiller rahat vermiyor size. Şimdi de kapıları dinlemek diyorsunuz. Polise gidin, şöyle tuhaf bir olay geçti başımdan, deyin. Teoride küçük bir yanlışlığın olduğunu bildirin... Kapıları dinlemenin yanlış olduğunu, ama elinize geçirdiğiniz bir şeyle zevk için yaşlı bir kadını temizleyebileceğinizi düşünüyorsanız hemen bir yerlere, Amerika'ya falan gidin! Acele edin delikanlı! Belki hâlâ zamanınız vardır! İçtenlikle söylüyorum bunu size. Paranız mı yok? Yol paranızı veririm.

Nefretle kesti sözünü Raskolnikov:

– Böyle bir şey düşündüğüm yok.

– Anlıyorum (ama kendinize eziyet etmeyin, istemiyorsanız fazla konuşmayın da); kafanızı kurcalayan sorunların neler ol-

duğunu biliyorum. Ahlak sorunları bunlar, değil mi? İyi bir yurttaşın, düşünen bir insanın sorunları! Bırakın bütün bunları bir kenara. Neyinize gerek şimdi bunlar sizin? Ha-ha! Hâlâ yurttaşla insanı mı düşünüyorsunuz? Öyleyse bu işlere hiç bulaşmayacaktınız. Başkalarının işine karışmayacaktınız. Gidip bir kurşun sıkacaktınız beyninize. Ne o, istemiyor musunuz yoksa bunu yapmayı?

– Sanırım yakanızdan düşeyim diye beni kızdırmak için böyle söylüyorsunuz.

– Amma da tuhaf bir insansınız... Geldik işte. Buyurun merdivenlere... Sofiya Semyonovna'nın kapısı orası işte, bakın, kimsecikler yok! İnanmıyor musunuz bana? Kapernaumov'a sorun inanmıyorsanız. Bir yere gittiğinde anahtarı onlara bırakır. Hah, işte Madam Kapernaumova! O değil mi? Ne? Biraz ağır işitir kulakları. Yok mu Sofiya Semyonovna? Nereye gitti? Evet, gördünüz mü? Şu anda evde yok, akşam geç saate kadar da dönmez. Hadi şimdi bana gidelim. Öyle ya, bana da uğramayı düşünüyordunuz, değil mi? Benim oda da hemen şurası zaten. Madam Resslich evde yok. İşleri bitmez bu kadının. Ama çok iyi bir kadındır, inanın bu sözüme... Biraz daha akıllı davransaydınız size yararlı bile olabilirdi. Görüyorsunuz işte: Çekmeceden şu yüzde beş faizli kuponu alıyorum, (bakın ne çok var bende bunlardan!) bunlardan bir bölümü nakit paraya dönecek bugün. Gördünüz mü? Hiç zamanım kalmadı. Çekmecemi kilitliyorum, kapımı da kilitliyorum, işte gene merdivendeyiz. İster misiniz, bir arabaya binelim? Biliyorsunuz, adalara gitmem gerek benim. Arabayla şöyle bir dolaşmak istemez miydiniz? Yelagin'e kadar kiralayacağım şu arabayı. Gelmek istemiyor musunuz? Dayanamadınız mı artık? Hadi gidelim. Önemli değil! Yağmur yağacağa benziyor. Ama önemli değil, arabanın körüğünü kapatırız...

Bu arada arabaya binmişti bile Svidrigaylov. Hiç değilse o anda kuşkularının yersiz olduğunu düşündü Raskolnikov. Svidrigaylov'un söylediklerinin hiçbirine karşılık vermeden geri döndü, Saman Pazarı'na doğru yürümeye başladı. O sırada dönüp arkasına baksaydı, Svidrigaylov'un yüz adım ötede araba-

cıya parasını verip arabadan indiğini görürdü. Ama artık göremezdi, çünkü sokağın köşesini dönmüştü. Svidrigaylov'a karşı derin bir tiksinti vardı içinde. Elinde olmadan yüksek sesle kendi kendine konuşuyordu: "Bir an için bile olsa bir şeyler bekleyebilmiştim ya bu rezil caniden, bu aşağılık adamdan, gözü dönmüş şehvet düşkününden!" Aslında bu kararı vermekte biraz aceleci davranmıştı Raskolnikov. Yüzeysel düşünmüştü... Svidrigaylov'un davranışlarında, ona esrarlı bir hava olmasa bile, en azından bir orijinallik veren bir şeyler vardı. Kız kardeşinin konusuna gelince, Svidrigaylov'un onun kız kardeşini rahat bırakmayacağına olan inancı hiç değişmemişti. Ne var ki, bütün bunları düşünmek, tekrar tekrar düşünmek ağır, dayanılmaz gelmeye başlamıştı artık Raskolnikov'a!

Yalnız kaldığında her zaman olduğu gibi, yirmi adım sonra derin düşüncelere dalmıştı. Köprüye gelince korkulukların dibinde durup suya bakmaya başladı. Bu arada Avdotya Romanovna yanı başında dikiliyordu.

Köprünün başında karşılaşmışlardı. Ama kız kardeşinin yüzüne bakmadan, onu fark etmeden yanından geçmişti Raskolnikov. Sokakta hiç böyle görmemişti onu Dunya. Birden şaşırmış, korkmuştu. Durmuş, ağabeyine seslensin mi, seslenmesin mi düşünürken birden, Saman Pazarı yönünden çabuk adımlarla gelmekte olan Svidrigaylov'u görmüştü.

Tuhaf bir biçimde, dikkati çekmemeye çalışarak yaklaşmaktaydı Svidrigaylov. Köprüye sapmadı, kaldırımda, Raskolnikov'un onu göremeyeceği bir yerde durdu. Dunya'yı çoktan görmüş, ona elini kolunu sallayarak birtakım işaretler bile yapmıştı. Dunya onun bu işaretlerinden, onun ağabeyine seslenmemesini, onu rahat bırakmasını rica ettiğini, onu yanına çağırdığını anlamıştı.

Dunya da öyle yaptı. Usulca uzaklaştı ağabeyinin yanından, Svidrigaylov'un yanına gitti.

– Hemen uzaklaşalım buradan, diye fısıldadı Svidrigaylov. Rodion Romanoviç'in sizinle buluşmak üzere sözleştiğimizi bilmesini istemiyorum. Size önce şunu söyleyeyim, hemen şurada bir meyhanede oturduk onunla. Gelip orada buldu beni.

Güçlükle ayrılabildim yanından. Nasıl olmuşsa, size yazdığım mektuptan haberi var. Bir şeylerden de kuşkulanıyor sanırım. Siz bir şey söylemediniz ona, değil mi? Siz söylemediyseniz kim söylemiş olabilir?

Dunya sözünü kesti:

– Sokağa saptık, göremez bizi artık. Önce şunu söyleyeyim, daha fazla yürüyemeyeceğim sizinle. Her şeyi burada anlatın bana. Sokakta. Sokakta da anlatabilirsiniz anlatacaklarınızı.

– Bir kere, böyle şeyleri sokakta anlatmak olmaz. İkincisi, Sofiya Semyonovna'yı da dinlemeniz gerekiyor; üçüncüsü, bazı deliller göstereceğim size... Son olarak da, evime gelmeyi reddederseniz, bir açıklamada bulunmam, hemen çeker giderim yanınızdan. Bu arada bir de ricam olacak, sevgili ağabeyinizle ilgili son derece ilginç bir sırrın benim elimde olduğunu da unutmayınız.

Durdu Dunya. Kararsızdı. Bakışını Svidrigaylov'un gözlerinin içine dikmişti. Svidrigaylov sakin,

– Neden korkuyorsunuz? dedi. Köy değil burası, kent... Hem köyde de benim size yaptığımdan çok siz bana kötülük ettiniz, oysa burada...

– Sofiya Semyonovna'nın haberi var mı?

– Yok. Bu konuda tek sözcük etmedim ona. Dahası, şu anda evde olup olmadığını bile bilmiyorum. Ama sanırım evdedir. Üvey annesini bugün toprağa verdi çünkü, böyle bir günde sağa sola konukluğa gidecek değil ya. Zamanı gelene dek bundan kimseye söz etmek istemiyorum, bir bölümünü size söylediğime bile pişmanım. En küçük bir dikkatsizlik ihbar yerine geçer. Şurada oturuyorum işte, şu evde, geldik. Şu gördüğünüz adam bizim kapıcımızdır. Çok iyi tanır beni. Bakın, selam veriyor bize. Benim bir bayanla eve girdiğimi görüyor, yüzünüzü de görmüştür kuşkusuz, benden korkuyorsanız, kuşkulanıyorsanız, bunun içinizi rahatlatması gerekir. Böyle kaba konuştuğum için bağışlayın beni. Kiracıyım ben burada. Sofiya Semyonovna ile bitişik odalarda kalıyoruz. O da kiracı. Kattaki bütün odalarda kiracılar oturuyor. Çocuk gibi korkmanızın ne gereği var? Yoksa çok mu korkunç biriyim?

Hoşgörülü bir gülümseme belirdi Svidrigaylov'un yüzünde. Ama hiç de gülümseyecek durumda değildi. Yüreği duracakmış gibi çarpıyor, soluk almakta zorlanıyordu. Giderek artan heyecanını gizlemek için bilerek yüksek sesle konuşuyordu. Ne var ki, onun heyecanlı olduğunu fark edememişti Dunya. Svidrigaylov'un, ondan bir çocuk gibi korktuğunu, onu korkunç bulduğunu söylemesi çok sinirlendirmişti onu. Sakin, ama yüzü bembeyaz,

– Sizin çok... şerefsiz biri olduğunuzu bilsem de, hiç mi hiç korkmuyorum sizden, dedi. Hadi önden yürüyün.

Sonya'nın kapısının önünde durdu Svidrigaylov.

– İzninizle, önce evde olup olmadığına bakayım. Yok. Ne şanssızlık! Ama hemen dönecektir. Dışarı çıktıysa, öksüzler için size sözünü ettiğim o bayanla görüşmeye gitmiştir. Anneleri öldü çocukların. Ben de bir şeyler yaptım onlar için. Sofiya Semyonovna on dakikaya kadar dönmezse, kendisini size yollayacağım, isterseniz hemen bugün... İşte benim odam. Şu iki oda benim. Bitişikte ev sahibem Madam Resslich oturuyor. Gelin bakın şimdi, en önemli delillerimi göstereceğim size. Yatak odamdaki bu kapı kiraya verilecek boş iki odaya açılıyor. Bakın... Daha yakından incelemelisiniz bu odaları...

Svidrigaylov mobilyalı, oldukça geniş iki odada kalıyordu. Dunya kuşkulu bakışlarla bakındı, ama eşyalarda da, odalarda da dikkati çekecek bir şey fark etmedi. Oysa bazı şeyleri fark edebilirdi... sözgelimi, Svidrigaylov'un oturduğu bölümün iki yanında da boş odaların olduğunu... Kaldığı bölümün girişinin doğrudan koridordan değil, ev sahibesinin hemen hemen boş iki odasından olduğunu... Svidrigaylov yatak odasındaki kilitli kapıyı açtı, boş, kiraya verilecek odayı gösterdi Dunya'ya. Kendisine bu odanın niçin gösterildiğini anlayamamıştı Dunya, odaya girmemiş, kapıda durmuştu. Ama Svidrigaylov hemen açıklama yaptı:

– Gelin öteki geniş odaya bakın bir de. Bakın, kilitli bu kapı. Boş odada yalnızca bir sandalye var, o da kapının dibinde. Daha rahat dinleyebilmek için odamdan getirdim bu sandalyeyi. Bu kapının hemen arkasında da Sofiya Semyonovna'nın masa-

sı var. O masada oturmuş, Rodion Romanoviç'le konuşuyordu. Ben de bu yanda sandalyede oturup, ikişer saatten peş peşe iki akşam dinledim konuşmalarını. Ne dersiniz, bazı şeyler öğrenmiş olabilirim, değil mi?

– Gizliden dinlediniz, öyle mi?

– Evet, gizliden. Şimdi benim odama geçelim. Oturacak bir şey yok burada.

Svidrigaylov Avdotya Romanovna'yı salon olarak kullandığı birinci odaya geri götürdü, bir sandalye çekti, oturmasını söyledi. Kendi geçip masanın öte ucuna oturdu. Öyle ki, aralarında en azından iki, iki buçuk metre vardı. Ancak, bir zamanlar Dunya'yı öylesine korkutan o ateş gene olsa gerekti gözlerinde. Ürpermişti çünkü birden Dunya, korkuyla bir kez daha bakınmıştı. Ne var ki, elinde olmadan yapmıştı bunu. Korktuğunu, kuşkulandığını belli etmek istemiyordu. Ama Svidrigaylov'un odalarının bu ıssızlığı sonunda dikkatini çekmişti. Hiç değilse ev sahibesinin evde olup olmadığını sormak istiyordu, ama... bunu gururuna yediremediği için sormuyordu. Öte yandan, kendisi için duyduğu korkudan çok çok büyük bir de acı vardı içinde. Dayanılmaz acılar çekiyordu.

Svidrigaylov'un ona yolladığı mektubu masanın üzerine bıraktı.

– Buyurun alın mektubunuzu, dedi. Bana bu yazdığınız olacak şey mi? Üstü kapalı, sözde ağabeyimin işlediği bir cinayetten söz ediyorsunuz. Açıkça bunu ima ediyorsunuz. Şimdi de açık konuşmak zorundasınız. Yalnız şunu bilmenizi isterim, bu saçmalıkları sizin mektubunuz gelmeden önce de duymuştum. Tek sözcüğüne bile inanmamıştım. İğrenç, gülünç bir kuşku bu! Bu masalın nereden, niçin çıktığını biliyorum. En küçük bir delil olamaz elinizde. Mektubunuzda bunu bana kanıtlayacağınızı yazıyordunuz, hadi anlatın bakalım! Ama önce şunu bilmelisiniz, inanmıyorum size! İnanmıyorum!..

Çabuk çabuk, acelesi varmış gibi konuşuyordu Dunya. Bir anda kıpkırmızı olmuştu yüzü.

– İnanmamış olsaydınız yalnız başınıza buraya gelmek tehli-

kesini göze alır mıydınız hiç? Niçin geldiniz? Yalnızca merak ettiğiniz için mi?

– Eziyet etmeyin bana lütfen, söyleyin hadi, ne söyleyecekseniz söyleyin!

– Doğrusu, yürekli kızmışsınız! İnanın, buraya gelirken Razumihin'i de yanınıza alacağınızı sanmıştım. Ama yanınızda da, çevrenizde de yoktu. Ne olur ne olmaz diye uzaktan kolladım... Doğrusu çok yürekliymişsiniz. Demek Rodion Romanoviç'i kurtarmak istiyorsunuz. Zaten sizin Tanrısal... Ağabeyinize gelince, ne söyleyebilirim size? Siz de gördünüz onu demin. Nasıldı?

– Yalnızca bu mu bildiğiniz?

– Hayır, yalnızca bu değil. Onun kendi söyledikleri de. Bakın, iki akşam üst üste geldi buraya, Sofiya Semyonovna ile konuştu. Nerede oturduklarını da gösterdim size. Açıkça her şeyi anlattı Sofiya Semyonovna'ya. Bir katildir o! Kendisinin de rehin bir şeyler bıraktığı tefeci, yaşlı, dul bir memur karısını öldürdü. Rastlantı sonucu ablasının öldürüldüğü sırada eve dönen Lizaveta adında satıcı kız kardeşini de öldürdü. İkisini de yanında getirdiği baltayla öldürdü. Soymak için öldürdü onları. Soydu da. Paralarını, birtakım eşyalarını aldı... Bütün bunları tek tek anlattı Sofiya Semyonovna'ya. O da sizin şu anda kapıldığınız gibi dehşete kapıldı. Her şeyi biliyor Sofiya Semyonovna, ama bu cinayetle uzaktan yakından ilgisi yok onun. İçiniz rahat olsun, ele vermeyecektir ağabeyinizi.

Dunya soluk, ölü beyazı dudaklarını kıpırdatarak,

– Olamaz! diye mırıldandı. (Soluk soluğaydı.) Olamaz! Böyle bir şey için hiçbir, en küçük bir neden yok ortada... Yalan bunlar! Hepsi yalan!

– Soydu ya, bundan iyi neden mi olur... Paraları, eşyaları aldı. Evet, bilerek paralardan da, eşyalardan da yararlanmadı. Bir yerlerde bir taşın altına gizledi onları. Hâlâ da orada duruyorlar. Cesaret edemediği için yararlanmadı onlardan.

– Çalacak, birilerini soyabilecek insan mı o! diye haykırdı Dunya. Aklına gelebilir mi böyle bir şey? (Ayağa fırladı.) Tanıştınız siz onunla, gördünüz onu, değil mi? Bir hırsız olabilir mi o?

Dunya yalvarıyordu sanki Svidrigaylov'a. Korkusunu da, her şeyi de unutmuştu.

– Burada binlerce, milyonlarca kombinasyon, sınıflandırma yapılabilir Avdotya Romanovna. Hırsız vardır, çalar, aşağılık bir insan olduğunun bilincindedir. Oysa soylu bir beyefendinin bir posta arabasını soyduğunu duymuştum. Kim bilebilir, bunu yaparken belki de iyi bir şey yaptığı inancındaydı! Kuşkusuz, bana da bir başkası anlatsaydı, sizin gibi ben de inanamazdım. Ama kulaklarımla duydum. Sofiya Semyonovna'ya bunu niçin yaptığını, nedenlerini bile açıkladı. Sofiya Semyonovna da önce inanamadı. Sonunda gözlerine, kendi gözlerine inandı... Ağabeyiniz kendi anlatıyordu ona bunları çünkü.

– Peki ama neymiş bu nedenler?

– Uzun bir öykü bu, Avdotya Romanovna. Burada... bilmem ki nasıl anlatsam size, değişik bir teori söz konusu burada. Sözgelimi, asıl amacın iyi olduğuna inanıyorsam, işleyeceğim bir suç bağışlanabilir, gibi bir şey... Bir kötülüğe karşı yüz iyi şey! Yetenekli, gururuna son derece düşkün bir genç, sözgelimi, yalnızca üç bin rublesi olsa meslek yaşamının, tüm geleceğinin bambaşka biçimleneceğini, ama ne yazık ki bu üç bin rublesinin olmadığını düşününce, hiç kuşku yok, umutsuzluğa düşer. Buna bir de açlığın, dapdaracık bir odanın, yırtık pırtık giysilerin, kendi sosyal durumunu açıkça görmenin, ayrıca kız kardeşinin, annesinin durumlarının da sinirleri üzerinde yaptığı olumsuz etkiyi ekleyin... En çok da ün düşkünlüğü, gurur ile ün düşkünlüğü, Tanrı bilir, bütün bunların yanında birtakım soylu düşünceler de... Onu suçladığım yok, sakın böyle bir şey gelmesin aklınıza. Hem bana düşmez onu suçlamak. Ayrıca küçük bir teori daha, (hem de ne teori) var... Bu teoriye göre ikiye ayrılıyor insanlar: Malzeme olan insanlar ile üstün insanlar. Üstün insanlar için yasalar yoktur, tam tersi, öteki insanlar için, yani sıradan insanlar için onlar yasalar yaparlar. Bu da böyle bir teoricik işte. *Une théorie comme une autre*,* Napoléon çok ilgisini çekmiş. Yani çoğu üstün, dâhi insanın, bireysel kötülükleri

(*) Herhangi bir teori (Fransızca).

önemsemedikleri, duraksamadan bu kötülüklerin üzerinden atlayıp geçtikleri düşüncesi çekti onu. O da üstün insan sanmış olacak kendini, bir süre için inanmış buna yani. Çok acı çekti, bir teori üretmeyi başarabildiğini, ama gerekeni duraksamadan yapamadığını, demek üstün insan olmak yeteneğinin bulunmadığını düşündükçe şimdi daha çok acı çekiyor. Oysa gururuna düşkün bir genç için, özellikle günümüzde çok gurur kırıcı, küçük düşürücü bir durum bu...

– Peki ama ya vicdan sızısı? Bu demek oluyor ki, onun ahlak duygusundan yoksun olduğunu söylemek istiyorsunuz? Öyle bir insan mıdır ağabeyim?

– Ah Avdotya Romanovna, zamanımızda her şey belirsiz zaten. Aslında hiçbir zaman açık seçik olmamıştı ya... Genelde, ülkesi gibi geniştir Rus insanının ruhu. Ayrıca fanteziye, düzensizliğe de aşırı derecede yatkındır. Gelgelelim, dâhi değilse, geniş ruhlu olması tehlikelidir insanın. Anımsıyor musunuz, köyde her akşam yemeğinden sonra gece geç saatlere kadar bahçede taraçada oturur, baş başa bu konulardan ne çok konuşurduk? Özellikle bu ruh genişliği konusunda sitem ederdiniz bana. Kim bilir, biz orada bunları konuşurken o belki de burada sırtüstü yatmış, yapacaklarını düşünüyordu. Okumuş kesimimizde kutsal efsanelere özellikte yer yoktur Avdotya Romanovna. Herhangi bir biçimde kendilerine kitaplardan... ya da tarihten, bir şeyler edinmişlerdir. Ama genellikle bilim adamları, bildiğiniz gibi, üstüne başına özen göstermeyen insanlar yaparlar bunu, öyle ki, sosyete insanımız küçümser böylelerini. Aslında bu konularda benim nasıl düşündüğümü biliyorsunuz. Kimseyi kesin olarak suçlamam. Bir hanım evladıyım ben, öyle de kalmak niyetindeyim. Evet, birçok kez konuştuk sizinle bunları. Bir ara düşüncelerimle sizin ilginizi çekmek mutluluğuna bile ermiştim... Yüzünüz bembeyaz oldu Avdotya Romanovna!

– Onun bu teorisinden haberim var benim. Her şeyi yapmak özgürlüğü olan insanlar üzerine dergide çıkan yazısını okudum... Razumihin getirdi onu bana...

– Bay Razumihin mi? Ağabeyinizin yazısını mı dediniz?

Dergide çıkan yazısını? Böyle bir yazısı mı varmış ağabeyinizin? Bilmiyordum. İlginç bir yazı olmalı! Nereye gidiyorsunuz Avdotya Romanovna?

Dunya bitkin,

– Sofiya Semyonovna'yı görmek istiyorum, dedi. Nereden geçeceğim onun odasına? Belki gelmiştir. Hemen görmek istiyorum onu. Anlatsın bakalım bana...

Sözünün sonunu getiremedi Avdotya Romanovna. Soluğu kesilmişti sanki.

– Gece geç döner Sofiya Semyonovna. Öyle sanıyorum... Hemen dönmek üzere gitmişti, dönemezse, çok geç dönecekti...

Birden kaybetti kendini Dunya, çıldırmış gibi bağırmaya başladı:

– Yalan söylüyorsun! Anladım... yalan söylüyorsun... Yalan söyledin... Hep yalan söylüyordun!.. İnanmıyorum sana! İnanmıyorum! İnanmıyorum!

Svidrigaylov'un atik davranıp altına sürdüğü sandalyeye baygın gibi yığıldı Dunya.

– Avdotya Romanovna, ne oluyorsunuz? Kendinize gelin! Alın, su için biraz! Bir yudumcuk için...

Su serpti Dunya'nın yüzüne. Birden silkindi Dunya, kendine geldi.

Svidrigaylov kaşlarını çatıp kendi kendine,

– Çok etkiledi onu! diye söylendi. Sakin olun Avdotya Romanovna! Unutmayın ki dostları var ağabeyinizin! Kurtaracağız onu, düze çıkaracağız... İster misiniz, yurtdışına kaçırayım onu? Param var. Üç gün içinde biletini alabilirim. Onun iki insanı öldürmüş olduğuna gelince, ileride yapacağı iyi şeylerle bağışlatacaktır bu suçunu... Üzülmeyin artık, Avdotya Romanovna! Büyük bir insan olacak ağabeyiniz.. Neyiniz var? Nasıl hissediyorsunuz kendinizi?

– Kötü adam! Bir de alay ediyorsun! Bırak beni!

– Nereye gidiyorsunuz?

– Ağabeyimin yanına. Nerede o şimdi? Biliyor musunuz nerede olduğunu? Bu kapı niçin kilitli? Bu kapıdan girmemiş miydik, niçin kilitli şimdi? Ne zaman kilitlediniz onu?

– Burada konuşacaklarımızı öteki odalarda oturanların duymaması gerekiyordu. Hiç de alay etmiyorum sizinle Avdotya Romanovna! Bu tür konuşmaktan bıktım artık. Bu durumda nereye gidiyorsunuz. Ağabeyinizi ele vermek mi yoksa niyetiniz? Sinirlendireceksiniz onu, gidip kendi kendini ele verecek. İzliyorlar onu, biliyor musunuz? Artık peşine düştüler. Bu yaptığınızla onu ele vermekten başka bir şey yapmış olmayacaksınız. Bekleyin biraz: Demin görüştüm onunla, konuştuk. Hâlâ kurtarabiliriz onu. Acele etmeyin. Oturun, birlikte düşünelim... Bu konuyu birlikte konuşmak, ne yapılması gerektiğine birlikte karar vermek için çağırmıştım sizi. Hadi oturun!

– Nasıl kurtaracaksınız onu? Kurtarma olanağı var mı onu artık?

Oturdu Dunya. Svidrigaylov da yanına oturdu. Gözlerinin içi parlıyordu. Handiyse fısıldayarak,

– Her şey size bağlı, diye başladı. size, yalnızca size...

Heyecandan ne söyleyeceğini şaşırıyor, söylemek istediği bazı sözcükleri bulamıyordu.

Dunya korkuyla geri çekildi. Svidrigaylov zangır zangır titremeye başlamıştı.

– Sizin... bir sözcüğünüz kurtulmasına yetecektir! Ben... Kurtaracağım onu! Param da var, dostlarım da. Hemen yurtdışına yollarım onu. İki de pasaport çıkartırım... Biri onun için, biri benim. Çok dostum var. İş bitirici dostlarım... İstiyor musunuz, kurtarayım onu? Sizin için de... anneniz için de birer pasaport çıkartayım... Razumihin'i ne yapacaksınız? Ne yararı olabilir size? Ben de seviyorum sizi... Sonsuz bir aşkla seviyorum hem. İzin verin eteğinizin ucunu öpeyim! İzin verin! Eteğinizin hışırtısı deli ediyor beni! Söyleyin! Ne isterseniz yapacağım! Her dediğinizi yapacağım! Olmayacak bir şey söyleyin, onu da yapacağım! Neye inanırsanız, ben de ona inanacağım. İstediğiniz her şeyi, her şeyi yapacağım! Öyle bakmayın bana, öyle bakmayın! Bu bakışınızın beni deli ettiğini biliyor musunuz...

Ne söylediğinin farkında değildi artık. Ansızın bir şey olmuştu ona sanki, çıldırmış gibiydi... Dunya yerinden fırladı,

kapıya koştu. Kapıyı sarsıyor, birilerini yardıma çağırıyormuş gibi bağırıyordu:

– Açın şu kapıyı! Açın! Çabuk açın şu kapıyı! Kimse yok mu orada?

Svidrigaylov kendine gelmiş gibi kalktı yerinden. Hâlâ titreyen dudaklarında yavaş yavaş hain, alaycı bir gülümseme belirdi. Alçak sesle, kesik kesik konuşarak,

– Evde kimse yok, dedi. Ev sahibesi dışarıda. Böyle bağırmanızın bir yararı olmaz. Boşuna heyecanlanıyorsunuz.

– Anahtar nerede? Hemen aç şu kapıyı, hemen, hemen! Aşağılık adam!

– Kaybettim anahtarı, bulamıyorum.

– Nasıl? Demek zor kullanacaksın! diye bağırdı Dunya.

Yüzü bembeyaz olmuştu. Odanın köşesine koştu, oradaki küçük masanın arkasına geçti hemen. Bağırmıyordu artık. Gözlerini zorba adama dikmiş, onun her hareketini dikkatle izliyordu. Svidrigaylov da kıpırdamıyordu olduğu yerden. Odanın karşı köşesinde ayakta duruyordu. Hiç değilse görünüşte, kendini tuttuğu belliydi. Ama yüzü biraz önce olduğu gibi soluktu. Alaylı gülümsemesi hâlâ dudaklarındaydı.

– "Zor kullanmak"tan söz ettiniz, Avdotya Romanovna. Amacım zor kullanmaksa, farkındasınızdır sanırım, her türlü önlemimi de almış sayılırım. Sofiya Semyonovna evde değil, Kapernaumovlar çok uzakta. Kapalı beş kapı var arada. Ayrıca, en azından iki kat güçlüyüm sizden. Dahası, korkacak bir şeyim de yok, çünkü sonra gidip şikâyet edemezsiniz beni: Öyle ya, ağabeyinizi ele vermek istemeyeceksinizdir... Üstelik kimse inanmaz size: Bir genç kızın bekâr bir erkeğin odasında ne işi vardı diye sorarlar adama... Anlayacağınız, ağabeyinizi gözden çıkarsanız bile bir şey kanıtlayamazsınız. Zor kullandığımı kanıtlamanız da çok güç, Avdotya Romanovna.

Nefretle söylendi Dunya:

– Alçak!

– Ne derseniz deyin... Ama unutmayın, şu ana kadar yalnızca varsayımlardan söz ettim. Bana soracak olursanız, çok haklısınız. Zor kullanmak alçaklıktır. Bütün bunları sırf... ağabeyi-

nizi benim... benim önerdiğim yolla kurtarmaya karar verirseniz, sonra vicdanınızda bir ağırlık duymayasınız diye söyledim size. Demek yalnızca koşullara, bir de (bu sözcüğü kullanmadan yapamayacaksak) zora boyun eğmiş oluyorsunuz. Bunu düşünün. Ağabeyinizin, annenizin kaderleri sizin elinizde. Köleniz olacağım... ömrümün sonuna kadar... Vereceğiniz kararı burada bekleyeceğim...

Dunya'nın sekiz adım ötesinde divana oturdu Svidrigaylov. Dunya'nın onun kararlılığından en küçük bir kuşkusu kalmamıştı artık. Üstelik biliyordu onun nasıl biri olduğunu...

Birden bir tabanca çıkardı cebinden, horozunu kaldırdı, tabancayı tuttuğu elini masaya dayadı. Yerinden fırladı Svidrigaylov. Şaşırmış, ama alaylı alaylı gülümseyerek,

– Vay canına! diye haykırdı. Demek öyle! Evet, olayların akışını bütünüyle değiştiriyor bu! Evet Avdotya Romanovna, böylelikle işimi çok kolaylaştırmış oluyorsunuz! Nereden buldunuz o tabancayı? Yoksa Bay Razumihin mi verdi onu size? Vay be! Benim tabancam bu! Eski dostum! Ne zamandır arıyordum onu!.. Köyde size yaptırdığım atış talimleri boşa gitmemiş demek.

– Senin değil bu tabanca, öldürdüğün Marfa Petrovna'nındı, cani! O evde senin olan hiçbir şey yoktu! Neler yapabilecek kadar alçak bir adam olduğundan kuşkulanmaya başladığımda almıştım onu. Hele bir adım at, yemin ederim geberteceğim seni.

Çıldırmış gibiydi Dunya. Tabancayı ateşe hazır tutuyordu.

Svidrigaylov olduğu yerde kalakalmıştı.

– E-e, ağabeyin ne olacak? dedi. Merak ettiğim için soruyorum...

– İstiyorsan git ihbar et onu! Kıpırdama! Adım atarsan ateş ederim! Karını zehirledin, biliyorum! Bir katilsin sen!

– Peki, Marfa Petrovna'yı benim zehirlediğimden emin misiniz?

– Evet, eminim, sen zehirledin onu! Üstü kapalı söylemiştin de bunu bana. O zehirden söz etmiştin... Kente gidip almıştın zehri... Hazır bekletiyordun onu... Kesin sen öldürdün onu... Alçak!

– Bu söylediklerin doğru bile olsa, onu senin için öldürmüş oluyorum... Ne olursa olsun, nedeni sen olmuş oluyorsun.

– Yalan söylüyorsun! Her zaman nefret ettim senden! Her zaman...

– Amma da yaptınız yani, Avdotya Romanovna! Size iltifatlar ettiğimde nasıl yumuşadığınızı unuttunuz galiba... Bakışlarınızdan anlıyordum. Anımsıyor musunuz, mehtaplı bir gece, bülbülleri dinlerken...

– Yalan söylüyorsun! (Nefretle parlıyordu Dunya'nın gözleri.) Yalan söylüyorsun! İftiracı!

– Yalan mı söylüyorum? Eh, öyle olsun varsın. Belki de doğrudur söylediğiniz. Evet, yalan söyledim. Kadınlara böyle şeyleri anımsatmaya gelmez. (Gülümsedi Svidrigaylov.) Biliyorum ateş edeceksin. Güzel canavar. Hadi ateş et!

Dunya tabancayı Svidrigaylov'a doğrulttu. Yüzünde renk kalmamıştı, bembeyaz alt dudağı titriyordu. Alev saçan iri siyah gözlerini Svidrigaylov'a dikmiş, onun en küçük bir hareketinde tetiği çekmeye kesin kararlı, bekliyordu. Onu daha önce böylesine güzel hiç görmemişti Svidrigaylov. Tabancayı ona doğrulturken bakışındaki ateş yakmıştı içini sanki, acıyla sıkışmıştı yüreği. Bir adım öne attı Svidrigaylov. O anda bir patlama oldu. Mermi saçlarını sıyırarak geçmiş, arka duvara saplanmıştı. Durdu Svidrigaylov, gülümsedi.

– Eşekarısı soktu! Hem de tam başıma nişan almış... Nedir bu? Kan!

Sağ şakağından sızan kanı silmek için mendilini çıkardı. Mermi başının derisini hafiften sıyırmış olacaktı. Dunya tabancayı indirdi, Svidrigaylov'a bakmaya başladı. Bakışında korku değil, yabansı bir şaşkınlık vardı. Ne yaptığını, nelerin olup bittiğini anlayamıyordu sanki!

Svidrigaylov alçak sesle,

– Ne yaparsınız, karavana attınız! diye mırıldandı. Bir kez daha ateş edin, bekliyorum... (Hâlâ gülümsüyordu. Ama şimdi üzgündü de sanki.) Yoksa horozu kaldırmaya zamanınız olmaz, yakalarım sizi!

Dunya ürperdi, çabucak kaldırdı horozu, namluyu Svidri-

gaylov'a doğrulttu gene. Umutsuz,

– Bırakın beni! dedi. Yemin ederim, bir kez daha ateş edeceğim... sizi... öldüreceğim!..

Gözleri parladı Svidrigaylov'un. İki adım daha attı.

– Ne yapalım... üç adımdan hedefi kaçırmazsınız artık. Ama bu kez de öldüremezseniz... o zaman...

Tetiği çekti Dunya, ama patlama olmadı!

– İyi dolduramamışsın! Neyse, önemli değil! Bir kapsülünüz daha var. Onu takın, beklerim ben.

Dunya'nın iki adım önünde duruyordu. Gözlerinde şehvetli, acımasız bir kararlılıkla bakıyordu Dunya'nın yüzüne, bekliyordu. Onun, gitmesine izin vermektense ölmeye kararlı olduğunu anlamıştı Dunya. "Evet, evet... hiç kuşku yok, iki adım önünde duran bu adamı öldürecekti şimdi!.."

Birden yere attı tabancayı.

Şaşırmıştı Svidrigaylov. Derin bir soluk aldı.

– Vazgeçtin ha! diye mırıldandı.

Birden bir ağırlık kalkmıştı sanki yüreğinden. Üstelik yalnızca ölüm korkusunun ağırlığı değildi bu. Aslında o anda böyle bir korku duyup duymadığı da kesin değildi. Başka, kendisinin de tam olarak anlayamadığı, çok daha acılı, çok daha hüzünlü bir duyguydu bu.

Dunya'nın yanına gitti, sessizce sarıldı beline. Karşı koymuyordu Dunya, ama yaprak gibi titreyerek yalvaran bakışlarla bakıyordu ona. Svidrigaylov bir şey söylemek istedi, ama dudakları kıpırdadı yalnızca, söyleyemedi.

– Bırak beni gideyim! diye yalvarıyordu Dunya.

Birden ürperdi Svidrigaylov: Bu "*sen*" li sesleniş biraz öncekine hiç benzemiyordu. Alçak sesle,

– Demek sevmiyorsun beni? diye sordu.

Dunya hayır anlamına salladı başını. Svidrigaylov umutsuz, fısıldadı:

– Sevemez misin peki?.. Hiçbir zaman mı?

– Hiçbir zaman! diye fısıldadı Dunya.

Svidrigaylov'un içinde bir an süren korkunç, sessiz bir savaş oldu. Anlatılamaz bir bakışla bakıyordu Dunya'nın yüzüne.

Birden çekti elini, döndü, çabuk adımlarla pencereye yürüdü, orada durdu.

Kısa bir süre daha geçti aradan.

– İşte anahtar! (Paltosunun sol cebinden anahtarı çıkarmış, dönüp Dunya'ya bakmadan, arkasındaki masanın üzerine bırakmıştı.) Alın, hemen gidin buradan!..

Israrla pencereden dışarı bakıyordu.

Dunya anahtarı almak için masaya yaklaştı.

Svidrigaylov hâlâ yerinden kıpırdamadan, dönüp ona bakmadan,

– Çabuk olun! Çabuk olun! diye yineledi.

Ama bu "çabuk olun" da korkunç bir çınlama vardı.

Bunu hissetti Dunya, hemen kaptı anahtarı, kapıya koştu, aceleyle açtı, kendini dışarı attı. Bir dakika sonra, nereye gittiğini bilmeden, çılgın gibi koşarak kanal boyuna çıkmıştı. .....ski Köprüsü'ne doğru koşmaya başladı.

Svidrigaylov pencerenin önünde üç dakika daha ayakta durdu, sonunda ağır ağır döndü, çevresine bakındı, elini yavaşça dolaştırdı alnında. Tuhaf bir gülümsemeyle çarpıldı yüzü. Zavallı, hüzünlü, güçsüz bir gülümsemeydi bu, bir umutsuzluk gülümsemesi... Artık kurumak üzere olan kan eline bulaşmıştı. Öfkeyle baktı kana, sonra havluyu ıslattı, şakağını sildi. Dunya'nın yere attığı tabanca kapının dibinde ilişti gözüne. Yerden alıp baktı tabancaya. Üç mermi alan eski bir cep tabancasıydı bu. İki mermi ile bir kapsül vardı içinde. Yalnızca bir kez daha ateş edilebilirdi. Bir an düşündü Svidrigaylov, tabancayı cebine soktu, şapkasını alıp çıktı.

VI

Svidrigaylov o akşamı saat ona kadar meyhaneleri, batakhaneleri dolaşarak geçirdi. Birinden çıkıp ötekine girdi. Bir yerlerde Katya'yı da gördü. "Aşağılık bir zorbanın"

Katya'yı nasıl öpmeye başladığını

anlatan başka bir basit şarkı söylüyordu bu kez.

Svidrigaylov Katya'ya da, laterna çalan çocuğa da, şarkıcılara da, garsonlara da, karşılaştığı iki yazıcıya da içki ısmarladı. Bu iki yazıcıyla özellikle ilgilenmesinin nedeni, ikisinin de burnunun çarpık olmasıydı: Birinin burnu sola yatmıştı, ötekininki sağa. Svidrigaylov'u çok şaşırtmıştı bu. Sonra bir eğlence bahçesine götürdüler onu yazıcılar. İkisinin giriş ücretini de Svidrigaylov ödedi. Üç yaşında cılız bir çam ağacıyla üç çalıdan başka ağaç diye bir şey yoktu bu bahçede. Ayrıca, çay servisi de yapılan (aslında meyhaneden başka bir şey olmayan) bir de "istasyon" ile yeşil birkaç masa sandalye vardı. Berbat bir koro ile, palyaço kılığında kırmızı burunlu, ama nedense pek üzgün Münihli sarhoş bir Alman oradakileri eğlendirmeye çalışıyorlardı. Bir süre sonra yazıcılar başka birkaç yazıcıyla tartışmaya başladılar, işi neredeyse kavgaya götürecek oldular. Svidrigaylov'u hakem seçtiler. On beş dakika kadar dinledi onları Svidrigaylov. Ama öylesine bağırıp çağırıyorlardı ki, ne dediklerini anlayamıyordu. Yalnızca şu kadarını anlayabilmişti: Yazıcılardan biri bir şey çalmış, çaldığı şeyi hemen oracıkta ortaya çıkan bir Yahudi'ye satmış, ama aldığı parayı arkadaşlarıyla paylaşmak istememişti. Sonra, yazıcının çaldığı şeyin istasyonun çay kaşıklarından biri olduğu anlaşılmıştı. Çay kaşığının kaybolduğu anlaşılınca aramaya başlamışlardı onu. Çay kaşığının parasını ödedi Svidrigaylov, çıktı bahçeden. Saat on sularıydı. Bütün akşam ağzına bir damla içki koymamıştı, yalnızca "istasyonda", o da âdet yerini bulsun diye, bir çay söylemişti kendine. Bu arada hava boğucu, kapalıydı. Saat ona doğru gökyüzünde her yandan korkunç bulutlar toplaşmaya başlamıştı. Gök gürledi, birden bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaya başladı. Gökten su damla ile değil, musluktan akıyormuş gibi iniyor, yere çarpıyordu. Durmadan şimşekler çakıyordu. Her çakışın aydınlığı beşe kadar sayacak kadar uzun sürüyordu. Sırılsıklam olmuştu Svidrigaylov. Eve kadar yürüdü. İçeri girince odasının kapısını kilitledi, masasının gözünü açıp bütün parasını, bonolarını çıkardı. İki üç kâğıt yırttı. Sonra paraları cebine koydu. Bir ara üstünü değiştirmeyi

düşündü, pencereden dışarı bakıp yağmurun hâlâ yağdığını, gök gürültülerinin sürdüğünü görünce "boş ver" anlamına kolunu salladı, şapkasını alıp, kapısını kilitlemeden çıktı. Doğrudan Sonya'nın odasına gitti. Gelmişti Sonya.

Yalnız değildi. Kapernaumov'un dört küçük çocuğunu çevresine toplamış, onlara çay içiriyordu. Sonra bir şey söylemeden, saygıyla karşıladı Svidrigaylov'u. Islak üstüne başına şaşkın şaşkın baktı. Ama bu konuda tek sözcük etmedi. Çocuklar anlatılmaz bir korku içinde kaçışmışlardı.

Svidrigaylov masaya oturdu, Sonya'nın da yanına oturmasını rica etti. Sonya ürkek ürkek hazırlandı onu dinlemeye. Svidrigaylov,

– Sofiya Semyonovna, diye başladı, belki Amerika'ya gideceğim. Bu demektir ki, belki de son kez görüşüyoruz sizinle. Bazı düzenlemeler yapmak için geldim size. E-e, o bayanı gördünüz mü? Size neler söylediğini biliyorum, anlatmanıza gerek yok. (Sonya oturduğu yerde şöyle bir kıpırdandı. Yüzü kıpkırmızı olmuştu.) Bu çeşit insanların bilinen bir düşünce yapıları vardır. Kardeşlerinize gelince, yerleştirilme işlemleri tamamlandı, paraları da her biri için ayrı ayrı olmak üzere makbuz karşılığında emin ellere teslim edildi. Ne olur ne olmaz, alın bu makbuzlar sizde kalsın. Buyurun! Her şey tamam artık. Şu yüzde beş faizli üç bin rublelik bonoları da alın. Sizin bunlar, yalnızca sizin. Benimle ilgili ne duyarsanız duyun, aramızda kalsın bu, hiç kimseye bunları size benim verdiğimi söylemeyin. Gerekecek size bu bonolar, Sofiya Semyonovna. Bu yaşam biçiminiz iğrenç bir şey... değiştirmelisiniz onu... Bunun için yeter size bu bonolar, başkaca bir şeye ihtiyacınız olmaz.

Aceleyle karşılık verdi Sonya:

– Öyle çok minnettarım ki size efendim... Yetimler de, rahmetli de... Şimdiye kadar minnettarlığımı yeterince göstermediysem bu... sanmayın ki...

– E-e, yeter artık, yeter!

– Bu paralar için de minnettarım size Arkadiy İvanoviç. Ama artık ihtiyacım yok bunlara. Bir başıma olduktan sonra bakabilirim kendime, karnımı doyuracak kadar bir şeyler ya-

parım... Nankörlük saymayın bunu lütfen: Madem ki bu kadar iyiliksever bir insansınız, bu paraları, efendim...

– Size bırakıyorum bu paraları Sofiya Semyonovna, rica ediyorum, kapatalım bu konuyu, zamanım yok çünkü. Sizin ihtiyacınız olacak onlara. Rodion Romanoviç'in önünde iki yol var: Ya şakağına bir kurşun sıkacak, ya da Vladimirka'ya gidecek. (Sonya korkuyla baktı Svidrigaylov'un yüzüne, ürperdi.) Telaşlanmayın Sofiya Semyonovna, her şeyi biliyorum. Kendisi anlattı bana. Ama korkmayın, sıkı ağızlıyımdır, kimseye bir şey söylemem. Ona gidip teslim olmasını söylediğinizde çok haklıydınız. Öyle yaparsa onun için çok daha iyi olacaktır. Peki ya Vladimirka'ya giderse siz de arkasından gidecek misiniz? Gerçekten mi? Gerçekten gidecek misiniz? Öyleyse bu paraya ihtiyacınız olacak demektir. Rodion Romanoviç'in ihtiyacı olacak, anlayabiliyor musunuz beni? Parayı size verirken bir bakıma ona vermiş oluyorum. Ayrıca Amaliya İvanovna'ya da ailenizin borçlarını ödeyeceğinize söz vermiştiniz.. Duydum söz verdiğinizi. Niçin düşünmeden etmeden öyle sözler veriyorsunuz, sorumluluklar alıyorsunuz üzerinize Sofiya Semyonovna? Katerina İvanovna borçluydu o Alman karısına, siz değil. Nenize gerekti o kadının alacağı? Böyle yaparsanız işiniz zor olur yaşamda. Her neyse, günün birinde, (yarın ya da öbür gün) biri gelir size beni, ya da benimle ilgili bir şey sorarsa, (ki soracaklardır) bu görüşmemizden söz etmeyin. Sakın kimseye size para verdiğimi söylemeyin, paraları da göstermeyin. Neyse, artık hoşçakalın! (Sandalyeden kalktı.) Rodion Romanoviç'e selamlarımı iletiniz. Aklıma gelmişken: Paraları bir süre için Bay Razumihin'e verin, onda kalsınlar. Tanıyor musunuz Bay Razumihin'i? Elbette tanıyorsunuz. İyi bir çocuktur. Yarın... ya da zamanı gelince götürüp ona verin. Zamanı gelene kadar iyi bir yerde saklayın.

Sonya birden ayağa fırlamıştı. Korkuyla Svidrigaylov'un yüzüne bakıyordu. Bir şeyler söylemeyi, bir şeyler sormayı çok istiyordu, ama ilk anda cesaret edememişti buna. Söze nasıl başlayacağını bilemiyordu.

– Böyle bir yağmurda efendim... nasıl gideceksiniz?

– Amma da yaptınız, Amerika'ya gitmeye hazırlanan biri yağmurdan mı korkarmış! Ha-ha-ha! Hadi hoşçakalın, sevgili Sofiya Semyonovna! Uzun, mutlu bir yaşam dilerim size! İnsanlara çok iyilikleriniz olacak sizin! Ha, aklıma geldi... Bay Razumihin'e de selamlarımı iletin. Şöyle söyleyin: Arkadiy, yani Arkadiy İvanoviç Svidrigaylov size selam söyledi, deyin. Sakın unutmayın.

Sonya'yı şaşkınlık içinde, korku ile bir çeşit belirsiz, ağır bir kuşku içinde bırakıp gitti.

Daha sonra anlaşıldığına göre, o gece saat on birden sonra Svidrigaylov son derece ilginç, beklenmedik bir ziyarette daha bulunmuştu. Yağmur hâlâ yağıyordu. Sırılsıklam bir durumda saat on biri yirmi geçe Vasilyevski Adası'nda Küçük Bulvar üçüncü sokakta nişanlısının anne babasının küçük dairesine gelmişti. Uzun süre çalmıştı kapıyı, sonunda açmışlardı. İlk başta büyük bir şaşkınlık yaratmıştı gelişi. Ama Arkadiy İvanoviç istediği zaman öylesine sevimli, öylesine candan olmasını becerirdi ki, nişanlısının aklı başında insanlar olan annesiyle babasının ilk anda akıllarına gelen (oldukça olağan bir düşünceydi bu) onun buraya gelmeden önce bir yerlerde kafayı iyice çektiği, ne yaptığını bilmediği düşüncesi bir anda silinip gitmişti. Nişanlısının yufka yürekli, aklı başında bir kadın olan annesi hasta kocasının koltuğunu Arkadiy İvanoviç'in yanına çekmiş, her zaman olduğu gibi, bambaşka şeylerden söz etmeye başlamıştı. Öğrenmek istediği bir şeyi hiçbir zaman doğrudan sormazdı bu kadın. Önce gülümsemekle, ellerini ovuşturmakla başlardı, sonra, bir şeyi, sözgelimi Arkadiy İvanoviç'in düğünü ne zaman yapmayı düşündüğünü öğrenmek istiyorsa, Paris üzerine, oranın saray yaşantısı üzerine pek ilginç sorular sormaya başlar, sora sora sonunda Vasilyevski Adası'nın üçüncü sokağına kadar gelirdi. Başka zaman olsa bütün bunları kuşkusuz saygıyla dinlerdi Arkadiy İvanoviç. Ama şimdi çok sabırsızdı sanki. Daha başta nişanlısının yattığını, uyuduğunu söylemelerine karşın, ısrarla görmek istiyordu onu. Elbette kalkıp gelmişti nişanlısı. Arkadiy İvanoviç nişanlısına, ayrıntıya girmeden, çok önemli bir nedenle bir süre için Peters-

burg'dan ayrılmak zorunda olduğunu, bunun için de on beş bin gümüş ruble tutarında çeşitli bonoları ona getirdiğini, bunları armağan olarak almasını rica ettiğini, bunları düğün armağanı olarak ona vermeyi zaten çoktandır düşündüğünü söylemişti. Bu armağan ile Petersburg'dan bu acele uzaklaşma arasında, özellikle şakır şakır yağmur altında böyle gece yarısı armağanı vermek için bu geliş zorunluluğu arasında ne gibi mantıksal bağ vardı, kuşkusuz Svidrigaylov'un açıklamalarıyla iyice anlaşılamamıştı ama, olay pek yadırganmadan geçiştirilmişti. Bu durumlarda alışılmış ahlar vahlar, sorgular sualler, şaşkınlıklar bile oldukça ağırbaşlı bir biçimde geçiştirilmişti. Ancak teşekkürler çok heyecanlı sözcüklerle belirtilmiş, ağırbaşlı annenin gözyaşlarıyla da güçlendirilmişti. Sonunda kalkmıştı Arkadiy İvanoviç, gülümsemişti, nişanlısını öpmüş, yanağını okşamış, ona yakında döneceğini söylemiş, onun gözlerinde çocuksu bir merakla birlikte çok ciddi, sessiz bir soru fark edince bir an düşünmüş, onu bir kez daha öpmüş, verdiği armağanın hemen annelerin en duyarlısının sandığına kilitleneceğini düşününce içinde bir burukluk duymuştu. Aileyi büyük bir merak içinde bırakarak çıkmıştı evden. Ama yumuşak yürekli anne hemen alçak sesle, çabuk çabuk konuşarak açıklamıştı birtakım anlaşılamayan noktaları: Büyük bir insandı Arkadiy İvanoviç, zengindi, önemli işleri, önemli ilişkileri vardı; aklında neler olduğunu Tanrı bilirdi... bir şeyler düşündüğü için gidiyordu, bir şeyler düşündüğü için de paraları onlara vermişti; demek, şaşılacak bir şey yoktu ortada... Üstünün başının ıslak olması gerçekten tuhaftı, ama sözgelimi İngilizler daha da tuhaftılar, öylesine ciddi insanlar olmalarına karşın, kendileri için neler söyleneceğine aldırış etmezler, rahat davranırlardı. Belki Arkadiy İvanoviç de kimsenin kendisi için ne diyeceğini umursamadığını göstermek için özellikle böyle dolaşıyordu. En önemlisi de bu olaydan hiç kimseye söz etmemelerinin gerektiğiydi. Bu işin altından nelerin çıkacağı bilinmezdi çünkü. Bunun için paraları hemen sandığa kilitlemeliydiler. Fedosya'nın mutfakta oturduğu, yanlarına gelmediği de çok iyi olmuştu kuşkusuz. En önemlisi de o Resslich tilkisine

sakın, sakın, sakın bir şey belli etmemekti, vb. vb. vb... Saat ikiye kadar oturup fısıldaşmışlardı. Ama nişanlı kız şaşkın, biraz hüzünlü, çok daha erken gidip yatmıştı.

Bu arada tam gece yarısı Svidrigaylov .....ski Köprüsü'nde Petersburg yakasına doğru yürüyordu. Yağmur dinmişti, ama rüzgâr esiyordu. Üşümüş, titremeye başlamıştı Svidrigaylov. Birden durdu, büyük bir merakla, dahası soru dolu bir bakışla bir dakika kadar baktı Küçük Neva'nın karanlık sularına. Ama burada, suyun üzerinde durduğu için daha çok üşüdüğünü hissetti, hemen dönüp, ...ski Bulvarı'na doğru yürümeye başladı. Uzun .....ski Bulvarı'nda, tahta parkelere karanlıkta ayağı takılarak, ama bulvarın sağ yanında bir yeri merakla aramaya ara vermeden sürdürerek uzun süre, handiyse yarım saat yürüdü. Bir iki gün önce arabayla buradan geçerken bulvarın sonlarında, buralarda bir yerlerde adı "Edirne" gibi bir şeye benzer ahşap, büyük bir otel gördüğünü anımsıyordu. Yanılmamıştı da: Böylesine ıssız bir yerde karanlıkta bile hemen dikkati çekiyordu bu otel. Uzun, zamanla kararmış bir yapıydı. Gecenin bu geç saatinde bile pencerelerinde ışık vardı, içeride bir canlılık olduğu belliydi. Otele girdi, koridorda karşılaştığı hırpani kılıklı adamdan bir oda istedi. Adam yukarıdan aşağı şöyle bir süzdü Svidrigaylov'u, canlandı, hemen koridorun sonunda, köşede, merdivenin altında bir yerlerde uzak, havasız, dar bir odaya götürdü onu. Başka boş oda yoktu çünkü. Hepsi doluydu. Hırpani kılıklı adam soru dolu bakışlarla bakıyordu Svidrigaylov'a.

– Çayın var mı? diye sordu Svidrigaylov.

– Vardır efendim.

– Yiyecek bir şeylerin?

– Dana eti var, votka, mezelik bir şeyler de var efendim.

– Dana etiyle çay getir.

Hırpani kılıklı adam biraz da şaşırmış gibi,

– Başka bir şey istemiyor musunuz? diye sordu.

– İstemiyorum, hayır istemiyorum!

Tam bir hayal kırıklığı içinde gitti hırpani kılıklı adam.

"Fena bir yere benzemiyor," diye geçirdi içinden Svidrigaylov. "Nasıl daha önce haberim olmadı böyle bir yerin varlığın-

dan. Sanırım, *café chantant*'dan falan dönmekte olan, ama yolda başından bir olay geçmiş birine benziyorum. Ama çok ilginç... kimler kalıyor, geceliyor burada acaba?"

Mumu yaktı, odayı şöyle bir gözden geçirdi. Küçücük bir kafesi andırıyordu oda. Öyle ki, Svidrigaylov güçlükle uzanıp yatabilirdi burada. Tek penceresi vardı. Çok pis bir yatak, boyalı basit bir masa ile bir sandalye odanın içini bütünüyle kaplamıştı. Duvarlar yırtık pırtık duvar kâğıtlarıyla kaplı tahtaların çakılmasıyla oluşturulmuş gibiydi. Ama duvar kâğıdı da öylesine tozlu, öylesine delik deşikti ki, güç de olsa rengi (sarı) kestirilebiliyordu ama, resimlerinin ne olduğunu anlamak olanaksızdı. Genellikle tavan arası odalarında olduğu gibi, tavan bir yana doğru eğikti, bu eğikliğin üzerinden üst kata çıkan merdiven geçiyordu. Svidrigaylov mumu yerine koydu, yatağa oturup düşünmeye başladı. Ne var ki, bitişikteki kafesten gelen (arada bir çığlığa dönüşen) sürekli, tuhaf fısıltı sonunda dikkatini çekmişti. Odaya girdiğinden beri susmamıştı bu fısıltı. Kulak kabarttı: Bir erkek birine küfürler savuruyor, handiyse ağlamaklı bir sesle sitemler ediyordu. Ama yalnızca birinin sesi duyuluyordu. Svidrigaylov kalktı yerinden, mumun ışığını eliyle kapadı, o anda birden küçük bir aralık aydınlandı duvarda. Gidip baktı aralıktan. Onunkinden biraz büyükçe bitişik odada iki kişi vardı. Saçları kıvır kıvır, yüzü kıpkırmızı, ceketsiz olanı, dengesini yitirmemek için bacaklarını genişçe açmış, nutuk çekiyormuş gibi ayakta dikiliyor, arada göğsünü yumruklayarak ötekine ateşli ateşli, onun çulsuzun teki olduğunu, bir rütbesinin bile bulunmadığını, onu çamurdan kendisinin çekip çıkardığını, istediği zaman onu kovabileceğini, bütün bunlara Tanrı'nın tanık olduğunu sayıp dökü yordu. Bunları söylediği arkadaşı ise bir iskemlede oturuyordu. Sanki hapşırmaya hazırlanıyor, ama bir türlü hapşıramıyordu. Arada bir koyun gibi aptal aptal bakıyordu nutuk çeken arkadaşının yüzüne. Ama konunun ne olduğunu anlayamadığı, belki söylenenleri duymadığı bile belliydi. Masanın üzerinde, dibine gelmiş bir mumla handiyse boşalmış bir votka sürahisi, kadehler, ekmek parçaları, bardaklar, salatalıklar,

çoktan içilip bitirilmiş çay bardakları duruyordu. Svidrigaylov bütün bunları dikkatle izledikten sonra ilgisizce delikten geri çekildi. Tekrar yatağa oturdu.

Bu arada çayla dana söğüş eti getiren hırpani kılıklı adam bir kez daha "başka bir şey isteyip istemediğini" sormadan edememişti. Gene olumsuz yanıt alınca çıkıp gitmişti. Svidrigaylov içini ısıtmak için hemen çaya saldırdı. Bir bardak içti. Ama hiç iştahı olmadığı için ete elini sürmedi. Sıtma nöbetine tutulduğu belliydi. Paltosuyla yeleğini çıkardı, battaniyeye sarınıp yattı. Canı sıkılmıştı: "Bu kez sağlığım yerinde olsaydı çok iyi olacaktı," diye geçirdi içinden. Gülümsedi. Odanın içinde boğucu bir hava vardı. Mum ha söndü ha sönecekti, dışarıda rüzgâr uğuldayarak esiyordu, köşelerde bir yerde bir fare tahtaları kemiriyordu. Oda fare ile deri kokuyordu sanki... Yatağında uzanmış yatıyordu Svidrigaylov, hayallere dalmıştı. Düşünceler birbirini kovalıyordu kafasında. Bir düşünceye olsun bağlanmayı, yalnızca onu düşünmeyi çok istediği belliydi. "Şu pencerenin altında bir bahçe olsa gerek," diye geçiriyordu içinden. "Rüzgârdan ağaçlar uğulduyor çünkü. Fırtınalı geceler karanlıkta ağaçların uğultusundan nefret ederim!" Biraz önce Petrovski Parkı'nın yanından geçerken aynı şeyi düşündüğünü anımsadı. Sonra .....ski Köprüsü'nü, Küçük Neva'yı anımsadı; orada, suyun üzerinde olduğu gibi üşüdü gene. "Ömrümde hiç sevemedim suyu, tablolarda bile... diye geçirdi içinden, (tuhaf bir şeyi anımsayınca birden gülümsedi gene). Aslında estetikti, konfordu beni şu anda ilgilendirmemesi gerekirdi... oysa ben ne yapıyorum, böyle bir durumda, kendine yer yapan yırtıcı bir hayvan gibi ince eleyip sık dokuyorum... Demin Petrovski'ye sapmam gerekirdi! Karanlık geldi bana orası değil mi, hem de soğuk! Ha-ha-ha! İnsanın canı biraz da hoş şeyler istiyor!.. Peki ama niçin söndürmüyorum şu mumu? (Üfleyip söndürdü mumu. Biraz önceki aralıkta ışık olmadığını görünce) komşular da yattılar galiba, diye geçirdi içinden. Bakın işte Marfa Petrovna, asıl şu anda gelmelisiniz, hem karanlık hem ortam uygun, hem de tam zamanı... Ama gelmezsiniz..."

Nedense birden, Dunya ile ilgili planını uygulamaya koyma-

dan bir saat önce Raskolnikov'a kız kardeşini Razumihin'e emanet etmesini salık verdiğini anımsamıştı. "Sanırım Raskolnikov'un da farkına vardığı gibi, o anda heyecanımdan söylemiştim bunu. Şu Raskolnikov da az hin oğlu hin değil yani! Az şey kapmadı yaptığı o işten! Bu saçmalıklarını bırakırsa ileride büyük hin oğlu hin olur! Ama şimdilik *aşırı derecede* istiyor yaşamayı... Bu yaşama konusuna gelince amma da alçalıyorlar insanlar! Adam sen de, canları nasıl isterse öyle yapsınlar, bana ne!"

Bir türlü uykusu gelmiyordu. Dunya'nın karşısında o duruşu yavaş yavaş canlanmaya başlamıştı hayalinde. Birden bir ürperti geçti tüm bedeninden. Hemen toparladı kendini. "Hayır, bırakmalıyım bunları artık," diye geçirdi içinden. "Başka şeyler düşünmeliyim. Hem tuhaf, hem gülünç bir şey bu: Şimdiye dek hiçbir zaman hiç kimseden aşırı nefret etmedim ben, doğru dürüst öç almak da istemedim kimseden. Ama kötüye işaret bu, kötüye işaret! Kimseyle tartışmak da istemedim, kimseye öfkelenmedim de... Bunlar da kötüye işaret! Öf, demin ne büyük vaatlerde bulundum Dunya'ya! Kahretsin! Ama doğrusu bambaşka bir insan da yapabilirdi beni!.." Gene sustu, dişlerini sıktı: Dunya'nın hayali belirmişti gene hayalinde. Hem de tıpkı o anda olduğu gibi, ilk kez ateş ettikten sonra büyük bir korkuya kapılıp tabancayı indirdiği, bitik bir durumda onun yüzüne baktığı (isteseydi o anda yakalayabilirdi onu, Svidrigaylov anımsatmasaydı, kendini savunmak için kolunu bile kıpırdatamazdı) evet, yüzüne öyle durmuş baktığı o andaki duruşuyla gelmişti hayaline Dunya... O anda Dunya'ya ne çok acıdığını, yüreğinin nasıl sızladığını anımsıyordu. "Eh! Canı cehenneme! Gene aynı şeyleri düşünmeye başladım! Bırakmalıyım bunları!.."

Uyuklamaya başlamıştı artık. Sıtma titremesi yavaş yavaş diniyordu. Birden battaniyenin altında bacağında, kolunda bir şey dolaştı sanki. İrkildi. "Allah kahretsin! Fare olmasın bu!" diye geçirdi içinden. "Dana etini masanın üzerinde bırakmıştım..." Üstünü açmayı, yataktan kalkmayı, üşümeyi hiç istemiyordu. Ama o anda gene iğrenç bir şeyler sürtündü bacağına.

Battaniyeyi çekip attı üzerinden, mumu yaktı. Sıtmanın soğuğundan titreyerek eğildi, yatağa baktı. Bir şeycikler yoktu. Battaniyeyi kaldırıp silkeledi, birden bir fare düştü çarşafın üstüne. Fareyi yakalamak için atıldı. Ama yataktan kaçıp gitmedi fare, yatağın içinde zikzaklar çizerek sağa sola kaçıp duruyor, Svidrigaylov'un parmaklarının arasından süzülüp kolundan yukarı koşuyordu. Bir ara fırlayıp yastığın altına girdi. Yastığı kaldırıp attı Svidrigaylov, ama o anda bir şeyin sıçrayıp koynuna girdiğini, gömleğinin altında gezindiğini, sırtına geçtiğini hissetti. O anda uyandı. Sinirleri çok bozuktu. Oda karanlıktı, biraz önce olduğu gibi, battaniyeye sarınmış, yatakta yatıyordu. Dışarıda rüzgâr uğulduyordu. Canı sıkkın, "Ne iğrenç bir düştü!" diye mırıldandı.

Doğrulup, sırtı pencereye dönük, yatağın kenarına oturdu. "En iyisi uyumamak" diye geçirdi içinden. Ama pencereden ıslak bir soğuk geliyordu. Yerinden kalkmadan battaniyeyi omuzlarına aldı, iyice sarındı battaniyeye. Mumu yakmadı. O anda hiçbir şey düşünmüyor, düşünmek de istemiyordu. Ama hayaller peş peşe geliyorlardı, başı sonu olmayan, birbirleriyle bağlantısız düşünce kırıntıları gelip geçiyordu aklından. Yarı uyur, yarı uyanıktı sanki. Soğuk mu, karanlık mı, ıslaklık mı, pencerenin dışında uğuldayıp duran, ağaçları sallayan rüzgâr mı bilinmez, bir şeyler ısrarlı fantastik bir eğilim ile istek uyandırıyordu içinde... hep çiçekler geliyordu gözlerinin önüne. Çok güzel bir manzara canlandı hayalinde. Pırıl pırıl, handiyse çok sıcak bir gün, bir bayram günü, Paskalya bayramı... Köyde, dört bir yanı çiçekliklerle çevrili, yeşillikler içinde, İngiliz zevkine göre yapılmış çok güzel, çok zengin bir ev. Sarmaşıklarla kaplı, çiçekliklerle süslü bir taşlık; Çin işi saksılarda nefis çiçeklerle bezenmiş, değerli bir halı döşeli aydınlık, serin bir merdiven. Özellikle, pencere içlerinde su dolu vazolarda parlak yeşil, uzun, dolgun sapları üzerinde başlarını eğmiş, çevreye güçlü, hoş kokular salan beyaz, zarif nergisler çekmişti dikkatini. Onların yanından uzaklaşmak bile istememişti canı. Ama çıkmıştı merdivenlerden, yüksek tavanlı, geniş bir salona girmişti. Burada da her yerde, pencere içlerinde, terasa açılan

kapının önünde, terasta, her yerde çiçekler vardı. Yerler taze biçilmiş, nefis kokan çimenle kaplıydı. Pencereler açıktı. Tatlı, serin bir hava doluyordu içeri. Pencerelerin dışında kuşlar cıvıldaşıyordu. Salonun ortasında beyaz atlas kumaşla kaplı bir masanın üzerinde bir tabut vardı. Kenarları fırfırlı beyaz ipek bir kumaşla kaplı bir tabut... Tabutun dört bir yanı çelenklerle doluydu. Tabutun içinde çiçekler arasında beyaz tül giysisiyle, mermerden yontulmuş gibi bembeyaz kollarını göğsünün üzerinde kavuşturmuş bir kız çocuğu yatıyordu. Ama darmadağınık, sapsarı saçları ıslaktı. Çiçeklerden yapılmış bir taç vardı başında. Ciddi, artık sertleşmeye yüz tutmuş yüz çizgileri mermerden yontulmuş gibiydi. Ama rengi gitmiş dudaklarında donup kalmış hiç de çocuksu olmayan gülümsemede sonsuz bir hüzün, büyük bir yakınma vardı. Tanıyordu bu kızı Svidrigaylov. Tek bir tasvir, tek bir mum yoktu tabutun çevresinde, dua da duyulmuyordu. Kendini suya atıp intihar etmişti bu kız. Daha on dört yaşındaydı. Ama paramparça bir yüreği vardı. Kendi kendini perişan etmiş, hakarete uğramış bir yürek... Bu tertemiz ruh hiç de hakkı olmayan bir utançla dolmuş, attığı son umutsuz çığlığı kimse duymamış, karanlık, soğuk, ıslak bir gecede rüzgârın uğultuları arasında kaybolup gitmişti...

Svidrigaylov uyandı, yataktan kalktı, pencerenin önüne gitti. El yordamıyla sürgüyü buldu, pencereyi açtı. Rüzgâr amansızca saldırdı dapdaracık odaya, kırağı iğnecikleri gibi yüzüne, yalnızca gömleğinin örttüğü göğsüne yapıştı. Pencerenin altında gerçekten de bahçeye, hem de eğlence bahçesine benzer bir yer vardı. Gündüzleri burada şarkıcılar şarkı söylüyor, masalara çay servisi yapılıyor olmalıydı. Şimdi ise ağaçlardan, çalılardan su damlacıkları dökülüyordu pencereye. Zifiri karanlıktı. Öyle ki, her şey ancak karanlık birer leke gibi görünüyordu. Svidrigaylov pencerenin pervazına dirseklerini dayamış, beş dakikadır bu karanlığa bakıyordu. Karanlığın, gecenin sessizliğinin içinde birden bir top sesi yankılandı, arkasından bir daha..

"A-a, işaret bu!" diye geçirdi içinden. "Sular yükseliyor. Sabaha alçak yerleri, sokakları sular basacak, bodrum katlar, mahzenler suyla dolacak, bodrumlardaki fareler dışarı uğraya-

cak, insanlar yağmurun altında, bir yandan rüzgârla boğuşurken küfürler ederek, üstleri başları sırılsıklam, eşyalarını üst katlara taşımaya çalışacaklar... Saat kaç acaba şimdi?" Svidrigaylov tam bunu düşündüğünde yakınlarda bir yerde bir saat sanki acelesi varmış gibi, kendini zorlayarak, üç kez vurmuştu. "O-o, bir saat sonra hava aydınlanmaya başlayacak! Ne diye bekleyeyim? Şimdi çıkarım buradan, doğru Petrovski'ye giderim: Orada bir yerde yağmurdan sırılsıklam büyük bir çalı bulurum kendime, öyle ki, omzumla şöyle bir dokundum mu başımdan aşağı milyonlarca damla dökülür..." Geri çekilip pencereyi kapadı, mumu yaktı, yeleğini, paltosunu giydi, şapkasını başına geçirdi, elinde mumla, bir yerlerde mum artıkları, eski püsküler arasında uyumakta olan hırpani kılıklı adamı bulmak, odanın parasını ödeyip otelden ayrılmak için koridora çıktı. "Tam zamanı şimdi, bundan uygun zamanı olamazdı!" diye düşünüyordu.

Daracık koridorda uzun süre dolaştı. Kimsecikler yoktu. Tam yüksek sesle seslenecekti ki, karanlık bir köşede eski bir dolapla kapının arasında sanki kıpırdayan bir şey ilişti gözüne. Mumu uzatıp baktı. Islak entarisi tahta bezini andıran, en çok beş yaşında, tir tir titreyen, ağlayan bir kız çocuğuydu bu. Svidrigaylov'dan çok korkmuşa benzemiyordu. Ama iri, siyah gözleriyle anlamsız bir şaşkınlık içinde bakıyordu ona. Arada bir de, uzun süre ağlamış, ama artık susmuş, dahası avunacak gibi olmuş, ama gene hemen ağlamaya hazır çocuklar gibi içini çekiyordu. Küçük kızın küçücük yüzü soluk, bitkindi. Soğuktan donmuştu sanki. "Peki ama nasıl düştü buraya bu kız? Demek buraya gizlendi, bütün gece de bir şey yemedi." Kızı sorguya çekmeye başladı Svidrigaylov. Birden canlandı küçük kız, çocuksu konuşmasıyla çabuk çabuk bir şeyler anlatmaya başladı. "Anneciğiyle" ilgili, annesinin onu "döveceğiyle" ilgili, "kıydığı" (kırdığı) bir fincanla ilgili bir şeyler anlatıyordu. Soluk soluğa anlatıyordu küçük kız. Anlattıklarından şu sonuç çıkıyordu: Sevmiyorlardı onu. Belki de bu otelde çalışan sarhoş annesi, fincanı kırdığı için dövmüştü onu, korkutmuştu... Kızcağız öylesine çok korkmuştu

ki, akşam kaçmıştı evden, belki de uzun süre yağmurun altında avluda bir yerlerde saklanmıştı, sonra buraya girmişti, dolabın arkasına sinmişti. Islak entarisinin içinde büzülmüş, karanlıktan, çok dayak yiyeceğinin korkusundan bütün gece ağlamıştı bu köşede. Svidrigaylov kızı kucağına aldı, odasına götürdü, yatağına oturtup üstündekileri çıkarmaya başladı. Çıplak ayaklarına giydiği pabuçları bütün gece suların içinde durmuş gibi vıcık vıcıktı. Üstündekileri çıkardıktan sonra yatağına yatırdı onu, battaniyeyle sımsıkı sardı. Hemen uyuyuverdi çocuk. Bütün bunları yaptıktan sonra gene karanlık düşüncelere daldı Svidrigaylov.

Öfkeli, ağır bir duygu kaplamıştı içini: "Durup dururken bir işe soktum gene burnumu!" diye geçirdi içinden. "Saçmalık benim bu yaptığım!" Canı sıkkın, ne pahasına olursa olsun, gidip hırpani adamı bulmak, hemen bu otelden çıkıp gitmek için mumu aldı. Tam kapıyı açmış, koridora çıkıyordu ki "Ah be çocuk!" diye söylendi. Kızın uyuyup uyumadığına, nasıl uyuduğuna bir kez daha bakmak için geri döndü. Usulca kaldırdı battaniyeyi. Derin, rahat bir uykuya dalmıştı kız. Isınmıştı battaniyenin altında, soluk yanakları kırmızı kırmızıydı. Ama çok tuhaftı, bu kırmızılık çocukların yüzünde olan kırmızılıktan daha bir parlak, daha bir kırmızıydı sanki. "Sıtma kırmızılığı!" diye düşündü Svidrigaylov. Şarap kırmızılığına benziyordu, sanki koca bir bardak şarap içirmişlerdi kızcağıza. Kıpkırmızı dudakları alev alev yanıyordu sanki. Ama o da neydi öyle? Birden, küçük kızın uzun, simsiyah kirpikleri oynuyor gibi gelmişti ona. Göz kapakları titreyerek hafiften aralanıyor, aradan küçük kız ona hiç de çocuksu olmayan bir biçimde kurnaz kurnaz bakıyordu sanki. Kız uyumuyor, uyur numarası yapıyor gibi gelmişti ona birden. Evet, bir gülümseme belirmişti dudaklarında. Gülmemek için kendini tutmaya çalışıyormuş gibi titriyordu dudakları. İşte kendini zorlamayı bıraktı sonunda... Evet, gülüyordu küçük kız, açıktan açığa gülüyordu. Hiç de çocuksu olmayan bu yüzde yılışık, çağıran bir anlatımın ışığı vardı şimdi. Ahlak bozukluğuydu bu, kamelyalı bir kadının yüzüydü, satılık Fransız kamelyalılardan

birinin yılışık yüzü... İşte, gizlemeden açıyor artık gözlerini; bu gözler ateşli, utanmaz bir bakışla süzüyorlar Svidrigaylov'u, çağırıyorlar onu, gülümsüyorlar... Kız çocuğunun bu gülümseyişinde, bu bakışında, yüzündeki bu yılışık anlatımda sonsuz bir çirkinlik, küçük düşürücü bir şey vardı. Dehşet içinde "Nasıl! Beş yaşında bir kız çocuğu ha!" diye mırıldandı Svidrigaylov. "Nedir bu... nedir bu böyle?" Ama ateşli küçük yüzünü ona döndü işte küçük kız, kollarını uzattı... Dehşet içinde bağırdı Svidrigaylov: "Allah kahretsin!" Kıza vurmak için kolunu kaldırdı... O anda uyandı...

Aynı yatakta, gene öyle battaniyeye sarınmış, yatıyordu. Mumu yakmamıştı. Ortalık iyice aydınlanmıştı.

"Bütün gece kâbus gördüm!" Öfkeyle doğruldu yattığı yerden. Korkunç bir bitkinlik vardı üzerinde. Kemikleri sızlıyordu. Yoğun bir sis vardı dışarıda, göz gözü görmüyordu. Saat beşe gelmek üzereydi. Uyuyakalmıştı! Kalkıp hâlâ ıslak ceketiyle paltosunu giydi. Cebinde tabancayı yokladı, çıkardı onu cebinden, kapsülünü yerleştirdi. Sonra oturdu, cebinden küçük bir not defteri çıkardı, ilk sahifesine iri harflerle birkaç satır yazdı. Yazdıklarını okuduktan sora dirseklerini masaya dayayıp düşünmeye başladı. Tabancayla not defteri hemen dirseğinin dibinde duruyorlardı. Ortalık aydınlandığı için uyanan sinekler masanın üzerinde el sürülmemiş duran dana etine konuyorlardı. Uzun süre izledi sinekleri Svidrigaylov, sonra serbest olan sağ eliyle sineklerden birini yakalamaya çalıştı. Çok uğraştı ama, birini bile yakalayamadı. Sonunda kendini bu ilginç uğraş içinde yakalayınca kendine geldi, ürperdi, kalkıp kararlı adımlarla çıktı odadan. Bir dakika sonra sokaktaydı.

Yoğun, beyaz bir sis çökmüştü kentin üzerine. Svidrigaylov kaygan, çamurlu parkeler üzerinde kayıp düşmemeye çalışarak Küçük Neva'ya doğru yürüyordu. Aklında hep Küçük Neva'nın gece yükselen suları, Petrovski Adası, çamurlu dar yollar, ıslak otlar, ıslak ağaçlarla çalılar, sonunda o çalı... vardı. Başka bir şey düşünebilmek için can sıkıntısı içinde evlere bakıyordu. Bulvarda ne bir yayayla, ne de bir arabayla karşılaşmıştı. Panjurları kapalı açık sarı boyalı ahşap evlerin hüzünlü,

pis bir görünümü vardı. Soğuk ile ıslaklık Svidrigaylov'un tüm bedenini kaplamıştı. Titremeye başlamıştı. Seyrek olarak karşısına çıkan bakkal, manav dükkânlarının tabelalarını dikkatle okuyordu. İşte bitti tahta parke. Büyük taş bir yapının önündeydi. Kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırmış pis bir köpek geçti önünden. Paltosuna sarınmış zilzurna sarhoş biri yüzükoyun yatıyordu kaldırımın ortasında. Şöyle bir baktı ona Svidrigaylov, yanından geçip gitti. Solunda yüksek bir yangın kulesi ilişti gözüne. "Vay canına!" diye geçirdi içinden. "Bundan iyi yer mi olurmuş! Petrovski'ye gitmeye ne gerek var? Hiç değilse resmî bir tanık önünde olur..." Aklına gelen bu yeni düşünceye az kaldı gülümseyecekti bile. Hemen .....ski Sokağı'na saptı. Yangın kulesinin bulunduğu büyük yapı buradaydı. Yapının kapalı geniş kapısının önünde, gri asker kaputuna sarınmış migferli ufak tefek bir itfaiye eri omzunu kapıya dayamış, bekliyordu. Yaklaşmakta olan Svidrigaylov'a uykulu gözlerle soğuk soğuk, yan yan bakmaya başlamıştı. Yüzyılların ayırımsız her Yahudi'nin yüzüne işlediği, her birinin yüzünde öylesine tatsız bir biçimde dikkati çeken o mıymıntı hüzün onun yüzünde de vardı. İkisi de, (Svidrigaylov ile itfaiyeci) bir şey söylemeden bir süre baktılar birbirlerine. Sonunda, sarhoş olmayan birisinin üç adım önünde durmuş, bir şey söylemeden dik dik yüzüne bakması garibine gitmişti itfaiyecinin. Olduğu yerden kımıldamadan, duruşunu da bozmadan sordu:

– Ne aramak burada siz?

– Hiç, kardeşim, dedi Svidrigaylov. Merhabalar!

– Burası var yasak.

– Ben başka bir ülkeye gidiyorum da kardeşim.

– Başka ülke?

– Amerika'ya gidiyorum.

– Amerika'ya mı?

Svidrigaylov tabancayı çıkardı cebinden, horozu kaldırdı. İtfaiyeci kaşlarını çattı.

– Ay be, ne bisim (biçim) bir saka (şaka) bu, burada olmaz!

– Niçin olmazmış?

– Yeri olmamak çünkü...

– Boş ver kardeşim, olmasın varsın. Güzel bir yer. Sana sorarlarsa, Amerika'ya gitti dersin.

Namluyu sağ şakağına dayadı. İtfaiyeci birden fırladı yerinden, gözleri yuvalarından uğramış, bağırdı;

– Yo, hayır, burada olmak yok!

Tetiği çekti Svidrigaylov.

VII

Aynı gün, akşam saat yediye doğru Raskolnikov annesiyle kız kardeşinin oturduğu (Razumihin'in onları bir dairesine yerleştirdiği) Bakaleyef'in evine gelmişti. Dairenin giriş merdiveni doğrudan sokaktandı. Yukarı çıkıp çıkmamakta kararsızmış gibi geri geri gidiyordu Raskolnikov'un ayakları. Aslında ne olursa olsun, geri dönmezdi. Kesin kararını vermişti. "Zaten bir şey değişmez," diye geçiriyordu içinden, "henüz bir şeyden haberleri yok çünkü. Benim tuhaflıklarıma da alıştılar..." Üzerindeki giysi berbattı: Bütün geceyi yağmur altında geçirdiği için ıslak, çamur içinde, yırtık pırtık, lime limeydi. Yorgunluktan, havanın kötülüğünden, fiziksel bitkinlikten, handiyse yirmi dört saattir kendi kendiyle verdiği savaşımdan yüzü tanınmaz bir durumdaydı. Bütün bir geceyi Tanrı bilir nerelerde geçirmişti. Ama ne olursa olsun, kararlıydı.

Kapıyı tıklattı. Annesi açtı kapıyı. Dunya evde yoktu. Hizmetçi kadın bile yoktu. Önce sevinçli bir şaşkınlıktan donup kalmıştı Pulheriya Aleksandrovna. Sonra kolundan tutmuştu Raskolnikov'u, içeri çekmişti.

Sevinçten kekeleyerek,

– Oh, sonunda geldin demek! diye başladı. Seni böyle aptal aptal, gözyaşlarıyla karşıladığım için gücenme bana Rodyacığım. Ağlamıyorum, gülüyorum. Ağlıyorum mu sandın yoksa? Hayır, hayır, çok sevinçliyim, ama böyle aptal bir huyum vardır işte, sevindiğimde ağlarım hep. Babanın ölümünden sonra böyle oldum, her şeye ağlıyorum... Otur canım, yorulmuşa benziyorsun. Ah, üstün başın çamur içinde...

– Dünden beri yağmur altında dolaşıyorum anneciğim... diye başlayacak oldu Raskolnikov.

Pulheriya Aleksandrovna bağırarak kesti oğlunun sözünü:

– Yo, hayır, hayır! Eskiden yaptığım gibi gene sorguya çekeceğim seni sanıyorsun değil mi? Hayır, korkma! O köylü kadın huyumu bıraktım artık. Anlıyorum, her şeyi anlıyorum! Burada yaptıkları gibi yapmayı öğrendim artık. Ne yalan söyleyeyim, buradaki insanların daha akıllı olduklarını ben de görüyorum. Düşünüp taşındım, kararımı verdim: Ben kim oluyorum ki senin düşüncelerini anlayacağım, senden hesap soracağım? Tanrı bilir kafanda ne işler, ne planlar vardır, ya da ne düşünceler doğuyordur... Ben de kolundan tutuyorum, neler düşünüyorsun, söyle bakalım diye sıkıştırıyorum seni! Oysa ben... Ah, Tanrım! Ne diye eteklerim tutuşmuş gibi sağa sola koşuşturup duruyorum ki böyle?.. Bak ne diyeceğim sana Rodyacığım, dergide çıkan o yazını tam üç kez okudum. Dimitri Prokoviç getirmişti onu. Yazını görür görmez bir ah çektim ki! İçimden "Aptal kadın, dedim, baksana çocuk nelerle uğraşıyor! Her şeyin yanıtı burada işte! Kafasının içinde yepyeni düşünceler olsa gerek, onları düşünüp duruyor, ben de sıkıştırıyorum onu, canını sıkıyorum." Okuyorum yazını yavrucuğum, ama ne yalan söyleyeyim, pek bir şey anlayamıyorum. Bu da doğal olsa gerek: Nerede bende o kafa?

– Gösterir misiniz bana o yazıyı anneciğim.

Dergiyi aldı Raskolnikov, yazısına şöyle bir göz attı. Şu anda bu onun durumuna da, içinde bulunduğu koşullara da ne denli ters düşüyorduysa da, basılı yapıtını ilk kez gördüğünde bir yazarın (hele henüz yirmi üç yaşındaysa) duyduğu o tuhaf, acı-tatlı duyguyu gene de duymuştu içinde. Bir an sürmüştü bu. Birkaç satır okuyunca yüzünü buruşturdu, korkunç bir acı saplanmıştı yüreğine. Son aylarda ruhunda verdiği bütün o savaşımları anımsamıştı birden. Öfkeyle, tiksintiyle masanın üzerine attı dergiyi.

– Ama bak ne diyeceğim sana Rodyacığım, ne kadar aptal bir kadın olursam olayım, gene de şunu biliyorum, çok yakında bilim dünyasının en önde geleni olmasan bile, önde gelen-

lerinden biri olacaksın. Nasıl düşünebildiler senin aklını yitirdiğini, anlamıyorum! Ha-ha-ha! Haberin yok senin... aklını yitirdiğini söylüyorlar! Ah aşağılık solucanlar, böyle bir aklı anlayacak kafa ne gezer sizde! Düşünebiliyor musun, az kaldı Dunya bile inanacaktı onlara... Rahmetli baban da iki kez bir şeyler yollamıştı dergilere. İlki bir şiirdi. (O defter bende, bir ara gösteririm onu sana). Sonra bütün bir öykü yolladı (öyküyü defterime yazmama izin vermesini rica etmiştim). Ah, dergilerde çıkmaları için ikimiz birlikte ne çok dualar etmiştik... ama çıkmadılar! Altı yedi gün önce giysilerini, neler yaptığını, ne yeyip ne içtiğini, nerelerde dolaştığını düşündükçe kahroluyordum Rodyacığım. Ama şimdi anlıyorum ki, gene aptallık ediyormuşum. Çünkü istersen, yeteneğinle, zekânla hemen elde edebilirsin bütün bunları. Demek şu anda istemiyorsun, şimdilik daha önemli şeylerle ilgilisin...

– Dunya evde değil mi anneciğim?

– Değil, Rodyacığım. Pek evde durmuyor artık, yalnız bırakıyor beni. Sağ olsun Dimitri Prokoviç, uğruyor, oturuyor benimle, senden söz ediyoruz. Seni çok seviyor, sayıyor, yavrucuğum. Söylemek istediğim, kız kardeşinin bana karşı saygısız olduğu değil, öyle anlama... Yakındığım falan yok ondan. Onun yaradılışı öyle, benimki böyle... Birtakım şeyler saklıyor benden. Ama benim sizlerden sakladığım bir şeyim yok. Elbette biliyorum, çok zeki bir kızdır Dunya, ayrıca beni de, seni de çok seviyor... Ama bütün bunların sonunun nereye varacağını bilmiyorum. Sözgelimi, uğradığın için mutlu ettin beni şimdi, Rodyacığım... ama Dunya evde değil. Geldiğinde söyleyeceğim ona. "Sen yokken ağabeyin geldi, sen nerelerdeydin?" diyeceğim. Sen de pek şımartma beni Rodyacığım: Uğrayabildiğin zamanlar uğra, uğrayamazsan önemli değil, uğrama, beklerim ben... Beni sevdiğini biliyorum ya, bu yeter bana. Yazdığın kitapları okuyacağım, senin için anlatılanları dinleyeceğim, arada bir de uğrayacaksın ya... daha ne isterim! Farkındayım, şimdi de anneciğini biraz avutmak için geldin, biliyorum...

Böyle söyleyince birden ağlamaya başladı Pulheriya Aleksandrovna.

– Gene başladım! Bu aptal kadına bakma sen, Rodyacığım. (Birden ayağa fırlarken bağırdı:) Ah Tanrım, benim de yaptığıma bak! Oturuyorum! Kahvemiz varken, bir kahve bile yapmıyorum sana! Kocakarı bencilliği de buna derler işte! Şimdi, hemen şimdi yapıyorum!

– Bırakın şimdi kahveyi anneciğim, kalkıyorum. Kahve içmeye gelmedim ben. Lütfen şuraya oturup dinleyin beni.

Pulheriya Aleksandrovna ürkek ürkek geldi Raskolnikov'un yanına. Raskolnikov, sözcüklerini seçmeden, duygulanmış, yüreğinden geldiği gibi sordu:

– Anneciğim, ne olursa olsun, benimle ilgili ne duyarsanız duyun, size benimle ilgili ne söylerlerse söylesinler, şu anda sevdiğiniz gibi sevecek misiniz beni?..

– Rodyacığım, Rodyacığım, neyin var senin? Bana böyle bir şeyi nasıl sorabiliyorsun? Kim gelip seninle ilgili bir şeyler söyleyecekmiş bana? Kim gelirse gelsin, inanmam, hemen kapı dışarı ederim onu.

Aynı duygulu sesle sürdürdü konuşmasını Raskolnikov:

– Sizi her zaman çok sevdiğimi söylemek için geldim buraya anne, şu anda yalnız olduğumuza, yanımızda Dunya'nın bile bulunmadığına sevindim... Size açıkça şunu söylemek için geldim, gerçi öğreneceğiniz mutsuz edecek sizi ama, gene de şunu bilmenizi isterim anne... Oğlunuz şu anda kendisini olduğundan çok sizi seviyor. Benimle ilgili, acımasız olduğum, sizi sevmediğim üzerine düşüncelerinizin tümü yanlıştır. Her zaman seveceğim sizi... Neyse, yeter artık. Böyle olması gerektiğini, bununla başlamanın iyi olacağını sanıyordum...

Pulheriya Aleksandrovna bir şey söylemeden kucakladı oğlunu, göğsüne bastırdı, sessiz sessiz ağlamaya başladı. Bir süre sonra,

– Neyin var senin Rodyacığım? dedi. Şimdiye kadar seni bıktırdığımızı düşünüyordum, ama şimdi görüyorum ki, büyük bir acı bekliyor seni, bunun için de çok üzülüyorsun. Hanidir farkındayım bunun, Rodyacığım. Bunu sana söylediğim için bağışla beni. Gözüme uyku girmiyor, gece gündüz

hep seni düşünüyorum. Dün gece de kız kardeşin bütün gece seni sayıkladı. Dinledim, ne diyor anlamaya çalıştım ama, söylediklerinden bir şey anlayamadım. Sabaha karşı kalktım, bu saate kadar idama gidecek biri gibi dolaşıp duruyordum odanın içinde, bir şey bekliyordum sanki, sen geldin işte! Rodya, Rodyacığım, nereye gidiyorsun? Bir yere mi gideceksin yoksa?

– Evet.

– Ben de öyle düşünmüştüm! Bir işine yarayacaksa ben de seninle gelebilirim. Dunya da! Seviyor seni Dunya, çok seviyor. Gerekiyorsa, Sofiya Semyonovna da gelsin bizimle... Görüyorsun ya, seve seve kızım diye benimsemeye bile hazırım onu. Seninle gelebilmemiz için Dimitri Prokoviç yardım eder bize... ama... nereye... gideceksin?

– Hoşçakalın anneciğim.

Oğlunu bir daha görmeyecekmiş gibi haykırdı Pulheriya Aleksandrovna:

– Nasıl! Bugün mü gidiyorsun?

– Bekleyemem artık, zamanım geldi, hemen gitmeliyim...

– Peki ben gelemeyecek miyim seninle?

– Hayır. Ama yere diz çökün, benim için yakarın Tanrı'ya. Sizin dualarınızın yararı olur belki.

– Gel yavrum, haç çıkararak kutsayayım seni! Hah işte böyle! Aman Tanrım! Neler yapıyoruz?..

Evet, yanlarında kimsenin olmadığına, annesiyle baş başa kaldığına sevinmişti Raskolnikov, çok sevinmişti. O korkulu günlerden sonra ilk kez birden yumuşayıvermişti sanki yüreği. Annesinin önünde yere kapandı, ayaklarını öpmeye başladı. Birbirlerine sarılıp ağladılar. Pulheriya Aleksandrovna artık bir şeye şaşmıyor, bir şey sormuyordu. Oğlunu korkunç bir şeylerin beklediğini, beklenen zamanın artık geldiğini anlamıştı. Hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

– Rodyacığım, sevgili yavrum, canım benim, küçükken yaptığın gibi yaptın şimdi. Gene böyle sarılıp öperdin beni o zamanlar. Babanın sağlığında yoksulluk çektiğimiz günler yalnızca varlığın yeterdi kendimizi avutmamıza. Babanı toprağa

verdikten sonra mezarının başında tıpkı böyle, şimdi olduğu gibi kaç kez kucaklaşıp ağlamıştık! Şimdilerde ağlamama gelince, ana yüreğim kötü bir şeyler sezinliyor da ondan ağlıyorum yavrum. Buraya geldiğimizin ilk günü akşam seni görmeye gelmiştik, anımsıyor musun, yalnızca bakışından her şeyi anlamıştım, yüreğim cız etmişti... Demin sana kapıyı açtığımda yüzüne bakar bakmaz anladım o uğursuz saatin geldiğini. Rodya, Rodyacığım, hemen mi gidiyorsun?

– Hayır.

– Bir daha uğramayacak mısın bana?

– Evet... uğrayacağım.

– Kızma ama Rodyacığım, sormaya bile cesaret edemiyorum... Cesaret edemediğimi kendim de biliyorum, ama ne olur, iki sözcük söyle bana, çok uzaklara mı gideceksin?

– Evet... çok uzaklara.

– Bir görevle falan mı gidiyorsun, yoksa geleceğin için mi?

– Bunu Tanrı bilir... yalnız, dualarınızı eksik etmeyin siz...

Raskolnikov kapıya yürüdü. Annesi arkasından yetişip kolundan tuttu, durdurdu onu, umutsuzca baktı gözlerinin içine. Korkudan kadıncağızın yüzü allak bullaktı. Raskolnikov,

– Yeter artık anneciğim, dedi.

Buraya geldiğine çok pişmandı şimdi.

– Temelli gitmiyorsun, değil mi yavrucuğum? Döneceksin gene, değil mi? Sahi, yarın uğrayacaksın bana, yarın göreceğim seni, değil mi?

– Geleceğim anneciğim, görüşeceğiz. Hadi hoşçakalın!

Sonunda kolunu kurtarmış, odadan çıkmıştı.

Tatlı, ılık, aydınlık bir akşamüzeriydi. Hava daha sabahtan açmıştı. Evine gidiyordu Raskolnikov. Acelesi vardı. Güneş batmadan her şeyi bitirmek istiyordu. O zamana kadar hiç kimseyle karşılaşmak istemiyordu. Odasına çıkarken Nastasya'nın semaverle ilgilenmeyi bırakıp, dik dik ona baktığı, bakışlarıyla onu izlediği kaçmamıştı gözünden. "Biri mi var yukarıda yoksa?" diye geçirdi içinden. Bunun Porfiriy Petroviç olabileceğini düşününce canı çok sıkıldı. Ama yukarı çıkıp odasının kapısını açınca Dunya'yı gördü. Derin düşüncelere

dalmış, yalnız başına oturuyordu. Uzun süredir onu beklediği belliydi. Kapıda durdu Raskolnikov. Dunya, korkuyla kalktı divandan gelip ağabeyinin karşısında durdu. Doğrudan onun gözlerinin içine diktiği bakışında dehşet ile dayanılmaz bir hüzün vardı. Kız kardeşinin yalnızca bu bakışından onun her şeyi bildiğini anlamıştı Raskolnikov. Kuşkulu, sordu:

– Ne dersin, yanına geleyim mi, yoksa hemen gideyim mi buradan?

– Bütün gün Sofiya Semyonovna'nın yanındaydım. İkimiz de seni bekliyorduk. Oraya kesin uğrarsın diye düşünüyorduk.

Raskolnikov içeri girdi, bitkin bir durumda bir sandalyeye çöktü.

– Öyle yorgunum ki Dunya! Bugün çok yoruldum. Şu anda gücümün yerinde olmasını öylesine çok isterdim ki...

Kuşkulu kuşkulu Dunya'nın yüzüne bakıyordu.

– Bütün gece neredeydin?

– Bilmiyorum... Sana bir şey söyleyeyim mi Dunya, her şeyi bitirmek için birçok kez gittim Neva'nın kenarına. Çok iyi anımsıyorum bunu. (Dunya'nın yüzüne gene kuşkulu kuşkulu bakarak fısıldadı:) Her şeyi bitirmek istedim, ama... yapamadım...

– Tanrı'ya şükürler olsun ki yapamadın! Sofiya Semyonovna ile ben de hep bundan korkuyorduk. Demek yaşama hâlâ inanıyorsun! Tanrı'ya şükürler olsun! Şükürler olsun!

Raskolnikov acı acı gülümsedi.

– Hayır, inanmıyorum! Demin annemle kucaklaşınca ağladım. Tanrı'ya inancım yok ama, gene de benim için dua etmesini istedim ondan... Bunun nasıl olduğunu Tanrı bilir Dunyacığım, hiçbir şey anlamıyorum...

– Anneme mi uğradın? (Dehşet içinde haykırmıştı Dunya:) Söyledin mi ona yoksa? Nasıl cesaret edebildin buna?

– Hayır, söylemedim... açıkça bir şey söylemedim ama çok şeyi anladı. Gece senin sayıklamalarını dinlemiş. Hiç kuşkum yok, işin yarısını biliyor. Ona uğradığıma belki de hiç iyi etmedim. Aslını sorarsan niçin uğradığımı da bilmiyorum. Çok aşağılık biriyim ben Dunya.

– Aşağılık adam, ama acı çekmeye gidiyor... Gideceksin, değil mi?

– Gidiyorum. Hemen şimdi. Bu yüz karasından kurtulmak için kendimi suya atmayı düşündüm Dunya. Tam suya atlayacağım sırada, şimdiye dek kendimi güçlü saydıysam, bu utanca da katlanabilmeliyim, diye düşündüm. (Aceleyle sordu:) Gurur değil mi bu Dunya?

– Evet, gurur, Rodya.

Raskolnikov'un ışığı sönmüş gözleri parladı birden. Hâlâ gururunun olması hoşuna gitmişti sanki. Kız kardeşinin yüzüne tuhaf tuhaf gülümseyerek baktı.

– Ne yani Dunya, düpedüz sudan korktuğumu düşünmüyorsun ya?

Sesinde derin bir hüzün, haykırdı Dunya:

– Yeter Rodya!

İki dakika süren bir sessizlik oldu. Raskolnikov başı önünde oturuyor, yere bakıyordu. Dunya masanın öte başında ayakta duruyor, üzgün, ona bakıyordu. Raskolnikov birden,

– Geç oldu, gitmeliyim, dedi. Şimdi karakola gidip teslim olacağım. Ama bunu niçin yapacağımı bilmiyorum.

Dunya'nın yanaklarından aşağı iri gözyaşı damlaları yuvarlanıyordu. Raskolnikov,

– Ağlıyorsun kardeşim, dedi, peki elini uzatabilir misin bana?

– Bundan kuşkun mu var?

Dunya sevgiyle kucakladı ağabeyini. Onu kollarının arasında sıkarak, yüzünü gözünü öperken haykırdı:

– Acı çekmeye gitmekle işlediğin cinayetin yarısını bağışlattığını bilmiyor musun sanki!

Birden öfkelenmiş gibi bağırdı Raskolnikov:

– Cinayet mi dedin? Ne cinayetinden söz ediyorsun? İğrenç, zararlı bir böceği, hiç kimseye bir yararı olmayan tefeci bir kocakarıyı, yoksulların kanını emen, öldürenin kırk günahının bağışlanacağı bir sülüğü öldürdüm diye cinayet mi işlemiş oluyorum? Bunu düşünmüyorum ben. Bir şeyi bağışlatmak falan istediğim de yok. Hem nedir, herkes bir "cinayettir!" tutturmuş gidiyor. Ancak şimdi, bu gereksiz yüz ka-

rasına katlanmaya karar verdikten sonra şimdi anlıyorum yüreksizliğimin ne denli saçma olduğunu! Doğrudan doğruya yeteneksizliğimden, alçaklığımdan yapıyorum bunu, yoksa şu... Porfiriy'in dediği gibi, kişisel çıkarımı düşündüğümden değil!..

Umutsuzluk içinde haykırdı Dunya:

– Abi, abi, neler söylüyorsun öyle! Kan döktün sen!

Raskolnikov öfkeden çıldırmış gibi kesti kız kardeşinin sözünü:

– Kan mı dedin? Dünyanın her köşesinde çağlayanlar gibi akmış, günümüzde de akan kandan mı söz ediyorsun sen? Şampanya gibi akıtılan, insanların döktükleri karşılığında Capitol'de taçla ödüllendirildikleri, sonra da insanlığın kurtarıcısı diye yüceltükleri kandan mı söz ediyorsun?.. Biraz daha yakından, biraz daha dikkatli bak sen olaya Dunya! İnsanlara iyilik etmek istedim ben. Bu aptallığıma karşılık (aslında aptallık falan da değildi bu, düpedüz küçük bir yanlışlıktı; bu düşünce şimdi, başarısızlığa uğradıktan sonra, göründüğü gibi hiç de aptalca bir şey değildi... Aslında başarısızlığa uğrayan her iş aptalca görünür ya...) evet, bu aptallığıma karşılık binlerce iyi şeyler yapacaktım. Bu aptallığımla önce ilk adımımı atacak, bağımsızlığımı kazanacak, birtakım olanaklar edinecek, sonra bu aptallığımı bağışlatmak için sayısız yararlı işler yapacaktım... Gelgelelim daha ilk adımda, ilk adımda yelkenleri suya indirdim... bir alçaktım ben çünkü! Bütün sorun bu işte! Ama ne olursa olsun, sizin bakış açınızdan gene de bakmayacağım olaya. Başarsaydım taçla ödüllendireceklerdi beni, oysa şimdi içeri atacaklar...

– Hayır abi, hayır, hiç de öyle değil! Neler söylüyorsun öyle!

– Ya! Olayın biçimi demek! Görünüşü estetik açıdan hoş değil yani! Doğrusu, usulüne uygun bir biçimde kuşatılmış insanların üzerine bombalar yağdırmak niçin çok daha saygıdeğer bir biçim oluyor, bunu anlamıyorum... Estetik korkusu güçsüzlüğün ilk belirtisidir. Şimdi olduğundan daha açık seçik hiçbir zaman göremedim bunu. Yaptığımın bir cinayet sayıldığına da şimdi olduğundan çok hiçbir zaman şaşmadım! Hiçbir

zaman, hiçbir zaman şu anda olduğu kadar güçlü, inançlı da hissetmedim kendimi!..

Soluk, bitkin yüzü kıpkırmızı olmuştu. Ne var ki, son tümcesini söylerken farkında olmadan Dunya ile göz göze gelmişti. Kız kardeşinin bu bakışında kendisi için öylesine derin bir acıma, hüzün görmüştü ki, birden çarpılmış gibi kendine gelmişti. Ne olursa olsun, annesiyle kız kardeşini, bu iki zavallı insanı mutsuz ettiğini anlamıştı birden. Gene kendisiydi onları mutsuz eden.

– Dunya, sevgili Dunya! Suçluysam, bağışla beni. (Gerçi, suçluysam bağışlamak olanaksızdır ya beni...) Hoşçakal! Tartışmayalım seninle! Zamanım geldi, hiç zamanım yok! Arkamdan gelme lütfen, yalvarıyorum sana, uğrayacağım bir yer daha var... Hemen annemin yanına git sen, onun yanından ayrılma, hiç yalnız bırakma onu! Yalvarırım, dediğimi yap! Senden son dileğim, en büyük dileğim budur! Asla ayrılma ondan! Büyük bir endişe içinde bıraktım çıktım onu, korkarım kaldıramaz bu acıyı... Ya ölür, ya da aklını yitirir. Hep yanında ol! Razumihin de sizin yanınızda olacak, söyledim ona... Benim için ağlama sakın. Bir katil olsam da, yaşamımın sonuna kadar cesur, mert, dürüst olacağım. Belki duyarsın bir gün adımı... Göreceksin, yüzünüzü kara çıkarmayacağım. Şunu da kanıtlayacağım... (Son söylediklerinin, vaat ettiklerinin karşısında Dunya'nın bakışının gene değiştiğini fark edince kısa kesmek istedi:) Neyse, şimdilik hoşçakal! Ne o, ağlıyor musun? Ağlama, ağlama Dunya, bir daha görüşmemek üzere ayrılmıyoruz ki... Ah, sahi... Dur, az kaldı unutuyordum!..

Masaya gitti. Tozlu, kalın bir kitabı eline aldı, açtı, arasından fildişine yapılmış akvarel boya küçük bir portre çıkardı. Manastıra kapanmak isteyen eski nişanlısı, ev sahibesinin sıtmadan ölen o tuhaf kızının portresiydi bu. Kızın anlamlı, hastalıklı küçük yüzüne bir süre sevgiyle baktı, öptü, sonra Dunya'ya uzattı. Düşünceli,

– *Bütün bunları* onunla çok konuştum, dedi. Yalnızca onunla... Sonunda böylesine çirkin bir biçim alan her şeyi anlattım onun yüreğine... (Dunya'ya döndü.) Üzülme Dunya, senin gi-

bi o da karşıydı buna. Şimdi yaşamadığına da seviniyorum... (Gene düşüncelere dalıp yüksek sesle sürdürdü konuşmasını:) Önemli olan, önemli olan da şimdi olayların bambaşka bir yön almış olması, ikiye bölünmesi... Her şeyin, her şeyin... Ama hazır mıyım ben buna? Kendim istiyor muyum bunu? Kendimi bağışlatmam için bunun gerekli olduğunu söylüyorlar! Neye yarayacak bu anlamsız bağışlatma, neye yarayacak? Ne olacak, yirmi yıl Sibirya'da kürek cezası çektikten, onca acılara, aptallıklara katlandıktan sonra ezilmiş, bitmiş bir ihtiyar olarak döndüğümde şimdikinden daha iyi mi bilincine varacağım yaptığımın? Ne gereği var o zaman yaşamanın? Niçin kabul ediyorum böyle bir şeyi? Ah, evet, bu sabaha karşı Neva'nın kıyısında dururken biliyordum bir alçak olduğumu!

Sonunda ikisi de çıktılar. Çok ağır bir şeydi bu Dunya için, ama seviyordu ağabeyini! Ayrıldı onun yanından, yürüdü, ama elli adım gittikten sonra, ağabeyine bir kez daha bakmak için durdu, arkasına baktı. Gözden kaybolmamıştı henüz. Ama sokağın köşesine varınca Raskolnikov da dönüp bakmıştı ona. Son kez karşılaşmıştı bakışları. Ne var ki, Dunya'nın da ona baktığını fark edince kız kardeşinin dönüp yoluna gitmesi için sabırsızca, sinirli, kolunu sallamıştı, hızla dönmüştü köşeyi.

Dunya'ya biraz önce can sıkıntısıyla kolunu salladığı için kendinden utanıyordu şimdi. "Farkındayım, çok kötü bir insanım," diye geçiriyordu içinden. "Peki ama, onların sevgisine değmediğime göre niçin bu kadar çok seviyorlar beni? Ah, yalnız başıma bir insan olsaydım, hiç kimse sevmeseydi beni, ben de hiç kimseyi, hiçbir zaman sevmeseydim! *Bütün bunlar olmazdı o zaman!* Merak ettiğim bir şey var, önümdeki şu on beş yirmi yıl içinde ruhsal yönden, her sözcükte bir haydut olduğumu söyleyerek insanların önünde ağlayıp sızlayacak kadar küçülebilecek miyim? Evet, olacaktır bu, kesinlikle öyle olacaktır! Oraya da bunun için yolluyorlar beni zaten, onlar için gerekli olan budur... Bak nasıl da koşuşup duruyorlar sokaklarda... Evet, yaradılıştan hepsi aşağılık, canavar ruhlu... Dahası, budala! Ama hele bir yollamasınlar beni Sibirya'ya, soylu bir nefretle baş kaldırırlar hemen, küplere binerler! Öf,

ne çok nefret ediyorum onlardan!"

Şunu anlamaya çalışıyordu: "Nasıl olacaktı da sonunda bir yargıda bulunmadan barışacaktı herkesle, onların düşüncelerini kabullenecekti? Peki ama niçin olmasındı? Elbette öyle olmalıydı. Yirmi yıl sürecek bir ezilmişlik, baskı gereken sonucu elde edemez olur muydu? Su nasıl aşındırıyor kayayı... Peki ama, niçin, niçin yaşamalıyım öyleyse? Her şeyin özellikle öyle, tıpkı kitapta yazıldığı gibi olacağını biliyorsam ne diye gidiyorum oraya?"

Dün akşamdan bu yana belki yüzüncü kez soruyordu kendine bu soruyu, ama gene de gidiyordu.

VIII

Sonya'nın odasına girdiğinde hava kararmak üzereydi. Bütün gün dayanılmaz bir sabırsızlık içinde beklemişti onu Sonya. Dunya ile birlikte beklemişlerdi. Dunya dün Svidrigaylov'un, Sonya'nın "bundan haberi olduğu" üzerine söylediklerini unutmamış, sabah erkenden gelmişti Sonya'ya. İki genç kızın konuşmalarını, döktükleri gözyaşlarını, aralarında nasıl bir dostluk bağının oluştuğunu burada ayrıntılarıyla anlatmanın gereği yok. Dunya bu görüşmeden içini rahatlatan, ağabeyinin hiç değilse yalnız olmayacağı sonucunu çıkarmıştı. Gelip önce ona, Sonya'ya açılmıştı ağabeyi. Bir insana gereksinimi olduğunda önce onun yanına koşmuştu. Kader ağabeyini nereye yollarsa Sonya da onunla birlikte gidecekti... Sormamıştı bile ona bunu, biliyordu çünkü onunla gideceğini. Derin bir saygıyla bakıyordu Sonya'nın yüzüne. Kendisine gösterilen bu derin saygı başlangıçta utandırmıştı bile kızcağızı. Ha ağladı ha ağlayacaktı: Çünkü tam tersine kendisinin, Dunya'nın yüzüne bakmaya bile değmeyen bir insan olduğu inancındaydı. Raskolnikov'un evinde ilk görüşmelerinde onu öne eğilerek öylesine saygılı, dostça selamlayan Dunya'nın güzel hayali o günden beri ömründe gördüğü en güzel, en ulaşılmaz hayal olarak bir an gitmemişti gözlerinin önünden.

Sonunda dayanamamıştı Dunya, ağabeyini beklemek için onun evine gitmişti. Nedense onun önce Sonya'ya uğrayacağını düşünüyordu. Sonya yalnız kalınca, Raskolnikov'un gerçekten de intihar etmiş olabileceği düşüncesiyle dehşet içinde acı çekmeye başlamıştı. Dunya da bundan korkuyordu. Oysa bütün gün ikisi de birbirini böyle bir şeyin olamayacağına deliller göstererek inandırmaya çalışmışlar, bir arada oldukları sürece bu yüzden biraz rahat olabilmişlerdi. Ama şimdi, birbirlerinden ayrıldıklarında ikisi de aynı şeyi düşünmeye başlamıştı. Svidrigaylov'un dün ona Raskolnikov'un önünde iki yolun olduğu üzerine söyledikleri çıkmıyordu Sonya'nın aklından: "Vladimirka, ya da..." Bunun yanında, Raskolnikov'un gururuna ne derece düşkün, mağrur, kendini beğenmiş, inanmayan bir genç olduğunu da biliyordu. Sonunda umutsuzluk içinde "Yalnızca korkaklıkla ölüm korkusu yaşamak zorunda bırakabilir mi onu?" diye geçiriyordu içinden. Bu sırada güneş batmak üzereydi. Sonya pencerenin önünde üzgün, ayakta duruyor, dışarı bakıyordu. Ama pencereden ancak komşu yapının badanasız geniş duvarı gözüküyordu. Sonunda, mutsuz delikanlının kendi canına kıydığına kesinkes inanmaya başlamıştı ki, Raskolnikov girmişti odasına.

Sevinçle bir çığlık kopmuştu Sonya'nın göğsünden. Ama Raskolnikov'a bakınca birden yüzü bembeyaz oldu. Raskolnikov gülümseyerek,

– Evet Sonya! dedi. Senin haçlarını almaya geldim. Dörtyol ağzına gitmemi söylemiştin... nasıl, iş ciddiye binince korktun, değil mi?

Sonya şaşkın şaşkın bakıyordu onun yüzüne. Raskolnikov'un bu tavrı tuhafına gitmişti. Soğuk bir ürperti geçmişti bedeninden. Ama bir dakika sonra Raskolnikov'un bu tavrının da, söylediklerinin de yapmacık olduğunu anlamıştı. Sanki yana bakarak, onun yüzüne bakmaya korkuyormuş gibi konuşuyordu çünkü.

– Biliyor musun Sonya, düşündüm taşındım, böylesinin belki de benim daha çıkarıma olduğuna karar verdim... Bir gerçek var ortada... Ama uzun hikâye bu, anlatmanın gereği de

yok zaten. Yalnız, canım neye sıkılıyor biliyor musun? Bütün bu aptalların, hayvan suratlı yaratıkların hemen çevremi kuşatacaklarını, pis pis yüzüme bakacaklarını, soracakları aptalca sorularına yanıtlar vermek zorunda kalacağımı, parmaklarıyla beni göstereceklerini düşündükçe tepem atıyor... Tüh!.. Sana bir şey söyleyeyim mi, Porfiriy'e gitmeyeceğim... Canımı sıkıyor çünkü... İyisi mi dostum Barut'a (Poroh'a) giderim. Ne şaşıracak! Öyle etkileyici olacak ki! Yalnız biraz soğukkanlı olmam gerek. Son zamanlarda sinirlerim hayli bozuk çünkü. İnanır mısın, biraz önce, dönüp son kez bir daha baktı bana diye kız kardeşime yumruğumu salladım. Domuzluğun dik alası bu! Ah, ne duruma geldim? E-e, haçlar nerede?

Raskolnikov kendinde değildi sanki. Bir dakika olduğu yerde duramıyor, dikkatini bir şeyin üzerinde toplayamıyordu. Düşünceleri peş peşe değişiyor, konuşurken ne söylediğini bilemiyordu. Elleri hafiften titriyordu.

Sonya bir şey söylemeden çekmeceden biri selvi ağacından, öteki bakır, iki haç aldı. Önce kendi haç çıkardı, sonra Raskolnikov'a haç çıkardı, selvi ağacından olanını Raskolnikov'un boynuna taktı.

– Haçı yüklendim, yani acıya katlanacağım anlamına geliyor bu, ha-ha-ha! Sanki şimdiye kadar az acı çekmişim gibi!.. Selvi ağacından haçları halktan olanlar takar. Bakır olanı Lizaveta'nındı değil mi?.. Onu kendine mi alıyorsun? Göstersene onu bana! Demek onun boynundaydı... o anda? Böyle iki haç daha biliyorum, biri gümüşten, öteki tasvirli. O zaman kocakarının göğsünün üzerine atmıştım onları. Doğrusunu istersen, benim asıl onları takmam gerekirdi... Ama saçmalıyorum, yapmam gerekeni unutuyorum. Tuhaf bir dalgınlık var üzerimde!.. Biliyor musun Sonya, sana haber vermek için geldim buraya, bilesin diye... Hepsi bu kadar işte... Sırf bunun için geldim. (Hım... oysa daha çok şey söyleyeceğimi sanıyordum.) Gidip teslim olmamı isteyen sen değil miydin? İşte gidiyorum, Sibirya'ya sürecekler beni, böylece senin istediğin de olacak... Peki ama niçin ağlıyorsun? Demek sen de ağlıyorsun?.. Kes artık, yeter. Ah, ne dayanılmaz bir şey bu!

Duygulanmıştı o anda. Sonya'ya bakınca içi sızlamıştı. "Nedir bu, nedir? diye geçirdi içinden. Nesi oluyorum ki onun? Niçin ağlıyor? Annem ya da Dunya gibi neye hazırlamaya çalışıyor beni? Dadılık mı edecek bana yoksa?"

Sonya titreyen, ürkek bir sesle yalvardı:

– Haç çıkar, bir kerecik olsun dua et...

– Olur Sonya, olur, istediğin kadar dua da edeceğim... Hem de yürekten, Sonya, bütün kalbimle...

Oysa bambaşka bir şey söylemek istemişti o anda.

Birkaç kez haç çıkardı. Sonya şalını alıp başını örttü. Marmeladov'un o zaman "aile yadigârı" dediği olsa gerek, yeşil bir şaldı bu. Raskolnikov o anda anımsamıştı Marmeladov'un sözünü, ama bir şey söylemedi. Gerçekten de, son derece dalgın olduğunun, çirkin bir telaşa kapıldığının kendi de farkına varmaya başlamıştı. Korkuttu onu bu. Sonya'nın onunla birlikte çıkmak istemesi şaşırtmıştı onu.

Korkulu bir can sıkıntısıyla, handiyse öfkeden çıldırmış gibi,

– Ne yapmak istiyorsun sen? Nereye? diye bağırdı. Otur oturduğun yerde, otur! (Kapıya yürüdü.) Ben yalnız gideceğim... (Kapıdan çıkarken söyleniyordu:) Cümbür cemaat gitmenin ne anlamı var!..

Sonya odanın ortasında kalakalmıştı. Raskolnikov vedalaşmamıştı bile onunla. Bir anda unutuvermişti onu sanki. Acı, baş kaldıran bir kuşku doldurmuştu içini.

Merdivenlerden inerken düşünüyordu: "Böyle mi, böyle mi olacaktı? Kalmak, her şeye yeni baştan başlamak olmaz mı acaba... gitmemek?.."

Ama gene de iniyordu merdivenlerden. Birden, kendisine bu çeşit sorular sormasının anlamsız olduğunu hissetti. Sokağa çıktığında, Sonya ile vedalaşmadığını, öyle bağırması üzerine kızcağızın, başında yeşil eşarbı, yerinden kıpırdamaya cesaret edemeden odanın ortasında kalakaldığını anımsayınca bir an durdu. O anda, onu tam anlamıyla yerle bir etmeyi bekliyormuş gibi içinde saklı duran bir düşünce apaydınlık geldi aklına.

"Peki ama, peki ama niçin gelmiştim ben şimdi ona? İş için geldiğimi söylemiştim, bir iş için. E-e, hangi iş için? Hayır, as-

lında iş falan yoktu ortada! *Gidiyorum*, demek için gelmiştim. Peki ama ne gereği vardı bunun? Ne gereği vardı? Seviyor muyum yoksa ben bu kızı? Hayır, değil mi, hayır? Öyle ya, baksana, bir köpek gibi bıraktım çıktım onu orada! Gerçekten de çok mu gerekliydi benim için onun haçları? Ah, ne kadar küçülmüşüm! Evet, asıl onun gözyaşlarıydı benim için gerekli olan, onun korkusunu görmeliydim, yüreğinin nasıl çarptığına, nasıl acılar içinde kıvrandığına tanık olmalıydım! Bir şeylere tutunmalı, bir insanla konuşmalıydım... Bir de kendime güvenmeye, kendimle ilgili hayaller kurmaya kalkışmıştım... Bir dilenciyim ben, aşağılık, alçak bir insanım, alçak!"

Kanal boyunca yürüyordu. Çok yolu kalmamıştı artık. Ama köprüye geldiğinde durdu, birden köprüye saptı, Saman Pazarı'na doğru yürümeye başladı.

Sağına soluna yutarcasına bakıyor, her şeyi büyük bir ilgiyle gözden geçiriyor, ama dikkatini bir şeyin üzerinde toplamayı başaramıyordu. Bakışı her şeyin üzerinden hemen kayıp gidiyordu. Düşünüyordu: "Bir hafta, ya da bir ay sonra şu cezaevi arabalarından biriyle geçirecekler beni bu köprüden. O zaman nasıl bakacağım bu kanala? Unutmamayı isterdim... Sözgelimi şu tabela... nasıl okuyacağım bu harfleri o zaman? "Ortaklık" yazıyor. Evet, unutmamalıyım bu *a* harfini... bir ay sonra bakmayı unutmamalıyım bu *a* harfine... Nasıl bakacağım ona bir ay sonra? O anda ne hissedeceğim, ne düşüneceğim?.. Tanrım, ne basit şeyler düşünüyorum şu anda... Ne zavallı endişelerim var! Kuşkusuz ilginç olsa gerek bütün bunlar... bir açıdan... (Ha-ha-ha! neler düşünüyorum!) Bebekleştim... kendi kendimi aldatmaya çalışıyorum. Niçin utanıyorum kendimden? Öf, amma da itip kakıyorlar insanı! Sözgelimi şu şişko, (bir Alman olsa gerek) omuz vurup geçti yanımdan... Kime çarptığını biliyor mu acaba? Şu çocuklu kadın sadaka istiyor benden, kendisinden mutlu biri olduğumu sanması çok ilginç... Espri olsun diye bir şey vermeliyim ona... Vay canına, bir beşlik kalmış cebimde. Nasıl olmuş? Al... al bakalım teyze!"

Dilenci kadının ağlamaklı sesini duydu arkasında:

– Tanrı yardımcın olsun!

Saman Pazarı'na girdi. Kalabalıkta insanlarla çarpışmak hiç mi hiç hoşuna gitmiyordu. Ne var ki, özellikle kalabalığın en yoğun olduğu yere gidiyordu. O anda tek başına olmak için her şeyini verirdi. Ne var ki bir dakika bile olsun yalnız kalamayacağını da biliyordu. Kalabalığın arasında bir sarhoş taşkınlık yapıyordu: Hep oynamak, dans etmek istiyor, ama beceremiyor, yere yuvarlanıyordu. Büyük bir kalabalık almıştı çevresini. Raskolnikov kalabalığın arasından kendine yol açıp öne çıktı, birkaç dakika izledi sarhoşu, birden kısa, kesik kahkahalarla gülmeye başladı. Çok geçmeden unutup gitmişti sarhoşu. Ona bakıyordu ama, görmüyordu onu. Sonra, nerede olduğunun bile farkında olmadan ayrıldı sarhoşun yanından. Ne var ki, alanın orta yerine geldiğinde birden sanki bir şey oldu ona, ansızın bir duygu tüm bedenini de, tüm aklını da sarmıştı.

Sonya'nın sözlerini anımsamıştı birden: "Bir dörtyol ağzına git, insanların önünde eğil, toprağı öp, toprağa karşı da günah işledin çünkü, 'Ben bir katilim!' diye bağır..." Bunu anımsayınca titremeye başladı Raskolnikov. Bütün bu son günlerin, özellikle son saatlerin endişesi, içinden çıkılmaz kederi onu öylesine ezmiş, bitirmişti ki, bu akla yatkın, doyurucu duyguya hemen bırakıvermişti kendini. Ansızın bir sıtma nöbeti gibi sarmıştı içini: Önce bir kıvılcım gibi çakmıştı, sonra alev gibi parlamıştı ruhunda. O anda bir şey yumuşar gibi oldu içinde, yaşlar boşandı gözlerinden. Olduğu yerde yere kapandı...

Alanın ortasında yere diz çökmüştü. Toprağı, pis, çamurlu toprağı büyük bir hazla, sevgiyle öpüyordu. Sonra doğrulup bir kez daha kapandı yere. Yanından geçen bir genç,

– Adam amma da çekmiş kafayı, dedi.

Gülüşenler oldu. Sarhoş biri ekledi:

– Kudüs'e hacca gidiyor adam, arkadaşlar... çocuklarıyla, yurduyla vedalaşıyor... bütün dünyayı selamlıyor. Başkentimiz Petersburg'u, onun kutsal toprağını öpüyor...

Bir başkası,

– Henüz çok genç bir çocuk, dedi.

Kalabalığın arasından tok bir ses duyuldu:

– İyi aileden birine benziyor!

– Bu zamanda kimin iyi aileden, kimin kötü aileden olduğu belli değil...

Bu konuşmalar durdurmuştu Raskolnikov'u, belki de ağzından çıkmaya hazırlanmış "Ben öldürdüm!" sözünün dudaklarının arasında donup kalmasına neden olmuştu. Ama bütün bu bağrışmaları sakin karşıladı, çevresine bakmadan yürüdü, karakolun sokağına saptı. Yolda bir hayal gelir gibi oldu gözünün önüne. Ama hiç şaşmadı buna. Böyle olacağını biliyordu sanki. Saman Pazarı'nda ikinci kez yere kapandığında sol yana bakınca elli adım ötede Sonya'yı görmüştü. Alandaki tahta barakalardan birinin arkasında saklanıyordu. Öyleyse buraya gelene dek bütün o acılı yürüyüşü boyunca izlemişti onu! O anda kesin olarak hissetti, anladı Raskolnikov, kaderin onu sürükleyeceği her yere, dünyanın öteki ucuna bile olsa, peşinden gelecekti Sonya, hiç ayrılmayacaktı ondan... Yüreği altüst olmuştu... Ama o uğursuz yere gelmişti işte.

Oldukça canlı adımlarla girdi kapıdan. Üçüncü kata çıkması gerekiyordu. "Şimdilik hele yukarı çıkayım," diye geçirdi içinden. Genellikle o uğursuz an henüz uzaktaymış, daha çok zamanı varmış, çok şey düşünebilirmiş gibi geliyordu ona.

Döne döne yükselen merdivende gene aynı çöpler, aynı kabuklar, gene ardına dek açık kapılar, mutfaklardan dışarı taşan yemek kokuları, duman... O günden sonra ilk kez geliyordu buraya Raskolnikov. Ayakları uyuşuyor, bükülüyordu, ama gene de yürüyebiliyordu. Soluklanmak, üstüne başına çekidüzen vermek, *içeri adam* gibi girebilmek için bir an durdu. Ne yaptığını düşününce birden, "Ama niçin? Neden?" diye geçirdi içinden. Ne yapacağım belli olduğuna göre, hepsi bir değil mi? Ne denli iğrenç görünürsem o denli iyi... (O anda İlya Petroviç Poroh gelmişti gözünün önüne.) Acaba ona mı gitmem gerekiyor? Başka birisine gitsem olmaz mı? Nikolay Fomiç'e gitsem daha iyi olurdu belki... Hemen dönüp komiserin evine mi gitsem? Hiç değilse ev ortamında olurdu... Hayır, hayır! Poroh'a gideceğim, Barut teğmene. Ne olacaksa bir anda olsun bitsin!.."

Buz gibi terler dökerek, kendinde değilmiş gibi açtı büronun kapısını. Şimdi çok az kişi vardı burada. Yalnızca, kapıcı

kılıklı biriyle halktan biri... Bölmenin arkasındaki bekçi başını çevirip bakmamıştı bile ona. İç odaya geçti Raskolnikov. "Hâlâ söylemeyebilirim," diye geçiriyordu içinden. Burada sivil ceketli bir sekreter masasında bir şeyler yazmaya hazırlanıyordu. Bir sekreter de köşedeki masada oturuyordu. Zamyetov yoktu. Nikodim Fomiç de yoktu.

Raskolnikov sivil ceketli sekretere sordu:

– Kimse yok mu?

– Kimi aramıştınız?

Birden tanıdık gür bir ses duyuldu:

– A-a-a-a! Kimleri görüyorum! Duymasına duymadım, görmesine görmedim, ama gerçek bir Rus... Nasıldı o masal... unuttum! Saygılarımı sunarım efendim!

Ürperdi Raskolnikov. Poroh karşısındaydı. O anda bitişik odadan çıkmıştı. Raskolnikov, "Kader dedikleri bu işte!" diye geçirdi içinden. "Hemen çıktı karşıma!"

– Bize mi geldiniz? Ne için? diye haykırdı İlya Petroviç. (Çok neşeli, dahası biraz heyecanlı olduğu belliydi.) Bir iş için geldiyseniz, çok erken buyurdunuz. Ben de bir rastlantı sonucu buradayım... Ama elimden geleni yaparım sizin için. Ne yalan söyleyeyim... soyadınız nasıldı? Nasıldı? Bağışlayın...

– Raskolnikov.

– Evet, Raskolnikov! Düşünebiliyor musunuz, unutmuşum soyadınızı. Lütfen öyle biri sanmayınız beni... Rodion Ro... Ro... Rodioniç, öyleydi değil mi?

– Rodion Romanoviç.

– Evet, evet! Rodion Romanoviç, Rodion Romanoviç! Dilimin ucundaydı. Birçok kez sormuştum bile sizi. Ne yalan söyleyeyim, size karşı o günkü davranışımdan ötürü hâlâ üzülüyorum... Genç bir edebiyatçı, dahası bir bilgin olduğunuzu, bu alanda ilk adımlarınızı attığınızı anlattılar bana, sonra öğrendim bütün bunları... Tanrım! Hangi edebiyatçı, hangi bilim adamı başlangıçta tuhaf şeyler yapmamıştır! Karım da ben de edebiyatı çok severiz. Hele karım, bayılır!.. Edebiyatı da, sanatı da... İnsan yaradılıştan soylu olduktan sonra geri kalan her şeyi yeteneğiyle, bilgisiyle, mantığıyla, dehasıyla elde edebi-

lir... Sözgelimi, nedir bir şapka? Hiçbir anlamı yoktur şapkanın. Gidip Zimmerman'da istediğim şapkayı kolayca satın alabilirim. Ama şapkanın altında olan şeyi, onun örttüğü şeyi satın alamam efendim!.. İnanın, üzüntümü belirtmek için size uğramayı bile istiyordum, ama sonra düşündüm, belki siz... Sahi, sormayı unuttum: Bir isteğiniz mi vardı? Duyduğuma göre aileniz buradaymış?

– Evet, annemle kız kardeşim geldiler.

– Kız kardeşinizle karşılaşmak onuruna, mutluluğuna erdim zaten. Kültürlü, çok güzel bir kız. İnanın, o zaman sizinle atıştığım için çok üzgünüm. Bir yanlışlık oldu! O gün bayıldığınızda size biraz kuşkuyla bakmama gelince, sonra her şey anlaşıldı!.. Canavarlık, fanatiklikti yaptığım! Öfkenizi anlıyorum! Aileniz geldiği için evinizi falan mı değiştirmeyi düşünüyorsunuz?

– Hayır, şöyle bir uğradım... Sormak istemiştim... Zamyetov'u burada bulabileceğimi düşünmüştüm.

– Ah, evet! Öyle ya, arkadaş oluyorsunuz. Duymuştum. Ama Zamyetov bizde değil artık. Bulamayacaksınız onu burada. Evet efendim, Aleksandr Grigoryeviç'i aldılar bizden! Dün ayrıldı. Başka bir göreve atandı. Buradan ayrılırken de... herkesle atıştı... hem de kaba bir biçimde. Havai bir çocuk, başka bir şey değil! Oysa başarılı olabilirdi. Görüyorsunuz işte pırlanta gençliğimizi! Sanırım birtakım sınavlara girecekmiş. Aslında böbürlenmek için öyle söylüyordu. Sınava gireceği falan yok! Size, ya da arkadaşınız Razumihin'e benzemiyor o! Bir bilim adamısınız siz, başarısızlıklardan yılmıyorsunuz! Sizin için yaşamın bütün güzellikleri *nihil est** sayılır. Siz kendini çile çekmeye vermiş bir keşiş, bir rahip, dünyadan el etek çekmiş bir insansınız!.. Sizin için yalnızca kitap, kulağınızın arkasındaki kaleminiz, bir de bilimsel araştırmalarınız vardır... Onlarla mutlu oluyorsunuz! Ben de biraz öyle sayılırım da... Livingstone'un** notlarını okudunuz mu?

(*) Hiçbir şey (Latince).

(**) Livingstone David (1813-1873). İngiliz gezgin, Afrika'da araştırmalar yapmış misyoner. Onun 1865 yılında Londra'da basılan *Zimbabwe'ye Bir Gezi* kitabı

– Hayır.

– Ben okudum. Gerçekten de çok çoğaldılar günümüzde nihilistler. Aslında şaşmamak da gerek buna. Sorarım size, ne biçim bir zamanda yaşıyoruz? Doğrusunu isterseniz ben sizinle... bir nihilist değilsiniz sanırım! Lütfen açık yüreklilikle yanıt verin bana, lütfen!

– Değilim...

– Değilsiniz demek. Bakın ne diyeceğim size, açık konuşun benimle, yalnız başınızaymışsınız, kendi kendinizle konuşuyormuşsunuz gibi konuşun lütfen. İş başka... Ne dersiniz, *dostluk* başka diyeceğimi sandınız değil mi? Yanıldınız! Dostluk değil, yurttaşlık duygusu, insanlık duygusu... insanlık ile Tanrı sevgisi duygusu... Görevimin başındayken resmî bir kişi olabilirim. Ama bir yurttaş, bir insan olduğumu asla unutmamak, bunun gereğini yapmak zorundayım da... Sözgelimi demin Zamyetov'dan söz ettiniz. Şampanya ya da Don votkası içip uygunsuz yerlerde Fransız usulü rezaletler çıkarır Zamyetov. Sizin Zamyetovunuz budur işte! Oysa ben, nasıl söylesem, belki de yurduma bağlılığımdan, yüce duygularımdan yanıp tutuşmaktayım... Üstüne üstlük toplumda önemli bir yerim, bir rütbem, bir görevim var!.. Evliyim de, çocuklarım var... Yurttaşlık görevimi, insanlık görevimi eksiksiz yerine getiriyorum... Oysa o kimdir, sorabilir miyim size? Öğrenimin soylu yaptığı bir insan olarak konuşuyorum sizinle. Son zamanlarda bir de şu ebe kadınlar, kızlar pek çoğalmaya başladılar, doğrusu.

Raskolnikov sorar gibi kaldırdı kaşlarını. Masadan yeni kalktığı belli İlya Petroviç'in dediklerinin çoğunu anlayamıyordu. Ama bir bölümünü anlıyordu sanki. Sorar gibi bakıyordu İlya Petroviç'in yüzüne. Bir yandan da işin sonunun nereye varacağını merak ediyordu. Çenesi düşmüştü İlya Petroviç'in. Konuşmasını sürdürüyordu:

– Saçlarını kısacık kestirmiş şu kızlardan söz ediyorum... Ebe adını ben taktım onlara. Sanırım çok da uygun düştü. Ha-

---

Rus basınında oldukça geniş yer almıştı. 1867'de adı geçen kitabın Rusça çevirisi Dostoyevski'nin dostu N.N. Strahov'un editörlüğünde Petersburg'da basılmıştı (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısının dipnotu).

ha! Akademiye gidiyorlar, anatomi okuyorlar... Söyler misiniz lütfen, tutalım hastalandım, beni iyileştirmesi için bir kızı çağırır mıyım? He-he-he!*

Yaptığı espriden pek hoşnut, kahkahayla gülmeye başlamıştı İlya Petroviç.

– Diyelim ki, bilime büyük bir istekten ileri geliyor bu... öğreneceğini de öğrendi... Peki niçin kötü yolda kullanıyor bu bilgisini? Şu aşağılık Zamyetov gibi niçin soylu insanları aşağılamakta kullansın bunu? Niçin hakaret etsin bana, sorarım size? Bu arada kendi canına kıyanlar öylesine çoğaldı ki, bilemezsiniz... Kız çocukları, oğlan çocukları, yaşlılar... İşte bu sabah da kentimize yeni gelmiş birinin intihar ettiği bilgisi geldi... Nil Pavlıç mı neymiş adı, evet, Nil Pavlıç... Efendiden bir adammış, Petersburg yakasında bir kurşun sıkmış beynine. Biraz önce geldi haberi.

Bitişik odadan kısık, ilgisiz bir ses duyuldu:

– Svidrigaylov...

Raskolnikov ürperdi:

– Svidrigaylov mu? diye bağırdı. İntihar mı etti Svidrigaylov?

– Nasıl, tanıyor muydunuz onu?

– Evet... tanıyordum... Petersburg'a yeni gelmişti...

– Doğru, yeni gelmiş... Karısı ölmüş. Eğlenceye düşkün bir adammış. Durup dururken akıl almaz bir biçimde kıymış canına... Not defterine de birkaç sözcük yazmış. Bilerek intihar ettiğini, bunda kimsenin bir suçu olmadığını yazmış. Söylediklerine bakılırsa varlıklı biriymiş. Siz nereden tanıyordunuz onu?

– Tanışıyorduk... Kız kardeşim onların evinde mürebbiyelik yapmıştı...

– Vay, vay, vay! Öyleyse onunla ilgili birtakım bilgiler verebilirsiniz bize... Onun böyle bir şey yapabileceğinden hiç kuşkulanmış mıydınız?

(*) Dostoyevski Teğmen Poroh'un ağzından 60'lı yılların kadın hakları için, kadınların yüksek öğrenim görme hakları için çalışan öncü genç kadınların çabalarını küçümsüyor. 60'lı yıllarda Rusya'da kadınların iki meslek seçme hakkı vardı: Ebelik ile öğretmenlik. Ebe yetiştirmek için Petersburg'da Tıp Fakültesi bünyesinde bir akademi açılmıştı (*Suç ve Ceza*'nın 1970 Moskova baskısı dipnotu).

– Dün beraberdik... içiyordu... hiç anlamadım...

Raskolnikov yukarıdan üzerine bir şey düşmüş, onu ezmiş gibi hissediyordu kendini.

– Yüzünüz gene sarardı sanki... Boğucu bir havası var bizim buranın.

– Evet, gitmem gerek, diye mırıldandı Raskolnikov. Bağışlayın, rahatsız ettim sizi...

– Ah, lütfen... istediğiniz zaman buyurun! Sevindirdiniz beni... Size şunu da söylemek bir mutluluktur benim için...

İlya Petroviç elini uzatmıştı ona.

– Buraya yalnızca... Zamyetov'u görmeye gelmiştim... dedi Raskolnikov.

– Anlıyorum, anlıyorum, gene de sevindirdiniz beni.

Raskolnikov gülümsedi.

– Ben de... çok sevindim... hoşçakalın efendim...

Odadan çıktı Raskolnikov. Yalpalıyordu. Başı dönüyordu. Ayaklarının yere bastığını hissetmiyordu. Sağ eliyle duvara tutunarak merdivenlerden inmeye başladı. Bir kapıcı elinde defterle yukarı çıkarken ona çarpmıştı sanki. Alt katlarda bir yerde bir köpek yırtınırcasına havlamaya başlamış, bir kadın ona oklavayı fırlatmış gibi gelmişti ona. En alt kata inip avluya çıktı. Avlu çıkış kapısının hemen yanında yüzü bembeyaz, perişan bir durumda Sonya dikilmiş, dehşet içinde ona bakıyordu. Gidip onun karşısında durdu Raskolnikov. Hasta, şaşkın bir şey vardı Sonya'nın yüzünde; umutsuz bir şey... Ellerini birbirine vurdu. Raskolnikov'un dudaklarında çirkin, bitik bir gülümseme belirdi. Bir süre öyle bekledi, sonra gülümsedi, dönüp yukarı, tekrar polis bürosuna çıktı.

İlya Petroviç masasına oturmuş, birtakım kâğıtları karıştırıyordu. Merdivenden çıkarken Raskolnikov'a çarpan mujik karşısında ayakta bekliyordu.

– Siz miydiniz? Döndünüz mü? Unuttuğunuz bir şey mi oldu?.. Peki ama neyiniz var?

Raskolnikov, dudakları bembeyaz, kıpırtısız bakışlarla yavaşça yaklaştı İlya Petroviç'e, ta masanın dibine kadar geldi, elini masaya dayadı, bir şey söylemek istedi, ama söyleyemedi.

Yalnızca anlaşılmaz birtakım sesler çıktı ağzından.

– İyi değilsiniz, sandalye getirin! Buyurun, geldi sandalye, oturunuz lütfen! Su getirin!

Raskolnikov sandalyeye çöktü. Ama oldukça tatsız bir biçimde şaşırmış İlya Petroviç'in yüzünden ayırmıyordu bakışını. Bir dakika kadar ikisi de öyle baktılar birbirinin yüzüne, beklediler. Su getirdiler.

– Ben... diye başladı Raskolnikov.

– Şu sudan için biraz.

Raskolnikov eliyle itti suyu, sonra alçak sesle, tane tane konuşarak, anlaşılır bir biçimde mırıldandı:

– *Yaşlı dul memur karısıyla kız kardeşi Lizaveta'yı baltayla öldürdüm, onları soyan da benim...*

İlya Petroviç ağzı açık, kalakalmıştı. Her yandan koşarak gelenler oldu.

Raskolnikov söylediğini yineledi.....

.....

Sonsöz

I

Sibirya. Issız, geniş bir ırmağın kıyısında Rusya'nın yönetim merkezlerinden bir kent. Kentte bir kale, kalede bir hapishane. İkinci dereceden sürgün kürek mahkûmu Rodion Raskolnikov dokuz aydır bu hapishanede yatıyor. Cinayeti işlemesinin üzerinden aşağı yukarı bir buçuk yıl geçti.

Mahkeme aşamasında pek zorlukla karşılaşılmamıştı. Suçlu, karakolda verdiği ifadesini olayları birbirine karıştırmadan, kararlı, kesin bir dille mahkemede de doğrulamış, en küçük ayrıntıyı unutmadan, cinayet anını ayrıntılarıyla saniyesi saniyesine anlatmıştı. Öldürdüğü yaşlı kadının elindeki *rehinin* (üzerine metal bir parça eklenmiş tahta parçasının) sırrını da açıklamıştı. Yaşlı kadından anahtarları nasıl aldığını, anahtarların nasıl olduklarını anlatmış, çekmecenin içindekilerin ne olduğunu söylemiş, bazılarını tek tek saymıştı bile. Lizaveta'nın öldürülmesindeki bilmeceyi de açıklamıştı. Koh'un, arkasından üniversiteli öğrencinin nasıl gelip kapıyı çaldıklarını, aralarında neler konuştuklarını, kaçarken merdivenlerden nasıl koşarak indiğini, Mikolka ile Mitka'nın nasıl boğuşarak avluya çıktıklarını, kendisinin boyacıların çalıştıkları boş daireye nasıl

girdiğini, eve nasıl döndüğünü uzun uzun anlatmıştı. Sonra Voznesenski Bulvarı'nda bir avluda kapının hemen dibindeki taşı (altına sakladığı eşyalarla para kesesini bulmuşlardı orada) evet, o taşı da göstermişti. Kısacası, her şey aydınlığa kavuşmuştu. Bu arada savcılarla yargıçları en çok şaşırtan da onun, çaldığı şeylerle para kesesini (onlardan yararlanmayı düşünmeden) taşın altına gizlemiş olması, dahası, kendisinin çalıp oraya koyduğu şeylerin neler olduğunu anımsamaması bir yana, sayılarında bile yanılması olmuştu. Onun para kesesini bir kez bile açmamış olması, içinde ne kadar para olduğunu bile bilmemesi inanılacak gibi gelmemişti kimseye. (Para kesesinden üç yüz on yedi gümüş ruble ile üç yirmi kapiklik çıkmıştı. Uzun süre taşın altında kalmaktan en üstteki en büyük banknotlar hayli hırpalanmışlardı bile.) Sanığın yalnızca bu konuda yalan söylemesinin nedenini anlamak için çok uğraşmışlardı yargıçlar. Oysa geri kalan her şeyi büyük bir içtenlikle anlatıyordu. Sonunda kimileri (özellikle bazı psikologlar) bunun bile olası olduğuna, onun gerçekten de para kesesinin içine bakmamış olabileceğine, bu nedenle içinde ne kadar paranın olduğunu bilemeyeceğine, bunu merak bile etmeden para kesesini taşın altına atmış olabileceğine karar vermişlerdi. Bundan da, cinayetin kesinlikle geçici bir şuur kaybı anında işlenmiş olduğu, cinayetin herhangi bir çıkar ya da amaç gözetmeden, anlık bir cinayet saplantısıyla, soygun saplantısıyla işlendiği sonucunu çıkarmışlardı. Son zamanlarda bazı suçlarda öne sürülmesi moda olan bir anlık şuur kaybı düşüncesi burada da işe yaramıştı. Ayrıca, Raskolnikov'da uzun zamandır görülen içe kapanıklık, karamsarlık, hastalıklı durum birçok tanıkça da doğrulanmıştı. Doktor Zosimov da, sanığın eski arkadaşları da, ev sahibesi de, hizmetçi kız da hep aynı şeyi söylemişlerdi. Bütün bunlar Raskolnikov'un hiç de öteki katillere, soygunculara, haydutlara benzemediği, burada başka bir şeyin söz konusu olduğu kanısına varılmasında önemli rol oynamışlardı. Bu görüşü savunanları en çok üzen, katilin kendini savunmayı hiç önemsememesiydi. Kendisine son olarak, bu cinayeti işlemeye onu itenin ne olduğu, yaşlı kadını soymayı niçin düşündüğü soruları sorulduğun-

da açıkça, kaba bir kesinlikle bütün bunların nedeninin onun iğrenç durumunun, yoksulluğunun, çaresizliğinin; öldüreceği yaşlı kadından almayı düşündüğü en azından üç bin rubleyle yaşam yolunda ilk sağlam adımlarını atmayı düşünmesinin olduğu yanıtını vermişti. Bu cinayeti kişiliğinin zayıflığı, yüreksizliği, dahası yokluklarla, başarısızlıklarla kamçılanan gururu yüzünden işlemişti. Karakola gidip suçunu itiraf etmeye onu neyin ittiği sorusuna da hemen, yürekten pişmanlığı yanıtını vermişti. Handiyse kabaca yanıtlardı bunlar...

Ne var ki, mahkemenin kararı işlenen suça oranla beklenebilecekten çok daha hafif olmuştu. Bunun nedeni belki de suçlunun kendini temize çıkarmak için herhangi bir çaba göstermemiş olması bir yana, üstelik kendisine sanki daha da ağır bir cezanın verilmesini istemiş olmasıydı. Olayın tuhaf, değişik her yönü dikkate alınmıştı. Katilin cinayeti işlemeden önceki hastalıklı, kötü durumundan kimsenin en küçük kuşkusu yoktu. Öldürdüğü yaşlı kadının evinden aldıklarından yararlanmamış olmasını da biraz, içinde uyanan pişmanlık duygusuna, biraz da, cinayeti işlerken şuurunun tam yerinde olmamasına vermişlerdi. Lizaveta'nın beklenmedik öldürülme olayı bile bu son görüşü güçlendiren bir durum olarak benimsenmişti: İki cinayet birden işliyor adam, ama o arada kapının açık olduğundan haberi yok! Ayrıca, ruhsal yönden çöken dindar (Nikolay'ın) yalan ifade verip suçu üzerine almasıyla olayın arapsaçına döndüğü, hele hele kendisiyle ilgili en küçük bir delilin de, kuşkunun da söz konusu olmadığı bir anda ortaya çıkıp suçunu itiraf etmesi (Porfiriy Petroviç sonuna kadar durmuştu sözünde) sanığa verilecek cezanın hafiflemesinde oldukça etkili olmuşlardı.

Sanıktan yana olumlu bir havanın esmesinde hayli etkili olan birtakım olayların daha olduğu anlaşılmıştı. Eski üniversite öğrencisi Razumihin birtakım araştırmalar yapmış, bir yerlerden, Raskolnikov'un üniversitede okurken elindeki avucundakiyle veremli, yoksul bir arkadaşına yardım ettiği, altı ay ona baktığıyla ilgili bilgiler sunmuştu mahkemeye. Arkadaşının ölmesi üzerine, onun hayatta kalan yaşlı, sakat babasını

(handiyse on üç yaşından beri çalışarak baktığı babasını) gidip bulmuş, onunla yakından ilgilenmiş, sonunda bu ihtiyarı bir hastaneye yatırmış, zavallı ölünce de kendi parasıyla onun toprağa verilmesini sağlamıştı. Raskolnikov için verilen kararda bütün bunların büyük etkisi olmuştu. Eski ev sahibesi, Raskolnikov'un ölen nişanlısının annesi dul Zarnitsına da onlar Beş Köşe'deki evlerinde otururlarken bir gece yangında Raskolnikov'un yanmakta olan bir daireden iki küçük çocuğu nasıl kurtardığını, bu arada yanıklar içinde kaldığını anlatmıştı. Bu olay da titizlikle araştırılmış, birçok tanıkça doğrulanmıştı. Sözün kısası, suçunu kendi gelip itiraf etmesi, daha birçok hafifletici neden de göz önünde bulundurularak sonunda mahkeme suçlunun topu topu sekiz yıl ikinci dereceden kürek cezasına çarptırılmasına karar vermişti.

Duruşmalar daha yeni başlamıştı ki, Raskolnikov'un annesi hastalanmıştı. Dunya ile Razumihin mahkeme süresince onu Petersburg'dan uzaklaştırmayı başarmışlardı. Razumihin, davanın her aşamasını düzenli olarak izleyebilmek, aynı zamanda Avdotya Romanovna ile de elden geldiğince sık görüşebilmek için tren yoluyla ulaşılabilecek, Petersburg'a yakın bir kasaba seçmişti. Pulheriya Aleksandrovna'nın hastalığı, tam olarak olmasa bile, bir ölçüde delilikle karışık sinirsel, tuhaf bir hastalıktı. Dunya ağabeyiyle son görüşmesinden döndüğünde annesini tam anlamıyla hasta, ateşler içinde bulmuştu. Hemen o akşam Razumihin'le, annesinin ağabeyiyle ilgili sorularına nasıl yanıtlar verecekleri konusunda anlaşmışlar, bu konuda birlikte bir masal da uydurmuşlardı. Raskolnikov'un, ona ilerde para ile ün kazandıracak özel bir görevle Rusya'nın uzak sınır bölgelerinden birine gittiğini söyleyeceklerdi hasta kadıncağıza. Ne var ki, Pulheriya Aleksandrovna'nın o zaman da, daha sonra da bu konuda onlara hiçbir şey sormaması ikisini de şaşırtmıştı. Tersine, oğlunun birden uzaklara gitmesi üzerine kendince bir öykü de uydurmuştu. Rodyasının onunla vedalaşmaya gelişini ağlayarak anlatıyor; anlatırken araya sıkıştırdığı birtakım sözcüklerle, oğluyla ilgili gizli, esrar dolu birçok şeyi yalnızca kendisinin bildiğini, Rodya'nın güçlü çok

düşmanının olduğunu, bu yüzden saklanması gerektiğini ima etmeye çalışıyordu. Onun ileride edineceği mesleği konusuna gelince, bundan onun da kuşkusu olmadığını, birtakım zorlukları atlattıktan sonra onun kendine parlak bir meslek edineceğine inandığını söylüyordu. Razumihin'i, oğlunun zamanla bir devlet görevlisi bile olabileceğine, dergide çıkan o yazısı ile parlak edebiyat yeteneğinin bunu kanıtladığına inandırmaya çalışıyordu. Durmadan okuyordu o yazıyı. Kimi zaman yüksek sesle bile okuyordu. Handiyse o yazıyla yatıp kalkacaktı. Ama, bu konuda onunla konuşmaktan sanki kaçınıyorlarmış gibi olmasına karşın, (oysa kuşkulandırması gerekirdi onu bu durum) gene de hiç sormuyordu Rodya'nın nerede olduğunu. Bazı konularda Pulheriya Aleksandrovna'nın bu tuhaf suskunluğu sonunda endişelendirmeye başlamıştı Dunya ile Razumihin'i. Sözgelimi, oğlunun mektup yazmamasından hiç yakınmıyordu. Oysa eskiden, kendi kasabalarında otururlarken, sevgili Rodyasından mektup beklemekle geçerdi günleri, o umutla yaşardı. Ondaki bu değişiklik anlaşılmaz bir durumdu, Dunya'yı da çok endişelendiriyordu. Arada bir Dunya'nın aklına annesinin belki de oğluyla ilgili korkunç bir şeyler sezinlediği, bu yüzden de daha korkunç şeyler duymamak için sormaya korktuğu düşüncesi geliyordu. Öte yandan, Pulheriya Aleksandrovna'nın aklının tam olarak başında olmadığının da farkındaydı.

Bununla birlikte, Pulheriya Aleksandrovna iki kez konuyu, sorduğu sorularla Rodya'nın o anda nerede olduğunu söylemeden yanıtlanamayacak noktaya getirmişti. Bu yüzden, aldığı yanıtları da ister istemez yeterli bulmamıştı. Kuşkuyla karşılamıştı kendisine verilen yanıtları. Buna çok çok üzülmüş, uzun süre derin bir suskunluğa, kedere gömülmüştü. Sonunda Dunya annesine yalan söylemelerinin, ona olmadık öyküler uydurmanın artık zor olduğunu anlamış, bu konulara bir daha girmemeye kesin karar vermişti. Ne var ki zavallı annenin korkunç bir şeyden kuşkulandığı giderek daha açık seçik belli olmaya başlamıştı artık. Dunya ağabeyinin, Svidrigaylov'la görüşmesinden sonra o uğursuz günden bir gece önce onun sa-

yıklamasını annesinin dinlediğini söylediğini anımsıyordu: Bir şeyler öğrenmiş olmasındı annesi? Kimi zaman birkaç günlük, kimi zaman birkaç haftalık bile, kederli, üzgün bir suskunluktan, acı gözyaşlarından sonra coşkuyla birden canlanıveriyordu hasta kadıncağız. Yüksek sesle, neredeyse hiç susmadan oğlundan, umutlarından, gelecekten söz ediyordu... Hayalleri kimi zaman çok şaşırtıcı oluyordu. Avutmaya çalışıyorlardı onu, her dediğini onaylıyorlardı (kendisini avutmaya çalıştıklarının, ne derse onayladıklarının farkındaydı) ama gene de anlatıyor, anlatıyordu...

Suçlunun suçunu itiraf etmesinden beş ay sonra karar verilmişti. Bu arada Razumihin fırsat buldukça gidip görüşmüştü Raskolnikov'la cezaevinde. Sonya da. Sonunda ayrılık zamanı gelip çatmıştı. Dunya bu ayrılığın çok sürmeyeceğini yeminler ederek anlatmaya çalışmıştı ağabeyine. Razumihin de öyle. Razumihin genç, coşkulu kafasında birtakım planlar kurmaktaydı: Önlerindeki üç dört yıl içinde para biriktirecek, toprağın her bakımdan zengin, işçinin, insanın, paranın az olduğu Sibirya'ya gidecek, Rodya'nın olduğu kente yerleşecekti... Hep birlikte yepyeni bir yaşama başlayacaklardı orada. Ayrılırlarken hiçbiri gözyaşlarını tutamamışlardı. Son günlerde pek bir duygulu olmuştu Raskolnikov. Hep annesiyle ilgili sorular soruyor, hep onu merak ediyordu. Onun annesini böylesine merak etmesi Dunya'yı da huzursuz ediyordu. Annesinin hastalığını öğrenince derin bir karamsarlık çökmüştü Raskolnikov'un üzerine. O süre içinde Sonya ile nedense pek konuşmamıştı. Sonya, Svidrigaylov'un kendisine bıraktığı parayla, Raskolnikov'un da içinde bulunacağı cezalılar kafilesinin arkasından gitmek için tüm hazırlıklarını yapmıştı, yola çıkmaya hazırdı. Bu konuda Raskolnikov ile onun arasında tek sözcük edilmemişti. Ama bunun böyle olacağını ikisi de biliyordu. Ayrılış anında kız kardeşiyle Razumihin'in, o kürek cezasını tamamlayıp döndükten sonra çok mutlu olacakları üzerine inandırıcı, heyecanlı sözlerine karşılık tuhaf tuhaf gülümsemişti. Annesinin hastalığının bir felaketle sonuçlanacağı önsezisi vardı içinde. Sonunda o da Sonya da yola çıkmışlardı.

İki ay sonra Dunya ile Razumihin evlenmişlerdi. Sessiz, hüzünlü bir düğün olmuştu. Çağırılılar arasında Porfiriy Petroviç ile Zosimov da vardı. Son zamanlarda çok kararlı görünüyordu Razumihin. Dunya onun, tasarladığı her şeyi yapacağına yürekten inanıyordu. İnanmamak elinde değildi zaten. Bu adamın çelik gibi bir iradesi vardı çünkü. Bu arada öğrenimini bitirmek için üniversitede derslere girmeye de başlamıştı. Yeni evli çift durmadan gelecek üzerine planlar yapıyorlardı. Beş yıl sonra Sibirya'ya yerleşmeye ikisi de kesin kararlıydılar. O zamana kadar da Sonya'ya güveniyorlardı... Pulheriya Aleksandrovna kızının Razumihin'le evlenmesine ana onayını sevinerek vermişti. Ne var ki, nikâhın kıyılmasından sonra sanki daha bir hüzünlü, içine kapanık olmuştu. Onu hiç değilse birazcık neşelendirmiş olmak için Razumihin ona üniversite öğrencisiyle bir ayağı çukurda babasının öyküsüyle, geçen yıl Rodya'nın yangından iki küçük çocuğu kurtarırken üstünün başının nasıl tutuştuğunu, bu yüzden hasta bile olduğunu anlatmıştı. Bu iki olay, ruhsal dengesi zaten bozuk olan Pulheriya Aleksandrovna'yı iyice sarsmıştı. Durmadan bu iki olaydan söz ediyor, sokakta bile (her ne kadar Dunya onu yalnız bırakmıyorduysa da) önüne gelene bunları anlatıyordu. Taşıt araçlarında, dükkânlarda bir dinleyici yakaladı mı sözü hemen oğluna, onun dergide çıkan yazısına, onun bir üniversite öğrencisine nasıl yardım ettiğine, yangında nasıl yandığına vb. getiriyordu. Onu nasıl susturacağını bilemiyordu Dunya. Pulheriya Aleksandrovna'nın heyecanlanmasının, coşmasının tehlikeleri yanında çok daha önemli başka bir tehlike daha söz konusuydu burada: Kısa bir süre önce görülen davada adı geçen Raskolnikov soyadını anımsayabilirdi biri, ona bu olaydan söz edebilirdi. Pulheriya Aleksandrovna oğlunun yangından kurtardığı küçük çocukların annesinin adresini bile öğrenmiş, ısrarla oraya gitmek istemişti. Sonunda huzursuzluğu en yüksek noktaya çıkmıştı. Kimi zaman birden ağlamaya başlıyor, sık sık hastalanıyor, ateşler içinde sayıklıyordu. Bir sabah yataktan kalkar kalkmaz, hesaplarına göre Rodya'nın çok yakında döneceğini, çünkü ayrılırlarken Rodya'nın ona dokuz ay sonra

kendisini beklemesini söylediğini anımsadığını söylemişti. Evi derleyip toparlamaya, oğlunu karşılamak için hazırlıklar yapmaya başlamıştı. Rodya'ya ayırdığı (kendi) odasını dayayıp döşüyor, eşyasını temizliyor, yıkıyor, pencerelerine yeni perdeler asıyordu... Dunya üzülüyor, endişeleniyor, ama gene de sesini çıkarmıyor, ağabeyi için annesinin hazırladığı odanın çok daha iyi olması için annesine yardım bile ediyordu. Hayallerle, sevinçli hülyalarla, gözyaşlarıyla dopdolu geçen o telaşlı günün gecesi gene hastalanmıştı Pulheriya Aleksandrovna. Sabaha karşı ateşler içinde sayıklıyordu. Humma nöbetleri başlamıştı. İki hafta sonra da ölmüştü. Hastalığı sırasında sayıklamalarından, oğlunun korkunç kaderi üzerine onun, sanılandan çok daha kötü şeyler düşündüğü anlaşılmıştı.

Sibirya'ya yerleşmesinden hemen sonra Petersburg'la sürekli haberleşmesine karşın, annesinin ölümünden uzun süre haberi olmamıştı Raskolnikov'un. Mektup yazma işini Sonya üzerine almıştı. Petersburg'a her ay düzenli olarak bir mektup gönderiyor, düzenli olarak bir mektup da alıyordu. Sonya'nın yazdığı mektuplar Dunya ile Razumihin'e başlangıçta sanki biraz kuru, yeterince duygulu değilmiş gibi geliyordu. Ama bir süre sonra bundan daha iyisinin yazılamayacağını ikisi de anlamıştı. Hiç değilse, mutsuz kardeşlerinin ne durumda olduğu üzerine en doğru, en ayrıntılı bilgileri bu mektuplardan alabiliyorlardı çünkü. Sonya'nın mektuplarında günlük yaşamla ilgili birtakım bilgiler, Raskolnikov'un hapishane yaşamının ayrıntıları oluyordu. Kendi umutlarından, önlerindeki yaşam üzerine neler düşündüğünden, kendi duygularından hiç söz etmiyordu. Raskolnikov'un ruhsal durumuna, onun iç dünyasında neler yaşadığına hiç değinmiyor, yalnızca olaylardan, yani Raskolnikov'un kendi söylediklerinden, onun sağlık durumundan, son görüşmelerinde neler istediğinden, ona ne yapmasını söylediğinden, ne görev verdiğinden vb. söz ediyordu. Bütün bunları olağanüstü bir açıklıkla anlatıyordu. Öyle ki, mutsuz ağabeyin hayali kendiliğinden belirgin bir biçimde geliyordu gözler önüne. Yanılma söz konusu da olamazdı burada, mektuplarda yalnızca olaylardan söz ediliyordu çünkü.

Ancak, Dunya ile kocası özellikle başlangıçta bu anlatılanlardan onları mutlu edecek çok az şey çıkarabiliyorlardı. Sonya her mektubunda Rodya'nın sürekli kederli, yüzü asık, içine kapanık olduğunu, aldığı mektuplardan ona haberler ilettiğinde bile bunlarla handiyse hiç ilgilenmediğini; arada bir annesini sorduğunu; onun gerçeği yavaş yavaş sezinlemeye başladığında ise, sonunda ona annesinin öldüğünü söylemek zorunda kaldığında (buna çok şaşmıştı Sonya) annesinin ölümünün bile Rodya'yı sanki pek etkilemediğini, hiç değilse onun dış görünüşünden öyle anlaşıldığını yazıyordu. Bu arada başka şeylerden de söz ettiği oluyordu. Sözgelimi, görünüşte Rodya'nın iyice kendi dünyasına çekilmiş, içine kapanmış, insanlardan uzaklaşmış olmasına karşın, yeni yaşamını son derece açık, son derece olağan kabullendiğini; durumunu çok iyi anladığını, yakın gelecekte kendisi için bir iyileşme beklemediğini, (onun durumunda insanlar için çok olağan olan) boş umutlara kapılmadığını, öncekilere hiç benzemeyen, içinde bulunduğu bu yeni ortamı yadırgamadığını... Rodya'nın sağlık durumunun iyi olduğunu yazıyordu. İşten kaçmadığını, ama işe pek isteyerek de gitmediğini; yemekleri pek umursamadığını, ama yemeklerin pazar günleriyle bayram günleri dışında çok çok kötü olduğunu, öyle ki, Rodya'nın sonunda ondan (Sonya'dan) kendisine her gün çay yapabilmesi için biraz para bile istediğini; ama onun bütün bu uğraşının, ilgisinin kendisini huzursuz ettiğini söyleyerek başka bir konuda onunla ilgilenmemesini rica ettiğini anlatıyordu mektuplarında. Sonya ayrıca, Rodya'nın cezaevinde kalabalık bir koğuşta kaldığını, ama kendisinin orayı hiç görmediğini, ama orasının çok sıkışık, pis, sağlıksız olduğunu; Rodya'nın keçe yatak serili tahta bir ranzada yattığını, kendisi için başka bir şey yapılmasını istemediğini yazıyordu. Ama arkasından onun böyle yoksul, ağır bir yaşam sürmesinin hiç de önceden kararlaştırdığı bir plana ya da karara bağlı olmadığını, düpedüz kaderine olan boş vermişliğinden, kayıtsızlığından böyle yaptığını ekliyordu. Sonya'nın yazdığına göre, Rodya ilk zamanlar onun ziyaretlerine karşı ilgisiz olması bir yana, onu gördüğünde canı bile sı-

kılıyormuş sanki, hemen hiç konuşmuyormuş onunla, kabaca bile davranıyormuş ona, ama zamanla alışkanlık yapmış onda Sonya'nın bu ziyaretleri, bir gereksinim olmuş onun için, öyle ki, Sonya birkaç gün hasta olduğu için onu ziyarete gidemediğinde çok üzülmüş. Sonya bayram günleri cezaevinin kapısında, ya da Rodya'yı birkaç dakikalığına çağırdıkları nöbetçi odasında görüşebiliyormuş onunla. Öteki günler ise çalıştığı yerlere gidiyormuş: Atölyelere, tuğla ocağına, ya da İrtiş Irmağı kıyısındaki depolara... Sonya kendisiyle ilgili ise yalnızca, kentte birtakım tanıdıklar, koruyucular edindiğini; dikiş diktiğini, kentte kadın dikişinden anlayan başka birisi olmadığı için her evden çağırıldığını yazıyor, ama onun ilişkileri nedeniyle Raskolnikov'un cezaevinde başkanlıkça gözetildiğinden, ağır işlere gönderilmediğinden söz etmiyordu. Sonunda (son mektuplarda hep bir şeyler sezinliyor, endişeyle bunu bekliyordu zaten Dunya) korkulan haber gelmişti: Rodya'nın iyice içine kapandığını, cezaevinde kimsenin onu sevmediğini, günlerce bir kenarda oturup sustuğunu, giderek daha çok solup sarardığını yazıyordu Sonya. Sonra birden Rodya'nın ağır hasta olduğunu, cezaevi hastanesine yatırıldığını bildiren son bir mektup gelmişti...

II

Uzun zamandır hastaydı Raskolnikov. Ama onu yıkan kürek yaşamının korkunçluğu da değildi, ağır çalışma koşulları da, yemekleri de, usturaya vurulmuş başı da, üzerindeki yırtık pırtık çullar da... Ah, umurunda bile değildi çektiği bu acılar, sıkıntılar! Tersine, ağır çalışma koşulları haz bile veriyordu ona. Hiç değilse böylece ölesiye yorgun düşüyor, birkaç saat için de olsa derin, rahat bir uykuya dalabiliyordu. Hem sonra, yemeğin de, içinde tahtakuruları yüzen şu tirit lahana çorbasının da ne anlamı olabilirdi ki onun için? Öğrenciyken çoğu zaman bu kadarını bile bulamadığı zamanlar oluyordu. Giysileri sıcak tutuyorlardı onu, içinde bulunduğu ortama da uy-

gun düşüyorlardı. Ayaklarındaki prangaları ise hissetmiyordu bile. Usturaya vurulu başından mı, ya da iki renk mahkûm ceketinden mi utanacaktı yoksa? Peki ama kimden? Sonya'dan mı? Sonya korkuyordu ondan, Sonya'dan mı utanacaktı?

Ama ne yaparsınız? Utanıyordu işte Sonya'dan. Utandığı için de aşağılayıcı, kaba tavırlarıyla ezmeye çalışıyordu kızcağızı. Oysa usturaya vurulmuş başından da, prangalarından da utandığı yoktu: Gururu çok incinmişti; onu hasta eden gururunun incinmesiydi. Ah! Kendini suçlayabilseydi ne rahat olacaktı içi! O zaman her türlü utanca da, yüz karasına da katlanabilirdi. Oysa inceden inceye yargılıyordu kendini. Acımasız vicdanı, herkesin başına gelebilecek basit bir *yanlışlıktan* başkaca bir şey bulamıyordu geçmişinde. Asıl utandığı, onun, Raskolnikov gibi bir adamın, kör talihin rastgele bir oyunuyla böyle aptalca, böyle umutsuzca, böyle körü körüne, salakça bir duruma düşmesi, biraz olsun huzur bulabilmesi için de bu "anlamsız" karara boyun eğmek zorunda kalmasıydı.

Bugün soyut, amaçsız bir huzursuzluk, gelecekte ise hiçbir şeye yaramayacak bitmez tükenmez bir özveri... Yaşamda onu bekleyenler bunlardı işte. Sekiz yıl sonra yalnızca otuz iki yaşında olacağının, yeni bir yaşama başlayabileceğinin ne anlamı olabilirdi? Niçin yaşayacaktı ki? Ne amacı olabilirdi? Neye yönelebilirdi? Yalnızca var olmak için mi yaşayacaktı? Oysa bir düşünce uğruna, bir umut, bir hayal uğruna bile varlığını vermeye eskiden beri hazırdı. Yalnızca var olmak hiçbir zaman yetmemişti ona. Hep daha çoğunu istemişti. Belki de yalnızca isteklerinin bu gücünden ötürü o zamanlar kendini, öteki insanların yapmalarına izin verilenden daha çoğunu yapmaya hakkı olan bir insan görüyordu.

Hiç değilse pişmanlığı çok görmeseydi ona kader... insanın içini yakan, yüreğini parçalayan, uykularını kaçıran bir pişmanlığı... korkunç acılarıyla onun kendini asmayı, ya da derin sulara atmayı hayal etmesine neden olacak bir pişmanlığı... Ah, sevinirdi böylesine bir pişmanlığa! Acılar, gözyaşları... evet, bunlar da bir çeşit yaşamdı. Oysa o hiç pişman değildi yaptığına...

Hiç değilse, onu buralara sürükleyen akılsızlığına, aptallıklarına daha önceleri kızdığı gibi şimdi de kızabilirdi. Oysa burada cezaevinde, *özgürken* yaptıklarını enine boyuna yeni baştan düşünmüş, yargılamış, onların hiç de önceleri, o uğursuz zamanlar sandığı gibi aptalca, yersiz olmadıkları kararına varmıştı.

Düşünüyordu: "Düşüncem, teorim hangi açıdan bütün o, dünya kurulalı beri her yanda kaynaşıp duran, birbirleriyle çarpışan düşüncelerin, teorilerin hangisinden daha aptalcaydı? Olaya bütünüyle özgür, geniş, günlük etkilerden sıyrılarak bakarsanız, düşüncemin hiç de o kadar... tuhaf olmadığı görülür. Hey gerçekleri yadsıyanlar, hey ciğerleri beş para etmez küçük filozoflar, niçin yarı yolda duruyorsunuz!

Bu yaptığımı niçin öylesine çirkin buluyorlar? (Konuşuyordu kendi kendine.) Bir cinayet olduğu için mi? Cinayet de ne demek? Vicdanım rahat benim! Evet, yasadışı bir şey yaptım. Yasaları çiğnedim, kan döktüm, öyleyse siz de yasanın dediğini yapın, kesin atın kafamı... olsun bitsin!.. Kuşkusuz, o zaman, iktidarı babalarından almayıp kendileri ele geçiren, insanlığa büyük hizmetler etmiş birçok kişinin kafasını daha ilk adımlarını attıklarında uçurmaları gerekirdi. Ama o insanlar attıkları adımda direndiler, bu yüzden de *haklı* çıktılar, ama ben dayanamadım, dolayısıyla adımımı atmak hakkını kazanamadım."

İşte yalnızca bu konuda suçlu buluyordu kendini: Direnememişti, gidip ele vermişti kendini.

Şimdi bir düşünce daha acı veriyordu ona: O zaman niçin öldürmemişti kendini? Kendini suya atmayı düşünürken niçin gidip cinayeti kendisinin işlediğini itiraf etmeye karar vermişti? Yaşamak isteği öylesine güçlü müydü içinde? Bu isteği yenmek o kadar zor muydu? Oysa ölümden öylesine korkan Svidrigaylov yenmemiş miydi bu korkuyu?

Raskolnikov, içinde büyük bir acıyla soruyordu bu soruyu kendine. Kendini nehrin sularına bırakmayı düşünürken içinde, inançlarında belki de derin bir yalanın varlığını sezinlediğini anlayamıyordu. Bu sezginin onun yaşamında ileride görülecek büyük değişimin, gelecekteki dirilişinin, yaşama yeni bakışının habercisi olduğunu anlayamıyordu.

O bunu daha çok yalnızca, kendini bir türlü kurtaramadığı, (zayıflığı, kişiliksizliği yüzünden) aşmaya bir türlü gücünün yetmediği içgüdüsünün kaba çekimine veriyordu. Kürek mahkûmu arkadaşlarına bakıp bakıp şaşıyordu: Ne kadar seviyorlardı bu adamlar yaşamayı, ne çok değer veriyorlardı yaşama!.. Cezaevinde insanlar yaşamı dışarıdakilerden daha çok seviyorlarmış, yaşama daha çok değer veriyorlarmış, bağlanıyorlarmış gibi geliyordu ona. Onlardan bazıları, özellikle evsiz barksız gezgin dilenciler ne çok acılara, işkencelere katlanmışlardı! Gerçekten de, bir güneş ışını, uyuyan bir orman, üç yıl önce kuytu bir yerde işaretlediği, onunla buluşmayı sevgilisiyle buluşacakmış gibi hayal ettiği, çevresindeki yemyeşil otları, çalılıkta ötüşen kuşları düşlerinde gördüğü suyu buz gibi bir kaynak böylesine anlamlı, böylesine değerli olabilir miydi gezgin bir dilenci için? Çevresini inceledikçe daha da anlaşılmaz şeyler gözlemliyordu Raskolnikov.

Hiç kuşku yok, cezaevinde, içinde bulunduğu ortamda fark etmediği, fark etmek de istemediği çok şey daha vardı. Hep yere bakarak geçiyordu günleri sanki: Çevresine bakmaktan tiksiniyordu. Dayanamıyordu buna. Ama sonunda çok şey şaşırtmaya başlamıştı onu. Böylece ister istemez, daha önce aklına gelmedik şeyleri fark etmeye başlamıştı. Genelde en çok şaştığı, kendisiyle bu insanlar arasında olan o korkunç, aşılmaz uçurumdu. Sanki onlar da, o da başka başka uluslardandılar. Birbirlerine kuşkuyla, düşmanca bakıyorlardı. Bu ayrılığın nedenlerini biliyordu, anlıyordu da. Oysa buraya gelmeden önce bu nedenlerin gerçekte böylesine derin, güçlü olabileceklerini düşünemezdi. Cezaevinde sürgün ya da politik suçlu Lehler de vardı. Onlar cezaevindeki öteki mahkûmları kara cahil, düzeysiz insanlar görüyor, onlara yukarıdan bakıyorlardı. Küçümsüyorlardı onları. Ama Raskolnikov öyle görmüyordu mahkûmları: Bu cahil insanların birçok bakımdan o Lehlerden üstün olduklarını biliyordu. Halktan bu insanları küçümseyen Ruslar da vardı: Bir subayla iki papaz okulu öğrencisi... Onların düştükleri yanılgının da farkındaydı Raskolnikov.

Kendisine gelince, hiç kimse sevmiyordu onu, herkes kaçı-

yordu ondan. Sonunda nefret etmeye bile başlamışlardı ondan. Neden mi? Nedenini o da bilmiyordu. Ondan çok daha ağır suçlar işlemiş olanlar küçümsüyorlardı onu, işlediği cinayetle alay ediyorlardı.

– Hey, beyefendi! diyorlardı. Baltayla adam öldürmek kim, sen kim! Beyefendilere göre iş değildir baltayla adam öldürmek!

Büyük perhizin ikinci haftasında kiliseye gidip şarap ekmek duasına katılmak sırası onun bulunduğu koğuşa gelmişti. Öteki mahkûmlarla birlikte o da gitmişti kiliseye. Ertesi gün, nedenini Raskolnikov'un da bilmediği bir tartışma çıkmıştı mahkûmlarla onun arasında. Hepsi birden kudurmuşçasına saldırmışlardı üzerine.

– Allahsızsın sen! diye bağırıyorlardı. Tanrı'ya inanmıyorsun! Gebertmek gerek seni!

Tanrı üzerine, din üzerine hiç konuşmamıştı onlarla, ama dinsiz diye öldürmek istiyorlardı onu... Mahkûmlar böyle bağırıp çağırırlarken susuyordu Raskolnikov, itiraz etmiyordu. Mahkûmlardan biri korkunç bir öfkeyle saldıracak olmuştu üzerine. Raskolnikov sakin, sessiz beklemişti onu: Kaşı bile kıpırdamamış, yüzünde tek çizgi oynamamıştı. Gardiyan tam zamanında aralarına girmiş, kan dökülmesini önlemişti.

Raskolnikov'un anlayamadığı bir şey de, mahkûmların hepsinin Sonya'yı niçin bu kadar çok sevdikleriydi. Oysa onlara yaranmaya falan çalıştığı da yoktu Sonya'nın. Seyrek görüyorlardı onu. Yalnızca çalışırlarken, Raskolnikov'u görmeye bir dakikalığına uğradığında. Ama hepsi tanıyordu onu, Sonya'nın buralara *onun arkasından* geldiğini de, kentte nasıl, nerede yaşadığını da biliyorlardı. Para vermiyordu onlara Sonya, herhangi bir yardımda da bulunmuyordu. Yalnızca bir kez, Noel'de sadaka olarak bütün mahkûmlara börekle buğday ekmeği dağıtmıştı. Ne var ki, mahkûmlarla Sonya arasında yavaş yavaş daha bir yakın ilişki oluşmaya başlamıştı. Mahkûmların ailelerine yollamak istedikleri mektuplarını yazıyor, götürüp postaya atıyordu. Kente gelen mahkûm akrabaları, getirdikleri eşyaları, paraları bile (mahkûmların isteği üzerine) Sonya'ya bırakıyorlardı.

Mahkûmların karıları, sevgilileri tanıyorlardı onu. Ziyaretine geliyorlardı. Sonya, Raskolnikov'u görmek için iş yerine geldiğinde, ya da mahkûmlar kafileyle işe giderlerken ona rastladıklarında şapkalarını çıkararak öne eğiliyor, saygıyla selamlıyorlardı onu. "Anacığım Sofiya Semyonovna, anamızsınız siz bizim, iyi yürekli, sevgili anamızsınız!" Evet, bu kaba saba, bu damgalı kürek mahkûmları bu küçücük, sıska kıza böyle diyorlardı. Gülümsüyordu Sonya, o da öne eğilerek selamlıyordu onları. Onun gülümsemesi mutlu ediyordu onları. Onun yürüyüşünü bile görmek mutlu ediyordu onları. Dönüp arkalarına, onun yürüyüşüne bakıyorlardı. Övgüyle söz ediyorlardı yürüyüşünden. Onun böylesine ufak tefek olmasını bile övüyorlar, daha nelerini öveceklerini bilemiyorlardı. Hastalandıklarında onlar için dua etmesini bile istiyorlardı ondan.

Büyük perhizin ikinci yarısıyla kutsal haftayı hastanede geçirdi Raskolnikov. Artık iyileşmeye başladığında, ateşler içinde yatarken, sayıklarken gördüğü düşleri anımsamaya başlamıştı. Hasta yatarken düşlerinde hep, Asya'nın derinliklerinden gelmekte olan görülmemiş, korkunç bir salgın hastalığın Avrupa'ya doğru yayılmakta olduğunu, tüm insanlığın bu korkunç salgınla yok olmaya mahkûm olduğunu görüyordu. Çok az seçkin insan dışında herkes ölecekti bu salgında. İnsanların bedenlerine yerleşen birtakım küçük kurtlar, mikroskobik yaratıklar türemişti. Ne var ki, akılla, irade gücüyle donatılmışlardı bu mikroplar. İçine girdikleri insanları hemen şeytana çeviriyorlar, delirtiyorlardı. Ama bu mikrobu kapan insanlar kendilerini, insanların kendilerini hiçbir zaman hissetmedikleri kadar zeki, akıllı hissediyorlardı. Verdikleri kararların, bilimsel araştırmalarının sonuçlarının, ahlak anlayışlarının, inançlarının doğruluğundan böylesine emin hiçbir zaman olmamışlardı insanlar. Köylere, kentlere, ülkelere yayılıyordu mikroplar, herkes deliriyordu. Tüm insanlar endişeliydi, birbirlerini anlayamıyorlar, her biri kendi düşüncesinin doğru olduğuna inanıyor, başkalarına baktıkça göğsünü yumrukluyor, ağlıyor, ah vah ederek elini kolunu sallıyordu. Kimi, nasıl yargılayacaklarını bilemiyorlar, neyin iyi, neyin kötü olduğuna

karar veremiyorlardı. Kimi suçsuz bulacaklarını, kimi suçlayacaklarını bilemiyorlardı. Çılgın, anlamsız bir öfkeyle öldürüyorlardı birbirlerini. Büyük ordularla birbirlerinin üzerine yürüyorlar, gelgelelim daha yolda askerler birden kendi aralarında boğuşmaya, birbirlerini boğazlamaya, ısırmaya, yemeye başlıyorlardı. Kentlerde gün boyu çanlar çalıyordu: Toplanmaya çağırıyorlardı insanları, ama kimin, kimi, ne için çağırdığını bilen yoktu. Herkes tedirgindi, korku içindeydi. En olağan meslekleri bile bırakmışlardı. Çünkü herkes kendi dediğinde diretiyor, kendi dediğinin yapılmasını istiyordu. Bu yüzden de bir şey yapılamıyordu. Tarım işleri de durmuştu. İnsanlar bir yerlerde grup grup toplanıyor, birlikte bir şeyler yapmak için anlaşıyor, oluşturdukları gruptan ayrılmamaya yeminler ediyor... ama çok geçmeden, biraz önce kendilerinin önerdiklerinden bambaşka şeyler yapmaya, birbirlerini suçlamaya, kavga etmeye, birbirlerini kesmeye başlıyorlardı. Her yanda yangınlar çıkıyordu. Kıtlık baş göstermişti. Her şey yok oluyordu, her şey... Salgın giderek yayılıyordu. Tüm dünyada yalnızca, yeni bir insan soyunun başlaması, yeni bir yaşamın kurulması, yeryüzünün yenilenmesi, temizlenmesi için atanmış birkaç temiz, seçilmiş insan yakalanmamıştı bu hastalığa. Ama hiçbir yerde, hiç kimse göremiyordu onları, ne söylediklerini, seslerini kimse duyamıyordu.

Bu anlamsız, saçma sayıklamaların belleğinde böylesine can sıkıcı, böylesine acılı bir biçimde yer etmesi, bu ateşli düşlerin izlenimini böylesine uzun süre üzerinden atamaması acı veriyordu Raskolnikov'a. Kutsal ayın üzerinden iki hafta geçmişti. Ilık, aydınlık ilkbahar günleri başlamıştı. Hastanenin mahkûmlar koğuşunun (demir parmaklıklı, altlarında nöbetçilerin dolaştıkları) pencerelerini açıyorlardı artık. Raskolnikov'un hastalığı sırasında koğuşunda ancak iki kez ziyaret edebilmişti onu Sonya. Bu ziyaretler için her seferinde ayrı izin almak gerekiyordu çünkü. Bu da çok zordu. Ama hastanenin bahçesine, Raskolnikov'un yattığı koğuşun penceresinin altına (özellikle akşamları, kimi zaman bahçede biraz durmak, Raskolnikov'un yattığı koğuşun penceresine bakmak için) sık sık geli-

yordu Sonya. Bir akşamüzeri Raskolnikov (artık bütünüyle iyileşmiş sayılırdı) yatağında uyurken birden uyanmış, bir şey düşünmeden pencereye gitmiş, dışarı bakınca uzakta, hastanenin bahçe kapısında Sonya'yı görmüştü. Sonya orada duruyor, sanki bir şey bekliyordu. O anda bir şey saplandı sanki Raskolnikov'un yüreğine. Ürperdi, hemen pencereden geri çekildi. Sonraki gün gelmedi Sonya, bir daha hiç gelmedi. Onun hastaneden çıkmasını Sonya'nın sabırsızlıkla beklediğini anlamıştı Raskolnikov. Sonunda çıkardılar onu. Cezaevine dönünce mahkûmlardan Sofiya Semyonovna'nın hastalandığını, evde yattığını, hiç dışarı çıkamadığını öğrendi.

Telaşlanmıştı Raskolnikov. Ondan haber alabilmek için evine adam yolladı. Çok geçmeden, hastalığının önemli olmadığını öğrendi. Bu kez Sonya, Raskolnikov'un onunla böylesine yakından ilgilendiğini, onu merak ettiğini, onun için üzüldüğünü öğrenince kurşunkalemle hemen bir pusula karalamıştı ona, şimdi çok daha iyi olduğunu, hastalığının basit bir soğuk algınlığından başka bir şey olmadığını, çok yakında, çok çok yakında gelip onu çalıştığı yerde göreceğini yazmıştı. Bu pusulayı okuyunca acıtırcasına çarpmaya başlamıştı Raskolnikov'un yüreği.

Gene güzel, ılık bir gündü. Sabah erken, saat altıda ırmağın kıyısına çalışmaya gitmişti Raskolnikov. O gün oradaki alçı taşı pişirme barakasında çalışacaktı. Topu topu üç kişilik bir gruptu. Mahkûmlardan biri gardiyanla aletleri almak için kaleye gitmişti. Öteki mahkûm fırına odun koyuyordu. Raskolnikov barakadan çıkmış, ırmağın kıyısında, barakanın önündeki odun yığınının üzerinde oturmuş, geniş, ıssız ırmağa bakıyordu. Bu yüksekçe kıyıdan geniş bir alan görünüyordu. Irmağın uzak karşı kıyısında sanki birileri şarkı söylüyorlardı. Orada, güneşin ışıl ışıl aydınlattığı uçsuz bucaksız bozkırda göçebe çadırları belli belirsiz kara noktalar gibi gözüküyordu. Özgürlük vardı orada, buradakilere hiç benzemeyen insanlar yaşıyorlardı... Zaman durmuştu sanki orada; hâlâ İbrahim ile sürülerinin yüzyılı yaşanıyordu sanki... Oturuyordu Raskolnikov, dalmış, uzaklara bakıyordu. Düşünceleri hayallere, çevre-

sini izlemeye dönüşmüştü. Bir şey düşünmüyordu o anda, ama anlayamadığı bir özlem heyecanlandırıyordu onu sanki, içini acıyla dolduruyordu.

Birden Sonya belirmişti yanında. Sessizce gelmiş, hemen yanına oturmuştu. Henüz çok erkendi, sabah serinliği yumuşamamıştı daha. Eski püskü bir manto vardı Sonya'nın üzerinde, başında da yeşil şalı. Geçirdiği hastalığın izleri belliydi süzülmüş, solgun yüzünde. Tatlı tatlı, sevinçli gülümsedi Raskolnikov'a. Ama her zamanki gibi gene ürkek, uzatmıştı ona elini.

Her zaman ürkek uzatırdı elini Raskolnikov'a. Elini onun iteceğinden korkuyormuş gibi kimi zaman uzatmazdı bile. Raskolnikov her zaman ondan nefret ediyormuş gibi sıkardı elini, her zaman onu gördüğüne canı sıkılmış gibi karşılardı onu, kimi zaman Sonya'nın ziyareti süresince susar, ağzını açıp tek sözcük etmezdi. Öyle olurdu ki, korkardı ondan kızcağız, derin bir keder içinde ayrılırdı yanından. Ama şimdi bırakmamışlardı birbirlerinin elini. Raskolnikov dönüp çabucak şöyle bir bakmıştı Sonya'nın yüzüne, bir şey söylememiş, yere bakmaya başlamıştı. Yalnızdılar. Kimse görmüyordu onları. Gardiyan başka yana bakıyordu o sırada.

Nasıl olmuştu, Raskolnikov da farkında değildi, sanki bir şey o anda yakalamıştı onu, Sonya'nın ayaklarının dibine fırlatmıştı. Sonya'nın dizlerine sarılmış, ağlıyordu. İlk anda dehşete kapılmıştı Sonya, yüzü kireç gibi bembeyaz olmuştu. Ayağa fırlamış, titreyerek Raskolnikov'a bakıyordu. Ama o anda, o saniyede anlamıştı her şeyi. Sonsuz bir mutluluğun ışıltısı belirmişti gözlerinin içinde. Anlamıştı Sonya, kuşku kalmamıştı içinde artık, evet seviyordu onu Raskolnikov, hem de ölesiye seviyordu, sonunda beklediği an gelmişti işte...

İkisi de konuşmak, bir şeyler söylemek istiyorlardı, ama söyleyemiyorlardı. İkisinin de gözlerinde yaşlar vardı. İkisinin de yüzü bembeyazdı, allak bullaktı. Ama bu hasta, solgun iki yüzde yepyeni bir geleceğin, yepyeni bir yaşama yeniden doğuşun ışıltısı vardı. Aşk yeniden yaşama döndürmüştü onları. Birinin yüreği ötekinin yüreğine tükenmez bir yaşam kaynağı olmuştu.

Beklemeye, sabretmeye kararlıydılar. Daha yedi yıl vardı ön-

lerinde. O zamana kadar daha çok dayanılmaz acılar çekecekler, çok sonsuz mutluluklar tadacaklardı! Yeniden doğmuştu Raskolnikov, biliyordu bunu, yenilenmiş tüm varlığıyla çok iyi hissediyordu bunu. Yalnızca Sonya ise Raskolnikov'un yaşamıyla yaşıyordu artık...

O akşam, koğuşun kapısı kapandığında Raskolnikov ranzasında yatıyor, Sonya'yı düşünüyordu. O güne dek ona düşman olan bütün mahkûmlar o gün sanki ona daha bir başka bakmaya başlamışlardı gibi geliyordu ona.

Kendi onların yanlarına gidip konuşmaya bile başlamıştı onlarla. Onlar da dostça karşılık vermişlerdi ona. Ranzasında yatarken anımsıyordu bunları. Aslında öyle olması da gerekmez miydi? Her şeyin değişmesi gerekmiyor muydu artık?

Sonya'yı düşünüyordu. Kızcağıza sürekli nasıl eziyet ettiğini, nasıl yüreğini yaraladığını düşünüyordu. Onun soluk, zayıf, küçücük yüzünü düşünüyordu. Ama bütün bu anılar pek üzmüyorlardı onu artık: Sonya'ya çektirdiği bütün o acıları şimdi büyük bir sevgiyle bağışlatacağını biliyordu çünkü.

Evet, geçmişte kalmış *bütün* bu acıların ne önemi olabilirdi artık! Her şey, işlediği cinayet bile, mahkemenin verdiği karar, sürgün cezasına çarptırılması bile şimdi, bu ilk coşkunluk anında sanki ona uzak, tuhaf, kendisiyle ilgisi olmayan olaylar gibi görünüyorlardı. Ne var ki o gece bir şeyi uzun süre düşünecek, düşüncelerini bir şey üzerinde yoğunlaştıracak durumu yoktu. Bu yüzden herhangi bir konuda kesin bir karar verememişti. Yalnızca hissediyordu, o kadar. Teorilerin yerini yaşam almıştı. Bilincinde bambaşka şeylerin biçimlenmesi gerekiyordu.

Yastığının altında bir İncil vardı. Bir şey düşünmeden eline aldı onu. Sonya'nındı bu İncil. Sonya'nın ona Lazar'ın dirilişini okuduğu İncil'di. Sibirya'ya geldiği ilk zamanlar Sonya'nın onu dinsel öğütlerle sıkacağını, durmadan İncil'den söz edeceğini, ona dinsel kitaplar getirip vereceğini sanmıştı Raskolnikov. Ne var ki, Sonya'nın ona bir kez olsun dinden söz etmemesi, ona İncil vermeye bile kalkışmaması çok şaşırtmıştı onu. Hastalanmadan bir süre önce kendi istemişti ondan İncil'i, Sonya da getirmişti. O güne dek de hiç açmamıştı kapağını.

Şimdi de açmadı. Ama bir düşünce gelmişti aklına: "Sonya'nın inançları artık benim inançlarım da olamaz mı? Hiç değilse onun duyguları, istekleri..."

O gün bütün gün Sonya da çok heyecanlıydı. Gece hastalanmıştı bile. Ama öylesine mutluydu ki, korkuyordu bu denli mutlu olmaktan. Yedi yıl, *yalnızca* yedi yıl! Mutluluklarının bu ilk gününde bu yedi yılı yedi gün kadar kısa görmeye hazırdılar. Bu yeni yaşama kavuşmasının öyle karşılıksız olmayacağını, onu pahalıya elde edebileceğini, bunun için gelecekte büyük şeyler yapması gerekeceğini bilmiyordu Raskolnikov.

Ne var ki, burada yeni bir öykü başlamaktadır. Bir insanın yavaş yavaş değişiminin, yavaş yavaş yeniden doğuşunun, bir dünyadan başka bir dünyaya adım adım geçişinin, o güne dek hiç tanımadığı, bilmediği yepyeni bir gerçekle tanışmanın öyküsü... Başka bir öykünün konusu olabilir bu... Ama bu öykü burada bitti...

BİTTİ

İletişim'den

Klasikler Dizisi

EDİTÖR **Orhan Pamuk**

DOSTOYEVSKİ

BEYAZ GECELER
ÇEVİREN Mehmet Özgül • *ÖNSÖZ* Orhan Pamuk • Roman, 96 sayfa

BUDALA
ÇEVİREN Mazlum Beyhan • *ÖNSÖZ* Liza Knapp • Roman, 704 sayfa

CİNLER
ÇEVİREN Ergin Altay • *ÖNSÖZ* Orhan Pamuk • Roman, 703 sayfa

DELİKANLI
ÇEVİREN Ergin Altay • *SONSÖZ* Réne Girard • Roman, 597 sayfa

EZİLMİŞ VE AŞAĞILANMIŞLAR
ÇEVİREN Ergin Altay • *ÖNSÖZ* Orhan Pamuk • Roman, 368 sayfa

İNSANCIKLAR
ÇEVİREN Ergin Altay • *ÖNSÖZ* Orhan Pamuk • Roman, 157 sayfa

KARAMAZOV KARDEŞLER
ÇEVİREN Ergin Altay • *ÖNSÖZ* Sigmund Freud • Roman, 795 sayfa

KUMARBAZ
ÇEVİREN Ergin Altay • *ÖNSÖZ* Henri Troyat • *SONSÖZ* Gündüz Vassaf
Roman, 217 sayfa

NETOÇKA NEZVANOVA
ÇEVİREN Ergin Altay • *SONSÖZ* Konstantin Mochulsky • Roman, 217 sayfa

İletişim'den

ÖLÜ BİR EVDEN HATIRALAR
ÇEVİREN Ergin Altay • *ÖNSÖZ* Ronald Hingley • Roman, 375 sayfa

ÖYKÜLER
ÇEVİREN Ergin Altay • *ÖNSÖZ* Joseph Frank • Öykü, 424 sayfa

PUŞKİN KONUŞMASI
ÇEVİREN Tektaş Ağaoğlu • *ÖNSÖZ* Konstantin Mochulsky
Deneme, 92 sayfa

SUÇ VE CEZA
ÇEVİREN Ergin Altay • *ÖNSÖZ* Murat Belge • Roman, 644 sayfa

YAZ İZLENİMLERİ ÜZERİNE KIŞ NOTLARI
ÇEVİREN Ergin Altay • *ÖNSÖZ* Saul Bellow
SONSÖZ Edward Hallett Carr • Deneme, 126 sayfa.

YERALTINDAN NOTLAR
ÇEVİREN Mehmet Özgül • *ÖNSÖZ* Orhan Pamuk
Roman, 153 sayfa

Dostoyevski Üzerine

EDWARD HALLETT CARR

DOSTOYEVSKİ
ÇEVİREN Ayhan Gerçeker • 307 sayfa

HENRI TROYAT

DOSTOYEVSKİ
ÇEVİREN Leyla Gürsel • 443 sayfa